T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

BİR DİPLOMAT OLARAK GALİP KEMALİ SÖYLEMEZOĞLU
(1873-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBRU BUDAK

İSTANBUL 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

BİR DİPLOMAT OLARAK GALİP KEMALİ SÖYLEMEZOĞLU (1873-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBRU BUDAK

Doç. Dr. ALİ SATAN

İSTANBUL 2017

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Ebru BUDAK'ın "Bir Diplomat Olarak Galip Kemâli Söylemezoğlu (1873-1960)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı Üniversitesi	: Doç. Dr. Ali SATAN Marmara Üniversitesi	.....
Üye Üniversitesi	: Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU Marmara Üniversitesi	.....
Üye Üniversitesi	: Doç. Dr. İsmail TÜRKOĞLU Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 17/10/ 2017 tarih ve 2017/19-04 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ IX

ÖZET XIII

ABSTRACT XIV

KISALTMALAR XV

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM: HAYATI VE SÖYLEMEZOĞLU AİLESİ

1.1. HAYATI 8

1.2. SÖYLEMEZOĞLU AİLESİ 15

1.2.1. Dedesi: Mehmet Teymur(Timur) Fenni Efendi 17

1.2.2. Babası: Ali Kemali Söylemezoğlu 17

1.2.3. Amca: Ethem Pertev Paşa 21

1.2.4. Kardeşler 23

1.2.4.1. Necmettin Kemali Söylemezoğlu 23

1.2.4.2. Süleyman Şefik Söylemezoğlu 25

1.2.4.3. Şadi Kemali Söylemezoğlu 28

1.2.4.4. Didar Hanım 28

2. BÖLÜM: DİPLOMATİK GÖREVLERİ

2.1. BÜKREŞ SEFARETİ BAŞKÂTİPLİĞİ (1902-1911) 29

2.1.1. Bükreş Sefareti Başkâtipliğine Tayin, Takdim ve Yerleşme 29

2.1.2. Galip Kemali Bey'in Bükreş Sefaretinde Şahidi Olduğu Sorunlar 30

2.1.3. Galip Kemali Bey'in Ödüllendirilmesi 35

2.1.4. Mecidiye Cami'nin Teftişi 35

2.1.5. Köylü İhtilali 35

2.1.6. Romanya Başvekili Mösyö Sturdza ile Anlaşma Düşüncesi ve Nişan İhdası . 36

2.1.7. Galip Kemali Bey'in Yalova'ya Gidişi ve Meşrutiyetin İlanı Haberi 37

2.1.8. Safa Bey'in Bükreş Sefaretine Tayini ve Galip Kemali Bey'in Bükreş'te Maslahatgüzarlığı 38

2.1.9. Galip Kemali Bey'in Bükreş'te Memuriyetinin Sonu ve Yeni Göreve Tayini 39

2.2. ATİNA SEFARETİ MÜSTEŞAR MASLAHATGÜZARLIĞI(1911-1912) 40

2.2.1. Tayin, Tahsisata Bağlanması, Ziyaretler ve Kabuller 41

2.2.2. Galip Kemali Bey'in Atina'daki Çalışmaları 42

2.2.3. Girid Meselesi Hakkında Görüşmeler ve Çözüme Ulaşma Yolları 43

2.2.4. Fransız Sefirinin Girid Meselesi Formülü 44

2.2.5. İtalyan Sefiri, Venizelos ve Sırp Sefiri İle Yapılan Görüşmeler..... 44

2.2.6. Girid Meselesinin Çözülmemesinin Neticeleri 46

2.2.7. Tahsisat Sorununun Çözülmesi 47

2.2.8. Galip Kemali Bey'in Atina Maslahatgüzarlığının Sonu ve Terfi 47

2.3. BERLİN'DE ELÇİLİK MÜSTEŞARLIĞI (BERLİN BÜYÜKELÇİLİĞİ MASLAHATGÜZARLIĞI) (1912-1913) 50

2.3.1. Berlin Büyükelçiliği Müsteşarlığına Tayin ve Takdimi 50

2.3.2. Doktor Bramer Olayı 51

2.3.3. Venizelos'un Galip Kemali Bey'in Mektubuna Cevabı 51

2.3.4. Osman Nizami Paşa'nın Yokluğunda Berlin Sefareti Maslahatgüzarlığı 51

2.3.5. Yeni Kruvazör Alınması Hakkındaki Görüşmeler 52

2.3.6. Edirne Meselesi ve Meseleyle İlgili Diğer Sefaretlerle Yapılan Görüşmeler.. 53

2.3.7. Hariciye Müsteşarı Zimmermann ve Alman Gazeteleriyle Görüşmeler..... 55

2.3.8. Galip Kemali Bey'in Venizelos İle Görüşme Çabaları 55

2.3.9. Osman Nizami Paşa'nın Görevinden Ayrılması 56

2.3.10. Hariciye Nazırı Halim Paşa'dan Gelen Telgraf Üzerine Yaşanan Olaylar ... 56

2.3.11. Galip Kemali Bey'in Berlin Memuriyetinin Sonu ve İstanbul'a Çağrılması 57

2.4. ATİNA SEFARETİ-ORTA ELÇİLİK(1913-1916) 57

2.4.1. Atina Sefaretine Tayinine Kadar Geçen Süreçte Yaşananlar 58

2.4.1.1. Atina'ya Gitmeden Önce Yaşananlar ve Atina'ya Gidiş 58

2.4.1.2. İlk Temaslar ve Dedeağaç Hakkında Bilgilendirme 59

2.4.1.3. Doktor Nazım'ın Tahliyesi 61

2.4.1.4. Atina Sulh Muahedesinin İmzalanması Süreci, İmzalanması ve Sonrasında Yaşananlar 61

2.4.2. Atina Sefaretine Tayin ve Sonrasında Yaşananlar 64

2.4.2.1. Galip Kemali Bey'in Atina Sefaretine Tayini 64

2.4.2.2. Galip Kemali Bey'e Nişan Verilmesi 65

2.4.2.3. Sefaret Erkânının Oluşturulması, Tebrikler ve Kabuller 66

2.4.2.4. Selanik Dâhilinde Müslümanlara Yapılan Zulüm ve Yunan İddiaları . 67

2.4.2.5. Mübadele Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 68

2.4.2.6. Selanik Vilayetlerine Yapılan Ziyaretler 70

2.4.2.7. Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Müzakereleri 72

2.4.2.8. Muhtelit Komisyonun Kurulması 73

2.4.2.9. Mübadele Görüşmelerinde Hakem Görevlendirilmesi 74

2.4.2.10. Adalar Meselesi 76

2.4.2.11. Adalar Meselesinde Sait Halim Paşa-Venizelos Görüşmeleri 77

2.4.2.12. Bükreş Müzakerelerinin Kesilmesi 78

2.4.2.13. Adalar Meselesinde Birinci Cihan Harbi Döneminde Yaşananlar 79

2.4.2.14. İtillaf Devletlerinin Yunanistan'ı Elde Etme Çabaları 81

2.4.2.15. Yunan Kralıyla Mülakat 81

2.4.2.16. Galip Kemali Bey'in Venizelos İle Görüşmesi, Venizelos'un İstifası ve Yeni Hariciye Nazırı İle Yapılan Görüşme 82

2.4.2.17. Yunanistan'ın Bitaraflıktan Çıkma Koşulları 83

2.4.2.18. Yunan Seferberliğinin Başlaması ve Venizelos'un Tekrar İstifası 83

2.4.2.19. İtilaf Devletlerinin Faaliyetleri 85

2.4.2.20. Yunan Kralı İle Mülakat ve Venizelos'un Kabine Teşkili 86

2.4.2.21. Atina Sefirliğinin Son Bulması 87
2.5. TAHRAN BÜYÜKELÇİLİK VEKÂLETİ (1917)..... 89
2.5.1. Tahran Büyükelçiliği Vekâletine Tayini 90
2.5.2. Galip Kemali Bey'in Tahran Memuriyetinin Gerçekleşememe Nedenleri 92
2.6. PETROGRAD/BREST-LİTOVSK TEMSİLCİLİKLERİ VE MOSKOVA BÜYÜKELÇİLİĞİ (1918)..... 93
2.6.1. Petrograd'da Karma Komisyonun Oluşturulması, Tayini ve Yaşananlar..... 93
2.6.2. Galip Kemali Bey'in Ziyaretçileri, Cuma Namazı ve Sonrasında Yaşananlar 96
2.6.3. Sivil Üseranın Yaşadıkları 97
2.6.4. Berlin'e Hareket, Moskova Öncesi İstanbul ve Berlin'de Yaşananlar 98
2.6.5. Moskova Memuriyetinde Yaşananlar 101
2.6.6. Galip Kemali Bey'in Moskova'daki Ziyaretçileri 104
2.6.7. Petrograd'a Götürülen Hediyeler 105
2.6.8. Rusya Müslümanları Meselesi 105
2.6.9. Yeni Dünya Gazetesi Nedeniyle Sovyet Hükümetine Yapılan Protesto 107
2.6.10. Bakü'nün Türkler Tarafından Zaptı(14/15 Eylül 1918)..... 110
2.6.11. Bakü Yüzünden Sovyet Rusya İle İlişkilerin Gerilmesi 112
2.6.12. Osmanlı Padişahının Vefatı Haberi ve Kont Mirbach'ın Katli..... 112
2.6.13. Galip Kemali Bey'in Resmi Kabullere Başlaması 114
2.6.14. Türkistanlı Müslümanlar İle Gerçekleştirilen Temaslar 115
2.6.15. Galip Kemali Bey'in Moskova Memuriyetinin Sona Ermesi 116
2.7. MUHTELİT MÜTAREKE KOMİSYONU REİSLİĞİ DÖNEMİ..... 117
2.7.1. Muhtelit Mütereke Komisyonu'nun Oluşturulması ve Tayin 117
2.7.2. Mütareke Komisyonu'nun Görevi ve Oluşturulma Nedenleri 119
2.7.3. Komisyona Murahhas Tayin Edilişi ve İlk Toplantı..... 120
2.7.4. İtilaf Murahhaslarının Osmanlı Devleti'nden İstekleri 121

2.7.4.1. Alman-Avusturya Macaristan Asker ve Tebaasının İstanbul'dan Çıkarılması 123
2.7.4.2. Ordunun Terhisi Meselesi 125
2.7.5. Avrupa'da Mahsur Kalmış Öğrencilerin Yurda Dönüşü 126
2.7.6. Avrupa'da Bulunan Osmanlı Vatandaşlarının Memleketlerine Dönüşü 128
2.7.7. İstanbul ve Taşra'da Mütareke'ye Aykırı Uygulamalar 130
2.7.8. Radi Bey İsimli Polis Müfettişi Tarafından Ölümle Tehdit Edilmesi 132
2.7.9. Mevkuf Bulunan Şeyhülislam Musa Kazım Efendi İle Ayan Reisi Rıfat Bey ve Karasu Efendilerin İtilaf Doktorları Tarafından Muayenesi 134
2.7.10. Galip Kemali Bey ile Morning Post Muhabiri Arasında Yaşananlar 135
2.7.11. İzmir'in İşgalinde İzzet Bey'in Rolü 136
2.7.12. İzmir'in İşgaline Karşı Verilen Nota ve İşgalin Tesirleri 137
2.7.13. Galip Kemali Bey'in İstifası 138
2.8. ROMA'DA BÂBIÂLİ'Yİ GAYRİ RESMİ TEMSİL(1919-1921) 140
2.8.1. Bâbıâli'yi Temsil Vazifesiyle Görevlendirilmesinden Önce Yaşananlar 140
2.8.1.1. İzmir'in İşgalinden Sonra Yaşananlar 140
2.8.1.2. Mustafa Kemal Paşa İle İlgili Düşüncelerinin Sorulması 141
2.8.1.3. Şurayı Saltanatın Toplanması ve Yaşananlar 141
2.8.1.4. Galip Kemali Bey'in Roma'ya Gidişi 144
2.8.1.5. Galip Kemali Bey'in "Le Martyre d'un Peuple" İsimli Kitabı 145
2.8.1.6. İstanbul'a Dönüş ve Bâbıâli'yi Gayri Resmi Temsil Vazifesi 145
2.8.2. Bâbıâli'yi Gayri Resmi Temsil Vazifesiyle Görevlendirilmesinden Sonra Yaşananlar 147
2.8.2.1. "Le Martyre d'un Peuple" İsimli Eserin Yeniden Basılması 149
2.8.2.2. Galip Kemali Bey'in Milli Kongre Tarafından Soma'ya Mebus Seçilmesi ve Kazım Bey'in Roma'ya Gelmesi..... 149
2.8.2.3. Galip Kemali Bey'in Venizelos İle Görüşmesi 150

2.8.2.4. İtalyan-Türk Şirketi Teşkili Çalışmaları 151
2.8.2.5. İtalya'daki Esirlerin İadesi 152
2.8.2.6. Galip Kemali Bey'in Lloyd George'a Mektubu 153
2.8.2.7. İstanbul'da Kabine Değişikliği ve Yaşananlar 154
2.8.2.8. İstanbul'un İşgali Üzerine Yazılan Feryadname 155
2.8.2.9. San Remo Konferansı 156
2.8.2.10. Muhammed Ali'nin Konferans Tarafından Dinlenmek İstemesi 158
2.8.2.11. Galip Kemali Bey'in Mevlana Muhammed Ali İle Temasları 159
2.8.2.12. İtalyan-Osmanlı Ticaret Odası 160
2.8.2.13. Damat Ferit Paşa'nın Yeni Sadareti ve Ali Kemal'in Faaliyetleri 161
2.8.2.14. Galip Kemali Bey'in Atina Sefaretinden Azli 163
2.8.2.15. Damat Ferit'in Galip Kemali Bey Aleyhindeki Çalışmaları 164
2.8.2.16. Edirne Kongresi ve Trakya Mebusu Seçilmesi 165
2.8.2.17. Galip Kemali Bey'in Tard Cezasına Çarptırılması 167
2.8.2.18. Mustafa Kemal Tarafından Ankara'ya Davet Edilmesi 168
2.8.2.19. Sevr Anlaşması Üzerine İkinci Kitabını Neşretmesi 169
2.8.2.20. Sevr'e Karşı Müslüman Direnişi 170
2.8.2.21. Sevr Anlaşması Sürecinde İtalya'nın Türkiye Politikası 171
2.8.2.22. İtalya İle Yapılan Görüşmeler 173
2.8.2.23. Galip Kemali Bey'e Kont Sforza'nın Teminatı 174
2.8.2.24. Galip Kemali Bey'in Memuriyetinin İade Edilmesi 175
2.8.2.25. Avrupa'da Bulunan Türk Devlet Adamları Kongresi 176
2.8.2.26. Galip Kemali Bey Hakkında Gazetelerde Çıkan Haberler 178
2.8.2.27. Heyetler Londra'ya Gitmeden Önce Yaşananlar ve Konferans..... 179
2.8.2.28. Galip Kemali Bey'in Memuriyetinin Sonu 181
2.9. STOCKHOLM-KOPENHAG SEFİRLİKLERİ VE EMEKLİYE AYRILMASI 182

2.9.1. Tayin Edilmesi, Resmi Kabuller ve Ziyaretler 182
2.9.2. Hüsrev Gerede'nin Kızına Talip Olması ve Nişanlanmaları 184
2.9.3. Galip Kemali Bey'in Gazete Muhabirleri İle Görüşmesi 185
2.9.4. Galip Kemali Bey'in Refikası Afife Hanım'ın Adana'ya Yardımı 186
2.9.5. Stockholm'de Kral ve Veliahd Adına Verilen Ziyafetler 187
2.9.6. Hint Hilafet Reisi İle Kardeşinin Başına Gelenler ve Türkiye'ye Yapılan Yardımlar 188
2.9.7. Hint Müslümanlarının Madras'tan Yaptığı Yardımlar 189
2.9.8. İsveç Kadınlar Cemiyeti 190
2.9.9. Kopenhag Sefirliğinin İlave Memuriyet Olarak Şahsına Verilmesi 191
2.9.10. Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya Mektubu 192
2.9.11. Ermeni Meselesi Hakkında Görüşmeler 192
2.9.12. Galip Kemali Bey'in Damat Ferit Paşa İle Görüşme Talebi 194
2.9.13. Galip Kemali Bey'in Mecburi Mezuniyetine Karar Verilmesi 194
2.9.14. Galip Kemali Bey'in Mudanya'ya Gidişi ve Mudanya Mütarekesi 195
2.9.15. Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal İle Görüşme Çabaları 197
2.9.16. Galip Kemali Bey'e Mezuniyet Maaşı Verilmesi ve Sefirliğinin Sonu 198
2.9.17. Galip Kemali Bey'in Yeni Görev Elde Etme Çabaları 199
2.9.18. Galip Kemali Bey'in Borcunu Ödemek İçin Stockholm'e Gidişi 200
2.9.19. Galip Kemali Bey'e Gönderilen Resmi Tebliğ ve Cevabı 202
2.9.20. Falih Rıfkı Atay'ın Makalesi ve Sonrasında Yaşananlar 204
2.9.21. Türk-Russo Şirketinin Teşkili 205
2.9.22. Galip Kemali Bey'in Memuriyet Taleplerinin Tasfiyesiyle Sonuçlanması. 207
2.9.23. Yunan Kralı Tarafından Verilen Nişan ve Japon Amirali'nin Ziyareti 210
2.10. Galip Kemali Söylemezoğlu'nun Siyasi Görüşü Üzerine Değerlendirmeler 210

3. BÖLÜM: ESERLERİ HAKKINDA

3.1. KİTAPLARI 220

3.1.1. Le Martyre d'un Peuple(Bir Milletin Çektiği Azap) 220

3.1.2. Ermeniler..... 222

3.1.3. Hariciye Hizmetinde 30 Sene (Mutlakiyet-Meşrutiyet ve Milli Mücadele Yıllarında Gördüklerim ve Başıma Gelenler (1892-1922) Birinci Cilt 224

3.1.4. 30 Senelik Siyasi Hatıralarımın Üçüncü ve Son Cildi: Brest-Litovsk Muahedesinin İmzalanmasını Müteakip Mokova Sefirliğim (1918-1922) 226

3.1.5. Hariciye Hizmetinde 30 Sene: Mutlakiyet-Meşrutiyet ve Milli Mücadele Yıllarında Şahidi ve Âmili Olduğum Hadiselere Ait Vesikalar 227

3.1.6. Başımıza Gelenler:Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondros'tan Mudanya'ya 229

3.1.7. Siyasi Dağarcığım 231

3.1.8. Canlı Tarihler 232

3.1.9. Yok Edilmek İstenen Millet(L'Assassinat d'un Peuple) 233

3.1.10. Gotthard Jaschke Tarafından Eserlerinin Değerlendirilmesi 235

3.2. ÇEVİRİLERİ 237

3.3. MAKALELERİ 238

3.3.1. Tasvir-i Efkâr Gazetesindeki Makaleleri 239

3.3.2. Yeni Türkiye Gazetesindeki Makaleleri 244

3.3.3. Servet-i Fünun Gazetesindeki Yazıları 245

3.3.4. Taha Toros Arşivindeki Yazıları 245

3.3.5. Salt Arşivindeki Yazıları 246

3.3.6. Diğer Makaleleri 246

3.4. KONFERANS VE NUTUKLARI..... 246

SONUÇ 248

EKLER 256

BİBLİYOGRAFYA..... 293

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının yapılmasının amacı Osmanlı Devleti'nin diplomasisinde önemli bir yeri olan, I. ve II. Meşrutiyet, Milli Mücadele ve Cumhuriyet döneminde yaşamış Galip Kemali Söylemezoğlu'nu tanımak ve mesleki hayatını bir bütün olarak inceleyebilmektir. Pek çok ülkede devletine en iyi şekilde temsil etmek için çalışan Söylemezoğlu'nun yapmış olduğu hizmetleri ortaya koymak, ayrıca Osmanlı Devleti'nin Dışişlerinde ne denli öneme sahip biri olduğunu gösterebilmektir.

Galip Kemali Söylemezoğlu'nun devlet hizmetinde ilk görevi Tahrirat-ı hariciye kalemine girmesiyle başlamıştır. Diplomasi hayatı boyunca sefirlik, maslahatgüzarlık, büyükelçilik olmak üzere pek çok kademede görev almıştır. Emekli olana kadar otuz yıl devletine hizmet etmiş emekli olduktan sonra da inzivaya çekilmek yerine üretmeyi tercih etmiştir. Uzun yıllar devleti için çalışmış biri olarak birçok kitap ve makalesi olmasına rağmen kendisi hakkında herhangi bir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu durum bizi bu tez çalışmasına yönelten sebeplerin başında gelmektedir.

Çalışmamız esnasında yaşanan en büyük zorluk Söylemezoğlu hakkında daha önce ayrıntılı bir akademik çalışma yapılmamış olmasından kaynaklanmıştır. Tez yazım sürecinde varlığından haberdar olduğumuz Selim Yapıcı'nın "Erzurum'un Yüzleri:Abdürrezak Galip Kemali Söylemezoğlu" adlı broşür niteliğindeki kitabı ve Gülayşe Koçak'ın "Galip Kemali Söylemezoğlu" isimli eserlerini tanıtan kısa makalesi dışında Söylemezoğlu ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan bu çalışma Galip Kemali Söylemezoğlu'nun hayatının araştırılması noktasında akademik anlamda bir ilk olma özelliğine sahiptir. Kendisi ile ilgili ulaşılan en önemli kaynak yazmış olduğu hatıralarıdır. Ancak hatıralarını anlatırken genellikle kronolojik sırayı takip etmemiş olması, sürekli tarihler arası geçişler ve geri dönüşler yapmış olması da çalışmamızda karşılaştığımız zorlukların başında gelmektedir. Kendisi hakkında ulaşılan kaynaklardaki bilgilerin önemli bir kısmında kaynağın kendi hatıraları olması ve aynı bilgilere ulaşılması çalışmamızda kaynak sıkıntısına yol açarak başka bir zorluğu oluşturmuştur.

Galip Kemali Söylemezoğlu hakkında Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde titiz araştırmalar yapılmış, önemli oranda belgeye ulaşılmıştır. Özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivinde çok sayıda belgeye ulaşılmış, bu

belgeler; Bab-ı Ali Evrak Dosyası, Dâhiliye ve Hariciye Nezareti fonlarında toplanmıştır. Bu belge yoğunluğu çalışmamız açısından hem kolaylıklara hem de zorluklara yol açmıştır. Kolaylıklarına baktığımızda; hatıratında verdiği bilgileri destekleyecek nitelikteki pek çok belge sayesinde bilgilerin güvenilirliği desteklenmiş, yeni bilgilerin elde edilmesi sağlanmış ve teze önemli bir kaynak oluşturmuştur. Zorluklarına bakacak olarak; belgelerin hepsinin kullanımı mümkün olmamış ancak büyük çoğunluğu kullanılmaya çalışılmakla birlikte, kullanılamayıp önemli görülen belgelerin büyük kısmından dipnotta bahsedilerek varlığının göz ardı edilmemesi sağlanmıştır. Ayrıca Söylemezoğlu pek çok ülkede görev alan bir diplomat olduğundan hayatı ve çalışmaları anlatılırken diğer sefirler, devlet büyükleri, bu ülkelerde irtibatta bulunduğu insanlar olmak üzere birçok farklı kişiden bahsedildiğinden bu kişilerin isimlerinin telaffuzu noktasında da sıkıntılar yaşanmıştır. Ancak ana kaynak olarak Söylemezoğlu'nun hatıratı kullanıldığından bu kişilerin isimlerin yazılışının hatıratta yer aldığı şekliyle kullanıldığını belirtmek gerekir.

Tez çalışması üç bölüm olarak planlanmıştır. Birinci bölüm iki ana başlık altında incelenmiştir. İlk başlığı Galip Kemali Söylemezoğlu'nun hayatı oluşturmuştur. Doğumundan ölümüne kadar hayatından özet niteliğinde bahsedilmeye çalışılmıştır. İkinci başlıkta ise "Söylemezoğlu Ailesi" adı altında önce ailenin kökeni hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında Galip Kemali Söylemezoğlu'nun birinci dereceden akrabası kabul edebileceğimiz, hayatında önem arz eden, kendisinin de çeşitli bilgiler verdiği kişilerden; dedesi, babası, amcası ve kardeşlerinden bahsedilmiştir.

Galip Kemali Söylemezoğlu'nun diplomatik görevlerinin anlatıldığı, tezimizin asıl kısmını oluşturan mesleki hizmetlerine ikinci bölümde değinildi. Tahrirat-ı hariciye kaleminde yetiştikten sonra başkâtip olarak Bükreş'e gönderilen Galip Kemali Söylemezoğlu ilk memuriyet vazifesini almış oldu. Sonrasında Atina Sefareti Müsteşarlığı yaparak birçok hizmette bulunmuş, Girid meselesinin çözüme kavuşturulması için çalışmalar yapmıştır. Atina'dan sonra Berlin Sefareti Müsteşarlığına gelerek çalışmalarını sürdüren Söylemezoğlu bu defa Edirne meselesinin çözülmesi için çalışmıştır. Berlin'e sonra tekrar Atina'ya gönderilmiş, Atina Anlaşması'nın imzalanmasında önemli çalışmalar yapmış, anlaşma imzalandıktan sonra Atina'ya sefir tayin edilmiştir. Atina'da mübadele düşüncesinin ortaya çıkarılışı, nüfus mübadelesi çalışmaları, Müslüman halka yapılanlar, adalar meselesi gibi birçok sorunla

ilgilenmiştir. Atina'dan sonra Tahran görevi çıkmış ancak çeşitli sebeplerle gerçekleşmeyince Petrograd ve Moskova'da önemli görevler üstlenmiştir. Moskova memuriyetinden sonra Mütareke Komisyonu Reisi olarak görevlendirilip İzmir'in işgaline kadar bu görevi sürdürmüştür. Ardından Roma'da Bâbıâli'yi gayri resmi temsil vazifesiyle görevlendirilmiştir. Tard cezasına çarptırılıp görevine son verilse de sonrasında bu karar kaldırılarak son sefaret görevi olan Stockholm ve Kopenhag Sefirliği ve emekliye ayrılışına kadar giden süreç anlatılmıştır. Ayrıca bu kadar süre devlet hizmetinde bulunan Söylemezoğlu'nun siyasi düşünceleri ile ilgili bir değerlendirme yapılmıştır. Bu bölümde anlatılanlar arşiv belgeleri ile desteklenmeye ve zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Galip Kemali Söylemezoğlu'nun eserleri hakkında bilgi verdiğimiz çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise kitapları, hatıratı, çevirisini yaptığı eserler, makaleleri, hatıratı sayesinde bilgi sahibi olunan konferans ve nutuklarından bahsedilmiştir. Bu sayede Galip Kemali Bey'in yazarlık yönü de ortaya çıkarılmıştır. Bu bölümün yazım sürecinde Galip Kemali Söylemezoğlu'nun eserleri ayrıntılı incelenmiş, makalelerinin tespit edilebilmesi için Tasvir-i Efkâr ve Yeni Türkiye Gazetesi başta olmak üzere pek çok gazete taranmıştır.

Tezin hazırlanmasında ana kaynak olarak Galip Kemali Söylemezoğlu'nun hatıratından faydalanılmış, kronolojik olmayan ve dağınık olarak verilen bilgiler sistemli hale getirilmeye çalışılmıştır. Kendisiyle aynı dönemde yaşamış kişilerin hatıralarından bilgi edinilmeye çalışılmış, birçok kitap incelenmiş ancak bulunan bilgiler sınırlı kalmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde önemli oranla belgeye rastlanılmıştır. Tezin içeriği ve konu akışı göz önüne alınarak bu belgelerin önemli bir kısmı kullanılmıştır. Tasvir-i Efkâr, Cumhuriyet ve Yeni Türkiye Gazeteleri başta olmak üzere birçok gazete ve Belleten, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Tarih ve Toplum Dergisi başta olmak üzere birçok dergi taranmış önemli bilgiler ve birçok makalesine ulaşılmıştır.

Sonuç olarak bu yüksek lisans tezi Galip Kemali Söylemezoğlu'nun diplomatik görevlerini temel alarak biyografisini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Hariciye hizmetinde önemli görevler üstlenen, Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti dönemlerinde de bağımsız milletvekili adaylıkları ile siyaset içerisinde yer almaya

çalışan birçok kitap ve onlarca makalesi olan diplomat ve yazar Galip Kemali Söylemezoğlu'nu Türk akademik dünyasına tanıtmayı amaçlayan öncü bir çalışmadır.

Tez konusunun belirlenmesinden tezin bu aşamasına gelmesine kadar büyük katkısı olan, tez çalışmam boyunca beni yönlendiren, düşüncelerini ve yardımlarını esirgemeyen, bu konuyu almamda katkı sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Ali Satan'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez çalışmam boyunca her daim yanımda olan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen; babam Aslan Budak, annem Zeynep Budak ve kardeşim Eda Duygu Budak'a minnettarım. Ayrıca yüksek lisans arkadaşlarım Gökhan Atılgan ve Gazi Çamur'a, tez çalışmasına başladıktan sonra tez konum hakkında broşür niteliğinde bir kitap çıkardığını öğrendiğim ve bu kitaba ulaşmak için çalışırken bana bu kitabını gönderen ve bilgilerini esirgemeyen Selim Yapıcı'ya da teşekkür ederim.

Ebru BUDAK

İstanbul 2017

ÖZET

Bu tez çalışmasında, I. ve II. Meşrutiyet, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde yaşamış ve önemli görevlerde bulunmuş, diplomat ve yazar Galip Kemali Söylemezoğlu (1873-1960)'nun biyografisi ele alınmıştır. Galip Kemali Söylemezoğlu Tahrirat-ı hariciye kalemine girerek devlet hizmetinde ilk görevine başlamıştır. Bükreş, Atina, Berlin, Tahran, Petrograd, Roma ve Stockholm-Kopenhag gibi önemli devlet merkezlerinde sefirlik, maslahatgüzarlık, büyükelçilik gibi çeşitli kademelerde görev almış, Muhtelit Mütareke Komisyonu'na reislik yapmıştır.

Galip Kemali Söylemezoğlu'nun siyasi hayatında en dikkat çekici bilgi ilk defa mübadele-i ahali fikrini ortaya atan kişi olmasıdır. Damat Ferit Paşa tarafından sefirliğine son verilerek tard cezasına çarptırılmıştır. Tard cezasının bir gün öncesinde Mustafa Kemal tarafından yeni hükümette görev alması için Ankara'ya davet edilmiş ancak bu davete karşılık verememiştir. Bu davetin karşılıksız kalması tasfiye edilmesine kadar gidecek bir sürecin başlamasında etken olmuştur. Tard cezasına çarptırılışından altı ay sonra rütbesi iade edilmiş, Stockholm-Kopenhag Sefirliğine getirilmiştir. Stockholm-Kopenhag Sefirliği de mali sıkıntılar nedeniyle mecburu mezuniyete sevk edilmesiyle son bulmuştur. 1922 yılında sefirliğinin son bulmasının ardından önce tasfiye edildiğini öğrenmiş, sonrasında da emekliye ayrılmıştır.

Mustafa Kemal tarafından Milli Mücadele sırasında yapılan davete karşılık vermediği için bundan böyle kendisinden istifade edilemeyeceği ve Sultan Vahdettin için Avrupa ülkelerinde propaganda yapmasından dolayı emekliye sevk edildiğini öğrenen Galip Kemali Bey'in bundan sonraki hayatı tasfiye kararını geri aldırmak ve yeni görev elde etmeye çabalamakla geçmiştir. Bu kararın kaldırılması için çabalarken boş durmamış Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) ve Demokrat Parti(DP)'de görev almaya çalışmış, bir şekilde siyasi hayat içerisinde kalmak için çalışmalar yapmıştır. Ayrıca yazdıklarıyla adından söz ettirmeye başlamış, mesleki hayatını kaleme almıştır. Galip Kemali Söylemezoğlu'nun 87 yıllık hayatından geriye; diplomatik hayatı boyunca görüp şahit olduğu hatıralarını kaleme alarak oluşturduğu 4 ciltlik hatıratı, kitapları, çevirisini yaptığı kitaplar ve çeşitli gazete ve dergilerdeki çok sayıda makalesi kalmıştır.

ABSTRACT

In this thesis, the biography of author and diplomat Galip Kemali Söylemezoğlu(1873-1960), who lived in the period of Turkish National Struggle, 1 st and 2 nd constitutionalist period of Republic of Turkey and occupied important posts, has been searched studied. Galip Kemali Söylemezoğlu started his first job in government service as a chief clerk for foreign affairs. He took charge in various positions as envoy, charge d'affaires and ambassador in important state centers like Bucharest, Athens, Berlin, Tahran, Petrograd, Rome, Stockholm, Copenhagen. He leaded the Joint Truce Commission.

The most important information in Galip Kemali Söylemezoğlu's political life is that he is was the first person to bring the idea of swapping people up. His position as an envoy was cashiered and relegated by Damat Ferit Paşa. He was invited to Ankara by Mustafa Kemal to take place in the new government one day before the relegation but he couldn't respond to the invitation. That the invitation was not responded, caused a process to start which ended with his elimination. 6 months after his relegation, his title was given back, he was assigned as the envoy of Stockholm-Copenhagen which had to be ended due the financial problems. After his duty as an envoy ended in 1922, he first learned he was eleminated and then he retired.

Learning that he will not charged with a duty because of his not responding to the invitation made by Mustafa Kemal during the period of Turkish National Struggle and was pensioned off because of pressing off Sultan Vahdettin in European Countries, spent rest of his life trying to get a duty and revoke the pension. Meanwhile he was not idle and he tried to take charge in Republican People's Party(CHP) and Democrat Party(DP) and somehow tried to be active in political life. And he also succeeded in making a name with his articles. He wrote his professional life up. 4 volumes of memoirs in which he had written wrote his memories that the he had witnessed during his diplomatic life, his books, articles were published in different magazines and newspapers and books that he had translated were left from his 87 years life.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BCA.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
çev.	: Çeviren
DH.EUM.SSM.	: Dahiliye Seyrüsefer Kalemi
DH.EUM.3Şb.	: Dahiliye Üçüncü Şube
DH.EUM.4Şb.	: Dahiliye Dördüncü Şube
DH. EUM.5.Şb.	: Dahiliye Beşinci Şube
DH. EUM. 6 Şb.	: Dahiliye Altıncı Şube
DH.SAİDd…	: Dahiliye Defterler
DH.İ.UM.EK.	: Dahiliye İdare-i Umumiye Ekleri
DH.KMS.	: Dahiliye Kalem-i Mahsus
DH.MKT.	: Dahiliye Mektubi Kalmei
DH.ŞFR.	: Dahiliye Şifre Kalemi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DP	: Demokrat Parti
hzl.	: Hazırlayan
HR.HMŞ.İŞO.	: Dahiliye Hukuk Müşavirliği
HR.İD.	: Hariciye Nezareti İdare

HR.İM..	: Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı
HR.SAİD.	: Sicill-i Ahval İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti
HR.SFR.04..	: Hariciye Nezareti Sofya Sefareti
HR.SFR.3.	: Hariciye Nezareti Londra Sefareti
HR.SYS.,	: Hariciye Nezareti Siyasi
HR.TH..	: Hariciye Nezareti Tahrirat
İ..DUİT.	: İrade Dosya Usulü
İ.HR.	: İrade Hariciye
İ..HUS.	: İrade Hususi
İ..MBH.	: İrade Mabeyn-i Hümayun
İ.TAL.	: İrade Taltifat
k.s	: Kısım
MV.	: Meclis-i Vükela Mazbataları
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
t.y	: Tarih yok
yay. hzl.	: Yayına Hazırlayan
Y.A.HUS.	: Yıldız Hususi Maruzat
Y.MTV.	: Yıldız Mütenevvi Maruzat

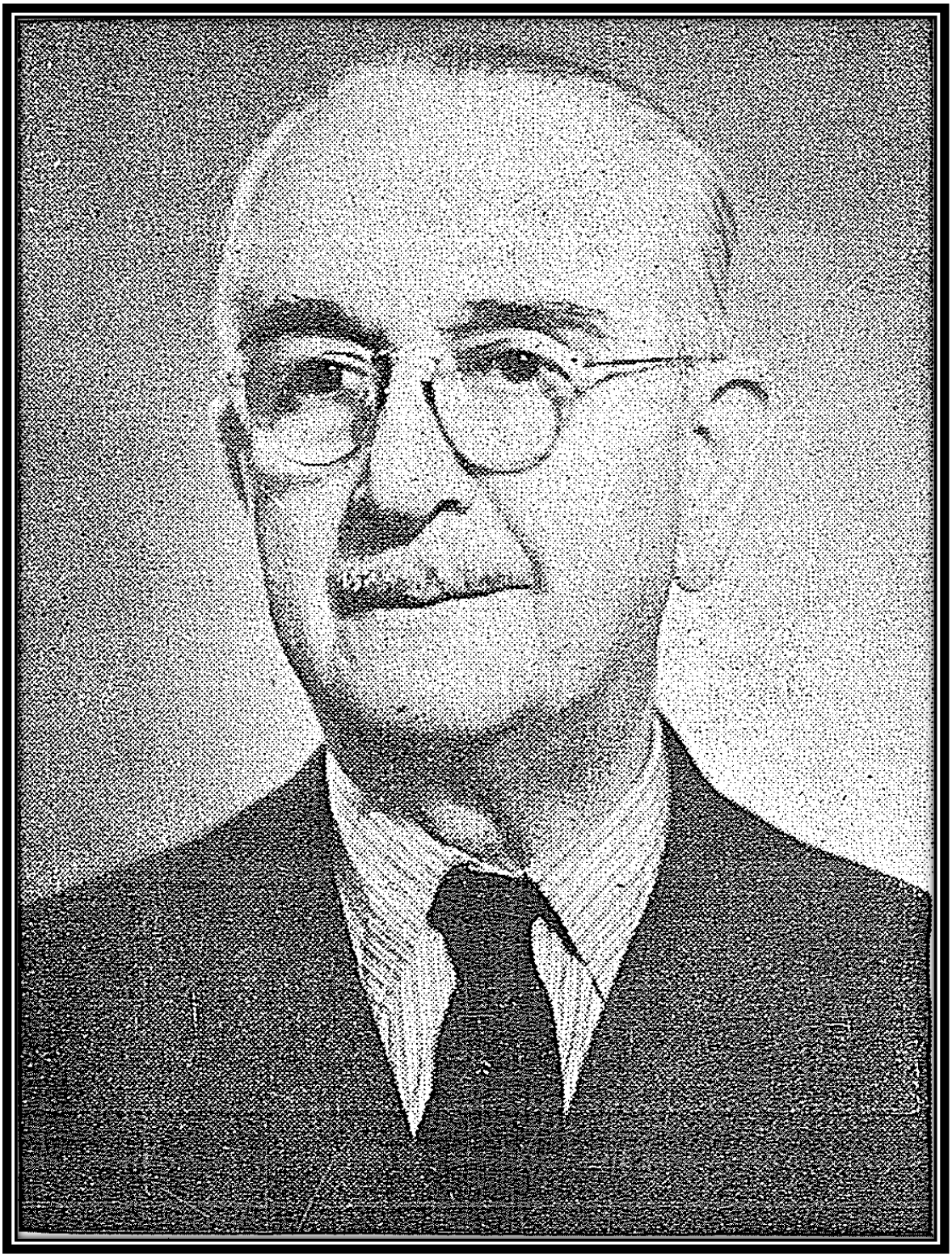

GALİP KEMALİ SÖYLEMEZOĞLU

(1873-1960)

GİRİŞ

Diplomasi; "Bir ülkeyi yabancı bir ülkede ve uluslararası görüşmelerde temsil etme eylemi ve biçimi"[1] olarak tanımlanmıştır. Henry Kissinger "Diplomasi" adını taşıyan anıtsal kitabında; "modern diplomasinin, savaş ve barış güçleri arasındaki güç dengesinde yaşanan deneyim ve çabalardan doğduğunu ve Amerika'nın, bazen kendi zararına olsa da, bu oluşumdan ders almayı reddettiğini" ortaya koyarak diplomasi kavramına farklı bir tanım getirmiştir.[2] Diplomat ise; "Ülkesini yabancı bir devlette ve uluslararası görüşmelerde temsil etmekle görevli kişi"[3] dir. Galip Kemali Söylemezoğlu ise hakiki bir diplomatın tanımını şöyle yapmıştır:

"Milletler arasındaki münasebetleri düzeltmek ve iyi münasebetleri devam ettirmek oluşuna nazaran devlet ve milletin hukukuna son derece azimle müdafaaya ve şeref ve şanını yükseltmeğe vakfı vücut etmekle beraber, yakın uzak komşu milletlerin inkişafını baltalamak değil; onları iyi birer komşu haline getirmek için bilakis geliştirme ve imkânlarını kabul ve ihzar eden ve bu yolda çalışmayı her fırsatta kendine meslek edinen bir şahsiyettir."[4]

Tarihte diplomasi alanında ilk kullanılan yöntem ad hoc, tek-yanlı diplomasi yöntemi olmuştur. Bu diplomasi yönteminde görevlendirilen diplomatik temsilciler belli bir amaç ve görev için yabancı ülkelere gönderilmiş, görevlerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönmüştür. Bu diplomatik yöntemi en geç terk eden Osmanlı Devleti olmuştur. Bu diplomasi yöntemini diğer devletlere kıyasla kendisine üstünlük göstergesi olarak kabul etmiştir. Bu nedenle Avrupalı devletler 15. ve 16. yüzyıllarda sürekli diplomasiye geçerken Osmanlı İmparatorluğu 18. yüzyıl sonlarına kadar tek yanlı diplomasiyi kullanmak için çabalamıştır.[5]

Osmanlı Devleti'nin 1793 yılına kadar dış ülkelerde daimi elçisi bulunmuyordu. Osmanlı Devleti'nin daimi elçi göndermeyişinde; hiçbir devleti kendisine eşit görmeyerek muhatap kabul etmemesi, daimi elçi göndermesiyle o ülkenin meşruiyetini tanımış olacağını düşünmesi gibi durumlar etkilidir.[6] Ancak yabancı devletlere; barış,

---

1 "Diplomasi", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Gazetesi Yayınları, Cilt: 6, İstanbul 1986, s. 3202.
2 Henry Kissinger*, Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000.
3 "Diplomat", *Büyük Larousse*, s. 3203.
4 Galip Kemali Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, Ekiciğil Matbaası, İstanbul 1957, s. 9.
5 Hadiye Tuncer-Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1997, s. 11.
6 Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007, s. 39.

harp ilanı, dostluk teklifleri, doğum haberi, hediye veya barış metinlerini götürmek gibi sebeplerle gönderilen fevkalade elçi denilen kısa süreli görevler üstlenen memurlar vardı.[7] Gönderildikleri ülkenin değeri ve diplomatik misyonunun önemine göre orta elçi veya büyükelçi olarak görevlendirilmişlerdir. Defterdarlık veya nişancılık rütbesi paye olarak orta elçi olarak gönderilenlere, beylerbeyliği payesi de büyükelçi olarak gönderilenlere verilmiştir.[8]

Güçler dengesinin Osmanlı Devleti aleyhinde bozulmasıyla birlikte Avrupa devletleriyle olan sınırlı ilişkiler ve dış dünyaya olan kapalı tutum sıkıntılara neden olmaya başlamıştır.[9] Osmanlı Devleti'nin uluslararası ortamda yaptırım gücünün azalmasıyla birlikte 18. yüzyıldan itibaren tek başına mücadele edememeye başlamış ve uluslararası diplomasi yöntemlerine uymak zorunda kalmıştır. Osmanlı'da sürekli diplomasiye geçiş gereksiniminde bulunan ilk padişah III. Selim olmuştur. III. Selim döneminde yabancı ülkelere gönderilen elçilerle Türk diplomasisinin çağdaşlaşması yolunda önemli bir adım atılmıştır.

III. Selim, Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletler dışında kalmaması, yabancı devletler hakkında bilgi sahibi olabilmek ve gelişmeleri takip edebilmek için Avrupa başkentlerinde sürekli elçilikler kurulmasına karar vererek Dışişlerinde ilk reform çalışmasını gerçekleştirmiştir. 1793'te Londra'ya atanan ilk elçiyle sürekli diplomasi uygulanmaya başlamıştır.[10] Avrupa merkezlerine 3 yıllığına daimi (ikamet) elçileri olarak atanmışlardır.[11]

İngiltere nezdinde Londra'ya gönderilen ilk sürekli Osmanlı elçisi Yusuf Agah Efendi ile 1793'den itibaren sürekli diplomasiye geçilmiştir. İyi bir aileden gelen Yusuf Agah Efendi "büyükelçi" olarak gönderilmiştir.[12] Bu sırada henüz elçilik statüleri belirlenmediğinden büyükelçi statüsüyle gitmişlerdir. Ancak bu elçilerin yabancı dil bilmemeleri başarılarının önünde engel teşkil etmiş, daimi elçilerden istenen fayda elde edilemeyince III. Selim kaldırılmalarına karar vermiştir. Birden kaldırmak sıkıntı

---

7 Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform(1836-1856)*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 71; A. İ. Savaş, *a.g.e*., s. 14.
8 A. İ. Savaş, *a.g.e*., s. 14.
9 A. Akyıldız, *a.g.e.,* s. 72.
10 H. Tuncer, *a.g.e.,* , s. 19; Onur Kırlı, *Osmanlı'da Modernleşme ve Diplomasi*, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 49-50.
11 İsmail Soysal, "Umûr-ı Hariciye Nezâretinin Kurulması 1836"*, Sultan II. Mahmud Reformları ve Kongreleri(28-30 Haziran 1839) Bildiriler,* Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990, s. 71-72.
12 O. Kırlı, *a.g.e.,* s. 50.

oluşturabileceğinden geri çağrılarak yerlerine daha küçük diplomatik memuriyet üstlenen maslahatgüzarlar görevlendirilmiştir. Daha çok Rumlar arasından atanan maslahatgüzarların Bâbıâli'ye yanlış bilgiler verdikleri anlaşılınca hepsi azledilmiştir [13]

İlk tayin edilen daimi elçilerin Enderun'dan ve Divan Mektebi'nden geleneksel yollarla yetiştiği bilinmektedir. Diplomatik usul ve kurallardan haberi olmayan, batı dillerini bilmeyen kişilerin elçi olması başarısızlığa neden olmuştur. III. Selim'in reformları, çabaların ve kullanılan araçların yetersiz olması nedeniyle kısa vadede istenilen sonuç elde edilemese de ilk elçilerin batı dillerini öğrenmeleri ve gençlerin Avrupa bilim ve kültürünü öğrenebilmesi için götürülmeleri kazanım olmuştur. 19. yüzyılda ise devletin gücünün azalması diplomasi ve uzlaşmaya daha fazla önem verilmesini gerektirmiştir.[14]

Osmanlı Devleti'nde diplomasi ile merkezi idare arasındaki ilişkiyi reisülküttaplık makamı oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda sürekli diplomasi yöntemini uygulamaya başlamasıyla birlikte, diplomasi kurumu önem kazanmaya başlayınca reisülküttaplık da devlet yönetiminde daha etkili bir hale gelmiştir. Divan-ı hümayunda doğrudan vezir-i azama bağlı, yazı işleriyle uğraşan kalemleri ve çalışan kâtipleri denetleyen daire reisi olan reisülküttap,[15] önceleri nişancının emrinde bulunurken 18. yüzyıldan itibaren önem kazanmalarıyla birlikte doğrudan vezir-i azamın maiyetine girmiştir. Ayrıca 18. yüzyıldan itibaren devletin dış ilişkilerinin artış göstermesi reisülküttabın yetki ve sorumluluğunun artmasını sağlamıştır.[16] Dış işler ve siyasal ilişkilerin sorumlusu olan sadrazamın bu alandaki sorumluluklarını reisülküttaba bırakmaya başladığı görülmüştür.

Reisülküttaplar, Bâbıâli'nin kurulmasıyla birlikte hizmetlerine burada devam etmiştir. Diplomasi ve Dışişleri konusunda da birçok görev üstlenen bir makam olup; elçilerle yapılacak görüşmelerin yürütülmesi gibi bürokratik görevleri de üstlenmiştir.[17] Reisülküttap 18. yüzyılda sadrazam ve kethüdadan sonra anılmaya başlamış doğrudan

---

[13] Daimi elçi gönderilen elçilerden Fransa hariç maslahatgüzar bırakılacağı belirtilmiştir. A. İ. Savaş, *a.g.e.,* s. 18; A. Akyıldız, *a.g.e.,* s. 72.
[14] Türkan Polatçı, *Osmanlı Diplomasisinde Oryantalist Memurlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 31-34.
[15] H. Tuncer*, a.g.e.,* s. 30.
[16] A. Akyıldız, *a.g.e.,* 71.
[17] İsmail Özçelik, *Devlet-i Aliyye'nin Kamusal Düzeni ve Kurumları*, Gazi Kitabevi, Ankara 2014, s. 182.

vezirliğe terfi etme imkânı kazanmıştır.[18] Reisülküttaplık divan-ı hümayun kalemlerinin şefi olarak görev alırken zamanla harici işlerle de ilgilenen bir kurum halini almıştır.[19]

1815 yılında toplanan Viyana Kongresi'nde getirilen yeni düzenleme ile elçilikler; büyükelçi, fevkalade orta elçi, ikamet elçisi ve maslahatgüzar olarak dört gruba ayrılmıştır. Ancak 1818 yılında toplanan Aux la Chapella Kongresi ile bugünkü kordiplomatik esasların belirlendiği bütün dünya devletleri için geçerli olan sistem belirlenmiştir. Türkan Polatçı da kitabında bu konuda verdiği bilgide; Diplomatik temsilcileri 4 kategoriye ayırarak; "elçiler(papanın fevkalade murahhası ve daimi murahhası); Fevkalade salahiyetli büyükelçiler ve tam salahiyetli büyükelçiler; devamlı büyükelçiler ve maslahatgüzarlar olarak belirtmiştir. Bu dereceler de kendi içerisinde ayrılmış, en kıdemli büyükelçi olarak belirlenmiştir.

1821'de Bâbıâli'de reisülküttaplığa bağlı Tercüme Odası açılmıştır.[20] Rum olan divan-ı hümayun tercümanlarının azledilerek tercüme işlerinin de ehl-i islâma dönmesi amaçlanmıştır. Böylece tercümanlar ve dış ilişkilerde kullanılan Rumların etkisi azaltılarak devletin tercüman ihtiyacını karşılamak mümkün olmuştur.[21] Bâbıâli Tercüme Odası kurularak yabancı büyükelçilerle teması kuracak kişilerin İslâmiyet'i kabul etmiş ya da kendisine güvenilen Ermenilerden oluşturulması sağlanmıştır. Tercüme Odası; Müslümanların da yabancı dil öğrenmesini sağlayarak diplomasi alanında faaliyette bulunmalarını ve güvenilir insanlar yetiştirerek diğer devletlerle yapılacak olan haberleşmenin bu insanlar aracılığıyla yapılmasını amaçlıyordu. Böylece her dâhili hem de harici meselelerle ilgilenecek bürokratların yetiştirilmesi sağlanmıştır.[22]

1821 yılına kadar Osmanlı Devleti Avrupa devletleri huzurunda Müslüman ve gayrimüslim maslahatgüzarlar bulundurmaya devam etmiştir. Rum maslahatgüzarların Yunan ayaklanmasıyla Bâbıâli'ye yanlış haberler verdiği anlaşılınca ikamet elçilerinin

---

18 Huner Tuncer, *"Eski" ve "Yeni" Diplomasi*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1995, s. 103-104.

19 A. Akyıldız, *a.g.e.,* s. 78.

20 T. Polatçı, *a.g.e.,* s. 32-35. Diplomatik temsilciliklerle ilgili düzenlemeler hakkında Diyanet İslam Ansiklopedisindeki "elçi" maddesinde; ilk düzenlemenin 1815 Viyana Kongresinde yapıldığı, 1818 yılında Aix- la - Chapelle Protokolü ile yeni hükümler belirlenerek; büyükelçi, ortaelçi *ve* maslahatgüzar olmak üzere üç derece kabul edildiği belirtilmiştir. 1818'de orta elçilikle maslahatgüzar arasında "mukim elçi" statüsü belirlendiğinden bahsedilmektedir. Bkz. Mehmet İpşirli, "Elçi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.XI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 14.

21 A. Akyıldız, *a.g.e.,* 74.

22 A. Akyıldız, *a.g.e.,* 71. Ayrıca; 1856 yılında tercüme odasında yapılan düzenleme ile lisan okuluna dönüştürülmesi sağlandı. Bkz. A. Akyıldız, *a.g.e.,* 77.

II. Mahmut tarafından işlerine son verilmiş, 1834 yılında tekrar görevlendirilmeye başlamıştır.[23]

II. Mahmut'un saltanatının sonlarında daimi elçilikler esaslı tesis edilmiştir. 1834'den sonra Paris, Londra, Viyana, Berlin, Petersburg, Tahran gibi şehirlerde Osmanlı Devleti; büyükelçi, fevkalade elçi, orta elçi, maslahatgüzar unvanlarını taşıyan kişilerce temsil edilmiştir.[24] Orta elçilere; defterdarlık, nişancılık, Mekke payesi; büyükelçilere Rumeli ve Anadolu beylerbeyliği payesi verilmektedir.[25] Devletlerarası diplomasinin oluşturulması ve geliştirilmesi, Avrupa politikalarının tespit edilebilmesi, görevli elçilik memurlarının yabancı dil eğitiminin sağlanması Osmanlı daimi elçilerinin başarıları arasında sayılmıştır. [26]

II. Mahmut döneminde; Tercüme Odası, diplomatik ve konsolosluk sisteminin kurulması çalışmalarıyla Hariciye Nezaretinin temel iskeleti oluşturulmuştur.[27] II. Mahmut tarafından 1836 yılında günümüzün Dışişleri Bakanlığının çekirdeğini oluşturacak Umur-ı Hariciye Nezareti kurulmuştur.[28] II. Mahmut tarafından reisülküttaplık Hariciye Nezaretine dönüştürülmüştür. II. Mahmut döneminde bu makam Hariciye Nezaretine dönüştürerek, İçişlerine ait yetkilerini de çeşitli kalemlere devredip Dışişlerinden sorumlu makam haline getirilmiştir.[29] Böylece Dışişleri Bakanlığı kimliği kazandırılmış, son reisülküttap Yozgatlı Akif Efendi de Hariciye Nazırı olmuştur.[30] Umur-ı Hariciye Nazırlığıyla Batı tarzı bir kurum oluşumu amaçlanmıştır. Ciddi bir eğitim verilerek, diplomatik ilişkileri geliştirecek Fransızca bilen kişiler yetiştirilmeye çalışılmıştır.

İlk kuşak elçilerin eğitimi konusunda istisnalar hariç kendi kendilerini yetiştirmeye çalıştıkları bilinmektedir. Yurt dışında görevde bulunanlar yabancı dil öğrenmiş, yabancı okullarda eğitim görme fırsatı bulmuştur. İstanbul'da bulunanların eğitim aldıkları yerler arasında; Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi, Mahreç-i Aklam, Bâbıâli Lisan Mektebi gibi kurumlar yer almaktadır.

---

23 A. İ. Savaş, *a.g.e*., s. 132; T. Polatçı, *a.g.e*., s. 32.
24 Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1968, s. 20.
25 F. R. Unat, *a.g.e.,* s. 24; H. Tuncer, *a.g.e.*, s. 14.
26 O. Kırlı, *a.g.e.,* s. 56.
27 A. Akyıldız, *a.g.e.*, s. 80.
28 İ. Sosyal, *a.g.m.* , s. 71-72.
29 H. Tuncer, *Eski ve Yeni*, s. 103-104.
30 1832'den beri reisülküttaplık yapan Mehmed Akif Efendi ilk Hariciye Nazırı oldu. Bkz. İ. Özçelik, *a.g.e.,* s. 183.

II. Mahmut diplomat yetiştirmek amacıyla; Mekteb-i Maarif-i Adliye ile Mekteb-i Umumi Edebiye isimli kurumları açmıştır. Önceki dönemlerde başarılı olunamasa da II. Mahmut döneminde Osmanlı idareci ve diplomatları sürekli ve karşılıklı diplomasiye gereken uyumu göstermiştir. Böylece Osmanlı diplomasisinin modernleşmesini tamamlaması sağlanmıştır.[31] II. Mahmut'tan sonraki dönemde batılılaşma hareketinin esaslarını uygulayacak kadroyu yetiştirmek amacıyla yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Avrupa'nın hızla gelişen bilim ve teknolojisine karşı Osmanlı Devleti; 1827'de Tıp Mektebi'nin(Tıphâne-i âmire)¸ 1868'de Galatasaray Lisesi'nin ve Robert Koleji'nin eğitime başlamasıyla¸ Batı tarzı eğitim anlayışını yakalamaya çalışmıştır. Klasik çağda bürokrat yetiştiren kurum olan Enderun'un yerini 19. yüzyılda; 1 Eylül 1868 yılında Sultan Abdülaziz tarafından kurulan Mekteb-i Sultani(Galatasaray Lisesi) almıştır. Devletin önemli kademelerindeki eğitimli eleman açığını kapamak amacıyla kurulmuş; Fransızca eğitimin yanında Türkçe, Latince, Grekçe tarih ve pozitif ilim dersleri verilmiştir.[32]

Elçilerin görevleri incelendiğinde; gözlemlemek, izlemek, bunları ülkelerine rapor etmek, bulundukları ülkenin basınını yakından takip ederek çıkan haberleri çevirileriyle birlikte Bâbıâli'ye bildirmek gibi görevler üstlendikleri görülmüştür. Sürekli diplomasiye geçilince görevli sürekli elçiler gördükleri hakkında sadece rapor yazmakla kalmamış, kendi düşüncelerini de belirterek tavsiye niteliğinde bilgiler sunmuştur. Atandıkları ülke ile Osmanlı Devleti arasında iletişimi sağlayan köprü vazifesi görmüşlerdir. Başka bir görevleri de ülkede yer alan sosyal kurumları incelemek, ülkenin dilini öğrenmek, teknik ve bilimsel düzeyleri hakkında bilgi edinerek aktarmaktır.[33] Bunlar batının üstünlüğünün farkına varılması ve Avrupa'da uygulanan diplomasi yöntemlerinin benimsenmesinde etkili olmuştur.

Osmanlı elçileri(diplomat) seçilirken; devlet tecrübesi çok olanlar ve devletini en iyi şekilde temsil edebilecek yüksek memur statüsünde olanlar arasından seçilmiştir. Elçi olarak bu yüksek dereceli memurların diplomatik protokolü çok iyi bilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra elçilerin seçiminde büyük titizlik gösterildiği bilinmektedir. Bu nedenle iki ülke arasında barış ve huzuru gerçekleştirecek ve geliştirebilecek kişiler olmasına dikkat edilmiştir. Bunun yanında onurlu, ün sahibi,

---

[31] T. Polatçı, *a.g.e.,* s. 31-37.
[32] Niyazi Berkeş, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*¸ yay. hzl. Ahmet Kuyaş¸ II. baskı¸ İstanbul 2002, s. 242.
[33] O. Kırlı*, a.g.e.,* s. 54-55.

yabancı dil bilen kişiler olmaları istenmiş, bilge kişilerden ya da en iyi aileler arasından seçildiği görülmüştür.[34]

Galip Kemali Söylemezoğlu iki çeşit diplomat olduğundan bahsetmiştir:

> "Biri "carrere'den yani meslekten yetişme diplomat", diğer de devletler arası münasebetleri işlerinde devlet adamı sıfatiyle buluna buluna melake kesbeden ve icraatiyle muvaffakiyetle kendini tanıttıran diplomattır ki, esasen diplomasinin bir "ilim veya fen" olmayışına nazaran ekseriya bu gibiler fıtrî istidat, zeka ve kavrayışları ve mevkilerinin bahşeyleyeceği salâhiyet sayesinde kazandıkları başarılar neticesi hakikaten büyük diplomat olarak tarihte nam bırakırlar.
>
> Meslekten yetişme" diplomatlar ise asıl diplomasi kaide, usul ve teşrifatına vâkıf olarak meslek kaidelerini sırası ile aşıp muhtelif memleketlerde bir prensip dâhilinde bulundurularak, türlü siyasi hadiseler, görüşmeler, müzakereler, mukavele ve muahede akdetmeler içinde yetişip pişmiş ve birer ihtisas sahibi olmuş bulunanlar ki, hükümetler her fırsatta bunların ihtisas ve mahallî malûmat ve görgülerinden istifade ederek memleketlerinin hukuk ve menfaatlerini müdafaa ve temin imkânını bulurlar. Bunların bilgili ve verimli çalışmaları mensup oldukları devlet ve millete, tabiî –hayırlı neticeleri zamanla meydana çıkan- faydalar temin eder işte asıl diplomat bunlardır."

demiştir. Kendisi de meslekten yetişme asıl diplomatlardandır.[35]

Tez konumuz olan Galip Kemali Söylemezoğlu soylu bir aileye mensuptur. Aile büyükleri devlet hizmetinde önemli görevler üstlenmiş olup bürokrat bir aileden gelmektedir. Devlet kademesinde görev alan kişilerin, önemli bürokrat ve diplomatların yetiştirildiği bir kurum olan Mekteb-i Sultani'den[36] mezun olmuştur. Büyükelçi, fevkalâde orta elçi, maslahatgüzarlık gibi farklı diplomatik görevler üstlenmiş, yabancı dil bilgisine sahip başarılı bir diplomattır. Devletini yabancı ülkelerde en iyi şekilde temsil etmeye çalışmış, birçok ülkede aktif görev almış, başarılı bir diplomat olarak hayatı çalışmaya değer görülmüştür.

---

[34] H. Tuncer, *a.g.e.,* , s. 13-14.

[35] G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 9.

[36] Milliyet Gazetesi'nin "Eğitimde 500. Yıl" başlığıyla "Eser Veren Galatasaraylılar" hakkında yazılan yazıda Galip Kemali Bey'den bahsedilerek; Yabancı Dilde Eser Verenler ile Deneme, Etüd, Röportaj, Hatırat, Seyahat türünde eser veren Galatasaraylılar başlıklarında kendisine yer verilmiştir. Bkz. *Milliyet*(Aktüalite), 13 Aralık 1981, s. 9. (Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği-Taha Toros Arşivi)

1. BÖLÜM

HAYATI VE SÖYLEMEZOĞLU AİLESİ

1.1. HAYATI

Söylemezoğlu Ali Kemali Paşa ile Mevhibe(Mevhibetülhak) Hanım'ın en küçük oğlu olan Galip Kemali Söylemezoğlu[37] 22 Ekim 1873'te[38] Bingazi'de dünyaya geldi.[39]

---

37 Galip Kemali Söylemezoğlu ile ilgili yapılan araştırmalarda ismi ile ilgili olarak "Abdürrezzak" ön adına rastlanmıştır. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli: Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi Cilt III*, Ankara 2008, s. 44. Atatürk Üniversitesi Yayınları tarafından çıkarılan Erzurum'un Yüzleri serisinde çıkan biyografilerde Galip Kemali Bey'in isminin bu ön adla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bkz. Selim Yapıcı, *Erzurum'un Yüzleri:Abdürrezak Galip Kemali Söylemezoğlu*, Erzurum 2016. Ayrıca Selim Yapıcı'nın eserinde kaynak olarak kullandığı Revnakoğlu'nun makalesinde de Galip Kemali Bey bu ön adla anılmıştır. Selim Yapıcı ayrıca bu ön adın ilk defa Revnakoğlu tarafından kullanıldığını belirtmiştir. Bkz. (Cemaleddin Server) Revnakoğlu,"Fikir Dünyamızda Yeni Bir Boşluk-Erzurumlu, Galatasaraylı Devlet ve Siyaset Adamımız: Abdürrezak Galip Kemali Söylemezoğlu", *Tarih Yolunda Erzurum Dergisi*, Sayı: 7-8, Yıl: 2, Ocak 1961, s. 18-19. Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki(BOA) belgeler incelendiğinde Galip Kemali Söylemezoğlu'yla ilgili Abdürrezzak ön adının kullanıldığı belgeler tespit edilmiştir. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 37, Gömlek No: 2751, 27 Zilhicce 1309; BOA, DH.MKT, Dosya No : 397, Gömlek No: 28, 21 Muharrem 1313; BOA, DH.SAİDd, Dosya No : 38, Gömlek No: 487, 29 Zilhicce 1290; BOA, HR.SAİD, Dosya No: 24, Gömlek No: 2, 18 Zilkade 1330; BOA, DH.MKT, Dosya No: 1988, Gömlek No: 31, 22 Muharrem 1310. Ayrıca Galip Kemali Bey'in kendi eserlerinde, isminin geçtiği kitap, dergi ve benzeri kaynakların çok büyük kısmında "Abdürrezak" ismine rastlanmamakla birlikte 30 yıllık siyasi ve diplomasi hayatı ile ilgili hatıralarını kaleme aldığı hatıratının 4. cildinin son sayfasında yer alan babası tarafından doğumu üzerine yazılmış şiirden tam isminin "Abdürrezzak Galib Kemali" olduğu ve şiirin altına düşülen tarihten de doğum gününün 22 Teşrinievvel (Ekim)1873 olduğu görülmektedir.

"Bingazi mutasarrıflığım sırasında doğmuş olan oğlum Abdürrezzak Galib Kemali'nin mes'ut velâdet tarihidir:

"Minnet o zât-ı pâke koldu vücudu vâcip
Ef 'âli yümn-i hikmet ihsânı pür-mevâhib
İşte bu lütfu hâlâ bir tuhfe-i dilârâ
Kim oldu zîr u bâlâ enmûzecü't Regaib
Olsun kudûmu mes'ûd ikbâl-ü ömrü memdûd
İhvân-ı pâki mevcûd vâlideyni sâhib
Şem' i hemîşe mecmû' hıfz-ı Hüdâ'ya mevdû
Feyz-i Hüdaya mevzu ma'mûretü'l-cevânib
Yâ Rabb bu hânedânı kıl beyt-i kâmurânî
Ta ola câvidânî mecmû'atü'l-menâkıb
Mevlûd-u sa'd-i ekber mahdûm-u mâh-peyker
Mihr-i hüdaya mazhar doğdu çün necmi sakıp
Oldu cemâl bî-ayb buldu kemâli lâ-reyb
Kad kale hâtifü'l-gayb câe Emiri Galib
22 Teşrinievvel 1873"

Bkz. Galip Kemali Söylemezoğlu, *Hariciye Hizmetinde 30 Sene 1892-1922 IV. Cildin Son Kısmı*, Maarif Basımevi, İstanbul 1955, s. 221; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 9.

38 Galip Kemali Söylemezoğlu'nun doğum tarihi ile ilgili başta hatıratı olmak üzere birçok kaynak 1873 tarihini vermektedir. Bkz. G.K Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 221; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 9; Süleyman Şefik Söylemezoğlu, *Hicaz Seyahatnamesi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 9; M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 44; Abdullah Özkan, *A'dan Z'ye Kurtuluş Savaşı ve Atatürk Dönemi: DEV-MEH*, Cilt 2, ABC Yayın Grubu, İstanbul 2005, s. 761. Ancak mezarlığına yapılan ziyarette mezar taşında doğum tarihi olarak 1874 yılının yazılı olduğu görülmüştür. Bkz. Ek 1: Galip Kemali Söylemezoğlu'nun Mezar Taşı

39 Galip Kemali Söylemezoğlu'nun doğum yeri ile ilgili yapılan araştırmalarda Bingazi ve Erzurum şehri olmak üzere iki yer ön palana çıkmaktadır. Galip Kemali Bey hatıratının 3. Cildinde Bingazi'de doğduğu bilgisini vermiştir. Bkz. Galip Kemali Söylemezoğlu, *30 Senelik Siyasi Hatıralarımın Üçüncü ve Son Cildi 1918-1922*, Ülkü Matbaası, İstanbul 1953, s. 504. Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki belgeler de bu bilgiyi kanıtlamıştır. Bkz. BOA, DH.SAİDd, Dosya No: 38, Gömlek No: 487, 29 Zilhicce 1290; BOA, HR.SAİD, Dosya No: 24, Gömlek No: 2, 18 Zilkade 1330. Ayrıca Bingazi'de doğduğu bilgisini veren diğer bir kaynak için Bkz. M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 44. Erzurum olduğu bilgisini veren kaynaklar için Bkz. S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 9; A. Özkan, *a.g.e.,* s. 761.

Eğitim hayatına Mekteb-i Sultanî'de (Galatasaray Lisesi) başlayan Galip Kemali Bey 1892 yılında buradan ulum, fünun ve edebiyat şahadetnamesiyle mezun oldu. Tahrirat-ı hariciye kalemine iki yüz elli kuruş maaşla girerek devlet hizmetinde ilk görevine başladı.[40] Galip Kemali Bey babasının vefatından 1 sene kadar önce tahrirat-ı hariciye kalemiyle ilişkisi devam etmekle birlikte maaşı bin kuruşa yükseltilip geçici olarak babasının refakatinde istihdam edildi.[41] Babasının hususi kâtipliğini ve mühürdarlığını yapan Galip Kemali Bey bu görevi süresince babasının ne kadar azim ve imanla vilayet işlerini yaptığına, halkın rahatı ve huzuru için her türlü önlemi almaya çalıştığına şahit olma fırsatını buldu.[42]

Galip Kemali Bey'in tahrirat-ı hariciye kaleminde yeterince yükselmesiyle diplomatik hayata ciddi anlamda atılma zamanı gelmiş oldu. Mümeyyizlikten 1902 yılında Bükreş Sefareti Başkâtipliğine tayin edilmesiyle ilk sefaret görevi başladı. Sonrasında 1911 yılında Atina Sefareti Müsteşar ve Resen Maslahatgüzarlığa getirildi. Böylece ilk büyükelçilik görevini de üstlenmiş oldu. 1912 yılında Berlin Sefareti Müsteşarlığına getirilen Galip Kemali Bey 1913'te murahhas olarak Atina'ya gönderildi ve Atina Anlaşması'nı imzalayanlar arasında yerini aldı.[43]Yunanistan ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi için büyük hizmetlerde bulunan Galip Kemali Bey, ilk defa mübadele-i ahali fikrini ortaya atan kişi oldu. İki komşu memleket arasında dostluk ilişkilerinin kurulmasına engel olan Müslüman ahaliyi zorla yurtlarından çıkarılmalarına neden olan uygulamalardan kurtulmalarını sağlayan bir zemin hazırladı.[44]

Birinci Cihan Harbi sırasında dört müttefik devlet sefiriyle birlikte Galip Kemali Bey de Atina'da sefir olarak bulunuyordu. Diğer sefirlerle birlikte 9 Kasım 1916 tarihinde Fransız Amirali tarafından zorla Yunanistan'dan çıkarılıncaya kadar Atina sefirliği yaptı. 1917 yılı başlarında Tahran Büyükelçilik Vekâletine getirilen Galip Kemali Bey bu görevinden sonra Bolşevik Hükümetiyle bazı anlaşmaların

---

40 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 44. Galip Kemali Bey'in maaşı ile ilgili bilgi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 1052, Gömlek No: 78867, 18 Recep 1315. Tahrirat-ı hariciye kaleminde görev alan Galip Kemali Bey'in maaşına yapılan zamlar ve maaşının arttırılmasına yönelik bilgilere ulaşılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 742, Gömlek No: 55634, 26 Şaban 1313; BOA, İ..HUS., Dosya No: 45, Gömlek No: 70, 22 Şaban 1313; BOA, HR.TH.., Dosya No: 170, Gömlek No: 40, 10 Şubat 1896; BOA, BEO, Dosya No: 1062, Gömlek No: 79615, 8 Şaban 1315.

41 BOA, İ.HUS, Dosya No:59, Gömlek No:39, 15 Recep 1315. Galip Kemali Bey'in babasının refakatine verilmeden önce rütbesinin yükseltilmesine yönelik talepte bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.TH.., Dosya No: 169, Gömlek No: 124, 26 Ocak 1986.

42 Galip Kemali Söylemezoğlu, *Hariciye Hizmetinde Otuz Sene 1892-1922*, Cilt 1, Şaka Matbaası, İstanbul 1950, s. 11.

43 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 44-45.

44 Galip Kemali Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler: Galip Kemali Söylemezoğlu:Atina seferi (1913-1916)*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946, s. 88.

gerçekleştirilebilmesi için diğer müttefik devletler heyetleriyle birlikte Petrograd'a Devlet-i Aliyye-i Osmaniye heyeti sefareti murahhası sıfatıyla gönderildi. Brest-Litovsk Anlaşması imzalanınca aynı heyetle mümessil-i siyasi ve üsara-yı askeriye komisyonu reisi sıfatıyla Nisan 1918'de Moskova'ya gitti. Anlaşma tasdik edilince unvanı sefirliğe yükselen Galip Kemali Bey 9 Ağustos 1918'de Moskova'yı terk etti.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından oluşturulan Mütareke Komisyonu Reisliğine uygun görülen Galip Kemali Bey, İzmir 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgal edilinceye kadar bu görevini sürdürdü. Ancak İzmir'in işgalini hazmedemeyen Galip Kemali Bey 19 Mayıs'ta Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa etti. Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa ettikten sonra 26 Mayıs'ta Yıldız Sarayı'nda toplanan birinci şurayı saltanata katıldı. Şurayı saltanatta uzun bir beyanat vererek; Türk milletinin isyan etmesi gerektiğini savunması Damat Ferit Paşa tarafından olumsuz muamele görmesine neden oldu.[45] Damat Ferit Paşa'nın Galip Kemali Bey'e öfkesi gün geçtikçe arttı ve onu uzaklaştırmak için Ağustos 1919'da gayr-ı resmi temsil vazifesiyle Roma'ya gönderdi. Burada Galip Kemali Bey, Milli Mücadeleye açıktan destek sağladı.[46]1919 yılında "Les Turces Demandent une Paix Juste, Promte et Durable"(Türkler Adil, Acil ve Kalıcı Bir Barış İstiyor) adlı eserini Fransızca olarak yayınladı.[47]

Galip Kemali Bey, Türk milletinin başına gelenleri ve yaşadıklarını yazmaktan çekinmedi. Gerektiğinde kalemiyle mücadelesini sürdürdü. Mütareke döneminde Türk milletinin başına gelenleri, sulhun nasıl gerçekleşebileceğini ve şarkta sulhun nasıl oluşturulabileceğini açıklayan "Le Martyre d'un Peuple"(Bir Milletin Çilesi) isimli bir kitap neşretti. Kitabını; Avrupa hükümdarlarına, devlet siyasi reislerine, tanınmış gazete ve gazetecilere gönderdi.[48] Galip Kemali Bey, ailesi ile Sorrento'da iken 10 Ağustos'ta Sevr Anlaşması imzalanmıştı. Bu anlaşma Galip Kemali Bey'i ikinci bir feryadname yazmaya itti. 10 gün içerisinde "L'Assassinat d'un Peuple"(Bir Milletin Katli) ismindeki ikinci feryadnamesini yazdı. 80 sayfalık kitapta Lloyd George'nin birbirine zıt bütün sözlerini karşılaştırdı, Lloyd George'nin siyasetinin ne kadar mantıksız olduğunu ispat ederek Türk milletinin haklılığını Avrupa'ya göstermeye çalıştı. Galip

[45] G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 181.
[46] M. Z. Pakalın, *a.g.e* , c. 3, s. 44-45.
[47] S. Ş. Söylemezoğlu*, Hicaz*, s. 9.
[48] G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 193.

Kemali Bey; Sevr Anlaşması'nı bir paçavra olarak görüp bu paçavranın bütün maddelerini gözden geçirip ne kadar çürük olduğunu ve koca milleti yok etmeye yönelik eşsiz bir ihanet eseri olduğunu belirtti.[49] Yazdığı iki feryadnamesi ve Lloyd George'a yazdığı şiddetli mektup Galip Kemali Bey açısından oldukça kötü sonuçlandı. 6 Mayıs 1920'de Damat Ferit Paşa tarafından sefirliğine son verilerek tard cezasına çarptırıldı. Damat Ferit'in öfkesi Galip Kemali Bey'in tard cezasına çarptırılmasıyla sonuçlansa da Galip Kemali Bey bunu kabul etmek istemedi ve hakkını savunmak için elinden geleni yaptı. Ancak 6 ay sonra bir sonuç alabildi. Sadrazam Tevfik Paşa sadarete gelince rütbesi iade edildi ve Galip Kemali Bey Mayıs 1921'de o sırada tek açık sefaret olarak bulunan Stockholm ve Kopenhag sefaretine tayin edildi.[50]

Galip Kemali Bey'in Mustafa Rauf Paşa'nın kızı Afife Hanım ile yaptığı evlilik sonucu Lamia isminde bir kız çocuğu dünyaya geldi. Lamia Hanım, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet tarihinin önemli isimlerinden Hüsrev Gerede[51] ile evlendi. Nikâhlarını 24 Ağustos 1922'de Berlin Sefaretinde İmam olan Şükrü Efendi kıydı.[52] Eylül 1922'de mali sıkıntılar nedeniyle Avrupa'da görev yapan sefirlerin 1 yıl süreyle izne ayrılmasına karar verilmişti. Bu karar gereğince mecburi mezuniyete sevk edilen sefirler arasında Galip Kemali Bey de yer aldı. 1922 Teşrininde Galip Kemali Bey'e de bütün görevinden alınan Bâbıâli memurlarına, cevaz-ı istihdam kararı ile verilen ma'zuliyet maaşı verildi.[53]

1925 yılı başlarında Galip Kemali Bey'in kurulacak olan Russo-Türk Şirketi toplantısı için Moskova'ya gitmesi kararlaştırıldı. Galip Kemali Bey, 9 Aralık 1925'te Moskova'ya ulaştı. Ertesi gün şirket Umumi Merkezinde yapılan toplantıda Galip Kemali Bey, Russo-Türk Şirketinin ikinci reisliğine seçildi. Kendisine ayda 1000 lira tahsisat verilmesi kararlaştırıldı.[54] Galip Kemali Bey, 15 Mayıs 1929 tarihinde kurulan

---

49 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 449.

50 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 45; C. S. Revnakoğlu, *a.g.m.*, s. 19.

51 Hüsrev Gerede; 1886-1962 yılları arasında yaşamış askeri, diplomatik ve politik alanlarda önemli görevler üstlenmiştir. 1905 yılında piyade teğmeni olarak başlamış birçok savaş, kongre, isyan ve politik çekişmelere şahit olmuştur. Atatürk'le birlikte Samsun'a çıkan 18 kişi arasında yer alıp Kurtuluş Savaşı'nda üstün hizmetleri görülmüş, başarılı büyükelçilik görevlerinde bulunmuştur. Adana Ermeni olaylarının bastırılması, Balkan Savaşları, Atina Askeri Ataşeliği, I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Ordusu ve Genelkurmay karargâhında görev aldı. Mondros Mütarekesi sırasında kurmay binbaşı rütbesiyle Erzurum'da Kazım Karabekir Paşa'nın kurmay başkanlığını yapmıştır… Ayrıntılı bilgi için Bkz. Hüsrev Gerede, *Hüsrev Gerede'nin Anıları: Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler(19 Mayıs 1919-10 Kasım 1928)*, Yayına Hazırlayan: Sami Önal, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2002.

52 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 133.

53 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 45.

54 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 187.

Adana Elektrik Türk Anonim Şirketinde hisse sahibi olanlar arasında yer aldı.[55] 1930 yılında Galip Kemali Bey daha yıllarca devletine ve milletine hizmet edebilecekken emekliye ayrıldı. Emekli olsa da inzivaya çekilmeyerek bir şekilde siyasi hayat içinde yer almayı başardı.

8 Eylül 1930'da Serbest Fırka'nın yaptığı içtimada Galip Kemali Bey Bakırköy muvakkat(geçici) mutemetliğine* getirildi.[56] Fethi Bey tarafından Bakırköy Ocak Reisi olarak seçilen Galip Kemali Bey'in uzun süre Avrupa'da kalan biri olarak tecrübelerinden yararlanmak istendi. Galip Kemali Bey kısa bir konuşma yaparak Serbest Fırka'nın Mustafa Kemal'in yönlendirmesiyle ve nasıl bir ihtiyaç sonucu ortaya çıktığını anlattı.[57] Bakırköy Ocak Reisi olarak Galip Kemali Bey bir konferans vererek bu konferansta; Cumhuriyette demokrasi ve umumiyet bakımından gençliğin vatani vazifelerini anlattı.[58] 19 Eylül'de Serbest Fırka'nın Yeşilköy Nahiye Ocağı'nın açılışı için yapılacak olan merasimlere katıldı. Saat üç buçukta merasimle Yeşilköy Nahiye Ocağı açıldı ve Yeşilköy Kaza Ocak Reisliğine Galip Kemali Bey seçildi.[59]

Galip Kemali Bey emekli olduktan bir süre sonra Cumhuriyet Halk Fırkası'na İstanbul'dan müstakil mebusluğu(bağımsız milletvekili) için adaylığını koydu ancak seçilemedi. Müstakillere adaylığını koyduktan sonra yaptığı konuşmada programı hakkında şu bilgileri vermiştir:

> "Yeni bir programa lüzum ve ihtiyaç yoktur. Hele kanunlarımız bütün asri ve medeni ihtiyaçlarımızı tespit ve tekeffül etmiştir. Bence asıl program bu kanunları tamamen tatbik

---

[55] Şirket, 15 Mayıs 1929'da Bakanlar kurulu kararıyla; Türk Anonim Elektrik Şirket-i Umumiyesi, Gad Franko Milaslı, Meclis-i Umumi-i Vilayet üyelerinden İsmail Hakkı Bey, Danyel Burla Efendi ve Türk Anonim Elektrik Şirket-i Umumiyesi Müdürü Monsieur Joffe tarafından kurulmuştur. İdare merkezi İstanbul'da olan şirketin amacı; T.C. Nafia Vekâleti ile akdedilen sözleşme gereğince merkezi Berlin'de bulunan şirkete devredilmiş olan Adana şehir elektrik, cereyan ve aydınlatması hakkındaki imtiyazı gerçekleştirmek ile söz konusu sözleşmeden dolayı oluşabilecek her türlü menfaat ve taahhüdü imtiyaz sahibiymiş gibi üstlenmektir. Galip Kemali Bey'in şirkette 100.000 hisse senedi olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Gündüz Ökçün, *1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, s. 38-39. Galip Kemali Beyin Adana Elektrik Şirketinde hisse sahibi olduğu bilgisi için ayrıca Bkz. *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 1932, s. 6.

* Dairelerde, iş yerlerinde bazı para işlerine bakan görevli, kendisine inanılıp güvenilen kimse.

[56] *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1930, s. 4. Galip Kemali Bey bu göreve getirildikten sonra çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Bu konu Cumhuriyet gazetesinde şu şekilde yer almıştır: "Bakırköy'de Cumhuriyet Halk Fırkası mutemedi İmadettin ve Serbest Fırka mutemedi Galip Kemali Bey arasında münakaşa yaşanmıştır. Galip Kemali Bey seçim sandığının salona çıkarılmasını istemiş intihap encümeni azasından bulunan İmadettin Bey, salonun hükümet konağının methali olduğu elhetle eshabı mesalihin girip çıkmasına mani teşkil edeceğinden sandığın bulunduğu mahalde kalması lazım geleceğini söylemiştir. Galip Kemali Bey bu vaziyet karşısında "O halde siz tatibahatı cebren burada yapmak istiyorsunuz" demiş İmadettin Bey bu durumu protesto etmiştir…."Sonuçta Galip Kemali Bey işin büyüyeceğini ve bir soruca varamayacağını anlayınca konuşmayı bitirmiştir. Bkz. *Cumhuriyet*, 12 Ekim 1930, s. 4.

[57] *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1930, s. 4.

[58] *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1930, s. 4.

[59] *Cumhuriyet*, 20 Eylül 1930, s. 2.

etmekten ibarettir. En büyük derdimiz iktisadi sahadadır. İktisadi buhranın kökünden halli için harici bir istikraza lüzum vardır. Programı bir kelime ile hülasa edeyim: Koyu Cumhuriyetçilik. Dünyada fena bir programla ortaya çıkmış hiçbir fırka veya hükümet yoktur. Siyasette yazıya, lakırdıya değil fiiliyata neticeye bakılır. Yegane terazi ölçü budur. İstanbul'dan namzetliğimin vaz'ı tensibi âliye iktizan edip etmeyeceğini istizan ve tebliğini rica ettim. Şayet Fethi Bey namzetliğini koymazsa memleketi inkırazdan kurtaran Gazi Hz. nin kuvvetle riyaset ettikleri Cumhuriyet hizmetine vakfeylemeyi bir vatan borcu bilirim."[60]

Galip Kemali Bey bağımsız milletvekili olarak adaylığını koysa da kazanamamıştı. Kazanamadığını öğrendikten sonra bir konuşma yaptı. Yaptığı konuşmada da;

"Benim bu intihapta müstakilen namzetliğimi vazetmekliğime sebep sırf Gazi Hazretlerinin memleketimizde Cumhuriyet prensiplerini tamamen ve müstakilen tesis ve teyit buyurmak hakkındaki arzularına tebaan ve kendilerine karşı kalben samimi merbudiyetim bulunmasıdır. Bu suretle vatanıma ve milletime karşı vazifemi bir kere daha yapmış olmakla tamamen müsterihim. Bu neticeden anlaşılıyor ki Gazi Hazretlerinin samimi fikir ve arzuları tamamen tatbik edilmemiştir. Bundan anlaşılan ikinci netice de hangi dört müstakil meb'usun elyevm meclisteki meb'uslara muadil bir kuvvetle addedilmesidir."*[61]*

sözlerini sarf etmiştir.

Galip Kemali Bey'in 1935'li yıllarda da bağımsız milletvekili seçilme süreci bulunmaktadır. Başbakan İsmet İnönü'nün seçim kararı isteğinde bulunması kabul edilince seçime gidilmiştir. 2 Şubat 1935'te Atatürk parti teşkilatı ve seçmenler için bir beyanname yayınladıktan sonra 4 Şubat'ta da millet için bir beyanname yayınlanmıştır. Atatürk'ün aday listesinde bağımsızlar için 16 kişilik bir kontenjan ayrıldığı halde sadece Ali Fuat Cebesoy, Halil Menteşe, Hüsnü Çakır ve Galip Kemali Söylemezoğlu olmak üzere 4 kişi başvurmuş ve seçilmiştir.[62]

İhsan Güneş kitabında bu konuyla ilgili olarak "Bağımsız milletvekillerinin seçileceği önceden basına sızmış olmasına ve daha sonra resmiyet kazanmasına karşın 4 Şubat'a kadar sadece Ali Fuat Paşa(Konya), Halil Bey(Muğla), Hüseyin Hilmi(İzmir) ve Galip Kemali Bey'in (İstanbul) adaylıkları belli olmuştur." bilgisini vermiştir.

---

60 *Cumhuriyet*, 20 Nisan 1931, s. 2.

61 *Cumhuriyet*, 22 Nisan 1931, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1931, s. 4. Bkz. Ek 2: Galip Kemali Bey'in Müstakil Mebusluğa Adaylığı

62 Taha Akyol, *Atatürk'ün İhtilal Hukuku*, Doğan Kitap, İstanbul 2012, s. 594-595.

Galip Kemali Bey, seçim nedeniyle yayınladığı programı açıklamıştır:

"Reisicumhur Atatürk'ün beyannamesindeki yüksek ulusal düşüncelere derin bağlılığımı göstermek için cumhuriyetçi ve milliyetçi sağlam bir demokrat ülküsüyle müstakil saylavlığa namzedliğimi koyuyorum.

Otuz bir senelik memuriyet hayatım milli mücadele zamanında komada çalışmalarım ve son on iki senelik hususi yaşayışım yurda sonsuz sevgimi, cumhuriyete derin imanımı gösterir.

Programın ulus kürsüsünde yalnız yurd[t] kaygusu ile açık münakaşa yolunda yürüyerek büyük önderimizin memleketimizde hakiki bir demokrasi yerleşmesi yolundaki büyük ülküsüne candan çalışmaktır."[63]

1948 yılında Galip Kemali Bey bu defa Ankara'daki açık olan milletvekillikleri için yapılan kısmi seçimlere müstakil olarak adaylığını koydu. Galip Kemali Bey bu seçimlerde propaganda amaçlı afiş ve el ilanları kullandı. Ayrıca Bayezid, Fatih, Sirkeci ve Bakırköy'de propaganda amaçlı konuşmalar yaparak halka seslendi.[64] Kendisi, Cumhuriyet Halk Partisi'nde istediği başarıyı yakalayamamış olacak ki bu partiye hizmeti istifası ile sonuçlandı. Cumhuriyet Halk Partisi'nden sonra Demokrat Parti'ye girdi.[65]

Galip Kemali 1948 yılında Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'nin Çemberlitaş'taki Cemiyet binasında gerçekleşen ilk kongresine katıldı. İdare heyeti başkanı Prof. Dr. Ali Fuad Başgil olan cemiyete ittifakla kongre başkanı olarak seçildi.[66]

Galip Kemali Bey uzun yıllar süren memuriyet hayatında gösterdiği gayret ve başarılarıyla Merâtib-i Divânîye'den Rütbe-i Ula sınıf-ı sanisi, birinci rütbeden Mecidî ve üçüncü rütbeden Osmanî ve birinci rütbeden Couronne de Roumanie (Romanya) nişanlarına layık görüldü.[67]

Galip Kemali Bey; İstibdat, Meşrutiyet ve Milli Mücadele olmak üzere 3 önemli devirde 30 yıl boyunca mesleğini yaptı. Hariciyede şahidi olduğu ve bizzat içinde bulunduğu bütün hadiseler, siyasi girişimler, anlaşma, yazışma, şahsi faaliyetleri,

---

63 İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi:TBMM-V. DÖNEM(1935-1939)*, Cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2004, s.37; *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1935, s. 5; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 10.
64 *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1948, s. 4.
65 *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1948, s. 2.
66 *Cumhuriyet*, 1 Şubat 1948, s. 2.
67 S. Yapıcı, *a.g.e.* , s. 9-10.

başından geçen acıklı olayları, ilk günden itibaren kaydederek 4 ciltlik hatıratını meydana getirdi.[68] Siyasi Dağarcığım (1957), Yok Edilmek İstenen Millet (1957) adlı yapıtlar da kendisine aittir.[69]Bunları yanı sıra tercüme yoluyla oluşturduğu eserlerinden; Dünya Tarihi, İtalya Tarihi, Japonya Tarihi, İspanya Tarihi, Türkiye Tarihi, İran Tarihi ile Dünya Tarihi dizisine ek olarak Efgan Tarihi'ni de tercüme edip Tasvir-i Efkâr matbaasına verdi.[70] Güçlü bir kaleme sahip olan Galip Kemali Bey'in Tasvir-i Efkâr gazetesinde birçok makalesi çıkmıştır.[71]

Revnakoğlu, Galip Kemali Bey'i "Yaşı doksanı bulduğu halde yatağında bile yazıyor, okuyor; ibadet eder gibi çalışıyordu" şeklinde tanımlamıştı.[72] Hariciye hizmetinde devletine ve milletine 30 yıl boyunca faal olarak, 20 yıl boyunca da kalemiyle hizmet eden Galip Kemali Söylemezoğlu ağır bir hastalık ve 3 aylık tedavi döneminin sonunda 18 Eylül 1960 tarihinde saat 12'de Nişantaşı'ndaki evinde vefat etmiş, Edirnekapı şehitliğine defnedilmiştir.[73]

1.2. SÖYLEMEZOĞLU AİLESİ

Söylemezoğlu ailesinin kökeni ile ilgili en önemli bilgilere Galip Kemali Söylemezoğlu'nun hatıratında verdiği bilgilerden ulaşılmaktadır. Galip Kemali Söylemezoğlu'nun hatıratında verdiği bilgiye göre babası Ali Kemali Paşa 24 Nisan 1888 tarihinde "Söylemezoğulları" tarihini yazmaya başlamıştı. Ancak vefatı nedeniyle bitirme imkânı bulamadı. Galip Kemali Bey babasının yazdığı "Söylemezoğulları" tarihinden aldığı bazı kısımlarla soyları hakkında şu bilgileri vermiştir:

> "Asıl ve neslimiz, Devlet-i Osmaniye'nin cedd-i âzamı, Ertuğrul Gazi ile Mahan'dan Ruma hicret eden, Türkman-i Şarkî tayfasındandır. Şöyle ki: Baba tarafı pederimden verilen malûmata göre: Hınıs-Erzurum vilâyeti mülhakatından da medfun, Şeyh Söylemez, sersilsile-i nesebimiz imiş. Familyamıza Hınıs kazasında, kâdim meskenimiz olan Çanakçı karyesinde Söylemezoğlu derlermiş. Hatta amcazâdelerimizden teşaüp ederek, Hınıs'da Güllü karyesinde akrabalarımız bulunduğu, 82 senesinde (1866) Erzurum Valisi Emin Muhlis Paşa mahiyetinde Sinop Kaymakamı olarak Çeçen muhacirlerinin zaptürabt ve iskânı için Muş taraflarına giderken, misafir olduğumuz köyün muhtar- ı hanedandan Mustafa Ağa'nın, amcazadelerimizden olduğu

[68] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 6.
[69] S. Ş. Söylemezoğlu, *Hicaz*, s. 9.
[70] G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 13.
[71] İbrahim Alâettin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, Yedigün Neşriyat, İstanbul 1946, s. 357.
[72] Revnakoğlu ayrıca Galip Kemali Beyi "… Hürriyetçi, Cumhuriyetçi, fikir ve kanaatlerinden kıl kadar şaşmamıştı ve ayrılmamıştı" sözleriyle açıklamıştır. C. S. Revnakoğlu, *a.g.m*., s. 18.
[73] *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1960, s. 5; *Milliyet*, 19 Eylül 1960, s. 1-2; C. S. Revnakoğlu, *a.g.m*., s. 18. Bkz. Ek 3: Söylemezoğlu Dün Vefat Etti.

ledettahkik anlaşılmıştı. İşte bu suretle teşekkül eden Söylemezoğlu familyasından benim bildiğim babam Mehmet Timur Efendi; babası: Molla Musa, tâbir-i diğerle Musa Ağa, babası: Hacı İsmail ki, Haço derlermiş. Bu zat, Nadir Şah'ın tasallutu sıralarında Erzurum'a nakl-i hane etmiş olmakla, orada iskân müddeti 150 seneyi tecavüz etmiş oluyor ki şimdi iki asrı geçmiş demektir.[74]

Söylemezoğlu ailesiyle ilgili olarak diğer bir bilgi, Üçüncü Umumî Müfettiş Tahsin Üzer'e Galip Kemali Bey'in yazmış olduğu mektuptan öğrenilmiştir. Galip Kemali Bey mektupta:

"Trabzon'da Zağanos Köprüsü civarındaki kabristan oradan kaldırılmış veya kaldırılması mukarrer imiş. Orada büyük pederim Söylemezoğlu Mehmet Timur Fenni Efendi'nin kabri vardır. Ailemiz aslen (Erzurum Eyaletinin) Kiği kazasının Hınıs köyündendir. Dördüncü Murat devrinde Erzurum'a muhaceret etmiş, bilâhara Trabzon'a yerleşmiştir. Büyük babam ise Mahmud-ü Adlî ricâlinden olup Gümüşhane Eminliği'nde bulunmuş âlim, edîb, şair imiş. Konya valiliğinde vefat eden babam Ali Kemali Paşa, amcam Kastamonu valiliğinde ölen Ethem Pertev Paşa'dır.[75] bilgilerini vermiştir.

Kemali Söylemezoğlu ailesi ile ilgili kayıtlar (aile fertlerinin yazdıklarına göre) incelendiğinde soylarının IV. Murat'a kadar gitmekte olduğu görülmüştür. IV. Murat zamanında sülalesi Kiği'nın Hınıs Köyünden Erzurum'a gelip yerleşmiştir. Ailenin soy ağacının Şahan Ali ile başlayarak bugüne kadar geldiği görülmüştür. Şahan Ali, 1638 yılında 4. Murat'ın Bağdat seferi sırasında padişahın başpehlivanı ile güreşmiştir. Başpehlivanı yenerek yeni başpehlivan olarak İstanbul'a gelmesi istenmiştir. İstanbul'a gelemese de padişah tarafından bir şekilde ödüllendirilmiştir. Padişahın verdiği bu ödül ailenin varlığının temelinde yer almıştır. Şahan Ali, 90 yaşında bir salgın yüzünden eşi dışındaki bütün varlığını kaybedince karısı ona neslinin devamı için yeni bir eş bulması gerektiğini söylemiştir. Erzurum'a inen Şahan Ali Balkanlar'dan geldiği bilinen çocuklu bir kadını bulup evlenmiştir. Bu evlilikten olan Şahan Ali'nin oğlu Çolak Molla Musa**,** Erzurum Kiği Beyi'nin mektupçuluğunu yapmıştır. Şahan Ali ölümüyle Çolak Molla Musa itibarını kaybedince Erzurum-İstanbul arasında koyun ticaretine yapmaya başlamıştır. Çolak Molla Musa'nın Mehmet Teymur Fenni Efendi (?-1845) isminde bir oğlu olmuştur. Mehmet Teymur Fenni'nin Ali Kemali Paşa (Söylemezoğlu) ve İbrahim

74 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 6-7.
75 S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 11.

Ethem Pertev Paşa olmak üzere iki oğlu olmuştur. Galip Kemali Söylemezoğlu da Ali Kemali Paşa'nın en küçük oğludur.[76]

1.2.1. Dedesi: Mehmet Teymur(Timur) Fenni Efendi

Söylemezoğlu hanedanından olan Mehmet Teymur Fenni Efendi, 1781 yılında Erzurum'da dünyaya gelmiştir. Sultan Mahmut devri ricalinden olup Karahisar-ı Şarki Müsellimliği* ve Gümüşhane Nazırlığı yapmıştır.[77]

Trabzon'da 1840'lı yıllarda Haznedarzade Osman Paşa divanında görev yapan Mehmet Teymur Fenni Efendi'nin, Ali Kemali Paşa (Söylemezoğlu) ve İbrahim Ethem Pertev Paşa olmak üzere iki oğlu vardır. [78]17 Zilhicce 1260 (1884) sabahı Trabzon'da vefat etmiştir.[79]

Galip Kemali Bey hatıratında dedesi Mehmet Teymur Fenni Efendi'nin 3 prensibinden bahsetmiştir. Bunlar:

- ✓ "Oğlum umuru âmmede zinnihar hiryanet etme, kul bilmezse Allahü Tealâ bilir, âdemin hanemanını harap eder(bunun tesiri devlet ve millet demektir)
- ✓ Ekmek yediğin çanağa tükürme, kamçı boylusuna ilânihayetül ömür hürmet ve riayet eyle(bu ise hakkı nan ve nemki gözet, velinimetini unutma demektir)
- ✓ Akdi müvalât ettiğin yâran ve ihvanına zinhar ilânı muadât eyleme. Şayet anlardan bazı nalâyık muamele-i hukuk şikenane sudur ederse tecahülü ârifane ile üslupça geri çekil. Muamele-i âdiyeyi bozma.(bu da hıfzı hukuk ve men'i hukuk ile usul ve şerait müdâratı tariftir.)"

şeklinde verilmiştir.[80]

1.2.2. Babası: Ali Kemali Söylemezoğlu

Erzurum Hanedanından Söylemezzade Mehmet Teymur Fenni Efendi'nin oğlu olan Ali Kemali Paşa 4 Zilhicce 1234(1819)'te Erzurum'da dünyaya geldi. Sıbyan Mektebi'nde öğrenimine başlayan Ali Kemali Paşa; Erzurum, Trabzon ve İstanbul'daki medreselerde öğrenim gördü. Ayrıca hususi muallimlerden de ders alarak kendini

---

[76] Kemali Söylemezoğlu Sülalesi ile ilgili olarak aile üyelerinden Sinan Kemali Söylemezoğlu bir blog sayfası oluşturarak ailenin kökenleri hakkında bilgi vermiş ayrıca sülalenin erkek üyelerinden gelen soyunu da tablo ile göstermiştir. Bkz. http://kemalisoylemezoglu.blogspot.com.tr (Erişim Tarihi: 4 Eylül 1917); S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 11-12.

* Osmanlı Devleti'nde eyalet ve sancakta yönetimi elinde bulunduran kişi.

[77] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 46; M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, s. 45.

[78] Bkz. http://kemalisoylemezoglu.blogspot.com.tr

[79] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 46; M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, s. 45. Ailesinin kurduğu blog sayfasında 1845 yılında Trabzon'da öldüğü ayrıca 1937 yılına kadar mezarlık olan şimdiki Atapark'a gömüldüğü bilgisi de mevcuttur. Bkz. http://kemalisoylemezoglu.blogspot.com.tr

[80] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 38-39.

geliştirdi. Trabzon valisi Hazinedarzade Osman Paşa'nın 1833'den 1846 yılına kadar kâtipliğini yaptı. 1846'da Divan-ı hümayun hocalığına başlayan Ali Kemali Paşa hamise rütbesine ve nişanına nail oldu.1847 yılı başlarında esbak Kaptan Damad Halil Rıfat Paşa'nın maiyetinde İstanbul'a geldi. Mektubi-i sadr-ı âli hariciye şubesine dâhil olup bir süre sonra 300 kuruş maaşa bağlandı. Ali Kemal Paşa, Halil Rıfat Paşa'nın üçüncü ve dördüncü kaptanlıkları, Aydın, Cezair-i Bahr-i Sefid ve Hüdavendigar valilikleri olmak üzere 8 sene maiyetinde bulundu.[81] Halil Rıfat Paşa'ya hizmeti Ali Kemali Paşa'ya aile içinde önemli bir mevki kazanma şansı tanıdı. Halil Rıfat Paşa'nın vefatından sonra bu aileye olan hizmeti hemen son bulmadı. Bir sene kadar Halil Rıfat Paşa'nın kerimesi Ayşe Sıdıka Hanım'a sonra Hariciye Nazırı Server Paşa haremiyle oğlu Mahmut Bey'e vasilik yaptı.[82] Ali Kemali'nin rütbesi 1849'da rabiaya, 1851'de saliseye terfi oldu. 1852 yılında maaşsız ilave memuriyet olarak İzmir Ticaret ve Cinayet Meclisleri reisliklerinde bulundu.1856 yılında maaşı 700 kuruşa yükselince amedî odasına memur oldu. Aynı sene rütbesi mümeyyizliğe yükseldi[83] ve 1857 yılında 5.000 kuruş maaşla şehremini muavini oldu. Ali Kemali Paşa, 3 seneden fazla süren bu memuriyeti sırasında Muhacirin Komisyonu azalığıyla birlikte nüfus yoklaması muvakkat memurluğunda bulundu.[84]

Ali Kemali Paşa, 1860 yılında 10.000 kuruş maaşla; Midilli sancağı kaymakamlığına tayin edilip, 1861 yılında da 8.000 kuruş aylıkla Aydın sancağı kaymakamlığına geldi. Karadağ Muharebesi'ne 2 defa zeybek asker gönderip yardım ederek dördüncü rütbeden Mecidi nişanı ile ödüllendirildi. Bir süre sonra Ali Kemali Paşa bir yanılgıdan dolayı azl edilse de 1863 yılında 8.000 kuruş maaşla Sinop sancağı kaymakamı oldu. 1865'te Erzurum eyaleti vilayet şekline dönüşünce 10.000 kuruş maaş ve mihrimanlık rütbesiyle Erzincan sancağı kaymakamlığına tayin edildi. 1866 yılında 10.000 kuruş aylıkla Erzurum vilayeti merkez sancağı kaymakamlığına getirildi ve hastalığı nedeniyle İstanbul'a giden Erzurum valisine vekâlet etti. Merkez kaymakamlığı lağvedilince Ali Kemali Paşa 1866'da maaşıyla Bayezid sancağı

---

81 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 40; Naci Okcu, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Erzurumlu Memurlar (1879-1909)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2010, s. 268; Hayri Orhun-Celâl Kasaroğlu-Mehmet Belek-Kâzım Atakul, *Meşhur Valiler*, Sayı:1, İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayını, Ankara 1969, s. 73.

82 Galip Kemali Söylemezoğlu babası Ali Kemali Paşa'dan duyduğuna göre o seneki gelirlerinin 11 milyon kuruşa kadar çıktığı bilgisini de vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 184-185.

83 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 40 ; N. Okcu, *a.g.e.,* s. 268.

84 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 40 ; N. Okcu, *a.g.e.,* s. 268 ; H. Orhun-C. Kasaroğlu-M. Belek-K. Atakul, *a.g.e.*, s. 73.

kaymakamlığına tayin edilmiş ve oradayken memuriyetinin unvanı mutasarrıflığa yükselmiştir.

1869 yılında 12.500 kuruş maaşla Van mutasarrıflığına nakil edilen Ali Kemali Paşa bir süre sonra nedensiz azl edildi. 1873 yılında 12.500 kuruş maaşla Urfa mutasarrıfına getirilse de ailesinde ortaya çıkan bazı sebepler nedeniyle istifa etti.[85] 1873'te 14.250 kuruşla tayin edildiği Bingazi mutasarrıflığından 3 sene hizmet ettikten sonra sebepsiz olarak ayrıldı. Bu defa 1876 yılında Rumeli Beylerbeyi payesiyle 9.000 kuruş maaşla ikinci defa Bayezid mutasarrıflığına tayin oldu. Rusların istilası meydana gelince 1876 yılının cemaziyelevvelinin başında aynı maaşla Erzurum'da Anadolu ordusu idare-i askeriyesi reisliğiyle görevlendirildi. 3 aydan fazla bu görevinde kalan Ali Kemali Paşa daha sonra istifa ederek İstanbul'a döndü.1877'de 20.000 kuruş maaşla Trablusgarp valiliğine tayin edildi ancak 2 ay olmadan ecnebilerin yarattığı etkiler ve görülmedik inceliklerinin yaşanması nedeniyle gerekçesiz azil oldu. 1878'te 20.000 kuruş maaşla Anadolu iskân-ı muhacirin memuru oldu. 1879'da 14.000 kuruş maaşla yeni oluşan Bingazi valisi oldu ve kendisine tebdilen ikinci rütbeden Mecidî nişanı verildi. Bingazi valiliğine askeri sıfatı olan birinin tayin edilmesi söz konusu olunca 1882 yılında bu göreve geçti. Bir süre sonra Bâbıâli'de toplanan taksim-i vilayet komisyonuna tayin edildi. Sonrasında da 5.000 kuruş ma'zuliyet maşına bağlanan Ali Kemali Paşa 15.000 kuruş maaşla Yanya valiliğine tayin edildi.[86]

1884 yılında Ali Kemali Paşa Manastır valiliğine 17.000 kuruş aylıkla getirildi ve kendisine 1885 yılında tebdilen birinci rütbeden Mecidi nişanı verildi. Asayişi sağlamakta yetersiz görülünce 1887 yılında azil edildi. Ali Kemali Paşa haksız olarak siciline işlenen bu kaydın düzeltilmesi için müracaatta bulundu. Kaydın düzeltilmesi için gereken işlemlerin yapılmasına karar verildiği siciline yazılmıştır. 7.500 kuruşla ma'zuliyet maaşına bağlanıp 1888 yılında 15.000 kuruş aylıkla Musul valiliğine tayin edilmiş memuriyeti gecikince azil edilmiştir. Aynı sene Ali Kemali Paşa Zekiye Sultan'ın kethüdalığına tayin edildi. Bir süre sonra Zekiye Sultan'ın kethüdalığına Divan-ı muhasebat azasından Hafız Said Efendi tayin edilince, Ali Kemali Paşa da Esma Sultan'ın kethüdalığına getirildi. 1890 yılında 450.000 kuruş harcırahla surre eminliği ve 1891 yılında da intihab-ı memurin komisyonuna tayin edildi. 1892'de ikinci

[85] Sebepler hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.
[86] M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 40-41 ; N. Okcu, *a.g.e.,* s. 268-269 ; H. Orhun-C. Kasaroğlu-M. Belek-K. Atakul, *a.g.e.,* c. 3, s. 73-74.

rütbeden Osmanî nişanına layık görülen Ali Kemali Paşa 1894 yılında 17.000 kuruş maaşla Konya valisi oldu. Uzun bir memuriyet hayatı yaşayan Ali Kemali Paşa 23 Ramazan 1325(1898)'te vefat etti. Mevlana türbesi bahçesinde gömülüdür.[87]

Ali Kemali Paşa hariciyeye değerli hizmetlerde bulunmuş, büyükelçilik yapmış, uzun bir memuriyet hayatı geçirmiştir. Memuriyet hayatı boyunca yapmış olduğu önemli hizmetleri nedeniyle nişanlarla ödüllendirilmiştir. Mesleğinde görüp şahit olduklarını hatıratıyla gelecek nesillere taşımış olan oğlu Galip Kemali Söylemezoğlu, babası Ali Kemali Paşa ile ilgili olarak hatıratında:

> "Babam tam yetmiş yıl devlet ve millete sadakat, feragat ve salabetle hizmet ederek, 23 Şubat 1896 da Konya valiliğinde vefat etmiş olup, bugün adı hala orada anılan Söylemezoğlu Hacı Ali Kemali Paşadır. Yanya valiliğinden Müşir Ahmet Eyüp Paşaya halef olarak nakledildiği Manastır valiliğinde 1883-86 arası 3 buçuk sene mahalli asayişi tam manasıyla muvafazaya muvafak olduğu valiliğe göz diken fırka kumandanının teşvikiyle, belediye reisi ve polis serkomiserinin müştereken yaverekrem Müşir Derviş Paşa vasıtasıyla Sultan Abdülhamid'e telgrafla bir gece gönderdikleri 'eşkiya Manastır'a kadar geldi!' yolundaki bir jurnal üzerine irade-i seniye ile azledilip İstanbul'a gelmesi ve hadisenin mahiyeti anlaşılması üzerine, maddi ve manevi bir taviz olmak üzere kendi kızı Zekiye ve Sultan Abdülaziz kızı Esma Sultanların 'Babanız makamında hürmete layık bir zattır tavsiyesiyle' kethüdalıklarına tayin etmesine müteakip, Sultanahmet camisinin arkasında büyük bir konakta oturduğumuz sırada, 24 Nisan 1888'de yazmaya başladığı Söylemezoğulları tarihine çok yazık ki tam tercümei haline başladığı sırada vefatı vukubuldu."*[88]*

bilgisini vermiştir. Ayrıca;

> "Pederim Ali Kemali Paşa, Sultan Mahmud'un damadı sabık kaptanıderya Halil Rıfat Paşa'nın Trabzon valiliği zamanında divan efendiliğinden yetişmiş ve müşarünileyhin tekrar kaptanıderya tayin buyrulması üzerine, kitabet vazifesi gören amcam Pertev efendi ile birlikte Dersaadete getirilmiştir. Tekmil Anadolu'yu ve kısmen de Rumeli'yi karış karış gezerek kaymakamlık, mutasarrıflık ve valilik vazifeleriyle yetmiş sene devlet ve milletimize sadıkane, caspirane ve kemali tevazu ve feragatle hizmet etmiş, eski devrin belli başlı simalarından: Son

---

87 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 41-42 ; N. Okcu, *a.g.e.,* s. 269-271. Ayrıca Ali Kemali Paşa'nın Musul valiliğe ile ilgili olarak Mustafa Faik Paşa'nın Kasım 1888'de azledilmesiyle mülki işlerde tecrübe sahibi ve aşiretlerin mizacına vakıf biri olan Ali Kemali Paşa Musul valiliğine getirildiği bilgisi için Bkz. Davut Hut*, Musul Vilayeti'nin İdarî, İktisadî ve Sosyal Yapısı (1864-1909)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2016, s. 114.

88 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 6.

derece gayyur, gözü pek, hak ve hakikat aşığı, rahim, şefik icabında celâdetli, Türk an'anesine ve islâm ruh ve imanına riayetkâr, alim, fazıl bir insanı kamildi."[89]

diyerek kişiliği hakkında da bilgi vermiştir.

Ali Kemali Paşa, Trablusgarp ve Bingazi'de üç defada olmak üzere altı yedi sene valilik yapmıştır. Bingazi vilayetini bir baştan diğer başa kadar gezerek keşfeden ilk ve son Türk valisi olmuştur.[90] Konya'da önemli işlere imza atmıştır. Konya'ya en büyük hizmeti Eskişehir-Konya hattını yapan Alman mühendisler vasıtasıyla hazineye hiçbir masraf yaptırmadan "sulama ve kurutma" cetvellerinin yapılmasını sağlayacak oldukça önemli bir plan yaptırmasıdır. Vefat etmeden önce son icraatı, başmabeyinci vüzeradan Hacı Ali Paşa'nın biraderi olan Battal Paşa'nın kendi devecilerinden biri tarafından kaçırılan kızının olayını şer'i ve kanuna dayanarak halletmesidir. Ali Kemali Paşa Sultan Mahmut'tan itibaren Abdülhamid'in saltanatının sonlarına kadar beş padişah devrinde tüm gayretiyle devlet ve milletinin saadet ve selameti için çalışmıştır.[91]

1.2.3. Amca: Ethem Pertev Paşa

Kiği Beyleri Hazinedarı Söylemezoğlu Mehmet Teymur Efendi'nin oğlu olan Ethem Pertev Paşa 1824 yılında Erzurum'da dünyaya geldi. Ethem Pertev Paşa babasıyla birlikte Samsun, Gümüşhane, Şarki Karahisar gibi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulundu. Bu şehirlerdeki âlimlerden ve ediplerden ders alarak kendisini geliştirdi. Babasının Trabzon'da ölümü üzerine Ethem Pertev o zaman Trabzon valisi bulunan Hazinedarzade Abdullah Paşa tarafından himaye edildi. Abdullah Paşa'nın vefatı gerçekleşince ondan sonra vali olan Damat Halil Paşa tarafından himaye edilip yetiştirildi. Pertev Paşa önce Trabzon'da mektupçu olmuş sonra Damat Halil Paşa ile İzmir, Rodos ve Bursa'da mektupçuluk yapmıştır. Bunları yaparken aynı zamanda Fransızca da öğrendi. Mektepler Nazırı Kemal Paşa'nın Berlin Sefirliğinde başkâtip

---

89 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 11.

90 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 214.

91 Ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 42-44. Galip Kemali Bey hatıratında babası Ali Kemali Paşa'nın ikinci evliliği ile ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: Konya valiliği tevcih buyurulan Ali Kemali Paşa'nın 1 haftaya kadar hareketi ferman buyrulunca hazırlıklar 8 günde tamamlanmıştır. Hac esnasında vefat eden validelerinin yerine pederlerine bir zevce bulunmuş ve bulunan zevce de Konya'ya gidilecek hareket günü hazırdır. Nikâhları büyük birader Necmettin Kemali tarafından Aksaray'da kılınmıştı. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 33. Ayrıca Ali Kemali Paşa'nın çocukları ile ilgili Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler kitabında "Mehmed Necmüddin" ismi geçmektedir. Ancak Galip Kemali Bey'in babası olan Ali Kemali Paşa mı olduğu hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(1860-1908)*, 3. Cilt, Mars Matbaası, Ankara 1968-1969, s. 167.

olarak görevlendirildi. Ethem Pertev Paşa Berlin'de 3 yıl kalmış, 30 yaşına geldiği halde derslerine devam ederek biraz da Almanca öğrenmiştir. Birden fazla dil öğrenmenin sağladığı avantajla Berlin'den İstanbul'a dönünce önce Bâbıâli Tercüme Odası'nda memur olan Ethem Pertev Paşa sonra pasaport müdürlüğü, kaymakamlık, mutasarrıflık gibi memuriyetlerde bulundu. Serasker mektupçuluğu da yaptı.[92] Sadrazam Ali Paşa'nın sadaret ve hariciye nazırlığı devrinde hariciye mektupçusu olarak nazıra vekâlet etmiştir. Ali Paşa'nın Girit ihtilali sırasında adaya yapmış olduğu seyahatte Kandiye mutasarrıfı olarak bulunmuştur.[93]Kendisine, Rumeli Beylerbeyi payesi verilmek üzere Kastamonu valiliğine tayin edildi ve Kastamonu valisi iken 48 yaşında 1872 yılında Kastamonu'da vefat etti. Böylece devlet memuriyeti de son bulan Ethem Paşa Şaban-ı Veli haziresinde yatmaktadır.[94]

Ali Kemali Paşa'nın küçük kardeşi olan Pertev Paşa, ediplerden ve Şura-yı Osmani'den Arapça, Farsça, Osmanlıca ve Berlin Sefareti Başkitâbetinde bulunduğu dönem almış olduğu tahsille iyi derecede Almanca lisanına vakıftı.[95]Dil bilgisi ona devlet kademesinde büyük kolaylıklar sağladı. Şakacı ve hoşsohbet bir kişi olarak bilinen Pertev Paşa mizah tarihinde hatırlanmaya değer bir kişi oldu. Avrupa kültürünü de görmüş yazılarında, yenilikçi ve değişik yönleri ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Nesirde oldukça yetenekli olan Pertev Paşa'nın Hugo'dan tercüme ettiği "Tıflı Naim" isimli şiir gibi manzum tercümelerini daha sade bir dille yazmıştır. Şinasi'nin İstanbul köpekleri hakkındaki makalesine latife eden "Av'ave" isimli zarif bir mizahi eseri vardır. Pertev Paşa yazmış olduğu "İtlak-ul efkâr" adlı risalesi içtimai mahiyetteki ilk makalelerimizden birisidir.[96] Bu eserlerle kaleminin de güçlü olduğunu göstermiştir.

Pertev Paşa'nın ayrıca İslâmiyet'te evlenme hayatı, masonluk ve tarihle ilgili telif ve tercüme risâleleri bulunmaktadır. Yazdığı "Kırmızı Bayrak" adlı bir seri makalesiyle, Pertev Paşa Türkiye'de Komünizme karşı ilk tepkiyi başlattı. Kendisinin Jean Jacques Rousseau, Volter ve Victor Hugo'dan şiir tercümeleri bulunmakla birlikte

---

92 İbrahim Alâeddin, *Meşhur Adamlar:Hayatları-Eserleri*, İstanbul 1933-1935, s. 436; İbrahim A. Gövsa, *a.g.e.,* s. 126.
93 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 52.
94 M. Z. Pakalın, *a.g.e.* , c. 3, s. 43; G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 52. Ayrıca Ali Kemali Söylemezoğlu'nun merhum hakkında yazdığı mezar taşı için Bkz. Süleyman Şefik Paşa, *Hatıratım Başıma Gelenler ve Gördüklerim 31 Mart Vak'ası*, Arma Yayınları, İstanbul 2004, s. 235.
95 S. Ş. Paşa, *Hatıratım,* s. 235.
96 İ. Alâeddin, *a.g.e.*, s. 436-437; İ. A. Gövsa, *a.g.e.,* s. 126.

Itlâkü'l-Efkâr fî Akdi'l-Ebkâr, Emrü'l-Acîb fî Târih-i Ehl-i Salîb, Habnâme ve Lâhikası adlı eserlerin de sahibidir.[97]

1.2.4. Kardeşler

Ali Kemali Paşa'nın ilk eşinden Şadi isminde bir oğlu olduğu bilinmekle birlikte Galip Kemali Bey'in validesi olan Çürüksu Hanedanından Mevhibetülhak Hanım Ali Kemali Paşa'nın ikinci zevcesi olup kendisinden dokuz çocuğu olmuştur. Bunlardan bilinen Galip Kemali Bey, Necmettin Kemali Bey, Süleyman Şefik Paşa ve Didar Hanım'dır.[98]

1.2.4.1. Necmettin Kemali Söylemezoğlu

Necmettin Kemali, Mekteb-i Mülkiye'nin ilk mezunları arasında olup Mekteb-i Mülkiye'den üçüncü olarak mezun oldu. Sultan Hamid döneminde bu mektepten iyi dereceyle çıkanları teşvik etmek için saraya alıp hususi hizmetlerde istihdam ediyorlardı. Necmettin Kemali de yüksek şahadetname ile çıktığından Ticaret Nezaretinde teşkil olunan tercüme-i fünun kalemine 1000 kuruş maaşla tayin edildi. Ticaret Nezareti lağv edilince Ziraat Bankası'na oradan da sicil müdüriyetine tayin edildi.[99]

Maliye, Ziraat Bankası ve Evkaf-ı Hümayun Nezaretinde müdürlük yapan Necmettin Bey mütareke döneminde iaşe hizmetlerinde görev aldı. Evkaf-ı Hümayun Evrak Müdürü iken emekliye ayrıldı.[100] Necmettin Bey, Jöntürk olduğu için II. Abdülhamid'den kaçıp Paris'e giderek burada 4 yıla yakın süre kaldı. Daha sonra ise eşinin babası Asım Paşa'dan kendisine kalan her şeyi satıp padişahtan özgürlüğünü alma imkânı bulunca ülkesine döndü.

Galip Kemali Bey hatıratında biraderi Necmettin Kemali Bey ile ilgili olarak jurnale(ihbar) uğradığı bilgisini vermiştir. Bu ihbar olayı Necmettin Kemali Bey'in

---

97 http://kemalisoylemezoglu.blogspot.com.tr

98 Galip Kemali Bey'in akraba ve yakınları hakkında verdiği bilgiye göre Ali Kemali Paşa'nın ilk eşinden dokuz çocuğu olmuştu ve hiçbiri hayatta değildi. Sadece bu hanımdan en büyük oğlu olan Sadi Söylemezoğlu'nun şarkta üsteğmen olarak askeri görevde bulunduğunu, şiirler yazdığını ve kendisine gönderdiği bilgisi vardır. Galip Kemali Bey'in de validesi olan ikinci eşi Mevhibetülhak Hanım'dan da dokuz çocuğu olup bunlardan Galip Kemali, biraderi Necmettin Kemali Bey, Süleyman Şefik Paşa ve Didar Hanım'ı tanıdığını diğerlerinin kendisi doğmadan vefat ettiğini söylemiştir. Bkz. M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 43. Süleyman Şefik Paşa Seyahatnamesinde; babasının Şadi, Necmettin, Süleyman Şefik ve Galip Kemali isimli 4 oğlu ve Didar isimli bir kızı olduğu bilgisini vermiştir. Bkz. S. Ş. Söylemezoğlu, *a.g.e,*, s. 9.

99 S. Ş. Paşa, *Hatıratım*, s. 129-130.

100 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, s. 43.

geriye kalan hayatının şekillenmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu konuyu hatıratında oldukça ayrıntılı anlatan Galip Kemali Bey'in anlattıklarına bakılmalıdır.

"Necmettin Kemali Bey kalem arkadaşları arasında Abdülhamit[d] idaresini tenkit ederken *"*Eğer bizde memlekette lazım gelen ıslahatı yapmazsak bir gün bizim de başımıza bu haller gelecektir!" sözlerini sarf etmiş bu sözleri arkadaşlarından Mazhar Bey tarafından ihbar edilmiştir. Necmettin Kemali Bey'in sözlerini Sultan Abdülhamid'e söylemiştir. Necmettin Kemali Bey daha önce de böyle bir durumla karşılaşmış ancak kendisini kimin ihbar ettiğini tespit edememiştir.

Bir gün Necmettin Kemali Bey'den Galip Kemali Bey'e bir mektup gönderilmiştir. Mektupta;

> "Bir memur gelerek beni şifre katibi Kamil Beyin dairesine saraya gitmekliğimi tebliğ eyledi. Akşama kadar dönmezsem beni sarayda arayınız"

demiştir. Bu durumu Galip Kemali Bey biraderi Süleyman Şefik Paşa'ya haber verdi. Galip Kemali Bey Kamil Bey'in odasına giderek biraderine kefil olduğunu aksi durum olursa kendisinin de aynı cezaya çarptırılmasını söyledi. Kamil Bey kendisini ihbar edilmiş olduğunu söylemiş ayrıca Galip Kemali Bey ile arasında geçen konuşmayı Sultan Abdülhamid'e bildirmiştir. Kendisi ve Bakırköy eşrafından birinin kefaleti ile serbest bırakılması sağlanmıştır. Ancak her gün öğleden sonra Necmettin Kemali istintak dairesini götürülerek sorgulandı. Jurnalin Mazhar Bey tarafından verildiği öğrenildi.

Necmettin Kemali Bey'i müdafaa etmesi için kardeşleri, Manyasi zade Refik Bey'i seçti. Mahkemeden sonra berat eden Necmettin Kemali Bey kefaletname kâğıdını imzaladıktan sonra 2 kardeşiyle birlikte Yıldız'a Başkâtip Salih Paşa'ya gitti. 15 gün haksız yere tutuklu bulunduğundan bunun aileleri için bir leke olduğunu ve yalancı muhbirin cezalandırılmasını istediler. Ancak Abdülhamid muhbirleri cezalandırmayıp bir gün doğru bir haber verirler diye mükafatlandırdığına yönelik söylentiler vardı. Söylentiler gerçekleşmiş, Necmettin Kemali Bey için yeni bir irade tebliğ olmuş ve suçlu bulunmuştur. 1 gece daha katiller içinde duramayacağını düşünen Necmettin Kemali Bey, Sacit Bey'in Galata rıhtımındaki vapuruyla kaçmıştır.

Firarına 15 bin altın karşılığında Mithat ve Rasim Paşaların torunu İsmail Kemal Bey yardımcı oldu. Necmettin Kemali Bey, sakalını kesip başına bir şapka giyerek sandal ile açıkta bir Avusturya vapuruna bindi. Mısır'a gitmek için yola çıkan Necmettin Kemali Bey İskenderiye'de kolera hastalığının çıkması nedeniyle Marsilya yoluyla Paris'e gitti ve 3 sene Paris'te kaldı. Paris'ten sonra Bulgaristan'a gelip Bulgaristan'da Komiser olan Ali Ferruh Bey himayesinde; komiserlik ve evrak memurluğu yaptı. Ferruh Bey'in vekil-i umuru gibi komiserlerin dâhili işleriyle ilgilenmiştir. Altıncı senesinde Seccadeci Başı İzzet Bey vasıtasıyla takdim edilen kefalet ile Sultan Abdülhamid'in af etmesiyle İstanbul'a gelmiştir.[101]

Asım Paşa'nın kızı Güzide Hanım ile evlenen Necmettin Kemali Bey'in Bekir Kemali ve Hamit Kemali isminde 2 oğlu, Saliha, Behice ve Mevhibe isimli 3 kızı olmuştur.[102]Yetmiş üç yaşında 10 Mayıs 1942'de vefat etmiş olup Bakırköy'de yatmaktadır.

1.2.4.2. Süleyman Şefik Söylemezoğlu

Söylemezoğlu ailesinden Ali Kemail Paşa'nın oğlu olan Süleyman Şefik 1864 yılında dünyaya geldi. Öğrenimine Sıbyan Mektebi'nde başlayıp sonra Rüştiyede eğitim aldı. Buradan Mühendishane-i Berri-i Hümayun'a giren Süleyman Şefik Bey 1885 yılında mülâzım-ı sanilikle(teğmen) mezun oldu. Tophane-i Amire Fabrikası resimhanesinde teğmen olarak ilk görevine başladı. Bir süre sonra makam-ı müşiri yaverliğine getirilen Süleyman Şefik Bey 1888 yılında Bahr-ı Siyah(Karadeniz) İstihkam İnşaatı Komisyonu azası oldu ve buradan sonra Macar Kalesi Kumandanlığına tayin edildi.[103]1890 yılında babası Ali Kemali Paşa ile birlikte hacca gitti.[104]

1891 yılında rütbesi binbaşılığa yükselerek Yemen'de tabur kumandanlığına atandı. Bu görevinin üçüncü yılında aynı zamanda ordu-yu hümayun topçu

---

101 Galip Kemali Beyin anlattıklarının tamamı ve daha ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 64-75.

102 http://kemalisoylemezoglu.blogspot.com.tr Necmettin Kemali ile ilgili olarak; Evkaf nezareti umum müdürlüklerinden birinde bulunurken Sultanahmet Caminde gerektiğinde mevlût, mev'ize,konferans gibi toplantılara da elverişli olacak biçimde döşenmesini teklif ettiği ancak dönemin şeyhülislamı tarafından "Şekli ibadetin tağyiri" şeklinde yorumlanarak reddedildiği bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. İbrahim Alaettin Gövsa, "Şişlideki Cami Hakkında", *Taha Toros Arşivi*, 8 Şubat 1949.

103 Mehmed Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli*, Cilt XVII, Ankara 2009, s. 34; Süleyman Ş, Söylemezoğlu, *Hicaz*, s. 9-10.

104 Süleyman Şefik Paşa babası ile gittiği hac yolculuğunda güzergâh boyunca gördüğü ve tespit ettiği olayları anlatan bir seyahatname kaleme almıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mustafa Karaca, *Söylemezoğlu Süleyman Şefik Bin Ali Kemâli Hicaz Seyahatnamesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Tokat 2001.

kumandanlığı vekâletinde görev aldı. 1896 yılının sonlarında Trablusgarp topçu kumandanlığının yanında o sırada çıkan Yunan Muharebesi nedeniyle Teselya'da oluşturulan cebel bataryaları kumandanlığıyla görevlendirildi. 1897 yılında Dördüncü Ordu'ya memur olup, 1899 yılında da Tophane-i Amire Divan-ı Harp daimi azalığıyla görevlendirildi.

Süleyman Şefik Paşa, 1904 yılında Şam'da ikamete memur olmasından sonra 1908 yılındaki Temmuz İnkılabı'ndan sonra sürgünden İstanbul'a geldi. İstanbul'a gelince Çatalca İkinci Liva Kumandanlığına ve bu görev sonrasında Üsküdar Ciheti Kumandanlığına tayin edildi.[105]

31 Mart'ta yaşanan ihtilal sırasında Süleyman Şefik Paşa'nın önemli hizmetleri oldu. Vazifesi başından ayrılmayıp Üsküdar bölgesinde düzen ve asayişi başarıyla sağladı. Askerleri Selimiye Kışlası'nda tutup İstanbul'u büyük bir felâketten kurtarmış oldu.[106] Süleyman Şefik Paşa, Üsküdar bölgesinde asayişi sağlasa da takibe uğramıştı. Ancak takibe uğrayacak bir şey yapmadığı gibi yaşanabilecek kötü olayların da önüne geçmişti. Bir süre sonra haklılığı ortaya çıkıp bir kusuru olmadığı anlaşılınca 1909 Haziran ayında Asir mutasarrıf ve kumandanlığıyla görevlendirildi.[107] Kardeşi Galip Kemali Söylemezoğlu hatıratında bu konu ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

> "Mahmud Muhtar Paşa biraderim Süleyman Şefik Paşa'nın pek samimi dostu idi. Hatta 31 Mart Hadisesi'nden Muhtar Paşa Birinci Kolordu kumandanı olarak Moda'daki kâşanesinde oturur iken, asi askerler kendisini yalısında bastırmak istedikleri sırada, Selimiye kumandanı olan biraderim tertibat alarak kendisini muhakkak bir ölümden kurtarmıştı."*[108]*

Asir'de yaşanan İdris isyanında[109] büyük hizmetleri görülen Süleyman Şefik Paşa Ebha bölgesinde de devletin idaresini sağlamada başarılı oldu. İtalyan Harbi nedeniyle bölgede oluşacak saldırılara karşı sahilleri korudu. Süleyman Şefik Paşa Asir'den döndükten sonra Balkan Muharebesi'nin sonlarına doğru tertip edilen İkinci Kolordu Kumandanlığına tayin edildi. Kolorduyla birlikte Şarköy ve Gelibolu taarruzunda görevlendirilince Gelibolu'ya gitti ancak bir faydası görülmediği için

---

105 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. XVII, s. 34; S. Ş, Söylemezoğlu, *Hicaz* , s. 9-10.
106 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 84; M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. XVII, s. 34; S. Ş. Söylemezoğlu, *Hicaz* , s. 9-10; S. Ş. Söylemezoğlu, *Hatıratım,* s. 175.
107 M. Z. Pakalın, *a.g.e.* , c. XVII, s. 34; S. Ş. Söylemezoğlu, *Hatıratım,* s. 205.
108 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1 , s. 382; M. Z. Pakalın, *a.g.e.* , c. XVII, s. 35; S. Ş. Söylemezoğlu*, Hatıratım*, s. 10.
109 Ali B. Ahmet İdrisi; Asir'de Mehdilik davasıyla halkı başına toplayarak devlete karşı halkı ayaklandırmaya çalışmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. S. Ş. Söylemezoğlu *Hatıratım,* s. 206-207.

İstanbul'a çağrıldı. Bu defa da Arap halkı üzerinde bilgi ve nüfusundan yararlanılması amacıyla önemli yetkiler verilerek Sekizinci Kolordu Kumandanlığına tayin edilerek Şam'a gönderildi. Şam'da vali vekâletinde görevlendirilerek, şehirde yollar açtı, halkın sevgi ve yakınlığını kazandı.

Balkan Harbi döneminde, 1912 yılında İkinci Ordu Kumandanlığına sonra tekrar Sekizinci Kolordu Kumandanlığına getirildi. Sonra Basra'da vali vekâletine tayin edildi. Süleyman Şefik Paşa, 9 ay süren bu vazifesinde İbnü's Suud ile anlaşma imzalayarak önemli hizmetlerde bulundu. İbnü's Suud'a muhalif olan İbnü'r Reşid ve Acem Sadun'a iyi muamele edilmesi hakkında Bâbıâli'den aldığı emir üzerine istifa etti. İstanbul'a dönüp Divan-ı Harb-i Askerî reisliğine tayin edildi. Bir süre sonra emekliye ayrıldı.[110] Süleyman Şefik Paşa'nın emekliye ayrılması memuriyet hayatının sonu olmadı. Mondros Mütarekesi ile devam eden süreçte tekrar askeri göreve çağrılıp Anadolu'ya Heyet-i Nasîha üyesi olarak gönderildi.[111]

Damat Ferit Paşa kabinesinde görevli olan Nazım Paşa istifa edince 23 Ağustos 1919 yılında Süleyman Şefik Paşa bu defa Harbiye Nazırı olarak Damat Ferit kabinesine girdi. 3 Eylül'de kendisine Yaver-i Ekremlik unvanı verildi. 2 Ekim 1919'da kabine istifa edince Harbiye Nazırlığından ayrılmak zorunda kaldı. 29 Nisan 1920'de ordu komutanlığı yetkisi verilerek İzmit ve havalisinde Fevkalade Kumandanlığa tayin edildi. Damat Ferit Hükümetinin Kuva-yı Milliye'yi silah kuvvetiyle dağıtma çalışmalarında yer alıp Kuva-yı İnzibatiye'ye bağlı olması nedeniyle suçlu kabul edildi. Milli hareket başarıyla sonuçlanınca kendisi gibi bu yolda çalışanlarla birlikte memleketten kaçıp[112] 2 Şubat 1926'da Mekke'ye giderek Asir'de vazifesi sırasında tanıştığı İbnü's Suud'un yanına sığındı. İbnü's Suud eski tanıdığı olan Süleyman Şefik Paşa'yı önce Hicaz Askeri Heyet-i Teftişiye Reisliğine sonra 1929 yılında Nezaretler Umum Müfettişi olarak yüklü bir maaşa bağladı.[113] Nezaretler Umum Müfettişliğinden sonra 110 suri lirasıyla emekli edildi.[114]

Süleyman Şefik Paşa, Cumhuriyet idaresi tarafından suçlu bulunup devrim suçlusu olarak kabul edilen "Yüzellilikler" adlı grupta yer aldığından memlekete

110 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. XVII, s. 36; S. Ş. Söylemezoğlu*, Hatıratım*, s. 10.
111 S. Ş. Söylemezoğlu*, Hatıratım*, s. 10.
112 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. XVII, s. 36-39; S. Ş. Söylemezoğlu*, Hatıratım*, s. 10.
113 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. XVII, s. 39; Sedat Bingöl, *Yüzellilikler Meselesi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994, s. 140.
114 Sedat Bingöl, *a.g.t.*, s. 140.

dönemedi.[115] On yıla yakın Cidde'de sürgün hayatı yaşadıktan sonra çıkarılan af kanunundan yararlanarak İstanbul'a döndü.[116] Süleyman Şefik Paşa, Şam'dan gelince halkın tezahürü ile karşılanmıştı. Çünkü Şam'da İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezini kurduktan sonra kendi hareketiyle İstanbul'a gelmişti.[117] Süleyman Şefik Paşa yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak 12 Şubat 1946'da İstanbul'da İtalyan hastanesinde vefat etti ve Bakırköy'de aile mezarlığına defnedildi.[118]

Süleyman Şefik Paşa'nın 2 hanımı olup ilk hanımı Hatice Hanım'dır. Hatice Hanım'dan Pertev, Turgut, Sungur, Kemâl ve Tâlia olmak üzere 5 çocuğu vardır. İkinci Hanımı Ayşe Vedad Hanım'ın asıl ismi Rahlo(Raşel) olup onunla Halep'te evlendi. Bu hanımdan da Rabia, Belkıs, Perizat ve Sehamettin adlı dört çocuğu olmuştur.[119]

1.2.4.3. Şadi Kemali Söylemezoğlu

Ali Kemali Söylemezoğlu'nun oğlu olan Şadi Kemali Bey şarkta üsteğmen olarak askeri vazifesini yerine getirmiştir. Kuvvetli tabiat-ı şiiriyesi olan Şadi Kemali Bey kardeşi Galip Kemali Bey'e mevkut risalelere neşideler göndermiştir.

1.2.4.4. Didar Hanım

Ali Kemali Söylemezoğlu'nun ikinci hanımından olan kızı Didar Hanım kardeşi Süleyman Şefik Paşa'nın memuriyeti sonlarında vefat etmiş olan Nevrokob ayanından Hüseyin Hamdi Beyzade Nazırzade Hamdi Bey'in zevcesidir.[120]

---

115 Süleyman Şefik Paşa Yüzellilikler denen grupta yer almış olmasına rağmen kardeşi Galip Kemali Bey'in Yüzelliliklere dâhil olmadığı yapılan araştırmalarda görüşmüştür.

116 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. XVII, s. 39; S. Ş. Söylemezoğlu*, Hatıratım*, s. 11.

117 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1 , s. 171.

118 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. XVII, s. 39; S. Ş. Söylemezoğlu*, Hatıratım*, s. 11.

119 S. Ş. Söylemezoğlu*, Hatıratım.* ,s. 11. Süleyman Şefik Söylemezoğlu'nun çocukları ile ilgili olarak farklı kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Süleyman Şefik Söylemezoğlu'nun; Pertev Kemali, Turgud Kemali, Sungur Kemali isminde 3 oğlu, Fatma, Tallia isminde 2 kızı vardır. Bkz. M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, s. 441. Süleyman Şefik Paşa'nın ilk karısı Hadice Hanım'dır ve ondan Talia ve Azade isminde iki kızı olur. İkinci karısı Vedad Hanım ile Halep'te evlenmiştir. Bu hanım, adı Rahlo (Raşel) olan bir rakkase idi. Vedad Hanım'dan da Rabia, Belkıs (Benli Belkıs), Perizat ve Sahamettin adlı dört çocuğu olmuştur. Bkz. http://kemalisoylemezoglu.blogspot.com.tr

120 M. Z. Pakalın, *a.g.e.*, c. 3, s. 43. Söylemezoğlu ailesi geçmişten gelen köklü bir aile olarak içerisinde pek çok ünlü ismi de barındırmıştır. Ünlü şarkıcı ve besteci olan Şehrazat, ülkemizin ilk madencileri arasında yerini alan "Maden Kralı" lakabına sahip Siham Kemali Söylemezoğlu bu ailenin mensubudur. Siham Bey, Galip Kemali Bey'in ağabeyi Süleyman Şefik Paşa'nın çocuğu olup bu ailenin önemli isimlerindendir.

2. BÖLÜM

DİPLOMATİK GÖREVLERİ

Galip Kemali Bey'in diplomasi hayatının anlatılacağı bu bölümde Bükreş Sefareti Başkâtipliğinden başlanarak son memuriyeti Stockholm ve Kopenhag Sefirliklerine kadar olan diplomatik görevleri, emekliliğine giden süreç ve siyasi görüşü hakkında bilgi verilecektir.

2.1. BÜKREŞ SEFARETİ BAŞKÂTİPLİĞİ (1902-1911)

2.1.1. Bükreş Sefareti Başkâtipliğine Tayin, Takdim ve Bükreş'e Yerleşme

Galip Kemali Bey, Tahrirat-ı Hariciye Kaleminde yeterince yükselince artık harice çıkma zamanının geldiğini düşündü. Şefi Tahrirat-ı Hariciye Kâtibi Nuri Bey'i bu arzusu hakkında haberdar ederek kendisinden aracılık yapmasını istedi. Bir süre sonra Nuri Bey tarafından Galip Kemali Bey'e Kirmanşah General Konsolosluğu teklif edildi ancak sefaret kâtipliğine gitmeyi tercih ettiğini söyleyerek bu teklifi reddetti. Birkaç ay sonra Nuri Bey tarafından yeni bir teklif geldi. "Bükreş Sefareti Başkitâbeti açılıyor, kabul eder misin?" denilince "Maatteşekkür kabul ederim" diyen Galip Kemali Bey'in ilk memuriyeti olan Bükreş Sefareti Başkâtipliğine getirilmesi kesinleşti.[121] Galip Kemali Bey Bükreş'te çok çetin bir şef olarak bilinen Kazım Bey'in maiyetine verildi.

28 Ekim 1901'de Bükreş'e gidebileceği ile ilgili irade-i seniyye çıkınca Galip Kemali Bey ilk iş Sefir Kazım Bey'e bir mektup yazarak kendisinin maiyetinde göreve başlayacağını haber verdi. 7 Aralık 1901'de yola çıkarak gece Köstence'ye ulaştı. Ertesi gün Bükreş'e ulaşan Galip Kemali Bey, Osmanlı Sefaretine götürüldükten sonra Sefir Kazım Bey'i görmeye gitti. Sefaret heyetinde Galip Kemali Bey'den başka Nef'i Bey, Ataşemiliter Erkan-ı Harbiye Kaymakamı Şevket Turgud ve muavini Binbaşı Ali Rıza Bey bulunuyordu.[122]

---

121 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 76; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 15. Galip Kemali Bey'in tayiniyle ilgili olarak ayrıca Bkz. BOA, İ.HR, Dosya No: 381, Gömlek No: 38, 9 Şaban 1320; BOA, BEO, Dosya No: 1949, Gömlek No: 146108, 11 Şaban 1320; BOA, BEO, Dosya No: 3392, Gömlek No: 254364, 11 Şaban 1326.

122 Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yer alan belgeler arasından; Bükreş Sefareti Seniyyesi Birinci Ateşemiliteri Miralay Hafız Şevket, Başkâtip Galib Kemali ve Bükreş Başşehbenderi Bahir Beylere Romanya Hükümeti tarafından ita olunan nişanın kabulü ile ilgili belgeye rastlanmıştır. Bu belgeden kendilerinin ilerleyen zamanda hizmetlerinden dolayı nişanla ödüllendirildiği anlaşılmaktadır. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 2183, Gömlek No: 163694, 11 Recep 1321. Kendilerine verilen nişanın Etoile Cordon de Romanie Nişanı olduğu ve bu nişanın kabulü ile gereğinde taşımalarına

Bükreş sarayında 1902 yılbaşı münasebetiyle resmi bir balo veriliyordu. Davetliler arasında yer aldığından Galip Kemali Bey de üniformasını giyerek bu baloya katıldı. Bu gibi merasimlerde yeni gelen kâtiplerin tanıtılması icap ettiğinden; Kazım Bey, kral, kraliçe, veliaht ve zevcesine yeni başkâtibi Galip Kemali Bey'i takdim etti. Krala kendisinin ilk memuriyeti olduğunu ve hariciye kalemi mümeyyizliğinden geldiğini söyledi.[123]

Galip Kemali Bey, 1902 yılında refikası ile kızını İstanbul'dan getirterek Strada Romana'da bir eve yerleştirdi.[124] Abdülhamid devrinde sefirler ve kâtiplerin aileleri Avrupa'ya gidemeyip sadece o tarihte Berlin Büyükelçisi olan Müşir Tevfik Paşa'nın haremi yanına gidebildiğinden bu olay Galip Kemali Bey için oldukça önemli oldu.[125]

2.1.2. Galip Kemali Bey'in Bükreş Sefaretinde Şahidi Olduğu Sorunlar

Galip Kemali Bey Bükreş'te bulunduğu süre içerisinde çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunlara değinmek gerekir:

- ✓ Bramer Olayı:

Galip Kemali Bey 1903 yazınca Bükreş'te Strada Romana'da bulunan evindeydi. Bir gün kendisini sonradan Yahudi olduğunu öğrendiği Doktor Bramer isminde bir adam görmeye gelmişti. Kendisine Galatz'da bir sokak ve numara vererek burada oturan 3 Ermeni tarafından padişaha bir suikast yapılacağını, İstanbul'a da bomba göndereceklerini söyledi.[126] Ayrıca Bramer bu durumu tesadüf eseri öğrendiğini, kendisine bir miktar para verilmesi halinde bu Ermenileri bulup tutuklatabileceğini de söylemiştir. Galip Kemali Bey bunları duyunca şaşkına dönmüştü. Mühim bir mesele olduğundan Bramer'i sefarete bir mektupla müracaat etmesini söyleyerek gönderdi. Kendisi bir araştırma yaparak işin mahiyetini anlamalıydı.

---

irade ile müsaade olunduğu bilgisine de ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.TH., Dosya No: 291, Gömlek No: 83, 03 Şevval 1903.

123 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.*, c. 1, s. 77-80.

124 Galip Kemali Bey'in Bükreş'te ikameti ile ilgili olarak kendisine verilen hanenin kirasına yapılan zammın tesviyesi ile ilgili belgeye ulaşılmıştır. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 3172, Gömlek No: 237878, 17 Ramazan 1325. Ayrıca maaşının düzenli olarak ödendiği bilgisi için Bkz. BOA, HR.İD.., Dosya No: 416, Gömlek No: 63, 23 Temmuz 1903.

125 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.*, c. 1, s. 82; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 15-16.

126 Bu konuyla ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Doktor Bramer ile ilgili olarak padişaha suikast talebinde bulunan anarşistleri ihbarda bulunan kişi olarak malumat verilmiştir. Bkz. BOA, HR. SYS., Dosya No: 1761, Gömlek No: 36, 06 Ramazan 1903. Ayrıca Avusturyalı Doktor Bramer'in iki Bulgarla bir Bosnalının padişaha suikasta karar verdikleri hakkında ihbarı için Bkz. BOA, Y.A.HUS., Dosya No: 456, Gömlek No: 108, 18 Cemaziyelahir 1321.

Galip Kemali Bey bu söylenenlerin aslı olup olmadığını anlamak için çalışmalara başladı. Önce Galatz'da General Konsolosu olan Azaryan Efendi'ye bir telgraf çekerek durumu anlattı ve cevap istedi. Ertesi gün Galatz'da Bramer'in söylediği isimde bir sokak ve apartman olmadığını ayrıca Ermeni komitesine mensup adamlar da bulunmadığını bildiren bir cevap aldı. Mabeyn Başkâtibine ihbarı ve tahkikat neticesini şifre ile arz eden Galip Kemali Bey, Bramer'in bir dolandırıcı ve macera peşinde koşarak para çarpmak isteyen bir adam olduğunu ortaya çıkardı.[127]

- ✓ <u>Prens Gika Sorunu:</u>

Galip Kemali Bey, Bükreş Sefareti Başkâtibi bulunduğu dönemde Bramer hadisesinde olduğu gibi havadan para ve mevki kazanmayan çalışan bir diğer isim olan Gika hadisesiyle uğraştı. Bu adamın Romanya siyasetinde önemli roller üstlenmiş Gikalar ailesinden Prens Gika olduğunu iddia eden bir serseri olduğu öğrenildi. Gika ailesinin Arnavut olması dolayısıyla Arnavutluk tacının kendisine ait olduğunu iddia ediyordu. Nişanlarla dolu üniforma giymiş fotoğraflarını bastırıp, kartpostal şeklinde bunları etrafa dağıtıp, gazetelerde de yazılar yazarak ve yazdırarak bir mevki kazanmaya çalışmıştı. Uydurma Prens Gika faaliyetlerine Abdülhamid zamanında başladı ancak asıl atağını meşrutiyetten sonra yaptı.

Prens Gika ile ilgili İkdam gazetesinin 25 Teşrinisani 1325(1909)[128] tarihli sayısında Bükreş Sefiri Kazım Bey'in isteğiyle İstanbul'a geldiği, sadrazam tarafından huzura kabul edildiği, Damat Ferit Paşa'nın Makedonya umur-u zabıtasında kendisine görev vermek istediği gibi bilgilere yer verilmişti. Galip Kemali Bey bu haberi görünce çok sinirlendi. Gika'nın aslında Romanya'da hiçbir kıymet ve öneminin olmadığını, kötü şöhretine bizzat şahit olabileceğini, maskara bir adam olduğunu biliyordu. Hemen gazetede neşredilmesi için bir mektup yazdı. "Bükreş'ten Bir Osmanlı" imzasını taşıyan yazısını İkdam gazetesine verdi. Bu yazısı İkdam gazetesinde 29 Teşrinisani 1325(1909)'te yayınlandı.[129]Gika'nın aslında nasıl bir adam olduğunu açıklayan Galip

[127] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 86.
[128] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 91-92,197-198.
[129] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 92-94.

Kemali Bey bu adamın tehlikeli olduğunu dile getirerek hakkında yanlış haberler yapılmaması temennisinde bulunmayı da ihmal etmemiştir.[130]

- ✓ Sahte Pasaport Vakası:

Romanya'da Balkan Harbi'ne gelinceye kadar çoğunluk Arnavut olup her sene kazançlarını memleketlerine götürüyorlardı. Bunların ikamet, askerlik ve pasaport işlemleriyle konsolosluk uğraşıyordu. İşlemleri için 5 frank vermeleri gerektiğinden bunu vermemek için başkalarının evrakını kullananlardan birinin başına büyük bir bela gelmişti ve kendisiyle Galip Kemali Bey ilgilendi.

Galip Kemali Bey'e Craiova hapishanesinden bir mektup geldi. Mektup başka birisinin pasaportunu kullanan ve kullandığı kişi bir cinayetten 15 yıl mahkum edilen birisi olduğundan onun yerine mahkum edilmiş biri tarafından yazılmıştı. Kendisi yakalanıp mahkemeye verildiğinden 2 senedir suçsuz olduğu halde hapisteydi. O pasaportun kendisine ait olmadığını kanıtlayamadığından yardım istiyordu. Galip Kemali Bey aylarca süren çalışması sonucunda adamın gerçek kimliğini tespit ederek cinayet vakasıyla hiçbir alakası olmadığını ortaya çıkarıp kendisini hapisten çıkarmıştır.[131]

- ✓ Hristiyan Tebaa:

Hristiyan tebaanın askerlik çağına gelinceye kadar konsoloshaneyle ilişkileri devam ediyordu. Galip Kemali Bey, Kazım Bey'in izniyle Romanya hariciyesi vasıtasıyla elinde Türk tabiiyet vesikası bulunanların her sene muayeneye tabi tutulması ve evrakını konsoloshaneden tasdik ettirmeyenlerin ikametlerine müsaade edilmemesi yolunda polis idaresinde idari bir emir verdi. Bu sayede ilk aylarda konsoloshane önemli miktarda gelir elde etti. Bundan sonra Galip Kemali Bey, Musevi tebaanın askerlikten kaçmak için sığınmış oldukları Türk tabiiyetini keyfi kullanmalarını önlemek için pasaport almalarını ya da değiştirmelerini istedi. Bunun için konsoloshaneye müracaat eden Musevilerin birikmiş birkaç senelik borçları varsa onların da tahsil edilmesiyle hem önemli miktarda gelir elde edilmiş hem de suiistimallerin önüne geçilmiş oldu.

---

130 Sahte Prens Gika hadisesiyle ilgili olarak; Arnavutluk'ta isyana çalışan Prens Gika adlı serserinin Londra'dan silah temin ettiği bilgisine de ulaşılmıştır. Bkz. BOA, Y..MTV., Dosya No: 272, Gömlek No: 141, 24 Muharrem 1323.

131 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.*, c. 1, s. 101.

✓ Üzüm İthali:

Her yaz Bükreş Sefaretinde üzüm ithali nedeniyle sıkıntılar yaşanıyordu. Hemen hepsi Rum olan ithalatçılar üzümü fıçılarla getirirken üzümler ezilerek şaraplık hale geldiklerinden bunlardan ne isimle gümrük resmi alınacağı konusunda şikâyetler ve münakaşalar yaşanmıştır. Galip Kemali Bey'in de çalışmalarıyla Bükreş Sefareti Maliye ve Ticaret Nezaretleri müsteşarlarıyla iletişime geçerek halletmek durumunda kalmıştır.

✓ Kalkan Balığı Avlama:

Bükreş Sefaretini meşgul eden bir konu da her mayıs ayında Karadeniz sahillerine gelen yelkenlilerden Tuna ağzına kadar kalkan balığı avlamalarıydı. Bu sulardan çıkan balıklar gümrük mukaveleleri ve alınan inzibati tedbirler sonucu İstanbul'a ulaşamayınca sorunlar yaşanmaya başladı. Romanya'nın Galas ve İbrail kıyılarında hükümetin balık tarlaları yaptırması ile Şalo ve Çiga adlı levreklere yakın lezzette balıklar yetiştirilmeye başlayınca sorun da çözülmeye başladı.[132]

✓ Kuço-Valak(Ulah) Meselesi:

Rum Patrikhanesi bütün Ortodoks tebaanın ruhani reisi iken Abdülhamid devrinde Bulgarlar İstanbul'da bir ekzarhlık[133] açınca Rumeli'deki Hristiyan unsurun iki kiliseden hangisine mensup olacağı konusunda Rumlarla Bulgarlar ve Sırplılar arasında başlayan rekabet silahların patlamasına neden oldu. Bulgarlarla Yunanlılar arasındaki ihtilaf Ulahları iki ateş arasında bırakıyordu. Bulgaristan'ın gereğinden fazla büyümesi ve kuvvetlenmesi Romanya hükümetinin milli menfaatlerine uygun görülmedi. Romanya'da ortaya çıkan Kuço-Valak cemiyetlerinin de teşvikiyle kilise ve mekteplerin Bulgar, Rum Ekzarh ve patrikhane nüfusundan dostane şekilde kurtarılması isteniyordu. Ulahların Rumeli asayişini tehdit eden Bulgar-Yunan nüfusundan kurtulması yüzbinlerce sadık kitle kazandırabilirdi.

---

132 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.*, c. 1, s. 101.

133 Ekzarhlık ile ilgili olarak "…Osmanlı Devleti'nin, İstanbul'un fethinden sonra otokefal Balkan kiliselerini Rum Ortodoks Patrikhânesi altında birleştirmesinden sonra da varlığını sürdüren Ohri Başpiskoposluğu 1767'de Osmanlı Hükümeti tarafından kaldırıldı. Doğrudan Fener Rum Ortodoks Patrikhânesi'ne tâbi olan bölge hristiyanları, 1870'te Bulgar Ekzarhlığı'nın kurulmasıyla büyük ölçüde patrikhâneden ayrılarak Bulgar Ekzarhlığı'na geçti. Ekzarhlık okulları kapatılınca bölgedeki hristiyanlar Sırp din adamlarının etkisi altına girdi." Bilgisi için Bkz. Muhammed Aruçi, "Ohri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(DİA)*, Cilt: 33, 2007, s. 332.

Kazım Bey bu meselenin önemini ve oluşturacağı faydaları Hariciye Nezaretine yazdığı raporlarla bildirdi ancak bir netice alamadı. Kazım Bey bu mesele halledilmezse Romanya ile aramızda ciddi ihtilaflar çıkacağının muhtemel olduğunu da söyledi. Galip Kemali Bey bu sırada izinli olarak ailesiyle İstanbul'a gittiğinde bu mesele de had safhaya ulaşmıştı. Sadrazamı gören Galip Kemali Bey bu ihtilafın Romanya'da kötü bir etki yaratacağını ayrıntılarıyla anlattı. Bükreş'e dönmeden evvel Romanya sefirini de ziyaret eden Galip Kemali Bey'e Kralın bu mesele ile yakından ilgilendiği, bu meselenin yakın zamanda halledilmemesi halinde gerekenin yapılacağı söyledi. Galip Kemali Bey de olanı biteni Damat Ferit'e anlatmak için Bâbıâli'ye gitti. Oradan da Başkâtip Tahsin Paşa'ya giderek kendisinin huzurda olduğunu görünce kendisine durumu anlatan bir tezkire yazıp bıraktı. Bu tezkireye ertesi gün yani 10 Mayıs'ta Romanya istiklalinin milli bayram yıldönümünde gazetelerde resmi tebliğ olarak yer verilmişti. Böylece iki dost devlet arasında çıkacak ihtilaf zat-ı şahanenin lütfuyla halledildi.[134]

- ✓ <u>Anzavur Sorunu:</u>

1907 yılında Kazım Bey uzun bir seyahate çıkmıştı. Başkitâbetten acil bir telgraf geldi. Binbaşı Anzavur'un dün İskenderiye'den gelen Romanya vapuruyla Dersaadetten geçerek Köstence'ye gittiği söylenerek hemen İstanbul'a iadesi isteniyordu. Emrin yerine getirilmesine mümkün görülmüyordu. Kazım Bey olmadığı için Galip Kemali Bey, Hariciye Nezaretine gidip Müsteşar Vekili dostu Pakliyano'ya gördü. Kendisine:

> "Dün gece Köstence'ye Romanya vapuruyla İskenderiye'den Rusya'ya geçmek üzere Anzavur Bey isminde bir Türk binbaşısı gelmiş. Sizden bu zatın hemen aynı vapurla İstanbul'a iade edilerek Osmanlı zabitasına teslim edilmesini istemeğe geldim"

dedi. Galip Kemali Bey'e Kral ile görüşüldükten sonra cevap verileceği bildirildi. Pakliyano Galip Kemali Bey'e kuşun kafesten uçtuğunu bildirince Galip Kemali Bey bu konuyla ilgilenmesi için İstavri isminde bir adamı gönderdi. İstavri geldiğinde Anzavur'un akşam sekiz treniyle Viyana'ya gittiği haberini verdi. Galip Kemali Bey başkitâbete telgraf çekerek Anzavur'un sabah Bükreş'e gelip Viyana'ya gittiğini ve adresinin Viyana sefaretine bildirildiğini, talimatın oraya tebliğ buyurulmasını Kazım Bey'in imzasını kullanarak arzedince bu konuyla ilgili yapacakları son buldu.

---

134 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 102-106.

2.1.3. Galip Kemali Bey'in Ödüllendirilmesi

Galip Kemali Bey Bükreş'te Başkâtip olarak bulunalı 3 yıl olmuştu. Bu süre içerisinde gösterdiği çalışmaların neticesi olarak Bükreş'e mütemayiz rütbesi ile gelen Galip Kemali Bey'e Sultan Abdülhamid'in yirmi beşinci devre-i saltanatı münasebetiyle babadan oğula geçen gümüş liyakat madalyası ile Hicaz şimendifer inşaatına yardım edenlere verilen Hicaz demiryolu madalyası verildi. Bükreş'te memuriyetinden 2 yıl sonra Osmanlı-Rumen ticaret sözleşmesi imzalandığında kendisine de Kazım Bey'in talebiyle üçüncü rütbeden Kuron dö Rumanı nişanı verilmişti.

Kazım Bey maiyetine verilen başarısız birçok sefirden sonra Galip Kemali Bey'in hizmetinden oldukça memnundu. Kendisinin önemli çalışmalarını ve katkısını görmüştü. Galip Kemali Bey'in 3 yıllık görevini takdir etmek amacıyla üçüncü rütbeden Osmani nişanı ile ödüllendirilmesini istiyordu. Bu isteğini Hariciye Nezaretine bir telgraf yazarak bildirdi. 7 Kanunuevvel 1904'te Mustafa Rauf Paşa'dan üçüncü rütbeden Osmani nişanıyla ödüllendirildiğini belirten bir telgraf alan Galip Kemali Bey, Kazım Bey'e minnet ve teşekkürlerini iletti.[135]

2.1.4. Mecidiye Cami'nin Teftişi

Galip Kemali Bey, refikasının babası Rauf Efendi'nin vefat haberini alınca Köstence'ye hareket etmişti. Ancak yoğun kar yağışı yol almalarına imkân vermediğinden yolda kalmamak için Mecidiye İstasyonu Kasabası'na girdiler. Burada İmam Hafız Rıfat Efendi'nin evine misafir olan Galip Kemali Bey Mecidiye Cami'ni gezerek teftiş etme imkânı buldu. Camiyi gezen Galip Kemali Bey halıların yırtık pırtık olduğunu görünce Padişaha bu durumu ileteceğini ve caminin yeniden teftişini isteyeceğini söyledi. İstanbul'a gidince şeyhülislamın kapısına gidip caminin vaziyetini anlattı, gereken yapılmasını caminin Hereke halılarıyla döşenmesini irade-i seniyye ile rica etti. Yapılması uygun görülünce Galip Kemali Bey İmam Rıfat Efendi'den caminin ebadı hakkında malumat istedi. Cami için gerekenler hazırlanınca; halılar, yeşil perde ve levhalar ile Köstence'ye gidip İmam Rıfat Efendi'ye teslim etti. Bu hizmetiyle Galip Kemali Bey cemaat-i islâmiyeden birçok teşekkür mektubu aldı.

2.1.5. Köylü İhtilali

---

[135] G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.*, c. 1, s. 106-111. Bükreş Sefareti Başkâtibi Galip Kemali Bey'in ödüllendirildiği ile ilgili irade-i seniyye için Bkz. BOA, İ..TAL., Dosya No: 352, Gömlek No: 36, 28 Şevval 1322.

Galip Kemali Bey, Romanya'da bulunduğu 8 buçuk senede şahidi olduğu olayların en önemlisinin 1905 yılında yaşanan Köylü İhtilali olduğunu belirtmiştir. Köylü ihtilali boyunca yaşananlardan hatıratında bahsetmektedir:

Romanya'da özellikle Eflak kısmındaki arazilerin birçoğu büyük ailelerin elinde, büyük araziler de orta halli aililelerin elindeydi. Köylü ise çiftliklerde köle gibi mal sahibi için çalışıyordu ve mahsul üzerinden kendilerine verilen küçük hisselerle geçinirdi. Milyonluk gelir elde edenler arasında ilk sırada Konservatör Fırkası Reisi Mösyö Cantacuzino geliyordu. Köylüler günün birinde söz birliği yaparak çiftlik sahiplerini öldürmeye karar vermiş ve bu kararlarını yerine getirmeye yemin etmiştir. Yüzbinlerde köylü hep birlikte ayaklanıp çiftlik sahiplerini öldürerek Bükreş üzerine yürümeye başlayınca iş başındaki Cantacuzino kabinesi istifa etti. Liberal Fırka Reisi Sturdza 50 bin askeri silah altına alıp harekete geçirince bir hafta içinde asayiş sağlandı.

Sturdza'nın sevk ettiği askerler asi köyleri ve köylüleri sararak top ateşiyle itaate davet edince 5 bin köylünün ölümü üzerine 1 haftada ihtilal bastırıldı. Ortalık yatışınca Liberal Fırkası kahir ekseriyetle toplanıp meclisi tekrar açtı. İhtilal bastırılınca hükümet yeni çıkarttığı kanun ile büyük arazi sahiplerinden fazlasını alıp köylülere dağıtarak akan kanların boşuna gitmemesini temin etti.[136]

2.1.6. Romanya Başvekili Mösyö Sturdza ile Anlaşma Düşüncesi ve Nişan İhdası

Türk Hükümeti Romanya ile bir ittifak akdi gerçekleştirmek için yoğun çaba harcıyordu. Romanya'nın bir "askeri ittifak"[137] akdinden yana olduğu düşüncesiyle Sultan Abdülhamid Maiyyet-i Seniyye Müşiri Abdullah Paşa'yı çağırıp Romanya Başvekili Mösyö Sturdza'nın ittifak akdine talip olduğunu ve bu ittifakı imzalamak için kendisini Bükreş'e göndereceğini söyledi. Abdullah Paşa, 1 Temmuz 1907'de Sefir Kazım Bey ile Galip Kemali Bey'i de yanına alarak Başvekil ve Hariciye Nazırı Mösyö Sturdza'yı ziyaret etti. Hem Romanya Kralı I. Carol'a padişah tarafından ihda buyrulmuş olan iftihar nişanını vermek hem de ittifak yapmak için maiyetiyle Bükreş'e geldi. Abdullah Paşa, Mösyö Sturdza'ya seyahatinin sebebini anlatmış ancak büyük bir

136 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.* , c. 1, s. 114-118.

137 Askeri ittifak anlaşması ile ilgili olarak; Bükreş Maslahatgüzarı Galip Kemali Bey'in İtalyan Sefiri Marquis Beccaria ile yapılan Romanya-Türkiye askeri anlaşması iddiası hakkındaki raporu için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2902, Gömlek No: 13, 10 Ekim 1910. Ayrıca Bükreş Maslahatgüzarı Galip Kemali Bey'in İtalyan Sefiri Marquis Beccaria ile dahili ve harici meseleler hakkında yaptığı uzun mülakat için Bkz. BOA, HR.SFR.3., Dosya No: 618, Gömlek No: 33,10 Ekim 1910.

yanlış anlaşılma olduğu anlaşılmıştı. Kral tarafından verilen malumat sonucu Romanya Başvekili'nin ittifak teklifinde bulunmadığı, dostane münasebetlerin daha da geliştirilmek istendiği anlaşılmıştır. Bu cevap karşısında Türk Heyeti büyük hayal kırıklığı yaşadı.

Abdullah Paşa ve Kazım Bey'i aldıkları cevap oldukça şaşırtmıştı. Abdullah Paşa ertesi gün saat 11'de maiyetiyle birlikte Sinaya'daki Peleş Kasrı'nda Kral tarafından resmen kabul edildi. Almış olduğu davetnameler üzerine Sefir Kazım Bey, Galip Kemali Bey, Miralay Black Bey de Sinaya'daki Peleş Kasrı'na gitti. Kral Carol, Abdullah Paşa ile saatlerce mülakat yapmıştı. Abdullah Paşa Kral Carol'a vazifesini anlatmış, Kral orduların teşkilatı ile askeri hazırlıklar hakkında ayrıntılı bilgi istedikten sonra ittifak yapılmamasının nedenlerinden de bahsetmişti. Direk olumsuz bir cevap vermemek için General Averesco'nun bir süreliğine İstanbul'a gelerek askeri teşkilat ve orduların durumunu yakından tetkik etmesi teklifinde bulundu.

İki taraf arasında bir ittifak akdi gerçekleştirilmemiş olsa da Mösyö Sturdza Türk Hükümeti lehine en iyi sonucun alınabilesi için büyük çaba sarf etmiştir. Sultan Abdülhamid iki taraf arasındaki ilişkilerin geliştirilmesindeki çabalarından dolayı Mösyö Sturdza'ya "Murassa Osmani" nişanı vermeyi uygun gördü. Nişan sefarete gelince Kazım Bey Mösyö Sturdza'yı arayıp sefarete davet etti. Galip Kemali Bey Başvekil gelince nişan kutusunu ve beratını Kazım Bey'e vermişti. Kazım Bey de Mösyö Sturdza'ya nişanı teslim etti.[138]

2.1.7. Galip Kemali Bey'in Yalova'ya Gidişi ve Meşrutiyetin İlanı Haberi

Galip Kemali Bey, 1908 yılı yazında Kazım Bey, Paris Sefiri Münir Paşa ile görüşmek için hususi bir irade-i seniyye ile gittiğinden dolayı o yıl İstanbul'a gidip istirahat etme fırsatı bulamadı. O yıl yazın da erkenden etkisini göstermesi üzerine Galip Kemali Bey Mabeyn-i Hümayun Başkâtibine telgraf yazarak rahatsız bulunan refikasını Yalova kaplıcalarında tedavi ettirmek için müsaade istedi.[139] Telgrafına gelen cevapta Galip Kemali Bey'in yokluğunda geçici olarak Hariciye hulefasından Reşid Saffet Bey'in Bükreş'e gönderilmesi kararlaştırıldı. Bir posta sonra Reşid Saffet Bey ve

138 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.*, c. 1, s. 155-162.

139 Bükreş Sefareti Başkatibi Galib Bey'in hasta bulunan haremini tedavi için Yalova kaplıcalarına götürmesine izin verilmesi ile ilgili belge için Bkz. BOA, İ.HUS., Dosya No:167, Gömlek No: 75, 21 Cemaziyelevvel 1326.

arkasından Kazım Bey Bükreş'e geldi. Galip Kemali Bey Kazım Bey'e meseleyi anlatarak tezkireyi almak için ailece 25 Haziran 1908'de İstanbul'a hareket etti.[140]

Galip Kemali Bey İstanbul'a gidince Fethi Bey'in tavsiyesiyle hazine-i hassa hümayun dairesine giderek ailecek Yalova'da iskân, tedavi ve iaşelerini temin için yazılan tezkireyi aldı ve 3 gün sonra Yalova'ya gittiler. Galip Kemali Bey Yalova'da dolaşmaya çıktığı bir gün karşısına eski mektep arkadaşı Selim Sırrı Bey çıkmıştı ve kendisine Manastır'da önceki gün meşrutiyetin ilan edildiğini haber verdi. Ertesi gün İstanbul'a giden Galip Kemali Bey İkdam gazetesinde bir tebliğ[141] gördü. Meşrutiyetin ilanı ile ilgili ilk işareti İkdam gazetesi vermişti. Eski sadrazam Ferit Paşa tekrar Dâhiliye Nazırlığına getirilmişti. Ferit Paşa meşrutiyetin ilanında Abdülhamid nezdinde oldukça etkili olmuştu.[142]

2.1.8. Safa Bey'in Bükreş Sefaretine Tayini ve Galip Kemali Bey'in Bükreş'te Maslahatgüzarlığı

Galip Kemali Bey'in 6 buçuk sene refakatinde bulunduğu Kazım Bey, 1908 yılında Washington Büyük Elçiliğine tayin edildi.[143] Yerine Bükreş Sefaretine Galip Kemali Bey'in hem mektep arkadaşı hem de hariciyede ikinci derecede şefi olan tahrirat-ı hariciye müdürlerinden Safa Bey sefir oldu.[144]

1908 Eylül başlarında Safa Bey Bükreş'e geldi. Kral Sinaya seyfiyesinde olduğundan itimatnamesini takdim etmek için Galip Kemali Bey'in de olduğu bir kesim Sinaya'ya gitti. Safa Bey itimatnamesini Krala takdim etti. Safa Bey tarafından Galip Kemali Bey Krala tanıtılmak istenince Kral tanıdığını söyleyerek terfi durumu olup olmadığını sordu. Ayrıca "Ümid ederim ki buraya terfi ettirilirsiniz" diye iltifatta bulunması Galip Kemali Bey tarafından büyük memnuniyet yarattı.[145]

---

140 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.* , c. 1, s. 166-167. Bükreş Sefaret-i Seniyyesi Başkâtibi Galip Kemali Bey'in hasta olan eşini Yalova kaplıcalarına götürmek üzere terhisi bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 3339, Gömlek No: 250410, 22 Cemaziyelevvel 1326.

141 Tebliğ şöyle deniliyordu: "Tebaa-i sadıka-ı şehriyeleri hakkındaki eltafı seniye-i mülûkâneleri cümlesinden olmak üzere, kanuni esasinin tekrar mevkii mer'iyete vaz'ına ve Meclisi Mebusanın içtimaı için vilayetlerce ibtihabatı umumiye icrası esbabının istikmaline müsaade-i seniye-i cenabı hilafetpenahi şerefsüdur buyrularak bilumum vilâtı kirama matebliğatı lazıme ifa kılındığı…"

142 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.*, c. 1, s. 171.

143 BOA, BEO, Dosya No: 3381, Gömlek No: 253541, 26 Recep 1326(Washington Sefir-i Kebirliği'ne Bükreş Sefiri Kazım Bey'in tayini)

144 Bükreş Sefiri Kazım Bey'in memuriyetine son verilip yerine Safa Bey'in tayin edildiği bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 3387, Gömlek No: 253987, 4 Şaban 1326; Ayrıca Bükreş Sefaretine Tahrirat Hariciye Kalemi Mühimme Müdürü Safa Bey'in tayini bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 3383, Gömlek No: 253671, 29 Recep 1326.

145 G. K. Söylemezoğlu*, a.g.e.*, c. 1, s. 173-174.

Safa Bey'in Bükreş Sefaretine tayin edilmesiyle sefarette üç kâtip bulunduğundan Galip Kemali Bey'in yükü oldukça azalmıştı. Bu fırsattan istifade ederek sefaretin ortaya çıktığı dönemden itibaren ortaya çıkan 30 senelik evrakı gözden geçirme fırsatı buldu. Daha sonra bu evrakları; siyasi, adli, askeri ve muhtelit olmak üzere 4 bölüme ayırdıktan sonra kartonlara ve dolaplara yerleştirip üzerine kolay bulunmalarını sağlamak amacıyla numaralar yerleştirdi. Galip Kemali Bey'in oluşturduğu bu sistemin sefarete ilerleyen dönemde oldukça büyük kolaylıklar sağlayacağı muhakkaktır.

Safa Bey göreve geldikten 1 sene sonra 1909 yılında izinli olarak İstanbul'a gidince Galip Kemali Bey Bükreş'te bulunduğu 7 sene içinde ilk defa resmen maslahatgüzar oldu. Safa Bey'in yokluğunda Galip Kemali Bey, Hariciye Nazırı ve süfera ile mülakatlar yaptı. Yaptığı mülakatlar hakkında Hariciye Nazırı Rıfat Paşa'ya Fransızca bir rapor takdim etti. Galip Kemali Bey'in bu raporu ilk siyasi resmi yazısıdır.[146] Galip Kemali Bey bu raporu Washington'dan Roma Büyük Elçiliğine nakledilen eski şefi Kazım Bey'e de gönderdi. Kazım Bey tarafından raporu çok beğenilmiş ve rapora Kazım Bey bir mektup[147] yazarak cevap vermiştir.[148]

Safa Bey'in yokluğunda maslahatgüzar olarak bulunan Galip Kemali Bey iki ülke arasında ilişkileri sıkı takipte bulundu.[149] İki ülke arasında bir türlü sonuçlanmayan ticaret anlaşmasının imzalanmasının gerçekleştirilmesi için çalışmalar yaptı. Bu konunun sonuca ulaşması için fırsat buldukça Hariciye Müsteşarını rahatsız etmekten çekinmemiştir. Galip Kemali Bey'in çalışmaları nihayet sonuç verdi. Türk Hükümeti'nin bazı talepleri[150] yerine getirilmek istenmese de Rüsumat Emini Hasan Fehmi Paşa'nın riyasetinde Türk heyetinin fikirlerine uygun bir anlaşma imzalandı.[151]

2.1.9. Galip Kemali Bey'in Bükreş'te Memuriyetinin Sonu ve Yeni Göreve Tayini

146 Rapor için G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 177-182.
147 Bkz. Ek 4: Roma Büyük Elçisi Kazım Bey'in Mektubu.
148 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 176-177.
149 Galip Kemali Bey; Romanya Hariciye Nazırı Mösyö Djuvara'nın dışarıya yaptığı ziyaretlerden bile haberdar olmuş ve içeriği hakkında Bükreş Sefiri Galib Bey'in raporu bulunmaktadır. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2902, Gömlek No:77, 15 Kasım 1910.
150 Türk Hükümeti ile Romanya arasında imzalanacak olan ticaret anlaşmasında; lokum, üzüm vs. mahsulat hakkında Türk hükümetinin talepleri yerine getirilmek istenmemiştir.
151 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 211.

Galip Kemali Bey 8 buçuk senedir Bükreş'te Başkâtip olarak bulunuyordu. Berlin Sefir-i Kebiri Müşir Tevfik Paşa tarafından Mabeyn Başkâtibine telgraf yazılarak kendisinin müsteşarlığa tayini istendi ancak bir sonuç çıkmadı. Galip Kemali Bey'den sonra Bükreş'e gelen ecnebi başkâtiplerin nerdeyse hepsi terfi edildiği halde Galip Kemali Bey hakkında böyle bir kararın çıkmamış olması oldukça canını sıkıyordu. Ayrıca meslektaşları arasında da bu durumun konuşulur hale gelmesi üzerine artık dayanamayan Galip Kemali Bey, Hariciye Nazırı Rıfat Paşa'ya hususi bir mektup yazdı.[152] Bu mektubunda Bükreş'ten nakledilme isteğini yakınarak dile getirdi.

Galip Kemali Bey yazdığı mektuba cevap beklemekle birlikte sefaretten izin alarak ailesiyle birlikte tedavi için Yalova banyolarına gitti. Bir sabah Kalemi Mahsus Müdürü Mehmed Salih Bey'den 11 Temmuz-28 Haziran 1911 tarihli bir telgraf geldi. Telgrafta: " Sefirin vüruduna kadar maslahatgüzar vazifesini ifa etmek üzere Atina'ya müsteşar sıfatıyla nakli memuriyetiniz mutasavverdir; kabul eder misiniz" deniyordu. Galip Kemali Bey hemen Mehmed Salih Bey'e kabul edeceğini bildiren bir telgraf yazdı.[153] Ayrıca bir teşekkür mektubu da yazıp tedavilerinin ne zaman biteceği ve ne zaman yola çıkabileceği hakkında bilgi verdi.

Galip Kemali Bey Salih Bey'den mektubuna cevap alıp bir an önce Atina'ya gitmesi uygun görülünce ailesi Yalova'da tedavisine devam ederken Bükreş'e geldi. Bükreş'te fazla eşyasını sattı, yanına alacağı eşyaları sandığa koydurdu ve veda etmesi gereken kişilerle vedalaştı. Son olarak Krala veda etmenin mümkün olup olmadığını öğrenmek için bir telgraf yazdı. Kralın mülakat saatleri dolu olduğundan görüşme imkânı bulamayınca kendisine bir telgrafla veda etti. Kral tarafından Bükreş'te 8 buçuk yıllık memuriyetinden sonra terfi ederek[154] ayrılan Galip Kemali Bey "ikinci rütbeden Kuron dö Rumani" nişanıyla ödüllendirildi. Nişanı Bükreş'ten hareket ettiği gün Hariciye Nezareti tarafından sefaretine gönderildi.[155]

2.2. ATİNA SEFARETİ MÜSTEŞAR MASLAHATGÜZARLIĞI (1911-1912)

[152] Mektubun tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 212-215.
[153] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.* , c. 1, s. 211-215. Ayrıca Bükreş Sefareti Başkatibi Galib Kemal Bey'in müsteşar unvanıyla Atina'ya, Atina Sefareti Başkatibi İbrahim Halil Bey'in de Bükreş Sefareti Başkatipliğine tayini bilgisi için Bkz. BOA, BEO Dosya No: 3916, Gömlek No: 293687, 21 Recep 1329; BOA, İ.HR., Dosya No:426, Gömlek No:40, 19 Recep 1329.
[154] Galip Kemali Bey'in terfi ile ilgili olarak Bkz. BOA, İ.TAL., Dosya No: 437, Gömlek No: 12, 12 Şevval 1325.
[155] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 215-217.

2.2.1. Tayin, Tahsisata Bağlanması, Ziyaretler ve Kabuller

Galip Kemali Bey, Hariciye Nazırı Rıfat Paşa'ya hususi bir mektup yazarak Bükreş'ten nakledilme isteğini dile getirmişti. Hariciye Nazırı Rıfat Paşa'dan aldığı teklif üzerine müsteşar unvanıyla re'sen Atina Sefareti Müsteşarlığına tayin edildi.[156]

Galip Kemali Bey 10 gün sonra Bükreş'ten hareket etti. Siyasi hayatında ilk ve son olarak Hariciye Nazırı'ndan açık talimat aldı. Rıfat Paşa kendisine "İlk işin sefaretimizin semtine uğramadığı Başvekil Venizelos'la temasa geçmek ve Girit meselesinin kabule şayan bir şekilde tesviyesine bir çare bulmak olacaktır." dedi.[157] Rıfat Paşa tarafından Yunanistan ile aramızdaki ihtilafları ve Girit meselesinin her iki memleketin menfaatlerine uygun olacak bir şekilde çözüme kavuşturulmasıyla görevli olarak Atina'ya gönderildi.[158]

Galip Kemali Bey Atina'ya gidince ilk iş olarak Mösyö Venizelos ile görüştü. Girid meselesinin halledilmesi için uygun bir formül bulunmasını amaçlıyordu. Sefir Nabi Bey'in mezuniyeti devam edeceğinden sefaret tahsisatının geçici maslahatgüzar olarak tamamen kendisine verilmesini istedi. Nabi Bey Paris'teki bir Fransız gazetesine verdiği beyanatta Kral Jorj'a sataşır mahiyetteki sözleri üzerine şikâyet edildiğinden Venizelos'un Girid meselesini alevlendirmesine sebep oldu. Bunun üzerine 11 aydır mahalli memuriyetine dönemediği için tahsisatı sarfedilmiyordu. Atina sefareti tahsisatı olan 15.000 kuruş Galip Kemali Bey'e gönderilince 28 Temmuz'da Pire'ye oradan 2 Ağustos'ta Atina'da giderek Omonya caddesindeki sefarete yerleşti.

Galip Kemali Bey'e Romanya Hükümeti tarafından verilen nişanın Bükreş'ten hareket ettiği gün Hariciye Nezareti tarafından sefaretine gönderileceği söylenmişti. Romanya Hükümeti tarafından Atina Sefareti Maslahatgüzarı Galip Kemali Bey'e ita olunan nişan kabul edildi.[159]

---

156 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 375. Ayrıca Atina maslahatgüzarlığına tayini ile ilgili olarak; BOA, BEO Dosya No: 3916, Gömlek No: 293687, 21 Recep 1329; BOA, İ.HR., Dosya No: 426, Gömlek No: 40, 19 Recep 1329. Ayrıca tayini ile ilgili olarak Galip Kemali Bey'in Rumi 1327 yılında (Miladi 1911/1912)Atina Müsteşar ve Maslahatgüzarlığına getirildiği bilgisi Bkz. Ahmed Bedevî Kuran, *Osmanlı İmparatorluğunda İnkılâp Hareketleri ve Millî Mücadele*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 614.

157 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 375

158 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 90.

159 BOA, İ.TAL., Dosya No: 475, Gömlek No: 52, 15 Zilkade 1329; BOA,BEO, Dosya No:3961, Gömlek No:297004,17 Zilkade 1329.

Galip Kemali Bey sefarete gidince sabık İstanbul sefiri Mösyö Griparis ile mülakat yaptı. Bâbıâli'nin Yunanistan'la dostane komşuluk siyaseti takip etmek istediğini belirtti. Bu konuda birlik sağlanırsa Hükümet-i Osmaniye'nin Selanik'te ortaya çıkan "boykotaj"ın ortadan kaldırılmasına yardımcı olacağını da ekledi. Bu konular halledilince de Girit meselesinin halledilmesi konusunda çalışılabileceğinden bahsetti. Hariciye Nazırı Galip Kemali Bey'e teşekkür ederek, dostane münasebetlerin kurulması için elinden geleni yapacağını belirtmişti.[160]

Galip Kemali Bey, Mösyö Griparis'ten sonra İngiliz Sefiri Sir Elliot ile görüştü. Ertesi gün öğleden sonra Hariciye Nazırı Galip Kemali Bey'i iade-i ziyarete geldi ayrıca Venizelos'un ertesi gün kendisini memnuniyetle Hariciye Nezaretinde kabul edebileceğini de söyledi. Ertesi gün Venizelos'la görüşen Galip Kemali Bey her iki devlet yararına olacak şekilde dostluk ilişkilerinin canlandırılması için yardım istedi. Venizelos elinden geldiği kadar bu konuda çalışacağını söyleyerek boykotajın bir an evvel kaldırılmasını rica etti. Galip Kemali Bey Venizelos ile de görüştükten sonra sırasıyla bütün sefirleri ziyaret etti. Kral Jorj, Kraliçe Olga, Veliahd Prens Kostantin, Prenses Sophie tarafından kabul edildi.[161]

2.2.2. Galip Kemali Bey'in Atina'daki Çalışmaları

Galip Kemali Bey sefaret işlerini eline alınca sefaretin iç durumunu düzeltmek için çalışmalara başladı. Bir ay sonra davet edildiği süfera, Başvekil ve Hariciye Nazırlarına ziyaretlerde bulundu. Kimsenin ayak basmadığı sefaret kapıları Galip Kemali Bey'e açılınca Yunanistan'da Türk sefaretinin varlığı kabul edilmeye başladı.[162] Atina'da içli dışlı bir mevkie kavuşunca Atina gazetelerinde hakkındaki lisan değişmiş, olumsuz hava ortadan kalkmıştı.[163] İyi ve olumlu haberleri İstanbul gazetelerinde de görülmeye başladı.[164] Pire, Yenişehir, Tırhala, Golos ve Şira Konsoloslarına umumi

---

160 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 218-219.

161 Yunanistan Atina Sefareti Maslahatgüzarı Galip Kemali'nin Prens Andre ile görüştüğü bilgisine de ulaşılmıştır. Bkz. BOA,HR.SYS., Dosya No:1719, Gömlek No: 28, 09 Aralık 1911.

162 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 221-227.

163 Galip Kemali Bey aleyhinde Yunan gazetelerde aleyhte haberdar yayınlanıyordu. Türkiye ve Osmanlılar aleyhine propaganda yapan Correspondance de L'Agence D'Athenes gazetesi hakkında bilgi ve Galip Kemali Bey'in Atina Gazetesine verdiği mülakatlar için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 1707, Gömlek No: 95, 23 Ağustos 1911. Yunanistan'ın Correspondence de L'Agence D'Athenes gazetesi hem Türkiye ve Atina Osmanlı Maslahatgüzarı Galib Kemali Bey aleyhine neşriyat yapmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 1707, Gömlek No: 96, 2 Eylül 1911. Bununla ilgili olarak; Atina Sefareti Maslahatgüzarı Galip Kemali Bey'in, aleyhindeki yazılardan dolayı Proodos gazetesinin hakkında işlem yapılmasını isteyince Rumca Proodos gazetesinde bu yazıların hangi gerekçelerle yayınlandığı bilgisini vermiştir. Bkz. BOA,HR.SYS., Dosya No: 1719, Gömlek No: 27, 29 Kasım 1911.

164 Tanin Gazetesinde "…Girid meselesinde Galib Kemali Bey'in beyanatı çok mühimdir. Maslahatgüzar bu mesele hakkında itilafın kabil ve Bâbıâlinin cezire üzerindeki hukuk hakimiyetini tasdik ve teyid etmek şartile bir çarei

tahriratlar yazdı. Başvekil ve Hariciye Nazırı'ndan aldığı garantiye rağmen kendilerinin tehlikeli olup idareleri dâhilinde çeteler oluştuğu haberini alan Galip Kemali Bey, sefaret-i seniyyeye telgraf yazıp bu konuda malumat istedi.

Galip Kemali Bey Atina'da Hotel d' Angleterre'de öğle yemeğini yerken Mösyö Venizelos'a Faler'de bir suikast yapıldığı haberi gelince hemen başvekilin hanesine gitti. Ancak küçük bir tayyare kazası olduğu anlaşıldı. Suikast olduğu haberi her tarafa yayılmış olmasına rağmen sefaretlerden sadece Galip Kemali Bey'in gelmiş olması Venizelos'la arasında samimi bir dostluk oluşması için zemin oluşturdu.

Galip Kemali Bey Atina'ya geldiği sıralarda; Alman tebaasından Richter isimli bir mühendisin Yanya vilayeti topraklarından dağa kaldırılmış olduğunu öğrendi. Bu durum yerli ve yabancı basında etki uyandırmıştı. Galip Kemali Bey yapılan tahkikatlar ile çete tarafından Richter'in Yunan topraklarına nakledildiğini öğrenince gazetelere beyanatta bulundu. Sonucunu Alman Sefiri Baron Wangenheim'e bildirdi.[165]

2.2.3. Girid Meselesi Hakkında Görüşmeler ve Çözüme Ulaşma Yolları

Galip Kemali Bey 12-25 Eylül 1911'de Mösyö Venizelos'u ziyarete gitti. İki buçuk ay içinde iki devlet arasındaki münasebetleri değerlendiren Galip Kemali Bey artık hudutlardaki çatışma, Selanik'te boykotajdan eser kalmadığını belirtip esas konu olan Girid meselesinin halledilme zamanının geldiğini ifade ederek iki komşu devlet arasında hakiki bir sulh ve sükun oluşturulması hakkında konuştu. Galip Kemali Bey Venizelos'unda kendisiyle aynı fikirde olduğunu anlayınca Sadrazam ve Hariciye Nazırı olan Hakkı Paşa'yı bu durumdan haberdar edecek bir telgraf yazdı.[166] Bunlar olurken Hariciye Nazırı Rıfat Paşa Paris Büyük Elçiliğine nakledilmiş, Hakkı Paşa Roma Büyük Elçiliğine getirilmişti.[167]

Girid Milli Hareketi'nin başında bulunanlar amaçlarına ulaşmak yolunda bir neticeye ulaşamadıkları ve asıl maksatları olan ilhak yapılmadığı için sabırsızlanıyordu.

---

tesviye bulunması mümkün olduğunu ifade etmiştir." Haberi yer almıştır. Bkz. Tanin, 25 Eylül 1911, s. 2. Galip Kemali Bey'in hatıratında da bu bilgi ve diğer gazetelerde yer alan yazılar mevcuttur. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 227-228.

165 Galip Kemali Bey bu konu hakkında kendisiyle ilgili gazetede aleyhte haberler görmüştü. Yunanistan'da kendisine karşı iki memleket arasında ilişkileri dostane geliştirmek için çalıştığından ortalığı bulandıracak haberler görünce Tanin gazetesine bir mektup yazarak bunlara cevap vermiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 228.

166 Galip Kemali Bey ayrıca hariciyeye; Girid'deki Venizolist Partisi'nin Başkanı Stergiadis'in Atina'ya geldiği ve teşebbüslerine dair rapor göndermiştir. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2906, Gömlek No: 125, 7 Ağustos 1911.

167 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 230.

Bu durum karşısında harekâtın başındakiler ada dâhilinde mitingler yapmaya başlamış ve ilhaka fiili bir delil olması açısından Ada'dan bir mebus seçilerek Yunan Meclis-i Mebusanına göndermeye karar vermiştir. Galip Kemali Bey Kral Jorj'la mülakat yaparak iki devlet arasındaki münasebetlerden bahsetti. Girid meselesinin halledilmesi için çareler bulunması konuşuldu. Ancak adada kaynaşmalar devam edince Galip Kemali Bey Hariciye Nazırı Griparis ile görüşerek Girid mebuslarının Atina'ya gelip Meclis-i Milliye kabul edilmesi halinde Osmanlı ile Yunanistan arasındaki dostluk münasebetlerin kökünden yıkılacağına işaret etti.

Birkaç gün sonra Alman sefaretiyle gelen süvarede bulunan Rusya Sefiri Mösyö Dö Sverbeeff Galip Kemali Bey'e gezinti teklifinde bulundu. Galip Kemali Bey tek sorun olarak Girid meselesinin kaldığını, Girid mebuslarının Yunan milli meclisine girmesinin harp çıkarabileceğini Rus sefire de söyledi. Rusya sefiri ile yapılan görüşme hakkında da hariciyeyi bilgilendirdi.[168]

2.2.4. Fransız Sefirinin Girid Meselesi Formülü

Fransız Sefiri Mösyö Deville Galip Kemali Bey ile görüşerek Girid meselesinin çözümü için bir formül bulduklarını ancak Londra, Paris ve Petersburg da uygun görürlerse Bâbıâli'ye tebligat yapılacağını söyledi. Bunun üzerine Galip Kemali Bey hariciyeyi telgrafla bilgilendirdi. Fransız sefirinden meselenin tamamını öğrendi. Fransız sefirinin formülüne göre;

1. "Girid adası hakimiyeti Osmaniye altında bulunacak ve Osmanlı bayrağı çekilecektir.
2. Adanın idaresi Yunan Veliahdına verilecektir.
3. Girid mebusları Yunan Milli Meclisine kabul edilecektir."[169]

Bu şartların kabul edilmesi durumunda bir anlaşma imzalanması söz konusuydu. Ancak bu şartları Türk hükümetinin kabul etmesi mümkün değildi.

2.2.5. İtalyan Sefiri, Venizelos ve Sırp Sefiri İle Yapılan Görüşmeler

168 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 233-234. Ayrıca Yunan kabinesi Galip Kemali Bey'e bir yazı gönderilerek Girid meselesi hakkında düşüncelerini belirtmişlerdir. Bkz. BOA, HR.SFR.3., Dosya No: 638, Gömlek No: 90, 25 Kasım 1911.
169 Galip Kemali Bey Bâbıâli'den henüz malumat gelmediği için kimseye bir şey söylememiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 247. Ahmed Bedevî Kuran yazmış olduğu kitapta Fransızların ileri sürdüğü teklif için verilen maddelerden ilk ikisini göstermiştir. Bkz. A. B. Kuran, *a.g.e.*, s. 614.

Galip Kemali Bey İtalya'nın Atina sefiri Marki Carlotti ile nerdeyse her gün görüşüyordu. İtalyan sefiri Marki Carlotti Ağustos 1911'de Galip Kemali Bey'in yanına geldiğinde Trablusgarp meselesinden bahsetmişlerdi. Devletler arasında itilaf olmadığını dile getiren Sefir Marki İtalya'nın iktisadi ve ticari menafi dışında hiçbir isteği olmadığını belirtti. İtalya sefaretiyle münasebeti aile havası içinde olan Galip Kemali Bey'i Marki Carlotti, mezunen memleketine gitmeden önce suret-i mahsusada ziyaret etti. O sırada İtalyan basını Trablusgarp'taki olaylardan acıyla bahsederken Sefir Marki gazetelerin yanlış yönlendirdiğini, İtalyan'ın o topraklarda istilaya yönelik girişimlerde bulunmadığını savunuyordu. Bu mülakattan Galip Kemali Bey sefareti haberdar etti. Ancak durum Sefir Marki'nin anlattığından farklıydı. İtalyan donanması Trablusgarp'ı topa tutmuş ve karaya asker çıkarmıştı. İtalyanların Trablusgarp'a saldırması dengelerin değişmesine sebebiyet vermişti. Bunlar olurken Sabık Roma Büyük Elçisi Sadrazam Hakkı Paşa istifa ederek yerine Küçük Said Paşa gelmişti. Asım Turgud Bey de yeni Hariciye Nazırı oldu.

İtalyan Sefareti Başkâtibi Kont Corinald'in karısı Nazlı Hanım bir Türk gibi memleketimize bağlılık gösteriyordu. Galip Kemali Bey, Nazlı Hanım'dan gelen kısa mektuplardan Beyrut'un topa tutulacağı, Çanakkale'ye hücum edileceğini, Sicilya ile İtalya arasındaki kanaldan Trablus'a gönderilen silah ve cephanenin müsadere edileceğini haber alınca durumu telgrafla Hariciye Nezaretine bildirdi. İtalyanlar Trablusgarp'ta tutunabilince Türk hükümetini sulha mecbur etmek için Balkanlarda olumsuz bir hava yaratmaya çalıştı.[170]

Galip Kemali Bey gelişmeleri hariciyeye bildirmekte Yunan hudutlarında her zamankinden fazla kuvvet bulunmasını tavsiye etmekteydi. Teşebbüslerden bir netice çıkmayınca Galip Kemali Bey Balkanlarda bir olay çıkmadıkça ve Arnavutluk'ta herhangi bir kıyam olmadıkça Yunanistan aleyhine bir harbe girilmeyeceğini iletti.[171] Herhangi bir olay yüzünden bir silahın patlamaması için Alasonya civarındaki fazla kuvvetlerin Adriyatik ya da Selanik sahillerine çekilmesinin daha güvenli olacağını belirtti.

Venizelos da Galip Kemali Bey ile görüşerek; Erkan-ı harbiye ile bil istişare iki sınıfın silah altına alınması hakkındaki kararnameyi Krala imzalattığını haber verdi.

170 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 243-244.
171 A. B. Kuran, *a.g.e.,* s. 614.

Venizelos bu hareketiyle iki devlet arasındaki münasebetlerin dostane devam etmesine önem verdiğini, harp esnasında tarafsız olmaya karar verdiklerini ancak hudutlarında meydana gelen olaylar karşında hareketsiz kalmalarına imkân olmadığını, bir tedbir almaları gerektiğini Galip Kemali Bey'e izah etti. Krala imzalattığı emri 24 saat uygulamaya koymayacağını belirten Venizelos o zamana kadar uygun olan cevabı bekleyecekti. Galip Kemali Bey yaşananlardan hariciyeyi haberdar etti. Ertesi gün Alasonya'daki ihtiyat kuvvetlerinin bulundukları mıntıkadan acilen çekilmeleri emrinin verilmesiyle sıkıntı ortadan kalktı.[172]

Galip Kemali Bey, Belgrad sefiri Ali Fuad Bey'den Avusturya'nın askeri hazırlıklarda bulunduğu hakkında raporunu görünce Sırbistan'ın Atina sefiri Mösyö Boskoviç ile görüşüp bu konuda malumat aldıktan sonra Hariciye Nazırı Asım Bey'e bir rapor yazarak durumu anlattı. Sırbistan'la savunma amaçlı bir ittifak anlaşması hakkında Sırp sefiriyle konuşan Galip Kemali Bey, Başvekil ve Hariciye Nazırı Milovaniç tarafından müzakerata girişilmesini istedi.

Hariciye Nazırı Asım Bey, Devlet-i Aliyye ile Sırbistan arasında 20 senedir bir ittifak yapılması mevzunun söz konusu olduğunu ancak yapılamadığını dile getirdi. Galip Kemali Bey'in ziyaretine tekrar gelen Sırp sefiri, Devlet-i Aliyye ile yapılacak itilaf akdinin hükümetleri tarafından tamamen uygun görüldüğünü söyleyerek Sırp Başvekil ve Hariciye Nazırı Mösyö Milavanoviç'ten bu konu hakkında aldığı telgraf metnini de Galip Kemali Bey'e okudu. İngiltere ve Fransa ya da herhangi bir büyük devletle bu yolda müzakere yapıldığı takdirde işin bozulmaya çalışılacağını bu nedenle hızlı hareket edilmesini belirtmişti. Ancak bu kadar önemli olmasına rağmen Galip Kemali Bey'e hiçbir emir ve malumat verilmemişti.

Sırp sefiri ile aylarca devam eden konuşmalar sonucunda Balkanlarda çıkabilecek herhangi bir gaileyi önleyecek bir itilaf akdi fırsatı böylece kaçırılmıştı. Bu durum Bulgaristan'ın Sırbistan ile Sofya'da ittifak imzalanmasına neden olmuştu.[173]

2.2.6. Girid Meselesinin Çözülmemesinin Neticeleri

Girid meselesinin uygun şartlarda çözülmesine imkân verilecek bir çözüm bulunduğu halde Bâbıâli tarafından müzakere edilmemesi ve çözüme yanaşılmaması

172 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 245-246.
173 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 250-253.

Yunanistan'ın Sofya'da Bulgarlar ile Mayıs 1912'de itilaf yapmasına neden oldu. Bu itilaf 21 Eylül 1912'de bir ittifak-ı askeriyeyi beraberinde getirerek sonucunda da Balkan Harbi'ne neden oldu. Bâbıâli bu ortamda sürekli Balkanlar hakkında lazım gelen tedbir ve ikazları sevk etmekle uğraşıyordu. Galip Kemali Bey Hariciye Nazırı Asım Bey'e durumu bir rapor yazarak bildirdi.[174]

2.2.7. Tahsisat Sorununun Çözülmesi

Galip Kemali Bey Atina Sefareti Müsteşarlığına re'sen Maslahatgüzar olarak tayin edilince, kendisini bu göreve tayin eden Rıfat Paşa'ya vazifesinde başarılı olabilmek için resmi ve siyasi mahfiller ile sıkı temaslar kurması gerektiğini biliyordu. Hesabı yapılarak üç ayda bir nezarete gönderilen, sefarete mahsus tahsisatın kendisine tam olarak verilmesini istedi. Hariciye Nazırı, muhasebeci Ziya Bey'i çağırmış Galip Kemali Bey'in isteği doğrultusunda hareket edilmesini söylemiştir. Ancak Galip Kemali Bey'e tahsisat tam olarak gönderilmediği için idareyi tasarladığı gibi gerçekleştiremiyordu. Hesaplara, Hariciye Sicil Müdürlüğü bakıyor ve başında Ali Rıza Bey bulunuyordu. Galip Kemali Bey kendisine bir rapor yazarak Kalemi Mahsus Müdürü Ethem Bey vasıtasıyla iletti.[175]

Galip Kemali Bey'e Kalemi Mahsus Müdürü Asım Bey'den bir mektup gelmişti. Mektupta tahsisat işinin halledildiğini bildirdi. Tahsisatın yarısını almış olan Galip Kemali Bey muhasebeye verilen emirle diğer yarısını ertesi gün alabilecekti. Bu şekilde tahsisat sorunu çözüme ulaşmış oldu.

2.2.8. Galip Kemali Bey'in Atina Maslahatgüzarlığının Sonu ve Terfi

Atina'daki hizmetlerinin mükâfatı olarak Galip Kemali Bey'in Mart 1912'de terfi ederek Berlin Büyük Elçiliği Müsteşarlığı tevcih buyruldu.[176] Ancak sefir gelene kadar Galip Kemali Bey Atina'daki görevine devam edecekti.[177]

Kral, her sene yazı geçirmek için Korfu adasına gider ve gitmeden önce bütün sefirleri maiyetleriyle birlikte saraya davet ederdi. Galip Kemali Bey maslahatgüzar

---

174 Avusturya ile Bulgaristan ya da Avusturya ile Yunanistan arasında bir yakınlık olduğu hakkındaki söylentilerin doğru olmadığının… bilgisini vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 257.

175 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 277.

176 Galip Kemali Bey'in Berlin Sefareti Müsteşarlığına tayini için Bkz. BOA, İ.HR., Dosya No:428, Gömlek No: 17, 12 Safer 1330.

177 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 280-281.

olduğu için sefirlerden sonra geliyordu. Ancak sıra ona gelene kadar yeni memuriyetine hareket etmiş bulunacağından Kral büyük bir nezaket göstererek sefaret sırası gelmeden başka bir sefaret heyetiyle birlikte Galip Kemali Bey'i yemeğe davet etti.

Kral, Galip Kemali Bey'den yeni sefirin tercüme-i hali hakkında bilgi istedi. Ayrıca:

> "Çoktan münhal bulunan Atina Osmanlı Sefirliğine bir zatın tayinini tabii memnuniyetle telakki ve takdir ettim. Fakat biz burada sizin kalacağınızı tahmin ve temenni ediyorduk. Bu kadar iyi çalıştınız, burada bu kadar kendinizi sevdirdiniz!"

diyerek Galip Kemali Bey'i takdir etti. Bu durumdan duygulanan Galip Kemali Bey

> "Hakkımdaki teveccühlerinden dolayı teşekkür ettikten sonra: Haimetmeâb buraya Müsteşar ve re'sen Maslahatgüzar olarak geleli henüz on bir ay oldu. Usulen, bir büyük Sefaret Müsteşarlığına terfi edilmeden Sefirliğe çıkarılmaklığım mümkün değildir."

diyerek hem mütevaziliğini konuşturdu hem de kaidelere ne kadar önem verdiğini göstermiş oldu. Bu yaşananlardan bir telgraf yazarak Hariciye Nazırı'nı haberdar etti.[178]

Kralın ziyafetinden sonra Atina'daki sefirler de Galip Kemali Bey'i vefa ziyafetine davet etmeye başladı. Bu ziyafetlerden sonuncusu Galip Kemali Bey'in Bükreş'ten tanıştığı Mösyö Florescu tarafından gerçekleştirildi. Yemeğe Mösyö Venizelos da davet edilmişti. Galip Kemali Bey ile Venizelos bir saatten uzun bir süre görüşme fırsatı buldu. Hariciye Kalemi Mahsus Müdürlüğüne tayininin büyük ihtimalle gerçekleşeceğinden kendisini haberdar eden Galip Kemali Bey'e memnuniyetini dile getirdi. Venizelos ayrıca Girid meselesinin dostane bir şekilde halledilmesini ne kadar istediğini hükümete bu isteğini iletmesini rica etmiştir. Venizelos kabul edilemeyecek düzeyde olan, Fransız Sefirinin teklif ettiği formüldeki maddeleri dile getirip Girid adasının tekrar Osmanlı hâkimiyeti altında kalmasını kabul ettiklerini söyleyerek diğer maddeleri göz ardı etmeye çalışsa da Galip Kemali Bey Hükümet-i Osmaniye'nin kabul etmesinin mümkün olmadığını ekledi.[179] Venizelos:

> "Azizim Kemali Bey! Sizi tekrar temin ederim ki Türkiye ile dost olmak istiyorum. İki devletin menfaati de birdir. Onun için bu esaslar üzerine müzakerata girişmeyi kabul ediyorum.

178 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 292-294.

179 Galip Kemali Bey Venizelos'a şahsi düşüncesi olarak bu şartlar yerine hangi şartların gelmesi halinde bir görüşme gerçekleşebileceğini de eklemiştir. Şartlar ve ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 296-297.

İşte İstanbul'a gidiyorsunuz. İcap eden salahiyettar makamlara söyleyiniz. Resmen bu esaslar üzerine konuşalım"

deyince Galip Kemali Bey de ilgili makamlara bildireceğini ve elinden geleni yapacağını vadederek görüşmeyi bitirmişti. Birkaç gün sonra yeni Sefir Ahmed Muhtar Bey'in gelmesiyle Galip Kemali Bey hareket zamanı gelene kadar Müsteşir Necip Bey'in misafiri olduktan sonra 30 Mayıs-12 Haziran 1912'de Atina'dan ayrıldı.[180]

Galip Kemali Bey 30 Mayıs 1912'de Romanya Daçya vapuruyla İzmir-Çanakkale yoluyla İstanbul'a hareket etti. O tarihte Almanya'nın Atina sefiri iken İstanbul elçiliğine tayin edilerek Türk-Alman ittifakında da büyük etken olan faal ve kuvvetli diplomatlardan Baron Wangenheim de Galip Kemali Bey ile aynı vapurdaydı. O da Büyükelçi olarak İstanbul'a gidiyordu. Galip Kemali Bey Baron Wangenheim ile Türkiye ve Almanya'nın hangi şartlar altında ittifak edebileceği hakkında konuşmuşlar ancak işe yarar bir sonuç elde edememişlerdir.[181]

Galip Kemali Bey İstanbul'a gelince ilk iş olarak Hariciye Nazırı Asım Bey'i gördü. Asım Bey tarafından iltifatla karşılanan Galip Kemali Bey, Venizelos'la Romanya Sefaretinde yapılan konuşma ve ulaşılan sonuç hakkında kendisini bilgilendirdi. Hariciye konağından çıkınca Sadrazam Said Paşa'nın konağına gitti. Yanında yarım saat kalan Galip Kemali Bey kendisini Yunanistan ahvali hakkında bilgilendirdi. Oradan sonra Bâbıâli'ye giderek Hariciye erkânı ve kalem arkadaşlarını ziyaret etti. Akşam kayın pederi Rauf Paşa'nın köşküne döndü. 11 aydır ailesinden uzak olan Galip Kemali Bey yeni görevi hakkında ailesiyle konuştu. Galip Kemali Bey Kalemi Mahsus Müdüriyetine gidebileceği hakkında Asım Bey'e söz vermişti. Ancak bu göreve gelirse Nazıra yakın olmak için karşı tarafa nakledilmesi gerekiyordu. Refikası da; ne olursa olsun Berlin'e gitmek istediğini belirterek, gidişlerinin kızlarının tahsil ve terbiyesi açısından oldukça faydalı olacağını söylemiştir. Galip Kemali Bey 8,5 sene Bükreş, 1 sene kadar da Atina'da bulunduğundan artık Berlin'e gitmek istiyordu. Asım Bey'e hususi bir mektup yazarak durumunu izah eden Galip Kemali Bey kendisinden aldığı mektupta herhangi bir kızgınlığı olmadığını söylemesi üzerine oldukça rahatladı. Yol hazırlıklarına başlayan Galip Kemali Bey Berlin Müsteşarlığı

[180] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 298.
[181] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 304-305; G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 133-134.

görevi için Berlin'e gideceğinden Atina'daki dostlarını haberdar etmeyi de unutmamıştır.[182]

2.3. BERLİN'DE ELÇİLİK MÜSTEŞARLIĞI (BERLİN BÜYÜK ELÇİLİĞİ MASLAHATGÜZARLIĞI (1912-1913)

2.3.1. Berlin Büyükelçiliği Müsteşarlığına Tayin ve Takdimi

Galip Kemali Bey'in sekiz buçuk sene Başkâtip olarak bulunduğu Bükreş Sefareti Başkâtipliği görevinden, Atina Sefareti Müsteşar ve Maslahatgüzarlığına terfi ederek nakledilmesi Hariciye Nazırı Rıfat Paşa'nın lütuf ve teveccühü ile gerçekleşmişti. 11 ay sonra Berlin Sefareti Seniyyesi Müsteşarlığına terfi edişi de Galip Kemali Bey'in Rıfat Paşa'ya bir kat daha minnettar olmasına yol açtı. Galip Kemali Bey bu memuriyetle hem meslektaşları ve yaşıtları arasında hem de hükümete ve şeflerine daha fazla tanıtılmasını sağlamış ve güvenlerini kazanmasına yardımcı olmuştu.[183]

Atina Sefareti Müsteşar ve Maslahatgüzarlığından terfi edip Berlin Sefareti Müsteşarlığına tayin edilen[184] Galip Kemali Bey, Romanya'nın Daçya vapuruyla İstanbul'a geldi.[185] Galip Kemali Bey, Sirkeci Garı'ndan hareket ettikten iki gün sonra 25 Haziran 1912'de Berlin'e ulaştı. Berlin Büyükelçisi olarak Ali Nizami Paşa Zade, Erkânıharbiye Feriklerinden Osman Nizami Paşa bulunuyordu.

Galip Kemali Bey kısa süre Nollendorff Plas'daki Kleitstrase Pansiyonu'nda kaldıktan sonra Berlin Sefaretinin bulunduğu Rauchstr'ye yakın Herkules Brücke Köprüsü'nün yanındaki Frederick Wilhelm Shtrasse'nin köşesinde yer alan altı odalı bir daireye yerleşmiştir. Kâtipler arasında ikinci kâtip olarak Şakir Cemal Bey, Evkaf Nazırı merhum Galip Paşa torunu ve Ziraat Bankası Umum Müdürü Cemal Bey'in oğlu bulunmaktaydı.[186]

---

182 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 308-309.

183 Galip Kemali Bey memuriyetlerine gelişinde büyük pay sahibi olan Paris sefiri sabık Hariciye Nazırı Rıfat Paşa'ya şükranlarını dile getirmek için bir teşekkür mektubu takdim etmiştir. Mektup ve ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 290-291.

184 Galip Kemali Bey'in Berlin Sefareti Müsteşarlığına tayini için Bkz. BOA, İ.HR., Dosya No: 428, Gömlek No: 17, 12 Safer 1330; BOA, BEO, Dosya No: 3998, Gömlek No: 299782, 14 Safer 1330.

185 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım,* s. 133-134.

186 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 312; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 17-18.

Galip Kemali Bey Berlin Büyükelçisi Osman Nizami Paşa tarafından Hariciye Nazırı Mösyö dö Kiderlen Wachter ve Müsteşar Mösyö Zimmerman'a takdim edildi.[187]

2.3.2. Doktor Bramer Olayı

Galip Kemali Bey, Osman Nizami Paşa'nın yanında bulunduğu bir gün telefon çaldı, arayan Doktor Bramer'di. Osman Nizami Paşa Galip Kemali Bey'e Trablusgarp'ta bir Alman'ın hediye ettiği tayyarenin Triyeste'den naklinin Doktor Bramer sayesinde gerçekleştirildiğini söyledi.[188] Ancak şimdi Bramer geminin yolda İtalyanlar tarafından aranarak tayyarenin müsadere edilmiş olduğunu haber vermek için aramıştı. Galip Kemali Bey arayanın Bükreş'teki Doktor Bramer olduğunu anlayınca telefonu alarak önce kendisini tanıttı. Sonra bir daha sefarete ayak basarsa hemen kendisini polise teslim edeceğini söyledi. Böylece Galip Kemali Bey sayesinde Türk sefareti bir dolandırıcılık vakasından kurtulmuş oldu.[189]

2.3.3. Venizelos'un Galip Kemali Bey'in Mektubuna Cevabı

Yunan Başvekili Venizelos'tan Galip Kemali Bey'in Atina'dan ayrılmadan önce yazdığı veda mektubuna geç de olsa karşılık gelmişti. Bu mektupta Venizelos Galip Kemali Bey'e Yunan Hükümetinin kendisine Kral Hazretlerinin bir emirnamesiyle Sauveur nişanının büyük Komandör rütbesini verdiğini haber verdi.[190] Maslahatgüzarlıktan Berlin Sefareti Müsteşarlığına nakli, Yunanistan'da bulunduğu süre içerisinde iki taraf arasındaki ilişkilerin düzelmesi için sarfettiği çabayı takdir etmek amacıyla Galip Kemali Bey'i bu nişana layık gördü. Bu nişanla Venizelos sadece Galip Kemali Bey'i ödüllendirmekle kalmamış aynı zamanda iki memleket arasındaki ilişkilerin iyileşmesini amaçladığını da göstermek istemiştir.[191]

2.3.4. Osman Nizami Paşa'nın Yokluğunda Berlin Sefareti Maslahatgüzarlığı

---

187 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 313.

188 Doktor Bramer bir gün yanında bir Almanla Osman Nizami Paşa'nın yanına gelmiştir. Yanındaki Alman Türkleri ve Türkiye'yi çok sevdiğini, Trablusgarp'taki Türklerin İtalyanlara karşı gösterdiği mücadeleye duyduğu hayranlığın göstergesi olarak bir tayyare hediye etmek istediğini söyleyince Osman Nizami Paşa memnuniyetle kabul etmiştir. Osman Nizami Paşa'nın bahsettiği tayyare bu hediyedir.

189 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 319.

190 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 322. Berlin Sefaret-i Seniyyesi Müsteşarı Galib Kemali Bey'e nişan i'tası bilgisi için Bkz. BOA, İ.TAL., Dosya No: 478, Gömlek No: 91, 22 Cemaziyelahir 1330.

191 Galip Kemali Bey kendisine bu nişanın verileceği öğrendikten bir süre sonra Balkan Harbi patlak verdiği için bu nişanın kendisine gönderilmediğini bilgisini vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 72.

Balkan Harbi devam ettiği sıralarda Londra'da bir sulh konferansı toplandı ve Osman Nizami Paşa bu konferansa murahhas tayin edilip yola çıkınca Berlin Sefareti Maslahatgüzarlığı Galip Kemali Bey'e kaldı. Londra Konferansı'na Bulgar Başvekili Daneff hâkim olunca Edirne dâhil Selanik'e de inmek istediğini belirtti. Türk Hükümeti Selanik'ten vazgeçmiş görünse de İstanbul'un anahtarı olan Edirne'yi kurtarmayı amaçlıyordu.[192]

Osman Nizami Paşa'nın yokluğu uzayınca Galip Kemali Bey Hariciye Nezareti ile İngiltere, Fransa ve Amerika Sefaretleri arasında gidip gelmeye başladı. Berlin'in önemli gazeteleri her gün muhbirlerini göndererek Galip Kemali Bey'den vaziyet ve ne yapılacağı hakkında bilgi istiyordu.[193]

Osman Nizami Paşa, Londra'ya giderken bir durumla karşılaşılması halinde süvari yüzbaşılarından Ritmayester Mayer'den yardım istenilmesini söylemişti. Galip Kemali Bey'e Hariciye Nazırı Gabriyel Efendi'den bir telgraf geldi. Telgrafta Hariciye Nezaretinin ordu-yu hümayunun teçhizatı için mavzer tüfeğine ihtiyacı olduğu bildirilince Galip Kemali Bey zaman kaybetmeden Mayer ile görüştü. Mayer bir Sırp miralayı ile görüşüp Üsküp depolarında ellerine geçen 40.000 mavzer tüfeğini ile tüfek başına 1000'er mermi için bir teklif aldı. Kendilerine büyük zulümler yapan Bulgarlara karşı kullanılacağını bildiklerinden büyük bir istekle Türk hükümetine satacaklarını söylediler. Galip Kemali Bey bu konuda Sırp hükümetinin bilgisi olup olmadığını bilmek istiyordu. Bu konuda gelişmeleri Hariciyeye bir telgraf vasıtasıyla iletince tüfeklerin kasaturasının olup olmadığı ve fiyata dâhil olup olmayacağı gibi sorularla karşı karşıya kaldı. Mayer vasıtasıyla bu sorulara cevap bulunsa da Galip Kemali Bey bu konuda daha sonra bir malumat almadığından bu mesele bu şekilde kaldı.[194]

2.3.5. Yeni Kruvazör Alınması Hakkındaki Görüşmeler

Kamil Paşa kabinesi, Londra'da Balkanlılar ile bir uyuşma zemini hazırlamak için ordu ve donanmanın kuvvetlendirilmesini istiyordu. Hariciye Nazırı Gabriyel Efendi'den bir telgraf alan Galip Kemali Bey'den Meşrutiyet'ten hemen sonra Almanlardan alınan Barbaros Hayrettin ve Turgut Reis adı verilen zırhlı kruvazör

192 Yapılan araştırmalarda; Londra Barış Konferansında Osmanlı Kabinesinin istifa etmesinin Avrupa'daki yansımaları hakkında Berlin Sefareti Maslahatgüzarı Galip Beyefendinin Almanya Hariciye Nazırı ile yaptığı görüşmeye rastlanmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2087, Gömlek No: 2, 24 Ocak 1913.

193 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 324-325.

194 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 328-331.

gemilerinin sistemine sahip iki tane daha gemi temin etmesi isteniyordu. Galip Kemali Bey bu konuda yardım almak için Goltz Paşa'ya gitti. Goltz Paşa Bahriye Nazırı Tirpit'i görerek ne mümkünse yapmaya çalışacağını söyledi. Akşam sefarete gelen Goltz Paşa Galip Kemali Bey'e "Amirali gördüğünü, bize bu mühim zamanda elinden gelen yardımı yapmayı pek ziyade arzu eylediği, fakat Almanya'nın bitaraf olduğu bir harbte muhariblerden birisine harp gemisi satabilmesi ve onu Türk limanlarına göndermesi imkan haricinde olduğu" cevabını verdi.[195] Bahriye Nazırı Amiral Tirpitz'e göre önceden kendilerine satılan kruvazörler çok sağlam ve dayanıklıydı. Yunanlıların tek kruvazörü olarak bulunan Averoff'un toplarının bu zırhlıları delmesine imkân görmediğinden Türk hükümeti denize rahatça açılabilmeliydi. Galip Kemali Bey bu konuda gereken malumatı hemen nezarete bildirdi.[196]

2.3.6. Edirne Meselesi ve Meseleyle İlgili Diğer Sefaretlerle Görüşmeler

Galip Kemali Bey; büyük devletlerin İstanbul'daki sefirleri vasıtasıyla Edirne'nin Bulgarlara terk edilmesi hakkında Bâbıâli'ye öğütler verdiklerini duymuştu. Hariciye Nazırı Gabriel Efendi'den Rusya ve Fransa sefirlerinin bu yoldaki çalışmaları hakkında bir telgraf alıp yeterince bilgi sahibi olunca kendisine 4 Nisan 1913 tarihli bir raporla durumu anlattı.[197]

Edirne meselesi, Almanların zihinlerini de meşgul eden bir mesele haline geldiğinden Berlin'in tanınmış gazeteleri her gün sefarete mahsus memurlar göndererek Galip Kemali Bey'den bu konu hakkında malumat istiyordu. Galip Kemali Bey Edirne'nin Türkler için tarihi, milli hatta dini olarak ne kadar büyük önem arz ettiğinden askerlik ve müdafaa olarak bu bölgeye ne kadar ihtiyaçları olduğunu söyledi.[198]

Edirne meselesinde en önemli konuyu Edirne'nin muhafazası oluşturuyordu. Bu aşamada Galip Kemali Bey Berlin'de İngiliz ve Fransız sefirlerinin hükümetleri nezdinde Türk hükümeti lehinde karar almaya sevk ettirmek için büyük gayret sarf

---

195 Yapılan araştırmalarda; Balkan Harbi: Goltz Paşanın iki zırhlı hakkındaki açıklamasına dair Berlin Sefaretinin telgrafına rastlanmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No:2086, Gömlek No: 86, 22 Ocak 1913.

196 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 336.

197 Rapor ve ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 340-341.

198 Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelen gazete muhabirleriyle biri Petit Parisien gazetesinde "Türkiye Maslahatgüzarı Kemali Bey'in Beyanatı" ismiyle kendisinin bir telgrafını yayınlamıştır. Galip Kemali Bey bu beyanatında; düşmanlık siyaseti takip edilmediğini, Edirne'nin işgal edilmeyen bölgelerinden vazgeçmenin mümkün olmadığını, Edirne'yi muhafaza etme durumunda Bulgarların düşündüğü gibi kendilerine saldırma tehlikesinin olmayacağı, yeni bir tecavüze kalkışılmasının akıllardan geçmediği, Fransız Sefiri ile mülakat yaptığını, bu mülakatta Edirne'nin Hükümeti Osmanide kalacağı sonucunu çıkardığı vb. birçok konuya değindi. Bu beyanatıyla Hariciye Nazırı Gabriyel Nuradunkiyan'ın takdirnamesini kazanmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 352-356.

ediyordu. Hariciye Nazırı Mösyö Kiderlen'i gören Galip Kemali Bey neden yardım etmediklerini ve Bulgarlar üzerinde neden bir etki yaratmaya çalıştıklarını sordu. Ellerinden geleni yaptıklarını, Avrupa sulhunu ihlal edecek bir harekette bulunulmadığını söyleyen Mösyö Kiderlen "Edirne'yi iki kısma ayırmak suretiyle Bulgarlar ile taksim ediniz" teklifinde bulundu. Galip Kemali Bey buna imkân olmadığını, Türk milletinin asla kabul etmeyeceğini, yeni sıkıntılar oluşmaması için bu konunun Türk milleti lehine halledilmesi için hizmet ve aracılık etmelerini rica etti.

Hariciye Müsteşarı Mösyö Zimmerman'ı görüp kendisiyle mülakat yapan Galip Kemali Bey bunlardan hariciyeyi haberdar etmeyi de ihmal etmedi. Hariciye Nazırı Gabriel Efendi'den aldığı cevapta davasına devam etmesini, Almanya'nın Edirne'nin Türk milletinde kalmasına taraftar olduğunu, Fransa'nın Bulgaristan'dan yana taraf tuttuğunu söyleyerek bu yönde çalışmalara devam edilmesini tavsiye etmişti. Galip Kemali Bey bu görüşmeleri hariciyeye bildirerek ayrıca Almanya'dan hiçbir yardım görülmeyeceğini de sözlerine ekledi.[199]

Hariciye Müsteşarı Galip Kemali Bey'e "Adalar hakkında ittifakı müselles devletlerinin lehimizde ısrar edeceklerini, fakat Edirne için maalesef yapılacak bir şey olmadığını" söyledi. "İçinde bulunduğumuz şu elim vaziyet içinde bize gelecek yardım İngiliz veya Fransızlar tarafından olabilecektir" sözlerini de ekledi. Galip Kemali Bey diğer devlet sefirleriyle görüşerek bir durum değerlendirmesi yapmayı düşündü.

Galip Kemali Bey sırasıyla Rusya, İngiltere ve Fransa Büyük Sefirleriyle Edirne meselesi hakkında görüştü, çeşitli mülakatlar yapıldı. Üç devletin hükümeti de Hükümet-i Osmaniye'nin ne cevap vereceğini, ordularının herhangi bir tecavüz hareketinde bulunma kabiliyetine sahip olup olmadığını merak ediyordu.

Romanya Sefiri ile yaptığı görüşmesi sonucunda Balkan Harbi çıkabileceği düşüncesine kapılan Galip Kemali Bey hariciyeye hem diğer devlet sefirleriyle yaptığı görüşmeler hem de bu durumu haber veren bir telgraf yazdı.[200]

27 İkincikanun 1913'te Galip Kemali Bey İkinci Wilhelm'in doğum günü yıldönümü nedeniyle yapılan merasime katıldı. Bu merasimde Rusya ve Fransa

199 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 356-358.

200 Büyük devlet sefirleriyle yapılan görüşmelerin ayrıntısı ve diğer bilgiler için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 358-362.

Sefirleriyle konuşma fırsatı buldu. Rusya Büyükelçisi ile yaptığı görüşmede; herhangi bir tecavüzlerinin olmayacağı ve devletlerin Edirne'nin kendiliğinden düşmesini bekleyecekleri sonucuna ulaştı.[201]

2.3.7. Hariciye Müsteşarı Zimmermann ve Alman Gazeteleriyle Görüşmeler

Galip Kemali Bey, Hariciye Müsteşarı Mösyö Zimmermann'la bir görüşme yaptı. Zimmermann, öncelikli isteklerinin bir düşmanlık başlangıcı ve çatışma oluşması halinde büyük devletlerin bitaraf kalmaları olduğunu söyledi. Rusya'dan korktuğunu ve bitaraf kalması için çalıştığını da ekledi. Galip Kemali Bey Almanya'nın fiili olarak müdahale etmesi zamanının geldiği yönündeki görüşüne de öncelikle müttefiklerle uyuşulmasının ve bu yönde bir karar alınması için gerekli talimatları verdiğini söylemiştir.

Berlin'deki mühim gazetelerin muhabirleri Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelerek Almanya'nın artık Osmanlı Hükümeti lehine karar alması gerektiğini, Türkiye ile Bulgaristan'ın ittifaka dâhil olmaları zamanının geldiğini bildiriyordu. Bütün Alman gazeteleri lehimizde görüş bildiriyor ve neşriyatta buluyorlardı.[202]

2.3.8. Galip Kemali Bey'in Venizelos İle Görüşme Çabaları

Galip Kemali Bey çıkacak İkinci Balkan Harbi'nde Bulgarlara karşı Yunanlılar ile adalarımızı almak şartıyla ittifak yapmak istiyordu.[203] Bu konu hakkındaki teklif ve gayretlerinin yanı sıra Galip Kemali Bey'in Venizelos'un Hükümet-i Osmani ile uyuşmak isteği hakkındaki şüpheleri artınca eldeki fırsatı kaçırmamak için yeni Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa durumu anlatan bir hususi bir mektup yazarak Yunanistan ile temas etmek için müsaade istemiştir. Galip Kemali Bey'in amacı el altından Venizelos ile görüşmek idi. Ancak Galip Kemali Bey Sait Halim Paşa'dan mektubuna cevap alamayınca isteğini beyan eden ikinci bir mektup yazmak durumunda

---

201 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 372-375.

202 Viyana'da çıkan Neue Freie Presse muhbiriyle yapılan mülakat "Berlin Hükümeti nezdinde Osmanlı İmparatorluğu Maslahatgüzarı Galib Kemali Beyle mülakat" ismiyle yayınlamışlardır. Berliner Tegblatt gazetesinin 24 Kanunisani 1913 tarihli nüshasında da "Devletlerin Tazyikleri Neticesi-Türkiye'nin Ya Batması Ya Yeniden Doğması" başlıklı yazıyla Galip Kemali Bey ile yapılan mülakata yer verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 366-370.

203 Alman Hariciye Müsteşarı da Bulgarlar ile aramızdaki düşmanlığın sona ereceğine dair ifadeler kullanmıştır. Bu konu hakkında Berlin Sefiri Galip Bey'in raporu için; BOA, HR.SYS., Dosya No: 2913, Gömlek No: 37, 21 Ocak 1913.

kaldı. Sonunda mektubun incelenerek gerekenin yapılacağı haber veren 31 Nisan 1913 tarihli cevabı aldı.

2.3.9. Osman Nizami Paşa'nın Görevinden Ayrılması

Osman Nizami Paşa'nın Londra'dan döndükten sonra görevden ayrılmasına karar verilmişti. Galip Kemali Bey'in 10 ay kadar refakatinde müsteşar bulunduğu Osman Nizami Paşa'nın yerine Berlin Büyük Elçiliğine Mahmut Muhtar Paşa getirildi.[204] Osman Nizami Paşa da 1 hafta sonra İstanbul'a hareket etti. Osman Nizami Paşa bu görevden ayrılmış olsa da Galip Kemali Bey bu bilgili, vazifesine düşkün, asil aynı zamanda İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca bilgisine sahip sefirle ilişkisini uzun yıllar devam ettirmiştir.[205]

Mahmut Muhtar Paşa 3 hafta sonra Berlin'e geldi ve gelişinin üçüncü gününde İmparator tarafından resmen kabul edildi. Postdam'daki Sansuni Sarayı'nda resmi kabul gerçekleşti. Mahmut Muhtar Paşa İmparatoriçe ile de görüştükten sonra içinde Galip Kemali Bey'in de yer aldığı bir grup Postdam'daki İkinci Frederick'in sarayını ve kabrini ziyaret ettikten sonra Berlin'e döndü.

Mahmut Muhtar Paşa faaliyete başlamadan önce kollegleri ve Berlin'de tanıdığı aileler ile temasa geçti. Bir öğle yemeği düzenleyerek Galip Kemali Bey, Fonder Goltz Paşa'nın da içinde bulunduğu on kişilik bir davet verdi.

2.3.10. Hariciye Nazırı Halim Paşa'dan Gelen Telgraf Üzerine Yaşanan Olaylar

Galip Kemali Bey Hariciye Nazırı Halim Paşa'dan bir telgraf aldı. Alınan telgrafta bir dripnotun 80 milyon marka alınabileceği hakkında bir teklif olduğu ve teklifin tetkik edilmesi isteniyordu.[206] Mahmut Muhtar Paşa sadaretinde birkaç ay geçmişken iki tanesi 54 milyon marka alınabilecek dripnotun tanesi 80 milyon olmuştu. Galip Kemali Bey bu değişimi hariciyeye bildirildi. Mahmut Muhtar Paşa ise böyle bir fırsatın eline geçmesinden oldukça memnuniyet duydu. Galip Kemali Bey daha önce

---

204 Berlin Sefaretine Mahmud Muhtar Paşanın tayiniyle Sefiri Sabık Osman Nizami Paşanın memuriyetine son verildiği bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4164, Gömlek No: 312228, 08 Cemaziyelevvel 1331.

205 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 377-381.

206 Bu dripnotla ilgili daha önce de bir teklif söz konusu olmuştur. Gabriel Efendi Hariciye Nazırı iken donanmaya takviye olması amacıyla Galip Kemali Bey'e *"Aman harp gemileri tedarike çalışınız"* diye telgraf çekilmiş Galip Kemali Bey de Rittamayester Mayer aracılığıyla Brezilya hesabına yapılmış bir dridnavt ile iki kontr torpillör ve iki torpidonun 54 milyon marka alınabileceğini yazmıştı. Şimdi 1 tanesi 80 milyon marka alınması düşünülenler aynı gemilerdir.

böyle bir gemiyle ilgili görüşmeler olduğunu hatırlatarak dosyaları inceleme teklifinde bulundu. Yapılan incelemelerde aynı gemi olduğunu anlaşıldı. Bu duruma oldukça sinirlenen Mahmut Muhtar Paşa, kendisi de ayrıca tetkik ettirdikten sonra durumu hariciyeye bildirdi.[207]

2.3.11. Galip Kemali Bey'in Berlin Memuriyetinin Sonu, İstanbul'a Çağrılması

Arjantin Sefareti Balosu için yapılan davete Mahmut Muhtar Paşa ile birlikte Galip Kemali Bey de davet edildi. Baloda iken Yunan Sefiri Teotokis Galip Kemali Bey'e Venizelos'un kendisini ittifak hakkında görüşmek için Atina'ya davet ettiğini söyledi.[208] Galip Kemali Bey bu durumundan Mahmut Muhtar Paşa'yı haberdar ettikten sonra Sadrazam ve Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa'yı da bu durumdan haberdar etti.

Sefaretten 17 Nisan tarihli bir telgraf geldi. Sait Halim Paşa'dan gelen telgrafta " Sefareti Seniye Müsteşarı Galib kemali Bey'in ilk trenle İstanbul'a hareket etmesi lüzumunun kendisine tebliğ buyurulmasını Ekselansınızdan rica ederim" denmişti. Bu telgrafı alır almaz Galip Kemali Bey Mahmut Muhtar Paşa'ya haber verdi. Üçüncü Kâtip Nebil Bey ile sefarete giderek ertesi gün yola çıkacağını hakkında Sefir Paşa namına hariciyeye bir telgraf çekildi. Diğer hafta(5/18 Haziran 1913) çarşamba günü yola çıkan Galip Kemali Bey Ekspresle Köstence yoluyla Cuma günü 20 Haziran 1913'te İstanbul'a vardı.[209]

Bir yıllık süre zarfında Berlin'le olan diplomatik ilişkilerimizi sağlam bir zemine oturtan Galip Kemali Bey, Balkan Harbi'nin sıkıntılı günlerinde sık sık İstanbul'a gelmiş, bir dizi temaslarda bulunmuştur.[210]

2.4. ATİNA SEFARETİ-ORTA ELÇİLİK (1913-1916)

---

207 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 384-388. Galip Kemali Bey ile ilgili ayrıca; İmparator İkinci Wilhelm'in biricik kızı Prenses Loise'nin Melenburg Dukası Prens Ernst August ile 4 Şubat 1913'de yapılan düğünlerine Galip Kemali Bey'in de katıldığı bilinmektedir. Galip Kemali Bey bu düğün ile ilgili olarak ayrıntıları Tasvir-i Efkâr gazetesinde 12 Şubat 1941 tarihli nüshasında çıkan yazısında vermiştir. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 388-390.

208 Osmanlı Devleti ile Yunanistan Hükümeti arasında akd olunacak muahedenin müzakere ve imzasına Berlin Sefaret-i Seniyyesi Müsteşarı Galib Kemali Bey'in görevlendi.Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4198, Gömlek No: 314783, 17 Şaban 1331. Devlet-i Aliyye-i Osmaniye ile Yunanistan Hükümeti arasında yapılacak muahedenin müzakere ve imzasına Berlin Sefaret-i Seniyyesi Müsteşarı Galib Kemali Bey'in mezuniyetini mutazammın tasdir olunan ruhsatnamenin balası hatt-ı hümayun-ı cenab-ı Padişahi ile tevşih buyurulduğu bilgisi için BOA, İ..MBH., Dosya No: 12, Gömlek No: 107, 17 Şaban 1331.

209 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 390-400; G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 5.

210 S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 18.

Galip Kemali Bey'in Atina sefaretine tayini Atina Muahedesinin imzalanmasından sonra gerçekleşti. Bu kısımda Atina Muahedesinin imzalanmasına kadar olan süreç ve Atina Muahedesinin imzalanmasından sonra başlayan Atina sefareti görevinde bulunduğu müddet boyunca yaptığı çalışmalara yer verildi.

2.4.1. Atina Sefaretine Tayinine Kadar Geçen Süreçte Yaşananlar

2.4.1.1. Atina'ya Gitmeden Önce Yaşananlar ve Atina'ya Gidiş

Galip Kemali Bey İstanbul'a geldiğinin ertesi günü Hariciye Kalemi Mahsus Müdürü Ethem Bey ile görüştü. Bu görüşmede İstanbul'a davetinin Yunanlılarla ilgili olduğunu öğrendi. Daha sonra sadrazam tarafından kabul edilen Galip Kemali Bey Berlin'de iken Brezilya[211] Sefareti Balosu'nda Yunan Sefiri Teotokys ile yaptığı konuşmayı anlattı.

Mahmut Muhtar Paşa, Atina'dan bir memur geleceği için Galip Kemali Bey'i İstanbul'a çağırmıştı. Hariciye Müdürlerinden Mösyö Jean Dragoumis, Erkan-ı Harbiye Kaymakamı Vehip Bey ile birlikte Atina'dan geldi. Bu iki isim de Atina'da Yunan hükümetiyle şahsi temaslarda bulunarak yaklaşan tehlikeyi sezip buna karşı bir Türk-Yunan ittifakını tavsiye etmiştir. Berlin'de Galip Kemali Bey ile Mösyö Teotokys'in görüşmelerinin bir sonuca ulaşması için Venizelos Dragoumis ve Vehip Bey'i İstanbul'a göndermiştir. Kendileriyle Galip Kemali Bey 25 Haziran 1913'te Esat Paşa'nın Acıbadem'deki köşkünde görüşmeye başlamıştır.

Galip Kemali Bey Berlin'de Teotokys ile yaptığı görüşmelerde "Yunanistan'la yapacağımız askeri ittifakın ilk şartı, fuzuli ve siyasi bir hata olarak işgal edilmiş bulunan, sahillerimize yakın Adaların evvel be evvel bize iadesidir" demişti. Teotokys de "Mösyö Venizelos'un bu mesele hakkında kabule şayan bir tesviye sureti bulacağını" temin ettiği halde Dragoumis; Limmi, Midilli ve Sakız'ın asla terk edilmeyeceğini söyledi. Dragoumis'in vakit kazanma isteğini sezen Galip Kemali Bey müzakerelerin Atina'da yapılmasını teklif edince Dragoumis bu teklifi Venizelos'a iletti. Kabul edilince Galip Kemali Bey de Sait Halim Paşa'ya haber verdi. Kendisinin Bâbıâli'ye gelmesi istendi ve burada harita üzerinde neler isteneceğini tespit ettiler. Talat Bey Galip Kemali Bey'e "Kardeşim! Senin Venizelos'la aran iyidir. Bizim Doktor Nazım'ın hemen İstanbul'a iadesine çalış" şeklinde bir isteği oldu. Galip Kemali Bey elinden

211 Galip Kemali Bey hatıratının birinci cildinde Arjantin Sefaretindeki balo olduğunu belirtmiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 390.

geleni yapacağı konusunda şüphe etmemesini temenni etti. Ayrıca Sadrazam Paşa'ya da elinde ittifak akdi için memur edildiğine dair resmi bir salahiyetname olmadığını, Padişah tarafından da tanzimine imkân olmadığından Sadrazam sıfatıyla kendisinin bir vesika vermesinin gerekliliğini arzetti. Sait Halim Paşa Galip Kemali Bey'e gereken vesikayı imzalayıp verdiği gibi ayrıca harcırah olarak da bir miktar avans verdi.[212]

Galip Kemali Bey, Atina'ya Rumca bilgisinden yararlanacağını düşündüğü Adliye sorgulayıcılarından Esat Paşa'nın kardeşi Naki Bey ile birlikte gitmeye karar verdi. Romanya'nın Trajam vapuruyla yola çıktılar. 5 Temmuz Cumartesi sabahı[213] Pire Limanı'na vardıklarında Eski Atina Sefareti Müsteşar ve Maslahatgüzarı Mösyö Dragoumis sayesinde gümrükten kolaylıkla geçmişlerdir. Vakit kaybetmeden Amélia Caddesi'nde bulunan Sefarete geldiklerinde personel tarafından karşılandılar.[214] Galip Kemali Bey Atina'ya varır varmaz yolculuğu hakkında Sadrazam ve Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa'ya şifre göndererek bilgilendirdi.

Ekim 1912'de harp ilan edilince Atina'dan ayrılan eski Sefir Ahmet Muhtar Bey, sefaretin tüm araç-gereç ve belgelerini evrak memuru Server Bey'e teslim etmiş Galip Kemali Bey de sefirliği boyunca bunlardan yararlanmıştır.

2.4.1.2. İlk Temaslar ve Dedeağaç Hakkında Bilgilendirme

Galip Kemali Bey önce Hariciye Nazırı Mösyö Coromilas'ı ziyaret etti. Atina'dan gönderdiği ikinci bir telgrafta; Mösyö Coromilas yapılan konuşma hakkında bilgi verdi. Yunanistan'ın istemediği halde Osmanlı Hükümeti yüzünden Balkan ittifakına girmek zorunda kaldığını, yeniden nasıl ittifak yapılabileceği hakkında konuşuldu.[215] Galip Kemali Bey ittifakın; "Taşoz kendilerinde kalmak şartıyla Limmi, Midili, Sakız, Sisam, Patmis, Kalimnos vesaire önlerinden geçilerek Rados'un cenubi garbisine müntehi hattı müstakimin sağ tarafında kalacak adaların doğrudan doğruya bize ait olması şartıyla ancak mümkün olabileceğini" ortaya koydu.

---

212 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 5-7.

213 5 Temmuz'da Galip Kemali Bey Atina'ya ulaştığında Bulgaristan 29-30 Haziran gecesi yaptıklarıyla, Sırbistan ile Yunanistan'a çatmıştı. Başlangıçta başarılı olunsa da 2-4 Temmuz 'da Berganıçı boyunca Sırplar ve 4 Temmuz'da Kılkış'ta Yunanlılar tarafından yenilgiye uğradı. 3 Temmuz'da da Romanya Bulgaristan aleyhine seferberlik ilan etmiştir. Bkz. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi(Trablusgarp ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşılması İçin Yapılan Anlaşmalar-Balkan Savaşları)*, Cilt: 2, Kısım: 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1943, s. 237.

214 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 7; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 17.

215 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 8.

Venizelos, Galip Kemali Bey'e bir telgraf göndererek görüşme teklifinde bulundu. İkili arasında yapılan görüşmede iki tarafın hatasıyla ortaya çıkan Balkan Harbi'nden bahsedildi. Balkan Harbi bir şekilde iki komşu memleketi akıl ve mantığa uygun davranmaya mecbur etmişti. İkinci harbi de Bulgarların kazanması halinde Balkan memleket ve devletlerinin hali ne olacaktı. İki memleketi tehdit eden tehlikelere karşı bir sene evvel sağlam bir siyaset takip edilerek çalışıldığı halde başarılı olunamamıştı. Bu sefer olumlu bir sonuca ulaşmak mümkün olup olmayacağı hakkında ikili konuşma yaptı.[216] Galip Kemali Bey, Venizelos'la yaptığı konuşma hakkında hariciyeye ayrıntılı bir rapor gönderdi. Adaların durumunun ne olacağı ve harp tazminatı konularından da bahsetti.[217]

Galip Kemali Bey, Yunan Hükümeti ile yaptığı müzakereler sonucu anlaşmaya varınca Naki Bey vasıtasıyla İstanbul'a ittifak muahede projesini takdim etti.[218]Ancak iki ülke arasındaki durum ittifak akdine uygun devam etmediği için Galip Kemali Bey'e Bâbıâli'den hiçbir cevap gelmedi ve bu konuda bir talimat da almadı.

Galip Kemali Bey, İngiliz ve Alman sefirleriyle de görüştü. Sefirler kendisine müzakere konusunda geç kaldıklarını, şimdiki harbe iştirak etmeleri ve Yunanistan'dan istifade etme zamanının geçtiğini söyledi. Ayrıca vakit geçirmeden hareket edilse Edirne'yi kurtarmanın da mümkün olacağını ancak şimdi bunun için de vaktin geçmiş olduğunu eklemişlerdi.[219]

Galip Kemali Bey'e Sait Halim Paşa'dan bir telgraf geldi. Sait Halim Paşa, Galip Kemali Bey'den, Dedeağaç'ın Yunanlılar tarafından işgal edildiğine yönelik rivayetler olduğunu duyduğunu, bu rivayetin doğruluğunu, bölgede Yunan askeri olup olmadığını, varsa ne kadar olduğunu ve Edirne üzerine yürümek için bir teşebbüs olup olmadığını araştırmasını istedi.[220]

Galip Kemali Bey 15 Temmuz tarihli telgrafı ile yaptığı tahkikatlar sonucu Dedeağaç'ın henüz işgal edilmediğini bildirdi. Ertesi gün Sait Halim Paşa'dan aldığı

---

216 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 9-10.

217 Galip Kemali Bey bu raporunda adalardan hangilerinin ne durumda Türk hükümetine verileceğinin ayrıntılı bilgisini vermiştir. Adaların nazik bir safhada olduğu, harp tazminatı ile ilgili durumu bununla birlikte Venizelos'un gönderdiği telgraf ve sonrasında gerçekleşen konuşma ve yazışmalar için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 10-18.

218 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 20-22.

219 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 22-23.

220 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 30-31.

telgrafta da sulhun Atina'da imzalanmasında bir sakınca olmadığı söylenmişti. Galip Kemali Bey bu telgraftan artık sulh müzakerelerinin resmen başlayacağını ve kendisi tarafından idare edileceği sonucunu çıkardı.[221]

2.4.1.3. Doktor Nazım'ın Tahliyesi

Atina'ya gitmeden önce Talat Paşa, Galip Kemali Bey'den Doktor Nazım'ın Yunanistan'da hapis hayatından kurtarılıp İstanbul'a gönderilmesi için yardım istemişti. Talat Paşa daha Galip Kemali Bey Atina'ya gideli çok az bir zaman olduğu halde kendisinden acele etmesini isteyen iki telgraf aldı. Bunun üzerine Galip Kemali Bey bu talebini ikinci defa telgrafla arz etti.

Doktor Nazım'ın tahliyesi Galip Kemali Bey'in 4/17 Temmuz 1913'de Nazır Coromilas'tan aldığı Doktor Nazım ile ilgili telgraftan sonra gerçekleşti. Kralın müsaadesiyle Nazım Bey hapishaneden çıkarılıp Atina'ya nakledildi. Bunun üzerine Galip Kemali Bey Venizelos'la görüşerek Talat Bey'in isteğini kendisine anlattı. Venizelos Galip Kemali Bey'in arzusunu memnuniyetle yerine getirebileceğini söyledi. Ayrıca Doktor Nazım'ın gece 10 buçukta Türkiye sefaretinde olacağını söyleyince Galip Kemali Bey teşekkürlerini sunarak ayrıldı. Akşam beklenen saatte Nazım Bey sefarete gelince ertesi gün Galip Kemali Bey Sait Halim Paşa'ya durumu telgrafla anlattı. Doktor Nazım'ı ertesi gün İzmir yoluyla İstanbul'a gönderdi.[222]

2.4.1.4. Atina Sulh Muahedesinin İmzalanması Süreci, İmzalanması ve Sonrasında Yaşananlar

Türk Hükümeti ile Yunanistan arasında Kasım ayı geldiği halde bir anlaşma imzalanamadı. İki taraf; Yunan Hükümetinin Türk memleketinde oturan Rumlar, hükmi şahıslar, vakıflar, mütevelliler ve İttihat ve Terakki Cemiyetine ait emlak hakkındaki görüşlerinde anlaşamamıştı.

Romanya Dâhiliye Nazırı Mösyö Take İonescu, Yunanistan Başvekili üzerindeki nüfusunu kullanmak için Atina'ya geldi. Sait Halim Paşa ve Talat Bey ile görüşerek Türkiye ile Yunanistan arasında sulhun biran önce imzalanmasını sonra da aradaki tek

---

221 Galip Kemali Bey tarafından gönderilen ve cevap olarak kendisine gelen telgrafların ayrıntıları için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 33-36. Ayrıca Atina Sulh Murahhası Galip Kemi Bey ile görüşmesi için Tahidromos Gazetesi Sermuharriri olan ve polise hizmet amacıyla Atina'ya gönderilen Dimitraki'nin kendisiyle görüşmesine izin verilmemesi gerektiği bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, DH.KMS., Dosya No: 4, Gömlek No: 12, 15 Zilhicce 1331.

222 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 32-33.

ihtilaf olan Adalar meselesinin halledilmesinin gerektiğini söyledi. Galip Kemali Bey, Sait Halim Paşa'ya bir telgraf yazarak kendisiyle görüştüğünde hangi noktalar üzerinde ısrar edeceğini ve üzerinde fazla durmayacağı konular hakkında da kendisine malumat verilmesini istedi. Venizelos'un hangi noktaları kabul ettiğini söyleyerek imzanın geciktirilmemesini söyledi. Mösyö Take İonescu geldikten sonra Galip Kemali Bey kendisiyle görüşmek için Romanya Sefaretine gitti. Bu görüşmede 16 maddeden oluşan sulh muahedesinin 3-4 maddesinde itilaf sağlanamadığı için haftalardır anlaşmaya varılamadığından bahsetti. Mösyö Take İonescu birkaç gün içinde müzakerelerin bitmesi için elinden geleceğini yapacağını söyledi.

Galip Kemali Bey, Venizelos ile yaptığı görüşmede tespit edilen noktaların paraf edilmesi halinde bir madde hakkında daha istenilenin yapılacağını, bu şekilde isteklerinden yalnız birinin kabul edilmemiş olacağını söyledi. Galip Kemali Bey narh çekmeyi kabul edince Mösyö Take İonescu'nun karşısında muahede metni iki taraf tarafından paraf edildi. Galip Kemali Bey sefarete gelince sadarete 11 Kasım tarihli çektiği telgrafla; Hariciye Nezaretiyle muahede metinini imza edip narh çektiğini, kesin imzalamak için emir beklediğini haber verdi. Ayrıca hemen hemen bütün isteklerinin kabul edilmiş olduğunun bilgisini verdi.[223]

Galip Kemali Bey'e 12 Kasım'da Sait Halim Paşa'dan gelen mektupta; telgrafta yazılı metinlerin kabul edildiğini evkafa ait maddede bazı tadilat ve ilaveler yapılıp muahedeyi bitişiği protokollerle birlikte imza edilmesi istendi. 16 maddeden ibaret olan muahedede tek mesele olarak bu kalmıştı. Galip Kemali Bey bu teklifi Venizelos'a yaptı ancak kabul edilmedi.

Galip Kemali Bey Hariciye Nazırı ve Venizelos'la yaptığı görüşmeler sonunda sefarete yeni bir telgraf gönderdi. Vakıflar hakkındaki 12. maddede istedikleri değişikliklerin kabul edilecek, şimendiferler hakkında teklif edilen metin de prensip itibariyle kabul edilecek, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin emlâki hakkındaki madde muahede metnine konulmayarak ayrıca bir mektup teatisi ile halledilecekti. Önceden de belirtildiği gibi evkaf öşri meselesi düşünüldüğünde, Yunan Hükümeti bunu asla kabul etmeyecekti. Galip Kemali Bey kabul edilmeyen tek madde hakkında artık ısrar edilmeyerek muahedenin imzalanmasını arz etti. Ayrıca Venizelos'a hususi bir mektup

[223] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 41-47.

yazıp bu meselede ısrar etme sebebinin harbin sonuçlarından sorumlu olmayan binlerce günahsız ailenin sokak ortasında kalmaması için olduğunu söyledi.[224] Venizelos ise verdiği cevapta bu durumun artık şeref ve haysiyet meselesi olduğunu söylemiştir.

Galip Kemali Bey Hariciye Nezaretini yeni gelişmelerden haberdar edecek bir telgraf yazmayı düşünürken kendisine Hariciye Nazırı bir telgraf getirdi. Artık "*Âşarı vakfiye*" meselesinde ısrar edilmediği ve imzaya müsaade edildiği haberi veriliyordu.[225]

Galip Kemali Bey bu haberi alınca hemen Venizelos ve Hariciye Nazırı'na bu haberi verdi. İki taraf saat 10 buçukta Hariciye Nezaretinde toplandı. Anlaşma metinleri okunup bir kere daha karşılaştırdıktan sonra 2 buçukta, cuma günü Mösyö Panas ile Galip Kemali Bey arasında 16 madde, 3 protokol ve 1 beyannameden oluşan Atina Sulh Muahedesi 14 Kasım 1913'te imzaladı.[226] Böylece iki devlet arasında on üç aydır devam eden harp hali sona erdi. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalanan Atina Barış Antlaşması 1913 tarihinden itibaren Yunanistan'a terk edilen topraklardaki Müslümanların hukuki durumlarını da belirledi.[227]

Galip Kemali Bey iki memleket arasında iyi komşuluk ilişkileri oluşturmak ve devamlılığını sağlamak amacıyla ortaya konulan anlaşmadan Sadrazam ve Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa'yı haberdar etti. Ertesi gün Galip Kemali Bey sefaretin balkonuna Türk bayrağını çekti. İlk iş saraya giderek deftere imzasını attı. Kendisine gelen tebrikleri, resmi ve hususi ziyaretçileri kabul etti.

Barış anlaşmasın imzası münasebetiyle bütün vükelanın huzurunda Büyük Kilise'de bir ayin yapıldı. Bayrak sefaret balkonuna çekildi, bütün ecnebi sefirler bizzat gelip Galip Kemali Bey'i tebrik etti. Galip Kemali Bey muahede metnini getirmek için İstanbul'a hareketine izin isteyen bir telgraf yazdı. Telgrafına olumlu cevap alınca ayrılmadan önce Kral Kostantin ile beş aydır yapmış olduğu mülakatlardan üçüncüsü için talepte bulundu. Kralla görüşmesinde kendisine ulaşılan neticeden memnuniyet duyduğunu, sonucun iki memleket için de faydalı olmasını temenni etmişti. Ayrıca

---

224 Mektubun ayrıntısı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 52.

225 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 50-53.

226 Galip Kemali Bey hatıratında Atina Muahedesi ve protokollere yer vermiştir. Atina Muahedesi ve protokoller için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 52-66. Bu anlaşma Yunanistan'a terk edilen topraklardaki Müslümanların hukuki durumlarını da 1913 tarihinden itibaren belirlemekteydi. Nurten Çetin, "1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24, 2010, s. 151.

227 Ancak Yunanistan, Atina Barış Antlaşması'nda belirtilen hükümlere uymadı ve Müslümanları göçe zorlamaya başladı. N. Çetin, *a.g.m.,* s. 151.

Mösyö Panas sefir olarak İstanbul'a gideceğinden kendisinin de Atina'da sefir kalmasının uygun olacağını, kendisini Atina'da görmekten memnuniyet duyacağını söyledi. Bu görüşme hakkında da Sait Halim Paşa'ya bir telgraf gönderip saat 5'te Galip Kemali Bey İstanbul'a yola çıktı. [228]

Galip Kemali Bey müzakereyi imzaladığının ertesi günü İngiliz sefiri Sir Francis Elliot'un eşi Lady Elliot'dan ilk tebrik kartını aldı. İkinci tebrik kartını İtalya Sefiri Kont Bozdari'nin zevcesinden, üçüncüyü Aleksandır Karateodori Paşa'nın kardeşi, Katratodori Bey'in madamından aldı. [229]

2.4.2. Atina Sefaretine Tayin ve Sonrasında Yaşananlar

2.4.2.1. Galip Kemali Bey'in Atina Sefaretine Tayini

Galip Kemali Bey cumartesi yola çıkarak pazar sabahı Galata rıhtımın ulaştı. İlk iş Bâbıâli'ye giderek Esat Fuat Bey'le görüştü. Sadrazam Paşa ve Hariciye Nazırı Talat Bey'i gördü. Talat Bey:

> " Bu işi Allah'a şükür muvaffakiyetle istediğimiz şekilde bitirdin. Biz şimdi seni Hariciye Müsteşarı yapmak istiyoruz. Ne dersin?" deyince Galip Kemali Bey:

> " Teveccüh ve itimadınıza azîm teşekkür ederim. Hariciye müsteşarlığı benim için çoktur. Ben kalem umurundan ziyade siyasi cephede hizmet etmek isterim. Maamafih hüküm ve karar tabii Hükümetindir." diye cevap verdi.

Mösyö Panas İstanbul'a sefir olduğu gibi Yunan hükümeti Galip Kemali Bey'in Atina'ya sefir olmasını bekliyordu. Galip Kemali Bey Atina'ya başkasının gönderilmesinin kötü tesir yapabileceğini söyleyince bu konunun düşünüleceği kendisine iletildi.

Galip Kemali Bey, saraya gidip Başmabeyinci Lütfi Simavi Bey'i görerek kendisinden Padişahla görüşmek talebinde bulundu. Padişah tarafından huzura kabul edilerek[230] Dolmabahçe Sarayı'nda Padişah ile mülakat fırsatı buldu. O zamana kadar resen büyük bir makam işgal etmediğinden sıfatı Hükümdar huzuruna çıkmaya müsait değildi, ilk defa bir Osmanlı padişahı huzuruna çıkma fırsatı buldu. Padişah, Galip

---

228 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 55-56.
229 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 67.
230 BOA, BEO, Dosya No: 4245, Gömlek No: 318324, 6 Safer 1332; BOA, İ..MBH., Dosya No: 14, Gömlek No: 23, 6 Safer 1332.

Kemali Bey ile olan mülakattan oldukça memnun oldu. Padişah tarafından onaylı nüshayı alarak Atina'ya döndü. 5 Aralık'ta Atina'ya sefir olarak tayini hakkındaki yoklamaya da olumlu cevap gelince hem duyduğu minnettarlığı hem de sefaretin kapılarının açık olduğunu göstermek için akşam yemeği ve sonrasında bir eğlence tertip etti.

Galip Kemali Bey, Sait Halim Paşa'dan 6 Aralık 1913 tarihli ve 60 numaralı bir telgraf aldı. Telgrafta kendisinin Atina Sefirliğine tayini hakkında Yunan Hükümetinin onayı olup olmadığını sorması emrediliyordu. Galip Kemali Bey hemen Mösyö Panas'a giderek durumu izah edince Mösyö Panas, Hariciye Nazırı sıfatıyla kendisinin kabul ettiğini bildirdi. Ertesi gün Kral Hazretlerinin de tayini onayladığı bildirilince Galip Kemali Bey'in Atina Sefareti görevi kesinleşti.[231]

2.4.2.2. Galip Kemali Bey'e Nişan Verilmesi

Galip Kemali Bey, Sait Halim Paşa'ya telgraf yazarak; yemin etmek, emir ve talimatları almak ve sefaretin yeni tayin edilecek erkânı hakkında bilgi almak için İstanbul'a gelmek istediğini bildirdi. İsteğinin kabulüne dair telgraf gelince ertesi gün yola çıktı.

Galip Kemali Bey 15 Aralık'ta Galata rıhtımına yanaştığında Romanya sefiri Mösyö Manc vapura gelerek Romanya Kralı Birinci Karol tarafından kendisine birinci rütbeden "Courunne de Roumania" nişanını hediye ettiğini, öğleden sonra Bâbıâli'ye giderek müşarünileyhe takdim edeceğini söyledi.[232] Kendisi orda bulunursa nişanını teslim alabilecekti. Galip Kemali Bey'e bu nişanın verilmesinde Romanya Kralının Mösyö Take İonescu'dan kendisinin Atina müzakereleri için ne zorluklar içinde çalıştığını duymuş olması etkili oldu. Mösyö ilerde Türkiye-Romanya-Yunanistan arasında gerçekleşebilecek bir ittifaka karşı bu anlaşmadan duyduğu hoşnutluğu

231 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 76. Ayrıca Galip Kemali Bey'in Atina Sefaretine tayini için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4239, Gömlek No: 317876, 14 Muharrem 1332; BOA, BEO, Dosya No: 4240, Gömlek No: 317992, 18 Muharrem 1332; BOA, İ.HR., Dosya No: 433, Gömlek No: 10, 14 Muharrem 1322. Ayrıca Atina Sefaretine tayin olunan Galip Kemali Bey'in tayinlerine dair Yunan kralına hitaben yazılan name-i hümayun hakkında gereğinin yapılması bilgisi için Bkz. BOA, İ..HR., Dosya No: 433, Gömlek No: 7, 18 Muharrem 1332.

232 Romanya Devleti tarafından Dâhiliye Nazırı Talat Bey'e birinci rütbeden Etval dö Romani nişanı hediye edilmiş ve Atina Sefiri Galip Kemali Bey'e ita edilen Koron do Romani nişanlarının kabul ve talikine izin verilmişti. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4246, Gömlek No: 318385, 9 Safer 1332. Ayrıca; Sadrazam ve Hariciye Nazırı Mehmed Said Paşa'ya ve Dahiliye Nazırı Talat Bey'e Romanya Devleti tarafından ihda olunan Dö Romani Nişanı ile Atina Sefiri Galip Kemali Bey'e ita edilen nişanların kabulü bilgisi için Bkz. BOA, İ..TAL., Dosya No: 489, Gömlek No: 51, 5 Safer 1332.

göstermek istemişti.[233]Galip Kemali Bey'in İstanbul'a ulaştığı gün Atina sefaretine tayiniyle ilgili olarak hazırlanan[234] irade-i seniyye de çıkmıştı.

2.4.2.3. Sefaret Erkânının Oluşturulması, Tebrikler ve Kabuller

Galip Kemali Bey ilk iş olarak yeni sefaret erkânını seçme ve tayin etmekle uğraştı. Müsteşarlığa Berlin Sefareti Başkâtibi Vehbi Bey'i, İkinci kâtipliğe Berlin Sefareti üçüncü kâtibi Necil Süreyya Bey'i, Üçüncü kâtipliğe de Layık Mukbil Bey'i getirmek istediğini gösteren bir liste hazırladı. Daha sonra listeyi Talat Bey'e gönderen Galip Kemali Bey'den Talat Bey, Necip Bey yerine Fuad Selim Bey'i tayin edilmesini istedi ve kabul edildi. Hariciye Nazırı Enver Paşa'nın gönderdiği Hüsrev Bey Ateşemiliter, Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın gönderdiği Erkân-ı Harbiye Yüzbaşısı Kemal Bey Ateşeneval tayin edildi.

Galip Kemali Bey ayrılmadan önce Zat-ı Şahaneye teşekkür ve veda etmek için huzura kabul edildi. Mösyö Panas'ın Atina'dan hareket edeceğini öğrenince 15 Aralık 1913'te refikası, kızı ve baldızıyla birlikte hareket etti. [235]

Galip Kemali Bey Atina'ya gidince bütün sefirleri ziyaret etti. Atina'da Mösyö Tatucescu'dan tebrik telgrafı aldı. Alman Hariciye Nazırı Müsteşarı Mösyö Zimmermann Galip Kemali Bey'i hem tebrik etmiş hem de Berlin müsteşarlığından ayrılması dolayısıyla ihda buyrulan ikinci rütbeden Couronne de Prusse nişanını gönderdi. [236]

Galip Kemali Bey sefaret-i seniyyede Kral ve Kraliçe şerefine bir ziyafet ve balo düzenleyerek resmi kabullere başladı. Kral tarafından kabul edildikten sonra refikasıyla kraliçeden mülakat talep edip ziyaret ettiler. Sonra sırasıyla veliaht ve diğer prensler tarafından da kabul edildi. Kral Kostantin tarafından 20 Ocak 1914'te kabul edilince fevkalade murahhas ve orta elçi olarak bilfiil sefirliği başladı.[237]

---

[233] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 80-81. Atina Sefaret-i Seniyyesi'ne Galip Kemali Bey'in tayin edilip, Yunan Kralı'na yazılması gereken name-i hümayun müsveddesinin Padişah tarafından onaylandığı bildiren irade-i seniyyedir. Bkz. BOA, İ..MBH., Dosya No: 14, Gömlek No: 17, 16 Muharrem 1332.

[234] BOA, MV., Dosya No: 232, Gömlek No: 51, 17 Muharrem 1332.

[235] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 83-84.

[236] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 83-86. Atina sefiri Galip Kemali Bey'e Almanya Hükümeti tarafından verilen ikinci rütbeden Kron dö Prus Nişanı'nın kabul ve talikine izin verilmiştir. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4250, Gömlek No: 318694, 20 Safer 1332. Atina Sefiri Galip Kemali Bey'e Almanya Hükümeti tarafından ita olunan nişanın kabulü bilgisi için Bkz. BOA,İ..TAL., Dosya No: 489, Gömlek No: 55,16 Safer 1332.

[237] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 89-94. Galip Kemali Bey'in Atina sefirliği dönemiyle ilgili arşivde yapılan araştırmalarda kendisinin çirkin bir karikatürünün çizilmiş olduğu ve bu konuyla ilgili yapılanlar hakkında belgelere

2.4.2.4. Selanik Dâhilinde Müslümanlara Yapılan Zulüm ve Yunan İddiaları

Yunan hükümeti Selanik'te Türk unsurunu ne olursa olsun kaçırmak, ileride çıkabilecek Bulgar ve Sırp iddiasına engel olmak için bir Rum çoğunluğu oluşturmak istiyordu. Bu amaçları için Müslüman ahaliye zulüm etmekten çekinilmedi.[238] Hal böyle olunca uğradıkları zorlamalara dayanamayan Müslüman ahali zorla ya da kendi arzusuyla yurtlarını terk etmeye başladı. Galip Kemali Bey bu durum karşısında hükümeti sıkıştırmaya başladı. Yunan hükümetinin sergilediği yolsuz, korumaya aykırı hareketlerin önüne geçmek için hareketi geçti.[239] Yunanistan'ın işgali altında bulunan arazideki Müslüman ahaliye uyguladıkları zulümlerden dolayı icra olunan teşebbüslere dair Galip Kemali Bey Hariciye Nezaretine durumu anlatan bir yazı gönderdi ve gelen cevaptan hareketle gerekli tetkiklerin yapılması söylendi.[240]

Galip Kemali Bey ayrıca yaptığı araştırmalarda Selanik Umumi Valisi'nden gelen raporlarla sefarete gelen raporların birbirini tutmadığını gördü.[241] Konsoloslarımızdan gelen raporlar, Makedonya'da bulunan Müslüman ahalinin tahammül edilmeyecek tecavüzlere uğratıldığını gösteriyordu. Yunan milli bayramı[242] nedeniyle camilere hac bulunan Yunan bayrağı çekildiğini öğrenen Galip Kemali Bey

---

rastlanmıştır: "Atina'da çıkan Hronos gazetesinin Atina sefiri Galib Kemali Bey'in aleyhine çirkin bir karikatür neşr ettiği" bilgisi için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 1720, Gömlek No: 5, 17 Nisan 1914."Atina Sefiri Galip Kemali Bey'in çirkin karikatürünü yayınlayan Yunan gazetesinin memlekete girişinin yasaklanması ve bu tip neşriyatın engellenmesi teşebbüsü" bilgisi için Bkz. DH.KMS., Dosya No: 21, Gömlek No: 41, 22 Cemaziyelahir 1332."Atina sefiri Galib Kemali Bey'in aleyhine çirkin bir karikatürü neşr eden Hronos gazetesinin bu gibi yayınlarının engellenmesi için Yunan sefareti nezdinde teşebbüste bulunulması ve yine bu gibi çirkin karikatürleri neşreden Elalas gazetesinin takdimi" bilgisi için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 1720, Gömlek No: 9, 19 Mayıs 1914."Atina Sefiri Galip Kemali Bey aleyhine çirkin bir karikatürü neşr eden Hronos gazetesinin bu gibi yayınlarının engellenmesi için Yunan sefareti nezdinde teşebbüste bulunulması" bilgisi için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 1720, Gömlek No: 10, 19 Mayıs 1914.

238 Yunanlılar tarafından istila edilen yerlerdeki Müslüman ahaliye yapılan mezalim hakkında; BOA, DH.KMS., Dosya No: 1, Gömlek No: 43, 19 Recep 1332. Selanik'teki Mithat Paşa Sanayi mektebi ve akaratının Yunan Hükümetince zaptedildiği bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. DH.KMS., Dosya No:2 , Gömlek No:23, 4 Zilhicce 1331.

239 Selanik'ten Türkiye'ye göç etmek isteyen Müslüman ahaliye zorluklar çıkaran Yunan Hükümeti ile teşebbüse geçildiği ile ilgili bilgi için Bkz. BOA,DH.KMS., Dosya No: 2, Gömlek No:1, 19 Muharrem 1332; BOA,DH.EUM.3.Şb, Dosya No: 2-1, Gömlek No: 31, 19 Muharrem 1332.

240 BOA, BEO, Dosya No: 4228, Gömlek No: 317051, 2 Zilhicce 1331.

241 Galip Kemali Bey'e, Yunan Hükümeti işgali altında bulunan mahallerdeki Müslüman ahaliye yapılan mezalimle ilgili tafsilat hakkında Selanik müftüsü tarafından 3 kıta tahrirat alınarak gönderildiği bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4229, Gömlek No: 317139, 6 Zilhicce 1331.

242 Bayram konusu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda ramazan ve kurban bayramı ile ilgili belgelere ulaşılmıştır. Iyd-ı fıtr münasebetiyle Atina Sefiri Galib Bey'in gönderdiği tebrikten padişahın haberdar edildiğinin kendisine bildirilmesi bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4308, Gömlek No: 323062, 11 Şevval 1332. Ramazan bayramı münasebetiyle Atina Sefiri Galib Kemali Bey tarafından arz olunan tebriğinden memnun olunduğunun kendisine bildirilmesi bilgisi için Bkz. BOA, İ..MBH., Dosya No: 16, Gömlek No: 52, 10 Şevval 1332. Kurban bayramı münasebetiyle padişaha tebrik yazısı gönderen Galip Kemali Bey'e cevap verildiği bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4320, Gömlek No: 323954, 1 Zilhicce 1332. Kurban bayramı münasebetiyle Atina Sefiri Galib Kemali Bey tarafından arz-ı tehiyyat ve ubudiyet olunduğu bilgisi için Bkz. BOA, İ..MBH., Dosya No: 16, Gömlek No: 94, 20 Zilhicce 1332. Ayrıca birde; Veladet-i Hümayun(Osmanlı şenlikleri) münasebetiyle Londra Sefiri Tevfik Paşa, Atina Sefiri Galib Kemali Bey ve Münih başşehbenderinden gelen tebrik yazılarının padişaha sunulduğu bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4310, Gömlek No: 323243, 26 Şevval 1332.

yaşananlara dur demek için harekete geçti, Venizelos'la görüşerek Müslüman ahalinin durumunu anlattı.

Galip Kemali Bey ayrıca Selanik Genel Konsolos'undan; Rum muhacirlerin iskânı için Müslüman ahaliye karşı zulmün arttığını, cami ve mekteplere hac asıldığını bildiren mektup aldı. Durumu Hariciye Nazırı Mösyö Streit'e de anlattı. Galip Kemali Bey, yaşanan gerçeği görmek için Makedonya ve Trakya'da ortak bir soruşturma yapmayı teklif etti. Sait Halim Paşa'yı da durumdan haberdar etti.

2.4.2.5. Mübadele Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Balkan Savaşlarından önce başlayan Yunanistan'dan Osmanlı topraklarına yapılan Müslüman göçü, savaş sırasında olduğu gibi savaş sonrasında artarak devam etti. Yunanistan'ın idaresine geçen bölgelerden baskı ve zulüm ile göçe zorlanan Müslümanlar, İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından Anadolu'da Rumların yaşadıkları bölgelere yerleştirmeye başlaması Rumlar arasında tedirginliğe yol açtı. Yunanistan'a yönelik bu bölgelerden bir Rum göçü başladı.

Göç süreci oldukça sancılı geçiyordu, iki tarafın şikâyetlerinin artması ve Yunanistan'ın bu konudaki protestoları karşısında Osmanlı Devleti Rum göçünün nedenlerini inceleyerek Rumlara bir baskı ve zulüm yapılmadığını göstermek istedi.[243] Bu konuyla ilgili olarak Osmanlı Hükümeti Avrupalı büyük devletlere başvurdu. Avrupalı büyük devletler tarafından Talat Bey'in yanına tarafsız şahit olarak birer memur gönderilir ise göçün gerçek nedenleri görülebileceği düşünüldü. Böylece Talat Bey tarafından yapılan incelemeler yakından izlenebilecekti. Osmanlı Devleti bu durumdan Avrupalı Devletlerin İstanbul'daki elçiliklerini de haberdar etti.[244]

Yunanistan'ın Rumların göçe zorlandığı şeklindeki şikâyetleri karşısında, Osmanlı Devleti, Dâhiliye Nazırı Talat Bey'i Edirne Vilayeti ve Batı Anadolu'da Rum göçünün nedenlerini ortaya koymakla görevlendirdi. Dâhiliye Nazırı Talat Bey Edirne vilayetinde dolaşarak vaziyet hakkında tahkikat yaptı.[245] Göçler en önce Edirne şehrine

---

243 N. Çetin, *a.g.m.,* s. 153.

244 Osmanlı Devleti'nin verdiği bu nota bütün Avrupa'da iyi bir etki oluşturdu. Tanin Gazetesinin yorumuna göre Yunanistan, Anadolu'da Rumlara zulüm ve işkence yapıldığı iddialarıyla Avrupa Devletlerini kendi tarafına çekerek, çıkacak olan bir savaşta haklılığını göstermek istiyordu. Osmanlı Devleti bu önerisi ile Yunanistan'ın planlarını bozmuş oluyordu. Bkz. N. Çetin, *a.g.m.,* s. 153.

245 Talat Bey yaptığı incelemeler sonucu Rum göçünün sebepleri üzerinde yaptığı açıklamada özetle şunlara yer vermekteydi; Osmanlı topraklarından giden aşağı yukarı on iki bin Rum kaçağının gittikleri yerlerdeki yaşam

bağlı köylerde başladı. Muhacirler hükümetin iznini alıp yola çıkarak İstanbul ve Tekirdağ yoluyla gidiyordu.[246]

Talat Bey'den sonra Mösyö Venizelos da Selanik'e giderek bu konuda tahkikat yaptı. Göç meselesinde iki ülke nisan ayından itibaren başlayan görüşmelerde göçün nedenleri konusunda birbirlerini suçluyordu.[247] Karşılıklı şikâyetlerin bu şekilde önüne geçmek mümkün olmayacağından bu duruma son vermek amacıyla, Galip Kemali Bey Venizelos'a bir öneride bulunarak " Makedonya'daki Müslümanlarla Aydın vilayetinde meskun Rumların mübadele edilmesi, bunların bırakacağı emlakin de takas suretiyle onlara verilmesi ve aradaki farkı fiyatın hükümetlere tanzim edilmesi yolunda bir itilaf yapılmasını" teklif etti.[248]

Galip Kemali Bey, Venizelos'a kişisel olarak yaptığı bu teklifi daha sonra Osmanlı Devleti'nin onayına sundu ve Hükümet tarafından olumlu karşılandı. Sadrazam Sait Halim Paşa, Galip Kemali Bey'e mübadelenin bir an önce uygulanmasını gerektiğini söyledi. Böylece Müslümanların göçü nedeniyle yaşanabilecek üzücü olaylardan önüne geçilmesini amaçlandı.[249]

Mübadele iki ülke arasındaki göçmen sorununun çözümü için en iyi yol olarak kabul edildi. Osmanlı Devleti de temel politikası Yunanistan tarafından mübadele teklifinin kabul edilmesini sağlamak oldu. Mübadele teklifine Venizelos, karşı

---

koşullarını öven mektupları yerli Rumlara göndermeleri, Makedonya'dan ve diğer bölgelerden göç eden Müslümanları mallarına el koyarak zengin olmak isteme ihtimalleri, Bulgar işgali sırasında yerli halka verdikleri zararlardan dolayı mahkemeye verilecekleri korkusu, Müslümanlara karşı yaptıkları mezalim ve tecavüzlerden dolayı cezalandırılma korkuları. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e*, s. 101.

246 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 100-101. Dahiliye Nazırı Talat Bey de Ege'de bulunan olaylar üzerine inceleme yapmak amacıyla bir gezi düzenlemiştir. 1 Temmuz 1914 tarihli bir rapor ile gezinin ayrıntılarını anlatmıştır. Ayrıntı için Bkz. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi((Trablusgarp ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşılması İçin Yapılan Anlaşmalar-Paylaşmalar),* , Cilt: 2, Kısım: 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1943, s. 254-256.

247 N. Çetin, *a.g.m.,* s. 154.

248 Galip Kemali Bey ilk defa mübadele-i ahali fikrini ortaya atan isimdir. Bu düşüncesiyle iki komşu memleket arasında dostluk kurulmasına engel olan Müslüman ahaliyi zorla yurtlarından çıkarmak belasından kurtulmalarını sağlayan bir zemin hazırlamıştır. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 88; Yusuf H. Bayır, *a.g.e.*, c. 2, k. 3, s. 260; N. Çetin, *a.g.m.,* s. 154. Ayrıca mübadele fikrinin Galip Kemali Bey'in kendisine ait olduğunu söylediğini belirtmekle birlikte bazı araştırmalar ve belgelerde mübadele fikrinin Venizelos'tan geldiğinin ifade edildiği gibi dönemin basınında mübadele fikrinin Dünya Savaşı öncesinde yeni bir Osmanlı-Yunan savaşı çıkmasını istemeyen büyük devletlere(Fransa) ait olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Ahmet Efiloğlu, "1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi: İttihat ve Terakki'nin ve Yunanistan'ın Mübadele Politikaları", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, Sayı: 2(252), Bahar 2011, s. 50.

249 Nurten Çetin, *a.g.m.,* s. 154.

olmamakla birlikte böyle bir mübadelenin uygulanması için çeşitli koşulların yerine getirilmesi gerektiğini düşünüyordu.[250]

Venizelos bu teklifi kabul etti ancak Bâbıâli'nin kabul ettikten sonra resmi olarak da mübadele teklifinde bulunmasını rica etti. Başvekile göre tarafların özel olarak tayin edeceği komiserler tarafından mübadele edilecek ahalinin miktarı tespit edilmeliydi. Mübadele edilenlerin bırakacağı emlakin değerine göre ulaşılacak sonuç üzerine de işe başlanabilirdi. Mübadelenin gerçekleştirilebilmesi için iki tarafın vapurlar tahsis etmesi ve gidecekleri yere kadar hiçbir kötü muameleye maruz kalmamaları için gereken yapılmalıydı.

Galip Kemali Bey Sait Halim Paşa'dan ilgili cevap alınca Venizelos'a kabul edildiğini bildiren bir telgraf gönderdi.[251]Venizelos Küçük Asya ile Trakya'da ikamet eden Rum ahalinin önceden belirtilen şartlar dâhilinde, Makedonya'daki Müslümanlarla mübadele edilmesiyle ilgili şartları kararlaştırmak için Hükümet-i Osmaniye ile Yunan hükümeti arasında müzakerelerin başlanmasını memnuniyetle kabul ettiğini bildirdi.[252]

2.4.2.6. Selanik Vilayetlerine Yapılan Ziyaretler

Selanik Valisi Sofulis'in yaptığı incelemeler sonucu verdiği raporlarla Osmanlı Devleti'nin Selanik Başkonsolosu'nun verdiği bilgiler birbirini tutmuyor ve zıtlıklar içeriyordu. Sofulis Yunan Hükümetine Müslümanların iyi durumda oldukları yönelik raporlar veriyordu. Bu konuya açıklık getirilmesi için Galip Kemali Bey Selanik Başkonsolosu Fuat Selim Bey ve Nuri Beylere bu konuda açıklama yapılmasını ve yeniden incelemelerde bulunulmasını gerektiğini söyledi. [253]

---

[250] Çünkü Anadolu'da yaşayan ve Yunanistan'a göç etmek zorunda kalan Rum göçüne karşı gerçekleştirilecek bir mübadele ile son noktanın konulması Yunan megali ideasına için bir engeldi. Bu durum Yunan Hükümeti için yeni ekonomik sorunlara neden olacaktı. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin mübadele teklifine Yunanistan'ın karşılık vermesi zaman aldı. Bkz. N. Çetin, *a.g.m.,* s. 154.

[251] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 102. Yusuf Hikmet Bayur'un kitabında; Sait Halim Paşa'nın 30 Nisan'da Galip Kemali Bey'in telgrafına karşılık vererek özet olarak Trakya'daki Rumların kalmasını istemekle birlikte Anadolu'daki(Aydın vilayetindeki) köylü Rumlarla Makedonya Türklerinin mübadelesinin teklif edilmesini istediği bilgisini vermişti. Venizelos ise Trakya Rumlarının da dâhil edilmesini, baskıların durmasını, iki taraf göçmenleri tarafından bırakılan mal ve mülkün değerinin belirlenmesi, bu iş için karma komisyonlar oluşturulup mübadelenin mecburi değil isteğe bağlı olmasını istiyordu. Y. H. Bayur, *a.g.e.*, c. 2, k. 3, s. 260-262.

[252] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 106. Ahmet Efiloğlu makalesinde; Venizelos'un mübadele teklifinin resmi olarak yapılmasını isteyince İttihat ve Terakki Hükümetinin 18 Mayıs'ta resmi teklifini yaptığını Venizelos'un da 25 Mayıs 1914 tarihinde mübadelenin; kendi isteğiyle göç etmek isteyenleri kapsadığı, her iki taraftan göç edilecek kişilerin bıraktığı malların hesap edilerek değerlerinin hesap edilip aradaki farkın hükümet tarafından kapatılması esasları üzerine mübadele teklifini resmen kabul ettiğini belirtmiştir. Bkz. A. Efilioğlu, *a.g.m.,* s. 50.

[253] N. Çetin, *a.g.m.*, s. 154-155.

Makedonya Müslümanlarına sürekli baskı yapıldığı şeklindeki Osmanlı Devleti'nin şikâyetleri karşısında, Yunanistan Başbakanı Venizelos bölgeyi ziyaret etti. Venizelos yaptığı ziyaret sonucunda Galip Kemali Bey'e; Makedonya'yı baştanbaşa dolaştığını ve bölgede hoşnutsuzluklara meydan verilmemesi için gerekli makamlara emir verdiğini söyledi. Venizelos ayrıca meydana gelen son olaylar üzerine bölgeye yapmış olduğu iki ziyarette ise bölgeye vilayetin en büyük memurunu atayarak yolsuzluğa sebep olanların cezalandırılmasını ve Müslümanların incitilmemesi için tekrar bölge memurlarına kesin emirler verdiğini, jandarma ve askerin silah araması bahanesiyle işe karıştırılmayıp adliye memurlarınca bu görevin yapılmasını istedi.[254]

Galip Kemali Bey Venizelos'la görüşmesinde Müslüman halka yapılan zulüm ve kötü muameleleri bildiği ve Selanik Umumi Valisi'nden gelen malumatın gerçeği yansıtmadığını söyleyince Venizelos inanmadığından[255] kendisine "O halde kalkın bizzat Makedonya'ya gidin, her tarafı dolaşın" dedi.[256] Bunun üzerine 5 Haziran'da Selanik'e giden Galip Kemali Bey Makedonya'da felakete uğrayan belli başlı köyleri gezdi.

Galip Kemali Bey yaptığı ziyarette düşüncelerinde haklı olduğunu gördü. Selanik, Serez, Drama, Kopalişti köyü, Besalova köyü, Lisa Köyü, Borova, Tirlis, Zirnova, Ulkova köylerine yaptığı ziyaretlerde Müslüman ahalinin uğradığı türlü kötü muamelelere tanık olup işkencelere uğramış köylüleri dinledi.[257] Galip Kemali Bey Yunan Makedonya'sına yaptığı gezide; öldürme, dayak atma, her türlü tecavüzde bulunma, geçim vasıtalarını elden alma, asker tarafından silahla aranmak bahanesiyle

---

254 Yunan Hükümeti bu şekilde Osmanlı Devleti'nin "Yunanistan'a terk edilen topraklarda yaşayan Müslümanlara zulümler yapılıyor" şeklindeki şikâyetlerini asılsız kılmak istemiştir. Bu konuyla ilgili olarak 5 Haziran 1914 tarihli Tanin Gazetesinde "Gülünç Bir Teftiş" başlığı ile yayınlanan makalede Venizelos'un ziyaretinin göz boyamaktan ibaret olduğu, kendisinin gerçekleri öğrenemediği ve öğrenemeyeceği belirtiliyordu. N. Çetin, *a.g.m.*, s. 155.

255 Venizelos'u Selanik Valisi Sofulis ve Kozmıdis vaziyetten tamamen haberdar etmiyordu. Müslümanlara karşı yapılan mezalimlere göz yumularak canlarını kurtarmak için öz topraklarını bırakıp gitmeye mecbur ediliyorlardı. Venizelos'un açıklamaları bölgede alındığı belirtilen tedbirler, Osmanlı Devleti tarafından yeterli görülmemiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 108.

256 Galip Kemali Bey'in gezisi ile ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivinde çeşitli belgelere rastlanmıştır. Selanik Başşehbenderi Fuad Selim Bey ile Atina Sefiri Galip Bey'in Makedonya'daki teftiş gezisini tamamlayarak Selanik'e dönmeleri ile ilgili belgeden Galip Kemali Bey'in geziye tek gitmediği anlaşılmaktadır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2966, Gömlek No: 44, 11 Haziran 1914. Galip Kemali Bey'in Makedonya gezisi ile Trakya ve Anadolu'daki Rumların durumuna dair Yunan basınının yorumları için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2966, Gömlek No: 46, 12 Haziran 1914. Atina Sefiri Galip Kemali Bey tarafından Makedonya'da Yunanistan'a terk olunan bölgelerde icra olunan teftiş münasebetiyle Sir Edward Grey'e malumat verildiği bilgisi için Bkz. BOA, HR.SFR.3., Dosya No: 709, Gömlek No: 38, 16 Haziran 1914. Galip Kemali Bey'in Yunanistan'da yaptığı geziye dair Sefaretin raporunun alındığına dair Foreign Office Sekreterliği'nden gelen cevap için Bkz. BOA, HR.SFR.3., Dosya No: 700, Gömlek No: 28, 17 Haziran 1914.

257 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 109-113; A. Efilioğlu, *a.g.m.,* s. 52.

kötülükler yapma gibi eylemler büyük oranda işlendiğinden ve bu yaşananlar göçlere sebep olmuştu.[258]

Galip Kemali Bey ziyaretten sonra ilk iş Hariciye Nazırı Mösyö Streit'i gördü. Kendisine Makedonya'da gördüğü felaketlerle ilgili hazırladığı uzun bir rapor verdi. Galip Kemali Bey hazırladığı raporlardan birer tane de sefaretlere, ecnebi ve yerli matbuat temsilcilerine gönderdi. Makedonya'daki Müslüman ahali aylardır uğradıkları gaddarane hareketler sonucu Türkiye'ye muhaceret etmek zorunda kalmıştı. Artık dost olmaya çalışılan Yunanistan bize karşı siyasetini değiştirmek istese bile bu hadiselerden sonra ona meydan verilecek bir mahiyet yoktu. Galip Kemali Bey daha sonra İngiliz, Alman, Fransız ve Rus sefirlerini görerek olayları tüm ayrıntılarıyla anlattı. Yunanistan'la bu meseleden dolayı bir itilaf çıkması halinde bütün mesuliyetin Yunan Hükümetinde olacağını izah etti.

2.4.2.7. Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Müzakereleri

Mübadelenin gerçekleştirilmesi için Osmanlı Hükümeti Aydın'da bir komisyon oluşturulması gerektiğini düşünüyordu. Ancak bunun için zamana ihtiyaç olduğundan Aydın vilayetine; Makedonya'dan göç eden Müslümanların sahilden başlayarak iç kısımlara doğru Rum köylerinde misafir edilmelerinin uygun olacağını bildirildi. Ayrıca bölgede güvenliğin sağlaması için jandarma kuvveti ve seyyar güvenlik kuvvetlerinin istihdam edilmesi de istendi.[259] Bunu yaparak Osmanlı Devleti mübadele önerisinin Yunanistan Devleti tarafından kabulünü hızlandırmayı amaçladı.

Venizelos, 22 Mayıs 1914 tarihli Galip Kemali Bey'e yazdığı mektubunda böyle bir mübadelenin yapılabilmesi için ön hazırlık gerektiğini, bunun da zaman alacağından Trakya'yı önceden terk eden Rumların mallarıyla, Makedonya'yı terk eden Müslümanların mal varlıklarının hesaplanması; mübadelenin halkların kendi istekleriyle olması ve mübadele işlemlerinin bir Muhtelit Komisyonun kontrolü altında yapılması gerektiğini belirtti. Rumların göçüne kesin bir şekilde son verilmedikçe hiçbir antlaşmanın söz konusu olamayacağı da bu mektupta dile getiriliyordu.

8 Haziran'da Sait Halim Paşa, Galip Kemali Bey'e bir telgraf göndererek mübadele için aşağıdaki şartları Yunan Hükümetine bildirmesini istedi:

---

[258] Y. H. Bayur, *a.g.e.,* c. 2, k. 3, s. 253.
[259] N. Çetin, *a.g.m.*, s. 155-156.

- ✓ Trakya'da ve İzmir Vilayetindeki Rum köylerinin halkı Boğazlara kadar, Makedonyalı ve Epirli Müslümanlara karşı mübadele edilecek.
- ✓ Mübadele tam bir uzlaşmayla iki hükümetin koruması altında yapılacak.
- ✓ İki hükümet tarafından atanan dört üyeden oluşan muhtelit bir komisyon, mübadeleyi gerçekleştirmek, kırsal kesim halkının taşınabilir ve taşınmaz mallarını tespit etmek, mübadelenin düzenliliğini ve göçün güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almakla görevlendirilecek.
- ✓ Komisyon, İzmir ya da Selanik'te bulunacak ve zorunlu alt kurulu oluşturma yetkisine sahip olacak.

Osmanlı Devleti'nin mübadele şartlarına karşılık Yunanistan da şartlarını açıkladı. Osmanlı Devleti'nin önerisine karşılık Yunanistan'ın İstanbul'daki Büyükelçisi Panas tarafından Yunanistan'ın önerisi bildirildi. Bu şartlar:[260]

- ✓ "Trakya'da ve İzmir İlinde Rum köylerinin halkı, Boğazlara kadar, göç etme isteklerinin saptanmasından sonra Makedonyalı ve Epirli Müslümanlarla mübadele edilecek.
- ✓ Mübadele tam bir uzlaşmada, iki hükûmetin koruması altında yapılacak.
- ✓ İki hükûmet tarafından atanan dört üyeden oluşan muhtelit bir komisyon, mübadele etmek için kırsal kesim halkının taşınır ve taşınmaz mallarını tespit etmek ve mübadelenin düzenliliğini ve göçün güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almakla görevlendirilecek. Ayrıca, bu komisyon özellikle, göçmenlerin yola çıkış zamanı, göç edilecek yerin belirlenmesi gibi mübadelenin özel koşullarını da saptayacak.
- ✓ İzmir ya da Selanik'te bulunacak bu komisyon, alt komisyonlar oluşturma yetkisine sahip olacak.
- ✓ Göç etme, halkın doğal isteklerinin saptanmasına bağlı olarak, evlerini aynı zamanda terk eden Makedonyalı ve Epirli Müslümanların varlıkları gibi, evlerini önceden terk eden Trakyalı ve Anadolulu Rumların varlıklarının değerlendirilmesi, doğrudan karşılıklı bir saptama ile olacak ve olağanüstü bir alt kurulun sorumluluğunda yapılacak."

İki devlet 22 Haziran 1914'te mübadelenin hangi şartlarda yapılacağı konusunda anlaştılar. Dâhiliye Nezareti tarafından 28 Haziran 1914'de Aydın vilayetine çekilen telgrafla iki devlet arasında mübadelenin halkın kendi isteğiyle olması ve karşılıklı olarak farkların ödenmesi şeklinde kararlaştırıldığı bildirildi. Bu telgrafta Aydın vilayetine İzmir'de oluşturulacak Muhtelit Komisyonda görev alacak Yunan ve Osmanlı delegelerin isimleri bildirilmekteydi.[261]

2.4.2.8. Muhtelit Komisyonun Kurulması

[260] N. Çetin, *a.g.m.*, s. 156-157.
[261] N. Çetin, *a.g.m.*, s. 157.

İki tarafın memleketlerinde bıraktıkları emlakin kıymetini belirlemek ve her iki hükümetin alacaklı tarafa vermesi gereken tazminatın tespit edilmesiyle meşgul ve görevli olacak Muhtelit Komisyon kurulmasına karar verildi.[262]

İzmir'de mübadele işlemlerini yürütmek amacıyla toplanması kararlaştırılan Muhtelit Komisyona Konstantin Dimaras ve Yorgos Tsorbatisglou (Çorbacıoğlu) Yunanistan'ı temsil edecek delegeler olarak atandılar.[263] 30 Haziran 1914'de Osmanlı Hükümeti, Türk-Yunan Muhtelit Komisyonunun birinci delegesi olarak Ahmet Muhtar Bey'in, ikinci delegesi olarak da Mülkiye Müfettişi Şükrü Bey'in atandıkları haber verdi. Yunan delegelerinin yola çıkış haberi alınınca Ahmet Muhtar Bey de İzmir'e gitmek üzere yola çıkacağını Yunanistan'a bildirdi.[264]

2.4.2.9. Mübadele Görüşmelerinde Hakem Görevlendirilmesi

Mübadele işlemlerinin hızlı ve düzenli olarak yürütülmesini sağlamak amacıyla İzmir'de muhtelit bir komisyonun ve komisyonda görev alacak iki ülke delegeleri belirlenmişti. Yunan Hükümeti, Osmanlı Hükümetine komisyonda çıkacak anlaşmazlıkların çözümünü için bir hakemin seçilmesi gerektiğini bildirdi.[265]

Yunan Hükümeti, Muhtelit Komisyon'da mülkiyet meselesi görüşülürken anlaşmazlıklar çıkacağını düşünüyordu. Anlaşmazlıkları hemen çözmek için komisyonda hakem bulundurulmasının gerekliydi ve bunun için de beşinci bir kişinin seçilmesi gerektiğini düşündüklerini bildiriyorlardı.[266] Osmanlı Hükümeti de Yunan Hükümetinin hakem konusundaki ısrarları sonucunda aşağıdaki koşullarda komisyonda bir hakeminin görevlendirilebileceğini kabul ettiğini bildirdi:

- ✓ Hakemin seçimi üçüncü bir ülke olmadan iki hükûmet arasında yapılacaktır.
- ✓ Hakem, muhtelit komisyonun çalışmalarına katılmayacak, sadece iki tarafın delegesi tarafından kendisine sunulan anlaşmazlıkları karara bağlayacaktır.

---

262 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 123.
263 N. Çetin, *a.g.m.*, s. 157. Galip Kemali Söylemezoğlu hatıratında; Muhtelit Komisyonda Yunan delegesi olarak General Konsoloslardan Mösyö Kostantin Dimaras ile G. Tzorbatz'ın oğlu tayin edildi bilgisini vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, *a.g.e.*, s. 123.
264 N. Çetin, *a.g.m.*, s. 158; G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 125.
265 N. Çetin, *a.g.m.*, s. 158.
266 N. Çetin, *a.g.m.*, s. 158. Galip Kemali Bey hatıratında beşinci kişi yerine; Mösyö Streit ihtilaf çıkacak konuları halletmesi için ecnebi bir hakem seçilmesi teklifinde bulunduğu şeklinde belirmiştir. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 125.

- ✓ Hakemin yetkileri, iki hükûmet arasında ortak bir anlaşma için zorunlu olan ortak bir yolu saptamak ile sınırlı olacaktır.[267]

Osmanlı Devleti yargılamanın tarafsızlığını korumak için hakemin komisyon görüşmelerine katılmaması gerektiğini düşünüyordu. Yunan Hükümeti ise komisyonda oluşacak anlaşmazlıkların çözümü için üyelere hakemlik etmesi için hakemin komisyon görüşmelerine katılmasını zorunlu görüyordu. Bu düşüncesini Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Streit, 1 Temmuz 1914'te Galip Kemali Bey'e iletti. Mösyö Streit hakemin komisyona iştirak etmesi konusundaki ısrarını gören Galip Kemali Bey hakemin komisyonda hazır bulunmasının buna bir ecnebinin riyaset ettiğinin düşünülmesine yol açacağı söyledi. Böyle olunca da muhtelit bir Türk-Yunan Komisyonu değil bir Avrupalı komisyon gibi görüneceğinden Bâbıâli'nin bunu asla kabul etmeyeceğini ekledi.

Osmanlı Devleti hakemin Muhtelit Komisyon görüşmelerine katılmaması konusunda ısrarını sürdürdü. Sonunda Yunan Hükümeti tarafından Osmanlı Devleti'nin hakemin komisyon görüşmelerine katılmaması şeklindeki önerisi kabul edildi. Hakemin vereceği karar iki hükümet tarafından kayıtsız şartsız kabul edecekti.[268] Çalışmaları ertelemenin anlamı olmadığından hemen hakem seçilerek İzmir'de bulunmalıydı. Galip Kemali Bey Yunan delegelerinin cumartesi veya pazar İzmir'e olacağını öğrenince bu haberi 1 Temmuz 1914'te Bâbıâli'ye arzetti.[269]

2 Temmuz 1914'te Sait Halim Paşa hakemin komisyon müzakeratına iştirak etmemesi ve tahkimname metninin tebliğ edileceğini Muhtar Bey'in de cumartesi İzmir'e hareket edeceğini bildirdi. Osmanlı Devleti'nin bu kararı 3 Temmuz 1914'te Streit'e iletildi. 7 Temmuz 1914'te Osmanlı Hükümeti tarafsız bir hakem seçimi için İsviçre Federal Hükümetine başvurmayı kabul ettiğini Yunan Hükümeti bildirerek onayını istedi.[270] Osmanlı Konsolosu'ndan kendisine verilen emir üzerine Ziya Bey Bern'e gidip İsviçre Cumhurbaşkanı'na başvurdu. Osmanlı-Yunan Muhtelit Komisyonunda göç meselesi hakkında çıkabilecek anlaşmazlıkları ortadan kaldıracak ve iki devlet arasında uzlaşmayı sağlayacak bir hakemin atanmasını rica etti. Yunan

267 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 125; N. Çetin, *a.g.m.*, s. 158.
268 N. Çetin, *a.g.m.*, s. 159.
269 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 125.
270 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 125-127; N. Çetin, *a.g.m.*, s. 159.

elçileri de İsviçre Devleti'ne bu konuda başvuruda bulundular.[271] Osmanlı Devleti ve Yunanistan'ın bu teşebbüsleri üzerine İsviçre, Osmanlı-Yunan Muhtelit Komisyonunda çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümünde hakem görevini üstlenecek bir memuru İzmir'e göndermeyi uygun gördü.[272]Ancak çok geçmeden umumi harp başlayınca itilafın tatbik edilmesine imkân kalmadı.[273]

2.4.2.10.Adalar Meselesi

Galip Kemali Bey Yunanistan ile tekrar samimi bir şekilde dost olabilmenin yolunun Balkan Harbi'nde Yunan donanması tarafından işgal edilen adaların tekrar Osmanlı Hükümetinin hâkimiyetine girmesinden geçtiğini düşünüyordu. Bu nedenle de Balkan Harbi'nden itibaren gayret ve faaliyetlerini bu konu için harcadı. Harp başlamadan önce Atina'ya gitmiş olsa Venizelos ile bu meseleyi halledeceğinden şüphe duymuyordu.[274]

Venizelos, Galip Kemali Bey ile görüşerek hangi koşullarda adalar meselesinin kökünden çözüleceğini konuştular. Galip Kemali Bey Venizelos'a adaların mübadele edilmesi önerisinde bulundu. Venizelos; Sakız ve Midilli adasının hangi adalarla mücadelesinin düşünüldüğünün Bâbıâli'ye sorulmasını rica etti. Galip Kemali Bey de Sait Halim Paşa'dan aldığı 4 Mart 1914 tarihli telgrafta "Sakız ile Midilli'ye mukabil mübadele edeceğimiz adalar şunlardır: Psara, Kariot, Levitba, Astipalyas, Kerpe, Kasut, Tabîî, mevcut rejim altında Sisam adası Osmanlı hükümranlığı altında kalacaktır" demiştir.[275] Venizelos ise bu şartlarda müzakerenin mümkün olmadığını söyledi.[276]

---

271 Tanin, 16 Temmuz 1914, s. 5.

272 N. Çetin, *a.g.m.*, s. 159.

273 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 125. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında yapılan mübadele girişimi, adından da anlaşıldığı gibi bir girişim olarak kalmış, I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla gerçekleştirilememiştir. Bunun için 1923 yılına kadar beklemek gerekmiştir. Mübadele fikri her ne kadar gerçekleşmese de çeşitli girişimlerde bulunulmuş, nakil için vapurlar hazırlandığı ile ilgili belgelere ulaşılmıştır. Ayrıca; "Yunanistan'daki üsera meyanında bulunan hastegan ve zuafanın nakli için lavazımat-ı tıbbiyesi(tıbbi araç-gereçlerin tümü) mükemmel bir vapurun Yunanistan limanına izamı hakkında Atina'da bulunan Galip Kemali Bey tarafından gereğinin yapılması bilgisi için" Bkz. BOZ, BEO, Dosya No: 4227, Gömlek No: 316994,1 Zilhicce 1331. "Yunanistan'dan hasta Osmanlı esirlerinin nakli için Mahmut Şevket Paşa Vapurunun hazırlanamayacağı anlaşıldığından yerine Zonguldak Vapurunun tahsisiyle noksanların ikmali" bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4229, Gömlek No: 317158, 8 Zilhicce 1331.

274 Galip Kemali Bey Adalar meselesi hakkında Le Temps gazetesine beyanatta bulunmuştur. Ayrıntısı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 145-146.

275 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 125; Y. H. Bayur, *a.g.e.,* c. 2, k. 3, s. 264.

276 Yunanistan'a bırakılacağı söylenen altı adadan ilk ikisinin büyük devletler tarafından kendisine verilmesi kararlaştırılmıştı, diğer dördü de İtalyanların işgali altındaydı. Ayrıca bu dört ada Midilli ile Sakız adasıyla kıyaslanamayacak kadar küçük ve değersiz olduğundan bu teklif Venizelos'un kabul edeceği düzeyde değildi. Bkz. Y. H. Bayur, *a.g.e.,* c. 2, k. 3, s. 264.

Romanya sefiri Mösyö Filodor de Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelerek adalar meselesi hakkında Başvekile görüşüp görüşmediğini sorunca Galip Kemali Bey olup biteni anlatıp Mösyö Bratiano'yı bu konuda bilgilendirip kendisinden aracılık yapmasını istedi. Çünkü Galip Kemali Bey'in artık bir teşebbüste bulunma ya da yeni bir teklif yapma inisiyatifi kalmamıştı.

Adalar meselesinde Berlin vasıtasıyla da etki yaratılmaya çalışılıyordu. Almanya Sefiri Kont Quadt bu mesele hakkında talimat verilmesi için zaman ve zeminin hazırlanmasına çalışmaktaydı. Ayrıca Korfu'dan dönünce Galip Kemali Bey'i ziyarete gelmiş; iki tarafın karşılıklı münasebetlerde bulunarak uyuşma sağlamayabileceğini söylemiştir. Sırp sefiri de Balkanlarda sulhun sağlanması için elinden geleni yapacağını vadetti.[277]

Yunanistan'ın adalar meselesinde gösterebildiği kolaylık, Osmanlı Devleti'nden bir komiser tayini kabulünden ibaretti. Sait Halim Paşa bu konuda bir komiser tayini esası üzerine hiçbir müzakereye girişilemeyeceğini bildirdi. Bâbıâli ilk teklifi olan adaların mübadelesi fikrinde kararlıydı, adalar hakkındaki kararını asla değiştirmemişti. Yunanistan'la müzakereyi sadece mübadele prensibi esası oluşturuyordu. Bu prensip dışında hiçbir teklifin kabul edilmeyeceğini Sait Halim Paşa telgrafla bildirdi.

Yunanistan adaları gizlice tahkim etmeye başladı. Devletlerin burada bulunan sefirleri yoluyla Mösyö Venizelos'a verdikleri notayı Galip Kemali Bey Sait Halim Paşa'ya gönderdi. Adalar meselesinin iki alakadar devlet arasında çözüme kavuşturulması kapısının açılması Bâbıâli'nin devletlerarası yaptığı teşebbüslerle sağlandı.

2.4.2.11.Adalar Meselesinde Sait Halim Paşa-Venizelos Görüşmeleri

Galip Kemali Bey, adalar meselesinin çözüme ulaşması yolunda Sait Halim Paşa ile Mösyö Venizelos'un yüz yüze gelip görüşmelerinin en uygun yol olacağını söylüyordu.[278] Sonunda Galip Kemali Bey bu düşüncesi gerçekleşmeye yaklaşmıştı.

---

277 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 155-157.

278 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 160-169. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Galip Kemali Bey'in Ege Adaları Meselesiyle ilgili olarak Sait Halim Paşa'ya gönderdiği telgraf suretlerine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.SFR.04.., Dosya No: 280, Gömlek No: 21, 2 Şubat 1914; BOA, HR.SFR.04.., Dosya No: 280, Gömlek No: 41, 11 Şubat 1914; BOA, HR.SFR.04.., Dosya No: 280, Gömlek No: 48, 14 Şubat 1914.

Mösyö Venizelos eğer hükümet son defa yaptığı teklifteki şartlar haricinde bir teklif yapmayı düşünmüyorsa şimdilik bu konuda görüşmenin bir anlamı olmadığını söylemişti. Osmanlı Hükümeti Yunanistan'la ciddi, samimi ve devamlı bir ittifak arzu ettiğinden bu arzusu için elinden geleni yapabileceğini söyleyince Mösyö Venizelos 21 Temmuz'da Patras yoluyla Brüksel'e gitmek için hareket etti. Sait Halim Paşa, Ramazanın ilk günleri olduğundan yapması gereken vazifeleri vardı. Bu nedenle hareket gününün kendisine bırakılmasını istese de Mösyö Venizelos yola çıkmıştı.[279] Sait Halim Paşa da zamanında çıkmış olsa Mösyö Venizelos'la Temmuzun 20'sinde Brüksel'de görüşecek, müzakerelere başlamış olacak ve birkaç güne mutlaka bir neticeye varılmış olacaktı. Ancak o hafta içinde Avusturya veliahdının Saray Bosna'da katledilmesi ortalığı alt üst etti. [280]

Yeni bir girişim olarak bu defa Ege Denizi açıklarında buluşma teklifinde bulunuldu. Venizelos da kabul edince buluşma tarihi teklif edildi. Ayın beşinci çarşamba günü İmbros veya Bozcaada önlerinde vapurda görüşülebileceğiyle ilgili bir telgraf gönderildi. Mösyö Panas'tan Galip Kemali Bey'e Venizelos namına vaziyet aydınlanıncaya kadar mülakatın ertelenmesinin münasip olduğuyla ilgili bir telgraf geldi. Galip Kemali Bey Venizelos'u görünce o da bu telgrafa hayret etti, kendisinin bu yolda bir talimat vermediğini söyledi. Mülakatın her zamankinden daha fazla önemli ve gerekli olduğunu düşünüyordu. Sait Halim Paşa da itilaf akdini arzu ediyordu. Ancak İstanbul'dan ayrılmasına imkân olmadığı için Romanya Hükümetinin de desteğiyle itilaf yapılması için Bükreş'e murahhaslar gönderilmesi ya da İstanbul'da buluşulması teklifinde bulunmasını rica etti.

2.4.2.12.Bükreş Müzakerelerinin Kesilmesi

Galip Kemali Bey Sait Halim Paşa'dan Talat ve Halil Beylerin ertesi gün Sofya yoluyla Bükreş'e hareket edeceklerini ve orada Yunan murahhaslarını bekleyecekleriyle ilgili bir telgraf alınca bu haberi Venizelos'a da verdi. Başvekil, sabık başvekil ve Girit Vali Umumisi Mösyö Zaimis ile Hariciye Umumi Kâtibi Mösyö Politis de içinde bulunduğu Heyet ayın 18'inde Atina'dan yola çıktı. Yunan delegelerine biri bila istizan(yetkisiz) biri de ad referandumu müzakerelerinde bulunma hakkını veren iki salahiyetname verildiğini hakkında Sait Halim Paşa'yı ve Bükreş'i de bilgilendirdi.

---

279 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 172; Ayrıca bayramın görüşmemek için bir bahane olduğun bilgisi için Bkz. Y. H. Bayur, *a.g.e.,* c. 2, k. 3, s. 270.

280 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 172.

Murahhaslar, Bükreş'te buluşarak müzakereye başladı. Galip Kemali Bey Yunanistan'ın adalara Türk bayrağı çekileceği, Padişah namına bir komiser bulunacağını hakkında Sadrazamı bilgilendirdi. Eylül'ün 17 sinde Venizelos ile mülakat yapan Galip Kemali Bey, Bükreş müzakerelerinin kesintiye uğradığını daha müsait zamanda neticelenmesine ve harbin devamı müddetince her iki devletin de bitaraflığı muhafazada başarılı olmalarını temin edeceğini söyledi.[281]

2.4.2.13.Adalar Meselesinde Birinci Cihan Harbi Döneminde Yaşananlar

Yunanistan ile aramızda tek ihtilaf noktası olan Adalar meselesi için Galip Kemali Bey Sait Halim Paşa ile Venizelos arasında Brüksel'de bir mülakat tertip etti. Uzun süre devam eden yazışmalardan sonra Venizelos 21 Temmuz 1914'te Münih'e hareket ederek Sadrazamı orda bekledi. O sırada Avusturya veliahdı ile refikası Saraybosna'da katledildi. Bu aşamada Yunan Başvekil yoluna devam edeceğini bildirse de vaziyetin kötü olduğunu görünce 31 Temmuz'da Atina'ya vardı.

Avusturya ve Sırbistan arasında harp çıkmaması için büyük devletler her iki tarafa karşı teklif ve nasihatte bulunsa da Avusturya-Macaristan Hükümeti Sırbistan'a harp ilan etti. 1 Ağustos'ta da Almanya, Fransa ve Rusya'ya harp ilan etti.[282] Venizelos ile görüşen Galip Kemali Bey bu durum karşısında Yunanistan'ın kesinlikle bitaraf kalacağını ancak Bulgaristan seferberliğini ilan ederse Yunanistan'ın da aynı şekilde hareket edeceğini söylemiştir. [283]

Venizelos, Hariciye Nazırı ile görüşmesinin uzamamasını temenni ettiğini Galip Kemali Bey vasıtasıyla hariciyeye iletti. Galip Kemali Bey bu konu ile ilgili Sait Halim Paşa'dan 8 Ağustos'ta aldığı telgrafta Adalar meselesinin artık başka esaslar çerçevesinde çözülebileceğini söyleyerek bu durumun Venizelos'a bildirilmesini istedi. Galip Kemali Bey Yunan Başvekilini görüp Bâbıâli'nin yeni teklifinin incelenmesi, önceden kararlaştırılmış esasların korunması hakkında ısrar edilmemesini söyledi. 8 Ağustos'ta Romanya Sefiri M. Filodor da Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelerek

---

281 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 175-178.

282 Almanya'nın Fransa ve Rusya'ya savaş ilan etmesinin Yunanistan'daki tesirleri ve Venizelos'un beyanatı hakkında Atina Sefaretinden alınan telgraf için Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb, Dosya No: 1, Gömlek No: 9, 13 Ramazan 1332.

283 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 205-208.

Venizelos'a yapılacak mülakattan vazgeçilmeyip Adalar meselesinin halledilmesi tavsiyesinde bulundu. [284]

Venizelos, Bâbıâli'nin adalar meselesi hakkında yeni teklifinin ne olduğunu sormuştu. Galip Kemali Bey, Sait Halim Paşa İstanbul'dan ayrılamadığından Adalar meselesi hakkında müzakeratta bulunmak için Bükreş'e bir heyet-i murahhasa gönderme konusunda M. Venizelos'un görüşünün alınmasını istedi. Adalar meselesi hakkında yeni teklifini iletti:

- ✓ "Limni, Midilli, Sakız ve Susam Adaları dahil nüfuzu hükümranimiz altına girecek, Zatı Hazreti Padişahi tarafından mensup bir Hristiyan vali tarafından idare edilecekler ve tam idare muhtariyetten müstefit olacaklardır.
- ✓ Gümrük, telgraf, posta ve Düyunu Umumiye varidatından gayrısı mahalli ihtiyaçlara sarfedilecektir.
- ✓ Bu mesele bir kere hal edildikten sonra ümit ve temenni ederim ki, Romanya'nın dahi taraftar olduğu İtilâf az zamanda akdedilebilir. "

Venizelos Atina'dan ayrılamayacağını ancak Bükreş'e murahhas olarak M. Politis'i gönderebileceğini söyledi. Bâbıâli tarafından da Dâhiliye Nazırı Talat Bey'in murahhas tayin edilmesini arzetti. Murahhas tayin edilen Talat ve Halil Beyler Bükreş'e gönderildi. *[285]*

Sait Halim Paşa 12 Ağustos tarihli telgrafıyla bitaraf kalmak hakkındaki kararın kesin olduğunu söyledi. Galip Kemali Bey bu kararı Yunan Hariciye Nezaretine tebliğ ettirip ve bütün gazetelerde neşir ve ilan ettirdi.[286]

Bükreş'te ayın 17'sinde gerçekleşecek müzakerat yine kesintiye uğradı.[287] Galip Kemali Bey, Osmanlı Hükümetinin İtilaf devletlerine karşı harp etmesi halinde Yunanistan'ın ne yapacağını sordu. Venizelos harp Avrupa devletlerine inhisar ettiği müddetçe kesinlikle müdahale edilmeyeceğini ancak Bulgaristan Sırbistan'a tecavüz ederse müttefiklerin imdadına koşacağını söyledi. Bulgarların Sırplara karşı hareketinin haricinde Yunanistan bitaraf kalacaktı.

---

284 Telgraflar ve ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 211; Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi(1914-1918 Genel Savaşı- Savaşın Başından 1914-1915 Kışına Kadar),* , Cilt: 3, Kısım: 1, Ankara 1953, s. 122.

285 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 212; Y. H. Bayur, *a.g.e.,* c.3, k. 1, s. 123.

286 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 213-214.

287 Yapılan araştırmalarda Bükreş müzakereleri ile ilgili olarak arşivde; Yunan Başbakanı Venizelos'un Osmanlı Devleti, Bükreş müzakeratı ve Avrupa harbine dair beyanatı içeren Atina Sefiri Galip Kemali Bey'den alınan telgrafın takdimi ile ilgili belgeye ulaşılmıştır. Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb., Dosya No: 2, Gömlek No: 14, 16 Zilkade 1332.

Galip Kemali Bey 12 Kasım'da Sait Halim Paşa'dan aldığı telgrafta Osmanlı donanması Karadeniz'de manevra yaparken Rus donanmasının tecavüzüne uğradığını öğrendi. Rus orduları müteaddit yerlerden Erzurum taraflarından hududumuza tecavüz ettiği, İngiliz ve Fransız devletleri de Çanakkale'yi topa tutup Akabey'i bombardıman eylediği için ilanı harp ilan edilince Meclis-i Vükela kararıyla ayın 29'unda İtilaf devletlerine karşı harp ilan edildiğini öğrendi.[288]

2.4.2.14.İtilaf Devletlerinin Yunanistan'ı Elde Etme Çabaları

İtilaf devletleri Yunanistan'ı kendi tarafına çekmek için elinden geleni yapıyordu.[289] Galip Kemali Bey de düşmanların Yunanistan'ı kendi taraflarına çekmek için ellerinden geleni yaptıklarını hatta bolca ihsanlar vadettiklerine dair Sait Halim Paşa'ya bir telgraf gönderdi. Ancak Yunanistan'ın tavrı yine aynı oldu. Bulgaristan harekete geçmedikçe kımıldamayacaktı. Bulgaristan tahrik etmedikçe tarafsızlığını koruyacaktı.[290]

Galip Kemali Bey, harbe ihtimal vermemesine rağmen Kral başkanlığında Saltanat Meclisi toplanacağını haber alınca Venizelos ile görüşme talebinde bulundu. Ancak Venizelos'tan bir türlü haber çıkmadı. Galip Kemali Bey Venizelos'a görüşme şansı bulamayınca kraldan mülakat istedi. Amacı Venizelos'u görüp son sözünü söylemek, her ihtimale karşı Yunanistan'ın İtilaf devletleriyle birlikte aleyhte teşebbüste bulunmasının önüne geçmek için gereken tedbirleri almaktı.[291]

2.4.2.15.Yunan Kralıyla Mülakat

---

288 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 218-222. Ayrıca Atina Sefiri Galip Kemali Bey'in gönderdiği telgrafnamelerin birinde Mısır'da bir karışıklık çıkarılarak dükkânların yağmalandığı bildirilmiştir. Bu durum Alman sefiri tarafından da dile getirilmiştir. Bkz. BOA, DH.EUM.4.Şb., Dosya No: 1, Gömlek No: 9C, 24 Zilkade 1332. Galip Kemali Bey2in Mısır hakkında bilgi verdiği diğer bir belge için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2348, Gömlek No: 5, 29 Aralık 1914.

289 Yunan Hükümetinin tarafsızlık siyasetinde ısrar etmesine rağmen İtilaf-ı Müsellese devletlerinin Yunanistan'ı yanlarına almak için korkutucu tedbirler almıştır. Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb, Dosya No: 4, Gömlek No:62, 30 Cemziyelevvel 1333.

290 BOA, HR.SYS., Dosya No: 2401, Gömlek No: 59, 07 Ağustos 1914. Atina Sefiri Galip Kemali Bey sefareti; Prens Jorjek'in arabuluculuğu ile Paris ve Londra arasında başlayan müzakereler, Bulgaristan'ın harbe iştirakinin temini ve Yunanistan'ın askeri tedariki konularında da bilgilendirmiştir. Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb., Dosya No: 5, Gömlek No: 16, 10 Cemaziyelahir 1333.

291 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 225-229. Galip Kemali Bey ile ilgili olarak Yunanistan'ın ahvali umumiyesi hakkında tahriratlar gönderdiği ve Messager d'Athenes gazetesinde makaleler neşredildiği ve bu bunların takdim edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb., Dosya No: 5, Gömlek No: 37, 25 Cemaziyelahir 1333.

Galip Kemali Bey 3 Mart 1915 tarihli telgrafıyla Sait Halim Paşa'ya görüşmenin ayrıntısını anlattı.[292] Kral, Türkiye-Romanya ve Yunanistan'ın birlikte İslav istilasına karşı Balkanlarda bir set tesis ettiğini, Adalar meselesinin dostane bir şekilde halledilmesinin şüpheli olduğunu söyledi. Ayrıca kendisinin sulh taraftarı olduğunu ekledi. Ancak Venizelos farklı düşünmekteydi; İngilizlerin gücüyle Boğazların zorlanabileceğine emindi. Bunun üzerine Galip Kemali Bey, Balkan Harbini Yunanistan'ın Bulgarlar ile ortak hareket etmesi sonucu kaybettiğini, o günlerin unutulmaya çalışıldığını Yunanistan ile sulh akdi için çalışıldığını ve bunun Alman İmparatoru tarafından arzu edildiğini Avusturya'nın da hoş gördüğünü söyledi. Yunanistan'ın tekrar aleyhte harbe girmesi Türkiye'nin mahfolmasını istediğinin göstergesi olacaktı. Bu harbin bir mevcudiyet harbi olduğunu Krala açıkladı. Ayrıca Yunanistan'ın harbe girmesi halinde sadece Türkiye'nin değil Almanya ve Avusturya'nın dostluğunu da ilelebet kaybedeceğini belirtti. Bu sözler karşısında Kral; bir uyuşma zemini sağlanması için elinden geleni yapacağını ve yardım etmeye hazır olduğunu söyledi. Gayret ve samimiyetlerinden dolayı Galip Kemali Bey'i tebrik etti. Galip Kemali Bey mülakat hakkında Alman ve Avusturya sefirlerini de bilgilendirdi.

2.4.2.16.Galip Kemali Bey'in Venizelos İle Görüşmesi, Venizelos'un İstifası ve Yeni Hariciye Nazırı İle Yapılan Görüşme

Venizelos'u gören Galip Kemali Bey kendisiyle konuşma fırsatı buldu. Venizelos bitaraf kalmaya devam edilemeyeceğini, Çanakkale'nin uzun süre dayanamayacağı, Ruslar Karadeniz'de önemli kuvvetlere sahip olduğundan İstanbul'a girerlerse İstanbul meselesini istedikleri gibi halledeceklerini düşündüğü için artık bitaraf kalınmaması gerektiğine inanıyordu. İtilaf devletleri kendilerini birlikte hareket etmek teklifinde bulunurlarsa artık kabul etmek zorunluydu. Reddedilirse İngiltere'nin dostluğunu tamamen kaybederlerdi. Bu konuda kesin kararı erkân-ı harbiye görüşmelerinde Kral verecekti. Venizelos, Kral ile uyuşamazsa istifa edeceğini söyledi.[293]

Şurayı saltanat Kralın riyasetinde toplandı. Başvekil ve Hariciye Nazırı Venizelos Yunanistan'ın harbe iştirak etmesi gerektiğini nedenleriyle birlikte açıkladı.

---

[292] Galip Kemali Bey gönderdiği telgraflarda; Atina gazetelerinin neşriyatı ve Yunan Hükümeti'nin görüşleriyle ilgili bilgiler de vermiştir. Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb., Dosya No: 4, Gömlek No: 7, 7 Rebiülahir 1333. Ayrıca Atina Sefiri Galib Kemali Bey'in Yunan Gazetelerinde neşredilen hali hazırdaki konjöktür huşundaki haberlerle ilgili verdiği bilgiler için Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb., Dosya No: 6, Gömlek No: 96, 28 Şaban 1333.

[293] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 230-233.

Karar oylamaya sunuldu ve birinci toplantıda muhalif kalan eski Başvekillerden M. Theotokis'in çoğunluğa katılmasıyla Yunanistan'ın harbe girmesi uygun görüldü. Ancak Kral bu durumu tehlikeli görüp kabul etmeyince Venizelos "O halde istifamın kabulünü rica ediyorum" demiş Kral da kabul etmiştir.[294]

Galip Kemali Bey Venizelos'un istifasıyla yeni Hariciye Nazırı olan M. Zografos ile görüştü. Bitaraf kalmak taraftarı olduklarını ancak ahvalin ne şekil alacağını ve bizi nereye sürükleyeceğini bilemeyiz demişti. Ayrıca vaktiyle Girit meselesinde kendileriyle aynı fikirde olunsa Yunanistan'ın Balkan İttihadına girmeyeceğini de söylemiş oldu.[295] Galip Kemali Bey yeni Hariciye Nazırı ile yaptığı konuşma hakkında hariciyeyi bilgilendirdi.[296] Yunan gazeteleri de "Yunanistan'ın ilk günden itibaren tuttuğu meslekte devam edeceği" haberi ile görüşmeyi doğruladı.

2.4.2.17. Yunanistan'ın Bitaraflıktan Çıkma Koşulları

Galip Kemali Bey 18 Nisan 1915 tarihli telgrafı ile Yunanistan'ın bitarafıktan çıkma koşullarıyla ilgili gazetelerde gördüğü malumatı bildirdi. Koşullar şöyleydi:

- ✓ "Yunan ordusunun sevkedileceği tek noktanın tayini,
- ✓ 500.000.000 luk ilk istikraza mahsuben, her ay ve harbin hitamına kadar ayda 50.000.000 frank verilmesi,
- ✓ Yeniden ilhak edilecek arazinin tanzimi, tekrar tecavüzlere maruz kalmaması için ittifakın harbin hitamından sonra dahi lüzumu kadar devamı,
- ✓ Geniş bir hinterland ile beraber, İzmir'in ilhakı ve bu kıtanın imarına imkan vermemek üzere mali yardım. Aynı zamanda vesaiti harbiyenin de temini ve Bulgar savletine karşı da talimat isteniyormuş."

Galip Kemali Bey bu şartlarla birlikte Yunanistan harbe girmekten vazgeçirmek söz konusu olmazsa Almanya ve Avusturya ile birlikte Bulgarların üzerine saldırmak

---

294 Venizelos istifa edince Kral ile arasında bir mücadele başlamıştır. Venizelos 2-3 aydır Yunanistan'ın bitaraflıktan çıkması hakkında konuşmaları, Krala takdim ettiği layihaları gazetelerde neşretmeye başlamıştır. Venizelos çeşitli esaslar ortaya koyarak Kralın bu esaslara göre müzakere yapacağını iddia etmiş Kral da resmi tebliğ yayınlamıştır. Bu tebligatta Kral hazretleri tarafından yabancı bir devlete milli toprakları terk etmek esasına dayalı teklif yapılması için Kral tarafından Venizelos'a hiçbir yetki verilmediğini ortaya çıktı. Venizelos Krala müracaat edip hükümet tarafından yalanlama olduğunu ve hakaret olduğunu savunsa da Venizelos siyasi hayattan çekilme kararı verdi. Birkaç güne kadar Avrupa'ya gideceğini açıkladı. Dost ve arkadaşları bu kararından vazgeçirmek istese de etkili olmadı. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 233-251.

295 Galip Kemali Bey görüşmenin ayrıntılarını 12 Mart 1915 tarihli raporuyla Sait Halim Paşa'ya göndermiştir. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 235-238.

296 Galip Kemali Bey hatıratında yeni Hariciye Nazırı için Zografos ismini verirken, Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki belgeler incelendiğinde Yunanistan'ın Yeni Hariciye Nazırı'nın ismi Kristaki Zagrakos olduğuna yönelik belgeye rastlanmıştır. Yeni Hariciye Nazırı ile yapılan görüşme hakkında hariciyeye sunulan rapor; Yunan yeni Hariciye Nazırı Kristaki Zagrakos ile Atina Sefiri Galip Kemal Bey'in mülakatın takdimi bilgisi için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No:2384, Gömlek No: 48, 12 Mart 1915.

konusunda anlaştıklarını ilave etti. Ancak İtilaf devletleri Çanakkale'de kesin başarı kazanmadıkça bitaraflıktan çıkma durumu söz konusu değildi. Yunanistan Bulgaristan'ın vaziyetinden kuşku duyduğu için hareket edemedi.[297]

2.4.2.18. Yunan Seferberliğinin Başlaması ve Venizelos'un Tekrar İstifası

Kral, Venizelos'u bitaraflıktan çıkmamak şartıyla yeni kabile teşkili için görevlendirdi. Venizelos şartı kabul etmedi ancak kesin cevap için rüfekasıyla görüşeceğini söyledi. İngiliz, Fransız ve Rus sefirleriyle de müzakerelerde bulundu. 22 Ağustos 1915'te Venizelos saraya gelerek yeni kabineyi kurmayı kabul ettiğini bildirdi.

Galip Kemali Bey tekrar iş başına gelen Venizelos'tan mülakat talep etti. Umumi politikası sulh ve bitaraflık olacaktı ve Rumlar hakkında bir süredir devam eden kötü muamele ve şiddet devam etmediği sürece Bâbıâli ile münasebetlerinin dostane olacağını söyledi. Mülakat sonucunda Venizelos'un iki devlete karşı eğilimli olmakla birlikte henüz ne yapacağından ya da yapabileceğinden emin olmadığı anlaşıldı.[298]

Galip Kemali Bey 24 Eylül 1915 tarihli telgrafı ile Yunan seferberliğinin başladığı haberini verdi. Gazeteler Yunanistan Milli Bankası'ndan yirmi beş milyonluk bir avans alacağından ve yakında Fransa'nın da yüz milyonluk krediyi bilakaydüşart açacağından bahsediyordu. Galip Kemali Bey başvekili görerek bu haberlerin teyit edilmesini sağladı. Başvekil Bulgarların Sırbistan'a tecavüz etmesi halinde Yunan ordusunun Alman ve Avusturya ordularına karşı gelmek şartı olsa bile Sırbistan'a yardım edileceğini söyledi.

Venizelos seferberlik emrini Krala imzalatarak bitaraflıktan çıkmak için ilk adımı atmış bulunuyordu. Venizelos bu kez de Yunanistan'ı harbe sokamazsa tekrar istifa edeceğini söyledi. Kralla seferberlik gerektiren vaziyetin her noktasında anlaştılar. Ancak Kral sabah Alman sefirine bir telgraf göndererek Yunanistan'ın bitaraflıktan çıkması halinde kendisinin mesul ve sorumlu tutulmaması yönünde bir haber gönderdi. Kral ilk fırsatta Venizelos'u istifaya zorlayacaktı. Çünkü Bulgaristan tarafından bir tecavüz olmadıkça bitaraflıktan çıkmayı düşünmüyordu.

---

297 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 254-257.
298 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 272-276.

Galip Kemali Bey, Kral tarafından kabul edilerek Venizelos'un seferberlik emrini imza ettirmekle tehlikeli bir adım attığını belirtti. Kral memleketin menfaatini bitaraflıkta bulduğunu ve bu kararında sonuna kadar ısrar edeceğini söyledi. Memleketi bir Bulgar hücumuna maruz bırakamayacağını da söylemiştir. [299]

Fransızlar Selanik'e asker çıkarınca[300] 5 Ekim 1915 tarihli tahriratla Yunan hükümetinin bunu protesto ettiğini haber verdi. Yunan hükümetinin resmen müsaadesi alınmadan gerçekleşmişti. Başvekil Yunan hukukuna ve bitaraflığına büyük bir darbe olan bu harekete karşı hafif bir protesto ile karşılık verdi. Venizelos'un açıktan açığa İngiliz ve Fransızlara meyilli politikası, İtilaf devletlerine hoş görünmek amacında olan beyanatları Venizelos'u istifaya mecbur edilmesiyle sonuçlandı.

Yeni kabineyi teşkil edilmesiyle M. Zaimis görevlendirildi. Galip Kemali Bey yeni başvekille görüştü. Yeni Başvekil ve Hariciye Nazırı M. Zaimis "Hükümeti hazıranın siyaseti müsellah bitaraflık olup, Bulgar tehlikesi bertaraf olmadıkça askerin terhisi mevzubahis olmayacağını" söyledi. Osmanlı Hükümeti ile olan münasebeti de iyi diyerek tasvir etmiştir.[301]

3 Kasım'da 1915 yapılan Meclis ictimasında bir mebusun Hariciye Nazırı'nı şiddetli tenkit etmesiyle nazır istifa etti. Yeni kabineyi esbak Hariciye Nazırı ve Londra Konferansı'nda Yunan murahhas M. Skoulidis kurdu. Galip Kemali Bey Skoulidis ile bir mülakat yaptı. Galip Kemali Bey bunu nezarete haber verirken Skoulidis'in Venizelos siyasetinin düşmanı olduğunu, bitaraflıktan yana ve kendileriyle itilaf taraftarı olduğunu da eklemiştir. Bir süre sonra meclis bir kere daha feshedildi.[302]

2.4.2.19.İtilaf Devletlerinin Faaliyetleri

Galip Kemali Bey 25 Kasım 1915 tarihli telgrafı ile Başvekille yaptığı görüşmenin ayrıntılarını anlattı. İtilaf devletlerinin ilk günden beri amacı Yunanistan'ı bitaraflıktan çıkarmaktı. Bunun için İtilaf devletlerinden özellikle İngiliz ve Fransız

299 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 281-287.

300 Düvel-i müttefikanın Selanik'e asker çıkarması hakkında Yunanistan basınında çıkan haber ve yorumlarla ilgili olarak Atina Sefiri Galip Kemali Bey'in tahrirat gönderdiği bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb, Dosya No: 10, Gömlek No: 66, 19 Safer 1334.

301 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 293-296.

302 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 307-310. Galip Kemali Bey daha sonra Mösyö Skoulidis ile bir mülakat yapmıştır. Yaptığı mülakatın özeti için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2389, Gömlek No: 24, 4 Şubat 1916.

sefirleri her türlü vasıtaya başvurdu.[303] Memleketin abluka altına alınıp buğday gelmesi önlenerek karışıklık, fenalık çıkarmaya çalıştı.[304] İngiliz sefareti muhalif gazetelerde beyanname yayınlayarak memlekette 3 günlük zahire olduğu haberini yaydı. Yunan hükümetiyle görüşmek için gelen İngiliz sefirine Yunanistan'ın ihlaskarane bir bitaraflık tatbik edeceği bildirildi. Bu şekilde tehlike bertaraf edildi.

Yunanistan'a böyle bir bitaraflığın yüklediği vazifenin yapılması için İtilaf devletlerinin bütün demir yolu ve hatlarını dilediği gibi serbest bırakabileceği, hele Selanik'e giden tekmil hatlardan istifade edeceği hakkında kati teminat ve maddi taahhüt istediler. Buna karşılık İtilaf devletleri de Yunanistan'da işgal ettikleri tekmil araziyi iade etmeyi ve sebebiyet vermiş olacakları hasarı, tazmin eylemeyi taahhüt ediyordu. İtilaf devletleri Yunanistan'ın bitaraflığını kabul ve tasdik etmiş olduklarından hükümetçe bu şartların ayrıntısı gerekirse sonradan tayin edilmek üzere bu teklifin kabulünde mahzur görülmemiştir. Devletler Yunanistan'ın bitaraflığını tanımış olduğundan, Başvekil orduları Yunan topraklarına uzaklaştırıldıktan sonra Makedonya'ya fazla asker göndereceklerini zannetmiyordu. [305]

Fransızlar Korfu adasında, İmparator Wilhelm'e ait Achileon Kasrı'nı işgal etti. Almanya konsolosu saklanmayı başarabildi ancak Avusturya konsolosunu tutuklandı. Ancak 32 gün sonra konsoloslar serbest bırakıldı. Galip Kemali Bey bu konuda Alman ve Avusturya sefirleriyle birlikte elinden geleni yaptı. Bu sefirler görevlerinde kaldıkça bu yolda çalışmaktan geri kalmayacaklarını anlayan Fransızlar tehdit siyasetiyle Atina'dan çıkarmaya çalıştı. Memlekette postayla haberleşmelerinde kesintiler yaşandı, telgraflar gitmedi.[306]

2.4.2.20. Yunan Kralı ile Mülakat ve Venizelos'un Kabine Teşkili

Galip Kemali Bey'in Kral ile mülakatı yaklaşık kırk dakika sürdü. Venizelos'un kendisine karşı yaptığı tecavüzden şikâyet etti. Bulgaristan'ın Yunan toprağına girme ihtimalini suiistimal olarak görüldüğünü söyledi. Osmanlı Hükümetinin Almanlarla

303 Fransa'nın Yunanistan'ın tarafsızlığını bozmak için Prens Jorge'nin vasıtasıyla Venizelos'un eşi ve Rus kraliçesi nezdinde teşebbüslerde bulunmuş ancak yapmış olduğu teşebbüsler etkili olmamıştır. Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb, Dosya No: 5, Gömlek No: 26, 20 Cemaziyelahir 1333.

304 Yunanistan buğday darboğazından dolayı Maliye Nazırı Mösyö Balis beyanat vermiş, beyanat itilaf devletleri arasında sıkıntıya yol açmıştır. Bkz. BOA, DH.EUM.3.Şb, Dosya No: 13, Gömlek No: 86, 26 Recep 1334.

305 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 318-319.

306 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 341-342. Yunanistan'la yapılan muhaberatın kesilmesi nedeniyle müttefiklerin ve Atina Sefiri Galip Kemali Bey'in protesto notaları için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2390, Gömlek No: 25, 11 Eylül 1916.

münasebetinin yolunda gitmediğini düşündüğünden bütün nezaretlere müsteşar tayin edilmesi gerektiğini söyledi. Ayrıca İngilizlerin bir sulh imza edebilmek için Hariciye ve Dâhiliye Nazırlarına karşı suikastlar ve yok etme siyaseti takip ettiklerini Bulgarları da ittifaktan ayırmaya çalıştıklarını ekledi. Balkanlarda Devlet-i Aliyye, Romanya ve Yunanistan ittihadından yana olunduğu, Yunanistan'ın Türklere değil Bulgarlara karşı şiddetli bir kini olduğunu ilave etti.[307]

İtilaf devletleri Yunanistan artık bitaraflıktan çıkmak istese de Venizelos iktidara gelmediği sürece bunu kabul etmeyeceklerini söyledi. Hatta hükümetin bazı şartlar altında bitaraflıktan çıkmaya yönelik teklifini dahi reddetti. İtilaf Venizelos'u iktidara getirmeye çalıştığı için Kralın çalışmalarından da verimli sonuç alınması mümkün olmadı. Venizelos Selanik'te Amiral Kundiryotis, General Danglis vesairenin oluşturduğu 11 kişilik bir kabine teşkil etti, Hariciye Müsteşarı M. Politis'i de Hariciye Nezaretine aldı. İtilaf devletleri bütün gayretiyle bu Venizelos hükümetini Krala zorla kabul ettirmeye çalıştı. Kral kabul etmediği takdirde çekilmesi ya da görevden alınması kesindi.[308]

İngiliz, Fransız ve Alman sefirleri 6 Aralık 1916 akşamı Başvekili ziyaret ederek ordunun cephane ve toplarının teslimini, Atina vesaire şehirlerde Venizelos adına gönüllü kaydına müsaade edilmesini istedi. Bunun üzerine 8 Aralık 1916'da Alman, Avusturya ve Bulgar sefirleri Türk sefaretinde toplanıp bir nota kaleme alıp hükümete göndererek durumu protesto etti.[309] 3 Kasım'da Hariciye Nazırı M. Malakosta müşterek notalarına cevap vererek dostluğa dayanan ilişkilerin devam etmesi arzusunda olduğunu söyledi.

2.4.2.21.Atina Sefirliğinin Son Bulması

Galip Kemali Bey'e 19 Kasım 1916'da bir Fransız Bahriye zabitinden sarı bir zarf geldi.[310] Fransız Amirali Visamiral'den (Dartige du Fournet) bir mektup olduğu anlaşıldı. Mektupta "İtilaf devletlerine düşman devletlerin Atina'daki sefaretleri memurlarının İtilafa karşı vaki harekatı, tahtelbahirlerinin icrayı faaliyet etmeleri

307 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 337.
308 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 376.
309 Notanın ayrıntısı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 379-381.
310 Atina'da ittifak devleti sefirlerinin memuriyetinde sona ulaşıldı. Fransızların Yunan donanmasına el koymaları, limanları işgal etmeleri ve krala yaptıkları baskı Atina Sefiri Galip Kemali Bey ile diğer müttefik sefirlerinin itilaf devletleri tarafından Atina'dan ihraç edilmeleriyle sonuçlandı. Ayrıntılı bilgi için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2428, Gömlek No: 28, 19 Kasım 1916.

hususunda açıktan açığa gösterdikleri müzaheret, artık burada daha uzun müddet Yunanistan'da ikamet etmelerinin mümkün olmayacağını zatı devletlerine bildirmeye beni mecbur etmiştir" deniyordu. İtilaf devletlerine düşman devletlerin Atina'daki sefaretleri memurlarının, İtilaf devletlerine karşı hareket ettikleri, denizaltılarının faaliyette bulunmaları için yardım ettiklerinden artık Yunanistan'da ikamet etmeleri mümkün değildi. Yunan topraklarını terk etmeleri için gereken yapılacaktı.[311]

22 Kasım Çarşamba sabahı saat 9'da Osmanlı tebaasının bütün memurlarla birlikte Yunan toprağını terk etmesi için gereken tedbirlerin alınması isteniyordu. Marsilya'ya kadar kendilerini götürmek için de bir vapur hazırlanması hakkında gereken tedbirlerin alındığını da yazıyordu. Marienbad vapuruyla yolculuk edilecek, 22 Kasım sabahı saat 8 de biri memurları diğeri eşyaların nakli için iki istimbot, Alkimon rıhtımında hazır bulunacaktı.[312]

Galip Kemali Bey bu mektup üzerine hemen Almanya, Avusturya ve Bulgar sefirleriyle irtibata geçti. Onlara da aynı zarf gelmişti. En kıdemlileri olan Avusturya sefiri hepsi adına Başvekil ve Hariciye Nazırı'nı görmesine karar verildi. Sefir, Başvekil ile görüşme şansı bulamadı ancak Hariciye Nazırı ile görüşme fırsatı buldu. Yapılan görüşmede; bu hadiseden dolayı teessüf ettiğini ancak hükümetin bu durum karşısında bir önlem almaktan aciz olduğunu söylemiştir. Yapabilecekleri tek şey heyetlerin Atina'dan Kavala'ya gitmeleri temin etmekti. Ancak sefirler bu durumun kabul edilecek bir şey olmadığının farkındalığıyla müşterek bir nota ile bu duruma itiraz ettiler.

20 Kasım'da Avusturya sefiri kralla da görüşme fırsatı buldu. Hükümetin kendilerini müdafaa edemeyeceği söylendi, farklı bir sonuç çıkmadı. Sadece Yunan hükümetinin bu hareketi protesto edeceğini söylemekle yetindiler. Sefaret heyeti ve şehbenderlerin yol masrafları ve harcırahlarına karşılık olarak Galip Kemali Bey memleketi terkedeceklerinden memurların masraflarını kapatmak için 50.000 frank avans aldı. Galip Kemali Bey, Atina'dan ayrılmadan önce Kral ve Kraliçe'ye veda etmek için görüşme talep etmiş aynı gün kabul edilmiştir. Saraydan çıkınca Hariciye Nezaretine gidip M. Zakalos'u gördü.[313]

311 Mektubun tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 30-31.
312 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 384-385.
313 Ayrıca Kraliçenin Galip Kemali Bey'in ayrılışıyla ilgili söylediği sözler ve üzüntüsü için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 387; G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 32-33.

22 Kasım 1916 Çarşamba günü Atina'yı terk edeceklerinden Hariciye Nazırı M. Malakosta'ya bir nota gönderdiler. Yunan toprağında bulunan dört siyasi temsilci hakkında karar verilen tecavüz hareketine karşı hükümetlerinin en katî protestoyu yapacağını söylediler. Yunanistan'a vurulan bu darbeyi üzüntüyle karşıladıklarını da söylemişlerdir.[314]

Sefirler Kuleliburgaz İstasyonu'na gelince Sofya'da kendilerini bir tren karşıladı. Trende Alman, Avusturya ve Bulgar sefaret heyetleri için ayrılmış 3 tane yataklı vagon vardı. Yolcular binince hemen hareket edecekti. Galip Kemali Bey Osmanlı sefareti için bir emir alınıp alınmadığını sorduğunda kendisi için bir araç olmadığı öğrendi. Kendisine 5 saat sonra bir marşandiz treni olduğunu, onu kullanarak gidebileceği söylenince 80 lira ücret verip kendi imkânıyla Atina'dan ayrıldı.[315]

2.5. TAHRAN BÜYÜKELÇİLİK VEKÂLETİ (1917)

Galip Kemali Bey Atina'dan ayrılışının ardından sabah saat 10'da Sirkeci'ye ulaştı. Kendisini Hariciye Nezaretinden kimse karşılamaya gelmemişti. Galip Kemali Bey ailece bir kahvaltı yaptıktan sonra Süleyman Şefik Paşa; refikası, kızı ve baldızını Haydarpaşa İbrahim Ağa mahallesindeki köşklerine götürdü. Galip Kemali Bey de Bâbıâli'ye gitti, Hariciye Nazırı Halil Bey ile görüşüp Atina'da başından geçenleri anlattı. Oradan Sadrazam Sait Halim Paşa'nın yanına giderek Kral Kostantin ile son yaptığı mülakat hakkında bilgi verdi. Dâhiliye Nazırı Talat Bey ile görüştü. Baş Mabeyinci Lütfi Simavi Bey'i görerek padişahtan mülakat talep etti. Ertesi gün sarayda görüşmesi bittikten sonra Hariciye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'yla

---

314 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 386-389; G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 36. Galip Kemali Bey Atina sefirliği boyunca yaşanan gelişmeler hakkında hariciyeyi yazmış olduğu telgraflar ve raporlar ile Yunanistan'ın dahili durumu, siyasi ve mali ahvali hakkında bilgilendirmiştir. Bu kısımda konu akışına göre bu belgeler hakkında gereken bilgiler verilmekle birlikte ayıca arşivde belgelerin asıllarına ve yeni bilgilere ulaşmak da mümkündür. Belgelere bakacak olursak; "Yunanistan'ın siyasi ahvaline dair Atina sefiri Galib Kemali'nin Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa'ya arz ettiği yazı" için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 1720, Gömlek No: 24, 12 Temmuz 1914."Atina sefiri Galib Kemali Bey'in Yunanistan'ın siyasi ahvaline dair raporu" için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2384, Gömlek No: 6, 9 Eylül 1914."Yunanistan'ın siyasi ve mali durumunu ihtiva eden malumatın Atina Sefiri Galib Kemali Bey tarafından takdimi" için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2384, Gömlek No: 22, 19 Ekim 1914."Yunanistan'ın ahvali hakkında Atina Sefiri Galib Kemali Bey'im malumatı" için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2390, Gömlek No: 9, 25 Nisan 1916. Yunanistan'ın dahili durumuna ait Atina Sefiri Galib Kemali Bey'in telgrafnameleri için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2390, Gömlek No: 30, 23 Ekim 1916; BOA, HR.SYS., Dosya No: 2390, Gömlek No: 31, 26 Ekim 1916; BOA, HR.SYS., Dosya No: 2390, Gömlek No: 33, 2 Kasım 1916.

315 Galip Kemali Bey'in Atina Sefirliği ile ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivinde önemli oranda belgeye rastlanmıştır. Bunların büyük çoğunluğu kullanılmaya çalışılsa da bir kısmının kullanılması mümkün olmamıştır. Konu akışı ve çalışmanın geneli düşünülerek; tez sadece Atina sefirliği kısmını değil bütün memuriyet hayatını kapsadığından belgelerin kullanımı sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Örneğin arşivde "Müteferrik" başlığı kapsamında HR.SFR.04.. Fon Kodlu 20 civarı belge ve bunun yanı sıra çeşitli belgeler bulunmaktadır. Merak eden okuyucuların bu fon kodunda Galip Kemali Bey ile ilgili araştırma yaparak bu belgeye ulaşmaları mümkündür.

görüştü. Ertesi gün 11'de Sultan Mehmed Reşad tarafından Dolmabahçe Sarayı'nda huzura kabul edildi.[316]

2.5.1. Tarhan Büyükelçiliği Vekâletine Tayin

Galip Kemali Bey Enver Paşa'yı makamında görmeye gitti. Galip Kemali Bey'e:

> "Bende sizi davet edecektim. Tahran Sefiri Kebirimiz Asım Turgut Bey'i Ruslar Tahran civarında esir ederek Rusya'ya götürmüşler. Ben sizi oraya göndermek istiyorum. Kabul eder misiniz?"

deyince Galip Kemali Bey; münasip görülen bu vazifeyi memnuniyetle kabul edeceğini söylemiştir. Enver Paşa oraya ailesini götürme imkânının olmadığından refikasıyla konuşup öyle karar verebileceğini söylese de Galip Kemali Bey:

> "Efendim! Harb içindeyiz. Diplomatlık da bir nevi askerlik demektir. Refikamın vaziyeti kavrayacağına şüphem yoktur. Kabul ediyorum" demiştir.[317]

Galip Kemali Bey ertesi gün yeni Hariciye Nazırı Ahmed Nesimi Bey'i ziyaret etti. Hariciye Nazırı kendisine İran'la aramızdaki sonuca bağlanmamış, asılı duran sorunlar hakkında büyük bir dosya vererek "Hareketinizden evvel bunu tedkik ediniz ki vaziyet hakkında etraflıca malumatınız olsun" dedi. [318]

Galip Kemali Bey, ilk iş olarak sefaret heyetinin kimlerden oluşacağını belirledi. Atina Müsteşarı Subai Zade Necib Bey ile Hariciye hulefasından Nail Bey'i refakatine alacağı hakkında Hariciye Nazırı'nı bilgilendirdi. İran hududunda bulunan Türk dostu aşiretlerin yardımıyla Tahran'a geçmeye çalışan Galip Kemali Bey'in yol güvenliğinin sağlanması için yanına 6. Ordu Kumandanlığı tarafından bir müfreze asker verildi. Kendisine fevkalade masraflar için 200 lirası altın, 800 lirası gümüş mecidiye olmak üzere bin lira verilecekti. Müttefik Almanya Devleti'nin Kirmanşah Başkonsolosu Mösyö Rudolphe Nadolny ile hudutta buluşarak birlikte Tahran'a gidilecekti.[319]

---

316 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 401-402. Memuriyet-i siyasiye ile İran'a gidecek olan Atina Sefiri Galib Kemali Bey'in padişahın huzuruna kabulü bilgisi için ayrıca Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4461, Gömlek No: 334502, 1 Cemaziyelahir 1335.

317 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 404; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 17-18.

318 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 404.

319 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 404-405; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 20. Selim Yapıcı, Galip Kemali Bey'in hatıratını kaynak gösterdiği kitabında da aynı bilgileri vermekle birlikte kendisi Tahran'a Galip Kemali Bey'in Nadoly ile gitmiş olduğunu yazmıştır. Ancak hatıratta da görüldüğü gibi gitmek istenmiş ancak ilerde de görüleceği gibi gidilememiş Nadoly İstanbul'da Galip Kemali Bey'i ziyarete gelmiştir.

Sait Halim Paşa yerine Dâhiliye Nazırı Talat Bey sadrazam olunca[320] Galip Kemali Bey sadaret dairesine giderek Talat Paşa'yı tebrik etti. Kendisine "Paşa Hazretleri! Bugün memleket sizden ilk iş olarak şu iaşe meselesinin intizam altına alınmasını bekliyor!"[321]dedi.

Galip Kemali Bey, Tahran'a yola çıkma zamanı gelince Sadrazam Paşa'yı görüp görevi hakkında emirleri almak için sadarete gitti. Kendisi ile İran'daki vaziyet ve alakadar eden meseleler, takip edilecek siyaset hakkında 1 saat kadar görüşme fırsatı buldu. Galip Kemali Bey bu konuşma sonrasında İran ahvali hakkındaki dosyayı ayrıntılı inceleme zahmetinden kurtulmuştu. Talat Paşa'dan hangi sıfatla Tahran'a gidecekse gereken irade-i seniyenin çıkarılmasını rica etti. Talat Paşa:

> "Canım! Ne diye gideceksin! Sefiri sağir idin, Sefiri Kebir olacaksın!"

demiş, Galip Kemali Bey bunun üzerine;

> "Aman Paşa Hazretleri! Sizden bir ricam vardır. Asım Bey henüz memleketimize gelmemiştir. Ona henüz bir memuriyet verilmeden yerine gitmek vicdanen beni muazzeb eder. Müsaade buyurur iseniz şimdilik Sefiri Kebir ünvanile vekaleten gönderileyim. Asım Bey geldikten sonra asaletim icra buyrulur."

dedi. Galip Kemali Bey'in bu isteği üzerine Ahmed Nesimi Bey'in o yönde arz tezkiresini yazıp sadarete bildirmesini istedi.[322] Ayrıca İran şahına verilmesi için de bir name-i hümayun hazırlandı.[323]

Galip Kemali Bey gereken tezkire yazılınca 4 Mart 1917'de orta elçi ve fevkalâde murahhas olarak Tahran Sefaret-i Seniyesini vekâleten idare etmekle görevlendirildi.[324] Kirmanşah Şehbenderi Refik Bey'e hareketin tayini için Galip

---

320 Sait Halim Paşa ile İttihat ve Terakki Cemiyeti arasında ihtilaf çıktığından hükümet daha kuvvetli ve azimli hareket edebilmek için Sait Halim Paşa istifaya mecbur edilerek yerine Dâhiliye Nazırı Talat Bey sadrazam olmuştur.

321 İstanbul'da iaşe sorunu hat safhaya ulaşmıştı. Fatih belediyesi ekmek isteyen kadınlar tarafından basılmıştı. Çocuklar lokantaların attığı çöplerdeki kemikleri toplar hale gelmişti. Avusturya'dan bir kurona alınan şeker İstanbul'da 400 kuruşa satılıyordu. Bunlara şahit olan Galip Kemali Bey Talat Paşa'ya bunlardan da bahsederek iaşe sorununa çözüm aranmasını istemiştir.

322 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 410.

323 Tahran Sefiri Asım Bey'in görev süresinin bitiminde yerine Fevkalâde murahhas orta elçi unvanıyla Atina Sefiri Galip Kemali Bey'in atanacağını bildiren İran şahına gönderilecek name-i hümayunun takdimi yapılmıştır. Bkz. BOA, MV., Dosya No: 257, Gömlek No: 22, 4 Cemaziyelahir 1335.

324 Tahran Sefir-i Kebiri Asım Bey'in izinli olduğu müddet içerisinde sefaret işlerini memuriyet-i hazırası uhdesinde kalmak şartıyla fevkalede murahhas orta elçi ünvanıyla Atina Sefiri Galip Kemali Bey'in yürüteceği bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4458, Gömlek No:334337, 12 Cemaziyelevvel 1335; BOA, BEO, Dosya No: 4461, Gömlek No: 334572, 6 Cemaziyelahir 1335.

Kemali Bey'in oraya ulaşmasının beklenmesi gerektiği yönünde bir telgraf çekildi.[325] Ayrıca arkadaşlarıyla birlikte hareket etmeden önce uygun bir hanenin kiralanıp hazırlanması da istendi.[326]Galip Kemali Bey'e İran'a gitmeden önce geçmiş hizmetlerinin mükâfatı olarak Talat Paşa tarafından birinci rütbeden Mecidi nişanı verilmiştir.[327]

2.5.2. Galip Kemali Bey'in Tahran Memuriyetinin Gerçekleşememe Nedenleri

Galip Kemali Bey'in İran'a hareketi Bağdat'ın düşmesi nedeniyle ertelendi. Bir süre sonra Kirmanşah'taki İran Prenslerinin yardımıyla İran'dan geçme fırsatını yakalayan Galip Kemali Bey hareket emrini aldı. Harbiye nezaretinin belirleyeceği hareket günü konusunda İran Prensi İstanbul'a geleceğinden "Bekleyiniz" haberi çıkmıştı. Şark hudutlarında ülkenin vaziyeti günden güne kötüleşince Galip Kemali Bey'in yolculuğu gerçekleşemedi.[328]

Galip Kemali Bey'in memuriyet gecikince kendisine hazırlık için İstanbul'da, seyahat için yolda ve fevkalade masraflar için Tahran'da sarfedilmek için Harbiye Nezaretinden verilen 2.000 liranın hesabını ve elde kalan parayı vermesi istendi. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Kazım Bey'i Kuruçeşme'deki yalısında ziyaret eden Galip Kemali Bey kendisine hesap pusulasını verdi.[329]

Galip Kemali Bey'in yolculuğu gerçekleşmeyeceğinden Kirmanşah'da buluşacağı Almanya'nın Tahran Maslahatgüzarı Mösyö Nadoly 17 Haziran 1917'de İstanbul'a gelerek kendisini ziyaret etti.[330] Galip Kemali Bey Mösyö Nadoly ile yaptığı

---

325 Hariciye Nezareti Umur-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Kirmanşah Şehbenderi Refik Bey'e çekilen "Hatt-ı hareketinizin tayini için Galib Kemal Bey'in oraya vusulüne intizar edilmesi muktezidir" şeklindeki telgraf için Bkz. BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 75, Gömlek No: 37, 10 Cemaziyelahir 1335.

326 Galip Kemali Bey için bir hanenin kiralanmasıyla ilgili olarak iki belgeye ulaşılmıştır. İlkinde; İdare-i Umumiye-i Dahiliye Müdüriyetinden Musul Vilayeti'ne çekilen "Tahran Sefiri Galib Kemal Bey ve rüfekası salı günü hareket edeceklerinden, ikametleri için şimdiden münasib bir hanenin kiralanması ve hazırlanması şeklinde" şeklindeki telgraf olup Bkz. BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 74, Gömlek No: 303, 5 Cemaziyelahir 1335. İkinci Belge; Tahran Sefiri Galib Kemali Bey ve arkadaşının Pazartesi günü hareket edeceklerinden ikametleri için münasib bir hanenin kiralanması ve hazırlanması hakkında Musul Valiliği'ne gönderilen şifreli telgraf için Bkz. BOA, DH.İ.UM.EK., Dosya No: 30, Gömlek No: 69, 18 Cemaziyelahir 1335.

327 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 411.

328 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 412.

329 Tayini aşamasında kendisine fevkalade masraflar için 200 lirası altın, 800 lirası gümüş mecidiye olmak üzere bin lira verilecekti bilgisi yer alırken seyahat ve yol masraflarının eklenmesiyle birlikte 2 bin liraya ulaştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Galip Kemali Bey bu memuriyet için görevlendirilince İran'daki nüfus sahibi kişiler hakkında bilgi toplamıştır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 415-416.

330 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c.1, s. 416.

görüşmenin ayrıntısını bir rapor yazarak Hariciye Nazırı Ahmed Nesimi Bey'e takdim etmiştir.[331]

I. Dünya Savaşı boyunca Osmanlı Devleti ile İran arasında ittifak kurma çalışmaları devam etmiştir. Bu yöndeki çabalar savaşın hemen başında uygulanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte görüşmelerin devam ettiği dönemde Almanya da Osmanlı Devleti de İran'la ittifak görüşmelerine girişti ancak uygulama aşamasına geçirememişlerdir. Tahran, Rus ve İngiliz kontrolüne girince Osmanlı Devleti ve Almanya, Luristan eski valisi Nizamü's-Saltana'yı İran'ın temsilcisi olarak tanıyıp onun üzerinden ittifak girişimlerinde bulunduysa da istenen sonuç elde edilemedi. İran'ın içinde bulunduğu olumsuz durum, savaş yıllarında merkezî otorite zayıflaması, siyasî çatışmalar, merkezî yönetimin aşiretlere söz geçirememesi ittifak anlaşmasının yapılamamasında etkili oldu. [332]

2.6. PETROGRAD/BREST-LİTOVSK TEMSİLCİLİKLERİ VE MOSKOVA BÜYÜKELÇİLİĞİ (1918)

2.6.1. Petrograd'da Karma Komisyonun Oluşturulması, Tayini ve Yaşananlar

Sovyet Hükümeti, Almanlara 13/26 Kasım 1917 tarihinde mütareke akdedilmesi için ilk başvurusunu yapmıştı. Bundan sonra yapılan görüşmeler sonucu 2/5 Aralık 1917'de Brest-Litovsk'ta geçici bir mütareke yapıldı. Bu mütarekenin yapılmasıyla taraflar arasında barış müzakereleri başlamıştı. Mütarekeye ek olarak esirlerin mübadele edilmesi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin düzenlenmesi ile ilgili tüm devlet temsilcilerinin katılımıyla Petrograd'da bir "Karma Komisyon"[333] oluşturulmasına karar verildi. Alman ve Avusturya Hükümetleri Brest-Litovsk'ta başlayacak olan barış müzakerelerinin sonucunu beklemeden Petrograd'a temsilcilerini yollamak için

---

331 İkili arasındaki konuşmada Nadoly, Osmanlı Devleti'ni mümkün olduğu kadar güç ve kuvvete sahip olmasını, harp halinde ihtiyaç duyulacak her şeye sahip olmasını istediklerini, Osmanlı Devleti'nin kuvvetinin İran ve diğer İslam hükümetinin kuvvet ve gayretini arttıracağını söylemiştir. Mülakatın tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.* , c.1, s. 417-420.

332 S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 21-22.

333 Karma Komisyon, 2 komisyon halinde çalışmalarını yürütecekti. Birincisi esirlerin durumuyla ilgilenecek ve esirlerin durumunun iyileştirilmesi için gereken tedbirleri almaya çalışacaktı. İkincisi ise mali ve iktisadi münasebetler ile alışveriş münasebetlerin düzenlenmesi hakkında çalışacaktı. Bkz. Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 397.

harekete geçti. Osmanlı Devleti de müttefiklerine bağlı kalarak Petrograd'a gidecek heyet için çalışmalara başladı.[334]

Osmanlı Hükümeti adına bu komisyonda Atina Sefiri Sabıkı Galip Kemali Bey yer almıştı.[335] Rusya'nın iç durumu ve Bolşeviklerin amacı hakkında bilgi alınması için kendisinden faydalanıldı. Galip Kemali Bey yazdığı beyanatlarla hükümeti bilgilendirdi. Beyanatında da belirttiği gibi bütün ahali, her sınıftan, kadın erkek ayırt edilmeksizin yüz binlerce insan Bolşeviklerin etrafında toplanıp, onları kuvvetlendirip sağlamlaştırarak bir an önce sulhun imzalanmasını istemekteydi.[336]

Galip Kemali Bey'in Türk heyetinin başına getirilişi şöyle gerçekleşmişti: Galip Kemali Bey bir sabah Hariciye Umuru İdariye Müdürü Suad Bey tarafından Nezarete davet edildi. Suad Bey kendisine;

> "Almanya Devleti bazı mukaveleler akdi için dört müttefik devletin Petrograd'a birer heyeti murahhasa gönderilmesini teklif etmiş. Bâbıâli de bu teklifi kabul ederek Sadrazam Talat Paşa sizin Türk Heyeti riyasetine tayininizi tensib buyurmuşlar. Hemen hareketiniz icap etmektedir. Hariciye Nazırı Vekili Halil Beyefendi sizi on birde kabul edecektir. Pasaport ve harcırah muamelelerini hemen yaptırınız. Tezkere yazılmıştır. İrade-i seniye yarın şerefsadir olur"

dedi. Bu sözler üzerine Galip Kemali Bey kendisine uygun görülen bu görev için teşekkürlerini bildirdi. Pasaport ve harcırah işlerini hallettikten sonra Enver Paşa'ya gitti. Enver Paşa kendisine Rusya'daki esirler hakkında malumat toplaması için tavsiyede bulundu. Galip Kemali Bey'in yanına Harbiye Nezaretinden Remzi Paşa, Maliye Nezaretinden Müfettiş Turhan Bey, Hariciye Nezaretinden de bir kâtip ve adli müşavir verildi. İrade-i seniyyenin çıkmasıyla hareket etti.[337]

Galip Kemali Bey, 29 Aralık 1917'de İstanbul'dan hareket ederek Balkan treni ile Viyana üzerinden Berlin'e geçti. Burada Talat Paşa ile görüşüp gerekli malumatları

---

334 A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 396; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 22.

335 Petersburg'da toplanan ve üseraya ait meselelerin halli, posta, telgraf ve ticari münasebetler ile ilgili sorunlar faslı ve diğer hususlarda uğraşacak olan komisyonda, sorunlar hakkındaki esaslar ve mukavelelerin tayin, akt ve imzasına Osmanlı sefirlerinden Galip Kemali Bey'in tayin edilmiştir. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4501, Gömlek No: 337572, 18 Rebiülahir 1336.

336 Ayrıca beyanatın ayrıntısı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 3-4.

337 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 423. Sovyet Rusya'ya gönderilen ilk resmi Osmanlı temsilcileri bırakışmadan sonra Petrograd'daki Karma Komisyona katıldı. Hilal-i Ahmer adına Yusuf Akçura, Hariciye adına Galip Kemali Bey ve Maliye Müfettişi Turhan Bey Ocak ayından itibaren Petrograd'dadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri(Ekim Devrimi'nden Milli Mücadele'ye),* Gözlem Yayınları, İstanbul 1979, s. 22. Ayrıca ; Petersburg'a gönderilen Osmanlı Heyeti Reisi Galib Kemali Bey ile Maliye Müfettişi Tarhan Bey'in muhassasatı(maaş vb.)hakkında bilgi için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2448, Gömlek No: 11, 12 Şubat 1918.

alan Galip Kemali Bey 1 Ocak 1918'de yapılan Muhtelit(Karma) Komisyonun ilk toplantısını kaçırmıştı.[338] Galip Kemali Bey 8 Ocak 1918'de Brest-Litovsk'a vardı. Ertesi gün Bavyera Veliahdi ve Şark Orduları Kumandanı Prens Ruprect'in davetlisi oldu ve Prens'e takdim edildi.[339]

Galip Kemali Bey, Bulgar sefiriyle birlikte Petrograd'a gitmek için yola çıktı. İki sefaret yoldayken Alman Murahhas Heyeti Petrograd'a gidip üsera işleriyle ilgilenmeye başlamıştı. Galip Kemali Bey'in içinde bulunduğu heyete Talat Paşa'nın emriyle Hilal-i Ahmer Murahhası Yusuf Akçura da katıldı.[340] Remzi Paşa ve Miralay Tevfik Bey ile birlikte Türk heyeti 4 kişi oldu. Bulgar sefirinin 1 kâtibi bulunuyordu, Alman heyeti de 6 kişiden oluşmaktaydı.

Petrograd'a yola çıkan grup Pazar günü Hariciye Nezaretine giderek Hükümetin temsilcisi Zolkind ve Dobrovolski ile görüştü. Ertesi gün Rus delegesi Gillerson'un riyasetiyle müzakereler yapıldıktan sonra Bolşeviklerin taktiğinin zaman kazanmak olduğu anlaşıldı.

12 Ocak 1918'de Petrograd'a ulaşan[341] Galip Kemali Bey ilk iş olarak Kont Mirbach'ı gördü. Galip Kemali Bey Mirbach ile yaptığı görüşme sonrasında Petrograd'a gitmelerinin amacının; Almanların ve Avusturyalıların Rusya'daki esirlerini kısmen de olsa kurtarmak ve bir an önce ticari münasebetleri tesis etmek olduğunu anladı.[342]

Galip Kemali Bey heyetle birlikte Bolşevik murahhaslarıyla tanışmak için Petersburg'un Hariciye Nezaretindeki Beyaz Salon'a gitti. Karşılıklı müzakereler başladı. Galip Kemali Bey akşam olunca Sadrazam Talat Paşa vasıtasıyla İstanbul'daki Hariciye Nezaretine ilk telgrafı gönderdi. [343]

Galip Kemali Bey Petrograd'da bulunduğu süre içinde Sovyet Hükümetinin Türkiye ile olan faaliyetlerini de takip etmekle görevliydi. Ancak kendisinin Petrograd'a

---

338 A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 397.

339 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c.1 s. 426.

340 Yusuf Akçura, Talat Paşa'da Berlin'de verdiği emir üzerine Türk esirlerin işleriyle ilgilenmek için heyette yer aldı. Bkz. A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 396.

341 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 431; Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi(1914-1918 Genel Savaşı-Savaşın Sonu)*, Cilt: 3, Kısım: 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1967, s. 122.

342 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 431.

343 Telgrafta; Petersburg'da Alman ve Avusturya murahhasları ile sonra da Dohrovolski ve Zolind ile görüşüldüğünden, üsera komisyonuna katılım, beyanatın hangi dilde olacağından vs. bahsedilmiştir. Telgrafın tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 432-33.

ulaştığı sıralarda Sovyet Hükümeti 29 Aralık 1917/11 Ocak 1918 tarihinde Türk Ermenistan'ına ait bir nizamname yayınlamıştı. Bu nizamname ile Rus işgali altında bulunan Türk arazisindeki Ermenilere kendi başlarına teşkilatlanma ve kendi geleceklerini kendilerinin tayin edebilmesi hakkını resmen tanıdığını ilan etti. Bu kararla Sovyet Hükümeti Türkiye'nin haklarına doğrudan doğruya müdahale ediyordu. Galip Kemali Bey bu durumu 14 Ocak tarihli telgrafıyla Sadrazam Talat Paşa'ya bildirdi.[344] Rusların çıkarmaya başladıklarından, Ermeni ve Hristiyan Gürcüler tarafından İslam ahalisinin kötü muamele ve katliamlara maruz kaldığından da haberdar etti.[345]

Petrograd'a gönderilen Türk Heyetinin sıkıntı yaşadığı en önemli konular arasında parasızlık gelmekteydi. Kendilerine gönderilen tahsisat yetiştirilemediğini gibi fevkalade masraflar için de bir tahsisat verilmemişti. Galip Kemali Bey cebinden birçok masraf yapmak zorunda kalmıştı.[346]

2.6.2. Galip Kemali Bey'in Ziyaretçileri, Cuma Namazı ve Sonrasında Yaşananlar

Petersburg'ta olduğu duyulan Galip Kemali Bey'in ziyaretine birçok kişi geldi. Bütün İslam Cemiyetlerine mensup olan rüesa; Tatar, Gürcü, Çerkez, Türkistanlı bazı dindaşlar ve şehirdeki Cami-i Şerif'in imamı, Kazan'daki Baş Müftü ile ulema ve fudaladan(faziletli) Alimcan Efendi ziyaretine gelenler arasında yer alıyordu. Galip Kemali Bey Leningard'da harp sırasında Efgan Emiri Abdurrahman'ın aracılığıyla yapılan camide cuma namazını kılmak istediğini söyleyince memnuniyetle kabul edilmiştir.[347]

Galip Kemali Bey 18 Ocak 1918 Cuma günü öğle namazını Cami-i Şerifte kılmak için yola çıktı. Baş müftü Alimcan Efendi hutbeyi okuduktan sonra cuma namazını kıldırdı. Camiden çıkılınca imam efendinin dairesine gidilerek yemekler yendi. Saat 2'den sonra top ve mitralyöz sesleri gelmeye başladığından bir sorun

---

344 A. N. Kurat, *a.g.e.,* s. 397; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 23.

345 Ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 444-445. Galip Kemali Bey gönderdiği başka bir telgrafta da; Romanya'nın tağyir-i meslek(siyasetini değiştirmeye çalışmak) ettiği, Lenin'e yapılan suikastın sonuca ulaşmadığı, Rusya, İngiltere, Fransa ve Amerika'nın takip ettiği emperyalist politikayı Almanya'nın uygulamaya çalıştığı gibi meselelerden bahsetmiştir. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2446, Gömlek No: 58, 17 Ocak 1918.

346 Galip Kemali Bey'in yeterli tahsisat olmadığından kendi cebinden 500 lira harcadığı bilgisi mevcuttur. Bkz. A. N. Kurat, *a.g.e.,* s. 398. Bu konuda Galip Kemali Bey para ve katip talebinin karşılanması için girişimde bulunmuştur. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2295, Gömlek No: 4, 14 Şubat 1918.

347 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c.1, s. 434.

olduğunu anlamışlardı. İmam Efendi'ye gelen telefonlardan işin aslı öğrenildi. İki parti arasında çarpışma çıkmıştı, askerlerin müdahale ederek muhaliflerin üzerine ateş açtıkları öğrenildi. Bu durum gece 11'den 4'e kadar devam ettiği için o durumda sokağa çıkılamayacağından saat 8'e kadar İmam Efendi'nin misafiri olduktan sonra kızaklara binilerek otellere döndüler. Galip Kemali Bey yaşananlardan Sadrazam Paşa'yı da haberdar etti. [348]

2.6.3. Sivil Üseranın Yaşadıkları

Sivil üsera türlü kötü muamele ve zorbalıklarda karşılaştıklarından bu durum karşısında Türk heyetinin yardımlarını bekliyordu. Galip Kemali Bey sivil askerlerin maruz kaldığı fena muamelelere karşı 23 Ocak 1918 tarihinde bir protestoname okudu. Bununla esirlerin sesi olmayı amaçlayarak kötülüklerin son bulmasına çalıştığı söylenebilir. Galip Kemali Bey bu protestosuyla sivil üseranın maruz kaldıkları kötü muamelelerden bahsetti. Sivil veya asker olsun bütün esirlerin vaziyetlerinin iyileştirilmesi konusunda ittifak sağlanmalıydı.

Memleket gazetelerinden gelen resmi malumatlarda; Türk esirlerin kötü muameleye maruz kaldıkları bilgisi yer alıyordu. Ancak Türk esirleri kötü muamele maruz kalmalarının yanında, Kafkas Rus makamlarınca silahlandırılmış Ermeni milisleri ile Kûban Kazakları tarafından güpe gündüz katledilmekteydi.

Bakü'de bir adaya bırakılan 4.000 Türk askeri orda açlıktan ölüme terkedildi. Tifüslü diye bir tren dolusu asker gaza bulanarak yakıldı. Bunlardan da anlaşılacağı gibi Rusya'daki üseranın durumuna bakıldığında sağlığı ve hayatları tehlikedeydi.[349]

Üserayı yaşadıkları bu felaketlerden kurtarmak için çeşitli girişimlere başvurulmuştur. Avusturyalılar Üsera-yı Mülkiye Mukavelenamesi'ni imzalayınca Türk heyeti de üseranın haklarını korumak adına harekete geçti. 7 Şubat 1918'de Üsera-yi Askeriye, Mecruhin ve Hastagan hakkında mukaveleler imzalandı. 7 Şubat 1918 tarihli telgrafıyla Galip Kemali Bey üsera-yi askeriye, mecruhin ve hastagan hakkındaki

---

348 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 442. Yapılan araştırmalarda; Kazan Tatarlarından Alimcan Efendinin Galip Kemali Bey'e verdiği paralarla ilgili belgeye ulaşılmıştır. Belgede ayrıca; Stockholm sabık sefiri Galip Kemali Bey'in İstanbul murahhası Mehmet Nusret Bey'e verdiği mektupla ilgili müsveddelerin de hazine-i evraktan çıkarılarak gönderildiği bilgisinin yer aldığı görülmüştür. Ayrıntılı bilgi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:118, Gömlek No: 21, 24 Eylül 1924; BOA, HR.İM.., Dosya No:118, Gömlek No: 17, 24 Eylül 1924.

349 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 447-448. Ayrıca Galip Kemali Bey Rusya'daki esirlerle ilgili taleplerde bulunmuş ve esirlerin yaşadıkları karşısında Rus hariciye komiserliği ile görüşme yapmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2295, Gömlek No: 3, 19 Ocak 1918.

mukavelenameyi imza ettiğimizi, 10 Şubat 1918'de yürürlüğe gireceğini, üsera-yi mülkiye hakkında da bir iki güne kadar ilgili mukavelenin imzalanacağını Hariciye Nezaretine ve sadrazama telgrafla arzetti. Üsera-yi Mülkiye hakkındaki mukavelename imzalanınca Brest'teki Sadrazam Paşa'ya ve İstanbul'da Hariciye Nezaretine bildirdi.[350]

Galip Kemali Bey Rusya'da 5 hafta kaldı. Petersburgda'ki vazifesi; üsera-yi harbiye, mecruhin-i askeriye ve Rusya ile siyasi ve askeri ilişkilere dair sözleşmeler imzalamaktı. Galip Kemali Bey görevini yerine getirerek sözleşmeleri imzaladı. Yapılan sözleşmeler de menfaatlerimiz dikkate alınarak yapıldı.[351]

2.6.4. Berlin'e Hareket, Moskova Öncesi İstanbul ve Berlin'de Yaşananlar

12 Ocak 1918'de gelen dört müttefik devlet heyeti, 34 gün Petersburg'da kaldıktan sonra 15 Şubat 1918 Cuma günü saat 12'de Varşova yoluyla Berlin'e hareket etti. 17 Şubat 1918'de Berlin'e gelince Adlen oteline inildi. Galip Kemali Bey Berlin'e gelince hariciyeye; Yusuf Akçura ve Nuri Beyleri Hilal-i Ahmer Mümessili olarak Petersburg'da bıraktığını, Rusların da aynı şekilde İstanbul'a bir mümessil ve bir kâtip gönderme hakkında sahip olduğunu, transit ve posta paketleri hakkındaki protokollerin Berlin, Viyana, Budapeşte ve Sofya'da imzalanacağını, kendisinin nerede beklemesinin uygun görüldüğünü hakkında emir beklediğini bildiren bir telgraf gönderdi.

Heyetler Brest-Litovsk'ta yaşananları Berlin'e gelince öğrenme fırsatı buldu. Brest-Litovsk'da yaşananlar hakkında öğrendikleri de şunlar oldu: Troçki sulhu imzalamak istemeyince Alman Ordusu Kumandanı General Hoffmann masanın üzerine yumruğunu koyarak "Öyle ise Alman ordularına: İleri!" emrini veriyorum deyince Troçki 18 Şubat 1918'de bir telsiz telgrafla sulha talip olmuştu. 19 Şubat Salı Almanlar bu teklifin yazılı olarak yapılmasını isteyip ileri harekâta devam etmişti. 21 Şubat'ta yazılı sulh teklif edilmiş ancak Almanlar eski şartlarda sulh yapmayacaklarını bildirmişti. Ukrayna, Polonya ve Finlandiya'nın istiklalini, Litvanya ve Estonya'nın Almanya'ya ilhakını istemişlerdi. Alman ordusu birkaç günde üç bin top binlerce

---

350 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 467-470. Türkiye ile Rusya arasında Petrograd'da imzalanan sivil üseranın mübadelesi mukavelelerini; Galip Kemali Bey hatıratında: Sivil Üseranın mübadeleleri hakkında imzaladığımız mukaveleler, Hasta ve yaralıların iadesi hakkındaki mukavalename ve Deniz ve kara yolu ile yapılacak posta nakliyatına ait munzam protokolün tercümesi olarak 3'e ayırmış ve tercümelerine yer vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 139-147.

351 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 4.

mitralyöz ve sayılamayacak kadar silah, cephane ve tayyare ele geçirmişti. Bir süre sonra Rusya civar memleketlerde tehlike arz etmemeye başlamıştı.[352]

Galip Kemali Bey Berlin'deyken Hariciye Nezaretine Rusya usulü hakkında bir rapor yazdı. Berlin'de yeterince istihbarat da toplayınca 22 Şubat 1918 Cuma akşamı arkadaşlarını Berlin'de bırakan Galip Kemali Bey raporunu vermek için İstanbul'a hareket etti.[353]

Galip Kemali Bey 25 Şubat 1918'de İstanbul'a geldi. Bâbıâli'de Hariciye Nazırı vekili Halil Bey'i ziyaret edip şifahi raporunu verdi. Ertesi gün Sadrazam Talat Paşa'yı ziyaret ederek Petrograd'daki vaziyet, müzakereler ve sonucu hakkında bilgi verdi. 27 Şubat 1918'de Harbiye Nazırı Talat Paşa'yla görüşen Galip Kemali Bey yakında Rusya'ya dönebileceğinden bahsetti[354] ve Talat Paşa'dan çeşitli talimatlar aldı. Bunlar arasında; Rusya'daki Müslümanlarla münasebetlerde bulunarak onlara doğru yolu göstermeye çalışmak ve onları Türkiye tarafına çekmek yer alıyordu. Gereken durumlarda Müslümanların yaşadığı yerlere memurlar göndermesini de tavsiye etti.

Galip Kemali Bey İstanbul'dan ayrılmadan önce Adliye Nazırı Halil Bey ile mali meselelerin halledilmesi için görüştü. Ayrıca kendisine cumartesi yola çıkacağını da haber verdi. Moskova'da verimli şekilde çalışabilmek için elçilik tahsilatının yanı sıra esirlere harcanmak için de tahsisat gerekiyordu. Bu nedenle kendisine Harbiye Nezaretinden 50 bin lira tahsis edildi.

Galip Kemali Bey Petrograd'da bulunduğu sürede tahsisat nedeniyle çektiği sıkıntılardan dolayı elçilik için düzenli bir tahsisatın gerekli olduğu düşünüyordu. Bu nedenle Ahmed Nesimi Bey huzurunda ricada bulunarak;

- ✓ Bir aylık maaşının peşin olarak elçiliğe gönderilmesini
- ✓ Kalem, tercüme, matbuat, hademe vesair işler için ayrı bir tahsisat konmasını
- ✓ Umur-u mühimme(gizli masraflar) için şimdilik 30-40 bin mark gönderilmesini istedi.

352 G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c.1, s. 474-479.
353 Galip Kemali Bey'in Rusya hakkındaki raporu ve ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 478-485.
354 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 4.

Galip Kemali Bey bu istediklerinin gerçekleşmesi halinde Petrograd'daki zorlukların yaşanmayacağını ve Moskova'da sağlıklı bir çalışmanın gerçekleşeceğini düşünüyordu.[355]

Galip Kemali Bey, Talat ve Enver Paşa'dan gereken talimatları aldıktan sonra Rusya'ya Almanlar ile birlikte gideceğinden önce 2 Mart 1918'de Berlin'e hareket etti. Heyetin kadrosunda Petersburg sefareti ikinci kâtipliğinde bulunmuş Müşir Fuat Paşazade, Sadaret tercümanı Esat Fuat Bey ve Hariciyeye yeni intisap etmiş Babanzade Şükrü Bey bulunuyordu.[356]

7 Mart Perşembe Berlin'e ulaşıldı. 9 Mart Cumartesi Hariciye Nezaretine gidip Müsteşar von Busche ile Umuri Şarkiye Müdürü Mösyö Nadoly gören Galip Kemali Bey öğleden sonra Kont Mirbach'ı gördü. Kendisi ile yaptığı konuşmadan Moskova'ya gidileceğini anladı. Berlin'de Galip Kemali Bey heyetiyle birlikte 40 gün kaldı.

Rusya'da dâhili vaziyet büyük karışıklık içinde olduğundan ve Bolşevik Hükümeti Petrograd'da bulunmayı emniyetli görmediğinden hükümet merkezini Moskova'ya taşıdı.[357] Ancak memleketin düşmanla sarılı olması ve muhalif kuvvetlerin de varlığı nedeniyle Moskova'da da emniyet ve asayişin sağlanması kolay olmadı. Muhalifler arasında da Brest-Litovsk Anlaşması'na karşı büyük bir muhalefet hareketi başlamıştı. Rusya'ya gelecek Alman temsilcilerine karşı suikast yapılmasından korkulduğu için Bolşevik Hükümetinden bu konuda önlem alınmasını istemiştir.[358]

Galip Kemali Bey 23 Mart 1918'de Hariciye Nazırı Vekili Halil Bey'den Nisan'ın 1 ya da 2'sinde Alman heyetiyle birlikte Petersburg'a hareket edileceğine dair

---

355 A. N. Kurat, *a.g.e.,* s. 400-401; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 24. Yapılan araştırmalarda arşivde maaş konusu ile ilgili belgelere rastlanmıştır. Petersburg'd toplanan İktisad Komisyonu'na memur Heyet-i Osmaniye Reisi Galip Kemali Bey ve refakatinde bulunan kişilere yevmiyelerinin verilmesi bilgisi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4507, Gömlek No: 338021, 13 Rebiülahir 1336. Petersburg'da toplanan komisyona memuren gönderilen Atina Sefiri Galip Kemali Bey ve maiyetinde bulunan kişilere Meclis-i Vükelaca alınan karara göre yevmiyelerinin birer misli arttırılması uygun görülmüştür. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4501, Gömlek No: 337513, 13 Rebiülahir 1336. Mütareke Komisyonu Reisi olarak Galip Kemali Bey'in maaşının tam olarak ödenmesi bilgisi için de Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4560, Gömlek No: 341987, 21 Cemaziyelahir 1337. Ayrıca; Galip Kemali Bey esir Rus zabıtalarına harpten önce ve sonra verilen maaş ile ilgili bilgi vermiştir. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2703, Gömlek No: 3, 26 Haziran 1918.

356 Galip K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 5-6. Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki belgeler incelendiğinde vazife icabı Petrograd'a giden Atina Sefiri Galip Kemali Bey ile Sadaret tercümanı Esat Fuat Bey'e huduttan geçişte kolaylık gösterilmesiyle ilgili belgeye ulaşılmıştır. Bkz. BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 18, Gömlek No: 60, 19 Cemaziyelevvel 1336. Heyetin kadrosunda Petersburg sefareti ikinci katipliğinde bulunmuş Müşir Fuat Paşazade, Hariciyeye yeni intisap etmiş Babanzade Şükrü Bey de bulunduğu halde belgede bunlardan bahsedilmemektedir.

357 Galip Kemali Bey Moskova memuriyetine geldikten bir süre Osmanlı sefareti de Moskova'ya taşınmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2296 A, Gömlek No: 2, 1 Mayıs 1918.

358 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 6-7.

telgraf aldı. Bunun üzerine Galip Kemali Bey Berlin'de bulunan Talat Paşa ile Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya birer telgraf yazarak Petersburg'a gideceğini oradan da Moskova'ya nakil edileceğini haber verdi.

Enver Paşa, üsera işlerine bakması için Binbaşı Hakkı Bey'i Galip Kemali Bey'in refakatine verdi. Petersburg yerine Moskova'ya gidilmesi kararlaştırıldığından Hakkı Bey de Moskova'ya götürüldü. Hakkı Bey bütün üsera sarfiyatıyla ilgili hesaplarla ilgilenecekti. 17 Nisan'da Galip Kemali Bey esirlerin ihtiyaçlarının karşılanması için kendisine verilen ve muhafaza etmiş olduğu 930.000 markı Binbaşı Hakkı Bey'e teslim etti. Esirlerin maruz kaldığı sefalet ve zorluğu biraz olsun hafifletmek istiyorlardı. Bu para esirlerin ihtiyacının ancak bir kısmını karşılayabilecekti. Üsera komisyonu adına Moskova'dan kurye ile Berlin Sefareti Seniyyesine beş milyon markın gönderilmesi söz konusuydu. Remzi Paşa ve Hakkı Bey ile imzaladığı müşterek bir telgraf ve diğer malumatlarla birlikte Harbiye Nezaretini bir telgrafla bunlardan haberdar etti. [359]

2.6.5. Moskova Memuriyetinde Yaşananlar

Galip Kemali Bey Petrograd'daki memuriyeti sırasında Berlin Büyükelçisi sıfatıyla birinci delege olarak Talat Paşa bulunuyordu. Talat Paşa'nın refakatinde ikinci delege olarak Brest-Litvosk müzakeratında Hakkı Paşa hükümeti temsil etti. Petrograd'da üç sözleşme imzalandıktan sonra 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk Anlaşması imzalanıp Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında 28 Mart 1918 tarihinde onaylandı. Muahede yürürlüğe girdikten sonra anlaşmaya göre karşılıklı diplomatik temsilcilerin tayin edilmesi gerekiyordu. Almanya Moskova elçiliğine Kont von Mirbach'ı tayin ederken Sovyetlerin Berlin elçiline A. Joffe getirildi, Türkiye'nin Moskova'daki elçisi de Galip Kemali Bey oldu.[360] Osmanlı Hükümetinin Sovyet Hükümeti nazarında ilk ve son

---

359 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 13-18. Petersburg sefareti ile ilgili olarak rastlanan bir belgede; Petersburg Sefareti eşya cetveli hakkında eski sefirlerden Galip Kemali Bey ile mülga Umur-ı Siyasiye kalem-i mümeyyizlerinden Ragıb Baki Bey'den malumat istendiği bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 97, Gömlek No: 26, 27 Şubat 1924.

360 Akdes Nimet Kurat eserinde Galip Kemali Bey'in Moskova Memuriyetine getirilmesi ile ilgili olarak çeşitli bilgiler vermiştir: Rusya ile münasebetlerin önem arzettiğini belirterek; Enver ve Talat Paşaların bir süredir takip ettiği Türkçülük siyasetinden dolayı Rusya'da yaşayan 20 milyon Türk-İslam ahalisinin Türkiye ile bağlarının kurulmasını istemekteydi. Brest-Litovsk Anlaşmasıyla Rusya'daki Müslümanlara Türkiye'ye hicret etme hakkı tanındığından Moskova'ya gönderilecek elçi Türkiye'nin Rusya Müslümanlarıyla da ilgilenecekti. Bu nedenle herhangi bir problem oluşmasının önüne geçilmek istendiğinden Moskova'ya gönderilecek elçinin "Türkçü" olması şartının olduğunu söylemiştir. Akdes Nimet Kurat kitabında Galip Kemali Bey'in Moskova'ya gönderildiğine göre Talat ve Enver Paşa'nın itimadını kazanmış biri olduğunu ve "Türkçü" olduğunu yazmıştır. Galip Kemali Bey'in hatıratında Moskova sefirliğinden bahsettiği kısımda böyle bir bilgi veya ayrıntı bulunmamaktadır. A. N. Kurat, *a.g.e.,* s. 399-400. Ayrıca

temsilcisi Galip Kemali Bey olmuştur.[361] Petrograd'a giderken hiçbir talimat almayan Galip Kemali Bey, Berlin'den hareket edeceği gün Hakkı Paşa'yı ziyaret edip Moskova memuriyeti hakkında görüşünü sorduğunda kendisine:

> "… Her ne münasip görürsen onu yap! Sakın talimat isteyip de bir şey sorma! Çünkü sorarsan mutlaka bir kulp takılır, cevap alamazsın!... "demiştir.[362]

Galip Kemali Bey Berlin'de bir süre kalıp Alman hariciyesi ile de gerekli görüşmeleri yaptıktan sonra Alman heyeti ile birlikte 19 Nisan 1919'da hareket etti. Türk ve Alman elçileri 23 Nisan 1918'de Moskova'ya ulaşınca adet olduğu üzere askeri merasimle karşılandılar. Sovyet Hükümeti tarafından Alman Heyeti için gayet korunaklı ve güzel bir bina hazırlandığı halde Türk heyeti için bir bina hazırlanmadığından bir süre Şerementief'in sarayının bir bölümünde geçici olarak ikamet ettiler.[363]

Galip Kemali Bey Moskova'ya gelişini Hariciye Nezareti ve Berlin Sefaretine bildirdi. Kont Mirbach'ı ziyaret etti, Hariciye Komiseri Mösyö Çiçerin ile görüştü.[364] Galip Kemali Bey görüşme hakkında Hariciye Nazırı'nı bilgilendirecek bir telgraf gönderdi. Çiçerin; Brest Ahitnamesi'nin tasdik edilişi hakkında bilgisi olmadığını söylemişti. Moskova'ya siyasi mümessil gönderileceğinden haberi olmadığı için İstanbul'a Rus mümessil gönderilmesinin de söz konusu olmadığını söyledi.[365]

Galip Kemali Bey'in Brest-Litovsk Anlaşmasının imzalanmasından sonra Moskova elçisi olduğu bilgisi için Bkz. Y. H. Bayur, *a.g.e.,* c. 3, k. 4, s. 304.

361 Ayrıca Stefanos Yaresimos da Akdes Nimet Kurat'ın eserinde olduğu gibi eserinde Galip Kemali Bey'in Türkçü niteliğinden dolayı bu görev için tercih edildiğini belirtmiştir. Bkz. S. Yerasimos, *a.g.e.,* s. 22-23. Telli Korkmaz ayrıca makalesinde Sovyet Hükümetinin hiçbir zaman İstanbul'a resmi temsilci göndermediğini de belirtmiştir. Bkz. Telli Korkmaz, "Türk-Sovyet İlişkilerinde G.V. Çiçerin ve Ermeni Meselesi", *Belleten*, Cilt. 80, Sayı. 288, Ağustos 2016, s. 625.

362 İlerleyen konularda da görüleceği gibi Galip Kemali Bey nezareti her konuda haberdar etmeye çalışsa da telgraflarına cevap alamadığı pek çok zaman oldu. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 56.

363 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 19; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 25. Akdes Nimet Kurat kitabında Galip Kemali Bey'in kaldığı saray için Şeremet'iyev'lerin sarayı demiştir. Alman Heyeti için bina hazırlandığı halde Türk hükümeti için böyle bir hazırlık olmayışını da; Sovyet Hükümetinin Türk heyetine önem vermediklerini göstermiş olduğunu söylemekle birlikte, Türk heyetine bina hazırlanmayışının nedenini Dış İşleri Komiserliği mensuplarının Türk heyetinin gelişinde haberdar olmadığı şeklinde izah ettikleri de eklemiştir. Bkz. A. N. Kurat, *a.g.e.,* 401. Galip Kemali Bey kendisine diğer sefirler gibi bir bina hazırlanmadığından sadarete henüz bir ev tutamadığı ve Brest-Litovsk Muahedesi hakkında rapor göndererek haberdar etmiştir. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2980, Gömlek No: 79, 17 Mayıs 1918.

364 Akdes Nimet Kurat eserinde; Galip Kemali Bey Moskova'ya gidince ilk iş Dış İşleri Komiseri George Çiçerin ile görüştüğü bilgisini vermiştir. A. N. Kurat, *a.g.e.,* 401. Telli Korkmaz da makalesinde 30 Nisan 1918'de Çiçerin ile gerçekleşen görüşmede Çiçerin'i telaşlandıran tek konunun Kafkasya'daki durum olduğunu belirtmiştir. Bkz. T. Korkmaz, *a.g.m.,* s. 625.

365 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 20. Çiçerin; Brest-Litovsk Anlaşmasının Osmanlı Devleti tarafından onaylandığına dair yazılı bir belge kendilerine ulaşmadığı için Moskova'ya bir Türk elçisinin geleceğinden haberleri olmadığını söylemiştir. Bkz. A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 402.

Galip Kemali Bey, Hariciye Nazırı Ahmed Nesimi Bey'e Moskova'daki ilk izlenimleri hakkında bilgi verdi. Rusya'nın dâhili vaziyetinin iyi olmadığını, memlekette şiddetli buhranlar çıkabileceğini, yabancı entrikaların buhranları tetikler vaziyette olduğunu bildiren rapor gönderdi.[366]

Galip Kemali Bey'in elçilik görevine resmen başlayabilmesi için Sovyet Devlet Başkanı ve İcra Komitesi Başkanı olan Sverdlov'a itimatnamesini sunmalıydı. 26 Nisan 1918'de Galip Kemali Bey, Alman Büyükelçisi Kont von Mirbach ile aynı gün Kremlin'e giderek Sovyet İcra Komitesi Başkanı Sverdlov'a Hariciye Nazırı tarafından verilen itimatnamesini sundu. Merasim esnasında Hariciye Komiseri Çiçerin, muavini Karahan ve bir tercüman bulunuyordu.[367] Galip Kemali Bey; iki komşu devlet arasındaki dostane ilişkilerin tesis edilmesi için geldiğini, bu durumdan memnuniyet duyduğunu ve bütün gayretiyle kendi ve hükümeti adına gereken yardımın yapılacağını söylemiştir. Ancak Sverdloff:

> "Dostluktan bahsediyorsunuz fakat ordularınız Kafkasya'da harekat-ı askeriye yapmakta devam ediyor. Bu nasıl iş? Hükümetinize yazınız da münasebatı dostaneye aykırı hareketlerden vazgeçsin!"

diyerek bir sefirin namesini takdim etmek için gittiği ilk resmi mülakatta yapılmayacak bir davranışta bulundu. Galip Kemali Bey bu sözler karşısında kendisinin böyle bir askeri harekâttan haberdar olmadığını, eğer böyle bir girişim varsa da İslam ahalisini yok olmaktan kurtulmak için yapılabileceği düşüncesindeydi. Bu konuda Bâbıâli'ye yazacağını ve ilgili malumatı aldığında kendilerini bilgilendireceğini söylemiştir.[368]

Galip Kemali Bey'in Moskova'dan hariciyeye ilk telgrafı 27 Nisan 1918'de gönderildi ve Fransızca olarak kaleme alındı. Bu telgrafında; Sovyetler tarafından Petrograd'daki anarşistlerin çıkardığı ayaklanmaların bastırıldığından, Moskova'ya acilen bir konsolos memuru gönderilmesi gerektiğinden ve beklenmedik durumlarda oluşan masraflar için gerekli işlemlerin yapılması gerektiğinden bahsetti.[369]

---

366 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 21-23.

367 A. N. Kurat, *a.g.e.* , s. 402.

368 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 23-25; A. N. Kurat, *a.g.e.* , s. 404; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 25-26. Akdes Nimet Kurat ayrıca Galip Kemali Bey Sverdlov'un sözlerinden sonra "Türk elçisi bu münasebetle heyecanlanmış ve Bu söylediklerimin doğruluğunu işimin başında göreceksiniz" dediğini belirtmiştir. Bkz. Akdes Nimet Kurat, "Brest-Litovsk Müzakereleri ve Barışı(20 Aralık 1917-3 Mart 1918)", *Belleten*, Cilt. 31, Sayı: 123, 1967, s. 403.

369 A. N. Kurat, *a.g.e.* , s. 404; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 25-26. Galip Kemali Bey'in 25 Nisanda Müslüman Harbi Şurasının Moskova kolunun dağılmasıyla 29 Nisanda Bâbıâli'ye bir tel çektiği bilinmektedir. Bu telde: "Ruslar, Müslüman

6 Mayıs'ta sefaret-i seniye heyeti şerefine Rus Müslümanlarını temsil eden, Moskova'daki ileri gelen eşraf tarafından yüz kişilik bir ziyafet düzenlendi. Dört saat süren ziyafette karşılıklı nutuklar ve konuşmalar yapıldı. 30 milyonu saldırgan davranan Rusya Müslümanlarının bir uyanış devresine girdiği, bu süreçte ümit ve emellerini Osmanlı Devleti'ne bağladıkları anlaşıldı. Kırım gibi Kafkasya ve Kazan da Devlet-i Aliyye tarafından işgali arzu ediyordu.[370]

2.6.6. Galip Kemali Bey'in Moskova'daki Ziyaretçileri

Moskova'daki Kazanlı ve diğer Türk ülkelerinden elçiliğe Galip Kemali Bey'i ziyarete gelen kişiler Bolşeviklerin kendilerine karşı nasıl bir tutum sergilediğini ayrıntısıyla anlattı. Galip Kemali Bey o dönemde Moskova'da ikamet eden Müslüman Tatarlar, diğer zümreler ve aydınlar tarafından adeta bir "kurtarıcı" gibi karşılanmıştı.

11 Mayıs'ta Kazan Müftüsü Alimcan ve sabık Kazan Hükümeti Milli İdaresi Reisi Sadri Maksudi Moskova'ya gelip Galip Kemali Bey'i ziyaret etti. Müslüman halk işleri ve vaziyet hakkında bilgi verdiler. Maksudi Efendi Türkistan'ın birinci kapısı olan Bakü'nün her ne olursa olsun işgal edilmesini istemediğini söyledi.[371]

Galip Kemali Bey'i ziyarete gelenler sadece Moskovalı Müslümanlar olmayıp Kazan, Ufa, Turgay(Türkistan)'dan gelenler de bulunuyordu. Yeni oluşturulan Kırgız(Kazak) Cumhuriyeti Milli Komiseri Ali Bey de ziyaretçiler arasındaydı. Bütün ziyaretçiler Türk Hükümetine bağlılıklarını bildirmekle birlikte maddi ve manevi yardımlarını beklediklerini söylemiştir. Galip Kemali Bey'in ise elinden "Milli teşkilat ve müesseselerin canlandırılması ve genişletilmesi, Rusya'daki bütün Müslümanlar arasında birlik ve iştirak fikrine çalışmak" tan başka bir şey gelmiyordu. Galip Kemali Bey'in şu noktada bunların dışında yardımda bulunması mümkün değildi. Maddi

---

teşkilatını dağıtmaya başladılar, baskı yapıyorlar, kendilerine göre teşkilat kuruyorlar; menafi-i islamiyeyi şiddetle müdafaa eden "il" gazetesi kapatıldı. Bolşevik fikirlerini Türkiye'de de yaymak için Mustafa Suphi'ye 'Yeni Dünya' gazetesi çıkartıldı." bilgisini vermiştir. Yine 28 Haziran tarihli bir telde de "Ruslar ulusal İslam dairelerini kaldırıyorlar, yerlerine Müslümanların sevmedikleri biçimler geçiriliyor. Hicret hakkını kullanmak isteyenler artıyor. Hükümete Müslümanları kazanın diyorum dinlemiyor" bilgisini ermiştir. Bkz. Y. H. Bayur, *a.g.e.,* c. 3, k. 4, s. 304.

370 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 30. Galip Kemali Bey Moskova'ya gidince ilgilendiği bir konu da Rusya'daki esirler arasında uygulamaya başlanan Komünist propagandası oldu. Bu propagandalara engel olmak ve Türk esirlerin bir an önce yurtlarına dönmelerini sağlamak gerekiyordu. Bunun için Almanlarla birlikte zaman kaybetmeden çalışmak gerekiyordu. Bkz. A. N. Kurat*, a.g.e.* , s. 430.

371 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 32-33; S. Yapıcı*, a.g.e.,* s. 26.

yardım yapılacak durumda olunmayıp ancak Rusya Müslümanlarının haklarını Sovyet Hükümeti karşısında korumak için teşebbüste bulunması mümkündü.[372]

2.6.7. Petrograd'a Götürülen Hediyeler

Galip Kemali Bey Moskova'ya elçi olarak tayin edilince İstanbul'dan ayrılmadan önce Enver Paşa'yı ziyaret etti. Kendisine Petrograd'daki büyük cami için güzel bir halı hediye edilmesinin Müslümanlar açısından önemli bir etki oluşturacağını söyleyince gayet güzel bir halı ile el yazması bir Kur'an-ı Kerim gönderilmesine karar verildi. Galip Kemali Bey'in amacı cuma günü halıyı cami-i şerife serebilmekti.[373]

Galip Kemali Bey, Sultan Reşat adına hediye edilen halıyı Petrograd'a götürmek için 22 Mayıs'ta Kazan Müftüsü Alimcan Efendi, Yusuf Akçura ve Nuri Beyleri yanına alarak Moskova'dan hareket edip ertesi gün 23 Mayıs Perşembe Petrograd'a vardı. Prens Orloff'un hanesine misafir olup ertesi gün Yusuf Akçura ve Nuri Bey ile İmam Efendi'ye misafir oldular. Halı, Enver Paşa'nın hediyesi Kur'an-ı Kerim ile sedefli rahleyi Müftü Alimcan Efendi'ye teslim ettiler. Enver Paşa'ya hitaben teşekkürname kaleme alınıp imzalanarak İstanbul'a gönderilmek için Galip Kemali Bey'e teslim edildi. Galip Kemali Bey o akşam Moskova'ya dönünce Enver Paşa'ya da yaşananlar hakkında gereken malumatı verdi. [374]

2.6.8. Rusya Müslümanları Meselesi

Galip Kemali Bey'e göre Osmanlı Devleti bir Türk-İslam Devleti olduğu için her yerde Türk ve Müslümanların geleceğini düşünerek onların refah içinde yaşamasını amaçlıyordu. Bu nedenle de Türkiye ile Rusya arasında dostluk münasebetlerinin oluşturulması ve geliştirilmesinde en önemli aşamayı Rusya Müslümanları oluşturuyordu. Rusya hükümeti tarafından Müslümanlara ne kadar iyi muamele edilirse ilişkiler de o nispette iyi gelişecek ve dostluk sağlamlaşacaktı.[375]

---

372 A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 407.

373 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 5-6; A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 425-426.

374 Galip Kemali Bey'in bu Petrograd seyahati, Rus tebaası Müslümanlar için büyük bir öneme sahiptir. Zaten 23 Mayısta Petrograd'a vardıklarında garda kendilerini Türk, Tatar, Gürcü, Polonyalı Müslümanlardan oluşan büyük bir heyet karşılamıştır. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 43-44; A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 425-427.

375 Galip Kemali Bey hatıratının bir bölümünde; Rusya'da bu dönemde bulunmaktaki tek vazife olarak orada yaşayan on binlerce Müslüman ve Türk kardeşlerin milli, kültür ve dini mevcudiyet ile menfaatlerini Brest-Litovsk Anlaşmasının on birinci maddesine dayanarak korumaya çalışmak, milli teşkilat kurmak yolundaki çalışmalarında yanlış adım atmalarını önlemek olarak açıklamıştır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 103.

Galip Kemali Bey bu konuyla ilgili Çiçerin ile yaptığı görüşmede Rusya ahalisinin 40-50 milyonunun Müslüman olup Türkiye'nin onlara karşı büyük bir sempatisi olduğunu söyledi. Rusya bu Müslümanların kültür, teknik ve dini alanlarda ihtiyaç ve isteklerini ne düzeyde gerçekleştirirse ilişkilerde o derece iyi olacaktı. Türklerin Ermenilere katliam yaptığı hakkında Galip Kemali Bey'in bir bilgisi olmamakla birlikte bildiği tek şey; Türk Doğu vilayetlerinin tahliye edilmesi sürecinde Rus askeri makamları tarafından yerli Müslümanlara yapılan şiddet ve zulümdü. Katliamlar ve karışıklıklar Ermenilerin başının altında çıkıyordu.[376]

Galip Kemali Bey'in Rusya Müslümanları ile ilgilenmesi Rus Hükümetinin canını sıkıyordu. Ancak Brest-Litovsk Anlaşması'nın 11. maddesi[377] kendisine Rusya Müslümanlarıyla yakın temasta bulunma hakkını verdiğini düşünüyordu. Sovyetler ise bu maddeye itibar etmeyerek bu Müslüman kitleyi Sovyet vatandaşı yaparak kendi kanunlarına tabi olmaları gerektiğini düşünmekteydi.

Galip Kemali Bey Moskova'ya geldiği günden beri yaptığı gözlemlerde Müslümanlara karşı baskı siyaseti takip edildiğini, Rus ahalisinin bile Bolşevikliği benimsemediğini gördü. Genel memnuniyetsizlik karşısında Sovyet makamları da şiddet kullanıp ahali üzerindeki baskısını her geçen gün arttırıyordu. Talat Paşa'dan aldığı emre göre Galip Kemali Bey, Rusya Müslümanları ile ilgilenecekti ve bu süreçte kendisine Yusuf Akçura da yardım etti. Hilal-i Ahmer temsilcisi sıfatıyla Moskova'ya gelen Yusuf Akçura Türk esirlerinin durumunu inceleyerek vatanlarına dönmeleri konusunda yardımda bulunacaktı.

Sovyet Hükümeti, veraset kanunu çıkarıp Müslümanların mallarının Sovyet Hükümetine ait olduğu iddiasında bulundu. Bu kanun büyük nüfusa sahip olan Moskova, Kazan, Ufa, Orenburg, Troysk ve diğer şehirlerdeki mal ve mülk sahibi olan Müslümanlara ağır bir darbe oldu. Bunla da yetinmeyen Sovyet Hükümeti mal ve mülk haczi kanunu çıkararak uygulamaya koydu. Bunla da varlıklı Müslümanları zarar uğratmaya çalıştılar. Bunlar karşısında Moskova'daki Müslümanlar Galip Kemali Bey'e

376 A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 409-410.

377 Brest-Litovsk Anlaşmasının 11. maddesine göre; Rusya Müslümanlarından arzu edenler, mal ve mülklerini satarak Türkiye'ye göç edebilecekler ve bunlar kolayca Türk tabiiyetine alınacaklardı. Bu gibilere Sovyet Hükümetince bir müşkülat çıkarılmayacaktı.

başvurarak haklarının korunması için yardım istedi. Galip Kemali Bey bu durum karşısında İstanbul'dan talimat istemiştir.[378]

1917 ihtilalinden sonra Kazan ilindeki Müslüman köylerinde milli hareket hız kazanmıştı. Bolşevikler tarafından milli teşkilatları dağıtılan ve artık milli faaliyetlerini gerçekleştirme imkânı bulamayan başta Kazan Türkleri ve diğer Müslümanların ileri gelenleri aydınlar, mollalar, öğretmenler, iş adamları, tüccar ve esnaflar bütün ümitlerini Türk Hükümetine bağladı. Galip Kemali Bey'in bu ortamda Moskova'ya gidişi Kazan Türkleri ve diğer Müslümanlar tarafından büyük sevinçle karşılandı. Moskova'daki Müslümanlar büyük ziyafetler tertip edip buralarda verdikleri nutuklar ile Rusya Müslümanlarının Türkiye'ye bağlı olduğunu söylemiştir. Moskova'daki Türkiye Büyükelçiliği bu ortamda Müslümanlar için dayanak noktası oldu. Elçiliği her yerden birçok müracaat gelmeye başlayınca Galip Kemali Bey Rusya Müslümanlarının haklarını tanıtmak ve korunmasını sağlamak amacıyla Brest-Litovsk Anlaşması çerçevesinde Sovyet Dışişleri Komiserliğine teşebbüste bulundu. Müslümanların Türk tabiiyetine geçmek için müracaatları her geçen gün arttığı halde Sovyetler uygun görmeden bir şey yapılamayacağından Galip Kemali Bey 18 Mayıs 1918'de Çiçerin'i ziyaret ederek bu konuda bir nota verdi. Ancak Galip Kemali Bey'in Çiçerin ile görüşmesinden bir sonuç alınamadı. Ama yine de Rusya Müslümanlarının haklarını korumak yolunda Sovyet Dışişleri Komiseri nezdinde çalışmalarına devam etti.

Galip Kemali Bey çalışmalarına devam etse de Sovyet Hükümetine karşı yapılan bütün ziyaretler ve müracaatlar sonuçsuz kaldı. Milliyetler Komiserliği'nin tespit ettiği esaslara bağlı kalmaya devam eden Sovyet Hükümeti, Müslüman halka karşı uyguladığı siyasete devam etti. Milli idarenin yeniden oluşturulması söz konusu olamazdı. Sovyetlerin ancak Türkiye'nin askeri müdahalesi ile bu yoldan vazgeçmesi mümkündü. Ancak Enver Paşa'nın da belirttiği gibi Türk Hükümeti Rusya üzerinde askeri baskı oluşturabilecek bir kuvvete sahip değildi. Bu da Galip Kemali Bey'in çalışmalarının sonuçsuz kalmasına neden oldu.[379]

2.6.9. Yeni Dünya Gazetesi Nedeniyle Sovyet Hükümetine Yapılan Protesto

[378] A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 412-413.
[379] A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 419-422.

Sovyet Müslüman Komiserliği oluşturulunca Komiser Vahidof ilk iş olarak Moskova'da milli efkâr ve hislerin neşredildiği ve savunulduğu İl gazetesini kapattırarak yerine Yeni Dünya adlı bir gazete çıkarmaya başladı. Bu gazetenin tek amacı; Bolşevik prensip ve emellerini halk arasında yaymak, Osmanlı Devleti ve onun idaresini elinde bulunduran İttihatçılar aleyhinde yazılar yazmaktı. Bu görevi de Mustafa Paşazade Suphi Bey üstlendi.[380]

Mustafa Suphi idaresinde çıkmaya başlayan Yeni Dünya gazetesinin ilk sayısı Galip Kemali Bey Moskova'ya geldikten 4 gün sonra, itimatnamesini sunduğunun ise ertesi günü 27 Nisan 1918'de çıkmıştı.[381]Yeni Dünya gazetesi Müslüman Komiserliği'nin idaresi altında ve Sovyet Hükümeti'nin parası ile çıkarılmaktaydı. Bu nedenle Sovyet Hükümeti ve Komünist Parti'nin bir organı durumundaydı. Amacı; Türk esirleri başta olmak üzere Müslümanlar arasında Sosyalist fikirlerin yayılmasını sağlamaktı. Esirlere ve ilgili dairelere parasız olarak dağıtılan Yeni Dünya gazetesinin ayrıca Türkiye'ye de dağıtılması amaçlanmıştır.[382] Moskova'dan Hariciye Nezaretine gönderdiği ilk mektubunda Galip Kemali Bey "Rusya ve özellikle Türkiye içinde Bolşeviklik düşüncelerini yaymak amacıyla kurulan 'Yeni Dünya' konusunda ve Bolşeviklerinin Rusya Türklerinin milli kurumlarına karşı aldıkları önlemler" hakkında bilgi vermiştir.[383]

Galip Kemali Bey, Mustafa Suphi ile görüşerek Türkiye Hükümeti aleyhine yapmış olduğu faaliyetlerden vazgeçirmek için çalıştı. Elçilik ikinci kâtipliği görevinden bulunan, aynı zamanda Mustafa Suphi ile arkadaşlığı bulunan Şükrü Bey'i bu konuyla ilgili Mustafa Suphi ile görüşmesi için gönderse de istenilen sonuç alınamadı.[384] Mustafa Suphi, Osmanlı Devleti'ni "Paşalar Hükümeti" olarak görmekteydi ve Talat ve Enver Paşaları da düşman olarak kabul ettiğinden gazetenin ilk sayısından itibaren Osmanlı Hükümeti aleyhinde neşriyatta bulunmaya devam etti. Bu durum Galip Kemali Bey'in dikkatini çekince Brest-Litovsk Anlaşması'nın 2.

380 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 38-39.
381 S. Yerasimos*, a.g.e.,* s. 23.
382 A. N. Kurat*, a.g.e.*, s. 434.
383 Ayrıca Moskova'daki Türk Sosyalistlerin yapmış oldukları eylemler ile Rusya'da bulunan Türklerin egemen olduğu sınıfların durumu olmak üzere bu iki konunun Galip Kemali Bey'in Moskova'daki temel vazifesi olacaktır. Bkz. S. Yerasimos*, a.g.e.,* s. 23.
384 Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 35.

maddesine[385] aykırı olduğundan harekete geçerek neşriyatın durdurulmasını istedi. 22 Mayıs 1918 tarihinde Sovyet Dış İşleri Komiserliği'ne hitaben bir nota yazan Galip Kemali Bey; Yeni Dünya gazetesini Osmanlı Hükümeti ve Türkiye'deki işleyiş aleyhindeki neşriyatı nedeniyle protesto edip yayının durdurulmasını talep etti. Rus Hariciye Komiseri ertesi gün notaya karşılık vererek Galip Kemali Bey'in bu isteğinin anlamsız olduğunu iddia etti.[386] Yayınlarının anlaşmanın 2. maddesiyle bir alakası olmadığını savundu. Sovyet Hükümeti Galip Kemali Bey'in bu müracaatını 23 Mayıs tarihli Sovyet gazetelerinde bastı. Sovyet Harici İşler Komiseri Yardımcısı Karahan da 23 Mayıs 1918'de Galip Kemali Bey'in notasına cevap vermiştir.[387] Ayrıca 30 Mayıs 1918'de Yeni Dünya'nın üçüncü sayısında Mustafa Suphi "Osmanlı Sefirinin Notasına Cevap" adıyla bir başmakale yayınladı.[388]

Mustafa Suphi bu yazısıyla Osmanlı Hükümetine karşı tahrik ve propagandasına devam ettiği görülmekteydi. Galip Kemali Bey, Sovyet Dışişlerinden aldığı cevaptan tatmin olmaması ve Türkiye aleyhinde yayınların sürmesi üzerine durmayıp 3 Haziran'da yeni bir nota ile Sovyet iddialarını bitirmeye çalıştı.[389] Galip Kemali Bey bu notasının ardından 6 Haziran'da Çiçerin'i ziyaret ederek tahkikat ve propagandanın son bulması için çalışılmasını ve bunu iki memleket arasındaki bağların kuvvetlenmesine çalışıldığını göstereceğini söyleyerek notasında yer verdiği düşüncelerini tekrarladı. Yeni Dünya gazetesi, Türk Hükümeti tarafından 3 defa protesto edilmiş olmasına rağmen yazılarına devam etti.[390] Galip Kemali Bey bu notaların yanı sıra Moskova'da toplanacağı tahmin edilen Türk Sosyalistleri Konferansı'nı protesto etmek amacıyla 19 Temmuz'da bir nota gönderdi. Mustafa Suphi ise gazeteyi Sovyetler'de yayınlamakla kalmayıp Türkiye'ye göndermek için de çeşitli yöntemlere başvuruyordu.

Galip Kemali Bey hatıratında Yeni Dünya gazetesi için;

---

385 Madde 2: Akid taraflar, karşı tarafın hükümeti veya devlet ve askeri müessese ve nizamlarına karşı her türlü tahrikat ve propagandadan içtinab ederler. Dörtlü ittifak devletlerinin işgali altındaki sahada dahi Rusya bu hususa riayet mecburiyetindedir. A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 430.

386 Akdes Nimet Kurat makalesinde; Galip Kemali Bey'in resmi bir nota ile Çiçerin'e başvurup gazete neşrinin durdurulmasını isteyince Çiçerin'in "Sovyet Rusya'da matbuat hürriyeti olduğu ve hiçbir kimsenin fikrini söylemekten alıkoymanın mümkün olmadığını" beyan edip bir şey yapılamayacağını söylemiştir. Bkz. A. N. Kurat, *a.g.m.,* s. 404.

387 Y. Aslan, *a.g.e.,* s. 36.

388 A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 434-435. Ayrıca nota için Bkz. A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 435-437; S. Yerasimos, *a.g.e.,* s. 23-24.

389 S. Yerasimos, *a.g.e.,* s. 53-54; A. N. Kurat, *a.g.e.,* s. 679-681; Y. Aslan, *a.g.e.*, s. 38-39.

390 A. N. Kurat, *a.g.e* , s. 438-440; S. Yerasimos, *a.g.e.,* s. 24; Y. Aslan, *a.g.e.,* s. 39-40; A. N. Kurat, *a.g.m.*, s. 404.

> "Mustafa Suphi hazeyanlarında devam ettiğinden Çiçerinle bir mülakatımda ahdi mecburiyete istinaden şikayette bulunmuş ve gazetesini kapattırmıştım. Bir süre müddet sonra gazete yeniden çıkmaya başladı fakat artık aleyhimizdeki o ateşin makaleler görülmez oldu idi"[391]

bilgisini vermiştir. Bu bilgiden Osmanlı Hükümetinin Yeni Dünya'da Türkiye Hükümeti aleyhine yapılan yayınları durdurmak için yapılan çalışmaların ve Galip Kemali Bey'in Çiçerin'e yaptığı şikâyetin kısa süreliğine de olsa etkisini göstermiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Yavuz Aslan eserinde; Galip Kemali Bey'in Çiçerin'e yapmış olduğu şikâyet üzerine Yeni Dünya'nın Türk-Rus ilişkilerinin kesilmesine sebep olacağını söylemesi üzerine aleyhteki saldırıların azaltılmasını istediğini söylemiştir. Mustafa Suphi'nin bu sırada Kazan'daki Müslüman Sosyalistler Kurultayı'na(Konferans) gitmesi üzerine gazetesinin yayınlarına bir aydan fazla ara verilmiştir. Galip Kemali Bey bu konferansla ilgili kaygılar taşıdığı ve rahatsızlık duyduğu için konferansa ajan sokmak gibi çeşitli tedbirler almaya çalışmıştır. Bir ay sonra Yeni Dünya tekrar Türkiye aleyhindeki yazılarına başlamıştır.[392]

Yeni Dünya gazetesi ne kadar yayınlarını sürdürse de Türk esirleri ve Türk zabitleri Bolşevik propagandasının etkisi altında kalmadığı görülmüştür. Müslüman Komiserliği, Mustafa Suphi ve Yeni Dünya gazetesi bütün çalışmalarına rağmen istenen etkiyi yaratamadı. Ancak Türk Komünist Partisi'nin resmi yayını olarak Bolşevik propagandasını yayma çalışmalarına devam etmiştir.[393]

2.6.10. Bakü'nün Türkler tarafında zaptı (14/15 Eylül 1918)

Türk Hükümeti, Kafkaslar'da bir İslam Devleti kurmak istiyordu. Bu sayede Rusya ile Türkiye'yi birbirinden ayırmak mümkün olacaktı. Bunun gerçekleştirilebilmesi için Rusların elinde bulunan Müslüman halkın yaşadığı alanların kurtarılması gerekliydi. Bu aşamada önemli bir yere sahip olan Bakü şehri 1918 yılı Mart ayından beri Rusların ve Ermenilerin elindeydi.[394]

---

391 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü Cildin Son Cildi*, s. 39.

392 Galip Kemali Bey, Mehmet Nazım isimli bir şahsı kurultaya dinleyici olarak sokmaya çalışmıştır. Tespit edilip meclisten kovulmuş kendisinin temasta bulunduğu Hüsnü Halil, Şevket Mustafa ve Ahmet Musa ismindeki üç kişiyi de tespit ederek teşkilattan ihraç ve tard etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Y. Aslan, *a.g.e.*, s. 41.

393 A. N. Kurat*, a.g.e.*, s. 438-440; A. N. Kurat, *a.g.m.,* s. 404.

394 Bakü şehri Sovyet Hükümeti için çok büyük öneme sahipti. Çünkü Bakü petrolleri olmadan Sovyet ekonomisinin ayakta kalması imkansızdı. Bkz. A. N. Kurat*, a.g.e.*, s. 478. Bakü şehrinde Müslümanlara karşı büyük zulüm yapılmakta ve şehir 18 Mart 1918 tarihinden beri Ermeni Stepan Şaumyan başkanlığındaki Bakü Sovyeti'nin elindedir. Bkz. A. N. Kurat*, a.g.e.*, s. 531.

Bakü'nün kurtarılmasını isteyenler arasında; Azerbaycan, Şimalî Kafkasyalı murahhaslar ve diğer bazı şahıslar da yer almaktadır. Bunlar Batum'da Halil Bey'e müracaat ederek Bakü'nün bir an önce kurtarılmasını istemiştir. Kazan Türklerinin "Milli İdare" reisi Sadri Maksudî Bey, 10 Mayıs 1918'de Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelerek, "Türkistan'ın en birinci kapısı olan Bakü'nün herce bâd-abâd maa depo hemen işgal edilmesini ehemmiyetle tavsiye etmişti." Galip Kemali Bey Sadri Maksudi Bey'in bu isteğini hemen İstanbul'a bildirdi.

Sovyetler Türk kuvvetlerinin Kafkaslarda ilerlemesi ve Bakü'nün Türklerin eline geçmesinden büyük korku duyuyordu.[395] 15 Mayıs 1918'de Gümrü'nün Türklerin eline geçmesi haberi Moskova'da duyulunca,[396] Dışişleri Komiserliği Moskova Türk Büyükelçiliği ile hemen temas kurarak Türklerin ilerleyişini durdurmak istedi. Çiçerin 28 Mayıs 1918'de Galip Kemali Bey'e bir nota takdim etti. Çiçerin notasında Ruslar için büyük öneme sahip olan Kars, Ardahan ve Batum'un Brest-Litovsk Anlaşması ile Türklere bırakılmasıyla büyük bir fedakârlık yapıldığından artık Osmanlı İmparatorluğu'na hiçbir toprak bırakmak istemediklerini söylemiştir. Gümrü'yü alıp Bakü istikametinde ilerleyen Osmanlı Devleti'nin Brest-Litovsk barışını ihlal ettiklerinde kati olarak protesto ederek ilerleyişlerini durdurmalarını istedi. Böylece Sovyetler 1918 Mayıs ayından itibaren Bakü meselesini ortaya çıkardı. Galip Kemali Bey ise bu notaya verdiği cevapta böyle bir hareketten haberi olmadığını söylemiştir. Çünkü Moskova elçiliğine bu konuda herhangi bir haber gelmemişti.[397]

Türk kuvvetlerinin Bakü istikametinde ilerleyebilmesi için Batum-Tiflis-Bakü demiryolundan yararlanabilmesi, bu sayede asker ve malzeme nakledebilmesi gerekliydi. Nuri Paşa komutasındaki "İslam Ordusu"nun çalışmaları da Batum-Tiflis yolunun kapalı olması nedeniyle silah ve cephane gönderilemediği için gerçekleşmedi. Nuri Paşa 10 Temmuz'da bir "Beyanname" göndererek şehrin teslim edilmesini talep etmiş ancak kabul edilmemiştir. Türk kuvvetleri; Azeriler, Kuzey Kafkaslardan

---

395 Bakü petrolleri Ruslar açısından büyük öneme sahip olduğundan Bakü'nün Türkler tarafından fethedilmesi düşüncesi Rusların bölge üzerindeki asıl emellerinin ifşa edilip ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2456, Gömlek No: 35, 31 Ağustos 1918.

396 Gümrü'de büyük miktarda Ermeni askeri bulunduğundan Türk sınırı için tehdit oluşturuyordu. Gümrü ele geçirilerek Ermeni askerlerinin sınır bölgelerinden uzaklaştırılması Türk menfaatleri gereğidir.

397 A. N. Kurat*, a.g.e.*, s. 527-530. Çiçerin, Galip Kemali Bey'e 30 Mayıs 1918 tarihinde bir nota daha vermiş ve bu notayla Türkiye'nin "Şimali Kafkasya Cumhuriyeti"ni onaylamasını protesto etmiştir. Notada; İstanbul'a gelen Şimali Kafkasya adındaki heyetin yerli ahaliyi temsil etme hakkına sahip olmadığından bahsederek Şimali Kafkasya ahalisinin Sovyet Rusya'dan hiçbir zaman ayrılmak istemediğini ispatlamak amacıyla Sovyet makamları tarafından tanzim edilmiş bazı vesikaları da Galip Kemali Bey'e takdim etmiştir. Şimali Kafkasya Cumhuriyeti adında bir oluşumu Sovyet Hükümetinin kesinlikle tanımadığını da belirtmiştir. Bkz. A. N. Kurat*, a.g.e.*, s. 487.

Gürcülere kadar her dinden millet hatta Ruslar tarafından bile bekleniyordu. Çünkü Bolşevik zulümden kurtuluşun çaresi olarak Türkleri görmüşlerdir.

14 Eylül'de Halil ve Nuri Paşa başkanlığında başlayan Türk hücumu 5 Eylül 1918'de Ermeni ve İngilizlerin Bakü'den ayrılışı ve Müslüman halkın sevinciyle sonuçlandı. Bakü şehri Türk askerleri tarafından zaptedilmiş, Halil ve Nuri Paşalar da Bakü'deki İslam ahalisi tarafından kurtarıcı olarak görülmüştür.[398]

2.6.11. Bakü Yüzünden Sovyet Rusya ve İle İlişkilerin Gerilmesi

Galip Kemali Bey, Brest-Litovsk Anlaşması'nın uygulanması aşamasında Sovyet Dışişleri Komiserliği ile çeşitli girişimlerde bulunmuştu. Brest-Litovsk Anlaşması'nda Sovyetler tarafından Almanlara tanınan hakların Osmanlı Devleti'ne de tanınmasını için çalıştı ancak Çiçerin bunu kabule yanaşmadı. Sadece "ticaret ve seyrü sefer" konularında çeşitli haklar tanınabileceğini söyledi. Bu durumdan Bakü meselesi nedeniyle Dışişleri Komiserinin Türkiye'ye karşı soğuk bir tavır almış olduğu söylenebilirdi. İlerleyen süreçte de bu düşünce kesinlik kazandı. Çiçerin, 8 Ağustosta Galip Kemali Bey ile Bakü meselesi hakkında görüşmek istedi. Türklerin Brest-Litovsk Anlaşması'na aykırı olarak Rus topraklarına girdikleri ve Rus askerleri ile harp ettikleri söyleyen Çiçerin Galip Kemali Bey'e barış hükümlerini genişletmeye çalıştıklarını söyleyerek sitem etti. Bu durum karşısında Galip Kemali Bey "Muahede ahkâmının Devlet-i Aliyye tarafından değil, Bolşevik Hükümetinin kendisinin ihlâl ettiğini ve Çiçerin'in cereyan eden olaylar hakkında sarih bir bilgisi olmadığını ve Türk hareketlerinin Ermeni çetecilerini bastırmak, Osmanlı teb'ası ve esirleri ile Müslüman ahaliyi korumak maksadiyle ihtiyar edilmiş olabileceğini" söyledi. Görüşme bu sözlerle kesin bir düşünceye varmadan sonlandı.

Galip Kemali Bey'e Rusya'nın karmaşık bir süreçten geçtiğini ve bu durumda muahede hükümlerinin sağlıklı bir şekilde uygulanabileceğini düşünmüyordu. Hal böyle olunca kendisinin Moskova'da kalmasına ihtiyaç da kalmıyordu. Bu da yakında Moskova'dan ayrılması gerekeceğine işaret ediyordu.[399]

2.6.12. Osmanlı Padişahının Vefatı Haberi ve Kont Mirbach'ın Katli

398 A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 530-538.
399 A. N. Kurat, *a.g.e.*, s. 547-548.

5 Temmuz 1918 de Kont Mirbach Galip Kemali Bey'i ziyarete gelerek Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Padişahının(Mehmed Reşat) vefat ettiği haberini verdi. Galip Kemali Bey bu haberi alınca telgraflar düzgün şekilde gelmediği için bu konuda resmi bir malumat ya da talimat almadığını söyledi. Mirbach'a teşekkür eden Galip Kemali Bey ayrıca tahta çıkmış olması gereken Veliahd Vahdettin hakkında kendisini bilgilendirdi. Bu konuda bilgi almak için hariciyeye telgraf yazan Galip Kemali Bey bir cevap alamadı. Ancak 10 gün sonra gelen gazeteler vasıtasıyla bu konuda bilgi edindi.

10 Temmuz'da hem milli bayram hem de şeker bayramı olduğundan Galip Kemali Bey birinci mahalle camisinde bayram namazını kılmak istedi. Bayram namazı kılındıktan sonra imam Sultan Mehmed Reşat'ın ölüm haberini vererek iki rekât gıyap namazı kıldırmış sonra Yeni Halife Sultan Vahdettin'in tahta çıkması üzerine kendisinin ömür, afiyet ve muvaffakiyeti için dua edildi. Hariciyeye yazdığı telgrafa cevap bulamayan Galip Kemali Bey Padişahın ölümüyle ilgili kesin bilgiye bu şekilde sahip oldu. Ayrıca Galip Kemali Bey gerçekleşen bu merasimi 10 Temmuz tarihli telgrafıyla hariciyeye bildirdi.[400]

Alman sefiri Kont Mirbach, Galip Kemali Bey'e Sultan Reşat'ın ölümünü haber verdiğinin ertesi günü 6 Temmuz 1918 tarihinde sefarette öldürüldü. Galip Kemali Bey haberi alınca Remzi Paşa ile birlikte Alman sefaretine gitti. Ellerinde sahte evrak olan 2 kişinin Alman sefaretinde Kont Mirbach'ı öldürdüğünü, bomba atarak pencereden atlayıp kendilerini bekleyen otomobile binip kaçtıklarını öğrenen Galip Kemali Bey Alman sefaretinden dönünce 6 Temmuz tarihli telgrafla bu olanları hariciyeye bildirdi. Osmanlı Hükümeti Mirbach'ın ölümü nedeniyle Alman Hükümetine başsağlığı dilemiş Alman Hükümeti de teşekkür telgrafı ile cevap vermiştir.[401]

---

400 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 78-79. Galip Kemali Bey'in hariciyeye bildirdiği, gönderdiği telgraflar gibi kendisine gelen tahrirat, pusula ve yazılar vardır. Bunlardan arşiv belgeleri arasında rastladıklarımız arasında; Hicret istidasında bulunan Premli Lütfullah Ahmed'in bir talebine dair Moskova'da Osmanlı Murahhası Galip Kemali Bey'e gönderilen tahsirat ve ilgili pusulalar olduğu bilgisi için Bkz. BOA, HR.SYS, Dosya No: 2980, Gömlek No: 87, 27 Mart 1918; Japonya'nın Şarki Sirpa'yı işgal etmesi ihtimalinden dolayı Nabkal Gölü civarındaki Osmanlı esirlerinin garba doğru nakledilmesi hakkında Galip Kemali Bey'e yazı gönderilerek bilgilendirildiği bilgisi için Bkz. BOA, HR.SYS, Dosya No: 2980, Gömlek No: 82, 16 Haziran 1918; Petrograd İspanya Sefareti taradından temin edilip Rusya'daki sivil Osmanlı esirlerine yardım olarak gönderilen meblağ hakkında Moskova'da Osmanlı Heyet-i Murahhası Reisi Galip Kemali Bey'e gönderilen tahrirat ve ekleri için Bkz. BOA, HR.SYS, Dosya No: 2980, Gömlek No: 83, 20 Haziran 1918; Harp esnasında batırılan ve esir alınan Bezm-i Alem vapuru Dördüncü Kaptanı Muhammed Ziya hakkında malumat talebine ve bulunup iade edilmesine dair Moskova'da Sefir Galip Kemali Bey'e gönderilen tahrirat ve ilgili arzuhaller hakkında bilgi almak için Bkz. BOA, HR.SYS, Dosya No: 2980, Gömlek No: 86, 21 Temmuz 1918.

401 BOA, HR.SYS, Dosya No: 2455, Gömlek No: 72, 9 Temmuz 1918; BOA, HR.SYS, Dosya No: 2456, Gömlek No: 6, 7 Temmuz 1918.

Kont Mirbach'ın öldürülmesi üzerine ihtilal çıkartılıp ölümü Almanya'yı Rusya'ya harp ilan ettirme durumuna getirdi. 8 Temmuz'da Almanya sefaretinde Kont Mirbach'ın naaşını Berlin'e defnetmek üzere dini bir merasim yapıldı. Müttefik heyetler de bu merasime katıldı. Galip Kemali Bey gerçekleşen merasimde Mirbach'ın akıbetini gıpta eden bir nutuk verdi.

Galip Kemali Bey Mirbach'ı çok sevdiğinden birkaç söz söyleme gereksinimi duymuştu. Galip Kemali Bey'in ihtilalcilere karşı "benim için bir tasavvurunuz varsa durmayın! Hazırım!" dercesine olan sözleri büyük etki yaptı. Sefaret Müsteşarı ve Başkâtip yanına gelip kendisini tebrik etmiştir.[402]

Kont Mirbach'ın katillerinden birinin Andreeff diğerinin Blisumkine adında iki Sol Sosyalist ihtilalci olduğu tespit edildi. Birincisi bir süre sonra veremden ölmüş diğeri ise 1941 yılında Troçki ile muharebe ederken Bolşevikler tarafından öldürülmüştü.[403] Galip Kemali Bey 9 Temmuz 1918 tarihli telgraf ile Mirbach'ın katli ve sonrasında Rusya'nın iç durumu hakkında hariciyeye rapor gönderdi.[404]

12 Temmuz olduğu halde Kont Mirbach'ın katli ile ilgili gazetelerde haberler çıkmaya devam etti. Sol Sosyalistler bu cinayeti kendilerinin yaptığını ilan eden ve maksatlarının Almanya ile Rusya arasında bir harp çıkarmak olduğunu ima eden bir de beyanname yayınladı. Galip Kemali Bey bu beyannameyi tercümesiyle birlikte Hariciye Nezaretine bildirirken; Kızılordu hizmetindeki Litvanyalıların şiddet ve azmi olmasa 6-7 Temmuz tarihlerinde Sol İhtilalciler tarafından Moskova'da katliamlar yapılacağını da söylemiştir. Moskova dâhilinde Bolşevikler kuvvetli ise de taşrada isyan sürdükçe hükümetin ahvale ne kadar hâkim kalabileceği meçhul olduğunu da bildirmiştir.[405]

2.6.13. Galip Kemali Bey'in Resmi Kabullere Başlaması

Brest-Litovsk Anlaşması'nın imzalanmasıyla Galip Kemali Bey'in resmi sıfatı sefirliğe dönüşmüştü. 12 Temmuz'da Hakkı Paşa'dan tasdiknamelere karşılık alındığı hakkında telgraf alınca sefarette resmi kabullere başladı. Galip Kemali Bey 30 Temmuz'da ilk resmi kabulünü yaptı. Sefaretin büyük ve güzel bir salonu olduğu halde

402 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 80-90.
403 Galip K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 91. Akdes Nimet Kurat eserinde Alman elçisi Mirbach'ın bir Rus Es-Er'i tarafından öldürüldüğü bilgisini vermiştir. Bkz. A. N. Kurat*, a.g.e.*, s. 550.
404 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 92-93.
405 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 105-106.

büyük bir halısı yoktu. Galip Kemali Bey de İmparatorun amcazadesi Prens Dolgourousky'den pazarlık ederek 8.000 marka sefaret için bir halı aldı. Ayrıca 35.000 bin marka dört parçadan oluşan 33 kilo sculpt gümüş sofra tezyinat aldı. Türlü nakışlarla süslenmiş iki çorba kâsesi ve iki yemişlik (süs) ten oluşuyordu.

Galip Kemali Bey'in resmi kabullerini gerçekleştirdiği ve ziyafet tertip edeceği günü Kief'de Alman Orduları Başkumandanı Mareşal Ayhor'un bomba atılarak öldürüldüğü haberi alındı. Bu habere üzülmüş olunsa da Galip Kemali Bey'in resmi kabul ve ziyareti gerçekleşti. Ertesi gün gelen telgrafla Berlin Büyükelçisi Hakkı Paşa'nın ölüm haberi alındı.[406]

2.6.14. Türkistanlı Müslümanlar İle Gerçekleştirilen Temaslar

11 Temmuz'da Padişah hazretlerine biat etmek için, Bayburt kaymakamı Yusuf Ziya Bey'in cemiyet mührü ile onaylanmış birer kimlik belgesini üzerinde taşıyan, Türkistan'a İttihat ve Terakki Teşkilatı kuran bir heyet geldi. Galip Kemali Bey gelme sebeplerini sorduğunda; halifeye biat ederek maddi ve manevi yardımlarını dilemeye geldiklerini söylemişlerdir.

Galip Kemali Bey kendileriyle bir mülakat tertip edip hariciyeye gereken bilgileri verdi. Yusuf Ziya Bey ile Ruşeni Beyler tarafından yapılan teşebbüsler ile Türkistan'ın bazı yerlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti şubeleri oluştu. Böylece rüesada uyanan milliyet duygusu engellenmeye çalışıldı.[407]

Akdes Nimet Kurat kitabında; Galip Kemali Bey'in Türkistan'a hemen yardım edilmesi taraftarı olduğunu belirtmiştir. Galip Kemali Bey bu düşüncesini hemen İstanbul'a bildirmekle birlikte ayrıca kendisine getirilen arzuhalleri de Talat Paşa'ya göndermiştir. Galip Kemali Bey'e göre "Bakü şehrinin Türk askerleri tarafından işgaline müteakip, Türkistan'da milli teşkilat kurmak ve İngilizlerin oraları işgaline karşı durmak maksadıyla, muktedir beş-on zabit ve miktarı kâfi esliha ve cephane

406 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 128-129.

407 Bayburt Kaymakamı Yusuf Ziya Bey ile Ruşeni Beylerin Teşebbüsleri üzerine Moskova'ya gelen Türkistan heyetine verilen nasihatler ve talimat için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 102-103. Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki belgeler incelendiğinde "bayrak numuneleri hakkında belgeye rastlanmıştır. Gözardı etmemiş olmak için belgeye bakıldığında: "Moskova'da Heyet-i Murahhasa-i Osmaniye Reisi Galib Kemali Bey canibinden isra kılınıp Hariciye Nezaretinden gönderilen Rus Sosyalist Federatif Şuralar Cumhuriyeti'ne mahsus bayrak numuneleri" hakkında bilgi edinmek için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4523, Gömlek No: 339186, 6 Şevval 1336.

gönderilmesi ve oralarda kuvvetli olmadığı söylenen Bolşevikleri tard ve muhtariyet ilanı mümkün olacaktı ”dese de bunları yapmak kolay olmamıştır.[408]

2.6.15. Galip Kemali Bey'in Moskova Memuriyetinin Sona Ermesi

Galip Kemali Bey Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey bir telgraf aldı. Telgrafta; Almanya sefaret heyeti Berlin'e hareket ederse Almanlar gibi hareket edilmesi düşünüldüğü yazmıştı. Almanya sefaret heyetinde sefirin her an suikasta uğrama ihtimali olduğu ve vaziyet her gün daha kötüye gittiği için Mösyö Helfrich aldığı emre uyarak Moskova'yı terk etti. Bulgar sefiri ise vaziyet hakkında haber vermek için mezunen Moskova'da kaldı.

Galip Kemali Bey de Almanya sefirinin Berlin'e hareket etmesi üzerine müttefiklerle benzer hareket edilmesi ümit edildiğinden ve hükümetine vaziyet hakkında şifahi raporunu vermek için Moskova'yı terk ederek 9 Ağustos'ta Berlin istikametinde hareket etti.[409] Maslahatgüzar olarak bıraktığı Esad Bey ile Şükrü Bey'i Petersburg'a gönderdi.[410]

Galip Kemali Bey, Moskova memuriyeti sona erdiğinden 9 Ağustos akşamı yolculuk için trende gereken yerlerin ayarlatılmasını istemek için Hariciye Komiseri Mösyö Çiçerin'e gitti. Mösyö Çiçerin *"*Fakat sizlere karşı hiçbir fenalık ve yolsuzluk olmadı siz ne için Moskova'yı terk ediyorsunuz?" demesi üzerine "Müttefiklerle solidare olduğumuzu göstermek ve hükümetime de vaziyet hakkında şifahi raporumu vermek üzere Moskova'yı terk ettiğini" söylemiştir. Akşam yola çıkan Galip Kemali Bey 12 Ağustos'ta Berlin'e ulaştı. 15 Ağustos'u ailesi ile geçirip 17 Ağustos'ta Balkan treniyle Dersaadet'e hareket etti.

---

408 A. N. Kurat*, a.g.e.*, s. 515.

409 Galip Kemali Bey önce izin isteyip gereken izni alınca hareket etmiştir. Bununla ilgili olarak Galip Kemali Bey'in izin talebi ve yerine bırakacağı şahıslara ait müsvedde yazılar görülmüştür. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2980, Gömlek No: 89, 8 Ağustos 1918.

410 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 134. Galip Kemali Bey'in Moskova memuriyetinin sona ermesiyle ilgili olarak Akdes Nimet Kurat eserinde: 6 Temmuz'da Alman elçisi von Mirbach'ın bir Rus Es-Er'i tarafından öldürülmesinin Galip Kemali Bey üzerinde olumsuz bir etki yarattığı ve kendisinin de aynı akıbete uğrama ihtimalinden rahatsız olduğu çünkü Sovyet Hükümeti tarafından çalışmalarından hoşnut olmadığını ve kendisinin Moskova'daki Müslüman Bolşevikleri arasında birçok düşmanı olduğundan Hariciye Komiseri Çiçerin ile kısa bir veda görüşmesinden sonra, 9 Ağustosta elçilik memurları ile birlikte Moskova'dan ayrıldığı bilgisi mevcuttur. Galip Kemali Bey ise hatıratında Kont Mirbach'ın katli ile ilgili birçok ayrıntı yer vermiş, kendisini ne kadar sevdiğini söyleyip ayrıca merasimde verdiği nutkunda bir korkusu olmadığını da dile getirmiştir. Bu nedenle Galip Kemali Bey'in Kont Mirbach ile aynı akıbete uğramaktan korkmasından ziyade hatıratında da belirttiği gibi hükümetten ortak hareket konusunda emir almış olması Moskova'dan hareket etme nedeni olarak daha mantıklı görülmektedir. Akdes Nimet Kurat'ın verdiği bilgi için Bkz. A. N. Kurat, *a.g.e.,* s. 550.

Galip Kemali Bey 19 Ağustos'ta İstanbul'a gelince ilk iş Sadrazam Talat Paşa ile Hariciye Nazırı Ahmed Nesimi Bey'i ardından Harbiye Nazırı Enver Paşa'yı ziyaret etti.[411] Moskova'ya dönüş zamanını beklemesi için Berlin'e gitmesi kararlaştırıldı. 25 Ağustos'ta yeni tahta çıkan Sultan Mehmed Vahdettin tarafından kabul edildi.[412] Kendisine yarım saat Rusya'daki vaziyet hakkında bilgi verdi. 30 Ağustos'ta Veliahd Abdülmecid tarafından kabul buyrulan Galip Kemali Bey 31 Ağustos'ta kılıç alayı merasimine katıldı.[413] Galip Kemali Bey Balkan treniyle Berlin'e gideceğinden kendisine gerekli vesikalar verildi[414] ve Berlin'e hareket etti.[415]

2.7. MUHTELİT MÜTAREKE KOMİSYONU REİSLİĞİ DÖNEMİ

2.7.1. Muhtelit Mütareke Komisyonu'nun Oluşturulması ve Tayin

Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf devletleri ile Mondros Mütarekesi'ni imzaladı. Artık Osmanlı Devleti ve İtilaf devletlerinin gündemini oluşturan konu mütareke hükümlerinin denetlenmesi meselesiydi.[416]

---

411 Mirbach'ın katlinden sonra 4 müttefik devlet Moskova'yı terk etti. Sadece askeri işlerle uğraşan heyetler kalmıştı. Talat Paşa Galip Kemali Bey'in Moskova'ya gitmesini istemesi üzerine Galip Kemali Bey "Orada hiçbir sefir yokken benim gitmekliğim siyaseten muvafık olmaz. Fikrimce biz de bir konsolos göndermeliyiz" demiştir. Galip Kemali Bey Moskova'ya gitmesi için Ahmet Cemil Bey'i önermiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Galip Kemali Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler: Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondros'tan Mudanya'ya(1918-1922),* Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939, s. 15.

412 Moskova'dan dönen Heyet-i Murahhasa Reisi Galip Kemali Bey padişah huzuruna kabul edildi bilgisi için ayrıca Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4530, Gömlek No: 339705, 17 Zilkade 1336; Bkz. BOA, İ..DUİT, Dosya No: 12, Gömlek No: 18, 15 Zilkade 1336.

413 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 134-138.

414 BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No:32, Gömlek No: 22, 23 Zilhicce 1336. Galip Kemali Bey'in yanı sıra Sefaret Kavası Osman Ağa ve Berlin Sefarethanesinde görevli Reşid Efendiye de gerekli evraklar verilmiştir. Bkz. BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No:28, Gömlek No: 22 A, 21 Zilkade 1336.

415 Galip Kemali Bey'in Berlin'e giderken huduttan geçişte kendisine kolaylık gösterildiği bilgisi mevcuttur. Bkz. BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No:32, Gömlek No: 29, 24 Zilkade 1336. Moskova Sefiri Galip Kemali Bey ile birlikte Berlin Sefiri yardımcısı Şehbender Reşid'e huduttan geçişte kolaylık sağlandığı bilgisi için Bkz. BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No:67, Gömlek No: 19, 24 Zilhicce 1336. Galip Kemali Bey'in Moskova Sefirliği dönemi ile ilgili olarak bu kısımda anlatılan konular ve verilen belgeler dışında çeşitli belgelere rastlanmıştır: Moskova sefiri iken Erzurum Narmanlı Osman Oğlu Yusuf'un kendisine emaneten para bıraktığı bilgisine ulaşılmıştır. Daha sonra bu parayı kendisinden geri almıştır. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:117, Gömlek No: 35, 17 Eylül 1924. Osman oğlu Yusuf ile ilgili olarak başka bir belgede Yusuf'un istekleri hakkında Galip Kemali Bey'in cevabıyla ilgili bir belgeye de rastlanmıştır. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:119, Gömlek No: 40, 4 Ekim 1924. 1918'de Moskova Sefiri Galip Kemali Bey tarafından İspanya Maslahatgüzarı Zibi'ye bırakılan kıymetli eşyayı muhtevi demir kasanın Trabzonlu Ahmed oğlu İbrahim Efendiye aidiyeti cihatiyle geri alınmasının temini bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:106, Gömlek No: 97, 5 Haziran 1924. Ayrıca Moskova Sefirliğinden Galip Kemali Bey'e üç kıta zarf takdim edildiği bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 207, Gömlek No: 46, 26 Aralık 1926; Galip Kemali Bey Moskova'da bulunduğundan kendisine tebliğ olunmak üzere gönderilen evrakın iadeten takdim edildiği bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 210, Gömlek No: 93, 10 Şubat 1927; Galip Kemali Bey'in Moskova'da bulunduğu anlaşıldığından mumaileyhe tebliğ olunmak üzere leffen iade kılındığı bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 217, Gömlek No: 47, 14 Mayıs 1927.

416 Savaş Açıkkaya-Akın Çelik, *Bir Devrin Sonu Mondros*, İskenderiye Kitap, İstanbul 2014, s. 186. Galip Kemali Bey Sadrazam İzzet Fuat Paşa ile görüşmeye gittiğinde kendisine vaktinde gelebilmiş olsa Mondros'ta mütareke müzakeratına memur edilmiş olan heyete dâhil edileceği söylenmiştir. Ancak heyet Mondros'a ulaşıp müzakereler de başladığından dâhil olamamıştır. Bunun üzerine sadrazam tarafından çağırılan kalemi mahsus müdürüne Galip Kemali Bey'in Muahedat ve Mukavelât Komisyonu ile Umuru Teşrifatiye Komisyonuna memur edildiğini açıklayan iki tezkire verilmiştir. Ancak komisyonlar daha oluşturulmamıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve*

Tevfik Paşa kabinesinin kurulmasıyla birlikte Hariciye Nezaretine de Mustafa Reşit Paşa getirildi.[417] Hariciye Nezaretine getirilen Mustafa Reşit Paşa'nın ilk işi Muhtelit Mütareke Komisyonu'nu teşkil etmek oldu.[418] Mustafa Reşit Paşa Komisyonun kurulma nedenini:

> "Efendiler; dört seneden beri devam eden harbin neticesinde akd edilen mütareke cümlemizin malumudur. İcab ettikçe hükümet lazım gelenlerle tebligat icrasından geri durmaz. Teşrih-i muamele için nezaret-i acizide bir idare teşkil ettim. Mütareke tatbikatından dolayı iki taraf beyninde itilaf zuhurunu men için muhtelif bir komisyon teşkil olunmak üzeredir"

sözleriyle açıkladıktan sonra Hariciye Nezareti bünyesinde Mütareke Komisyonu kurulmuş oldu.[419] Mütareke şartlarını yerine getirmek,[420]mütareke uygulamalarını denetlemek amacıyla oluşturulan[421] Muhtelit Mütareke Komisyonu Reisliğine İtilaf devletleri donanmasının İstanbul'a geldiği[422] 13 Kasım 1918 tarihinde Galip Kemali Bey tayin edildi.[423]

Son Cildi, s. 172-173. Galip Kemali Bey'in Tetkik-i Muahedat ve Mukavelât Komisyonuna tayini bilgisi için ayrıca Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2460, Gömlek No: 60, 29 Ekim 1918.

417 Padişah ile sadrazam arasında bazı İttihatçı nazırların kabineden çıkarılması konusu ihtilaf çıkarmıştı. Padişah, Ahmet Rıza Bey aracılığıyla düşüncesinde ısrar ettiğini belirtince İzzet Paşa bu düşüncesin meşrutiyet kaidesine aykırı bulduğu için istifa etti. İzzet Paşa'nın yerine Tevfik Paşa sadrazam oldu. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 19-21.

418 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 19-21. Mütareke Komisyonunun teşkili bilgisi için ayrıca Bkz. Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar(30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1970, s. 4; Murat Aydoğdu, *Mütareke Döneminde(1918-1922) İstanbul'un Anadolu Yakasında Asayiş Problemleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 30. Ayrıca Tevfik Paşa kabinesinin bırakışma koşullarının sorunsuz bir şekilde uygulanmasını sağlamak için Osmanlı Büyükelçilerinden Galip Kemali Söylemezoğlu başkanlığında ve Dışişleri Bakanlığına bağlı bir Bırakışma Komisyonu olarak kurduğu bilgisi için Bkz. Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I: Mondros Bırakışmasından Büyük Millet Meclisi'nin Açılışına Kadar,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1973, s. 19.

419 Özge Polat, *Muhtelit Mütareke Komisyonu ve Faaliyetleri(1918-1922)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s. 4.

420 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 189.

421 S. Açıkkaya-A. Çelik, *a.g.e.,* s. 186. Mondros Ateşkes Anlaşması'nın uygulanmasını denetlemek ve çıkacak pürüzleri gidermek amacıyla kuruldu bilgisi için ayrıca Bkz. Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I(Açıklamalı Kronoloji):Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne(30 Ekim 1918-22 Temmuz 1919)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 25.

422 İtilaf Devletleri gelir gelmez mütarekeye karşı uygulamalarına başladığı gibi İstanbul'u da kendi aralarında paylaştılar. Şehri üç kısma ayıran İtilaf kuvvetlerinden İngilizler; Beyoğlu ve havalisi ile Kavaklara kadar olan kısmı, Fransızlar; İstanbul yakasından Yeşilköy'e kadar olan kısmı, İtalyanlar da Kadıköy, Pendik ve Üsküdar arasındaki sahayı idare etmeye başlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Özge Polat, *a.g.t.,* s. 2.

423 Mütareke Komisyonunun teşkil edilme tarihi ile ilgili yapılan araştırmalar 13 Kasım ve 19 Kasım olmak üzere 2 tarih üzerinde yoğunlaşmaktadır. Galip Kemali Bey hatıratında Mütareke Komisyonunun teşkil edilerek reisliğine getirildiği tarih olarak 13 Kasım 1918 tarihini vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 22. Bir diğer hatırasında Mustafa Reşit Paşa tarafından 13 Kasım 1918'de Muhtelit Komisyonun riyasetine getirilmiş olduğu bilgisini vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 174. Galip Kemali Bey'in hatıratından başka 13 Kasım tarihinde kurulduğunu belirten eserler için Bkz. G. Jaeschke, *a.g.e.,* s. 4; Z. Sarıhan, *a.g.e.,* s. 25. Özge Polat tezinde 13 Kasımda teşekkül ettiğini belirtmekle birlikte "Komisyon 19 Kasım 1919'da Tevfik Paşa hükümetinin güvenoyu aldıktan sonra tam olarak teşekkül etmiştir" bilgisini vermiştir. Bkz. Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 6. 19 Kasım'da teşekkül ettiği bilgisi için Bkz. M. Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken: Mondros Mütarekesinden Sivas*

2.7.2. Mütareke Komisyonu'nun Görevi ve Oluşturulma Nedenleri

Mütareke Komisyonu bir başkan, Bahriye ve Harbiye Nezaretinin görevlendirdiği iki yetkili ile birlikte İngiliz ve Fransız temsilcilerinden oluşuyordu.[424] Komisyonun görevi ise gerek İstanbul'da gerekse taşrada mütareke hükümlerine aykırı bir uygulamanın olup olmadığını denetlemekti.[425] Ancak komisyonun ortaya çıkışında başka nedenler de göze çarpmaktaydı. Bunlardan en önemlisi İtilaf devleti güçlerinin mütarekenin ihlalinden dolayı yapmış olduğu şikâyetlerdi. İstanbul'da gerçekleştiği öğrenilen bu ihlaller Harbiye Nezareti tarafından gündeme getirilmiş ve Meclis-i Vükela'da da konu edilmişti. İtilaf devletleri memurları bu ihlaller karşısında hiçbir makama müracaat etmeden mütareke hükümlerine aykırı olarak yetkilerine göre icraatta bulunmuştur. Hal böyle olunca bu defa İtilaf devletlerinin subay ve askerlerinin uygun olmayan davranışları şikâyet edilmeye başladı. Hariciye Nezareti de bu sorunların takip edilip çözüme kavuşturulması için komisyonun oluşturulmasına karar verdi.[426] Ayrıca komisyonunun görevleri arasında yurtdışında kalan Osmanlı talebe ve tebaasının memlekete getirilmesi de yer almıştır.[427]

Galip Kemali Bey, Kasım ayı sonlarında İkdam gazetesine verdiği mülakatta komisyonun teşkilinin nedenleri hakkında:

> *"Komisyon; mütareke ahkâmını tatbik ve orada tahaddüs edebilecek ihtilafatı hal ve tesviye etmek maksadıyla teşkil edilmiştir. İtilaf devletleri erkânı, hakkımızda fevkalade hüsn-ü niyet sahibidirler fakat onların bu hislerini takviye etmek, diğer unsurlar tarafından mütemadiyen aleyhimizde icra edilen telkinlerin doğru olmadığını ispat eylemek lazımdır"* demiştir.[428]

Hüsrev Gerede anılarında Mütareke Komisyonu ile ilgili olarak; komisyonun ateşkes koşullarını önerdiğinden ve Türkün hukukunu savunma görevi üstlendiğinden

---

Kongresine, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1959, s. 10. Selçuk Ural ise eserinde Mütareke Komisyonunun 18 Kasım 1918 de oluşturulduğunu, 19 Kasım'da da İtilaf devletleri üyelerinin atandığından söz etmektedir. Bkz. Selçuk Ural, *I. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'deki Almanların İadesi*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum 2005, s. 43.

[424] S. Açıkkaya-A. Çelik, *a.g.e.,* s. 186. Tayyib Gökbilgin eserinde; Komisyona İngiliz, Fransız ve İtalyan zabitlerinden birer kişinin katıldığını ve komisyonun aldığı kararların Hariciye Nezareti ile İtilaf devletleri temsilcilerinin görüşüne sunulduğundan bahsetmiştir. Bkz. M. T. Gökbilgin, *a.g.e.,* s. 10.

[425] Galip Kemali Bey komisyonun kuruluşuyla tetkiklere başladı. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4544, Gömlek No: 340765, 25 Safer 1337.

[426] S. Açıkkaya-A. Çelik, *a.g.e.,* s. 186-187.

[427] Özge Polat, *a.g.t.,* s. 148.

[428] M. T. Gökbilgin, *a.g.e.,* s. 10-11; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 9. *İkdam Gazetesi*, "Mütareke Komisyonunun Faaliyeti Hakkında Galip Kemali Bey ile Yapılan Mülakat", 27 Kasım 1918, s. 1. Mütareke şartlarını belirlemek için Galip Kemali Bey başkanlığında Mütareke Komisyonu kurulduğu bilgisi için ayrıca Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2704, Gömlek No: 4, 9 Kasım 1918.

bahsetmiştir. Ancak İngiliz yüksek komiserinin ise Türklerin hak ve hukukuyla ilgili olan bütün şikâyet dilekçelerini bir torbaya doldurarak "Mağlupların şikâyete hakkı yoktur" şeklinde cevap vererek komisyona geri gönderdiğinden bahsetmektedir.[429] Bu cevaptan İngilizlerin Türklerin mağlup olduğunu öne sürerek insani haklarını bile göz ardı ettikleri görülmektedir.

2.7.3. Komisyona Murahhas Tayin Edilişi ve İlk Toplantı

Mütareke Komisyonu için hariciyede müsteşarlık odasının yanındaki oda ayrıldı. Komisyonun azalığına erkân-ı harp kaymakamı Sadullah Bey ile Bahriye miralaylarından Tevfik Bey getirildi.[430] Mütareke Komisyonu resmen teşekkül edince hükümet, İtilaf devletlerini durumdan haberdar ederek kendi taraflarından birer murahhas tayin etmeleri için görüşmek üzere Galip Kemali Bey'i gönderdi. 19 Kasım 1918 Salı günü Galip Kemali Bey İngiliz zırhlısına gitti.[431] Daha sonra Fransız amiralini de gören Galip Kemali Bey iki devlet tarafından nezaketle kabul edilmiştir. Her ikisi de komisyon teşekkülünden memnun olduklarını belirterek aza tayin edeceklerini bildirdi.[432] Ayrıca İstanbul'daki Alman, Avusturya, Macaristan ve Bulgar tebaasının hemen çıkarılmasını istediler. Bunun yanında bir de Yunan gemilerinin İstanbul'a sokulmasından şikâyet edildi. Galip Kemali Bey'in de Rumların taşkınlıklarına izin verilmemesini rica etmesi üzerine Amiral Katulides gerekenin yapılacağını vadetmiştir.[433] Komisyona İngilizler Fevkalade Komiser Muavini General Deedes'i, Fransızlar Miralay Desbrieres'i, İtalyanlar Bahriye Binbaşısı M. Arlotta'yu murahhas tayin etmiştir.[434]

---

429 H. Gerede, *a.g.e.*, s. 19.

430 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 23; S. Ural, *a.g.e.,* s. 43. Rauf Bey'in de azalar arasında olduğu bilgisi de bulunmaktadır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 175. Bu konuda Galip Kemali Bey başkanlığında oluşturulan ateşkes komisyonuna Sadullah Bey ile Edip Bey'in komisyonun asker üyeleri olduğu bilgisine de ulaşılmıştır. Bkz. H. Gerede, *a.g.e.,* s. 19. Ayrıca; 20 Kasımda komisyona yardım etmek üzere Rauf Bey ile mütarekede bulunmuş olan Erkân-ı Harp Kaymakamı Sadullah Bey ile Bahriye Miralaylarından Tevfik Bey dâhil edilmiştir bilgisi için Bkz. Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 6.

431 Galip Kemali Bey amiralleri selamlamak, komisyona birer delege göndermelerini teklif etmek ayrıca donanmalarının karaya asker çıkarmalarının nedenlerini öğrenmek amacıyla İngilizce bilgisine güvendiği Miralay Tevfik Bey ile birlikte İngiliz Amiralinin gemisine gitmişti. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 175.

432 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 23-24; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 175; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 7. Ayrıca üyelerin katılımıyla Hariciye Nezaretinde toplanan komisyonun İstanbul ve taşradaki mütareke ihlallerini incelemek için göreve başladığı bilgisi için Bkz. M. Aydoğdu, *a.g.t.*, s. 30.

433 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 23-24.

434 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 27. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I,* s. 37; G. Jaeschke, *a.g.e,* s. 6; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 7; M. Aydoğdu, *a.g.t.*, s. 30.

Mütareke Komisyonu ilk toplantısını Hariciye Nezaretinde 22 Kasım'da İtilaf devletleri murahhaslarının da katılımıyla gerçekleştirdi.[435] Olumlu bir havada geçen ilk toplantıda İtilaf devletlerinin murahhasları mütarekenin uygulanmasına taraftar olduklarını belirtti. Ayrıca mütareke hükümlerinin uygulanması sırasında yaşanabilecek bazı olaylar için gerekli önlemleri alacaklarını söylediler. Galip Kemali Bey de İtilaf murahhaslarının iyi niyetlerine dayanarak komisyonun devletin haysiyetini ve menfaatlerini dikkate alarak faaliyet göstereceğini belirtmiştir.[436]

Galip Kemali Bey hatıratında toplantılarda kendisine nasıl hitap edildiği hakkında bilgi vermiştir. Komisyon görüşmelerinin başladığı ilk günlerde kendisine İtilaf murahhaslarının "Monsieur" diyerek hitap ederken birkaç gün sonra "Ekselans" unvanını kullanmaya başladıklarını belirtmiştir. Buradan kendisini ciddiye almaya, yüksek makamda biri olarak görmeye başladıklarını söylenebilir.[437]

2.7.4. İtilaf Murahhaslarının Osmanlı Hükümeti'nden İstekleri

Mütareke Komisyonu, mütareke ahkâmına ait meseleler hakkında İtilaf murahhasları ile yapılan toplantılarda Galip Kemali Bey'e isteklerini sunmuştur. İtilaf devletlerinin ilk isteği; Alman ve Avusturya Macaristan asker ve tebaasının ülkeden gidişini istemek oldu. İtilaf devletlerinin bu isteğinin en önemli nedeni; Mondros Mütarekesi'ndeki 19. maddenin bir an önce uygulanmasının istenmesidir. Almanların Birinci Dünya Savaşı'nda Fransa topraklarında yapmış olduğu tahribatın acısını çıkartmak istemesi nedeniyle Fransızların bu maddeyle özel olarak ilgilendiği düşünülmektedir. Fransız murahhas ayrıca; sevklerin gerçekleşmemesi durumunda sorumluluğun Osmanlı Hükümetine ait olacağını belirtmekle birlikte memleket içerisinde ne kadar esir var ise kendilerine bildirilmesini istemiştir. Fransız murahhasının komisyonun ilk toplantısında çeşitli isteklerde bulunarak ön planda bir tavır sergileyişi komisyon üzerinde etki oluşturmaya çalıştığının işaretidir.[438]

25 Kasım tarihindeki komisyon toplantısında Fransız murahhasın, Fransızlar aleyhinde yapılan haberlerle ilgili şiddetle şikâyette bulunması üzerine sansür konusu görüşüldü. Osmanlı basınının sansür edilmesini talep eden Fransız murahhasının bu görüşü İngiliz murahhası tarafından da onaylandı. Osmanlı Hükümetini basına

435 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 27; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 9.
436 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 9.
437 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 27; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 9.
438 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s.27-28; Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 10.

müdahale etmemekle suçlayıp Osmanlı matbuatına denetlemek amacıyla İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan murahhaslarından oluşan bir komisyonun kurulması için teklifte bulunacaklarını bildirdiler. Osmanlı Hükümeti ise bu karar karşısında önce gazete sahiplerinin uyarılacağını eğer uymazlarsa şiddetli tedbirler alınmasına karar verildiğini söylemiştir.[439]

28 Kasım 1918'de Osmanlı Devleti'ne, İngiliz Yüksek Komiser Vekili Webb tarafından verilen notayla, sansür vazifesini üstlenecek bir Osmanlı Matbuat Heyeti oluşturulması istenmiştir. Oluşturulan heyete, İtilaf devletleri ile Osmanlı Devleti'nden birer temsilcinin tayin edilmesine karar verildi. İtilaf devletleri tarafından menfaatleri açısından yayınlanması uygun görülmeyen yazıların Osmanlı Matbuat Heyeti'ne bildirilmesi kararlaştırıldı. 1 Aralık 1919 tarihli Mütareke Komisyonu kararlarında basının sansür edilmesi konusuna yer verilerek İtilaf devletleri murahhaslarının isteği gerçekleştirildi. 1 Aralık'tan itibaren basının sansür edileceği kesinleşmiş olup bu karar hükümet kararıyla da resmileştirildi.

İtilaf devletleri ve Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmeler nedeniyle basının sansür edilmesi mütareke yıllarının en önemli olayları arasında yer aldı. Sansür kararlarının komisyon kararları arasında yer alması ve basının sansür edilme düşüncesinin ilk defa komisyonda konuşulmuş olması sansür konusuyla komisyonun alakadar olduğunu göstermektedir. Galip Kemali Bey, Osmanlı Devleti'nin Mütareke Komisyonu'nun Başkanı olarak İtilaf devletlerinin konuyla ilgili muhatabı olmuştur. Tevfik Paşa Hükümeti mütareke hükümlerinin uygulanması konusunda İtilaf devletlerinin isteklerini dikkate alarak sansür konusundaki isteklerini de gerçekleştirmiştir.[440]

Mütareke Komisyonu Reisi Galip Kemali Bey, komisyonda çözüm bekleyen ikinci meselenin ordunun terhisi olduğunu belirtmiştir.[441] İngiliz murahhasın tarafından

---

439 Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 11. BOA, HR, SYS, Dosya No: 2704, Gömlek No: 4, 9 Kasım 1918. Fransız murahhasının Mütareke Komisyonu'nda şikâyet ettiği aleyhte ifadelerden kastettiği; gazetelerdeki yazılardır. Örneğin; 16 Kasımda gazetelerde "Amiral Calthrophe'nin Teminatı" isimli makalede; Osmanlı Devleti'nin Amiral Calthrophe'nin verdiği söze güvenerek ateşkesi kabul ettiği söylenerek İstanbul'a asker çıkarılması ile ilgili olarak; "Mademki İstanbul'un işgal edilmemesi mütarekenin şartlarındandır ve mademki her gün İngiliz askeri ve siyasi temsilcileri tarafından her hususta güvence veriliyor ve Fransızlar tarafından onaylanıyor, o halde bu yaşananların sebebi nedir?" denilerek yaşananlara tepki gösterilmiştir. Gazetelerdeki bu türden yazılar nedeniyle İtilaf Devletleri Murahhasları ilk günden itibaren basının sansür edilmesini ve bir sansür heyeti kurulması konusunda komisyona teklifte bulunmuştur. Bkz. Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 12.

440 Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 12-13.

441 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s.29; Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 13.

terhis konusunun önemle takip edildiğini ve Kafkas ordusunun bir an önce geriye alınmasını istediklerini belirtmektedir. Zaten İtilaf devletleri mütareke sonrası İstanbul'a gelince Osmanlı Hükümetine Kafkas ordusunun bir an önce boşaltılması için baskı yapmaya başlamıştır. İtilaf devletleri, Kafkasya ve Azerbaycan'daki Osmanlı kuvvetlerinin geri çekilmesiyle Rusya'daki Bolşevik ihtilalini bastırmayı amaçlamıştır.[442]

2.7.4.1. Alman-Avusturya Macaristan Asker ve Tebaasının İstanbul'dan Çıkarılması

Mütareke Komisyonu'nda görüşülen en önemli mesele; Alman ve Avusturya-Macaristan tebaasının İstanbul'dan çıkarılmasıydı. Mütarekenin 19. maddesine göre, asker ve sivil bütün Alman ve Avusturyalıların Türk topraklarından 1 ay içerisinde çıkarılması gerekiyordu. Galip Kemali Bey, Alman ve Avusturya sefaretlerine Osmanlı memleketinden 28 Kasım'a kadar ayrılmaları gerektiğini bildirmiştir.[443] Sulh (Corcovado)vapurundaki makinelerin arızalı oluşu nakil işlemlerini zorlaştırmıştı. Bu durum karşısında İtilaf devletlerinin baskısıyla karşılaşılınca Hariciye Nezareti, Harbiye Nezaretine 28 Kasım'da bir tezkere göndererek Sulh Vapuru'nun yola çıkması için yapılan çalışmaların hızlandırılmasını istedi.[444]

Mütareke Komisyonu'nun 2 Aralık tarihli toplantısında nakil meselesi yeniden ele alınarak Osmanlı Devleti nakil işlemlerinin ağır ilerlemesinden dolayı suçlu görülmüştür. Ancak Osmanlı Devleti'nin nakil işlemlerini gerçekleştirebilmesi için vapur ve gerekli olan kömürün sağlanması gerekmekteydi. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti 4 Aralık'tan itibaren İtilaf devletlerinden nakliyat için gerekli olan kömür verildiği takdirde İstanbul'da bulunan "Reşid Paşa" vapuru ile yola çıkacaklarını bildirmiştir. İtilaf devletleri ise Alman asker ve tebaasının vapurlara bindirildiği takdirde kömür vereceklerini söylemiştir. İtilaf devletleri ilk adımı Osmanlı'dan beklerken Osmanlı Devleti nakliyat için ilk olarak vapur ve kömürlerin ayarlanmasını

---

442 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 13.

443 Ancak bu koşullarda nakil mümkün görülmüyordu. Alman ve Avusturya-Macaristan tebaası sivillerin nakli için verilen 1 aylık süre yeterli olmadığından Amiral Caltrop'a müracaat etmiş ancak Amiral sürenin değiştirilemeyeceğini ve nakliye işinin 28 Kasım'a kadar halledilmesini istemiştir. Aksi takdirde Osmanlı Devletini zorlayacaklarını ifade etmiştir. Ancak her ne kadar İtilaf devletleri murahhasları tüm tebaanın bir ay içinde gönderilmesini istese de sivil vatandaşları sevk edecek bir vasıtanın henüz olmaması üzerine yalnızca memurlar ile yüksek makam ve mevkide olanların bir süre daha İstanbul'da kalmalarına müsaade etmek durumunda kalmıştır. Öncelikle nakliye vesaiti sıkıntısı nedeniyle İttifak vatandaşları arasında önemli makam ve mevkide olanların ülke dışına çıkarılmasına karar verilmiştir. Alman ve Avusturyalı siviller ise askerlerin nakliyatı gerçekleşene kadar bir süre daha İstanbul'da bekletilmiştir. Bkz. Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 66-67.

444 S. Ural, *a.g.e.,* s. 50-52.

beklemektedir. Alman-Avusturya asker ve tebaasının nakliyesi için Harbiye, Dâhiliye ve Bahriye Nezaretlerinden oluşan ayrı bir komisyon olmadığı için Galip Kemali Bey meseleyi tek başına inceleme ve uygulamakta zorluk çemiş ve bu durumdan Hariciye Nezaretini haberdar etmiştir. [445]

3 Aralık'ta Mütareke Komisyonu'nda yapılan toplantıda sekiz güne kadar tamir edileceği düşünülen Sulh vapuruna; büyükelçilik, konsolos memurları ve sivillerin bindirilerek tamirat bitimine kadar vapurda kalmaları kararlaştırıldı. Aralık ayının sonuna doğru hazırlıklar tamamlanınca 20 Aralık'ta Sulh vapuruna hareket emri verildi. Vapurda; 636 Alman büyükelçilik çalışanı ve sivili, 52 Avusturyalı memur ve sivili, 17 Kızılhaç Heyeti görevlisi, 57 garson ve 172 Türk mürettebat olduğu tespit edildi. Gülcemal adı verilen Triyeste'ye giden ikinci vapurda ise 4.800 asker, 35 subay, 38 sivil memur, 90 araba ve 45 ton ticari eşya bulunmaktaydı. Gülcemal de 20 Aralık'ta İstanbul'dan ayrıldı.

Alman memur ve sivillerinden sonra sıra Avusturyalılara gelmişti. Türkiye'de 1.000-1.200 kadar büyükelçilik görevi dışında Avusturya askeri bulunmaktaydı. Avusturyalı askerler için Harbiye Nezareti, İtilaf temsilcileriyle anlaşıp Türk bandıralı Reşid Paşa vapuru ile gönderilmelerini uygun gördü. Bu karardan Avusturya Askeri Heyeti Başkanı Joseph Pomiankowski'yi de haberdar etti. Mütareke Komisyonu Başkanı Galip Kemali Bey de Harbiye Nezaretine "askerlere ek olarak Avusturya büyükelçilik çalışanları ve sivillerin de Reşid Paşa vapuruyla gönderilmesine karar verildiğini" yazdı.[446] Bu durumdan Nezaret, Menzil Müfettişliği ve Avusturya Askeri Heyeti haberdar edilerek hazırlıkların ona göre yapılması söylendi. Reşid Paşa vapuru 3-4 Ocak 1919'da yolculuk için gerekli olan kömürü aldıktan sonra 5 Ocak 1919'da Haydarpaşa'ya geldi. Akşamüzeri hazırlıklarını tamamlayan vapur bütün yolcular

---

445 Devletten gerekli yardım bekleyen komisyon mütarekenin uygulanmaya başladığı dönemlerde yalnız kalacaktır. 12 Aralık 1918 tarihinde Meclis-i Mebusanın feshedilmesiyle birlikte müttefik devletler mütarekeye aykırı uygulamalarını daha kolay yapmaya başlamıştır. Bu noktada Mütareke Komisyonu Hariciye Nezareti nezdinde, İtilaf devletlerinin keyfi ve kanunsuz uygulamalarına karşı mütareke maddelerini tatbik eden tek kurum olarak kaldı. Zamanla Komisyon mütareke maddelerini tatbik etmekten ziyade Alman ve Avusturya-Macaristan tebaası ve askerlerinin nakliyatını gerçekleştirmeye amaçlayan bir kurum halini almıştır. Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 14-15.

446 Reşid Paşa vapuru ilk etapta yolculuk için elverişli görülmemiştir. Gemide; askerlerin yerleşmeleri, kerevetler, sedir, mutfak, tuvaletler, elektrikli aydınlatma yeterli olmadığından yolculuk için müsait olmadığını olmadığına karar verilmiştir. Bu nedenle gemide gerekli düzenlemelerin yapılması askerleri arasından görev alacak kişiler seçildi. Reşit Paşa vapurundan başka nakliyat için Corcovado ile Tir-i Müjgan vapurunun da Alman ve Avusturyalıları Triyeste'ye götürecekleri belirtilmiştir. Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 72-73; BOA, HR.SYS. Dosya No: 2704, Gömlek No: 10, 9 Aralık 1918.

bindikten sonra limandan Triyeste'ye gitmek üzere ayrılmıştır.[447] Nakledilecek son kafileyi taşıyan Akdeniz vapurunun da 16 Mart 1919'da İstanbul'dan ayrılması ile Mondros Mütarekesi'nin 19. maddesi uygulanmış ve komisyonun en önemli meselesi nihayet son bulmuştur.[448]

Alman, Avusturya ve Bulgar sefarethaneleri erkânı ve tebaası mümkün olduğunca hızlı bir şekilde İstanbul'dan çıkarılmaya çalışıldı. Ancak elde yeterli nakil aracı yoktu. Fransız murahhası Galip Kemali Bey'i sıkıştırınca tebaaları karadan gönderme teklifinde bulundu ancak kabul edilmedi. Galip Kemali Bey kendilerinden vapur, kömür istendiğinde ise vapur olmayıp kömür verilebileceğini söylenince Galip Kemali Bey bu koşullarda 5 ayda bile çıkarılmalarının mümkün olmadığını söylemesi üzerine sert tepki almıştır. Galip Kemali Bey miralayın tavrını değiştirmesini için çaba harcamış ve güçlükle de olsa Alman, Avusturya sefareti heyetleri, tebaaları ile birlikte altı hafta içinde Triyeste'ye gönderildi. Avusturya Macaristan büyükelçisi Marquis Pallavicini ile Bulgar sefiri M. Kolocheff de Sirkeci'den şimendiferle gidebildi.[449]

2.7.4.2. Ordunun Terhisi Meselesi

Mütareke Komisyonu'nu işgal eden ikinci önemli konu ordunun terhis edilmesi olmuştur. Terhis meselesi İngiliz murahhasının önemle takip ettiği bir konuydu. Kafkas ordusunun geri alınması en önemli kısmı oluşturuyordu. Galip Kemali Bey; ordunun Batum yoluyla denizden terhis edilmesini temin etmeye çalışmıştır. Galip Kemali Bey İngiliz Murahhasından Karadeniz ve Batum'da bulunan vapurlardan 5-10 tanesini yük taşıma ücretini vermemiz koşuluyla bu işle görevlendirilmesini istedi. İngiliz Murahhası ise razı olmayarak karadan nakillerinde ısrar etti. Galip Kemali Bey, kış ayında Kafkas

---

447 S. Ural, *a.g.e.,* s. 50-52. Başka bir kaynakta; "Sulh (Corcovado) vapuru 18 Şubat günü saat üç'te Triyeste'ye doğru hareket etmiştir" bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. Özge Polat*, a.g.t.,* s. 60. Ancak tezin ilerleyen bölümlerinde; "yeniden İstanbul'a gelen vapur 18 Şubat'ta Alman ve Avusturya tebaasını alarak Triyeste'ye doğru yola çıkmıştır" bilgisi verilmiştir. Bkz. Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 77.

448 Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 60.

449 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 27-28. Mondros Mütarekesinin ilgili maddesi gereğince memleketlerine gönderilesi istenilen Alman-Avusturya Macaristan sefaret mensubu ve diğer tebaadan Mütareke Komisyonu Başkanı Galip Kemali Bey'in sevk işlemlerini yapacaklarının listesi; Corcovado, Reşid Paşa, Tir-i Müjgan gemileri ile sevk edilecek kişilerin isim listesi için Bkz. BOA, HR.SYS. Dosya No: 2704, Gömlek No: 10, 9 Aralık 1918. Corcovado vapuruna binecek yolcu listesi ve Şark Demiryollarından ayrılmak zorunda bırakılanlar hakkında Fransız Yüksek Komiserliğinin Galip Kemali Bey'e yazı gönderdiği bilgilerine ulaşmak için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2705, Gömlek No: 6, 28 Ocak 1919.

dağlarını geçerek gelebilmelerine imkân olmadığını söylese de nasıl gittilerse öyle dönebilecekleri yönünde bir cevap aldı hatta "Donarlarsa donsunlar" bile demişti.[450]

İstanbul'a hiç durmadan asker çıkarıldığından Galip Kemali Bey bunun amaç ve nedenini öğrenmesi için görevlendirildi. Galip Kemali Bey bunun üzerine İngiliz ve Fransız amiralleri ile görüştü. İki taraf da amaçlarının İstanbul'u işgal etmek olmayıp Rusya'ya yapacakları askeri hareketlerinde kullanacakları bir üs olarak kullanmak istediklerini söylemiştir.[451]

Terhis edilme konusu ile ilgili olarak Savaş Açıkkaya-Akın Çelik yazmış oldukları kitapta; Galip Kemali Bey'in başkanı olduğu Mütareke Komisyonu dışında terhis işlemlerini yürütmek ve bu konuda tedbirler almak amacıyla Harbiye Nezareti bünyesinde faaliyet gösteren bir komisyon olduğunu belirtmiştir. Buradan Mütareke Komisyonu'nun dışında mütarekenin tatbiki için çeşitli nazırlıklar bünyesinde çalışan kendine özgü sorumlulukları olan komisyonlar olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra İtilaf tebaasına ait gemilerin sahiplerine iade edilmesiyle görevli liman idaresinde çalışan ve Bahriye Nezaretine bağlı olan bir Karma Komisyon'un takip ettiği belirtilmiştir.[452]

2.7.5. Avrupa'da Mahsur Kalmış Öğrencilerin Yurda Dönüşü

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin İttifak devletleri ile ilişkileri kesildiğinden Almanya, Avusturya-Macaristan ve İsviçre'de bulunan öğrencilerle olan iletişim kesilmiş, kendilerinden haber alınamamıştır. Maarif Nezareti sefaretlere, şehbenderliklere yazı yazmış, müfettişler göndermiş ancak giden bu müfettişlerden de öğrencilerle ilgili bilgi alınamamıştır. Bu durum karşısında öğrencilerin velileri telaşa düşmüştür. Yurtdışında parasız kalan çocukları için hükümet ve bankalar aracılığıyla para gönderilmiş ancak teslim edilememiştir.[453] Hilal-i Ahmer Hanımlar Cemiyeti vasıtasıyla hem sıhhatlerini öğrenmek hem de para gönderilmesi

---

450 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 29; S. Açıkkaya-A. Çelik, *a.g.e.,* s. 221; Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 13-14.

451 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 34-35; M. Aydoğdu, *a.g.t.*, s. 30.

452 Galip Kemali Bey Mütareke Komisyonu Reisliğinden ayrıldıktan sonra da terhis işlemleri daha sonuca ulaşamamış sürmüştür. İlerleyen süreçte ordunun terhis işiyle ilgilenmek ve bir proje kapsamında yürütmek amacıyla yirmi bir maddeden oluşan 5 Kasım 1918 tarihli Terhis Talimatnamesi hazırlanmıştır. Terhiste öncelik jandarma kıtalarına sonrasında ise 1282 mezunlarından 1309'a kadar 1309 da dâhil olmak üzere bütün fertler ile 1314,1315 ve 1316 doğumluların hepsi terhis edilecektir. Ayrıntılı bilgi Bkz. S. Açıkkaya-A. Çelik, *a.g.e.,* s. 189-190.

453 Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 101. Vakit ve İkdam gazetesinde bu konuyla ilgili olarak bilgi verilmiştir. Vakit Gazetesi, *"Almanya'daki Talebelerimizin Velilerine"*, 21 Kasım 1918, s. 2; *İkdam*, "Almanya'daki Talebemiz", 25 Kasım 1918, s. 2. (Bu kısımda yer alan gazetelere ulaşmada Özge Polat'ın tezi yol göstermiştir.)

düşünülmüştür.[454] Cemiyet, Doktor Besim Ömer Paşa'nın başkanlığında yurt dışındaki öğrencilere para gönderebilmek için bir toplantı tertip etmiştir. Almanya, Avusturya-Macaristan ile İsviçre'ye iki Hilâl-i Ahmer temsilcisi gönderilmek istense de İtilaf Devletleri Yüksek Komiserliklerinden izin alınamamıştır.[455]

Hükümet ve veliler tarafından öğrencilere para gönderme imkânı sağlanamayınca öğrenciler yabancı memlekette parasız ve sefil kalmıştır. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nden iki kişi tayin edilerek, öğrencilerin para ve mektuplarını elden ulaştırmak ve haklarında karar alabilmek için Avrupa'ya gönderilmesi düşünüldü. İtilaf devletleri temsilcilerine Hariciye Nezareti tarafından bu konuda yapılan başvuru kabul edilince hazırlıklar yapılmaya başlandı. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne mensup iki hanım hemşirenin bir kaç gün içinde Avrupa'ya gideceğinden 12 Ocak Çarşamba saat 3'e kadar öğrencilere gönderilecek olan para ve mektupların Hilal-i Ahmer'e getirilmesi istenmiştir.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından gönderilecek olan hanımlar; Eski Süvari Dairesi Reisi İsmail Paşa'nın haremi Münire İsmail Hanım ile Safiye Hüseyin Hanım'dır. Kendilerinin İtalya üzerinden İsviçre'ye gitmelerine izin veren[456] İtilaf devletleri, Almanya ve Avusturya'da bulunan Osmanlı talebe ve tebaasının İstanbul'a gelmesinden son dakika vazgeçip İsviçre'ye nakledilmelerine izin vermiştir. Komisyon reisi Galip Kemali Bey Avrupa'ya gidecek olan Münire İsmail Hanım ile Safiye Hüseyin Hanım'ı vapura bindirmiştir.[457] 18 Şubat 1919 tarihinde Alman ve Avusturya tebaasını Triyeste'ye götüren "Sulh" vapuruyla beraber İstanbul'dan Avrupa'ya doğru hareket ettiler.[458]

İki hanım 30 Mart 1919'da Almanya'ya varınca burada bulunan talebeye liste üzerinden getirilen paraları teslim etti. Galip Kemali Bey'e Fransız delegesi Berthelemy tarafından bu hanımların İttihatçı ailelerin çocuklarına yardım götürdüğü ve İsviçre'de siyasetle ilgilendikleri söylenmiştir. Bunun karşısında Galip Kemali Bey, yardımın hükümet tarafından değil aileler tarafından yapıldığını ayrıca Almanya'daki öğrencilerin

---

454 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 101. *İkdam*, "Almanya ve Avusturya'daki Talebemiz", 26 Kasım 1918, s. 2.
455 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 44; s. 101.
456 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 102. *İkdam*, "Almanya ve Avusturya'daki Talebemizin Hali", 20 Ocak 1919, s.1; *İkdam*, "Hilal-i Ahmer Merkezi Umumiyesinden", 12 Şubat 1919, s. 2; *İkdam*, "Almanya'da ve Avusturya'da Bulunan Osmanlı Talebe ve Tebaasının İsviçre'ye Nakilleri", 13 Şubat 1919, s. 2.
457 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 44; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 102.
458 Özge Polat, *a.g.t.,* s. 103. *Alemdar*, "Sulh Vapurunun Azimeti", 19 Şubat 1919, s. 2.

çoğunun İttihat Hükümeti başta iken gönderilen çocuklar olduğunu söylemiştir. Galip Kemali Bey, Fransız delegesine bu konuda herhangi bir usulsüzlük olmadığı anlatmıştır.[459]

Öğrencilerin İstanbul'a gelmeleri için İtilaf temsilcilerine Mütareke Komisyonu vasıtasıyla müracaat edilmiştir. Avrupa'dan ilk gelebilenler Cenova'dan yola çıkıp İtalyan vapuruyla gelen Avusturya'daki 125 öğrencidir. Müfettiş Hüseyin Ragıp Bey ile İzmir'e gelerek oradan İstanbul'a ulaşmışlardır.[460]

Almanya'daki öğrencilerin yurda dönüşü Hamburg üzerinden "Akdeniz" vapuruyla gerçekleşti. "Akdeniz" vapuruyla 24 Mayıs 1919 tarihinde Almanya'dan Hamburg ve Berlin'deki 1.500 kişi gelmiştir. Gelenler arasında; 1318 öğrenciden başka, 26 çocuk, 243 sivil talebe, 21 subay bulunmaktadır.[461] Akdeniz vapuru İstanbul'a geldiğinde iki Fransız torpidosuyla karşılaşmıştır. İtilaf devletlerinin tutumları öğrenciler İstanbul'a geldiği halde devam etti. Vapurun etrafını sararak öğrencilerin karaya çıkmasına izin verilmeyince Galip Kemali Bey İngiliz Fevkalade Yüksek Komiserliği'nden izin almış böylece öğrencilerin karaya ayak basması sağlanmıştır. 2 ay sonra da Macaristan'daki öğrencilerin gelişi sağlanmıştır.[462]

Hükümet yurt dışında kalan vatandaş ve öğrencileri için çalışmalara başlamıştır. Ancak İzmir'in işgalinden sonra Mütareke Komisyonu Reisi Galip Kemali Bey'in istifasının ardından bundan sonra devam edecek çalışmalar Mütareke Komisyonu Reisliğine getirilen Sofya Elçisi Safa Bey tarafından yapılmıştır. [463]

2.7.6. Avrupa'da Bulunan Osmanlı Vatandaşlarının Memleketlerine Dönüşü

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin İttifak devletleri ile ilişkileri kesildiğinden Almanya ile Avusturya-Macaristan'daki Osmanlı tebaası ile olan iletişim kopmuştur. Mondros Mütarekesi'ne göre Almanya ile Avusturya-Macaristan asker ve vatandaşlarını ülkelerine gönderildiğinden bundan sonra

---

459 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 45; Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 103.

460 Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 103. Bu gelenler arasında doktor talebeler de yer almıştır. Doktor talebelerin isimleri de verilmiştir. Bkz. *İkdam*, "Avrupa'daki Talebeler Geliyor", 9 Nisan 1919, s. 2.

461 Ö. Polat*, a.g.t.,* s. 104. *İkdam*, "Avrupa'daki Talebe", 20 Nisan 1919, s. 2; *İkdam*, "Almanya'daki Talebemiz Geliyor", 24 Mayıs 1919, s.2; *İkdam*, "Avrupa'daki Talebe Dün İstanbul'a Geldi", 25 Mayıs 1919, s. 2.

462 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 45; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 104. Bkz. *İkdam*, "Avrupa'daki Talebemiz", 24 Temmuz 1919, s. 2.

463 Galip Kemali Bey'in istifasının ardından devam eden çalışmalar için Bkz. Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 105-107.

Mütareke Komisyonu'nun en önemli görevi Avrupa'da bulunan tebaa, asker ve öğrencilerinin İstanbul'a getirilmesiydi. Galip Kemali Bey bu noktada Hariciye ve Maliye Nezaretince alınan kararları komisyondaki İtilaf devletlerinin murahhaslarına bildirerek vatandaşlarının bir an önce yurda döndürülmesini istemiştir.

Mütareke Komisyonu Avrupa'daki öğrencilere gidecek olan mektuplarla birlikte Avrupa'da bulunan asker ve aileler için de bir defaya mahsus olmak şartıyla mektup gönderilmesini istedi. İsveç sefareti müsteşarı Osmanlı tebaasının İstanbul'a getirilebilmesi için yardımda bulunmak amacıyla Mütareke Komisyonu Reisi Galip Kemali Bey ile görüşmek istemiştir. Galip Kemali Bey'e yaptığı ziyarette İsviçre Salib-i Ahmer'i aracılığıyla Avrupa'daki talebe ve tebaanın yurda gönderilmesi konusunda konuşulmuştur.

Osmanlı Hükümeti ve Mütareke Komisyonu tebaanın yurda döndürülmesi için çalışırken Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından Almanya'da bulunan hasta vatandaşlardan bazılarının yurda dönmelerine izin verildiği ve Akdeniz vapuruyla gelecekleri bildirilmiştir.[464]Almanya'da bulunan diğer vatandaşlarının ne zaman yurda dönecekleri konusunda konuşmalar başlayınca Berlin Sefareti tarafından Hariciye Nezaretine gönderilen yazıyla sorularına cevap bulabilmişlerdir. Yazıda; Almanya'da 10.000'e yakın subay, öğrenci ve vatandaş bulunduğu ve bu kişilerin sefarete gelerek para talebinde bulunduklarını bildirilmiştir. Ayrıca vatandaşların İsviçre ve İtalya yoluyla İstanbul'a gönderileceği söylenmiş olup maaşlarını alamayan memurların da maaşlarının gönderilmesini talep etmişlerdir. Bu talep üzerine Hariciye Nezareti Mübayaat Komisyonu'ndan 500.000 lira gönderilmesine karar verildi. Ancak bu paranın gönderilmesine izin verilmemiştir. Hariciye Nezareti, Almanya'daki öğrenci ve vatandaşların tarafsız devlet bayrağı bulunan vapurlara bildirilerek Hamburg üzerinden gönderileceği konusunda Maarif Nezaretini bilgilendirmiştir.[465]

Haziran ayında Osmanlı vatandaşı, talebe ve memurlarının İstanbul'a gelişi sonuçlandı. İzmir'in işgali üzerine Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa eden Galip

[464] Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 107-108; *İkdam*, "Avrupa'ya Mektup İrsali", 20 Ocak 1919, s. 1; *İkdam*, "Avrupa'daki Talebe ve Buradaki Almanlar", 2 Şubat 1919, s. 2; *İkdam*, "Almanya'daki Osmanlı Tebaasından", 2 Mayıs 1919, s. 2.
[465] Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 108-109. *İkdam*, "Almanya'daki Tebaa ve Talebemiz Hakkında İttihaz Olunan Mukadderat", 26 Aralık 1919, s. 2.

Kemali Bey de ailesini geri getirebilmek ve yurt dışına çıkabilmek için Komisyondan izin almıştır.[466]

2.7.7. İstanbul ve Taşrada Mütarekeye Aykırı Uygulamalar

Mütarekenin imzalanmasından sonra İtilaf kuvvetleri İstanbul'da kontrolü ele geçirmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. İstanbul'a gelen Fransızlar Makriköy (Bakırköy)'de bulunan resmi daireleri, çiftlikleri ve evleri ele geçirmiştir. Fransız askerleri tarafından Makriköy'de Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Birinci Şube Birinci Kısım Serkomiserlerinden Cevad Efendi'nin evi basılmış ayrıca evin boşaltmasını söylenmiştir. Mütareke Komisyonu Reisi Galip Kemali Bey, 25 Kasım 1918'de işgal edilen Makriköy hakkında komisyonda bulunan İngiliz murahhas Deeds ile Fransız askerleri ile görüşmüştür.[467]

Osmanlı Hükümeti asayiş olaylarının artması nedeniyle İngiliz Yüksek Komiser Vekili Webb tarafından suçlu bulunarak uyarılmıştır. Şehrin kontrolünün sağlanmasına yönelik komisyonda görüşmeler yapılmıştır. Ancak asayiş vakalarının artmaya devam edince Galip Kemali Bey, Mütareke Komisyonu'nun 23 Aralık 1918 tarihli toplantısında İngiliz murahhas Deeds ile İngiltere ve Fransa zabıtalarıyla bu konuyu görüşmüştür.[468] Komisyon yapılan görüşmelerde İtilaf devletlerinin keyfi uygulamaları karşısında yetersiz kalmıştır. Asayiş vakalarına karşı önlem olarak vakaların Galip Kemali Bey'e bildirilmesi istenmiştir.

Galip Kemali Bey, asayiş meselesiyle ilgili Mütareke Komisyonu'nda İtilaf devleti murahhaslarıyla görüşmeler yaptı. Galip Kemali Bey, hükümetin İngiliz ve Fransız memurlarının Müslüman halk için yaptığı aramalardan rahatsız olunduğunu belirtmiştir. Memurların aramaları yetmezmiş gibi bir de Müslüman halkı tutuklayıp bürolarına götürmelerinin mütareke hükümlerine uygun olmadığını belirtti. Ancak

---

466 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 109-113. Avrupa'dan getirilecek olan Osmanlı vatandaşlarının yanı sıra Avrupa'ya gitmek isteyen Osmanlı vatandaşları ve öğrenciler de olmuştur. Galip Kemali Bey Mütareke Komisyonu Reisliğinde bulunduğu müddet boyunca İtilaf devleti murahhasları ile gerekli görüşmeleri yapmış kendisinden sonra da bu göreve gelenler çalışmaları sürdürmüştür. Türkiye'den ayrılmak isteyen Osmanlı vatandaşları ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 117-123. Ayrıca Mütareke Komisyonunca yurt dışına çıkışına izin verilenlerle ilgili liste için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2717, Gömlek No: 7, 29 Mayıs 1920.

467 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 125; *İkdam*, "Mütareke Komisyonu", 26 Kasım 1918, s. 2; BOA, DH. EUM. 6 Şb., Dosya No:44, Gömlek No:31, lef 1.2.,

468 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 125-126. *İkdam*, "Mütareke Komisyonu*",* 24 Aralık 1918, s. 2.

hükümet ve komisyonun asayiş problemlerini azaltmak için yaptığı tüm çalışmalar etkisiz oldu. Asayiş vakalarına bazılarına baktığımızda;

> "İstanbul'da aramalar yapan İngiliz polisler, Haydarpaşa'dan Ankara'ya gitmekte olan Ankara merkez hastanesi Doktoru Yüzbaşı İzzeddin Efendinin çantasında bir Alman mavzeri ile bir miktar fişeklerin bulunması üzerine Kadıköy İngiliz Polis Kumandanlığına götürmüşlerdir. Ardından bu kişi Osmanlı Polis Kumandanlığına götürülmüşse de yaşanan bu asayiş olayı Mütareke Komisyonu'na bildirilmiştir."[469]

> "İstanbul'da gasp ve hırsızlık yapan iki Fransız askeri Davut Paşa'da mahalle bekçisi olan Mustafa Ağa'nın vazifesi esnasında sopasıyla saatini gasp eylemiş ve üzerine üç defa revolverle ateş ettiği Mütareke Komisyonu'na yazılmıştır.[470]

> İtilaf Devletlerinin bir başka vakası ise İttifak vatandaşlarını alıkoyarak gözetim altında tutmaları olmuştur. Büyükada İtilaf Kuvvetleri Kumandanlığının elinde olan ve haklarında sınır dışı kararı verilen 2 Alman vatandaşı Gülcemal vapuruna bindirilmek üzere Büyükada komiserliğine vermiştir. Ancak İngiliz zabıtası bu kişileri elinde tutmuş ve komutanlarından bir emir gelmeden teslim etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Memleketlerine gönderilmediği gibi Osmanlı Polis Müdüriyeti, Mütareke Komisyonundan bu şahısların bir an evvel kendilerine teslimini istemiştir.[471] İtilaf Devletleri alıkoymanın dışında tehlikeli gördükleri İttifak Devletleri vatandaşlarının Osmanlı polisi tarafından yakalanıp sınır dışı edilmesini istemişlerdir."

Asayiş vakaları Osmanlı Polis Müdüriyeti'nden Dâhiliye Nezaretine bildirilmiş komisyon aracılığıyla da İtilaf devletleri temsilcileri haberdar edilmiştir. Komisyon, İstanbul'un asayişini kendi eline alarak uygun gördüğü kararları veren İtilaf devletlerine karşı günlük asayiş olayları karşısında önlem almak için uğraşmıştır. Bu amaçla asayiş olaylarının önce Dâhiliye Nezaretine bildirilip daha sonra Mütareke Komisyonu'na yazılmasını istemiştir. Ancak gün geçtikçe İtilaf Yüksek Komiserleri tüm asayişi ellerine almıştır. İtilaf polis memurları asayişle ilgili tüm vakalara müdahale eder duruma gelince Osmanlı Devleti'nin asayişe müdahale edecek kurumu kalmamıştır.[472]

---

469 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 127; *Alemdar,* "Mütareke Komisyonu", 18 Mart 1919, s. 2.

470 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 128; BOA, DH.EUM.5.Şb, Dosya No:78, Gömlek No:38, 8 Cemaziyelevvel 1337.(belgeye tez aracılığıyla ulaşılmıştır)

471 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 129.

472 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 130. Ayrıca Galip Kemali Bey hapishaneler meselesiyle de ilgilenmiştir. Tutukluların her türlü şikâyet için Muhtelit Mütareke Komisyonuna başvurmaları gerektiğini söylemiştir. Aksi takdirde Osmanlı Hükümetinin hiçbir şekilde bu mahkûmların mesuliyetlerini almayacağını söylemiştir. Yaşanan olumsuz olayların ardından hapishanelerin teftiş edilmesine karar verilmiştir. Galip Kemali Bey Damat Ferit Paşa'nın isteği üzerine İtilaf devletleri azaları ile teftişe çıktı. Harbiye Nezareti hapishanesi ve İstanbul Hapishane-i Umumiyesi olmak üzere iki hapishanenin ziyaret ve teftişi gerçekleşmiştir. Yapılan teftişlerde; tutukluların durumu ve hasta olanlarının hastanelere nakledilmesiyle ilgili kararlar alındığı gibi teftiş sonucu komisyon tarafından da kararlar alınmıştır. İlerleyen dönemde hapishanelerin teftiş edilmesi görevi İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri tarafından Mütareke

2.7.8. Radi Bey İsimli Bir Polis Müfettişi Tarafından Ölümle Tehdit Edilmesi

Topkapı Sarayı'nda 16 Aralık 1918'de Padişah huzurunda yapılacak mevlüd-ü nebevi günü merasimi için Galip Kemali Bey'e de davetiye geldi. Galip Kemali Bey davet için hazırlanırken Sabahaddin Bey'in Kâtibi Servet Lütfi'den telefon geldi.

> "Seni hain seni! Sabahattin Bey, o tarihte Falerde mukim iken muhalefetten vazgeçmez ise İstanbul'da bulunan ailesini parça parça ettiririm diye kendisine haber gönderip tehdit eden sen değil misin? O zamanki efendilerine yaranmak için yaptıkların yetişmiyormuş gibi şimdi de en mühim bir makamı elde ederek yeni dolaplar çevirmek istiyorsun değil mi? Şimdi memuriyetinden istifa edeceksin! Yoksa karışmam!

diyerek telefonu Galip Kemali Bey'in yüzüne kapattı. Galip Kemali Bey böyle bir şeyin aslı olmadığını ve Sabahaddin Bey'in sözünden çıkmadığını söylese de kendisine inanmamıştır.[473]

Galip Kemali Bey bu telefon görüşmesinden ve hakkından söylenenlerden sonra davete gitmekten vazgeçti. Bu durumun Padişah tarafından duyulmasından da çekindiğinden doğruca topçu mirlivası Arif Paşa'nın yanına gitti. Meseleyi olduğu gibi anlattıktan sonra Sabahaddin Bey'in validesi, derin hürmet beslediği Seniha Sultan'ın kendisi hakkında kötü düşünceler beslemesini istemeyen Galip Kemali Bey, Satvet Lütfi Bey'in bildiklerinin yanlış ve olmadık şeyler olup kendisini görmesini, kendisinden doğru bilgileri alması için gerekenin yapılmasını rica etti. Galip Kemali Bey Arif Paşa'ya durumu anlatınca Arif Paşa, Lütfü Bey ile konuşarak kendisini Galip Kemali Bey ile görüşmeye teşvik etti.[474]

Galip Kemali Bey bu konuyla ilgili olarak, olur da bir kazaya uğrar ise kendisini savunabilmek için "dün sabah benimle ba telefon mülakat eden zate" diye Tasvir-i

---

Komisyonu üyelerine verilmesi kararlaştırılmıştır. Ö. Polat, *a.g.t.,* s 137; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 40-41. Tutuklular konusuyla ilgili olarak İtilaf devletleri doktorlarının İttihat-Terakki Fırkasının tutuklu üyelerine yönelik yaptıkları muayenenin sonuçlarını(ücret vs. olabilir) Galip Kemali Bey'e iletmiştir. BOA, HR.SYS., Dosya No:2708, Gömlek No: 16, 1 Nisan 1919.

473 Galip Kemali Bey Sabahaddin Bey'i ömründe sadece iki kere görmüştü. Birincisi mekteb-i sultaniden mezun olduğu zaman pederi tarafından Damat Paşaya takdim için gittiğinde kendisiyle konuşma fırsatı bulmuştu. İkinci olarak da Atina sefiri iken Bâbıâli'ye olan maruzatına aldığı cevap metnini kendisine tebliğ etmek için villasına gittiğindedir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 64. Ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 189.

474 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 64-65; G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 190.

Efkâr gazetesine 17 Kanunuevvel 1918 tarihli bir mektup gönderdi.[475] Mektubu ertesi gün gazetede yayınlanan Galip Kemali Bey'in o günden sonra her gün Hariciye Nezaretine ziyaretine gazete muhabirleri geldi. Kendisinden vaziyet hakkında bilgi aldılar. Bir gün gelen bir gazete muhabiri Galip Kemali Bey'in yazmış olduğu mektuba bir cevap geldiğini ancak münasebetsiz bir dille yazıldığından gazetede basmadıklarını söyledi. Ancak yazan zat basılmasında ısrar edip basılmaması halinde başka gazetelere neşredilmesi için vereceğini söylemişti. Bunun üzerine gazete muhabiri artık basılması gerektiğinden Galip Kemali Bey'i haberdar etmek istemiştir. Mektupta:

> "Müdafaanamenizi okudum. Senin ne haslette bir adam olduğunu biliyoruz ve işte sözümüzü yine tekrarlıyoruz. Eğer cesaretin varsa ikame-i dava et. Bildiklerimizi söyleyelim. Âlem de şayanı dikkat bir muhakeme görsün…"

yazılıydı. Mektuba cevap olarak gelen yazının altında Radi Bey'in ismi yazılıydı.[476] Galip Kemali Bey'in durumu efkâr-ı umumiyeye izah etmesi gerektiğinden Dâhiliye Nazırı Mustafa Arif Bey'e müracaat etmeliydi. Gidip durumu anlatan Galip Kemali Bey arada hürmet ettiği Seniha Hanım olduğundan kendisini ispat için belgeleri aynen neşretmek istedi. Bu konuda Dâhiliye Nazırı Mustafa Arif Bey'in müsaadesini istedi. Dâhiliye Nazırı'ndan izin aldıktan sonra neşrettirebilecekti. Dâhiliye Nazırı'na gidince Radi Bey'in polis müfettişi olduğunu öğrendi. Galip Kemali Bey mektubu gösterince Radi Bey'in ismini gören Dâhiliye Nazırı, Polis Müdürü Umumisi Miralay Halil Bey'i aradı. Radi Bey'i telefona isteyip orada olmadığını öğrenince mektubunu geri almasını emredip sözünü dinlemezse azledilmesini emretti. Böylece mektubun neşredilmesi önlendi ancak Galip Kemali Bey isteği bu değildi. Efkâr-ı umumiyeye karşı meselenin izah edilmesini rica etti. Ayrıca Radi Bey'in gelip kendisini görmesini istedi. Ancak mektup neşredilmediği gibi Radi Bey de gelmemiştir. Galip Kemali Bey'in istediği görüşme gerçekleşmemiştir.

Birkaç hafta sonra Damat Ferit Paşa'nın yanına giden Galip Kemali Bey, karşısında Servet Lütfi olduğunu öğrenince, Damat Ferit Paşa'nın yanından çıktıktan

---

475 17 Kanunuevvel 1918 tarihli mektup Ek, G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 65-66; G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 191.

476 Mektubu gazetede yazmaları elinde meseleyle ilgili olan vesikaları Dâhiliye Nazırından izin aldıktan sonra neşrettireceğini, cevapla birlikte ertesi gün hazır olacağını söylemiştir. G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 191.

sonra kendisini odasında beklediğini haber verdi. Galip Kemali Bey Servet Lütfi'yi 7 ye kadar beklemiş ancak gelmemiştir.[477]

Galip Kemali Bey bir gün Hariciye Nazırı dostu Kont Sforza'dan Sabahattin Bey'in İstanbul'a gitmek için Fransa'dan Roma'ya geldiğini duyunca görüşmeye gitti. Kendisine telefon olayını anlattıktan sonra Sabahattin Bey;

> "Satvet Lütfi veya Radi Beylerin yaptıkları münasebetsizliği takbih ederim, arada bir ihtilaf veya halledilecek bir mesele var ise onun yolu böyle tehdit falan gibi şeylere kalkışmak değildir. Fakat ben Atina'da iken bir gün Mösyö Skoulides beni çağırttı ve Yunanistan'ı terketmekliğimi tavsiye etti 'Çünkü dedi Sefir Galip Kemali Bey gelip beni gördü ve muhalefette devam ederseniz İstanbul'daki ailenizin tehlikeye düşmesi ihtimali olduğunu söyledi' dedi."

Galip Kemali Bey bu sözler karşısında hayretlere düştü. Skouludis'in dürüst biri olduğunu kendisine böyle bir iftira atmayacağını düşünüyordu. Ancak Salahattin Bey'e bir haber gönderilip, haberin ağızdan ağıza bu hale gelmiş olabileceğine ihtimal verebilirdi. Bunun bir Yunanlının aklına gelmekten ziyade sadarete gelecek Sabahattin Bey'in gözüne girmek veya kendini tehdit eden bir memuru ortadan kaldırmak amacıyla yapılabileceğine ihtimal veriyordu.[478]

2.7.9. Mevkuf Bulunan Şeyhülislam Musa Kazım Efendi ile Ayan Reisi Rıfat Bey ve Karasu Efendilerin İtilaf Doktorları Tarafından Muayenesi

Galip Kemali Bey bir gün, Tevfik Paşa'nın istifasından sonra ilk defa sadarete gelen Damat Ferit Paşa tarafından çağrıldı. Damat Ferit Paşa kendisine;

> "Vükelayı sabıkadan Şeyhülislam Musa Kazım Efendi ile Ayan reisi sabıkı Rıfat Bey ve Karasu efendi ziyadece hasta olduklarından hastaneye nakillerini talep ediyorlar. İngiliz fevkalade komiserliğine gidiniz de bu zevatın iddia ve talepleri muhik olmadığını anlamak üzere bulundukları mahalde muhtelit bir heyeti tıbbiye tarafından muayene-i sıhhiyelerinin icrası ile neticesinin bildirilmesinin bârapor bana bildirilmesini tarafımdan rica ediniz"

dedi. Bunun üzerine Galip Kemali Bey, General Deedes ile görüşerek Damat Ferit Paşa'nın isteğini kendisine bildirdi. İngiliz, Fransız ve İtalyan kuvvetlerinin oluşturduğu

---

[477] G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 69; G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 191-193.
[478] G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 194-195.

bir heyet ertesi gün gelerek tevkifhane(hapishane) ve tutukluları ziyaret ederek hem gerekli raporları vermiş hem de hastaları hastaneye nakletmiştir.[479]

2.7.10. Galip Kemali Bey ile Morning Post Muhabiri Arasında Yaşananlar

İstanbul'a mütarekenin imzasından birkaç gün sonra Atina'dan Morning Post gazetesi muhabiri olan Mister Pooley geldi. Yunan menfaatlerini müdafaa eden bu gazeteciyle Galip Kemali Bey, Musevi vatandaşlardan biri olan Rot Bey vasıtasıyla tanıştı. Pooley'in isteği Padişah Vahdettin tarafından kabul edilmek ve kendisinden İngiliz mandasını kabul edeceğine dair bir vesika-beyanat alabilmekti. Bunun gerçekleşmesi halinde Türkler lehine büyük işler başarılabileceğini söyledi.[480]

Galip Kemali Bey, İngiliz Fevkalade Komiseri General Deeds ve İngiliz ricaline "tarihi dostluğumuzun canlandırılması iki tarafın da yüksek menfaatleri icabından olduğunu, İngiltere şimdi samimi ve fiili bize elini uzatırsa, Müslümanlık alemi üzerindeki nüfusunu büsbütün arttıracağını, bundan sonra siyasetimiz sulh ve salah unsuru olarak memleketimizin telakki ve inkişafına çalışmaktan ibaret olduğundan az vakitte kendisini toplayacağına şüphe olmayan böyle bir Türkiye'nin şark ile garp arasında çok mühim bir sulh amili vazifesini muvaffakiyetle yapacağını ve bundan İngiliz siyasetinin de çok istifade edeceğini" söylemiştir. Bu sözleri üzerine Morning Post muhabiri aynı lisanı kullanıp mandayla ilgili sözler sarf edince Galip Kemali Bey "İngiltere'nin Türkiye'yi milli hudutlar dâhilinde müstakil ve kuvvetli yaşatacağını tahakkuk etsin, o zaman hür ve müstakil bir devlete yakışan harekette kusur edilmeyeceğini ben size temin ederim" demiş ancak teminat verilmemiş Galip Kemali Bey de kendisini Padişah ile görüştürmemiştir.[481]

Bir gün Pooley Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelerek kendisine vereceği iki önemli vesika olduğunu söyledi. Ancak onun gelişinin bir gün öncesinde Galip Kemali Bey Umur-u Siyasiye Umum Müdürü Reşit Bey ile görüşmeye gitmişti. Reşit Bey bir Rus'un kendisine bazı evraklar verdiğini, suretlerini çıkardığını ve içerisinde bir tanesinin Galip Kemali Bey ile ilgili olduğunu söyledi. Bu belge "Bolşevik Hükümetinin 15/2/1919 tarihli ve 5 numaralı ve Brest-Litovsk muahedenamesinin

---

479 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 72-73. İngiliz, Fransız ve İtalyan kuvvetlerinin oluşturduğu bir heyetin verdiği raporları için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 73-75.

480 Galip Kemali Bey manda konusu ile ilgili olarak "Ben mandaya asla taraftar değildim, fakat İngilizlerin isterlerse bizi kurtaracak en büyük kuvvet olduğuna kail idim" demiştir. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 87.

481 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 87-88.

hükümden iskat edildiğini mübeyyin büyük devletlere Çiçerin imzasıyla gönderdiği bir telgrafın sureti"ydi. Galip Kemali Bey Pooley'in getirildiği vesikaların Reşit Bey'in kendisine gösterdiği vesika olduğunu tahmin ederek daha Pooley vesikayı göstermeden bu değil mi diyerek kendisindekileri gösterdi. Bu evrakları Reşit Bey'e getiren kişinin teslim ettikten sonra da Pooley'e gitmiş olduğu anlaşıldı. Pooley kendisini böyle bir durumun içinde bulunca bu adamı İngiliz polisi vasıtasıyla tutuklatmak istedi ancak evinde herhangi bir vesika bulunamadı.[482]Ermeni olduğu öğrenilen bu adam İngiliz polisine teslim edildi.[483]

Pooley geldiği başka bir gün; 20 zabit memleketlerine gitmeden önce eski saraya gezmek istediklerinden kendisi onlara refakat etmek için Galip Kemali Bey'den izin istedi. Galip Kemali Bey bu isteği kabul edip ayrıca güzel İngilizce bilgisine sahip olan Reşat Danyal Bey'i de refakatlerine verdi. Akşamüzeri Hazine-i Hümayun Kethüdası Refik Bey'den telefon alan Galip Kemali Bey İngiliz zabitlerinden bir binbaşının saray gezisi sırasında, kendilerine zarflarla kakulalı kahveler ikram edilmiş olup;

" A… bu zarflar pek güzel ve sanatlı şeyler. Bir tanesini ben yadigar olarak alırım."

diyerek almış olduğunu öğrendi. Galip Kemali Bey bu durumu öğrenir öğrenmez sadrazamın yanına gidip olanları anlattı. Pooley'i çağırıp kendisine de durumu anlatan Galip Kemali Bey'e ertesi gün Pooley zarfı iade etmiştir. Galip Kemali Bey de hemen durumdan sadrazamı haberdar etmiştir.[484]

2.7.11. İzmir'in İşgalinde İzzet Bey'in Rolü

İzmir sahillerine, Yunan donanması tarafından muhacirlere esvap ve yiyecek naklettiklerini bahane ederek sandıklarla üniforma, silah ve cephane çıkartmıştı. Bunlar yaşanırken Rumlar da bir yandan tertibat almıştı. Bu durumu İzmir'de vali bulunan Nurettin Paşa Bâbıâli'ye bildiriyor lazım olan tedbirler alınıyordu. İngilizler Nurettin Paşa'nın mahalli bir takım teşkilatlar içinde bulunduğunu öğrenince görevden alındı ve yerine sabık Dâhiliye Nazırı İzzet Bey getirildi. İzzet Bey'in getirilişi önemli bir dönüm noktası oldu. Galip Kemali Bey, İzzet Bey'i Dâhiliye Nazırı iken İngiliz sefaretine her gittiğinde baş tercüman Rayan'ın yanında ya da kapısında nöbet beklerken gördüğünü

482 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 88-89; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi,* s. 178.
483 Ayrıca Galip Kemali Bey ile Pulley(Pooley) arasındaki görüşmeler ve olayın ayrıntısı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi,* s. 178-179.
484 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 91.

belirtmiştir. İzzet Bey İzmir'e gelince ilk iş olarak Nurettin Paşa'nın milli teşkilatını dağıttı, halka korkacak bir şey olmadığı izlenimi vermeye çalıştı. İzmir'in işgalinden bir hafta önce yani 8 Mayıs 1919'da hükümet konağında valilik fermanını okudu. Galip Kemali Bey kendisi ile ilgili olarak "İzmir'in birkaç saat içinde Yunanlılar tarafından işgalini adeta kolaylaştırıp o kıyamet gününde binlerce Müslümanın alçakçasına ve son derece vahşiyane bir surette öldürülmesine seyirci vaziyetinde kalmıştı" sözlerini sarf etmiştir.[485]

2.7.12. İzmir'in İşgaline Karşı Verilen Nota ve İşgalin Tesirleri

İzmir'de Amiral Calthorpe kumandasında İtilaf donanması toplandı. Amiral Webb 14 Mayıs'ta Bâbıâli'ye bir nota gönderdi. Paris Sulh Konferansı'nda[486] kararlaştırıldığı gibi Mayıs'ın 15'inde İzmir'in İtilaf devletlerince işgal edileceğini söyleyerek Osmanlı Devleti'nin kaleyi tahliye etmesini istedi. Bâbıâli birtakım tedbirler almakla uğraşırken Yunanlıların karaya asker çıkardığı öğrenildi. Bunun üzerine Damat Ferit Paşa, Galip Kemali Bey'i Hariciye konağına çağırarak durumu anlattı. Bazı notlar verdi ve bu notlara bakarak devletlere hitaben bir nota hazırlatmasını istedi. Galip Kemali Bey Bâbıâli'ye gidip kalemi mahsus beylerini topladı. Reşat Nuri Bey, Ferit Paşa'nın notlarını esas alarak 15 Mayıs 1919 tarihli notayı yazdı. Vükela toplandıktan sonra Galip Kemali Bey notayı okudu: "…İtilaf devletlerinin beslediklerine asla şüphe etmediğim hissiyatı nısfetperveraneye tevfiki hareketle, mevcut kuvayı askeriyemizin tezyidi hakkında iki aydan beri yaptığım teklifler kabul edilmiş olsaydı, İzmir vilayeti dâhilinde asayiş bir kat daha mükemmel olurdu…" Nota aynen kabul edilince Galip Kemali Bey notadan 4 nüsha yazdırarak İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan Fevkalade Komiserlerine verdi.[487]

---

485 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 94-95.

486 Paris Sulh Konferansı ile ilgili olarak; Damat Ferit Paşa'nın Paris'te toplanacak olan sulh konferansına Osmanlı Hükümeti adına katılacakları iktidara geldiği andan itibaren tespit etmeye çalıştığı bilinmektedir. Nisan ayından itibaren yapılan yayınlardan heyetin başında sadrazamın bulunacağı ve murahhaslar arasında Keçeci-zâde İzzet Fuat Paşa, eski Nafia Nazırı Osman Nizami Paşa, eski Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa ile birlikte Mütareke Komisyonu Reisi Galip Kemali Bey'in de yer alacağı bilinmektedir. Bkz. M. T. Gökbilgin, *a.g.e.,* s. 54.

487 Galip K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 96-97. Nota konusuyla ilgili olarak diğer eserler incelendiğinde farklı bilgilere ulaşılmıştır. Necdet Sevinç eserinde; Galip Kemali Bey'in Kont Sforza'nın bir konuşmasından İzmir'i işgalini sezinleyip durumu Damat Ferit Paşa'ya bildirdiğini ve Damat Ferit Paşa'nın da kendisinden bir nota yazıp getirmesini istediğini söylemiştir. Ertesi gün Galip Kemali Bey nota müsveddesi ile gittiğinde ise kendisine " İngiliz Yüksek Komiseri ile konuştum, bana İzmir'in işgal edilmeyeceğini söylediler, dolayısı ile notaya lüzum kalmamıştır!" şeklinde bir cevapla karşılaşmıştır. Ancak birkaç saat sonra Sadrazama İzmir'in işgal edileceği bildirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Necdet Sevinç, *İstiklal Harbi'nde Etnik İhanet*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2011, s. 48.

İzmir'in işgali bütün memleketin çalkalanmasına neden olmuştu.[488] Her taraftan protesto telgrafları geliyordu. Bâbıâli büyük bir telaş içinde bulunuyordu. Sonuçta sadrazam Damat Ferit Paşa istifa etti. Ancak kabineyi tekrar teşkil vazifesini kabul edip etmeyeceği konuşulmaya başladı. Ferit Paşa bu vaziyet içinde tekrar göreve gelmeyeceğini söyleyince Galip Kemali Bey kendisine hiçbir devlet adamının bu vaziyet içerisinde hükümet teşkil etmeye kalkışmaması gerektiğini söyledi. Ertesi gün Damat Ferit Paşa, Galip Kemali Bey'i çağırarak gelecek olan Şehzade Abdürrahim Efendi'yi karşılamasını istedi. Galip Kemali Bey, Abdürrahim Efendi'yi alıp Bâbıâli'ye geldiğinde Damat Ferit Paşa'nın tekrar sadarete gelmiş olduğunu gördü. Ali Kemal Bey de Dâhiliye Nazırı olmuştu.[489] Galip Kemali Bey'in Damat Ferit Paşa'nın yeniden göreve gelmesinin ardından mutlaka bir Şurayı saltanat toplaması gerektiğini tavsiye etti.[490]

2.7.13. Galip Kemali Bey'in İstifası

İzmir'in işgaline karşı verilen notaya bir cevap alınamadı. İzmir'de binlerce Müslüman kanı vahşice Yunanlılar tarafından dökülüyordu. Dine, millete yapılan bu hareketler karşısında ellerinden bir şey gelmiyor olması Galip Kemali Bey'i derinden etkiledi. Yeni kabinenin eski zatlardan oluşması ve tekrar devleti idare etmekle görevlendirilmiş olmaları da eklenince Galip Kemali Bey yedi buçuk aydan beri sürdürdüğü Muhtelit Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa etmeye karar verdi.[491] Ayrıca Galip Kemali Bey, İtilaf Devletleri Komiserlerine aylardır Berlin'de bulunan ailesini İstanbul'a getirebilmek için pasaportunu vize ettirmeye yönelik yaptığı birçok

---

488 Galip Kemali Bey İzmir'in işgali üzerine, Yunanlıların nasıl bir ulus olduklarının belirlenmesi için Fransız Doğu Ordusu mensupları arasında bir "plebisit"(anket olduğu düşünülmektedir) yapılması önerisinde bulunmuştur. Bkz. Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi I(İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s. 145.

489 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 99-100; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 187-189. Galip Kemali Bey ile Şehzade Abdürrahim arasında bir konuşma geçmiş, görüşmede Galip Kemali Bey kendisine İzmir ile ilgili haberleri verdikten sonra "keşke avdet buyurulmasa da Konya'da kalınsa idi. Memleketin bu hale tahammül etmesi mümkün değildir. Başa geçer büyük bir hareketin çıkmasına sebep olurdunuz" deyince Şehzade "Zat-ı şahane müsaade buyururlarsa hemen dönerim" demiştir. Damat Ferit Paşa desteklemediği için dönüşü gerçekleşmemiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 100; Mevlüt Çelebi, "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti(Anadolu Heyet-i Nasihası)16 Nisan-18 Mayıs 1919", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı:18, Temmuz 1990, s. 588.

490 Şurayı Saltanat da Yıldız Sarayı'nda 26 Mayıs 1919 tarihinde toplanmıştır. Burada Galip Kemali Bey "Bu ahval içinde millet isyan etmelidir" diyerek bağırması Damat Ferit Paşa'nın hışmına uğramasına neden olmuştur. Bu durum kendisinin İstanbul'dan uzaklaştırılmak için Bâbıâli'yi gayri resmi temsil vazifesiyle Roma'ya gönderilmesine yol açacaktır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 181.

491 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 100-101. Galip Kemali Bey hatıratının diğer bir kısmında Mütareke Komisyonu Reisliğinde 8 buçuk ay bulunduğunu söylemiştir. Mütareke Komisyonu Reisliğinde sekiz buçuk aydan beri sürdürmüş olduğunu söylemesi dışında aynı bilgiler için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 189.

müracaat sonuçsuz kalmıştı. Yüksek Komiserler her defasında Galip Kemali Bey'in bu isteğini reddetmiştir. Bu durum da Galip Kemali Bey'i istifaya iten nedenler arasındadır.[492] Galip Kemali Bey bir istifaname yazarak Sadrazam Ferit Paşa ve Meclis-i Vükela Odası'na gönderdi.[493]

Galip Kemali Bey o gün toplanan komisyonda (19 Mayıs 1919) müzakere bittikten sonra istifa kararını açıkladı.[494] Galip Kemali Bey'e göre İzmir'in Yunanlıların eline geçmesinden sonra kendisine düşen 2 vazife vardı. Birincisi, İzmir'e giderek son Yunan neferi de denize dökülene kadar Türk toprağını müdafaa eden kardeşleriyle birlikte mücadele etmek, ikincisi ise 9 aydır Berlin'de mahsur kalan ailesini bu zor durumdan kurtarmaktı. Birinci vazifeyi hükümetine ve milletine bıraktığını belirterek ikinci vazifeyi yerine getireceğini bu nedenle de Mütareke Komisyonu riyasetinden istifa ettiğini açıkladı. Ayrıca ailesinin yanına gitmesi için gerekli kolaylığın sağlanması noktasında yardım istediğini söyledi. Gereken yardım sağlanmazsa ve ailesinin yanına gitme imkânına kavuşamazsa kaçacağını sözlerine ekledi.[495]

Galip Kemali Bey'in istifa edeceğini öğrenen Osmanlı Askeri Delegesi Kaymakam Edip Servet Bey,[496] Kalem-i Mahsus Müdürü ve mübeyyizleri kendisini ziyaret ederek hep birlikte çekileceklerini söylemiştir. Galip Kemali Bey ise kendilerine gerekli nasihatlerde bulunarak bu kararlarından vazgeçirdi. İstifanamesini o akşam bütün gazetelere gönderen Galip Kemali Bey'in istifası ertesi gün bütün gazetelerde neşredildi. Ertesi sabah Galip Kemali Bey, Damat Ferit Paşa tarafından dairesine çağrılmıştı. Damat Ferit:

> "Dün akşam istifanamenizi okudum. Teessüf ettim. Ümit ederim ki artık teessürünüz geçmiştir. İstifanızı geri alırsınız!"

---

492 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 63.

493 İstifaname için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 101; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 189-190. Bkz. Ek 4: Galip Kemali Bey'in İstifası

494 Galip Kemali Bey İzmir'in işgali üzerine "İtilaf Devletleri'nin aleti olamam" diyerek istifa etti bilgisi için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I,* s. 258. Ayrıca Hadisat gazetesinde Süleyman Nazif Komisyon Başkanı Galip Kemali Bey ile Ercüment Ekrem'in istifasını alkışladığı bilgisi de verilmiştir. Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I,* s. 266. Komisyondan istifa edeceği gün toplantı başlamadan önce Galip Kemali Bey, İtalyan Delegesi Arlotta'ya aldığı bu karardan bahsetmiş olduğu bilgisi için Bkz. Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 63.

495 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 102-103; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 190-191; S. Açıkkaya-A. Çelik, *a.g.e.,* s. 283; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 64.

496 Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 64.

dese de Galip Kemali Bey istifasını geri almak yönündeki talebi reddetti.[497] Ancak Damat Ferit Paşa "Canım biz de istifa ettik, işte yine geldik, rica ederim ısrar etmeyiniz, yine vazifenize devam ediniz!"[498] diye üsteleyince Galip Kemali Bey yanlış anlaşılmaya sebebiyet vermeden kendisinin yeni kabinin teşkiline tevcih buyrularak tekrar iktidar mevkiine geldiğini ancak kendisinde vaziyetin bu şekilde olmadığını açıkladı. Artık ecnebi murahhaslarla yüz yüze gelme imkânının olmadığını da söyledi. Galip Kemali Bey Mütareke Komisyonu Reisi olup mütarekenin tatbik edilmesi ile uğraşıyordu. Bu mütareke tatbik edilirken insani kaideler, hukuk, devlet taahhütleri ayaklar altına alınarak feci olaylar yaşanıyordu. Artık bunlara tahammül edemezdi.[499]

2.8. ROMA'DA BÂBIÂLİ'Yİ GAYRİ RESMİ TEMSİL(1919-1921)

Galip Kemali Bey'in Roma'da Bâbıâli'yi gayri resmi temsil vazifesiyle görevlendirilmesi İzmir'in işgalinden sonra gerçekleşen olaylar sonrasında olmuştur. Bu kısımda da önce Roma'da Bâbıâli'yi gayri resmi temsil vazifesiyle görevlendirilmeden önce yaşanan gelişmeler ve sonrasında bu göreve getirilişinden memuriyetinin bitişine kadar geçen süreç anlatılmıştır.

2.8.1. Bâbıâli'yi Gayri Resmi Temsil Vazifesiyle Görevlendirilmeden Önce Yaşananlar

2.8.1.1. İzmir'in İşgalinden Sonra Yaşananlar

İzmir vilayetinde Yunan işgali arttığı halde memleketin genelinde yaşanan şikâyet ve protestolar karşısında bir şey yapılmıyordu. Nihayet İstanbul'da bu konuda harekete geçilmeye başlandı. 19 Mayıs'ta Fatih Cami meydanında 30 bin Türkün katılımıyla bir miting gerçekleştirildi. Bu miting ile insanlar Türk topraklarının çiğnetilmeyeceğinin yeminini verdiler. Bir Türk hanımı olarak Halide Edip'in yaptığı konuşmayla Türk insanının düşüncelerine tercüman olundu. 23 Mayıs 1919 Cuma günü Sultan Ahmet Parkı'nda 200 bin kişinin katılımıyla yeni bir miting yapıldı. Minareler "İzmir Türkündür, Türk kalacaktır" yazılı siyah bayraklarla süslendi.

Mitingler devam ediyordu, yalnız İstanbul değil bütün ülke çalkalanıyordu. Sonunda ilk müdafaa silahı Ayvalık'ta Ali Çetinkaya tarafından patlatıldı. Ertesi gün

---

497 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 104. Galip Kemali Bey'den sonra komisyonun başına vekâleten Safa Bey gelmiş, Safa Bey'in görevi Fahrettin Bey gelene kadar devam ettirmiştir. Bkz. Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 64.

498 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 104; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 191-192; S. Açıkkaya-A. Çelik, *a.g.e.,* s. 283; Ö. Polat, *a.g.t.,* s. 64.

499 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 104; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 192.

Galip Kemali Bey Damat Ferit Paşa'nın yanına giderek; Ayvalık ahalisinin milletin namusunu kurtardığını, ilk kurşunu atarak Türklerin bu saldırıları kabul etmeyeceğini gösterdiğini söylese de Damat Ferit yaşananlardan bir netice çıkmayacağını savundu. Galip Kemali Bey yine de milletin; öz topraklarını, canını ve namusunu kurtarmak için canını feda etmeye razı olduğunu belirtti. Galip Kemali Bey, Damat Ferit Paşa'ya bunları söylerken orada bulunan müsteşar İzzet Fuat Paşa, Galip Kemali Bey'in sözlerini "İttihatçı kafası" diye nitelendirince Galip Kemali Bey bunu kabul etmeyerek aksini iddia edip kendini savunmuştur. Hiçbir fırka ile münasebeti bulunmadığını belirtmiştir.[500]

2.8.1.2. Mustafa Kemal Paşa İle İlgili Düşüncelerinin Sorulması

Sabık Yıldırım Orduları Kumandanı ve Anafartalar Kahramanı olan Mustafa Kemal Paşa bu defa ordu müfettişliğine tayin edilmişti. Damat Ferit Paşa ve Fevkalâde Komiserler memleket içindeki direniş hareketlerini İttihatçı hareketi olarak yorumlayıp kabul etmediklerinden Mustafa Kemal'in böyle büyük bir vazife ile Anadolu'ya gönderilmesinden de kuşkulanmışlardı. Kont Sforza'yı ziyarete giden Galip Kemali Bey'e Mustafa Kemal Paşa için "Bu zat ne fikir ve meşreptedir? İttihatçı mıdır" sorusu yöneltildi. Galip Kemali Bey kendisiyle karşılıklı tanışıklığı olmasa da tayininde zerre kadar İttihatçılık olmadığını Kont Sforza'ya temin etmiştir. Galip Kemali Bey ertesi gün Bahriye Nazırı Ali Rıza Paşa'yı görmeye gittiğinde Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey ile üniformalı bir zatın ayakta konuştuğunu görünce bu zatın Mustafa Kemal olduğunu anlamış, kendisiyle ilgili ilk tanışıklığı bu şekilde gerçekleşmiştir.[501]

2.8.1.3. Şurayı Saltanatın Toplanması ve Yaşananlar

Galip Kemali Bey, 19 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali üzerine Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa ettikten sonra 24 Mayıs 1919'da Yıldız Sarayı'nda Şurayı Saltanatın toplanması kararlaştırıldı.[502] 26 Mayıs Pazartesi toplanacak olan

---

500 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 106-110. Galip Kemali Bey İzzet Fuat Bey'in kendisi hakkında bu söylediklerinden hatıratında bahsetmesi üzerine; Keçecizade İzzet Fuat Bey kendi hakkında yazılanları görünce bir cevap vermek istemiştir. Cevap olarak Tevhid-i Efkâr gazetesinde bir mektubu neşredilmiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenle,* s. 113-118.

501 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 119-120.

502 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 106. Yunan kuvvetleri İzmir'i işgal etmiş, Türk subay ve askerlerini aşağılayıp öldürmüş, günahsız Türk halkına yaptıkları katliam devlet merkezinde duyulmaya başlamıştır. Meclis-i Mebusa da dağıtılınca memleketin geleceği için başvurulacak bir yasama organı kalmayınca bir tepki göstermiş olmak için sadece istişarî yetkilere sahip "Şurayı Saltanat" adlı meclisin toplanmasına karar verilmiştir. Bkz. Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)*, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 1999, s. 213.

Şurayı Saltanat için bir gün öncesinde davetnameler ilgili yerlere gönderildi.[503] Şurayı Saltanatın toplanması kararlaştırılınca Galip Kemali Bey, İngiliz Fevkalade Komiser Muavini General Deedes ile görüşerek İngilizler ile hakiki bir dostluğun mümkün olup olmadığını anlamak istemiştir. Ancak General Deedes hiçbir teminat verilemeyeceğini bildirmiştir.[504]

26 Mayıs'ta öğleden sonra toplanan şurada söz alacaklar Başyaver Ferik Hurşit Paşa'ya isimlerini yazdırdı. Galip Kemali Bey de isimler arasında yer alıyordu. Padişah Vahdettin ümitleri söndüren bir beyanatta bulunmuştu. Padişahın sarfettiği cansız ve ruhsuz sözler meclisin sessizleşmesine neden olmuştu. Padişah söyleyeceklerini söyleyip salonu terk ettikten sonra Damat Ferit Paşa kısa bir açıklama yapmıştır. Ferit Paşa, son olayların bir değerlendirmesini yapıp, Fevkalade Komiserlere Bâbıâli tarafından verilen metni okuyarak durumun bundan ibaret olduğunu söyleyip sözü diğer konuşmacılara bıraktı. Sadrazamın bu etkisiz konuşması Galip Kemali Bey tarafından "sönük bir beyanatta bulundu" şeklinde nitelendirilmiştir. Damat Ferit Paşa'dan sonra söz alacaklar reylerini bildirdi. Galip Kemali Bey yarım saatten fazla süren beyanatında[505] "Bu vaziyet karşısında hukukunu müdafaa için millet isyan etmelidir" şeklindeki bir feryatta bulundu.[506] Galip Kemali Bey ülkenin içinde bulunduğu durumda yapılacak şeyin milletin isyan etmesi olduğu görüşündeydi. Ve bu görüşe sadece Sulh ve Selamet Fırkası Reisi Ferit Paşa katıldı.[507]

Veliaht Abdülmecit Efendi, Galip Kemali Bey'in konuşmasından önce yanındakilere "Topkapı Sarayı'ndan çıkarılan Sancak-ı Şerif ile İzmir'in işgalini protesto etmek için toplanan kalabalığın yalnız Türk milleti değil, bütün İslam dünyası olduğunu, İzmir'in işgalini onaylamayanların özellikle Sultanahmet Meydanı'ndaki oluşturduğu kalabalığın sayısının yüz binleri şimdiden aştığını gördükten sonra bu

---

503 Davetnamelerin kimlere gönderildiği ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 120-122.

504 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 120-123; Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1971, s. 24.

505 Şurayı Saltanatta söz alan diğer isimlerin konuşmaları için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 124-131. Ayrıca; M. Turan*, a.g.e.,* s. 213. Ayrıca Galip Kemali Bey'in şurada "İzmir'le ilgili olarak farklı bir plebisit yapılması ve bu yolla Yunanlıların gerçek yüzünün açığa çıkarılması önerisinde bulundu…" şeklindeki sözleri için Bkz. Kemal Yakup, "Mütareke Dönemi'nde Yapılan Saltanat Şûraları", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, Cilt XXI, Sayı: 61, Mart 2005, s. 89.

506 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 165; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 131; G. Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı*, s. 82; M. Turan, *a.g.e.,* s. 213-214; Samih Nafız Tansu, *Teşkilât-ı Mahsusa, İki Devrin Perde Arkası, Nokta Kitap Yayınları,* İstanbul 2012, s. 219; *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1956, s. 2. Ayrıca Galip Kemali Bey'in beyanatının tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 127-131.

507 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 131; S. N. Tansu*, a.g.e.,* s. 219.

umudun yerinde olduğunu söylemek bizim için gerçeği söylemektir" demiştir.[508]Bu sözlerden Veliaht Abdülmecit Efendi'nin de işgale katlanamadığı sonucu çıkarılabilir.

Galip Kemali Bey'in şuradaki beyanatı Damat Ferit Paşa tarafından ters muamele görmesine neden olmuştur. Damat Ferit Paşa'nın gazabına uğramış, Paris Sulh Konferansı'na tabii aza olarak kendisi ile birlikte gitmesi kararlaştırılmış iken götürülmedi.[509]

Sonuç olarak Padişah Vahdettin 26 Mayıs 1919 tarihli şurayı saltanatta sönük bir beyanatta bulunmuş ve şura başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Damat Ferit Paşa, Galip Kemali Bey'in beyanatından hoşlanmadığı gibi kendisi de şuradakileri memnun edememişti. Ayrıca o günden sonra Vahdettin de millet üzerindeki mevki ve itibarını kaybetti. Ertesi gün Galip Kemali Bey, Kont Sforza ile yaptığı görüşmede Kont "Şurayı saltanatın fiyasko ile sonuçlandığını" sevinçle söylemişti. Bunun üzerine Galip Kemali Bey sadrazama 1 Haziran 1919'da bir muhtıra gönderdi. Muhtırada: Milletin mülki faydalarını koruyacak bir karar çıkarılıp bütün milletlere bildirilmesi için ikinci ve son bir oturum yapılması, önemli konular hakkında devletlerle müzakerelerde bulunarak millet adına Osmanlı hukukunun korunması için milli şura toplanması gerektiği, dâhili ve harici meselelerle meşgul olabilmek için hemen bir encümen-i vükela oluşturulması, fırka ve fırkacılık zihniyetine son verilmesi, Paris'e bir Osmanlı heyeti çağrılması için ilgili yerler müracaat edilmesi gibi konulardan bahsedilmişti. Galip Kemali Bey bu muhtıranın nasıl bir etki yarattığı ile ilgili olarak kesin bir bilgiye sahip olamamıştır.[510]

Galip Kemali Bey, Damat Ferit Paşa'ya gönderdiği muhtıradan sonra sadrazam tarafından görüşmek için davet edildi. Sadrazam Galip Kemali Bey'e; şurayı saltanatta söylediği sözlerin çok ağır olduğunu ve bundan sonra kendisini o devletlerden hiçbirisine sefir olarak gönderemeyeceklerini çünkü kabul etmeyeceklerini söylemiştir. Galip Kemali Bey ise bu sözleri ilk defa söylemediğini, 7 aydır Fevkalade Komiserlik Erkânına bunları söylediğini hatta kendisine güvenlerinin arttığını söylemiştir. Ayrıca İngilizler için "Düşmanlarının ağzından da çıksa, doğru söze bayılırlar" demesi üzerine

508 S. N. Tansu*, a.g.e.,* s. 219; M. Turan*, a.g.e.,* s. 214.
509 Bu feryadı nedeniyle Damat Ferit Paşa tarafından Galip Kemali Bey Roma'da Bâbıâli'yi gayri resmi olarak temsil edeceği bahanesiyle İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 165.
510 Muhtıranın ayrıntısı için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 131-133.

Damat Ferit memnuniyetini belirterek bu makamda kalması halinde açılacak ilk sefarete kendisini göndereceğini söylemiştir.[511]

Şerafettin Turan'ın kitabında şura ile ilgili verdiği çeşitli bilgiler vardır. Şurada, manda konusu tartışmalara neden olmuş Galip Kemali Bey'in bu konu ile ilgili "Savaştan yengi ile çıkan üç büyük devlet mülkümüzü bölüşmek istiyorlar" dediğini belirtilmiştir. Galip Kemali Bey sorunların manda biçiminde ortaya çıktığını söyleyerek "Devlet gemisini yalnız başımıza bu tehlikeden kurtaramayız" düşüncesini savunduğu ancak hangi devletin tercih edilmesi gerektiği konusunda bir düşünce belirtmeyip;

> " Biz yalnız bir dost isteriz. O dost hangisi ise bize dostluk elini uzatsın ve geçici ve belli bir süre kurtuluş ve rehberlik yolunda bize yardım etsin!" dediği bilgisi mevcuttur.[512]

2.8.1.4. Galip Kemali Bey'in Roma'ya Gidişi

26 Mayıs'ta toplanan birinci şurayı saltanattaki beyanatıyla Damat Ferit Paşa'nın öfkesini kazanan Galip Kemali Bey, Paris Sulh Konferansı'na tabii aza olarak kendisi ile birlikte gitmesi kararlaştırılmış iken götürülmemişti.[513] Damat Ferit Paşa'nın birkaç gün sonra Fransız zırhlısıyla Marsilya'ya hareket etmesi üzerine, Galip Kemali Bey Safa Bey'den aldığı mezuniyet üzerine, Fevkalade Komiserlerin verdiği vize ile 11 Haziran 1919'da İtalyan vapuru ile Toranto'ya hareket etti.[514] Gitmekteki amacını; "O feci ahval arasında hiç bilmediğim bir memlekete, ailemi Berlin'den getirtmek bahanesi ve fakat zavallı memleket ve milletimizin İstanbul hududundan dışarı işittiremediği şikâyet ve imdat ve istimdat sadalarını duyurmaya, muzaffer devletlerin Türkiye'de ve merkez saltanat-ı hilafette neler yaptıklarını Türk milletine ne büyük azap, mahrumiyet ve haksız muamelelere maruz bıraktıklarını Avrupa'ya haykırmaya gidiyorum"[515] söyleriyle dile getirmiştir.

13 Haziran'da Toranto'ya ulaşan Galip Kemali Bey'in burada yabancı gazetelerden 2 samimi dostu bulunuyordu. Birincisi; Roma'nın maruf gazetelerinden il Giornale d' İtalia gazetesinin muhabiri Sinyor Lavalle diğeri İstanbul'da İtalya sefareti

---

511 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 182; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 134.
512 Ş. Turan, *Türk Devrim Tarihi I*, s. 145. Ayrıca Galip Kemali Bey'in sadarete bir yazı sunarak Şurayı Saltanatın kesin bir karar alınması için bir kere daha toplanmasını önerdiği bilgisi için Bkz. Ş. Turan, *Türk Devrim Tarihi I*, s. 147.
513 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 192.
514 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 135.
515 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 191-192.

ateşemiliterliğinde bulunmuş ve cihan harbi sırasında Roma kolordusu kumandanlığı yapmış mütekaid farik general Marino'dur.[516]

Galip Kemali Bey gidince İtalya'nın Paris Sulh Konferansı murahhasları; Marconi, Adliye Nazırı M. Barzilay ve eski İstanbul sefiri ayandan Mayor dö Planş ile görüştü ve Safa Bey'in izniyle aldığı vesikaları bu kişiler aracılığıyla Paris Sulh Konferansı'na gönderdi. Birer nüsha da 21 Haziran 1919 tarihli mektupla birlikte Başvekil M. Nitti ve Hariciye Nazırı M. Tittoni'ye gönderdi. Ayrıca Ayan ve Mebusan Meclisi reisleri ile birkaç gazeteye de bu nüshalardan göndererek Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ile ilgili malumat vermiş oldu.[517]

2.8.1.5. Galip Kemali Bey'in "Le Martyre d'un Peuple" İsimli Kitabı

Galip Kemali Bey'in ailesi de İsviçre yoluyla İtalya'ya gelmişti. Milan'da kendileriyle karşılaşarak Bolonya civarındaki banyolara gittiler ve dört haftayı burada geçirdiler. Galip Kemali Bey burada kaldıkları 4 hafta içerisinde; milli davamızı Avrupa'ya anlatmak, İtilaf devletlerinin Türklere neler yaptıklarını ve yaptırdıklarını göstermek amacıyla "Le Martyre d'un Peuple"(Bir milletin çektiği azap) ismiyle bir kitap yazıp bastırdı.

Galip Kemali Bey yazdığı bu kitabı; siyaset adamları, tanınmış gazeteler, Paris Konferansı azalarına gönderdi. Galip Kemali Bey'in kitapta bahsettiği konulara gelince; Paris Konferansı'nda Venizelos'un teşvik hatta tertibiyle Sadrazam Ferit Paşa'ya verdiği hakaretle dolu cevabın Türk milletini ne kadar incittiği, Umumi harbe memleketin habersizce sürüklendiğini ve bunu yapanların Osmanlı İmparatorluğu'nu mahvetmeye çalışan Çarlık Rusya'sına karşı Dünyanın iki büyük askeri devletiyle yan yana ve büyük bir muvaffakiyet ümidiyle çarpışılacağı için bu ateşe düştüklerini anlatmıştır. Mütareke döneminde Türk milletinin başına gelenleri, sulhun nasıl gerçekleşebileceğini ve şarkta sulhun nasıl oluşturulabileceğini açıklayan bir kitap neşretmiştir.[518]

2.8.1.6. İstanbul'a Dönüş ve Bâbıâli'yi Gayri Resmi Temsil Vazifesi

---

516 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 186.

517 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 136.

518 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 136-137; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 193. Kitabından diğer hatıratında da bahsetmektedir. Bkz. Galip K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım,* s. 261. Kitabına aldığı teşekkür mektupları için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 3-9. Sabah Gazetesinde; Galip Kemali Bey'in "Le Martyre d'un Peuple" isimli kitabının tenkide uğradığı bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. G. Jaeschke, *Kronolojisi*, s. 59.

Konferansta, İtalya bir mevki elde edemeyip İngiltere ve Fransa büyük kazançla ayrılmıştı. Galip Kemali Bey bu durumu "Koyunun en büyük budunu İngilizlerle Fransızlar kapmışlardı" şeklinde tasvir etmiştir. İtalyanlara vaat edilen İzmir Yunanlılara verilmiş, Akdeniz'de İtalya'nın aleyhine İngiltere ve Fransa yardımıyla bir Yunan Devleti kuruluyor olması İtalya'yı çılgına çevirmişti. Galip Kemali Bey Roma'da propaganda yaparak gayet faydalı olacağını ve zeminin de buna müsait olduğunu düşünüyordu. Paris'ten dönen Damat Ferit Paşa'ya hususi bir mektup yazan Galip Kemali Bey kendisinden gayri resmi olarak Roma'da hukukumuzu müdafaa etmekle görevlendirilmek istediğini içtenlikle talep eden bir telgraf yazdı. Ancak cevap alamayınca görevi ve izni de sona erdiğinden mecburen 16 Ağustos 1919'da İstanbul'a döndü.[519]

Galip Kemali Bey İstanbul'a dönünce Sadrazama; Avrupa'nın vaziyeti, Türk milleti hakkında düşünceleri, Anadolu'da oluşan direniş hareketine verdikleri önem hakkında bilgi verdi. Türk milleti için uygun bir sulh hazırlanmaktan çok uzak olunduğunu belirten Galip Kemali Bey Bâbıâli'nin milli hareketin büyüyüp kuvvetlenmesi için yardımda bulunması gerektiğini belirtti. Damat Ferit Paşa ise Galip Kemali Bey'in sözlerine "Hani ya siz Roma'da kalacaktınız, niye geldiniz" şeklinde bir cevap verdi. Yazdığı telgrafa cevap alamadığı ve mezuniyeti bittiği için dönmek zorunda kaldığını söyleyen Galip Kemali Bey'e "tekrar gidebilir misiniz" denilince Galip Kemali Bey bu teklifi kabul etti. Damat Ferit Paşa ayrıca;

> "İtalyanların zaten bir müracaatı var. Milan'da galiba bir ziraat sergisi açılacakmış, bizden de bir komiser istiyorlar. Ziraat nazırını görüp izahat alınız, o vazife ile gider sonra Roma'da kalırsınız"

denilince Galip Kemali Bey İstanbul'dan uzaklaştırılmak istediğini anlamıştır.[520] Ancak memleketine hizmet etmek isteyen Galip Kemali Bey bu görevinden memnuniyet duydu. Ziraat Nazırını görünce İtalyan Hükümetinin bir memur değil de yaptığı ziraat makinelerini Osmanlı Devleti'ne satmak istediğinden lazımsa bir mütehassıs gönderilmesini istediği anlaşılmıştır. Bunun üzerine Galip Kemali Bey'e İtalya'da yeni makinelerin bir kataloğu ve fiyat cetvelleri yapılıp gönderilecekti.

---

519 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 138; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 193-194.

520 Uzaklaştırılmak istenmesinde şurayı saltanatta vermiş olduğu beyanat üzerine Damat Ferit Paşa'nın öfkesini kazanmasının neden olduğundan önceden bahsedilmişti. Hatıratında da İzmir'in işgali ve şurayı saltanattaki ateşli beyanatı üzerine Damat Ferit Paşa tarafından Bâbıâli'yi gayri resmi olarak temsil etmek için İtalya'ya gönderilerek memleketten uzaklaştırdığını belirtmiştir. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı,* s. 31.

Galip Kemali Bey, görevi hakkında öğrendiklerinden Damat Ferit Paşa'yı da haberdar etti. Galip Kemali Bey'in "Bâbıâli'yi gayriresmi surette İtalya'da temsil etmek ve oradan İstanbul'a vaziyet-i siyasiye hakkında malumat vermek üzere yola çıkması" na karar verildi.[521] Galip Kemali Bey hatıratında; "Roma'da Bâbıâli'nin gayriresmi mümessili (sulh akdedilmemiş olduğu için sefir unvanı verilmezdi) 6 ay kadar matrut sefir ve 1 sene kadar da rütbe-i iade olunmuş mazul sefir sıfatıyla 2 yıl sırf sevki hamiyet ve propaganda ile meşgul olduğunu" belirtmiştir.[522]

Galip Kemali Bey Roma'da bulunduğu süre boyunca maddi ve manevi tüm varlığı ve kuvvetiyle milli davanın iç yüzünü ortaya çıkarmak için uğraştı. Takip ettikleri asıl maksadın ne olduğunu açıklamak ve İtalyan kamuoyunu bu kanal ile Avrupa'ya yaymakla uğraştı. Geldiği ilk günden itibaren Antalya'daki istihbarat merkezi ile ilişki kurarak karşılıklı bilgi alışverişinde bulundu.[523]

2.8.2. Bâbıâli'yi Gayri Resmi Temsil Vazifesiyle Görevlendirilmesinden Sonra Yaşananlar

Galip Kemali Bey, Bâbıâli'yi gayri resmi temsil vazifesiyle görevlendirilince 28 Temmuz 1919'da ailece hareket edip 11 Ağustos'ta Roma'ya ulaştılar. Roma'da Başkâtip Hakkı Bey nezaretinde bulunan sefaret binasına yerleştikten sonra ilk iş Hariciye Müsteşarı Kont Sforza'yı ziyaret etti. Roma'da hukukun müdafaa edilmesi için çalışacağını ve kendisinden olabildiğince yardım etmesini beklediğini söyleyen Galip Kemali Bey buraya Bâbıâli'yi gayrı resmi temsil göreviyle geldiğini söyledi. Hariciye Müsteşarı kendisini Umur-u Siyasiye Umum Müdürü Kont Mançoni'yi ile tanıştırarak, yardım etmesi konusunda tavsiyede bulundu.[524]

Galip Kemali Bey'in İtalya'da bulunduğu müddet boyunca her gün bir iki muhabirin ziyaretine geldiği bilinmekte olup bunlardan en sıkı temasta bulundukları, İl

521 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 139-140.
522 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım,* s. 258. Ayrıca Galip Kemali Bey ve diğer bazı isimlerin Avrupa'da ve özellikle Fransa ve İtalya'da Türkiye'nin neredeyse yalnızlığa terkedildiği bir zamanda Rumlarla Ermenilerin çeşitli propaganda faaliyetlerine karşı etki oluşturmuşlardır. Bkz. G. Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı,* s. 166.
523 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi,* s. 276-277.
524 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 194-195; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 139-140. Hariciye Müsteşarı kendisini tanıştırdığı umuru siyasiye umum müdürü ile ilgili olarak dipnotta gösterilen ilk hatıratta Kont Mançoni'yi ismi geçerken diğer hatıratta Kont Manzoni ismi kullanılmıştır.

Giornale d'İtalia muhabiri La Valle ile İl Tempo ve İl Messagero gazetesinin yazıcısı Filipucci Giustiniani'dir.[525]

Galip Kemali Bey, Sadrazam Ferit Paşa'ya 11 Ağustos 1919'da ilk raporunu gönderdi.[526] Galip Kemali Bey'in raporu Sadrazam tarafından dikkate alınmadı. Galip Kemali Bey yazdığı raporda Bâbıâli'yi Avrupa'daki ahval hakkında haberdar ederek uyarmaya çalışıyordu. Türkiye düştüğü girdaptan düşmanların şefkat ve merhametiyle değil milletinin kahramanlık ve fedakârlıklarıyla kurtulabilecekti. Galip Kemali Bey, Damat Ferit Paşa'nın gönderdiği raporlara sinirleneceğini biliyordu. Ancak devlet ve milletin istikbal ve istiklali söz konusu olduğundan hükümeti ikaz etmeyi kutsal bir vazife gören Galip Kemali Bey kendisine cevap vermeyeceğini bilse de her hafta düzenli olarak Damat Ferit Paşa'ya rapor gönderdi.[527]

Memleketin dâhili ve harici siyasetindeki dağılmanın padişahı seçime davet etmesiyle Damat Ferit Paşa istifaya mecbur edilince yerine sadrı sabık Tevfik Paşa sadarete, Mustafa Reşit Paşa da Hariciye Nezaretine gelmiştir. Galip Kemali Bey, Damat Ferit Paşa'dan alamadığı cevabı Reşit Paşa'dan almıştı. Milli hareketi destekleyen Reşit Paşa'ya rapor göndermeye başlamış ve cevap bulmuştu.[528] Mustafa Reşit Paşa Galip Kemali Bey'in raporlarına 14 Kasım 1919 tarihli telgrafla cevap vererek gönderdiği raporları aldığını ve dikkatle okuduğunu belirterek şimdiye kadar

---

525 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 140.

526 Rapor için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 195-198; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 140-141. Damat Paşa'ya Roma'dan 1 numaralı 11 Eylül 1919 tarihli ilk raporunda Hariciye Müsteşarı bulunan Kont Sforza ile yaptığı mülakat ile Avrupa ve İtalyan'ın o zamanki siyasi durumundan bahsetti. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 258. Arşivde; Versaille ve Saint Germain anlaşmalarıyla Bulgarlara önerilen anlaşma metinleri örneklerinin Roma'da bulunan Galip Kemali Bey'den istenildiğine dair belgeye ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2463, Gömlek No: 23, 4 Kasım 1919.

527 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 198-199. Roma'da bulunan Galip Kemali Bey'in raporları için ayrıca Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2667, Gömlek No: 3, 16 Ekim 1919; BOA, HR.SYS., Dosya No: 2667, Gömlek No: 4, 11 Aralık 1919. Ayrıca Osmanlı Devletinin İtalya'da resmi temsilcisi olmasının yanı sıra Galip Kemali Bey'in Roma'da gayrı resmi olarak bulunup Eylül 1919'dan itibaren hükümete düzenli olarak rapor gönderdiği bilgisi için Bkz. Mevlüt Çelebi, "Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri", *Belleten*, Cilt. 62, Sayı: 233, Nisan 1998, s. 194. Sivas kongresine başkanlık edenler tarafından bütün devletlere sefirler vasıtasıyla malumat hakkında bilgilendirmek için muhtıra gönderilmişti. Galip Kemali Bey'e de geldiğinden Ankara'dan gelen Sivas Kongresi ile ilgili muhtırayı hemen Roma gazetelerinde neşrettirdi. Sivas Kongresinin Devletlere verdiği Muhtıra için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 211-212; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 146-147.

528 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 212-213; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 152. Galip Kemali Bey Roma'da siyasi vaziyet hakkındaki görüşlerini, bunun yanında Mondros müzakereleriyle ilgili yaptığı temasları, fikri ve siyasi gelişmelerle ilgili değerlendirmeler hakkında da bilgiler vermiştir. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2305, Gömlek No: 25, 16 Şubat 1920.

her türlü siyasi bilgiden mahrum kalan nezaretin Avrupa'daki durum hakkında haberdar olmaya başladığını söyleyerek Galip Kemali Bey'e teşekkür etmiştir.[529]

Galip Kemali Bey sefaret-i seniyyede işleri yoluna koymak için bir miktar tahsisata ihtiyacı vardı. Bunu Başkâtip Hakkı Bey aracılığıyla Mustafa Reşit Paşa'ya bildirince Galip Kemali Bey'e kendi el yazısıyla mektup gönderip teşekkür ederek görevine devam etmesini rica etti.[530]

2.8.2.1. "Le Martyre d'un Peuple" İsimli Eserin Yeniden Basılması

Galip Kemali Bey üç ay önce neşrettiği "Le Martyre d'un Peuple" isimli risalesini; Amerika, İngiltere, Fransa ve bütün tarafsız memleketlere göndermişti. Eserine; 1913-1914 yıllarında Yunan hükümetinin Makedonya Müslümanlarına karşı yaptığı zulüm sonucu Makedonya, Trakya ve İzmir vilayetlerinde bulunan Müslüman ve Rumların mübadele edilmesi konusunda 1 Temmuz 1914'de Venizelos ile yaptığı ve Yunanistan ile uyuşmazlığın halledilmesi için uygulamadan başka çare olmayan anlaşmayı da ekleyerek yeniden bastı.

Kitabı ilk olarak Temmuz ayında ailesini almak için Roma'ya geldiğinde bastıran Galip Kemali Bey bu defa genişleterek iki bin nüsha daha bastırıp her yere gönderdi. Fransa'dan birçok teşekkür mektubu almasının yanı sıra, İtalyan Başvekili Mösyö Nitti ile refikasından, Kont Sforza'dan, Kolordu Komutanı General Marini'den, birçok gazete, gazete başmuharrirleri ve siyasetle meşgul ricalden teşekkür ve Türk milli davasını desteklediklerini bildiren telgraflar aldı.[531]

2.8.2.2. Galip Kemali Bey'in Milli Kongre Tarafından Soma'ya Mebus Seçilmesi ve Kazım Bey'in Roma'ya Gelmesi

İkdam gazetesinin 15 Teşrinisani (Kasım) 1919 tarihli nüshasında "Edirne ve Soma Mebusları" başlıklı Galip Kemali Bey'in Milli Kongre tarafından Soma'ya mebus

---

529 Cevap olarak yazdığı telgraf için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 162-165. Arşivde bu konuyla ilgili; "Roma'da Galip Kemali Bey'den Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşaya sunulan tahriratın eki olarak gönderilen harp hakkındaki tartışmalara ve Mösyö Salandra'nın bu konuda Mösyö Giolitti'ye cevap olarak gönderdiği mektubunun Fransızca tecrübesine" ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2636, Gömlek No: 61, 16 Ekim 1919.

530 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 220-221.

531 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 224-225. Arşivde Galip Kemali Bey'in bu eserinden de bahsedilen bir belgeye rastlanmıştır. Belge "…Wilson prensipleri ve sonuç olarak, dünya barışının sağlanmasının Osmanlı İmparatorluğunun konfedere devletler halinde yeniden kurulmasına bağlı olduğu konularını içeren "Bir Halkın Dramı, Türkler Adil, Kalıcı ve Acil Bir Barış İstiyorlar" başlığı altında yayınlanan mütareke komisyonu müzakereleri ile Galip Kemali Bey'in tahriratları" gibi birçok konuyu içermektedir. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2463, Gömlek No: 6, 1 Ekim 1919.

seçildiğine dair bir yazı çıkmıştı. Ancak namzetlerden biri bir rey fazla aldığı için o mebus seçilmişti. Galip Kemali Bey, Milli Kongre'nin kendisini hiç tanımadığı halde aday göstermesini kendi için büyük bir mükâfat olarak gördü.[532]

Galip Kemali Bey'in Avrupa'daki ilk şefi olan Kazım Bey, Galip Kemali Bey'in Roma'ya geldiğini duyunca İtalya'ya gelmeyi tercih etmişti. İtalya'ya geleceğini için Galip Kemali Bey'e hükümetle aracılık etmesini rica etti. Galip Kemali Bey bunun üzerine Hariciye Müsteşarı Kont Sforza'ya bir mektup yazmış ve 21 Kasım'da aldığı cevapta Kazım Bey'in pasaportunun vize edilmesi, Bern sefareti ve serbestçe İtalya'ya girmesi hakkında gerekli yerlere talimat verildiğini haber verdiğini ayrıca talepler hakkında da Dâhiliye Nezareti ile gerekli teşebbüslerin yapılacağını bildirdi.[533]

2.8.2.3. Galip Kemali Bey'in Venizelos İle Görüşmesi

Galip Kemal Bey, 11 aydır Paris'te olan Mösyö Venizelos'un Atina'ya gitmek üzere Roma'ya geldiğini duyunca kendisinden görüşme talep eden 29 Kasım 1919 tarihli bir mektup yazdı. Galip Kemali Bey'in 1915'den beri şahsi ve hususi temasının kesildiği, şahsi bir dostluk bağı olan Venizelos, mektubu alınca görüşme talebini hemen kabul etti.

İkili arasında geçen konuşmada Venizelos: İzmir'i konferans kararı ile işgal ettiğini, Türkiye'nin mahvedilmeyeceğini, İzmir'de Rum çoğunluğu olduğundan Yunanistan'a ait olması gerektiğini, Türkiye'nin mağlup bir millet olduğunu, öteki milletler gibi her şeyi isteyemeyeceğini, millettaşlarını bırakamayacağını, İzmir'i bırakmayacaklarını, Devlet-i Aliyyenin İzmir'i almak istiyorsa kendileriyle harp etmeleri gerektiğini ancak bunun için de imkânlarının bulunmadığını söyledi. Galip Kemali Bey bu sözlere karşılık; Yunanistan'ın orada kalamayacağını, İzmir'in Türk toprağı olduğunu, şehirde yoğunluğu Türklerin oluşturduğunu, İzmir'i harple değil mütareke sonrası aldıklarını, asayişi sağlamak maksadıyla karaya asker çıkarıp medeni olmayan hareketlerde bulunduklarını, İzmir'in Anadolu'nun ayrılmaz parçası olduğunu, imza edilen mübadelenin gerçekleştirilmesi gerektiğini söylemiştir. Galip Kemali Bey son olarak, 700 senelik tarihe sahip bir devletin yirminci asırda esaret altına alınamayacağını, bu hadisenin bir ölüm kalım mücadelesine döneceğini söyleyerek

---

532 İkdam'da çıkan yazı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 278-279. Ayrıca Galip Kemali Bey'in kaybedenler arasında isminin olduğu bilgisi için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II*, s. 285.
533 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 258-262.

Venizelos'un yanından ayrılmıştır. Galip Kemali Bey Venizelos ile yaptığı konuşmayı 29 Kasım 1919 tarihli raporu ile Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'ya göndermiştir.[534]

Galip Kemali Bey Venizelos'a; Atina'da ne kadar kalacağını ve konferansın tarihini, Türkiye sulhunun akdedilmesinin ne zaman mümkün olabileceğini de sordu. Devlet-i Aliyye ile anlaşma akdi zamanı belirlenince Atina'dan döneceğini söyleyen Venizelos toplantının ne zaman ve nerede yapılacağını bilmediğini belirtmiştir. Ancak İngiltere'nin Londra'da yapılmasını arzu edeceğini söylemiştir.

Yunan Başvekili Türk milleti aleyhindeki suçlamaları başarılı bir şekilde yürütmüş, Türk milleti aleyhine ithamlarda bulunmuştur. Venizelos Roma gazetelerinde;

> "Türkler Avrupa'dan çıkmalıdır ki âlem de sulh ve sükunet yüzü görsün! İstanbul'da bile ekseriyet Türklerde değildir"

demiştir. Venizelos bütün devletleri Türk milleti aleyhine çevirerek konferansı istediği noktaya sevk etmeyi başarmıştı. Bu durumda Türk milletinin bir an önce harekete geçmesi gerekiyordu, kaybedilecek bir dakika bile yoktu.[535]

2.8.2.4. İtalyan-Türk Şirketi Teşkili Çalışmaları

Galip Kemali Bey, Roma'ya geldiği günden beri hükümetin İtalya ile resmi, mali ve iktisadi ilişkileri geliştirmek için çalıştı. Hariciye Müsteşarı Kont Sforza'dan bu konuda olumlu cevap aldı. İlişkilerin geliştirilmesi amacıyla İtalya'ya gelen Ziraat Müdürü Umumisi Nesib Bey ilgili kişilerle görüşmek için İtalya'nın en önemli ticaret, sanayi ve iktisat merkezi olan Milan şehrine seyahat etti. Türk-İtalyan Şirketi kurmanın sebeplerini belirledi.

Galip Kemali Bey Roma'ya geleli az bir zaman olduğu halde İtalya'da demir sanayinin çok gelişmiş olduğunu gördü. Türkiye'nin ticaret ve sanayi alanında İtalya

---

534 Konuşmanın tamamı için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 233-237; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 153-160; Ahmet Özgiray, "Sedâ-yı Hak ve Nurettin Paşa", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı. 42, Kasım 1998, s. 971. Mustafa Reşit Paşaya Venizelos ile yaptığı görüşmeyi bildirdiği bilgisi için ayrıca Bkz. Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II(Erzurum Kongresi'nden TBMM'ye 23 Temmuz 1919-22 Nisan 1920)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 257; S. R. Sonyel, *Dış Politika I.*, s. 170-171.

535 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 239-240; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 161. Nitekim 3 yıl geçmeden Türk milleti düşmanı denize dökmeyi başarmıştır. 1933'de İstanbul'a gelen Venizelos'u Perapalas otelinde ziyaret eden Galip Kemali Bey'e karşılık olarak o da Şişli'deki evinde refikasıyla iade-i ziyaret etti. Takip ettiği siyasetin yanlış olduğunu anlamış olan Venizelos Yunanistan'ın Türk dostluğunu kıymetini bileceğini itiraf ederek onayladı. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 239.

büyük bir mevkie kavuşabilirdi. Bunun için muhtelit bir şirket kurulmasının faydalı ve siyasi açıdan önemli bir hareket olarak görülüyordu. Galip Kemali Bey bu düşünceyi gerçekleştirmek için harekete geçti. Bankalar erkânı ile bağlantı kurdu, onlar bu fikre olumlu bakınca kendi aralarında konuşulmaya başlamıştı. İtalyan bankalarının en büyüklerinden olan Milan'daki Credito İtaliono'nun Müdürü Mösyö Lodolo bu işi üstlenerek birkaç kere Galip Kemali Bey ile görüşmeye gelmiştir.

Galip Kemali Bey Banka Müdürü Mösyö Lodolo'dan 12 Kanunuevvel(Aralık) 1919 tarihli bir telgraf aldı. Telgrafta, İtalyan-Şark Şirketinin Credito Italiano'nun himayesi altında oluşturulduğunu bildiriyordu. Bu durum iki devletin yüksek menfaatleri adına İtalya ve Türkiye arasındaki münasebetlerin en iyi dereceye çıkaracağı söylenerek bu teşebbüsün hükümet-i seniyyeye arz ve tavsiye buyrulmasını ümit ederek düzenlemelerin kabul edilmesini rica ettiğini telgrafta bildirmiştir.

Galip Kemali Bey telgrafa cevap yazarak teşekkür etti. Credito İtalıono Bankası başkanlığında İtalya'daki en önemli müesseselerden; La Terni, La Mecanica Lombardo, Sangiorgo, La Breda, Pavesi Tolotti şirketlerinin katılımıyla üç milyon İtalyan frangı sermaye ile bir İtalyan-Türk Anonim Şirketinin teminine karar verilmişti. Şirketin hisselerinin üçte ikisi İtalyanlara üçte biri ise Türklere ait olacaktı. Şirketin idari merkezi Milan'da olup faal merkezi ise İstanbul'da toplanacaktı. Karadeniz sahillerinde faaliyet gösterecek olan şirketin İdare Meclisi Türklerden oluşacaktı. Galip Kemali Bey sermaye miktarı isteğe göre arttırılabilecek olan şirketin bir an önce tesis edilmesini rica ettiğini belirtti. Yeni müessesenin hükümet tarafından layık olduğu önemi görmesini beklediğini de söyledi. Galip Kemali Bey, Mustafa Reşit Paşa'ya 13 Aralık 1919 tarihli bir telgrafla durumu izah etti.[536]

2.8.2.5. İtalya'daki Esirlerin İadesi

Galip Kemali Bey, 12 Aralık 1919 tarihinde Mustafa Reşit Paşa'ya gönderdiği raporunda üsera ve Şehzade Osman Fuad Efendi hakkında da bilgi vermiştir. Galip Kemali Bey uzun süredir Trablusgarp'tan gelen subaylar ve askerlerin Osmanlı Devleti'ne gönderilmesini sağlamak için uğraşıyordu. Mütareke gereğince İtalya kıtalarına sığınan Şehzade Osman Fuad Efendi'nin Dersaadet'e gelmesi sağlanmıştı. Bu

536 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 251-252. İdari merkezi Milan faal merkezi İstanbul olan 3 milyon İtalyan frankı sermaye ile kurulan Italıo-Oriental Şirketinin ziraat makineleriyle işe başlamak için mühendislerden Mösyö Maurizio Juno'yu İstanbul'a göndermesi üzerine Galip Kemali Bey 27 Kanunisani 1920'de Hariciyeye yazmıştır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 301.

sefer de sayıları 80'e ulaşan subay ve Osmanlı askerlerinin Dersaadet'e gönderilmeleri uygun görülmüştü. İtalyan Harbiye Nezareti bunların biran önce yola çıkarılmasıyla meşguldü.[537]

2.8.2.6. Galip Kemali Bey'in Lloyd George'a Mektubu

Galip Kemali Bey İngiltere Başvekili Lloyd George'a; Osmanlı İmparatorluğu ve hilafet hakkında insanlık adına düşünülemeyecek derecede kötü bir karar almaktan alıkoymak amacıyla 1 Ocak 1920 tarihli bir mektup yazmıştır.[538] Galip Kemali Bey Lloyd George'a gönderdiği mektubun birer suretini Paris Sulh Konferansı erkânına, bütün devletlerin hükümdar ve mebusan meclisi reislerine, Başvekillere, muhtelif milletlerin ayan ve mebusan meclislerine gönderdi. Ayrıca Roma'daki gazetelerde de neşrettirildi. Mektubu neşreden ilk Türk gazetesi Vakit Gazetesi oldu.[539]

Galip Kemali Bey'in yazdığı bu mektup ihtilaf sansürünün öfkesine neden oldu. Vakit gazetesinin 22 Ocak 1920 tarihli nüshasında "Lloyd George ve Galib Kemali Bey" başlığı ile bir yazı yayınlandı. Haberin içeriğinde;

> "Roma'da bulunan süferamızdan Galib Kemali Bey İngiltere başvekiline bir mektup göndererek sulh meselesi hakkında mühim mütelâat serdetmiştir. Galib Kemali Bey aleyhimizdeki istinatları birer birer reddettikten sonra Türklerin Hristiyanlık ve medeniyete ettiklerini anlatıyor" şeklinde bilgiler yer alıyordu.

Galip Kemali Bey, Lloyd George'a gönderdiği mektubun bir suretini Hariciye Müsteşarı Kont Sforza'ya göndermişti. Daha sonra bir suretini de Fransız Başvekili Klemanso'ya ve ayrıca tanınmış gazetelere gönderdi. Hariciye Müsteşarı Kont Sforza birkaç gün sonra Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelerek kendisini tebrik etti.

Lloyd George ne şekilde olursa olsun Boğazlar ve İstanbul'u ele geçirerek orada İngiliz hâkimiyetini sadece şeklen değil fiilen ve kesin olarak tesis etmek istiyordu.

---

537 Esirler konusu ile ilgili olarak ayrı bir bilgiye de Mesut Çapa'nın kitabında rastlanmıştır: "Galip Kemâli (Söylemezoğlu), 18 Mayıs 1922'de, Asinara'daki esirlerin iadesi işlemlerinin tamamlandığını bildirdi. Galip Kemali ayrıca, İstanbul'dan gelecek vapuru beklediklerini; esirlerin vapura bindirilmesi işiyle Sefaret Başkâtibi Manyasizade Feridun Bey'in görevlendirildiğini ve Şilemer'in vekaletnamesini yanına alarak Asinara'ya gideceğini bildiriyordu" bilgisi için Bkz. Mesut Çapa, *Kızılay(Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti(1914-1925)*, Türk Kızılayı Tarih Dizisi, Rıjtım Ajans&Yayınevi, Ankara 2010, s. 123.

538 Mektubun tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 285-293; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 172-178; Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II*, s. 301. Galip Kemali Bey ilerleyen süreçte Lloyd George'ye gönderdiği bu ateşli-coşkulu mektubu nedeniyle şikâyet edilerek Damat Ferit Paşa tarafından tard cezasına çarptırılmasına neden olmuştur.

539 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 178.

Fransızlar da Adana'yı ellerinde tutmak için İngilizlerin tekliflerine olumlu bakıyordu. Galip Kemali Bey bir rapor yazarak Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'yı yaşanan gelişmeler konusunda bilgilendirdi. Yazdığı raporuyla; İngiltere'nin İstanbul'u payitahtlıktan çıkarmak için uğraştığını, Fransa'nın Adana'da kalabilmek için bu fikre olumlu baktığını, İtalya'nın ise orada hâkimiyetini korumak için elinden geleni yapacağını, Fransız kamuoyunun İngilizlerle muhalif olduğunu Mustafa Reşit Paşa'ya bildirdi.[540]

2.8.2.7. İstanbul'da Kabine Değişikliği ve Yaşananlar

İstanbul'da kabine değişmiş; Ali Rıza Paşa kabinesi istifa etmiş yerine Bahriye Nazırı Salih Paşa sadarete gelmiş, Safa Bey de Hariciye Nazırı olmuştu. Ali Rıza Paşa kabinesi mütarekenin başlangıcından beri İtilaf devletlerinin ağır teklifleriyle karşılaşıyordu. Kabine Meclis-i Mebusan'da anlaşmaya çalışmış büyük bir çoğunluk kazanmıştı. Ancak mütareke durumumun sebep olduğu güçlükler hükümetin mevkiinin sarsılmasına neden oldu. İtilaf devletlerinin talepleri, Yunan kuvvetlerinin tecavüzleri, Anadolu'daki Hristiyanlara karşı katliamlar yapıldığına dair uydurma haberler ve İtilaf devletlerinin hükümetin yalanlamalara karşı neşredeceği haberlere engel olup sansür uygulaması hükümetin hücumlara karşı müdafaasız kalmasına neden oldu. İçerde ve dışarda milletin hukukunu koruyamayan ve müdafaa edemeyen hükümet iş başından çekilerek yerini başka bir kabineye bıraktı.[541]

Galip Kemali Bey de yeni Sadrazam ve Hariciye Nazırı'nı tebrik eden ve başarı dileyen bir telgraf gönderdi. Galip Kemali Bey'e Hariciye Nezaretinden Müsteşar Rumbey oğlu Fahreddin Bey imzasıyla 17 Şubat 1920 tarihli bir telgraf aldı. Bu telgrafta İtalya ve Osmanlı Devleti arasında iktisadi ilişkiler tesis etmek amacıyla oluşturulan İtalyan Şark Anonim Şirketi ile ilgili evrakların Ticaret ve Ziraat Nezaretine gönderildiği bilgisi verilmişti.[542]

---

[540] 5 Ocak 1920 tarihli 2/38 numaralı rapordur. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 293-296. Galip Kemali Bey'in Roma'da Lloyd George'a yazdığı mektuplar hakkında Zeki Sarıhan eserinde mektuplardan birinde de "Türkler medeni milletler yardımıyla, geniş toprakların imarına, idare usullerini iyileştirmeye çalışmaktan başka amaç gütmüyorlar. Türkiye'nin mülki ve siyasi tarafsızlığının İtilaf devletlerin kefaleti altına alınmasını istiyorlar" bilgisini vermiştir. Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II*, s. 382. Ancak Galip Kemali Bey'in hatıratı incelendiğinde Zeki Sarıhan'ın Lloyd George'a yazdığı dediğin mektubun; Londra'da Lloyd George, Paris'te Fransız Başvekil M. Millerand, İtalya Başvekili Sinyor Nitti ve Japon sefirine 18 Şubat 1920'de gönderdiği telgraf olduğu görülmüştür. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 183-184.

[541] G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 307; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 183.

[542] G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 313.

Bu tarihlerde İngilizler Türkleri imha kararını uygulamaya koyduğundan bu durumu gören Galip Kemali Bey vaziyetin daha kötüye gitmesinin önüne geçmek için Londra'da Lloyd George, Paris'te Fransız Başvekil M. Millerand, İtalya Başvekili Sinyor Nitti ve Japon sefirine 18 Şubat 1920'de bir telgraf gönderdi.[543]

Galip Kemali Bey, Safa Bey'den 12 Mart 1920 tarihinde aldığı mektupta; Ali Rıza Paşa kabinesinin istifasında İzmir'de Yunan kuvvetlerinin ilerlemesinde hassasiyet göstermesinin etkili olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca Safa Bey Galip Kemali Bey'e bir telgraf daha göndermiş İsviçre'de bulunan Berlin Büyükelçisi Rıfat Paşa'nın heyet-i murahhasa reisliğini kabul edip etmeyeceği konusundaki düşüncelerini sorması istenmiştir. Galip Kemali Bey bunun üzerine Rıfat Paşa ile temas kurarak teklifi kendisine iletmiş, 15 Mart 1920 tarihinde aldığı telgrafla memuriyeti kabul etmesi üzerine Galip Kemali Bey durumu nezarete bildirmiştir.[544]

2.8.2.8. İstanbul'un İşgali Üzerine Yazılan Feryadname

İstanbul, İngilizler tarafından 16 Mart 1920'de işgal edilince Galip Kemali Bey işgalin dehşetinin ayrıntısını anlatan "Appel Aux Peuples Civilises" (Medeni Milletlerden İstimdat) başlığıyla bir feryadname yazdı.[545] İstanbul'un işgal[546] edilmesi üzerine yazdığı bu feryadnameyi; bütün hükümdar, devlet reisleri, milli meclis rüesası, matbuat ve siyaset erkânına gönderdi.[547]

Galip Kemali Bey hatıratında feryadnameyi gönderdiği yerler ile ilgili olarak;

> "Diğer Avrupa şehirlerinde: Londra'da Hint Hilafet Komitesi Reisi Mevlana Mehmet Ali; Paris'te Fransa Başvekili Mösyö Millerand; Meclisi Âyan Reisi Mösyö Deschanel; Londra'da Muslim Outlook gazetesi; Belçika Meclisi Âyan ve Mebusan Reisleri ve Başvekil; Hollanda Başvekili; Âyan ve Meclisi Mebusan Reisleri; Danimarka Başvekili; Landsting ve Folketing

---

543 Telgrafta " …Yunanistan'ın, yalnız bu son seneler zarfında hakimiyeti altına girmek felaketine uğramış yüz binlerce Müslüman ahalinin, bu medeniyet asrında uğradığı zulüm, itişâf ve imha siyasetinden dolayı insaniyet âlemine pek uzun ve yürekler yakacak bir hesap vermek mecburiyetindedir." sözleri yer almaktadır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 183-185; M. Turan, *a.g.e.,* s. 272.

544 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 183-187. Diğer devletlere gönderdiği Telgraf için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 183-185. Ayrıca Safa Bey'in Mart 1920'de Galip Kemali Bey'e gönderdiği başka bir telgrafta "İngiltere ve İtalya Yüksek Komiserleri ile konuşması sırasında Kuvayi Milliyenin bir nefs-i müdafaadan ibaret olduğunu, Yunanlıların malum saldırı ve zulümleri devam ettikçe Türklerin silahlı mücadelede bulunacaklarını söylediği" bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. M. Turan, *a.g.e.,* s. 222.

545 Feryadname için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 189-191; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 343-344. Ayrıca İstanbul işgaline çağrı olarak yazılan eser hakkında diğer bilgi için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II*, s. 472.

546 Galip Kemali Bey hatıratında İstanbul'un işgali ile ilgili General Milne'nin resmi tebliği, İşgalin gerekçeleri, beyanname ve hükümetin resmi tebliğine yer vermiştir. Bkz. G.K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 327-331.

547 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 188-189; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 343.

Reisleri; İsviçre Federasyonu Reisi; Bern ve Lahi sefareti seniyeleri; Paris'te Âyan Reisi sabıkı Ahmet Hikmet Bey ve Dr. Nihat Reşat Bey'e"

gönderdiğini belirtmiştir. Böylece Galip Kemali Bey bütün dünya meclisleri ve medeni milletlerine hitaben yazdığı feryadnameyi Roma'da İtalyan gazetelerinde neşrettirdi, ayrıca posta ile her tarafa da gönderdi.[548]

2.8.2.9. San Remo Konferansı

Lloyd George, Osmanlı Hükümeti hakkındaki imha kararını tespit edecek sulhu Türk milletine zorla kabul ettirmek için San Remo'da İtilaf devletleri ile Yunan hükümeti başvekili ve askeri mütehassıslardan oluşan bir konferans toplanmasına karar verdi. Galip Kemali Bey bu durumu haber alınca Hariciye Nazırı Kont Sforza ile görüşerek konferansı uzaktan müşahit sıfatıyla (dışarıdan) takip etmek için gitmek istediğini bildirdi. Başvekil Mösyö Nitti'den uygun görüldüğü yönünde haber alınca faaliyetlerine orada devam etmeye karar verdi.[549] Galip Kemali Bey Nitti'ye gönderdiği telgrafında önemli ve vahim kararlar alınmadan önce İtalya'da bulunan Türk adamlarının da dinlenmesi gerektiğini söylemiştir. Ancak bu isteği kabul edilmemiştir.[550] Galip Kemali Bey Nitte'den gidebileceği yönünde olumlu cevap alınca Hariciye Nazırı Safa Bey'den de müsaade aldı ve 2 Nisan'da ailesiyle San Remo'ya geldi

Galip Kemali Bey 2 Nisan'da Hariciye Nazırı Safa Bey'e çektiği telgrafta; yakında konferansın San Remo'da toplanacağını, hukuku müdafaa için şimdiye kadar yayınlanmış resmi ve hususi ne kadar vesika, harita, kitap varsa hepsinin mutlaka acilen kendisine gönderilmesini istemiştir. Ayrıca gönderdiği telgrafa; Meclis-i Mebusan tarafından tanzim olunan beyanname ile kendi yazdığı "Medeni Milletlerden İstimdad" başlıklı beyannamenin aslı ve tercümesini gönderdiği kişilerin listesini de eklemiştir.[551]

Konferansa İtalya Başvekili Mösyö Nitti başkanlık edeceğinden Galip Kemali Bey ilk iş kendisine bir mektup göndererek mülakat talep etti. Mektubuna karşılık

---

548 Feryadnamenin Türkçe metni için de Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 345-346.

549 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 206. Galip Kemali Bey Yunan heyetinin de aynı otelde olduğunu öğrenince otelini değiştirerek Hotel de Paris'e geçti. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 375. Bunlar yaşanırken Damat Ferit Paşa üçüncü kez sadarete gelmişti. Uzaktan Müşahit sıfatıyla katıldığı bilgisi için ayrıca Bkz. G. Jaeschke, *Kronolojisi*, s. 99.

550 Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II*, s. 489; Selâhattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991, s. 145.

551 Ayrıca gönderdiği kişilerin listesi için Bkz. Galip K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 337-338.

Kalemi Mahsus Müdürü Mösyö Galli gelip Başvekilin teşekkürünü iletti.[552] Sadrazama İtalyan Başvekili M. Nitti ile görüşmenin ayrıntılarıyla ilgili bir rapor gönderdi. 18 Nisan 1920 tarihinde gönderdiği telgrafta "…Lloyd George her şeye takdimen Devlet-i Osmaniye ile sulh akdi meselesinin müzakeresini teklif edecek ve bize karşı yeni bir hareket yapılması için Fransa ve İtalya'nın askeri yardımını isteyecektir…" bilgisini vermiştir.[553] Mösyö Nitti, ayrıca konferansa sadece davetli heyetler erkânının doğrudan doğruya temas edebileceğini ancak Türk davasını yorumlaması için Galip Kemali Bey'den konferansa bir muhtıra vermek isterse heyette memnuniyetle tebliğ edebileceğini söyleyince Galip Kemali Bey 23 Nisan 1920 'de Mösyö Nitti aracılığıyla bir muhtıra gönderdi.[554] Galip Kemali Bey M. Nitti'ye gönderdiği muhtırada;

> "…İzmir, Adana, Trabzon, Erzurum, Bitlis, Trakya'da halkın çoğunluğunun Türk olduğunu, Türk devletinin muzaffer devletlerden adilane, insanca, âlicenapça bir karar beklediğini[555]…Devleti Osmaniyeyi parçalamak için tertip edilen tezviratı hikayeden, yüz otuz seneden beri yapmak istediği ıslahatın ne gibi tesirler altında vücut bulmadığını…" anlatmıştır.[556]

Konferans başlayıp ikinci içtima yapıldıktan sonra Galip Kemali Bey, Kalem-i Mahsus Müdürü Mösyö Galli'den aldığı malumat üzerine Sadrazam ve Hariciye Nazırı Damat Ferit Paşa'yı bilgilendirmek amaçlı bir telgraf çekti. Galip Kemali Bey'in konferansın tespit ettiği noktalarla ilgili telgrafta;

> "İzmir ve Trakya'nın Yunanlılara verilmesi, İstanbul ve Boğazların işgali askeri altına alınması, Erzurum'un Ermenistan'a terki, Düyunu Umumiyenin mühim kısmının Türkiye'ye tahmili ve dâhili umurumuzun sıkı bir murakabeye tabi tutulması. Ayrıca Venizelos Erzurum taraflarına bile sevkiyat yapmak için asker verebileceğini söylemiş ve Kilikya üzerinde dahi iddialarda bulunmuştur. İtalya efkârı umumiyesi lehimizde inkişafta berdevamdır."[557]

---

552 Mösyö Nitti'ye gönderdiği Hotel de Paris'ten San Remo'ya 18/4/1920 tarihli mektup için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 377-378.

553 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 207.

554 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 377-378. 23 Nisan 1920 tarihiyle ilgili olarak Mustafa Kemal'in çağırdığı Ulusal Meclis'in toplandığı, Türkiye'nin kendisi hakkında Ankara meclisinin bizzat seçeceği yetkili bir barış kurulunun karar vereceği önerge olduğundan bahsedilmiştir. Ankara Meclisinin Ahmet Rıza, Ahmet Muhtar, Fuat Selim, Ahmet Rüstem ve Galip Kemali Bey'den oluşan bir barış delegasyonu atadığı, bu isimlerin hepsinin Avrupa'da olduğu ve haberin henüz doğrulanmadığı belirtilmiştir. Bkz. Salâhi R. Sonyel, "Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngilizlerin Eline Geçen Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Tutanakları", *Belleten*, Cilt. 45, Sayı. 179, Temmuz 1981, s. 220-221.

555 Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III(TBMM'den Sakarya Savaşı'na 22 Nisan 1920-22 Ağustos 1921)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 2; S. Tansel, *a.g.e.,* s. 145; Ş. Turan, *Türk Devrim Tarihi II* s. 187; Cemal Kutay, "Birinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Musul Meselesi*", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 40, Kasım 2007, s. 665.

556 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 209.

557 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 379-380.

bilgilerini verdi. Lloyd George; Devlet-i Aliyyeyi müstakil devlet halinden çıkarmak, Hilafet-i Ali Osmani'den almak ve Şarkta daimi fetret ve dağınıklığı sürdürerek Türk milletini yavaş yavaş mahvederek boğazlara ve İslam âlemine hâkim olma amacındaydı. İtalyan gazetelerinde bu konu; "Türkleri mahv ve ifna için kullanılacak hançeri Venizelos'un eline vererek başımıza amansız bir cellad gibi Giridli serkerdeyi dikilmiştir!" şeklinde verildi.

Galip Kemali Bey, San Remo'da bulunduğu on gün içerisinde Lloyd George ve Konferans Reisine hitaben yazdığı muhtıraların birer suretini de takdim etmiştir. Türklüğün şarktaki en önemli merkezi olan Erzurum şehrinin Ermenistan'a verilmemesinin önemini belirtmiştir.[558]

Galip Kemali Bey konferans süresince San-Remo'da bulunan İtalyan ve ecnebi bütün gazetelerle temasta bulundu. Konferans devam ettiği sürece San Remo'da toplanan İtalyan, Avrupalı ve Amerikalı gazete muhabirleri Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelerek bu durumda Türkiye'nin ne yapacağı sorusuna cevap aramıştır.[559]

Galip Kemali Bey konferanstaki görüşmelerden düzenli olarak, 1 saat sonra haberdar oldu. Galip Kemali Bey'in matbuat erkânı ile yaptığı mülakatlar Lloyd George'un hoşuna gitmedi. Lloyd George gazetelerde aleyhlerinde neşriyatta bulunan bu Türk sefirinin M. Nitti'ye bildirerek buradan çıkarılmasını istedi. Ancak M. Nitti, ailesiyle burada oturan Galip Kemali Bey için kanunların buna imkân vermediğini belirtti. Galip Kemali Bey'e 5-6 gün sonra Sforza'dan gelen telgrafta; "Damad Ferid Paşanın hemen İstanbul'a avdeti hakkında bana tebliğ edilmek üzere bir telgrafı geldiğini, fakat konferans mesaisi yakında biteceğinden isterse henüz almamış gibi yaparak Roma'ya avdetinde cevap vermekliği" bildiriliyordu. Galip Kemali Bey bu telgrafı görünce Lloyd George'un Nitti üzerinden kendisini gönderemeyeceğini anlayıp Damat Ferit Paşa'ya kendisini çağırttığını anlamıştır. Konferans ayın 24'ünde bitince Galip Kemali Bey ertesi gün Roma'ya döndü.[560]

2.8.2.10.Muhammed Ali'ni Konferans Tarafından Dinlenmek İstemesi

---

558 Galip Kemali Bey'in telgrafının tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 384-386.

559 Galip Kemali Bey'in ziyaretine gelen muhabirlerin isimleri ve hangi gün ziyaretine geldikleri hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Ayrıca Amerikan gazetelerini temsil eden Mister Herman Bernstein ile mülakat yapmıştır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 380-382.

560 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 217-220; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 366.

Galip Kemali Bey'e San Remo'ya gittikten sonra Paris'te bulunan Mevlana Muhammed Ali'den[561] bir telgraf geldi. Mevlana Muhammed Ali, konferans tarafından kabul edilirse Hint Müslümanlarının talepleri hakkında açıklama yapmak için San Remo'ya gelmek istediğinden bu konuda Galip Kemali Bey'den aracılık yapmasını istiyordu. Galip Kemali Bey, Mevlana Muhammet Ali'nin mektubunu da eklediği bir telgraf yazarak 19 Nisan 1920'de İtalyan Başvekili ve Konferans Reisi olan Mösyö Nitti'ye gönderdi. Konferans Kâtibi Mösyö Galli gelerek;

> "Başvekil Hazretleri mektubunuzu aldılar, teşekkür ediyorlar. Ancak, Konferans resmen davetli milletler heyetlerini kabul ettiğinden Hint heyetinin içtimaa davet edilmesi mümkün değildir. Fakat Roma'ya gelirler ise maalmemnuniye görüşeceğini söylediler"

şeklinde bir cevap verdi. Bu durumu Galip Kemali Bey bir telgrafla Muhammet Ali'ye bildirdi.[562]

2.8.2.11.Galip Kemali Bey'in Mevlana Muhammet Ali İle Temasları

Galip Kemali Bey Londra'ya Türkiye ve Türk saltanat ve hilafeti hukukunu korumak için 75 milyon Hint Müslümanı adına Bombay'da kurulan Hint Hilafet Komitesi tarafından Mevlana Muuhammet Ali başkanlığında bir heyet-i mahsusa geldiğini öğrenince hemen kendisine bir mektup yazdı. Mektupta;

> "…Bugün hukukunu müdafaa için Londra'ya kadar geldiğiniz Osmanlı saltanatı ve hilafeti mevcudiyetini kaybetmek tehlikesine: vekili olduğunuz 75 milyon Hintli Müslüman kardeşimizin elleriyle silahlandırıp Irak cephesine gönderdikleri 60 bin Hintli Müslüman askerlerin Türk ordusuna karşı harp etmesi sayesinde düşmüştür…Bu tehlikeye meydan verdiğiniz gibi şimdi onu bertaraf etmek de size düşer"

sözlerini sarfetti. Galip Kemali Bey, Mevlana Muhammet Ali'den mektubuna uzun bir cevap aldı.

> "…Yalnız ekselansınıza şunu temin ederim ki; islâmın manevi kuvvetini tehdit eden inhitattan kurtarmak için hiçbir fedakarlıktan geri kalmayıp size ölünceye kadar müzaheret etmekte devam edeceğiz…Hemen dileriz ki; Müslümanlar ve Hintlilerin kalbini teskin etmeyecek bir sulhu takibeyleyecek en büyük harbi önlemek bize nasib olsun!..."

---

561 Hint Hilafet Reisinin isminin yazılışıyla ilgili olarak Muhammed Ali, Mehemmed Ali, Mehmed Ali şeklinde farklı kullanımlar olup tez içinde Muhammed Ali şeklinde verilmiştir.

562 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 211; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 383; G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 19.

sözlerinden oluşan mektubunu Galip Kemali Bey'e gönderdi.

Galip Kemali Bey mektubun bir suretini Hariciye Nezaretine gönderdi ve Hint Hilafet Reisini bir süre sonra Roma'ya davet etti. 10 Nisan'da Roma'ya gelerek 2 gün kalan Mevlana Muhammet Ali için Ekselsiyor Otel'de ziyafet düzenlenerek yakından tanıma fırsatı oluşturuldu. Muhammet Ali Hariciye Nazırı Kont Sforza ile görüşmüştü. Galip Kemali Bey de kendisini Roma'daki tanınmış gazete erkânıyla tanıştırmıştır.

Galip Kemali Bey, Muhammet Ali'ye Papa XV. Benoit ile görüşmesinin uygun olacağını söyleyerek bir görüşme imkânı sağladı. Muhammet Ali, Papa hazretlerine Türk ve Hilafet davasını;

> "…Hind Müslümanlarının Allah ve Peygamberin emirlerine ittibaen Hilafet ve onun makarrı olan İstanbul'u kurtarmak için göze aldıkları her türlü fedakarlığa İngiliz başvekilinin; Müslüman aleminin Hristiyan aleminde bir galeyan çıkarmak maksadını takib ettiğini kanaat verici delillerle anlattıktan sonra: Bu elîm vaziyette Hind Müslümanları harekete geçmek mecburiyetinde kalırlarsa, Katolik aleminin Reisi Ruhanisi ve İsa dininin dünyada en büyük mümessili sıfatıyla kendisinin böyle bir hareketi nasıl tefsir ve telakki edeceklerini sual etmiş, hakiki bir 'Allah adamı' olan Papa da: 'Böyle bir hareketi müdafaai meşru ederim!' cevabını vermek necabet ve büyüklüğünü göstermiş… "[563] sözleriyle açıklamıştır.[564]

2.8.2.12.İtalyan-Osmanlı Ticaret Odası

Galip Kemali Bey 4 Nisan 1920 tarihinde Hariciye Nazırı Safa Bey'e bir rapor göndererek Cenova ve Roma'da kurulacak İtalyan-Osmanlı Ticaret Odası hakkında bir rapor göndermiştir. Cenova'da dört yüz saygın tüccar ve maliyeci azanın katılımıyla Mösyö Sulliotti'nin gayret ve çabalarıyla İtalyan-Osmanlı Ticaret Odası teşekkül edilmesi için uğraşılıyordu. Cemiyetin amacı; Şark ile İtalya arasındaki ilişkilerle, ticari,

---

[563] G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 347-354; S. N. Tansu, *a.g.e.,* s. 329. 11 Mayısta Hilafetin müdafaası için Hint Hilafet Heyeti Paris'ten Sultan Vahdeddin'e bir telgraf göndermiştir. Galip Kemali Bey bu telgrafı resmi raporuyla birlikte Damat Ferit Paşa'ya gönderdi. Hint Heyete Londra ve Paris'te vazifelerini en iyi şekilde yerine getirmeye çalıştığını belirtmiştir. Telgraf ve ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 405-407.

[564] Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi hatıratında verilen bilgiye göre: 20 Aralık 1920 tarihinde Galip Kemali Bey'in odasına gelerek Papanın kendisiyle görüşmek istediğini İtalyan bir zatın bir kardinale atfen söylediğini belirtmiş ve fikrini sormuştur. Bunun üzerine Şeyhülislam " İslam âlemi için maddi bir menfaat tasavvur edebilirsem görüşürüm. Fakat alelade biri gibi papaya gitmeyi de uygun bulmam" demiştir. Ertesi gün gelip Papayla mülakat hakkında ne düşündüğünü soran Galip Kemali Bey'e "Bu mülakatta bütün Müslümanlar bir maddi fayda beklentisinde bulunur. Eğer papa İslam âleminin maruz olduğu musibetleri hafifletecek teşebbüste bulunur, mesela devletlere, Müslümanların bu kadar tazyik edilmemesini ve şu buhran haline bir nihayet verilmesini nasihatimiz bir surette yazmayı siyasetine uygun bulursa teşekkürle görüşürüm bu suret kabul edildiği takdirde. İkinci bir nokta da bizde şeyhülislamların da mahsus ananeleri vardır. Onları terk etmek benim elimde değildir. Binaenaleyh şeref ve haysiyete uygun bir surette kabul edilmelidir" demiştir. Bkz. Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi, *Meşrutiyet, Büyük Harp ve Mütareke Günlükleri(1909-1922)*, Hzl. Ali Suat Ürgüplü Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 617.

ilmi, iktisadi ve fikri gelişmelerde aracılık etmekti. Galip Kemali Bey, Safa Bey'i bunlardan haberdar etmiş ayrıca cemiyetin faal azalarından oluşan bir cetvel ile ne istediklerini gösteren muhtırayı da takdim etmiştir.

Cemiyet, maaşı hükümet tarafından verilmek üzere kendi terbiyesi ve idaresi altında çalışan bir gencin Dersaadet'ten celbini sağlayabilirdi. Galip Kemali Bey hatıratında: "Komiteyi Şark ahvali ilmiye, iktisadiye ve fikriyesi hakkında ikaz ederek Türk ve İtalyan alemi arasında nevuma hattı vasıl vazifesini ifa eyleyecektir" sözleriyle kuruluşun vazifesini açıklamıştır. [565]

2.8.2.13.Damat Ferit Paşa'nın Yeni Sadareti ve Ali Kemal'in Faaliyetleri

İstanbul'un İngilizler tarafından fiili işgali sonucu Salih Paşa kabinesi istifaya mecbur kaldı ve İngiliz emellerine hizmet eden Damat Ferit Paşa tekrar sadarete geldi. Damat Ferit sadarete gelince Galip Kemali Bey'in Hariciye Nezareti ile irtibatı yine kesildi. Artık kendisine Bâbıâli'den resmi hiçbir cevap, talimat ve malumat gelmeyecekti. Ancak Galip Kemali Bey yine de vazifesine devam etti. Galip Kemali Bey Roma'ya dönünce Ferit Paşa'nın telgrafına cevap olarak "İstanbul'a gelmek üzere tedahüldeki iki aylık yevmiyelerimle yol paramın gönderilmesini isterim" şeklinde yazdığı telgrafına gelen cevapta bunun mümkün olmadığını gördü. Şifrede bir yanlışlık olduğunu düşünen Galip Kemali Bey tekrar yazmış ancak cevap değişmemiştir.[566]

Damat Ferit Paşa sadarete gelince Ali Kemal Avrupa'da vatan kaygısıyla çalışan Türkler aleyhinde yazılar yayınlamaya başladı. Birkaç gün sonra İstanbul'dan gelen gazeteleri okuyan Galip Kemali Bey yazdığı telgrafa kendince cevabı bulmuş oldu. Ali Kemal; Ahmed Rıza Bey ile Galip Kemali Bey ve Nihad Reşad hakkında Peyam Sabah'ta 21 Mart 1920 tarihli nüshada "Peyam Eyyam" başlıklı Galip Kemali Bey'in deyimiyle "hain" bir haber yayınladı. Haberde:

> "Başta Ahmed Rıza Beyefendi olduğu halde, Galib Kemali Bey, Nihad Reşad Bey, daha bilmem hangi bey ve efendiler Ali Rıza Paşa hükümeti mevki iktidara geldikten ve Kuvayi Milliye pırıl pırıl parladıktan sonra kısmen resmi ve dolgun tahsisatla kısmen de gayri resmi fakat yine binlerce liralar ile o diyarı küfre Türkleri müdafaa memuriyetiyle gittiler…Bir lahza ile Galip Kemali Bey siyasi cezbelere tutularak Lloyd George'a name-i ateşinler yolladı. Netice ne oldu, eskisinden elbette birkaç kere beter. Çünkü ancak saffet ve istikametini her zaman takdir ettiğimiz

565 Cemiyeti oluşturan zevat için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 355-356.
566 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 213.

Ahmed Rıza Beyefendi bertaraf edilirse, öbürleri siyaseten her meziyetten ber-i fıtraten kimin arabasına biner ise onun düdüğünü çalmağa müheyyya insanlar idi…"

sözleri sarfedilerek ağır hitamlarda bulunulmuştur.[567]

Galip Kemali Bey kendisi hakkında sarfedilen bu onur kırıcı ve gerçeği yansıtmayan sözler karşısında "Dersaadette Peyam Sabah Gazetesi Sermuharririne" başlıklı yazısıyla cevap verdi ancak yazısı gazetelerde neşrettirilmedi. Galip Kemali Bey yazısında; devletin resmi bir memuruna tecavüz edildiğini söyleyerek Roma'ya Ali Rıza Paşa sadareti zamanında gelmediğini, İzmir'in işgal edilmesiyle Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa edip geldiğini ve on aydır Roma'da olduğunu, IV. Murat'tan beri bu millete namus ve sadakatle hizmet etmiş bir aileden geldiğini söylemiştir. Ayrıca bu milletin öz evlatlarına kin ve hased besleyerek kötülemeye çalıştıklarını da söylemiştir.[568] Galip Kemali Bey Ali Kemal'e bu mektubu gönderdikten sonra Sadrazam ve Hariciye Nazırı Damat Ferit Paşa'ya 12 Nisan 1920 tarihli 75/39 numaralı bir rapor göndererek şeref ve haysiyetini müdafaa etmek için bir mektup gönderdiğinden bahsetti ancak raporuna cevap alamadı.

Ali Kemal durmayıp bu defa 9 Nisan'da "İpin Ucu" adlı makalesi yayınladı. Makalede "…Hükümeti Osmaniyenin nim sefiri sıfatıyla Roma sefareti seniyesine binlerce lira maaş ve tahsisat alarak kuruluveren ve vaktile Şurayı saltanattaki beyanatı hatıra getirilirse Kuvayı milliyenin en ateşin mürevviçlerinden olduğunda hiç şüphe olmayan Galip Kemali Bey de bu hailenin bu güne kadar en parlak mümessillerindendir" deniliyordu. Oysa Galip Kemali Bey Roma'da kaldığı 2 yıl boyunca yevmiye ve yol masrafından başka para almayıp cebinden canı gönülden paralar sarfetmişti. Galip Kemali Bey hatıratında "adeta vatan haini olarak gösterilmeye" çalışıldığını belirtmiştir.[569]

Ali Kemal, İngilizlere yaranmak için aleyhte hezeyanda bulunmuş ve bu hezeyanlar devam etmiştir. Bunlardan Damat Ferit'in Galip Kemali Bey ile ilgili

---

567 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 356-360. Peyam Eyyam başlıklı haber 359-360,370-371 sayfalarında mevcuttur.

568 Yazının tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 360-362. Galip Kemali Bey'in Ali Kemal Bey'e yazdığı mektubun sureti hakkında arşiv kaynaklarında da "Roma'da bulunan süfera-yı saltanatı seniyeden Galib Kemali Bey tarafından "Peyam Sabah" gazetesi başyazarı Ali Kemal Bey'e gönderilen mektubun sureti" başlıklı belgeye rastlanmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2305, Gömlek No: 26, 4 Mart 1921.

569 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 363-365; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 213-214.

düşüncesinin o tarihte belli olduğu ortaya çıkıyordu.[570] Ali Kemal "Daima Para Para" başlığını taşıyan Peyam Sabah'taki başka bir yazısında Galip Kemali Bey'in hiçbir resmi sıfat ve memuriyeti olmadığını söylemiştir.[571]

Galip Kemali Bey, Ali Kemal'in kendi aleyhinde yazdığı yazılar üzerine Ferit Paşa'ya 12 Nisan 1920 tarih ve 75839 numaralı bir raporla "…az bir zaman için de olsa, devletin makamı emniyet ve vekaletine çıkarılmış olan bu mübalâtsız zatın, devlet ve milletin hakiki menfaatlerini müdafaa ile uğraşan her vatansever aleyhinde tefsir ve tecviz edilmeyen bir namerdane inatla uzattığı terbiyesiz ve haddini bilmezcesine tariz dilini durdurmaya, şu alim vaziyet arasında hükümeti seniyece imkan olmadığını bilmediğinden, şeref ve haysiyeti resmiyemi müdafaa için kendisine yazdığım mektubun bir suretini takdim ediyorum" diyerek üstü kapalı olarak da Sadrazama;

" Senden aldığı cüretle yapıyor, farkındayım. İşte cevabım" demek istediğini belirtmiştir.[572]

Damat Ferit Paşa zamanında Galip Kemali Bey, Ali Kemal tarafından "Padişahına hıyanet etmiş, Roma'da sefareti seniyye kapılarını açtırıp yan gelip yatan, Kuvayi milliyenin Avrupa'da en parlak mümessilliğiyle" suçlarken mevki kapmaya çalışan bazı ihtiras sahibi adamlar tarafından da "Saltanat kafasıyla hizmete alışmış beceriksiz" bazılarınca da "Dirayetli olduğu için tehlikeli bir adamdır…." şeklinde açıklamıştır.[573]

2.8.2.14.Galip Kemali Bey'in Atina Sefaretinden Azli

Galip Kemali Bey Roma'ya dönünce 28 Nisan'da Damat Ferit Paşa'ya; tedahülde bulunan yevmiyeleri ile harcırahının tutarı bulunan 33 bin frankın gönderilmesini bildiren bir telgraf yazdı. Yazdığı telgrafa cevap gelmeyince yeni bir tahrirat yazarak isteğini tekrarladı. 5 Mayıs'ta Galip Kemali Bey'e bir telgraf gönderilerek talep ettiği meblağın ödenmesinin mümkün ve düşünülmüş bir meblağ olmadığını, mümkün olan çabukluk içinde İstanbul'a gelmesini tavsiye ediyordu.

Galip Kemali Bey, Roma'ya Bâbıâli'yi gayri resmi temsil etme sıfatıyla Damat Ferit tarafından gönderildiği için vazifesine son verilmesi de Damat Ferit tarafından

570 Bu düşüncelere iki ay sonra tard cezası ile gün yüzüne çıkmıştır.
571 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 365.
572 Ayrıca Ali Kemal "Tek gözlüklü bir diplomat ile muhavere" adında yeni bir yazı yazmıştır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 223.
573 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 442-443.

olmalıydı. Ancak kendisini gönderen hükümetin geri dönebilmesi için yol parasını da göndermesi gerekliydi. Sadrazam istenilen meblağın gönderilmesinin mümkün olmadığını söyleyince Galip Kemali Bey bir yanlışlık olabileceğini düşünerek tekrar bir telgraf gönderdi. Bu sırada İstanbul'dan aldığı hususi bir mektupla nam ve maaş aldığı Atina sefaretinden azledildiğini öğrendi.[574]

Galip Kemali Bey Damat Ferit'e 10 Mayıs tarihli yeni bir tahrirat gönderdi. Bu tahriratında 25 Nisan'dan beri sorumluluğunda olan Atina sefareti görevinden azledildiğini haberini alınca "…yirmi sekiz senelik pâk münevver hayatı siyasiyeme garezkâr eller tarafından indirilmek istenen bu darbeye karşı şer' ve kanunun bahiş buyurduğu haktan inşallahı rahman yakında istifade imkânına intizaren bigayri hak ve bir eseri zulüm ve teaddi olarak azledildiğim günden itibaren kanunen müstahak olduğum mezuliyet maaşımın tahsisini talep ederim" diyerek hakkı olan maaşın verilmesini istemiştir.[575]

2.8.2.15.Damat Ferit'in Galip Kemali Bey Aleyhindeki Çalışmaları

İstanbul'un işgaliyle tekrar sadarete gelen Damat Ferit Paşa memleketin siyasi vaziyetinin günden güne daha iyiye gideceğini göstermek için Paris'e gitti. Galip Kemali Bey Damat Ferit Paşa'nın kendisi hakkındaki düşüncelerini bilmesine rağmen yeni bir muhtıra gönderdi. Bu defa Damat Ferit Paşa'nın üçüncü sadareti olmasına rağmen Hariciye Nezaretinden ilk defa Galip Kemali Bey'e içinde resmi tahrirat olan taahhütlü bir zarf geldi. Bu zarf Roma'da bulunduğu 2 yıl boyunca Galip Kemali Bey'in aldığı ilk ve son cevaptı.[576]

Damat Ferit Paşa, Veliaht Abdülmecid Efendi'yi, Sultan Vahdettin nazarında kötülemek için Galip Kemali Bey tarafından yazılmış gibi gösterdiği bir mektubu güya ele geçirtip İngiliz komiserlerine vermiş gibi göstermişti. Bu durumu Galip Kemali Bey, Damat Hâmi Bey tarafından kendisine bu mektubun bir suretinin gönderilmesi sayesinde öğrendi.

---

574 BOA, BEO, Dosya No: 4629, Gömlek No:347123, 6 Şaban 1338; BOA, İ..DUİT, Dosya No: 114, Gömlek No: 143, 6 Şaban 1338. Galip Kemali Bey'in azli hakkında Bkz. G. Jaeschke, *Kronolojisi*, s. 100. Galip Kemali Bey'in azli ile ilgili olarak Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü(TİTE)'nün kataloğunda verilen bilgilerde; İstanbul hükümetinin Roma'da bulunan Galib Kemal Bey ile Asım Bey'i görevlerinden azlettiğini bilgisi verilmiştir. Bkz. *TİTE-A2 Kataloğu*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1998. (TİTE Arşivi, Sıra No: 957, Kutu No: 28, Belge No: 196, 15 Cemaziyelevvel 1336.)

575 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 366-369. Galip Kemali Bey'in azlini 25 Nisan'da Roma Büyükelçiliğinden görevinin son bulması olarak belirtildiği bilgisi için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 8.

576 Zarfta yazılanlar için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 407-410.

Galip Kemali Bey, İstanbul'daki Âli Komiserlik Bürosu'nun, Veliaht Abdülmecid Efendi'yi Padişah nazarında kötülemek için bu mektubun tertip edildiğini düşünüyordu. Bu mektubun düzmece ve acemice yazılmış, üslubu ve mevzunun kendi yazacağı türden olmadığını söylemiştir. Galip Kemali Bey, Damat Ferit Paşa'nın kendisini devlet kadrosundan tamamen sildiğini Paris'e gittiğinde yazdığı 14 Haziran 1920 tarihli mektubunun üç gün sonra iade edilmesiyle bir kere daha anlamış oldu. Bunun üzerine Damat Ferit Paşa'ya yeni bir telgraf gönderdi.

Telgrafında Roma'ya nasıl gönderildiği vesair hakkında bilgi veren Galip Kemali Bey burada nasıl karşılandığı hakkında yazdığı önceki telgrafları hakkında bilgi verdikten sonra;

> "…Leffen takdim eylediğim etıbba raporu, hemen Dersaadete avdetimin mümkün olmayacağını fennen ve kanunen isbat eder. Binaenaleyh Atina sefaretinden infisalim vuuku bulmuş ise, bu muamele-i keyfiye ve gayri kanuniyeye karşı dahi hakkımı müdafaa salahiyetim mahfuz olmak şartiyle, müstahak olduğum mazuliyet maaşının tahsisini talep ederim…"demiştir.

20 Haziran 1920'de Galip Kemali Bey'in Bâbıâli ile ilişkisi kesilmişti ancak İstanbul'a dönerse başına neler geleceğini tahmin ettiği halde harcırahının gelmesini bekliyordu. Bu sırada refikasının 8 yıl önce Berlin'de geçirdiği hastalığı tekrar etti. Fiuggi, Sorento ve Aniano banyolarında on iki hafta tedavi edilmesi kararlaştırılınca Galip Kemali Bey Fiuggi'deki Termal Otel'de 18 Temmuz'da 3 oda(kendisi, kayınvalidesi, kerimesi için) tuttu. Hastalığın tedavi edilmesi ve seyahat hazırlıklarıyla uğraşan Galip Kemali Bey bir yandan da tard cezasına uğradığı halde milli vazifesini devam ettirdi.[577]

2.8.2.16.Edirne Kongresi ve Trakya Mebusu Seçilmesi

Avrupa'da Trakya hukukunu korumak için 'Trakya Paşaili Milli Müdafaa Cemiyeti' Edirne'de 9-13 Mayıs 1920'de toplanan büyük bir kongre kararıyla, Galip Kemali Bey'in murahhas seçildiğini açıklayan resmi bir yazı getirdi. Yazıyı Edirne'den getiren heyet içerisinde; heyet azasından Şakir Bey(Kesebir), Galib Bahtiyar Bey(Mebus) ve Lüleburgaz eşrafından Salih Beyler bulunuyordu.[578] Heyet, Damat Ferit

[577] Mektup ve telgraflar için de ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 410-417.

[578] Resmi yazı(salahiyetname) için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 417-418. Ayrıca Bkz. Ş. Turan, *Türk Devrim Tarihi I*, s. 300. Yahya Akyüz makalesinde; Mayıs 1920'de gerçekleştirilen Büyük Edirne Kongresinde Galip Kemali Bey'e de görev verildiğini belirtmiştir. Avrupa'da Trakya'nın haklarını ve çıkarlarını savunmak üzere Galip Kemali Bey'e oluşturulan heyette yer verildiğini söylemiştir. Ayrıca Galip Kemali Bey giriştiği yayın çabalarıyla İtalya

Paşa Galip Kemali Bey'i tard cezasına çarptırdığı ile ilgili mektubu almadan 3 gün önce gelmişti.[579]

Edirne ve Çatalca Meclis-i Umumi Azaları, Edirne'de oluşturulan heyet-i siyasiye murahhasları, Trakya mebusları, bütün şehir, kasaba, belediye reis ve maiyetleri ile kura murahhaslarının katılımıyla gerçekleştirilen kongrede[580] "…Edirne'de içtima eden iki yüz kırk kişilik büyük kongre kararıyla Süferayi sabıkadan Galib Kemali Bey'in Avrupa'da Trakya hukuk ve mesafiini müdafaa ve teşebbüsatı muktaziyei siyasiyeye tevessül etmek üzere salahiyeti lazımeyi haiz murahhas intihab edildiğini" açıklayan itimatname yayınlanmıştır.[581] Trakya hukukunu müdafaa etmek ve Trakyalıların hayati menfaatlerini, dilek ve isteklerini devletlere arz etmek için seçilen Heyet-i Murahasanın reisliğine Galip Kemali Bey getirilmiştir.[582]

Edirne Kongresi'nde alınan kararlara bakacak olursak: Trakya'da çoğunluk Türk ve Müslüman olduğundan Yunanistan'a verilemeyeceği, Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgaline veya bu amaçla çıkacak bir ihtilale karşı müdafaa edileceği, aslı olan Trakya-Paşaili teşkilatıyla birleşip bu teşkilatı müstakil idare edebilmek için 5 liva adına 3 murahhastan oluşan merkez heyeti oluşturulmasının kabul edildiği, Trakya Merkez Heyetinin Trakya âli kuvvetini temsil ettiği, Trakya'nın hukuk ve menfaatlerini Avrupa'da müdafaa etmek için Galip Kemali, Galip Bahtiyar ve Salih Cevdet Beylerin murahhas seçildiği kararlarının alınmış olduğu görülmüştür.

Galip Kemali Bey bu vazifeyi kabul etti. Roma matbuatı vasıtasıyla bir Trakya Milli Heyeti teşekkül ettiğini ve yakında Paris'e gideceğini umuma bildirdi. Bir beyanname neşreden Galip Kemali Bey Roma'daki Fransız sefareti vasıtasıyla

---

ve diğer ülkelerin diplomatları, aydınları, gazetecileri ve kamuoyun; Türk halkının ve Trakya'nın milli istekleri konusunda aydınlatmaya çalışmıştır. Bkz. Yahya Akyüz, "Milli Mücadele'de Avrupa'yla İlişkileri ve Trakya- Lüleburgaz Kongreleri", *Tarih ve Toplum*, Cilt: 36, Sayı: 211, Temmuz 2001, s. 54-57.

579 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 417-418. Galip Kemali Bey hatıratında heyetin tard cezasına çarptırılması ile ilgili mektubu almadan 3 gün önce geldiğini söylerken Yahya Akyüz makalesinde; Galip Bahtiyar, Salih Cevdet ve Ziya Beylerden oluşan heyetin muhtemelen 12 Haziran 1920'de Roma'ya gidip Galip Kemali Bey ile buluştuğunu belirtmiştir. Ayrıca görüldüğü gibi Galip Kemali Bey, bu bahsi anlatırken Şakir Bey'in ismini geçirirken Yahya Akyüz makalesinde Şakir Kesebir'den bahsetmeyerek Çorlulu Ziya Bey'in heyet içerisinde olduğundan söz etmiştir. Bkz. Y. Akyüz, *a.g.m.,* s. 58.

580 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 417; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 238-239.

581 13 Mayıs 1336 tarihli itimatname metninin aslı ve Kongre talimatları için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 417-418. 9 Mayıstan 13 Mayıs tarihine kadar devam eden Trakya Kongresi Mukarreratı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 418-419.

582 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 423; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 238.

konferansa somut bilgi oluşturması açısından istatistik, grafik ve haritalı bir de muhtıra gönderdi.[583]

Galip Kemali Bey vazifesine yeni İtalyan Başvekili Mösyö Giolitti'ye 16 Haziran'da Trakya davası hakkında bir mektup göndermekle başladı. Giolitti'ye Trakya davası ile ilgili gönderdiği mektupta "Trakya ve Asya'da Türk milli bütünlüğünün savunulması için her türlü tedbir alınmış bulunmaktadır" şeklinde bilgi vermiştir.[584] 19 Haziran 1920'de İtalyan gazetelerinde bir tebliğ neşreden Galip Kemali Bey bu tebliği en büyük İtalyan gazetelerinde neşrettirmesinin yanı sıra şifahen de malumat verdi. Elindeki resmi istatistiklerden Paris'te Dr. Reşad Nihad Bey'e[585], İsviçre ve Flemenk'te çalışan milli teşekküllere ve Londra'da Muslim Otlook gazetesine gönderdi. Evrakların bir suretini de Paris'te süfera konferansı erkânına ulaştırdı. Bu sırada tard cezasına çarptırılması ve refikasının hastalanması ortaya çıktı. Heyet de Paris'e gitmeğe hazırlanıyordu. Galip Kemali Bey heyete riyaset etmek istese de maddi nedenlerden dolayı imkân olmadığından Roma'daki faaliyetlerine devam etti. Heyet de reissiz yola çıktı. Paris'teki Sulh Konferansı'na bir telgraf ile muhtıra gönderdi. Kendisi ailece Fiuggi'ye gitmek üzere 18 Temmuz 1920'de yola çıktı.[586]

2.8.2.17.Galip Kemali Bey'in Tard Cezasına Çarptırılması

Galip Kemali Bey, 6 Haziran 1920'de Kalem-i Mahsus Müdürü Müsteşar İhsan tarafından hariciyeden kendisine gönderilen mektubu aldı. Damat Ferit Paşa tarafından kanuna aykırı olarak tard cezasına çarptırılmış olduğunu öğrendi.[587]

---

583 Konferansta alınan kararlar için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 238-240; Y. Akyüz, *a.g.m.*, s. 58.

584 Mektup için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 420-422; Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 85; Ş. Turan, *Türk Devrim Tarihi I,* s. 301.

585 Galip Kemali Bey hatıratında Dr. Reşad Nihad diye kullanırken Yahya Akyüz makalesinde Dr. Nihat Reşat Belger'e gönderildiğini belirmiştir. Bkz. Y. Akyüz, *a.g.m.,* s. 58.

586 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 420-422. Maddi imkânsızlıklar yaşayan Galip Kemali Bey dışında Trakya örgütünün hepsi Paris'e gitmiştir. Bkz. Y. Akyüz*, a.g.m.,* s. 58. Ayrıca Galip Kemali Bey'in İtalyan Gazetesi La Diplomazia'ya mülakat verdiği bilgisine ulaşılmıştır. Sabık Atina Sefiri Galip Kemali Bey İtalyan Gazetesi La Diplomazia'ya mülakat vererek; İtilaf devletlerinin Türkiye politikasının iflas ettiği, Ermenilerin Rus emperyalizminin kurbanı oldukları, Mustafa Kemal ve Kuva-yı Milliye'nin katledilen Müslümanları himaye için Ermenistan'a girmek kaldıkları düşüncesinde olduğunu bildirmiştir. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2464, Gömlek No: 56, 8 Kasım 1920.

587 Galip Kemali tard cezasına çarptırılınca hakkını savunmak için Şurayı Devlet Riyasetine 8 Ağustos 1920 tarihli arzuhalini gönderdi. Arzuhal İçin Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 436- 437. Galip Kemali Bey hukukunu Millet Meclisi nezdinde de müdafaa etmek için Ayan Riyasetine de bir arzuhal gönderdi. Altı ay sonra Tevfik Paşa beşinci defa sadarete gelince Safa Bey'in iş'arı ile Galip Kemali Bey'in rütbe-i sefareti ile Atina sefareti memuriyet maaşının elinden alındığı günden itibaren iadesi için irade-i seniyye çıkarmıştır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 438-439. Tard cezasına çarptırılmasının Ali Kemali'nin teşvikiyle gerçekleşmiş olduğu bilgisi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 84.

Galip Kemali Bey bu kararın Damat Ferit tarafından Lloyd George'un gönlünü almak için kanuna aykırı olarak yapıldığını düşünüyordu. Bu karar üzerine 22 Haziran 1920 tarihli telgrafıyla cevap vermiş ancak Damat Ferit bu mektubuna da cevap vermemiştir. İstanbul Hükümeti ile resmi ilişkisi bu şekilde kesilmiş olan Galip Kemali Bey'in bu karar karşısında sefaret binasını terk etmesi gerekiyordu. Refikası da hasta ve ameliyat olması gerektiğinden Banca di Roma'dan bir miktar avans aldı. İki gün sonra refikasının tedavisi için Fiuggi'ye gidecek olan Galip Kemali Bey'e, TBMM riyasetinden bir mektup geldi.[588]

2.8.2.18. Mustafa Kemal Tarafından Ankara'ya Davet Edilmesi

Galip Kemali Bey'in ziyaretine Ankara'dan İtalyan Binbaşılarından Mösyö Fago geldi. Ankara ile Roma arasında irtibat memurluğu yapan Fago, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'dan bir telgraf getirdi. Telgrafta;

> "…Halk hükümetinin hariciye teşkilatının gerek yeniden tanzimi ve gerek yeni hükümetin hariçte temsili için lazım olan mesai ve eşhasın tayini için aramızda bulunmanıza yeni hükümet ve millet mefkurelerini beraberce tetkik ettikten sonra mesaimizin yeni sahasında muavenetinize ihtiyacımız var. Bütün bu hususatı görüşmek, fikir ve faaliyetinizden istifade etmek üzere ilk vasıta ile aramıza gelmenizi rica ile teyidi ihtiram eylerim efendim" deniliyordu.[589]

Telgraf tam 40 günde, Galip Kemali Bey'in tard cezasına çarptırıldığı günden önceki gün 5 Haziran'da gelebilmişti. Galip Kemali Bey Mustafa Kemal'i ilk kez; Samsun'a hareket edeceği gün sadaret dairesine Bahriye Nazırı Ali Rıza Paşa'yı görmek için gittiğinde teneffüs odasında Dâhiliye Nazırı Mehmed Ali Bey ile ayakta konuşurken görmüştü. Galip Kemali Bey'in uzaktan ancak tanıyabildiği Mustafa Kemal kendisini naçiz hizmet ve faaliyetlerinden dolayı takdir ederek o dönemin en mühim ve en büyük vazifesini yerine getirmesi için Ankara'ya davet etti. Ancak Galip Kemali Bey refikasını ertesi gün ilk tedavi için Roma'ya iki saat mesafedeki Fiuggi'ye götürecekti, odalar tutulmuş, hazırlıklar yapılmıştı. Refikası, ihtiyar kayınvalidesi ve kızını yabancı memlekette tek başlarına bırakması mümkün değildi. Hint Hilafet Heyeti Reisi Mevlana

---

588 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 241-246.

589 Ayrıca Kaymakam Edip Bey de davet edilmiştir. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 424; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 248; G. Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı* s. 214-215. Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal tarafından çağırılışını "Halk Hükümetinin dışişleri örgütünü yeniden düzenlemek" olarak belirtilişi için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 71.

Muhammet Ali'yi de Roma'ya davet etmişti.[590] Hariciye teşkilatından önce Paris'te toplanacak olan Sulh Konferansı'nda çalışacak resmi bir heyete acilen ihtiyaç vardı. Bunlar Galip Kemali Bey'in hemen gitmesinin önünde engel teşkil ediyordu. Galip Kemali Bey kendisine uygun görülen bu vazife için teşekkür etmek, kendisine duyulan güven, şükür ve minnet ile siyasi ve şahsi düşüncelerini açıkça belirtmek ve neden gelemeyeceğini açıklamak amacıyla bir mektup yazdı.[591]

Galip Kemali Bey'in yazdığı mektuba karşılık Mustafa Kemal Paşa'dan gelen mektupta "orada biçare milletimiz lehinde vuku bulan mücahedatınıza tafsilatiyle vâkıfım, vâkıfız" sözlerinden 17 Temmuz 1920 tarihinde kendisine yazdığı mektubu samimiyetle karşıladığı anlaşılmaktadır. Ankara'dan milli hükümetin gayri resmi temsilcisi olarak gelen sabık Dâhiliye Nazırı Cami Bey, Galip Kemali Bey'e Mustafa Kemal Paşa'dan selam getirip Roma'da birlikte çalışacaklarını haber verince Galip Kemali Bey kararını anlayışla karşılandığını düşünerek oldukça memnun olmuştur.[592]

2.8.2.19.Sevr Anlaşması Üzerine İkinci Kitabını Neşretmesi

Galip Kemali Bey ağustos ayında refikasının ikinci tedavi aşaması için ailesi ile Napoli civarındaki Sorrento'ya gitti. Onlar Sorrento'da iken 10 Ağustos'ta Sevr Anlaşması imzalandı. Bunun üzerine Galip Kemali Bey 10 gün içerisinde "L'Assassinat d'un Peuple"[593] ismindeki ikinci feryadnamesini yazdı. 80 sayfalık kitapta; Lloyd George'un birbirine zıt bütün sözlerini ve konuşmalarını karşılaştıran Galip Kemali Bey; Sevr paçavrasının bütün maddelerini gözden geçirip ne kadar çürük olduğunu ve koca milleti yok etmeye yönelik eşi bulunmaz bir ihanet eseri olduğunu belirtmiştir. Grafik haritaların da yer aldığı kitapta, şarkta sulh ve sükûnun iade edilmesi ve devam etmesi gerektiğini izah etmiştir. Eseri dünyanın bütün hükümdarlarına, devlet reislerine, siyaset adamlarına, hukukçulara, gazete idarelerine ve başmuharrirlere gönderdi.

Galip Kemali Bey kitabıyla ilgili olarak hatıratında;

---

590 Galip Kemali Bey 15 gün sonra Londra'dan kâtibi ile birlikte gelen Mehmet Ali'yi Başvekil Nitti ve Hariciye Nazırı Kont Sforza ile görüştürdü. Papa tarafından da kabul edilmesini sağladı. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 252.

591 Mektup için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 426-429; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 249-252. Galip Kemali Bey'in gidemeyişini: "Dışişleri teşkilatı yapmanın zamanı değildir diyerek karısının hastalığını ileri sürüp Ankara'ya gelemeyeceği" şeklinde belirtilişi için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 71.

592 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 442.

593 İtalyan gazeteci Mösyö Filippuci Justiniani Galip Kemali Bey'in Serves'e karşı yazdığı "L'Assassinat d'un Peuple" adlı eserine İtalyan düşünce ve menfaati bakımdan eş kabul edilebilecek "L' Agonia di un Impero" (Bir İmparatorluğun Can Çekişmesi) ismiyle risalenin benzerini yazdı. Galip Kemali Bey birer kopyasını Hariciye Nezareti, Ankara ve Veliahd Abdülmecit Efendiye göndermiştir. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 483-484.

"Lloyd George'nin birbirini tutmayan bütün nutuklarıyla kendisini ilzam eden o gaddarane muahedenin metinlerini tahlil ederek bizi diri diri mezara gömmeği istihdaf eyleyen gayri insani hükümlerini tenkit eyleyen ve Şarkta hakiki sulhun hangi şartlar altında teessüs eyleyebileceğini gösteren bir müdafaanamedir. Bütün devlet ve millet meclisleri reisleriyle, Başvekil ve parlamento azalarına, matbuat erkanına, belli başlı siyasileriyle gönderilmiş, İtalya kralı tarafından Başvekil vasıtasıyla ve birçok ricali devletinde takdim ve teşekkür cevabını almakla mübahi olmuşumdur…" sözlerini sarf etmiştir.[594]

Galip Kemali Bey Sorrento'dan Napoli civarındaki Anyona banyolarına geçmiş ve Muhammet Ali ziyaretine gelmişti. Muhammet Ali "Serves sulhnamesinin" kabul edilmemesi için bütün Hint Müslümanları adına Padişaha telgraf çekmiş ancak cevap alamamıştı.

Galip Kemali Bey refikasının 12 hafta süren tedavisi bitince sefarette oturamayacağından Roma'da Otel Boston'a yerleştiler. Propaganda vazifesine devam eden Galip Kemali Bey'in yerine Ferit Paşa, Nurettin Ferruh Bey'i maslahatgüzar sıfatıyla Roma'ya göndermişti.[595]

2.8.2.20.Sevr'e Karşı Müslüman Direnişi

1920 Mayıs'ında Sevr Anlaşması'nın açıklanmasıyla birlikte Hindistan'da tepkiler, grevler, protestolar, sivil itaatsizlikler yapılmaya başlamıştır. Sevr'i onaylamaması için Padişah Vahdettin'e telgraf çekmişlerdir. Hilafet Komitesi 28 Mayıs 1920'de "İngiliz otoritesine karşı sivil itaatsizlik ve İngiliz mallarını boykot" kararı almıştır. Ayrıca Allahâbad şehrinde bir toplantı yaparak Sevr Anlaşması nedeniyle İngiliz Hükümetine direnmeye karar vermişlerdir. Barış şartları gözden geçirilerek düzeltilmezse 1 Ağustos 1920'den itibaren İngiliz Hükümeti ile her türlü işbirliğini gerçekleştirmekten kaçınacaklarını söylemişlerdir. 28 Haziran'da Hilafet Heyeti Lideri Muhammed Ali Roma'da Galip Kemali Bey'i ziyaret ederek Mustafa Kemal'e kendilerini desteklediklerini söylemesini istemiştir. Ayrıca İzmir felaketine uğrayanlar için topladıkları 2 bin sterlinin Ankara'ya gönderilmesi için kendisine vermiş Galip

---

[594] G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 450-451; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 253-254.Ayrıca kitabını ne zaman kaleme aldığını, kitabın yazılma amacını, içeriğini ve bu kitabın yazılması sonucunda başına gelenler hakkında Bkz. Galip Kemali Söylemezoğlu, *Yok Edilmek İstenen Millet*, Selek Neşriyatı, İstanbul 1957, s.6. L'assassinat d'un Peuple adlı ikinci kitabını Avrupa'dan her tabaka ricaline ve kimlere gönderdiğinin listesi ve aldığı cevaplar için de Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 506-512. Kitabına aldığı teşekkür mektupları için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 3-9.

[595] G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 254-256. Roma maslahatgüzarlığına Nurettin Ferruh Bey'in gönderildiği bilgisi için ayrıca Bkz. Şeyhülislam M. H. Efendi, *a.g.e.* , s. 611.

Kemali Bey de Ankara'ya göndermiştir.[596] Galip Kemali Bey 28 Temmuz 1920 tarihinde Mustafa Kemal'e bir mektup yazarak "İzmir'de felakete uğrayanlara yardım için verilen bu paranın Hindistan'da bağış yoluyla sağlandığını belirtmiş ve bunu Eskişehir Kızılay'ına yatırıp makbuzunu Muhammed Ali'ye göndermek zorunda olduğunu" söylemiştir.[597]

Galip Kemali Bey hatıratının bir kısmında; Hint Hilafet Heyeti Reisi, Mevlana Muhammed Ali'nin Bombay'a ulaştıktan sonra kendisine 2 mühim telgraf gönderdiği belirtmiştir. Roma'daki Banka di Roma vasıtasıyla İzmir muhacirleri için 4.000 battaniye göndermek isteyip battaniyeyi mi parayı mı yollayacaklarını sordukları, 19 Aralık 1920 tarihli telgraf ile Roma'daki Banka di Roma vasıtasıyla gönderdiği 5.000 İngiliz lirasının alındığını bildiren 29 Aralık 1920 tarihli telgraftır.[598] Galip Kemali Bey Milli Hükümet mümessili ile görüşerek para olarak gönderilmesinin uygun olacağı cevabını vermiştir.[599]

2.8.2.21.Sevr Anlaşması Sürecinde İtalya'nın Türkiye Politikası

Sevr Anlaşması Lloyd George, Venizelos, Ermeni önderlerinden bazıları ve birkaç Kürt önderinden başka kimseyi memnun etmemişti. Fransızlar gazetelerin çoğunda İngilizlere tepkisini göstermiş, anlaşmayı onaylamanın şüpheli olduğunu söylemişlerdir. İtalyanlar da Fransızlar gibi düşünmüş ve anlaşmanın değiştirilmesini istemiştir.[600]

---

596 Taha Akyol, *Ama Hangi Atatürk*, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 182-183; Ş. Turan, *Türk Devrim Tarihi II*, s. 154; G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 20. Ayrıca Galip Kemali Bey'in iki bin İngiliz lirası alındığının haberini verirken bunun yanı sıra Afganistan'ın İslam, Moskova'nın siyaset, Ankara'nın asker, Roma'nın yayılma merkezi olarak kararlaştırıldığı bilgisini vermiş olduğu için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 147.

597 TBMM Hükümeti ile Avrupa devletleri arasındaki ilişkileri yürütmek amacıyla Roma'da bulunan Galip Kemali Bey ile Cavit Bey'in eski kalemi mahsus müdürü Reşit Saffet Atabinen Kızılay adına yardım kabul ettiklerinin bilindiği belirtilmiştir. Ş. Turan, *Türk Devrim Tarihi II*, s. 152-154. Mahmut Soydan eserinde; Roma'da Türkiye'nin mümessili Osman Nizami Paşanın da Galip Kemali Bey ve Reşit Saffet ile birlikte Avrupa ile Ankara arasında temas ve irtibat tesis ettiği bilgisini vermiştir. Bkz. Mahmut Soydan, *Milli Mücadele Tarihine Dair Notlar: Ankaralı'nın Defteri*, Hzl. Nejdet Bilgi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 352.

598 Bu konu Mesut Çapa'nın kitabında da; "Nitekim Roma'da bulunan Galip Kemalî (Söylemezoğlu), 28 Temmuz 1920 tarihinde TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği bir yazıda, Hindistan'da toplanan iânelerden oluşan 2.000 İngiliz lirası karşılığındaki bir çekin Hint Hilâfet Reisince kendisine teslim edildiğini bildirmekteydi. Galip Kemali, bu paraları Anadolu'da Eskişehir Kızılay merkezine (murahhaslığı) nakle mecbur olduğunu; ancak, makbuzu Mustafa Kemal Paşa'ya göndereceğini bildirerek…"şeklinde ifade edilmektedir. Bkz. M. Çapa, *a.g.e.,* s. 71.

599 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 10-11. Galip Kemali Bey memalik-i ecnebiyeye siyasi heyet gönderilinceye kadar vazifeli olarak Roma'da bulunduğundan kendisine para gönderilip zorunlu masraflarının karşılanmıştır. Bu bilgi için Bkz. BOA, MV., Dosya No: 218, Gömlek No: 117, 4 Recep 1338; BOA, BEO, Dosya No: 4624, Gömlek No: 346741, 5 Recep 1338. Ayrıca tam maaşının ödenmesi hakkında bilgi için de Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4620, Gömlek No: 346429, 11 Cemaziyelahir 1338.

600 Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II(Büyük Millet Meclisi'nin Açılışından Lozan Anlaşmasına Kadar)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 94.

Galip Kemali Bey 5 Eylül'de Roma'ya gelince Mustafa Kemal Paşa'ya bir mektup göndermiştir. Galip Kemali Bey'in gönderdiği bu mektup İngiliz İstihbarat Servisinin eline geçmiştir. Böyle olunca Mustafa Kemal Paşa'ya bu mektubun İtalyan ajanı Vlora eliyle gönderildiğine inanılmıştır. Bu sırada Mustafa Kemal ile İstanbul Hükümetinin arasını bulmayı başaramayan İtalyan yetkilisi Fago'nun[601] Anadolu'dan döndüğü öğrenilmiştir.

5 Eylül'de İtalyan Dışişleri Bakanı Daire Şefi İtalyan Başbakanı M. Giolitti adına Galip Kemali Bey ile görüştü. Giolitti "İtalyan yönetiminin, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığa sahip, güçlü bir Türkiye'nin, Yakın Doğu'da barışın korunmasını sağlayıcı güçlü bir etken olarak varlığını sürdürmesinden yana olduğunu, bu yönetimin Türkiye'yi barış konferansından önce diplomatik bakımdan desteklediğini, o sıralarda İstanbul yönetimi, Anadolu gücü ve İtilaf devletleri arasında arabuluculuk yapmaya hazır olduğunu" dile getirmiştir.[602]

Galip Kemali Bey'in, Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı mektupta "5 Eylül'de Roma'ya ulaştığını, 6 Eylül akşamı İtalya Dışişleri Bakanlığı eski daire şefince, Konsey Başkanı M. Giolitti adına ziyaret edildiğini; kendisine İtalya'nın Yakın Doğu'da güçlü bir Türkiye görmeyi dilediğini; Ankara ile İstanbul'un arasını bulmaya hazır olduğunu söylediğini" bildirdi.[603] İtalyan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ekim ayının sonuna doğru Galip Kemali Bey'i görüp kendisine "Kemalistler akıllıca davranırsa, İtalyan yönetiminin, barış koşullarını değiştirmesi için elden geleni yapmaya çalışacağını" söylemiştir.

Kurmay Yüzbaşı Edip Bey ve Galip Kemali Bey için Roma'da Mustafa Kemal'in "akderite edilmiş temsilcileridir" deniliyordu. Diplomatik konularla ilgilenen Galip Kemali Bey, İtalyan yönetimiyle Mustafa Kemal arasındaki yazışmalarda aracı olmuştur. Türk hükümeti adına Roma'dan Anadolu'ya gönderilmek için Edip Bey savaş

---

601 Fago, Haziran ayında Ankara'ya geldiğinde Kemalistlere savaş malzemesi sağlayabileceğini söylemiş daha çok yardım bulunulması için çalışmıştır. Türk milleti için "Kemalist bölgeleri" Galip Kemali Bey için de " Kemalist elçisi" tabirini kullanılıp "Kemalist bölgelerinde İtalyanlara birçok kolaylıklar sağlanmıştır. Ayrıca Kemalist elçisi Galip Kemali ve Yarbay Servet Edip uzun bir süreden beri Roma'da bulunuyor ve onlara her türlü kolaylıklar sağlanıyor" bilgisini verilmiştir. Bkz. Salâhi R. Sonyel, *Kaygılı Yıllar: İngiliz Gizli Belgeleriyle Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası(1918-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2012, s. 185.

602 S. R. Sonyel, *Dış Politika II,* s. 94-95.

603 S. R. Sonyel, *Dış Politika II,* s. 94-95; Salâhi R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 119-120; S. R. Sonyel*, Kaygılı Yıllar*, s. 182; Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 200.

malzemesi satın almış, kolayca sağlanabilmesi için kendisine İtalyan yönetimi nezdinde Galip Kemali Bey yardımcı olmuştur.[604]

2.8.2.22.İtalya İle Yapılan Görüşmeler

İtalya ile İstanbul Hükümeti arasında yaşanan ilişkiler konusunda; Aralık 1920 tarihli İngiliz istihbarat raporunda önemli bilgiler yer almıştır. Rapora göre; hükümet Anadolu'da düzeni sağlayabilmek için adımlar atarken aynı zamanda ülke dışına maslahatgüzar göndererek dış ilişkiler alanında da faydalı olmayı amaçlamıştır. Bu bakımdan Galip Kemali Bey Roma'dan İstanbul'a geldiğinde kabineye bir rapor sunmuştur. Meclis-i vükelaya sunduğu bu raporda İtalyan politikasıyla ilgili görüşlerini açıklayan Galip Kemali Bey; Nisan ayında Damat Ferit Paşa sadarete geldiğinde kendisinin Milli hareketin temsilcisi olarak Roma'da bulunduğunu belirtmiştir. Galip Kemali Bey'e göre İtalyan ve Fransızlar Sevr Anlaşması'ndan memnun olmamıştı ancak İngiltere'den de bağımsız hareket etmeleri söz konusu değildi.[605]

Galip Kemali Bey'e göre Türkiye'nin idaresinde bir birlik kurulması mümkün olsa barış şartlarının daha iyi bir şekil alması için Fransa ve İtalya elinden gelen yardımı yapabilecekti. Bu noktada Galip Kemali Bey Ankara Hükümeti ile irtibat kurup görüşmeler yaparak uzlaşma için gerekli fedakârlıkları yapmaları konusunda tavsiye verdi. Doğuda barışın yeniden kurulabilmesi için İtalya kamuoyunun Sevr Anlaşması'nda değişiklik yapılmasının gerekli olduğu yönündeki sözlerinin doğru olabileceğine yaptığı araştırmalar sonucunda görmüştü.

Galip Kemali Bey'e İtalya Hükümeti "Türkiye'nin düşmanlarının herhangi bir müdahale alanından çıkarılmaları için, Anadolu'da düzenin yeniden kurulması halinde, Türkiye'nin davasını destekleyeceklerine" dair söz vermişlerdir. Galip Kemali Bey İtalya'dan ayrılmadan önce Cami Bey ve Muhittin Bey ile yaptığı görüşmede kendisinden İtalyan Hükümeti ve Bâbıâli ile milliyetçi görüşe göre iletişim sağlanması istenmiştir.

---

604 S. R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde*, s. 120-122.

605 Mehmet Okur-Murt Küçükuğurlu, *İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele*, Serander Yayınları, Trabzon 2006, s. 275. Gönderilen İngiliz İstihbarat raporu ile ilgili olarak Sonyel makalesinde; Galip Kemali Bey'in İstanbul'a dönmeden Anadolu'ya gönderilen kurulu ilgilendiren gizli bir raporu kabineye sunduğu ve bir sureti İngiliz İstihbarat servisinin eline geçen rapor olduğundan bahsetmiştir. Bkz. Salahi R. Sonyel, "Kurtuluş Savaşı Döneminde İstanbul Kabineleri ve İngiliz İstihbarat Servisi", *Belleten*, Cilt. 65, Sayı:243, Ağustos 2001, s. 685.

Milli Meclis, Barış Anlaşması'nda bazı değişikliklere gitme konusunda garanti vermediği sürece Galip Kemali Bey Bâbıâli ile görüşmeyi düşünmemektedir.[606]Ayrıca Galip Kemali Bey Roma'da bazı Yunanlılarla yaptığı görüşmede muhalefetin iktidara gelmesi halinde Yunanistan ile Türkiye arasında bir anlaşma ihtimali olabileceği sonucuna ulaşmıştır.

İngilizlerin İstanbul'daki İstihbarat örgütünün hazırladığı 1920 Aralık ayının ikinci yarısına ait rapora göre; Tevfik Paşa Hükümetinin göreve gelmesiyle İstanbul Hükümeti ile İtalya arasındaki ilişkiler yeni bir safhaya girmiş olup bunda Galip Kemali Bey önemli bir etken olmuştur. Roma'dan İstanbul'a gelip birkaç gün kalan Galip Kemali Bey'e bazı talimatlar verildikten sonra 8 Aralık'ta tekrar Roma'ya dönmüştür.[607] Galip Kemali Bey İstanbul yönetiminin kendisine verdiği özel bir görevle ve kendisine verilen yönergeyle Roma'ya dönüştür. Yönergede: "Hükümet adına, ama gayri-resmi olarak ve kimi İtalyan yetkililerle olan ilişkileri de göz önünde tutularak Roma'ya dönmelidir" denilmiştir.[608]

2.8.2.23.Galip Kemali Bey'e Kont Sforza'nın Teminatı

Sevr Muahedesi'nden sonra Damat Ferit Paşa'nın mevki daha kötü bir hal aldı. İstanbul'da mali sıkıntılar günden güne artıyordu. Mali sıkıntılara çare olsun diye İtilaf devletlerinin 10 milyon liralık istikraz akdine yanaşacaklarını Padişaha haber veren Damat Ferit bunun doğru olmadığı anlaşılınca istifaya davet edildi.[609] Galip Kemali Bey, Damat Ferit'in üçüncü sadaretinin de devlet, memleket ve millete felaketten başka bir şey getirmediği görüşündedir. Padişah Vahdettin de Anadolu'daki vaziyeti düşündüğünden Damat Ferit'in yerine Tevfik Paşa sadarete getirilmişti. Galip Kemali Bey yeni Sadrazam, Hariciye Nazırı ve hürmeti olan isimlere telgrafla tebriklerini iletti.

606 M. Okur-M. Küçükuğurlu, *a.g.e.*, s. 275.

607 Talimatlar arasında; Galip Kemali Bey'in resmi görevden ziyade İtalyan Hükümet görevlileriyle yakın ilişkisinden dolayı Roma'ya gönderildiği, misyonun, masrafların Hariciye Nezaretinin örtülü ödeneğinden karşılanacağı, kendisini Hükümet misyonu Ankara'dan dönüşüne kadar Roma'da kalacak ve sonrasında gerekirse görevi sona erecek veya yenilenecek, İtalyan politik şahsiyetleriyle devam ilişki içinde olacak, İtalyan Hükümetinin hangi ekonomik ve finansal yardımlar yapacağını araştırıp Hariciye Nezaretine bildirecek, İtalyan kamuoyu ile yapılan resmi görüşmeleri İstanbul hükümetine bildirerek olumlu etkiler oluşturmak yer alıyordu. Bkz. M. Okur-M. Küçükuğurlu, *a.g.e.*, s. 276-277.

608 Ayrıca Galip Kemali Bey'e Roma'da İtalyan siyasi kişileriyle sürekli olarak ilişki kurması istenmiş ve bu kişilere neler anlatması gerektiği de belirtilmiştir. Anlatması gerekenlere bakıldığında; Türkiye'nin İtalya'nın kendisine o güne de sağladığı yardımlardan dolayı minnettar olduğu gibi maddeler yer almaktadır. Bkz. S. R. Sonyel*, a.g.m.,* s. 685-686.

609 Tevfik Paşa 22 Ekim 1920'de tekrar sadarete geldi. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 260

Ayrıca yeni Sadrazam ve Hariciye Nazırı'na çektiği telgrafla Damat Ferit Paşa'nın ve İngiltere'nin uğursuz siyasetini açıkça eleştirmiştir.[610]

Galip Kemali Bey Tevfik Paşa'nın tekrar sadarete gelmesi üzerine İstanbul'a gideceğinden gitmeden Hariciye Nazırı Kont Sforza'yı ziyaret etti. Kont;

> "Biz doğrusu Roma'ya sizin tayin edileceğinizi kuvvetle tahmin ediyor ve bekliyorduk. Bu suretle uğramış olduğunuz büyük haksızlık da tamir ve telafi edilmiş olacaktı"

demiş,[611] Galip Kemali Bey de Sadrazam ve Hariciye Nazırı'nın kendisine güvendiğini ve yakınlık duyduğunu belirterek Osman Nizami Paşa'nın bu vazifede kendisinden fazla hizmet edeceğinden de şüphesi olmadığını belirtmiştir. Galip Kemali Bey ayrıca 1 haftalığına İstanbul'a gitmek istediğini söyleyip yolda bir kazaya uğrama imkân ve ihtimali olduğunu da ekleyerek bu konuda yardımını istemiştir. Kont Sforza;

> "Aziz dostum! İstanbul'a arızasız gitmenizi temin edemem. Fakat, Brendizi'den bineceğiniz İtalyan vapurundan yolda İngilizler sizi alırlar ise bir hafta geçmeden sizi kurtaracağıma söz veririm. İtalyan Fevkalade Komiserliğine de lazım gelen talimatı gönderirim. İstanbul'a vapurdan çıkarken ve avdetinizde binerken size her türlü kolaylıkları gösterirler"

demiştir. Galip Kemali Bey Kont Sforza'nın beyanat ve teminat belirten bu sözleri karşısında teşekkürlerini iletti.[612]

2.8.2.24.Galip Kemali Bey'in Memuriyetinin İade Edilmesi

17 Kasım'da Roma'dan Brendizi'ye hareket eden Galip Kemali Bey 22 Kasım 1920'de Damat Ferit Paşa'nın azledilmesinden elde ettiği fırsatla Comte Sforza'nın da yardımıyla İstanbul'a geldi. Sadrazam Tevfik Paşa'yı ziyaret ederek vaziyet hakkında kendisini bilgilendirdi. Tevfik Paşa;

> *"Ferit Paşanın hakkınızda almış olduğu kararı tabii iptal edeceğiz. Vaktiyle ayana gönderdiğiniz istidayı kendisine resmen tevdi ettim. Hariciye Nazırı Safa Bey'e söyleyiniz, muamelenin tashihi hakkında Sadarete bir tezkere yazsın. Hemen arzederek iradesini istihsal edeyim"*

---

610 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 451-452.

611 Ayrıca "Azizim Kemali Bey, sizin burada iki seneden beri yaptığınız hizmetler cidden pek büyüktür…Sizi buradan kaybedeceğimize müteessirim…Eğer Türkiye'nin siz ayarında daha birkaç çalışmasını bilir hadimi olsaydı…Memleketinizin başına bu felaketler gelmezdi…" sözleriyle Galip Kemali Bey'in takdir etmiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 31.

612 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 458.

demişti. Bunun üzerine Galip Kemali Bey Hariciye Nezaretine gidip Safa Bey'e durumu anlatınca Sicil Müdürü Ali Rıza Bey'i çağırtan Safa Bey kendisine Sadarete yazılacak tezkireyi tarif etmiştir. Galip Kemali Bey tezkire yazılınca alıp akşam arza götürdü. "Atina Sefiri Galib Kemali Bey'in sıfat ve memuriyeti asliyesini kemakan muhafaza etmesi ve hakkında cereyan eden muamelenin bilâinkita ana göre tahsisi hususuna 23 Teşrinisani 1920'de iradei seniye şerefsadır oldu."

23 Kasım tarihli irade-i seniyye ile memuriyeti iade edilen[613]Galip Kemali Bey, Safa Bey tarafından akşam yemeğine davet edildi. Kendisi ile yaşanan hadiseler, sebepleri, sonuçları, bu vaziyetin nasıl kurulacağıyla ilgili imkân ve ihtimallerden konuştular. Konuşmalarının ardından dayanmaktan başka çare olmadığı sonucuna vardılar.

5 Aralık'ta Roma'ya gelen Galip Kemali Bey'e geçen Nisan ayından 6 Haziran'a kadar almadığı yevmiyelerin tamamı verilerek ayrıca açık sefaret maaşı olarak önceden beri aldığı on bin kuruş da aynı tarihte tahsis edildi ve birikenler ödendi.[614]

2.8.2.25.Avrupa'da Bulunan Türk Devlet Adamları Kongresi

Lloyd George'un "…Bizimle uyuşmak isterlerse görüşebiliriz" şeklindeki beyanatını gazetelerde gören Galip Kemali Bey, Cavit Bey ile görüşerek;

> "Açılan bu kapıdan girmeğe şitab etmek lazım değil mi? Avrupa'da ne kadar Türk ricali varsa toplansak da vaziyeti hariciye hakkında müdavelei efkâr ederek neticesini Ankara'ya bildirsek. Belki devletlerle bir itilaf zemini bulunur"

demiştir. Cavit Bey ise;

> "…Evet, haklısınız, hatta ben faaliyete bile geçtim. Ahmet Rıza Bey'e, Talat Paşaya, Hüseyin Hilmi Paşaya, Çürüksulu Mahmut Paşaya yazdım bile…"

demiştir. Teklif kabul edilirse bir kongre düzenlenecekti.

---

613 Galip Kemali Bey'in memuriyetini muhafaza edeceği hakkında bilgi için Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4665, Gömlek No: 349830, 13 Rebiülevvel 1339. Memuriyetinin iade edildiği bilgisi için Bkz. BOA, İ..DUİT, Dosya No: 50, Gömlek No: 9, 11 Rebiülevvel 1339.

614 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 464-466; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 265. Galip Kemali Bey'e İstanbul Hükümeti tarafından görevinin iade edildiği bilgisi için ayrıca Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 295.

Sonuçta 16 Ocak 1921 saat 2'de Boston Oteli'nde 214 nolu salonda "Ahmet Rıza Bey, Talat Paşa, Hüseyin Hilmi Paşa, Çürüksulu Mahmut Paşa, Mahmut Muhtar Paşa, Salih Münir Paşa, Cami Bey…"[615] katılımıyla "Avrupa'da Bulunan Türk Devlet Adamları Kongresi" toplandı. Cami Bey bu toplantılara katılmayıp bir müşahit göndererek Anadolu'daki vaziyet hakkında faydalı ve kısa bilgiler vermiştir. Talat Paşa toplantılara katılmayıp sonradan gelmiş, görüşünü söyleyip birkaç gün içerisinde Berlin'e dönmüştür. Bir hafta süren toplantılarda İstanbul'un, Anadolu'nun ve devletlerin durumu her safhası dikkate alınarak araştırılmış ve tartışılmıştır. Amaçları; "Paris'e gidecek olan İtalya Hariciye Nazırı Kont Sforza'nın Lloyd George'a:

> "İşte Avrupa'daki Türk ricali şöyle bir formül tasavvur ediyorlar. Bu zevat mutedil fikir ve his sahipdirler. Memleketlerinin mukadderatında tabi son derce alakadar oldukları nisbette Avrupa'nın ne derce sulh ve sükunet müştaki bulunduğunu da müdriktirler. Uzun uzadıya düşünüp münakaşa ettikten sonra, her tarafı memnun edebileceğini tahmin eyledikleri bir takım şartlar tespit etmişlerdir. Münasip görürseniz bir kere tatbik edelim"

dedirterek aracı vazifesi görmekti. Ancak Kont Sforza'ya verilen muhtıranın Londra Konferansı'nın akdini kolaylaştırmış olduğu duyulunca çalışmaların boşa gitmediği öğrendiler.[616]

İsmail Arar ise makalesinde kongrenin amacını anlatırken: Galip Kemali Bey'in "Roma Türk Ricali Kongresi" adını verdiği toplantının amacı; "Misak-ı Milli ilkelerini galip devletlerin hükümet adamlarına tanıtmak ve hazırlayacakları bir muhtırayı, İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza aracılığı ile barış konferansına sunmaktır" şeklinde belirtmiştir.[617]

Neticede; Lloyd George'un siyasetinde hiçbir değişiklik olmamıştır. Anadolu hareketinin sağlamlaştırılmasından başka çare de görülmemektedir. Avrupa'da bulunan Türk ricali Roma'da toplanarak Şarkta adil ve devamlı bir sulhun kurulması için gerekli

---

615 Katılan zevatın listesi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 469-470.

616 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 267; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 469-470; Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 368. Kont Sforza ile İstanbul ve Ankara'ya birer muhtıra gönderilmiştir. Adalet ve sulhun teminin şu şartların sağlanmasıyla mümkün olduğunu belirtmiştir. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 471-472.

617 İsmail Arar, "Macera Dolu Bir Hayat: Vehib Paşa II", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 86, Temmuz 2013, s. 44-45. Arar makalesinde Kongre ile ilgili olarak; Galip Kemali Bey'in daveti üzerine Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde bulunan tanınmış Türklerden bazılarının katılımıyla Boston Oteli'nde 16 Ocak Pazar gününden 21 Ocak 1921 Cuma gününe kadar 6 gün süren bir toplantı yapılmıştır bilgisini vermiş toplantıya katılanların isimlerini de zikretmiştir.

şartları görüşerek bir muhtıra hazırlamış ve bunu Kont Sforza ile İstanbul ve Ankara'ya göndermişlerdir.[618]

2.8.2.26.Galip Kemali Bey Hakkında Gazetelerde Çıkan Haberler

Yenigün 15 Şubat 1921 tarihli nüshasında "Balkanlarda yeni tehlikelere karşı Türkler ne yapmalı imiş?" başlığını taşıyan yazıda Galip Kemali Bey'in;

> "Bulgar Sırp hücumlarına karşı Yunanlılar Türk mukarenetine muhtaç diyormuş! Türk toprakları ne olacak ?"

dediğinden kendisi bu yazı karşısında vatanını korumak istemeyen biri olarak gösterilmeye çalışıldığını belirtmiştir. Ancak imza olmadığı için dikkate almayan Galip Kemali Bey bu yazıya cevap vermedi.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Şubat 1921 tarihli nüshasında da "Tasvip etmediğimiz şeyler" başlıklı baş makalede de Galip Kemali Bey aleyhinde bilgiler barındırmıştır. Yenigün ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinin tersine İzmir'deki Sadayı Hak Gazetesi 12 Şubat 1921'de Galip Kemali Bey'in deyimiyle "ismine yakışır şekilde" lehinde haber yayınladı:

> "…Osmanlı tarihine daha doğrusu bütün Müslümanların kalbine hakkedilmeye layık, unutulmaz hizmetler ifa eden Galib Kemali Bey için ne yazsam, siz ne ilave etseniz azdır. Ah! Türkler bunun gibi çalışkan, uğraşan, fedakar ve vatanperver bir düzine daha diplomat bulsaydı, Türk davası ne kadar kolaylıkla kazanılabilecekti. Yalnız şunu söylemek gerekir ki bu adam ne yapıyorsa hep kendi sây, şahsi himmetiyle yapıyor!..."

yazısıyla Galip Kemali Bey aleyhinde yazılanlarda sonra oldukça memnun olmuştur.[619]

Hüseyin Ragıp Bey, matbuat kanununa muhalif olduğu için Galip Kemali Bey'in aleyhinde yazılanlara karşı açık hesap veren mektubunu neşretmedi. Galip Kemali Bey mektubun aynen neşrini istedi ancak yazılmadı ve cevap verilmedi. İlerleyen dönemde Hüseyin Ragıp Bey'e "Dayım Galip Kemali Bey'i tanırsınız değil mi? şeklinde soru

---

618 Muhtıra için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 267-268.

619 Yazılar için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 474-480; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 270-276. Ayrıca Diken gazetesinin 1920 tarihli nüshasında da "Memlekete en çok iyiliği dokunanlar hakkında yapılan müsabaka neticesini bildiren" yazıda Galip Kemali Bey'in ismine yer verilmiştir. Memlekete iyiliğin dokunanlar arasında kendi isminin de yer alıyor olması Galip Kemali Bey için onur verici olmuştur. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 293 296.

yöneltildiğinde de "Hayır tanımam" diyebilecek kadar kendisinden hoşlanmadığını söylemiştir.[620]

2.8.2.27.Heyetler Londra'ya Gitmeden Önce Yaşananlar ve Konferans

Lloyd George "Serves ahitnamesinin" uygulanmasının ne şekilde gerçekleştirileceğini görüşmek için Türk heyeti murahhaslarını Londra'ya davet etti. Ayrıca İstanbul ve Ankara Hükümetleri tarafından Londra'da toplanacak olan konferans için birer murahhas heyeti gönderilmesini teklif etmiştir.[621] Bunun üzerine Ankara'dan Hariciye Vekâletine getirilmiş olan Bekir Sami Bey'in başkanlığında bir heyet oluşturuldu. Bekir Sami Bey başkanlığındaki heyetin 7 Şubat'ta yola çıktığı gazetelerin telgraf haberlerinden öğrenilmiştir.[622]

Bekir Sami Bey heyetle Şubatın sonlarında Roma'ya geldiğinde Osman Nizami Paşa, Câmi Bey ve Galip Kemali Bey kendilerine hazırlanan otele kadar refakat etti. Galip Kemali Bey birkaç gün sonra heyet-i murahhasa şerefine Otel Bostan'da ziyafet verdi. Galip Kemali Bey, Yenigün ve Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde aleyhinde yazılan yazılardan bahsederek milli matbuatın İstanbul gazetelerindeki kötü gelenekleri canlandırmasından şikâyet etti. Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal tarafından Moskova'daki vazifesi takdir edilerek Ankara'ya davet edilmiş olduğu konusu konuşularak neden gelmediği sual edildi. Ruşen Eşref Bey bu durumun olumsuz bir etki yarattığını söyleyerek ayrıca; "…Roma'nın bu ışıklarını bırakıp da Ankara'nın tozuna toprağına gelir misiniz?" deyince Galip Kemali Bey bu sözler karşısında;

> "Aman birader! Hangi ışık, hangi toz toprak! Ben burada bir buçuk senedir, otuz senelik siyasi varlığımı feda ederek sırf vatan ve millet aşkıyla, hiçbir emel takip etmeyerek çalışıyorum. Ne için o zaman gitmekliğimin mümkün olamadığını Mustafa Kemal Paşaya yazdım. Bir ay sonra Roma'ya gelen Cami Bey bana selam getirdi ve birlikte çalışacağımızı tebliğ etti. Mesaime can ve başla eskisi gibi devam ediyorum. Bunun mukabili şimdi anlattığım gibi böyle gazetelerde bana hücum ve haksız tenkidler midir?"

şeklinde bir cevap verdi. Bu sözlerine karşılık o günlerin geçtiği ve hizmetinin ortada olduğuna yönelik bir cevap gelince konu kapansa da Galip Kemali Bey ertesi gün Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'i görüp Ankara'da hakkında ters bir durum olup

---

620 Neşredilmeyen mektubu için de Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 482.

621 Bir süre sonra biri İstanbul diğeri Ankara'dan olmak üzere 2 heyet Lloyd George'un davetine karşılık Londra'ya gitti.

622 Galip K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 486; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 279.

olmadığını öğrenmek istedi. Tatmin edici bir cevap alınca gönül rahatlığıyla vazifesine devam etti.

Heyet bir süre sonra Londra'ya gitti. Galip Kemali Bey gazetelerde Venizelos'un da Roma'ya davet edilmiş olduğunu görünce Heyet Reisi Bekir Sami Bey'e Yunanlılarda yaşanan sorunlar hakkında tecrübesi olduğundan ve kendisiyle şahsi münasebet kurabileceğini söyledi. Bunun üzerine kendisiyle gayri resmi görüşmek için Londra'ya gitmesinin memleketin menfaati için teklif ve rica etmiştir. Galip Kemali Bey Atina sefareti sırasında Ataşemiliter olarak bulunduğundan kendisinin nasıl çalıştığını bilen Hüsrev Gerede'den de bu konuda yardım istedi.[623] Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'e Londra'ya gitmek için yazdığı mektuba aldığı cevapta:

> "…Burada henüz Yunanlılarla karşı karşıya gelmediğimizden tabiidir ki sizi de rahatsız edip buraya getirmeye pek muvafık bulmuyorum. Yakın zamanda sizin de aramızda bulunacağınızı ümid ediyorum"[624] demiştir.

Galip Kemali Bey 23 Şubat 1921 tarihinde toplanan konferans için hatıratında verdiği bilgiler şöyle olmuştur: Lloyd George, Bâbıâli ve Ankara'dan iki ayrı heyet çıkacağı için sevinmiştir. Çünkü Londra'da iki heyetin birbiriyle temas etmeyip çarpışacağını düşünmüştür. Onlara "Siz daha aranızda itilaf edememişsiniz, böyle iki heyetle müzakere olur mu" demeyi hayal etmiştir. Ancak Lloyd George'un bütün planları alt üste olmuş: Toplantı günü reis Sadrazam Tevfik Paşa'ya söz verilince "asıl sözün milletvekillerine ait olduğunu" söyleyerek sözü Bekir Sami Bey ve arkadaşlarına bırakarak iki düşman hükümet olmadıklarını, amaçlarının memleketin selameti olduğunu dünyaya göstermişlerdir. Lloyd George amacına ulaşamayınca "Hele memleketinize dönünüz, ileride yine toplanırız!" diyerek konferansı bitirmiştir.[625]

Galip Kemali Bey'e göre Londra Konferansı'nın tek faydası; o zamana kadar siyasi bir teşekkül olarak kabul etmediği Ankara'yı eşit haklarla müzakereye davet etmesi ve bu şekilde Milli Hükümet'in varlığının dünyaya karşı onaylamaya mecbur kalmış olmasıdır.[626]

---

623 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 494-496.
624 Mektup için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 497-498.
625 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 499. Sonyel makalesinde; Galip Kemali Bey'in her iki kurulun(Bâbıâli ve Ankara heyeti) hak iddialarını arasında çok az değişiklik olduğunu söylediğini ve Türk kurulunu gerçek bir kurul savunursa daha başarılı olunabileceğini düşüncesinde olduğunu belirtmiştir. S. R. Sonyel, *Gizli Tutanakları*, s. 249.
626 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 22.

2.8.2.28.Galip Kemali Bey'in Memuriyetinin Sonu

İki heyet Londra'dan dönünce Tevfik Paşa İstanbul'a Bekir Sami Bey de Samsun'a gitti. Galip Kemali Bey kendisinden epey süre sonra Roma'ya gelmiş ve kendisiyle aynı tarihli mektupla(5 Haziran 1920) Ankara'ya davet edilip gidemeyen Kaymakam Edip Servet Bey'in de heyetle birlikte gittiğini öğrendi. Bunun üzerine Bekir Sami Bey ile görüşen Galip Kemali Bey kendisiyle aynı vaziyette olduğu halde şimdi Edip Bey'in Ankara'ya gönderilip kendisinin burada kalmasını sorguladı. Kendisinin de götürülmesini rica edince Hariciye Nazırı Bekir Sami Bey Galip Kemali Bey'e;

> "Biz sizin ne suretle çalıştığınızı pek iyi biliyoruz, hakkınızda hiçbir fena his yoktur. Ben sizi Tahran sefirliğine gönderirim kabul eder misiniz?"

diye sorunca minnetle kabul edeceğini belirtmiştir. Galip Kemali Bey bu memnuniyetle kabul etse de Bekir Sami Bey Ankara'ya gidince meclisteki muamele nedeniyle istifa ettiğinden bu görev gerçekleşmemiştir.[627]

Bunlar yaşanırken Galip Kemali Bey'in Berlin'deki Deutsche Bank'ta bulunan marklarının kıymeti düşmekteydi. Artık İtalyan frankı sarfetmeye gücü kalmamıştı. Yabancı memlekette 4 kişiyi geçindirmekte zorlanıyordu. 3 kere Ankara'ya gitmek için müracaat etmiş ancak bir sonuca ulaşamamıştı. Artık hakkında bir karar verilmesini isteyen Galip Kemali Bey, Cami Bey vasıtasıyla TBMM Riyasetine bir telgraf çekilerek Ankara'da mı Avrupa'da mı kalacağı konusuna kesinlik getirilmesini istedi. Bu sıralarda İstanbul Murahhası Osman Nizami Paşa, Galip Kemali Bey'i sefarete çağırarak Hariciye Nazırı Safa Bey'den gelen 18 Mayıs 1921 tarihli telgraf gereğince Stockholm ve Kopenhag sefaretlerini kabul edip etmeyeceği soruldu. Cami Bey telgrafı çekmeden sefaret teklif edilmiş ve kabul etmiştir. Galip Kemali Bey bu haberi aldıktan hemen Cami Bey'e gidip telgrafı göndermemişse çekmemesini rica edecekti ki zaten telgraf henüz göndermemişti. Ailece hareket edebilmek için gerekli olan harcırah ve avansın da gönderilmesini istedi.

---

627 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 270-276. Bekir Sami Bey'in cevabı hakkında hatıratının diğer bölümünde: "Sizin hizmetiniz bizce malumdur. Ve siz bize lazımsınız. Ben sizi Tahran'a göndermek isterim. Gider misiniz" demiş olduğunu belirtmiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 499-500. Ayrıca Bekir Sami Bey'in istifası ile ilgili ayrıntılı bilgi i.in Bkz. S. R. Sonyel, *Gizli Tutanakları*, s. 253-256.

Galip Kemali Bey, Ankara'ya bir telgraf çekerek Mustafa Kemal'e de Stockholm ve Kopenhag sefareti teklif edildiğini ve kabul ettiğini bildirdi. Ankara'ya gitmeden önce İzmir eşrafından Fikri Bey vasıtasıyla Ankara gazetelerinin aleyhinde yazabileceği şeyleri düşünerek kötü propagandalara mahal vermemek için hem de Mustafa Kemal Paşa'ya içini dökerek memleketin geleceği için bu yolda çalışanların arasında husumet çıkmaması, nefret olmaması gibi düşünceleri barındıran bir mektup göndermiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'ya 11 Haziran 1921 tarihinde uzun bir mektup göndererek 1 sene önceki davete neden icabet edemediğini bir kere daha anlattı. Kendisine gönderdiği mektubun 40 günde gelmesi, Paris'te Sulh Konferansı'nın toplanması ve refikasının ameliyatı ayrıca Stockholm ve Kopenhag memuriyetine tayini, Ankara'ya davetine neden icabet edemediğini, sonradan gelmek istese de Bekir Sami Bey'den lüzum olmadığı yönünde cevap alması gibi birçok konuya değindi. Ayrıca Yenigün ve Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinde aleyhinde yazılanları düşünerek "Çağrılmış da gelmemiş" sözünden duyduğu üzüntüden şimdi Stockholm'e geldi diye hakkında neler söylenebileceğini düşündüğünden "Gel deyiniz hemen gelirim" diyerek amacının memleketine ve milletine nerede olursa olsun yardım etmek olduğunu söylemiştir.[628]

2.9. STOCKHOLM-KOPENHAG SEFİRLİKLERİ VE EMEKLİYE AYRILMASI

2.9.1. Tayin Edilmesi, Resmi Kabuller ve Ziyaretler

Galip Kemali Bey'e, Hariciye Nazırı Safa Bey'den gelen 18 Mayıs 1921 tarihli telgraf gereğince Stockholm ve Kopenhag sefaretlerini kabul edip etmeyeceği sorulmuştu. Bu memuriyeti de memnuniyetle kabul etti.[629] Tevfik Paşa son sefaretinde Galip Kemali Bey'i tek açık sefaret olarak bulunan Stockholm-Kopenhag Sefirliğine tayin etmiş oldu.[630] Stockholm sefiri bulunan Şevki Bey'in memuriyetine son

628 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 500-506; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 286-287. Mustafa Kemal'e Ankara'ya gidememe nedenlerini açıkladığı mektubun tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 501-506.

629 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 500-506; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 286-287; BOA, BEO, Dosya No: 4684, Gömlek No: 351230, 24 Ramazan 1339; BOA, İ..DUİT, Dosya No: 50, Gömlek No: 29, 23 Ramazan 1339. Ayrıca Mustafa Kemal'e Ankara'ya gidememe nedenlerini açıkladığı mektubun tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 501-506

630 "Yegane Münhal Kaydıyla Stockholm ve Kopenhag" sefirliğine tayin edildi. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 37.

verilmesiyle bu göreve tayin edilen Galip Kemali Bey'in tayiniyle ilgili name-i hümayun da yazılıp İsveç Kralına gönderilmiştir.[631]

Galip Kemali Bey'in, Stockholm sefirliğine tayin edildiğini açıklayan itimatnamenin yeni Sadrazam ve Hariciye Nazırı Ahmet İzzet Paşa tarafından gönderilmesi üzerine ailesiyle birlikte 25 Haziran 1921'de Roma'dan hareket edilmesine karar verildi. Galip Kemali Bey'in Roma'dan ailece hareket edeceği gün ailesiyle Salih Münir Paşa, Osman Nizami Paşa, Cami Bey, Avlonyalı Neşet Paşa, General Marini ve refikası, birçok gazeteci ve yerli ahbaptan birçok dostu kendilerini uğurlamaya geldi.[632]

Galip Kemali Bey ailesiyle birlikte 3 Temmuz 1921 Pazar günü Stockholm'e ulaştı.[633] Türk sefaretine yerleştikten sonra Kral V. Gustav(Oscar Gustav Adolf), Veliaht VI. Gustaf, şimdiki Kral başta olmak üzere bütün vekiller, sefaret erkânı ve memleket eşrafına resmi kabuller ve ziyafetler yapılmaya başladı. İsveç Kralı V. Gustav'a; Sultan Vahdettin tarafından Stockholm sefirliğine tayin edildiği bildiren name-i hümayunu verdi. Name-i hümayunda; "Memuriyetine son verilen Şevki Bey'in yerine orta elçilik unvanıyla Atina sefiri olan mertebesi rütbe-i ula sınıfı sanisi ve birinci rütbeden mecidi ve üçüncü rütbeden Osmani nişanlarına haiz ve hamil bulunan Galip Kemali"nin getirildiği" bildiriliyordu.[634] Galip Kemali Bey Krala, ikinci kâtibi Layık Mukbil Bey'i de takdim etti. Kral tarafından kabul edildikten sonra vazifesi resmen başladı.

Galip Kemali Bey öncelikle sefirlerin en kıdemlilerinden olan Danimarka Sefiri Mr. Zahle'yi ziyaret ederek kendisinden teşrifat kaideleri hakkında malumat istedi. Mr. Zahle, Galip Kemali Bey'i memnuniyetle kabul ettikten sonra kendisine kimlere ve hangi sırayla kart bırakması gerektiğini bildiren bir liste verdi. Galip Kemali Bey sefarete dönünce protokol gereğince kart bırakması gereken zevata karşı vazifesini yerine getirdi. Danimarka sefirinin verdiği programa uyarak sırasıyla bütün sefirlerle görüşüp tanıştı. Kendisiyle birlikte 32 sefir bulunuyordu.[635] Galip Kemali Bey Kralla

631 BOA, BEO, Dosya No: 4685, Gömlek No: 351329, 13 Şevval 1339; BOA, İ..DUİT, Dosya No: 1, Gömlek No: 12, 11 Şevval 1339.
632 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 32.
633 3 Temmuz 1921'de vazifeye başladı. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 287.
634 Ayrıca name-i hümayunun Fransızca tercümesi ve aslı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 51.
635 Galip Kemali Bey İsveç'te 2 sene kalmış 32 sefaret arasında devlet ve milletini temine muvaffak olmuştur. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 49.

mülakatından sonra ilk iş; Roma'da başvekillere gönderdiği mütareke ve mektuplarına ilk önce cevap veren Sosyalist Partisi Reisi ve Cemiyet-i Akvam'da Siyasi Komisyon Reisliği yapan Mr. Hiyelmar Branting'i gördü.[636]

6 Temmuz 1921 Çarşamba günü süferanın en kıdemlisi olan Mr. Zahle Galip Kemali Bey'in ziyaretini iade etmek için geldi. Kendisine memleketin içinde bulunduğu felaket ve dehşeti tarafsız bir bakış açısıyla anlatan Galip Kemali Bey bütün konular hakkında bilgi vermiştir. [637]Galip Kemali Bey 6 Temmuz'da İtalya sefiri Kont Colli'yi de görme fırsatı buldu. 8 Temmuz'da Romanya Sefiri Pacleano'yu ziyaret eden Galip Kemali Bey 9 Temmuz'da da Macar sefiri Mr. Bornemizsa'yı ziyaret etti. 11 Temmuz'da da Çekoslavakya sefiri Mr. Radinsky'yi ziyaret etmiştir. Sabık Başvekil ve Sosyalist Fırkası Reisi Mr. Branting ile mülakat yapan Galip Kemali Bey, İsviçre Sefiri Mr. Schreiber'i ve Polonya sefiri Mr. Michalowski'yle de görüşmüştür.[638]

2.9.2. Hüsrev Gerede'nin Kızına Talip Olması ve Nişanlanmaları

13 Temmuz 1921 Çarşamba günü Galip Kemali Bey gece sefarete geldiğinde Hüsrev Gerede[639] tarafından gönderilen bir telgrafla karşılaştı. Telgrafta "Muvafakat takdirinde oğlunuz olmakla bahtiyar olacağım" deniliyordu.[640] Hüsrev Bey Atina'da ateşemiliter olarak Galip Kemali Bey'in refakatinde bulunmuş, 2. ve 3. Ordu

---

636 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 38-39; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 38. Mr. Zahle Galip Kemali Bey'e; ziyaret edilecek Madamalar ve Sefirlerin vazifeye başlayınca yapacakları resmi vizita listesi olmak üzere 2 liste vermiştir. Bu listeler için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 39-41.

637 Stockholm Sefiri Galip Kemali Bey Başvekil ve Hariciye Nazırı Branting ile mülakatında; Washington konferansı, Fransa-Ankara itilafı, Sevr meselesi, Ekalliyetler, Hristiyan idaresine geçen Osmanlı vilayetlerinde dökülen Müslüman kanı, Yunan mezalimi, milliyet ve demokrasi prensipleri, Cemiyet-i Akvamın rolü, Patriklik'in Türk düşmanlarıyla işbirliği yapması ve benzeri konular hakkında görüştü. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2310, Gömlek No: 4, 26 Ocak 1921.Bir süre sonra Kabine buhranı çıkınca Branting Hükümeti istifa etmesiyle Hariciye Nazırlığına Kont Wrangel gelmiştir. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 51.

638 Sefirlerle görüşmelerinin ayrıntısı için Bkz. Galip K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 41-45.

639 Mustafa Kemal 1924'te Hüsrev Gerede'yi Cumhuriyet'in ilk elçisi olarak Peşte sefirliğine tayin etti. 3 sene sonra ilk sefir olarak Sofya'ya 3 yıl sonra da Büyükelçi olarak Tahran'a gönderip 100 yıldır iki komşu devletin arasında sorunlara neden olan Ağrıdağ meselesini halledip, ilk defa Büyükelçi olarak Japonya'ya 1939'da Berlin Büyükelçiliğine tayin edildi. Hüsrev Bey'in Japonya'daki en büyük başarısı İmparator Meji'ye karşı dostluk göstergesi olarak Abdülhamid'in yolladığı Ertuğrul Fırkateyninin dönüşte yaşanan Tayfun fırtınası nedeniyle kayalıklarda batması sonucu 600 tayfa, 50 zabit ve kumandan Osman Paşanın şehit olması nedeniyle mükemmel bir anıt inşa ettirerek şehitleri oraya naklettirmiş olmasıdır. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 46-47.

640 Hüsrev Gerede evlilik konusu ile ilgili olarak hatıratında çeşitli bilgiler vermiştir. Galip Kemali Bey'in kızı Lamia'ya ilgi duyduğunu ancak ülkenin savaş içerisinde olması ve kendisinin hayatı da tehlikede olduğundan evlenme fikrinden uzak olduğu ayrıca evlenmek için maddi birikiminin bulunmadığını belirtmiştir. O dönemde ünlü Türk ressamları arasında bulunan Mihri Müşfik Hanım kendisini ziyarete gelerek Hüsrev Gerede'ye Lamia ile evlenmesini teklif etmiştir. Kendisi aileye duyduğu saygıyı belirterek, küçük yaştan beri tanıdığı Lamia'ya kardeş gözüyle baktığını belirtmiştir. Mihri Hanım'ın bu girişimini öğrenen Galip Kemali Bey de Hüsrev Gerede'ye bu konu hakkındaki düşüncesini sormak için kendisini ziyaret edince durumun belirsizliği nedeniyle kararını Ankara'dan açıklayacağını söyleyen Hüsrev Bey Ankara'ya gidince de Galip Kemali Bey'den cevabını beklediğini açıklayan bir telgraf almıştır. Yurdun kurtulacağını duyduğu inançla Hüsrev Bey bu konu hakkında büyük kardeşi Besalet Bey'in de görüşünü aldıktan sonra("Nişanlan Allah Hayırlı etsin demiştir") Galip Kemali Bey'e "uygun görmeniz durumunda oğlunuz olmaktan mutlu olurum" yazan telgrafını göndermiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. H. Gerede, *a.g.e.* , s. 213-214.

Komutanlığı yaptığı dönemde ün kazanmış Mehmet Ali Paşa'nın küçük oğluydu ve Galip Kemali Bey'in kızına talip olmuştu. Galip Kemali Bey, Hüsrev Bey'in telgrafı üzerine, 14 Temmuz'da ilk iş karısı Afife ile Fransisbab banyolarında olan kızı Lamia'ya telgraf çekerek;

> "Hüsrev Bey'in seninle evlenmek istediğini haber vermekle bahtiyarım. İkinizi de tebrik ve takdis ederim şer'an elzem olan kabul cevabını beklerim. Sana perentiş eden Baban."

diyerek durumdan haberdar etti cevabı beklediğini bildirdi. 15 Temmuz'da kızı Lamia'dan; kabul ettiğini belirten cevabını alınca hemen Hüsrev Bey'e telgraf çekerek kızı Lamia'nın teklifi kabul ettiğinden haberdar etti.[641]

Hüsrev Gerede ve Galip Kemali Bey'in kızı Lamia'nın 19 Ağustos'tan beri Berlin'de devam eden nikâh ve düğün hazırlıkları 24 Ağustos 1922'de Berlin Sefaretinde İmam olan Şükrü Efendi tarafından kıyılan nikâhla sonuçlandı. Kendileri için ayırtılan Kayzerhof Oteli'nde şereflerine saat 5'te çay ziyafeti ve akşam 18 kişilik yemek tertip edildi.[642]

2.9.3. Galip Kemali Bey'in Gazete Muhabirleri ile Görüşmesi

Galip Kemali Bey Stockholm'de resmen vazifesine başladıktan 3-4 gün sonra bütün büyük ve muhtelif fırkalara mensup gazetelerden birer muharririn sefarete gelmesi için davette bulundu. Kendilerine;

> "…Mütareke devrinde öztopraklarımızın ne kadar haincesine tecavüze uğratıldığını, yüz binlerce masum Türkün kanı alçakça akıtıldığını…Bütün bu gayri insani hallerin sırf Venizelos'un elinde bir oyuncak haline gelmiş bulunan Lloyd George'un hakiki İngiliz menfaatlerine taban tabana zıt bir siyasetinin sebebiyet verdiğini…"

anlatan Galip Kemali Bey şarkın bilinmeyen yüzünü açıklamaya çalışmıştır.

Galip Kemali Bey anlattıklarının gazetelerde olduğu gibi anlatılmasını isteyince en kıdemlilerinden olan gazete muhabiri Sevenska Dagblatt; anlatılanların acı ve yürek

---

641 24 Ağustos 1922'de Berlin'de sefarette nikâhlarının kıyıldığı gün Mustafa Kemal'in hazırladığı ani hücumla bir hafta içinde düşman tamamen denize döküldü. Bkz. Galip K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 45-4; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 34-35. Hüsrev Gerede'nin Galip Kemali Söylemezoğlu'nun kızı Lamia ile evliliğinden Faruk ve Selçuk isminde iki çocukları olmuştur. Bkz. Fethi Tevetoğlu, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 203.

642 Davetliler ve ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 133-134. Hüsrev Gerede hakkında hatıratında yer alan ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 135. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 298.

burkan haberler olduğunu kabul etmekle birlikte bunları gazetelerde yazamayacaklarını söylemiştir. Çünkü İsveç halkı böylesine kanlı ve insanlığa aykırı haberlerden hoşlanmayıp ürkmektedir. İsveç halkı ilim, irfan, sanayi, ticaret ve iktisat dünyasında refah ve huzur içinde çalışarak Avrupa'nın ihtiras ve fesat dolu siyasetinden kendisi korumuştur. Galip Kemali Bey muhabirlere; Türkiye'nin mahvolmadığını ve olmayacağını, hürriyet ve istiklalini kazanıncaya kadar mücadeleye devam edeceğini kuvvetli ve zengin bir Türkiye'nin varlığının İsveç'in hayati menfaatleri için gerekli olduğunu belirtmiştir. Bunun için de yaşananları İsveç halkının bilmesi gerektiğini, olayların iç yüzünü anlayarak ilişkilerin ona göre düzenlenmesi gerektiğini söyleyince gazete muhabirleri yavaş yavaş ziyaretine gelmeye başlamış, Türkiye hakkında yazılar yazarak verdiği havadis ve beyanatları neşretmeye başlamışlardır.[643]

Galip Kemali Bey'in İngiliz Gazeteci Mr. Bernard ile Miralay Macdonald[644] ile tanışıp kendilerine Roma'da neşrettiği; Le Martyre d'un Peuple: İngiliz siyasetinin hakkımızdaki yanlış siyasetinin tenkidini yaptığı kitabı ile L'Assassinat d'un Peuple; Serves Muahedesi'nin şiddetli bir şekilde sakat ve gayri siyasi metinlerini belirterek Lloyd George hücum eden kitaplarından birer tane hediye etti. Ayrıca birkaç nüsha da İstanbul'un işgali üzerine yazdığı "Medeni Milletlere İstimdad" başlıklı feryatnamesinden vermiş, gazeteciler bu eserler için teşekkürlerini bildirmiştir.[645]

2.9.4. Galip Kemali Bey'in Refikası Afife Hanım'ın Adana'ya Yardımı

Fransız kuvvetlerinin elinden Adana'nın alındığının öğrenilmesi üzerine Galip Kemali Bey'in refikası Mustafa Kemal Paşa'ya mektup yazarak Adana'nın bu gününe ulaşmasında sağlayan çocuklara yardım için kendi adına 100, kızı adına 50 lira hediye

---

643 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 53-59. Gazete muhabirlerine anlattıklarıyla ilgili olarak ayrıca Bkz. S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 36-37. Galip Kemali Bey'in İsveç gazetelerinden Nya Dagligt Allehanda'ya da bir beyanat verdiği bilgisine ulaşılmıştır. Stockholm ve Kopenhag sefiri Galip Kemali Bey'in Türk-İsveç ilişkileri, Türk halkındaki değişim, Hristiyanların katledildiğine dair Amerikalı Jawel'in yalanları ve Türkiye'nin bağımsızlığı hususlarında bir beyanat vermiştir. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2471, Gömlek No: 40, 12 Temmuz 1922.

644 Galip Kemali Bey Berlin'den Stockholm'e seyahati sırasında İngiliz Miralayı Macdonald ile bir konuşma yaparak Osmanlı milletinin şarkta hayat ve istiklalini hedef alan facia ve saire hakkında konuşmuştur. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2468, Gömlek No: 38, 24 Eylül 1921.

645 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 53-59. Galip Kemali Bey Roma'da neşrettiği "Le marty d'un Peuple" ve Sevres paçavrasının imzası üzerine refikasını tedavi için götürdüğü Sorrento'da yazdığı "L'assassinat d'un Peuple" başlıklı kitaplarını Teke mutasarrıfı vasıtasıyla 4 Nisan 1921'de TBMM'ne takdim ettiği nüshaların alındığını bildiren bir mektup almıştır. Mektupta; Antalya Sancağı İtalyan postası vasıtasıyla gönderilen eserin alınarak TBMM Riyaseti Celilesine ait olan kısmın posta ile geri kalan kısmın İstihbarat Müdüriyetine verildiği bildirilmiştir. Galip K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 13-14. Ayrıca yapılan araştırmalarda Galip Kemali Bey'in Tercümanı Hakikat gazetesinin 16 Ocak 1922 tarihli nüshası ile Tevhid-i Efkâr gazetesinin 17 Ocak 1922 tarihli nüshalarında " Harp devam ederse Yunanistan çökecektir" şeklinde beyanatı olduğu görülmüştür. Bkz. Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV(Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın Açılışına 23 Ağustos 1921-20 Kasım 1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996, s. 236-237.

ettiğini bildiren bir mektup yazdı. 6 Ocak 1922 tarihli mektupta: "…Sevgili Adana'mızın Felaketzede ve fakat: Bu şanlı günü idrak eylediklerinden dolayı bahtlı eytamına bir hediye-i naçizanem olmak üzere: kendi namıma 100 ve kerimem Lamia Kemali namına 50 lira takdim ediyorum…" denilmektedir.[646]

Afife Hanım'ın bu mektubuna karşılık Mustafa Kemal Paşa yazdığı mektupta; Adana yetimleri için gönderilen 150 lirayı aldığını, Adana yetimlerine verilmesinin sağlanması için Ankara Himaye-i Etfal Heyeti Merkeziyesi'ne gönderdiğini belirterek Merkeziyeden aldığı makbuzlarla birlikte cevabi mektubu takdim etmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti gönderilen 150 liranın cemiyetin ilk vasıtasıyla Adana yetimlerine gönderileceğini söyleyerek şükranlarını iletmişlerdir.[647]

2.9.5. Stockholm'de Kral ve Veliaht Adına Verilen Ziyafetler

İsveç'te sefaretlerde birbirleriyle rekabet edecekleri düzeyde resmi kabuller yapılıyordu. Galip Kemali Bey bu konuda bazı günler 3-4 çaya gitmek zorunda kaldıklarını, bu durumun eşi ve kızıyla birlikte yorgun düşmelerine sebep olduğu bilgisini vermiştir. Galip Kemali Bey sefaretler arasındaki birbirleriyle rekabet edecek düzeyde olan ziyafetler, çaylar, resmi kabulleri görünce aynı şekilde karşılık vermek gerektiğinden Hariciye Nazırı Ahmet İzzet Paşa'ya bir mektup yazarak "ya Sefaretin tahsisatının arttırılmasını veyahut Kral hazretleriyle Veliahdi de büyük devletler misüllü davet edeceğinden bütün kış masrafları kapatmak için muayyen bir meblağ tahsis edilmesini rica etti." Galip Kemali Bey'in ricasına karşılık, belli bir tahsilat ayrılabileceği belirtilip ne kadar paraya ihtiyaç olduğu sorulunca 5-6 bin kuronla masrafların giderilebileceğini söylemiştir. Galip Kemali Bey bu meblağın kendisine ulaşmasını beklemek yerine zaman kaybetmemek için maaşını aldığı İsveç bankasından 20 bin kuronluk kredi açtırarak davetlere başlamıştır. Galip Kemali Bey ilk olarak Başvekil Mr. Branting şerefine bir akşam yemeği düzenlemiştir.[648]

Galip Kemali Bey'in davetine; Refikası Mısırlı bir Prenses olan ve Şerif Paşa'dan beri Türk sefaretine ayak basmayan Kral, 10 Mart 1922 akşamı icabet etti. Galip Kemali Bey, Kral için hazırlattığı sofraya 1840'da Paris'in en meşhur kuyumcusu Claude Baptiste Odiot tarafından Çarlar için yapılmış tarihi 4 parça, 33 kilo ağırlığında

646 Mektubun tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 80-81.
647 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 82.
648 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 65.

som, elle işlenmiş gümüş takımları da koydu.[649] 3 Nisan'da da Veliaht için yeni bir davet düzenlenmiştir.[650]

Galip Kemali Bey İsveç Kralı V. Gustav için sefarette verilen ziyafetin ayrıntısını 11 Mart 1922 tarihli tahriratıyla nezarete bildirdi.[651] Veliaht Prens Gustave Adolph da 22 Nisan 1922'de Galip Kemali Bey şerefine sarayında resmi bir ziyafet vererek kendisi için yapılan ziyafete karşılık vermiştir.[652]

2.9.6. Hint Hilafet Reisi ile Kardeşinin Başına Gelenler ve Türkiye'ye Yapılan Yardımlar

Galip Kemali Bey'e düzenli olarak Muslim Standart gazetesi gönderiliyordu. Gazete vasıtasıyla dostu Mevlana Muhammet Ali'nin 2 sene önce, aylarca Londra'da Hint Hilafet Cemiyeti Reisi sıfatıyla resmi ve hususi kabullerle uğraştıktan sonra memleketine dönünce Lloyd George tarafından vatan haini olarak kardeşi Şefkat Ali ile birlikte hapse atılıp ayaklarına zincir takılarak sorgulandığını öğrendi.

Galip Kemali Bey, iki kardeşin idam edilebilme ihtimali üzerine düşünerek Bombay'daki heyete bir mektup yazdı. Galip Kemali Bey'in;

> "…Kardeşiyle birlikte tevkif edilerek muhakeme altına alındıklarından dolayı son derece müteessir olduğumu, düne kadar 75.000.000 Hind Müslümanının murahhası sıfatıyla Londra'da izaz ve ikram edilmiş bir zatın, bugün hapislerde sürünmesi, havsalanın kabul eyleyeceği bir hareket olmadığını, herhalde İngiliz adaletinin bu iki hamiyetli ve namuslu kardeşin uzun müddet bu vaziyette kalmasına meydan vermeyeceğine itimadım olduğunu ve şayet, Maazallah…insafsız ve gaddar siyaset oyunlarına kurban giderlerse bu iki büyük vatanperver ve din adamının isimleri camilerde: "Allah ve Muhammed levhaları yanına asılarak bütün Hind Müslümanlarının 5 vakitte ruhlarına Fatiha okumak suretiyle minnettarlıklarını kıyamete kadar yürütmelerin, bir dini ve ahlaki vecibe olarak kendilerine tavsiye ettiğini"

---

649 Galip Kemali Bey gümüş takımların yapıldığı tarih ile ilgili olarak hatıratında 1810 ve 1840 olarak 2 tarih vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 64-67. Ayrıca davetlilerin isimleri, sofranın krokisi, yemek listesi ve konserde çalınan parçalar ile ilgili ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 67-68. Gümüş takımlarla ilgili olarak arşivde Deutsche Bank'tan gelen ekstreye rastlanmıştır: Gümüş takımların üç aylığına saklama sandığına emanete verilmesiyle ilgili Galip Kemali Bey'in eşi Afife Hanım'a Deutsche Bank'tan gelen ekstre için Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2705, Gömlek No: 1, 1 Ocak 1919.

650 Veliaht, gümüşlerin aynısının pederinde de olduğunu söylemişti. Galip Kemali Bey, kızı Lamia için bu ziyafet sırasında piyano çaldığını belirtmiştir. Ayrıca İsveç veliahdı şerefine verilen resmi ziyafet tafsilatı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 70-71.

651 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 70. Galip Kemali Bey 25 Ekim 1921 tarihinde Hariciye Nazırı Ahmed İzzed Paşaya gönderdiği rapor ile vaziyet ve tertip ettiği ziyafetler hakkında bilgi verdiğini belirtmiştir. Ayrıca İsveç'teki kostümlü baloda kızı Lamia'nın birinci olduğu ve ertesi gün resmi Revue'de resminin çıktığı bilgisi de mevcuttur. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 72-77.

652 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 78.

bildiren mektubu bütün Hint gazetelerinde olduğu gibi neşredildi.

Galip Kemali Bey'e heyete gönderdiği mektup için teşekkür mektupları gönderilmeye başladı. Hint Hilafetinin Katib-i Umumi Sıddık Khatri'den teşekkür mektubu aldı. Mektubundan duyduğu memnuniyeti bildiren Sıddık Khatri ayrıca Ankara'ya yardım için toplanan paralardan şimdiye kadar Hollanda Ticaret Şirketi aracılığıyla 50 bin İngiliz lirasından 20 bininin Mustafa Kemal Paşa'ya gönderildiğini, birkaç gün içinde kalan 30 binin de gönderileceğini söyleyerek bu paraların alındığına dair makbuzların gelmesi halinde Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın imzasının fotoğrafla çekilerek halka dağıtılacağını söylemiştir. Bu şekilde Hint Müslümanları üzerinde büyük bir etki yaratılacağını da sözlerine eklemiştir. İzmir'e gönderilen paraların karşılık gelen makbuzların hepsinin halkın evlerinin duvarlarını süslediğini söylemiştir. Sıddık Khatri, Galip Kemali Bey'in refika ve kerimesine saygılarını göndererek mektubunu sonlandırmıştır.[653]

Galip Kemali Bey, Hint Hilafet Merkez Komitesi Kâtib-i Umumisi Ahmed Hacı Sıddıkı Kathri'nin 9 Mart 1922 tarihli mektubunu ancak 15 Nisan 1922'de alabilmiştir. 9 Mart tarihli mektupta Ali kardeşler aleyhinde İngiliz Hükümeti tarafından Karaşi mahkemesinde açılan davaya ait zabıtnamelerin 2 nüshasını göndermiş ayrıca Hint Hilafet Merkezi Komitesi tarafından şimdiye kadar Mustafa Kemal Paşa'ya 70 bin İngiliz lirası gönderildiğini, yardım toplanılmaya devam edildiğini, 500 bin TL daha gönderilmeye çalışılacağının bilgisini vermiştir.[654]

2.9.7. Hint Müslümanlarının Madras'tan Yaptığı Yardımlar

23 Şubat'ta Galip Kemali Bey'in hatıratında "İslâmlı Kardeşiniz M.A.A. Ghatala" adıyla gönderildiğinin belirtilmiş olduğu Madras'tan bir mektup gelmiştir. Kendisini son harp felaketzedelerinden olup Türkiye'deki yetim ve bekârlara yardım etmek amacıyla oluşturulan Komitenin Umumi Kâtibi olarak tanıtmıştır.

---

653 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 87-89. Galip K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 255-256. Galip Kemali Bey hatıratında Sıddık Khatri gibi Milli mücadeleye yardım için teşekkül eden komite erkânının isimlerini 9 Mart 1922 tarihli yazısında bildirmiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 89-90.

654 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 90. Stockholm ve Kopenhag sefiri Galip Kemali Bey Hilal-i Ahmer reisi sanisi Hamid Bey'e bir mektup yazarak; İstanbul'a yetim ve çocuklar için Norveç'ten gelecek yardım yollarının araştırılması konusunda Besim Ömer Paşayla gönderilen mektubun içeriği, Bekir Sami Bey'in Roma'dan dönüşünde kendisiyle gönderilen risalenin akıbeti, Taşkentli Hasan Nazar Efendi ile Matmazel Fon Plat'ın yardım makbuzlarının gönderilmesi konusunda ve sair bilgi verdiği hakkında belgeye ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 59, Gömlek No: 26, 30 Aralık 1921.

Yardım etmek amacıyla bir heyet göndermek istediklerini ancak siyasi sebeplerden ötürü bu isteklerini gerçekleştiremediklerini belirtmiştir. Londra'da bulunan Emir Ali yoluyla yardım göndermeyi denemişler bu girişim de başarısız olmuştur. Bu nedenle 5 bin İngiliz lirası yardım yapacaklarını söyleyerek bu paranın hangi büroya gönderilmesi gerektiğini sorarak hızlı bir şekilde cevap beklediklerini belirmişlerdir. Ayrıca bir takvim takdim ederek; Milli hareket rüesası ve İstanbul'da bu harekete yardım edenlerin resimlerinin bulunduğunu bir takvim gönderdiğini, takvimlerin memleket halkı üzerinde büyük etkisi olduğunu söylemiştir. Ancak Ankara'daki milli rüesadaki zevatların toplu ve teker teker çekilmiş resimleri ile Gazi Paşa'nın son resimleri ve Halide Edip Hanım'ın resimleri eksik olduğundan bu kişilerin resimlerinin göndermesini rica etmiştir. Bunun üzerine Galip Kemali Bey, İstanbul ve Ankara'daki makamlara fotoğrafların acilen kendisine gönderilmesi hakkında ricada bulunmuş ancak yaptığı ricaya cevap alamayınca büyük kardeşi Necmettin Kemali'nin bulabildiği resimlerle Hint Müslümanlarının talebini karşılamaya çalışmıştır.[655]

2.9.8. İsveç Kadınlar Cemiyeti

Lloyd George, sefareti vasıtasıyla Stockholm'de Galip Kemali Bey'in kamuoyunu kazanmakta olduğunu öğrenince Anadolu'nun en medeni milletlerinde büyük rol oynayan kadınları harekete geçirmek için Stockholm gazetelerinde "Anadolu'da kıtal başladı, Ermeniler kesiliyor" şeklinde bir Londra telgrafının yayılmasını sağladı. Galip Kemali Bey bu haberi hemen araştırmaya başladı ve İngiliz sefareti tarafından gazetelere verildiğini öğrendi. Bunun üzerine bazı gazetelerin de aleyhte haberlere başladığı görüldü. Bu sırada İsveç Kadınlar Cemiyeti riyasetinden de bir telgraf alındı. Telgraf:

> "…Bu gibi fecayiin zuhuru, insaniyet ve medeniyet namına şayanı takbih olmakla önüne geçilmesi ve bir daha tekerrür etmemesi için…Hükümet nezdinde teşebbüsatta bulunulması, Türk milleti hakkındaki ihlas ve bir insaniyet vazifesi olarak rica edilmesi"

yönündeydi. Bunun üzerine Galip Kemali Bey bazı gazetelerle birlikte cemiyet erkânını sefarete davet etti. Üzüntülerini sözlü olarak da dile getiren kadınlar dost sıfatıyla teşebbüslerinin hoş görülmesini istemiştir. Galip Kemali Bey kendilerine;

---

655 Madras'tan gönderilen mektup için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 91-92. Resim gönderilmesinin istenildiği bilgisi için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 265-266.

"Bu havadisin tamamen uydurma olduğunu, Türkiye'deki Ermeni katillerinin hep birer misilleme olduğunu uzun uzadıya anlattıktan sonra: Mütarekenin başlangıcında bütün tarafsız devletlere resmen müracaat ederek, Anadolu'ya bir muhtelit heyet göndermelerini ve Harbi umumi sırasındaki Ermeni tehcirinin saiki ne olduğu…Yunanlıların İzmir'e ayak bastıkları 15 Mayıs 1919 tarihinden bugüne kadar Anadolu'da en aşağı 300.000 Müslümanın kanına girildiğinden haber almamış olacaklar ki şimdi mevhum bir kıtal üzerine bu kadar teessür ve telaş göstermekte olduklarını…herhalde işte bu sefer de kendi cemiyetlerine hükümetim namına müracaat ederek diğer tarafsız devlet murahhaslarından mürekkep bir heyet tertip ederek hemen tahrirat yapmak üzere Türkiye'ye gitmeye kalkışırlarsa kendilerine her türlü teslihat temin etmeye söz verdiğimi ilave ettim…"

demiştir. Bu sözler etkili olmuş Galip Kemali Bey'in sözlerine inanan kadınlar ve gazeteciler gerçeği anlayarak teşekkür edip gitmişler, bu şekilde bu sorun bertaraf edilmiştir.[656]

2.9.9. Kopenhag Sefirliğinin İlave Memuriyet Olarak Şahsına Verilmesi

Galip Kemali Bey'in Kopenhag Sefirliğine tayin edildiği hakkında name-i hümayunlar gelince Danimarka Sefiri Mr. Zahle'yi gördü. Kendisinden Kralı görüp name-i hümayunu takdim ederek Danimarka'da vazifesine başlaması için kendisini ne zaman kabul edeceğini sormasını istedi. 31 Nisan 1922'de Nazır Mr. Scavenius'e name-i hümayun suretleri veren Galip Kemali Bey ertesi gün Kral Kıristiyan tarafından kabul edildi. "Zatı Hazreti Padişahı tarafından Nezdi Haşmatanelerine Fevkalede Murahhas ve Orta Elçi olarak tayin olduğunu" bildiren name-i hümayunu takdim etti.

Kral, Galip Kemali Bey'den Stockholm'den memnun olup olmadığı, Kopenhag'da ne kadar kalacağı, İstanbul'dan ne zaman ayrıldığı hakkında bilgi aldı. Galip Kemali Bey; Mütareke Komisyonu Reisliği, Yunan mezalimi, Sevr Anlaşması'nın hükümlerinin acımasızlığından bahsettikten sonra Kopenhag'da bir hafta kadar kalacağını ancak yazı burada geçirmek isteğini söylemiştir. Galip Kemali Bey Krala sefaret kâtibi Mukbil Bey'i de takdim etti ve Kraldan sonra Kraliçe tarafından da kabul edildi. 5 Mayıs'ta Valide Kraliçe Louise tarafından kabul edilen Galip Kemali Bey resmen vazifeye başladı.[657]

---

656 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 98-99. Ayrıca Galip Kemali Bey'in teklifiyle İsveç Kadınlar Cemiyeti'nin teşvikiyle Anadolu'ya muhtelit bir kadın heyeti gönderilerek önemli oranda istifade edileceği belirtilmiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 292.

657 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 99-102. İlerleyen dönemlerdeki belgelerde Galip Kemali Bey'in Kopenhag sefirliği yaptığı dönemle ile ilgili olarak kapatılan Kopenhag sefaretinin ikinci kâtibi Ziya Nuri Bey'in

İkdam gazetesinin "10 Mayıs 1922" tarihli nüshasında yer alan haberle;

> "Galip Kemali Bey'in Stockholm sefaretine ek olarak Kopenhag sefirliğinin de kendisine verildiği, bu konu hakkındaki name-i hümayunu takdim etmek için 3 Mayıs Salı günü Danimarka kralına tarafından kabul edildiği bilgisi verilmiştir. Ayrıca 27 Nisan Perşembe akşamı da İsveç veliahdı ve Naibi Saltanatı olan Prens Gustav Adolf tarafından sarayda Galip Kemali Bey, karısı ve kızı şerefine bir ziyafet düzenlendiği" bilgisi verilmiştir.[658]

2.9.10. Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya Mektubu

Galip Kemali Bey Kopenhag'a dönünce Mustafa Kemal'e 8 Mayıs 1922 tarihli bir mektup yazdı. Yazdığı mektupta; yaptığı tahkikatlardan, Sulh ve Hürriyet Cemiyeti Kadınlar Şubesi reisinden gelen mektuptan, yazdığı cevabın suretinden, Anadolu'ya muhtelit bir kadınlar heyeti gönderilmesinin oldukça faydalı olacağından, Kopenhag'da kaldığı bir hafta zarfında gördüklerinden, burada Müslüman düşmanlığının geçerli olduğu ve yakında şanlı bir sulh gerçekleştirilerek Maarif Nezaretinin yanı sıra bir Propaganda Nezareti oluşturulacağından bahsetmiştir. Propaganda Nezareti için;

> "Ülemamız, Mütefekkirlerimiz…Şühbanımız: Türk nedir?...Mazisi, hali, âtisi nedir?...Kabiliyeti medeniyesi var mıdır?...Medeniyete ne derece yardım etmiştir?...Neler icadeylemiştir?...12 asırdan beri meskun olduğu kıtaatı arazide neler vücuda getirmiştir?...Bu babta: Müdelleli mufassal ve her lisanda muntazam ve muttarit âsar neşretmek bu nezaretin vazifei asliyesi olmalıdır"

demiştir. Ayrıca Müslüman düşmanlığının ortadan kaldırılması için uğraşılması gerektiğinden de bahsetmiştir. Ayın 23'ünde Dersaadet'e gelerek hususi bazı işlerini bitirip oradan Ankara'ya gideceğinden bahsetmiştir.[659]

2.9.11. Ermeni Meselesi Hakkında Görüşmeler

ölümünün ardından bıraktığı şeylerle ilgili olarak sabık sefir olan Fuat Hikmet Bey ile Galip Kemali Bey'den malumat istendiği bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 111, Gömlek No: 69, 29 Temmuz 1924.

658 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 80. Galip Kemali Bey'e 16 Kasım 1921'de İstanbul Hükümeti tarafından Stockholm elçiliğine ek olarak Kopenhag elçiliğinin de verilmesi bilgi için Bkz. Z. Sarıhan, *a.g.e.,* s. 147; BOA, BEO, Dosya No: 4698, Gömlek No: 352347, 18 Rebiülevvel 1340; BOA, İ..DUİT, Dosya No: 1, Gömlek No: 15, 22 Rebiülahir 1340. BOA, İ..DUİT, Dosya No: 50, Gömlek No: 39, 15 Rebiülahir 1340. Galip Kemali Bey'in Kopenhag Sefirliğine ilave memuriyet olarak tayin edildiği ve Sefir-i sabık Ali Şevki Bey'in memuriyetine son verildiği Danimarka kralına yazılan iki name-i hümayun ile bildirilmiştir. Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4701, Gömlek No: 352554, 24 Rebiülahir 1340.

659 Mektubun tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 109-113. Galip Kemali Kopenhag'da kaldığı 1 hafta boyunca büyük bir dini taassupla Türk ve Müslüman düşmanlığı olduğunu belirtmişti. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 294. Dersaadet'te izinli olarak bulunan Stockholm ve Kopenhag sefiri Galip Kemali Bey'in daha sonra görev yerine Romanya vapuru ile döndüğü bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 50, Gömlek No: 22, 25 Şevval 1340. Arşiv belgeleri arasında sadarete gidiş dönüşlerde otomobil ücreti ve masraflarıyla ilgili bilgiye ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.İM., Dosya No: 13, Gömlek No: 21, 3 Kasım 1922.

Galip Kemali Bey, Sefaret tercümanı Mr. Axel aracılığıyla Ermeni davasını müdafaa eden Profesör Arthur Cristensis'e bir kart göndererek Kopenhag'da az kalacağından kendisiyle görüşme talebinde bulundu. Arthur, kartını göndermesinden duyduğu memnuniyetle bir mektup yazarak minnettarlığını gösterdi ve Galip Kemali Bey'in davetini kabul etti. Akşam Galip Kemali Bey'in bulunduğu otele bir tercüman gelerek Ermeniler lehine propagandalar yapıp iane toplayarak İsviçre'ye dönen, İsviçre'de Ermeni Komitesi Reisi olarak bulunan Pasteur Kraft Bonnard'ın geldiği haberini verdi. Ayrıca gazetelerden Bonnard'ın ertesi gün projeksiyonlu bir konferans vereceği de öğrenilmişti. Galip Kemali Bey kendisiyle görüşme fırsatı bularak Kraft Bonnard'a çok uzun bir konuşma yapmış ve kendisi tarafından dinlenmişti. Kraft Bonnard Galip Kemali Bey'in sözlerine karşılık;

> "Verdiğiniz izahata çok teşekkür ederim. Şimdiye kadar, hiçbir ağızdan bu kadar etraflı, samimi ve açık bir teşrih dinlememiştim. İlerde, bu mesele hakkında ekselansınızla tekrar görüşmek, müdavelei efkar etmek, sulh sırasında makul tedbirler alınmasına çalışmak isterim" demiştir.[660]

Kraft Bonnard tekrar görüşme talebini gerçekleştirmek amacıyla olacak ki Galip Kemali Bey'e kendisinden 11 Ağustos 1922 tarihli bir telgraf geldi. Telgrafta; Ermeni meselesinin halledilmesi konusunda zemin teşkil etmek için Kopenhag'daki görüşmenin eki kabul edilebilecek şekilde bazı kişilerle hususi ve yarı resmi konuşabilmek için Cenevre, Roma ya da başka bir yerde bulunmak konusundaki düşüncelerini sormuştur.

Galip Kemali Bey kendisine 12 Eylül 1922'de Berlin'den bir cevap göndermiştir. Kendisinin mutlu bir olay için (kızının evlendirilmesi) Berlin'de bulunduğunu, 10 gün içinde İstanbul'a gitmeyi düşündüğünden telgrafına bir cevap veremeyeceğini eğer Roma'ya gidecekse Celalettin Arif Bey veya Osman Nizami Paşa ile görüşebileceğini söyledikten sonra;

> "Bizce artık Avrupa'nın vermek istediği şekilde bir Ermeni meselesi yoktur. Rus politikasına iki defa kurban gitmiş bulunan bu zavallı millete bir yurt kuranlar bizden başkası olmamıştır. Türkler hiçbir vakit Ermenilere zulüm etmemiştir…" sözlerini de eklemiştir.

Galip Kemali Bey, Hariciye Nazırı Ahmet İzzet Paşa'ya bir telgraf göndererek bu yaşananlardan haberdar etmiş, telgrafına ayrıca Bonnard tarafından aldığı telgraf

---

660 Görüşmenin ayrıntıları kartta yazılan bilgiler için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 102-108.

metnini de eklemiştir. Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'ya da içinde Bonnard tarafından aldığı telgraf metninin olduğu bir rapor takdim etmiştir.[661]

2.9.12. Galip Kemali Bey'in Damat Ferit Paşa ile Görüşme Talebi

Galip Kemali Bey her zamanki gibi ailesiyle tedavi için Stockholm'den hareket etti. Refikası ve kızını Oberhof'a bırakıp kendisi Karsbad banyolarına gitti. Ferit Paşa'nın da buraya geleceğini öğrenince kendisinden mülakat istedi. Olumlu cevap alınca görüşmeye giden Galip Kemali Bey Damat Ferit Paşa'yı selamlamış ancak kendisini tard cezasına çarptırdığını unutmuş gibi davranınca bunu hatırlatan Galip Kemali Bey'e;

> "Canım efendim o bir siyaset icabı hareketti. Şimdi hatırıma geliyor: Siz Venizelosla görüşmek istemiştiniz de bir şeyler olmuştu…"

şeklinde cevap vermiştir. Galip Kemali Bey ise bu cevap karşısında Venizelos ile Tevfik Paşa'nın sadareti ve Mustafa Reşit Paşa'nın Hariciye Nazırlığı zamanında 30 Teşrinievvel(Ekim)1919'da görüştüğünü tard cezasına çarptırılmasının ise 6 Haziran 1920'de gerçekleştiğini ve bu kararda Ali Kemal isimli gazetecinin çeşitli saçmalıklarının neden olduğunu söyleyerek kendisine gereken cevabı verdi.[662]

2.9.13. Galip Kemali Bey'in Mecburi Mezuniyetine Karar Verilmesi

Galip Kemali Bey 15 Ağustos 1922'de Hariciye Nezaretinden bir telgraf aldı. Telgrafta; mali sıkıntılar nedeniyle Avrupa'daki sefirlerden Paris'teki Süfera Komisyonu Heyeti huzurunda bulunan temsilcilerden bir sene süreyle mecburi mezuniyet verilmesi ve aylık 126'şar lira alıp istedikleri Avrupa şehrinde veya memleket içerisinde ikamet etmelerine Heyeti Vükela tarafından karar verildiğini bildiren bir genelge geldi.[663]

---

661 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 113-116. Galip Kemali Bey Beynelmilel Kadınlar Sulh ve Hürriyet Cemiyeti reisine gönderdiği de mektup göndermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 120-123.

662 İkili arasındaki konuşmanın ayrıntısı ve Damat Ferit Paşa'nın düşünceleri hakkında bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 124-127. Galip Kemali Bey hatıratında Damat Ferit hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle belirtmiştir: "…Nihayet bütün memleketi düşmanların eline teslim etti. Bana kalırsa Sultan Ahmet Meydanında ikinci bir istiklal abidesi dikerim. Loyit Corc, Venizelos ve Damat Ferit birbirine sarılmış, üstüne de Mehmetçiği oturturdum… Altına da "Allah razı olsun…"diye yazardım…Çünkü ayrı ayrı bu üç şahsın o zamanki ayrı ayrı siyaseti birleşmeseydi. Allah göstermesin ne milli hareket ortaya çıkar ne de Türkiye'den eser kalırdı…" demiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 80.

663 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 128.

Osmanlı Devleti mütarekeden beri işgal altına alınmış, sırf kendi kaynaklarıyla yaşamak zorunda kaldığından İstanbul Hükümeti idari teşkilatının masraflarını karşılayabilmek için mümkün olmayanı bile yapmaya çalışmıştır. Sıkıntıları azaltmak için muhtelif nezaretler, yüksek maaşlı tahsilatı bütçeyi kabartacak düzeyde olan büyük memurları geçici olarak mecburi mezuniyete sevk ederek tedbir almaya çalıştı. Hariciye Nezareti de bu tedbire uyarak tasarruf amacıyla: Stockholm, Kopenhag, Berne, La Hayeve Madrid'deki sefirlerini Eylül ayının 1'inden itibaren nezdlerine memur buyrulmuş oldukları memleketlerini geçici olarak terk edip kendilerinden sonra gelen iş arkadaşlarını maslahatgüzar olarak bırakmaya davet etti. Galip Kemali Bey bu karar üzerine 31 Ağustos'ta İsveç Başvekil ve Hariciye Nazırı Mr. Branting'e Stockholm ve Kopenhag'daki vazifesinden ayrılacağını bildiren bir telgraf yazdı.[664]

Galip Kemali Bey mecburi mezuniyet emri gelince; Hariciye Nazırı İzzet Paşa'ya bir telgraf yazarak; Stockholm'de kral, veliaht, vekiller, sefirler ve memleket eşrafı için vermiş olduğu ziyafetler ve sefaretin zorunlu masraflarını kapatmak için İsveç Bankası'ndan 20.000 kuronluk kredi aldığı haber verdi. Bankaya 14.000 kuron borcu kaldığını, hariciyeden de o kadar alacağı olduğunu söyleyerek 1 Eylül'de Stockholm'ü terk edeceğinden ayrılmadan önce bu borcun ödenmesini, hesabın kapatılmasını rica etti. 2 Eylül'de aldığı cevapta; Stockholm'den İstanbul'a ailece gelebilmeleri için 2.400 kuron gönderildiğini ziyafet masrafları ve sair istinai durumlar olduğundan ödenmesi için ısrar edilmemesini, Eylül başından itibaren maaş ve fevkalade masraflar için 126 liradan başka ödeme yapılmayacağı bildirilmiştir.[665]

2.9.14. Galip Kemali Bey'in Mudanya'ya Gidişi ve Mudanya Mütarekesi

Galip Kemali Bey İstanbul'a gelince[666] ilk iş Padişahtan mülakat istedi ancak cevap alamadı. Hariciye konağına gidip Ahmet İzzet Paşa'yı ziyaret etti. Milli Hükümet İstanbul'a geleceğinden Padişahın tahtından feragat etmesi gerektiğini düşünen Galip Kemali Bey Milli hükümetin gelmesi halinde Padişahın halledileceğini de söylemiştir. Ahmet İzzet Paşa ise Anadolu ile temasları olmadığından bu konuda ne düşünüldüğünün bilinmediğinden bahsetmiştir. Galip Kemali Bey aynı sözlerini

664 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 131.

665 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 132-133. Maaşı hakkında bilgi için ayrıca Bkz. BOA, BEO, Dosya No: 4718, Gömlek No: 353833, 29 Zilhicce 1340; BOA, HR.HMŞ.İŞO., Dosya No: 236, Gömlek No: 57, 18 Mayıs 1338.

666 Sadece Stockholm ve Kopenhag sefiri Galip Kemali Bey İstanbul'a gelmemiştir. Dersaadet'e Franklin Buyun, Gelibolu Mebusu Nuri Bey, Vakit Gazetesi Muharriri Ahmed Emin de İzmir'den Dersaadet'e geldikleri öğrenilmiştir. Bkz. BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 51, Gömlek No: 16, 10 Safer 1341.

tekrarladıktan sonra konuyu kapatıp sefaretin para işlerinden bahsetmiştir. Kendisine Muhasebeci Ziya Bey ile görüşmesi tavsiye edilmiş ayrıca Maliye Müsteşarı İrfan Bey ile Maliye Nazırı Tevfik Bey ile de görüşmüştür.

Mudanya'da müzakere mütarekelerinin başladığını öğrenen Galip Kemali Bey 9 Eylül 1922'de bir vapurun Mudanya'ya gideceğini öğrenenince Ankara'ya gitmek için bir yol olarak görüp hemen hazırlanıp vapura koştu. Gece 3'te Mudanya'ya ulaşan vapurla Galip Kemali Bey'i de konferans heyetinin bulunduğu tarihi yalıya götürdüler. Erkân-ı Harbiye İkinci Reisi Asım Paşa, Hilal-i Ahmer Reisi ve İstanbul'da Milli Hükümet Mümessili Hamid Bey vesaireyle yemekler yendikten sonra Galip Kemali Bey İsmet Paşa ile görüşmek için gelen İtalyan Heyetinden eski ateşemiliter Vitelli'yi gördü. Galip Kemali Bey'i Heyet-i Murahhasa'dan zannederek kendisine "Vaziyetin pek nazik olduğunu, General Hamilton'un[Harrington], Heyeti Murahhasamızı adeta tehdit ederek hemen uyuşulmazsa kat'i münasebet edeceğini" söyleyince Galip Kemali Bey heyetten olmadığını Ankara'ya gitmek için geldiğini söylese de sorun olmadığını söyleyerek konuşmasını sürdürmüştür.[667]

Galip Kemali Bey ertesi gün İsmet Paşa'yla yaptığı görüşmede Vitelli'nin sözlerini kendisine iletti. Kendisinden harici vaziyet hakkında bilgi isteyen İsmet Paşa'ya bütün dünyanın sulh istediğini yalnız Lloyd George'un aykırı davrandığını söylemişti. Ayrıca;

> "Şimdi Avrupa'da Lloyd George'dan başka düşmanımız yoktur. Hatta General Hamington[Harrington] bile sulh taraftarıdır"

demiştir. Sonuçta 11 Ekim 1922'de iki tarafın anlaşmasıyla Mudanya Mütarekesi imzalandı. İmzadan sonra Asım Paşa, Galip Kemali Bey'e Fransızca metni vererek ilan edilmesi için Türkçeye çevrilmesini istemiştir. Galip Kemali Bey de Tasvir-i Efkâr sahibi Velid Bey, Ahmed Emin Yalman ve Matbuat Erkânından bir zat ile birlikte çeviri işlemini tamamlamıştır. Mütarekename; Mudanya eşrafından Aleksandr Gaytanos'un yalısında İsmet Paşa, General Harrington ve General Monbelli tarafından imzalandı.

---

667 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 138; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 302;İsmail Eyyupoğlu, *Mudanya Mütarekesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 2002, s. 139.

Galip Kemali Bey ertesi gün bir trenin Bursa'ya gittiğini duyunca paşalara veda ederek yola çıktı.[668]

2.9.15. Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal İle Görüşme Çabaları

Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf yazan Galip Kemali Bey kendisine Mudanya'ya geldiğini nerede ve ne zaman görüşmenin mümkün ve münasip olabileceğini tayin etmesini rica etti. Akşam Bursa'ya gideceğini haber vererek Ankara ve İzmir'e uğrayacağından da haberdar etti.[669]

Galip Kemali Bey ilk defa gittiği Bursa'da kaldığı otelde İzmir' gitmek üzere gelen Halide Edip, Hamdullah Suphi ve Yakup Kadri ile karşılaştı. Onlara dünyada ne olup bittiğini anlatan Galip Kemali Bey kendilerinden de emsalsiz zafer hakkında malumat aldı. İttihat ve Terakki Erkân-ı Mühimmesinden Vali Hacı Adil Bey'i ziyarete giderek Ankara'ya gitmek için vesait temin etmesini rica edip 13 Ekim 1922'de yola çıktı.

Ankara'ya varınca Mustafa Kemal'in ertesi sabah Bursa'ya gideceğini öğrendiği için görüşme fırsatı bulmadı. Başvekil Rauf Bey'i ziyaret etti ve Paşa gelene kadar Ankara'da dostu olan vükela ile görüştü. Yunus Nadi Bey'i görerek Venizelos ile Paris dönüşü Roma'da yaptığı görüşme hakkında Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'ya gönderdiği raporun bir suretini verdi. Ertesi gün gazetelerde aynen neşredilmiş olduğunu gördü.[670]

Mustafa Kemal Ankara'ya dönünce mecliste hararetli toplantılar yapıldı. Mustafa Kemal kürsüye çıkarak; Saltanatın ilga edildiğini, hâkimiyetin millet uhdesinde toplandığının, hilafet makamının TBMM'nin himayesi altında olduğunu kararlaştırdı. Galip Kemali Bey 1 Kasım 1922 tarihli toplantı için "Bu tarihi günü yaşattığı ve bana gösterdiği için Cenabı Hakka yüz binlerce şükür ederek locadan aşağı indim" demiştir. Galip Kemali Bey toplantı sonrası Mustafa Kemal ile selamlaşsa da konuşma imkânı

---

668 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 139; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 302;İ. Eyyupoğlu, *a.g.e.*, s. 233.

669 Telgrafın ayrıntısı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 139-140.

670 30 Teşrinisani 1920 tarihli rapordur. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 140-141. Arşiv belgelerine bakıldığında; İzmir Rum sekenesiyle Trakya ahali islamiyesinin mübadelesi hakkında Galip Kemali Bey ile Venizelos arasında 1914 senesinde yapılan mukavelename projesi suretinin irsali ve meselenin ehemmiyetinden dolayı bu hususdaki vesikaların Cemiyet-i akvam karşısında Danimarka memuru olup ekalliyetler(azınlık) hukukuyla ilgilenen Mösyö Rosting'e gönderildiği hakkında belgeye ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.SYS., Dosya No: 2470, Gömlek No: 42, 14 Mart 1922.

yakalayamadı. Rauf Bey'in yayına gidip tebrik etmiş ve alınan kararların memleket için hayırlı olmasını temenni ettikten sonra Rauf Bey kendisine; sabah kızının ameliyat olacağına dair bir telgraf aldığını ve müsaadesinin istendiğini haberini verince hemen Hüsrev Bey'e ameliyat yapılmasını, kendisinin de yola çıkmakta olduğunu bildiren bir telgraf yazdı.[671] Ayın 10'unda Berlin'e varan Galip Kemali Bey kızı apandisit ameliyatını olunca 21 Aralık 1922'de Berlin'de hareket ederek ayın 24'ünde Ekspres treniyle İstanbul'a geldi.[672]

2.9.16. Galip Kemali Bey'e Mazuliyet Maaşı Verilmesi ve Sefirliğinin Sonu

Galip Kemali Bey 1 Teşrinisani (Kasım) 1922'de meclis kararıyla imparatorluğun bütün memurları gibi kendisi de açıkta kalmıştı. Mazuliyet maaşı almak için her memurun dosyası tetkik edilip Milli Mücadele'ye muhalif bir hareketi olmadığına karar verilenlere mazuliyet maaşının verilmesi kararlaştırılmıştı. Galip Kemali Bey bunun üzerine Hariciye Nezaretine müracaat edip yapılan tetkikten sonra maaşını aldı.[673]

Stockholm ve Kopenhag sefareti görevlerinin; mali zorluklar nedeniyle, Bâbıâli Avrupa'daki sefir ve temsilcileri 1 sene süreyle mecburi mezuniyete sevk ettiğinden son bulduğunu iki devletin Hariciye Nazırlarına telgrafla bildirdi. Stockholm valiliğine gelen dostu Mr. Heidershiera'dan gelen 22 Mart 1923 tarihli telgrafla İsveç Kralı tarafından İsveç'in en büyük nişanlarından olan Etoıle Polaıre(Kutup Yıldızı)Nişanının birinci rütbesinin verildiğini öğrendi.[674]

Galip Kemali Bey aynı zamanda kendisini yeni görevinden dolayı kutladığı için teşekkürlerini iletmiş, Mr. Heidershiera da kendisine nişanı takdim etmekten şeref

---

671 Ayrıca; 6 Teşrinisanide akşam gazetesinde çıkan Ali Naci'nin "Galip Kemali Bey'in gazetemize beyanatı. Saltanatın Millete intikaliyle neticelenen tarihi müzakereler hakkında malumat. Tevfik Paşanın telgrafnamesi Millet Meclisinde fevkalade bir feveran husule getirdi." haberi için Bkz. Galip K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 142-147. Ali Naci 26 Aralık 1922'de Galip Kemali Bey'in ziyaretine geldi. Galip Kemali Bey İstanbul'a gelişinin 2. gününde kendini ziyarete gelen Ali Naci Bey'e: "Galip Kemali Bey Almanya'da gördüklerini anlatıyor. Almanya ile ne zaman münasebatı siyasiyemizi iade ve tesis edebileceğiz?" isimli bir beyanat vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 148-150.

672 Berlin'den İstanbul'a seyahat masrafları için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 148; BOA, HR.İM.., Dosya No: 64, Gömlek No: 16, 24 Aralık 1922.

673 Stockholm ve Kopenhag'da Roma'da olduğu gibi milli mücadeleye candan devamla TBMM riyasetine düzenli raporlar gönderdiği için Hariciye Vekili Muhteremi Yusuf Kemal Bey'de 28 Aralık 1922 tarihinde takdir ve teşekkür mektubu göndermiştir. Bâbıâli tarafından tasarruf nedeniyle 3 sefirle, süfera komisyonundaki 3 murahhas 1 sene mecburi mezuniyete sevkedilmiştir. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 210.

674 Telgraf ve ayrıntılı bilgi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 151-152. Görevin bittiği bilgisini devlet nezaretlerine haber verdiği bilgisi için ayrıca Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 297. Galip Kemali Bey'e İsveç kralı tarafından verilen nişan Maslahatgüzar Mukbil Bey tarafından gönderilen berat tercümesiyle birlikte Galip Kemali Bey'e verilmiştir. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 83, Gömlek No: 38, 12 Eylül 1923.

duyduğunu bildirmiştir. Galip Kemali Bey kendisine teşekkür ettiği gibi İsveç Kralı V. Gustav'a da kendisini bu nişana layık gördüğü için 7 Haziran 1923 tarihli mektupla şükranlarını iletti. Beklenmedik bir şekilde ayrıldığı için üzülse de iyi hatırlarla ayrıldığı için mutlu olduğunu da belirtti. Nişan İsveç'in Türkiye Sefiri Mr. Wallengerg eliyle Galip Kemali Bey'e ulaşmıştır. Kopenhag'da memuriyeti kısa sürdüğünden Danimarka Kralından bir hediye alması nasip olmadı.[675]

Galip Kemali Bey Stockholm'de kaldığı süre zarfında düşmanların hareketlerine imkân olduğu kadar mani olmaya çalışmıştır. Millet arasında ayrılık olmadığını, Bâbıâli'nin milli davanın gerçekleştirilmesinden başka bir emeli olmadığını, düşmanların iddia ettiği ikiliğin İstanbul'un içinde bulunduğu kötü koşullardan kaynaklandığını ve geçici olduğuna inandırmaya çalışmıştır.[676]

2.9.17. Galip Kemali Bey'in Yeni Görev Elde Etme Çabaları

Galip Kemali Bey Kasım 1922'de çıkan kanun gereğince vekâlete müracaat edip Milli Mücadele'ye aykırı bir hareketi görülmeyince Hariciye Encümeni tarafından hakkında "cevazı istihdam kararı"[677] verilerek kanunlar gereğince mazuliyet maaşına bağlandığı yolundaki karar üzerine Ankara'ya gitti. Galip Kemali Bey, İsmet Paşa'nın Ankara'da Hariciye Vekâletine tayinini tebrik etmek aynı zamanda verilmesini beklediği mesleki vazife hakkında düşüncelerini de iletmek istedi.[678]

Galip Kemali Bey, İsmet Paşa ile yaptığı görüşmede;

---

675 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 152-154.

676 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 295. Galip Kemali Bey hakkında yapılan araştırmalarda kendisinin de içinde yer aldığı bir otomobil hadisesinin yer adlığı saptanmıştır. Otomobil hadisesiyle ilgili çeşitli belgeler saptanmıştır. Berlin Sefaretine ait sabık sefir Şevki Bey tarafından Stockholm'e nakledilen ve orada Galip Kemali Bey tarafından satılan lüks otomobille ilgili tahkikat yapıldığı bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:50, Gömlek No: 12, 13 Mayıs 1923. Berlin Sefareti adına satın alınmış iken İstanbul'a getirilerek daha sonra satılan lüks otomobilden arta kalan paranın nerelere sarf edildiğinin Galip Kemali Bey'e sorulduğu bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:91, Gömlek No: 59, 12 Aralık 1923. Bolşevik Hükümetinin eline geçme ihtimali bulunan Moskova Sefaretinin otomobilleri hakkında sabık sefirlerden Galip Kemali Bey'in mektubu için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:116, Gömlek No: 88, 12 Eylül 1924. Galip Kemali Bey'in tebligat-ı lazime icra olunarak söz konusu otomobil hakkındaki izahatı ve bazı istekleri hakkındaki yazısının takdim kılındığı bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:97, Gömlek No: 26, 11 Şubat 1924. Berlin Sefaretine ait olup Stockholm Sefaretine götürülüp Galip Kemali Beyefendinin Stockholm sefaretinde bulunduğu dönemde adı geçen şehirde satılan otomobil hakkındaki yazışmalar hakkında bilgi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:153, Gömlek No: 37, 3 Ağustos 1925. Stockholm sabık sefiri Galip Kemali Bey ile tarafından satın alınan otomobille ilgili defter kayıtlarının incelenmesi bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No:199, Gömlek No: 9, 12 Eylül 1926.

677 Galip Kemali Bey hakkında cevaz-ı istihdam kararı verilmesi ile ilgili olarak "Milli Hükümet bütün memleket mukadderatına hakim olunca, tekmil memurlar sırasında tezkiye edilerek müttefikan hakkında cevaz-ı istihdam kararı verilmiş ilk Türk sefiriyim" demiştir. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929.(lef 153)

678 Galip Kemali Bey'in görev isteği hakkında ayrıca Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 123, Gömlek No: 21, 11 Kasım 1924.

" Paşa Hazretleri, bana elbette mesleki bir vazife vereceksiniz. Sizden ricam: Uzun yıllar muhtelif vazifelerle Atina'da bulunduğumdan, bilhassa bizim için bugün en mühim bir mesele olan mübadele itilafı sırf benim inisiyatifimle akdedilmiş bulunduğundan, bu milli davanın intacı vazifesinin uhdeme tevdi buyurulmasını evvelce mağlup bir Türkiye sefiri sıfatıyla bulunduğum o memlekette bu sefer Galip Türkiye Sefiri sıfatıyla 6 ay bulunarak bu işi bitirdikten sonra isterseniz beni denize atınız. Çünkü bu arzum sırf bir izzetinefis meselesidir"

demiştir. Galip Kemali Bey ayrıca Stockholm'de verdiği ziyafetler ve sefaretin masrafları için hükümetten alacağı 14.000 kuronun verilmesi için Rauf Bey'e gönderdiği rapora aldığı cevapta ödenmesi için pullu bir arzuhal gönderilmesi gerektiğini bildirmiştir. Galip Kemali Bey bu harcamaların ve kapatılması için iki ayda bir maaş geldiğinden dolayı borcu azar azar kapatmak istediğini söyleyerek ilgili dosyayı Hukuk müşavirliğine havale etmeyi vadetmiştir.[679]Ayrıca Galip Kemali Bey'e "elbette size bir vazife verilecektir" demeyi de ihmal etmemiştir.

2.9.18. Galip Kemali Bey'in Borcunu Ödemek İçin Stockholm'e Gidişi

Galip Kemali Bey Stockholm'den 1 sene mecburi mezuniyete sevk edilerek İstanbul'a geldiği için yanına bütün eşyalarını almamıştı. Ayrıca Moskova sefirliği sırasında aldığı 33 kilo elle işlenmiş sofra tezyinatını hem muhafaza etmek hem de karşılığı gelmeyen 14.000 kuron avans borcuna karşı bir nevi kefalet olarak bankaya emanet olarak bırakmıştı. 1 sene olduğu halde bankaya borcu ödenmediği gibi bir miktar da faiz gelmişti. Talebinin bir an önce gerçekleştirilmesini ve bu namus borcunu da kapatmak istiyordu. 1924 senesinde bankadan borcunun kapatılmasını bildiren ikinci bir telgraf gelmişti. İsmet Paşa'ya durumu anlatarak hem eşyalarını almak hem de bu parçaları elden çıkararak borcunu ödemek için Stockholm'e gitmek istediğini, bunun için hiç olmazsa içerdeki 4 aylığının verilmesini istedi.[680]

Trabzon Milletvekili Damadı Hüsrev Gerede de o sırada Milli Hükümetin ilk elçisi olarak Peşte valiliğine tayin edildiğinden hep birlikte 9 Mayıs 1924'te Sirkeci'den hareket ettiler. Onlar refikası da dâhil Peşte'de indi, Galip Kemali Bey devam ederek 4 gün sonra Stockholm'e ulaştı. İlk iş bankaya gidip 1 yıllık faizi ödedi. Ertesi gün Kral ile görüşmeye gittiğinde Kral;

679 Galip Kemali Bey hükümet erkanı şerefine verdiği ziyafet masrafları ile ilgili vesikaları vekalete takdim etmiştir. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 229, Gömlek No: 44, 27 Aralık 1928.

680 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 154-159. Galip Kemali Bey'in Stockholm'e gitmesine izin verildiği bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 100, Gömlek No: 24, 18 Mart 1924. Moskova Sefiri esbakı Galip Kemali Bey'e 2 ay müddetle Stockholm'e gideceği için kendisine diplomatik pasaport verilmiştir. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 101, Gömlek No: 80, 5 Nisan 1924.

" Memleketinizde fevkalade mühim hadiseler oldu. Dediğiniz gibi hak yerini buldu. Ancak anlayamadığım bir mesele var: Türkler hükümdarlarına ve dinlerine bağlı bir millettir. Üst üste iki muazzam inkılap nasıl yapıldı…Bunlar bir cebri tahakküm neticesi milletin arzu ve ananesine aykırı olarak mı yapıldı?...Memleket bunları hazmetmiş midir?..."

sözlerini söyledi. Galip Kemali Bey, Mustafa Kemal için;

"… Millete verdiği sözü tahakkuk ettirerek tam manasıyla düşmanı denize dökünce…bütün millet mukadderatını seve seve ona teslim etmiş ve arkasından koşmuştur! Artık milletimiz onun arkasındadır… Ta ki, maazallah aksi sabit ola!..."

cevabını vermiştir. 45 dakikalık mülakatta memlekette olup bitenleri Krala anlattıktan sonra Hariciye Nazırı ile görüşüp ona da yaşananları anlattı.

Galip Kemali Bey daha sonra dostu olan sabık Başvekil Mr. Branting ile görüştü. Vaziyet hakkında bilgi verdikten sonra Haliç Konferansı'nın sonucu hakkında bilgi isteyen Branting'i fiyasko ile sonuçlandığı hakkında bilgilendirdi. Bu fiyaskoya; Curzon'un amacının Musul petrollerini ele geçirmek istemesinin neden olduğunu söyledi. Bu konuda herhangi bir harp çıkması durumunda sorumluluğun Türklerde olmayacağını, Musul'da çoğunluğun Türklerde olduğunu da söylemiştir. Galip Kemali Bey'in daha önce Branting'e Cemiyeti Akvam'da verdiği vesikalar ile iki kere lehlerinde müdahalede bulunmuştur.[681]

Branting ile Galip Kemali Bey'in ilk teması Roma'da kendisine Türkiye'deki vaziyet hakkında vesikalar ve protestolar gönderdiğinde gerçekleştiğinden Branting Galip Kemali Bey'in gene propaganda ile meşgul olmak için seyahate çıktığını düşünmüştü. Bu nedenle yanında anlattığı olaylarla ilgili vesika olup olmadığını dahi sormuştur. Varsa kendisine vermesini Cemiyet-i Akvam'da olduğu gibi yine kendilerini müdafaa edebileceğini söyleyince Galip Kemali Bey propaganda amacıyla değil eşyalarını almak için geldiğini söylemiştir. Bunun üzerine Mr. Branting;

"Ben Temmuz nihayetine kadar Cenevre'deyim. Bulacağınız vesaiki bana Cemiyeti Akvam adresime gönderiniz"

[681] Galip Kemali Bey, Stockholm ve Kopenhag'da İsveç Başvekili Mr. Branting tarafından 3 defa Cemiyeti Akvamda lehimize karar alınasını sağladı. Bilhassa Musul meselesinde çok yardım görüldü. Kopenhag'da Ermeni propagandasına set çekme imkanı sağlandı.

söylerini sarf etmiştir. Galip Kemali Bey, o akşam Hariciye Vekili İsmet Paşa'ya bir mektup yazarak Kral ile yaptığı mülakat hakkında bilgi verdikten sonra Branting'den bahsederek;

> " Bu zat büyük nüfus sahibidir. Size bir kartını takdim ediyorum. Elinizde vesaik varsa bunları hususi olarak benim kartımla veyahut Berne'deki maslahatgüzarımız vasıtasıyla doğrudan doğruya kendisine isal buyurtunuz"

demiş, ayrıca telgrafta banka borcundan bahsederek 1 yıllık faizini ödediğinden de söz etmiştir. Sefir dostlarına vefa ve teşekkür ettikten sonra fazla eşyasını satıp İstanbul'a naklettirdi.[682]

Galip Kemali Bey gümüş sandığını bankadan otele naklettirip gümüşlerini dostu Romanya Sefiri Paclenano'ya 14.000 kurona satarak borcunu ödedi.[683] Akşam Berlin'e doğru yola çıkıp refikasını alarak kürünü yaptırmak için Çekoslovakya'daki Marienbad ve Karsbad banyolarına gitmek için Peşte yolunu tuttu.

2.9.19. Galip Kemali Bey'e Gönderilen Resmi Tebliğ ve Cevabı

Galip Kemali Bey, Hariciye Vekili İsmet Paşa'ya mektup yazarak gümüşleri satıp borcunu ödediğini haber verdi. 6 Haziran'da Peşte'ye geldiği gün gazetedeki 26 Mayıs tarihli resmi tebliği görünce şaşkına dönerek hemen İstanbul'a gidip tebliğe cevap vermek için yola çıktı. Galip Kemali Bey "Bu sırada Avrupa'da bulunduğu anlaşılan Süferayı Osmaniyeden Galib Kemali Bey'in bir vazifei hususiye ile Avrupa'ya gittiği hakkında şüyu bulan rivayetlerin esası olmadığı ve kadro harici memurini Hariciye meyanında bulunan müşarünileyhin Hariciye Vekaleti ile başka bir irtibat ve sıfatı bulunmadığı sui tefehhüme mahal kalmamak üzere tebliğ olunur."

---

682 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 159-161.

683 Galip Kemali Bey gümüşler ile ilgili olarak; Moskova sefiri iken imparatorun amcazadesi olduğunu sonradan öğrendiğim Prens Dolgouruky'den satın almış olduğunu ve madeni numunesinin Meşhur Louvre Müzesinin EMPİRE salonunda teşir edilmekte bulunduğunu, 33 kilo som ve el ile işlenmiş SOFRA tezyinatını yok bahasına Romanya Sefiri Mr. Paclenao'ya satarak 14000 kuronu alıp ve borcunu ödediğini belirtmiştir. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 15-18. Arşivde bu konuyla ilgili; Mülga Petersburg Sefaretine ait gümüş takımlarının Moskova Sefaretinde bulunan Galip Kemali Bey tarafından Petersburg'daki İspanya Sefarethanesine tevdi ettirildiği ve mefruşattan sefarethaneye ait eşyanın mezkur sefarethaneye bırakıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 68, Gömlek No: 43, 7 Mart 1923. Ayrıca yine sofra takımlarıyla ilgili olarak; 19 Mayıs 1341 tarihli tezkireden Mülga Petersburg Sefareti gümüş sofra takımları hakkında Galip Kemali Bey'den alınan cevabın takdim edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 114, Gömlek No: 70, 27 Mayıs 1925.

şeklindeki resmi tebliği Stockholm'de işini bitirip tedavi için Karlsbad'a giderken yolda okumuştur.[684]

Galip Kemali Bey anlam veremediği bu resmi tebliğe karşı bir açık mektup yazarak hükümetinden habersiz gitmediğini ve ne amaçla gitmiş olduğunu(borcunu ödemek ve eşyalarını almak) açıklamaya çalıştı.[685]Milli idaresin kuruluşundan beri kadro harici kaldığını bu resmi tebliğle öğrenen Galip Kemali Bey hangi sebepten kadro harici bırakıldığını sorgulamıştır.

Galip Kemali Bey bu açık mektubuna cevabı ancak Mayıs 1930'da alabildi. Bir odacı aylığı bile etmeyen 75 kâğıtla emekliye ayrıldığını söylemiştir. Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Milli Mücadele yıllarında tam 30 yıl devletine hizmet eden Galip Kemali Bey daha 16 yıl mesleğine hizmet etme hakkı varken emekliye ayrılmıştı. İrfan sahasında hizmet etmeye devam eden Galip Kemali Bey telif ve tercüme eserler, 4 cilt tutan hatıratı dâhil 6.000 sayfalık bir külliyat bıraktığından dolayı sevinç duyduğunu ve övündüğünü bunla kendisini avuttuğunu söylemektedir. Ayrıca Galip Kemali Bey sürekli Ankara'ya giderek her altı ayda bir memuriyet talep eden arzuhallar verdi. Bunun yanında Tanin gazetesinde mütareke döneminin felaketlerini tasvir eden seri halinde makaleler yazarak irfan sahasında hizmet etmeye devam etti.[686]

Galip Kemali Bey'in emekliliği ile ilgili olarak Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki(BCA) belgeler incelendiğinde; Mustafa Kemal tarafından Milli Mücadele sırasında yapılan davete icabet etmediği için bundan böyle kendisinden istifade

---

684 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 162-164. Mülga(kapatılan) Petersburg Sefareti gümüş takımları hakkında Esad Fuad Bey'den(Galip Kemali Bey Moskova'dan ayrılırken kendisini Petersburg'a maslahatgüzar olarak göndermişti) alınan cevabın takdim kılındığı ve memalik-i ecnebiyede bulunduğu haber alınan Galip Kemali Bey'in İstanbul'a avdetinde kendisinden alınacak cevabın dahi takdim edileceği bilgisi için Bkz. BOA, HR.İM.., Dosya No: 237, Gömlek No: 20, 14 Kasım 1923. Ayrıca Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki Belgelerde Galip Kemali Bey'in tedaviden döndüğünü bildiren telgrafa da ulaşılmıştır. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-10-0.0-Kutu No: 129-Dosya No: 930-Sıra No: 18, 2 Eylül 1927. Ek 6: Moskova eski elçisi Galip Kemal'in tedaviden döndüğünü bildiren telgrafı.

685 Açık mektubu için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 164-165.

686 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 165-169. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki belgeler incelendiğinde Galip Kemali Bey'in devlet ve milletine geçmiş hizmetleri nedeniyle kendisine bir şey verilmediğinden bahsederek hazineye ait bir ev veya arsanın meccanen(parasız olarak) kendisine verilmesi ile ilgili Bakanlığa dilekçe sunulduğu ancak kanunun imkân olmadığı yönünde cevap verildiği bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 35) Ek 7: Maliye Bakanlığının 24/10/952 tarihli ve 3324-181/18576 sayılı yazılı suretidir

edilmeyeceğinden[687]ve bununla birlikte Sultan Vahdettin için Avrupa ülkelerinde propaganda yapmasından dolayı emekliye sevk edildiği[688] bilgilerine ulaşılmıştır.

2.9.20. Falih Rıfkı Atay'ın Makalesi ve Sonrasında Yaşananlar

Sulh muahedesinin imzalanması 1 sene kadar gecikince sefir tayin edilmesi de gecikmişti. Akşam gazetesi sahip ve muharrirlerinden Falih Rıfkı Bey bu konuyla ilgili 7 Şubat 1924 Akşam Gazetesi'nde "Ecnebi Perestlik" başlığıyla 3 sütunluk makale neşretti. Falih Rıfkı Bey'e göre İsmet Paşa'nın hariciyeye gönderdiği memurlar, zabitler ve askerler gibi vatanın öz çocukları arasından seçilmeliydi. Ve ihaneti kanıtlanmadıkça bu vatanın öz çocukları olmaya devam etmeliydiler.[689]

Galip Kemali Bey makaleye cevap olarak:

> " Bizim hariciye memurunda aranmasını lüzum gördüğümüz evsaf, Türk toprağını, onun kara siperleri içinde can verecek kadar seven veya Türk milletinin mihnetlerini çekmeye tahammül eden Türk gencinin evsafıdır. Malumat, tecrübe, adap, giyiniş, yiyiş, içiş, her şey bu evsaftan sonra gelir. Türk milleti onun payitahtında oturmaya rıza gösterecek kadar sevemeyen gence, milli menfaatlerinin müdafaasını nasıl emanet ederiz? Biz hariciye memurlarımızda Avrupa değil, meslek aşkı isteriz ve bu memurlar hatta Ankara'da çalışmayı tercih etmelidirler. Hariciye mesleği bir seyahat vasıtası değil idealin ateşiyle yanan gençlerden bir kısmının devletin bu şubesinde Türk milletinin hizmetleri için bir vesile olmalıdır. …"[690] sözlerini sarf etti.

Galip Kemali Bey 1924 yılında boş durmamak için Tanin gazetesinde Mütareke Komisyonu Reisliği zamanındaki hatıralarını neşretmekteydi. Müştak Bey'in gazetesinde de "Yakın Bir Mazinin Hatıraları" başlığıyla bir seri makale yazarak 1925 yılına geldi. Galip Kemali 1925 yılı içinde "Tek Gözlüklü Mürteci İle Mülakat" başlıklı erbab-ı kalemden tanımadığı bir yazar tarafından yazılmış İstiklal gazetesindeki haberle gıyaben idama mahkum edildiğini kayınbiraderinin damadı Mirliva Hayri Paşa tarafından öğrenmişti.[691] Yazıda Galip Kemali Bey için;

---

687 BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. Ek 8: Moskova eski Sefiri Galip Kemal Bey'in Milli Mücadele sırasında yapılan davete uymadığından görevinden alınarak emekliye sevki.

688 BCA, Fon Kodu: 30-10-0.0-Kutu No: 206-Dosya No: 403-Sıra No: 8, 19 Nisan 1930. Ek 9: Milli Mücadele esnasında kendisine yapılan çağrıya uymadığı ve Sultan Vahidettin için Avrupa ülkelerinde propaganda yaptığı ileri sürülen eski Moskova Sefiri Galip Kemali'in emekliliği.

689 "Ecnebiperestlik" makalesi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 172-173.

690 Galip Kemali Bey'in cevabi yazısı için Bkz. Galip K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 173-177. Ayrıca Akşam gazetesinin 31 Mart 1924 tarihli nüshasındaki "Tasfiyenin hududu" yazısı ve Galip Kemali Bey'in cevabı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 177-181.

691 Tek Gözlüklü Mürteci ile Mülakat adlı makalenin Aka Gündüz imzalı olduğu görülmüştür. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 181.

"…Türkiye'nin nasıl kurtarılmasını istermiş?...Türkiye'de İngiltere adliye, Fransa'nın maliye, İtalya'nın polis teşkilatını tanzim ve ıslah etmelerini…Arabistan'dan vilayetinde ârayı umumiyeye müracaat olunmasını ve 5 milyon kürdü ihtiva eden bir mıntıkada Ermenistan'ın tevessü ve teşekkülüne çalışılmasının gayri adilane olduğunu…İşte Galip Kemali Beylerin Türkiye'yi Nasreddin Hocanın leyleğinden başka kuşa benzetmek isteyen dahi diplomatlardandır… Eğer Galip Kemali Beylerinize vermiş olsalardı Versay Muahedesini Lloyd George'den daha mükemmel tesvit ederlerdi… Halbukü bizim yeni tip diplomatlarımız Türkiye'yi vücuda getiren inkılabın evlatlarıdır. Zihniyetlerinde meşhur Süferayi Saltanatı saniyen elkaplı Kemali Beyiniz gibi memleketi yeni devlete peşkeş çekmek yoktur…"

deniliyordu. Galip Kemali Bey din, devlet ve milletine senelerdir yaptığı hizmet hiçe sayılarak kendisinin Mürteci, Saltanatçı ve Milli Mücadele'ye iştirak etmemiş gibi kısacası vatan haini olarak gösterilmesi karşısında takdiri millete bıraktığını söylemiştir.[692]

2.9.21. Russo-Türk Şirketinin Teşkili

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin(SSCB) Türkiye ile Ortadoğu ülkeleri arasında kuracakları ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla 1925 yılından itibaren Russo-Türk Karma Sovyet-Türk Şirketi görevlendirilmiştir.[693]

Rozaliyev ise eserinde "1924 Mayısında İstanbul'da ticari işlemlerin genişletilmesi amacıyla karma bir Sovyet-Türk hisse senetli imtiyaz şirketi, 400 bin ruble sermayeli "Russo-Türk" kurulmuştur" bilgisini vererek şirketin Mayıs 1924'ten beri var olduğunu belirtmektedir.[694]

Galip Kemali Bey hatıratında; 1925 yılında Bakırköy'de yengesinin konağında bulunuyor iken bir misafirin gelip kapıyı çaldığını söylemiştir. Gelen kişiyi ve şirketin oluşturulmasını hatıratında şöyle anlatmıştır:

"1918'de Moskova'da vermiş olduğunuz muvakkat tabiiyet vesikası sayesinde Türk tabiiyetine kabul edildim. Şimdi, büyük bir şirket teşkil ettik. Bunun idare meclisi ve imza sahibi azalığını kabul buyurmanızı rica etmek için geldim ve şirketin Rusya'dan getirmekte olduğu havyardan da bir kutu getirdim dedi. Havyarın hem de tazesini vaktiyle Bükreş sefareti başkâtibiyken çok yemiştik. Oradayken hiç dokunmazdı. Atina'ya gittikten sonra doktorumuz, arasıra yemekliğimi tavsiye etmişti. Mamafih, teşekkürle hem bu dostça düşüncesinden hem de

692 Metnin tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 182-185.
693 Mehmet Perinçek, *Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri: Sovyet Arşiv Belgeleriyle*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005, s. 191; Dimitır Vandov, *Atatürk dönemi Türk-Sovyet ilişkileri*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 224.
694 Y. N. Rozaliyev, *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri(1923-1960)*, Onur Yayınları, Ankara 1978, s. 174-175.

kıymetli hediyesinden dolayı teşekkürle havyarını kabul ettim. Bu beklenmedik misafir 1918'de Moskova sefir bulunduğum sırada: Brest-Litovsk muahedesinin 9. maddesi mucibince Türk hakimiyetine girip, emval ve emlâkını likide ederek, Türkiye'ye gidecek Şimal Türklerinden Sefarete müracaat etmiş bulunan ve çarlık zamanında tekmil şimendifer garlarındaki restoranları işleten, tanınmış zenginlerde Fethi Bayraşo idi. Tabii bunları tasfiye etmeye kalmadan, o vesika ile Rusya'yı terketmişti…"

Galip Kemali Bey, Fethi Bayraşo'nun şirket azalığını kabul edince, şirkete mensup olması ile ilgili işlemlerin tamamlanmasını bekledi. Olumlu haber alınca şirket erkânıyla tanışmak için Galata Palas'taki daireye gitmiş, 2 ay 300 lira tahsisatla çalıştığını belirtmiştir.

Şirketin nizamnamesine göre; şirketin ismi Russo-Türk olarak belirlenmiştir. Russo-Türk Şirketinin Merkezi Moskova'da olacak, birinci reisi Rus, ikinci reisi ve ticaret müdürü Türk olacaktı. İstanbul'daki müdür Türk, Ticaret müdürü ile reis muavini Rus olacaktı. 2 ay sonra şirketin Moskova'daki reis Kivirkelya[695] İstanbul'a gelip umumi bir toplantı yapacaktı. Galip Kemali Bey'in, Türk hissedarlarından Yusuf Ziya Bey ile Haydar Bey'in Kivirkelya ile Moskova'ya gitmesi kararlaştırılınca yola çıkılmıştır.

Galip Kemali Bey 9 Aralık 1925'te Moskova'ya varınca kendisini şirketin tercümanı ve Haydar Bey karşıladı. Ertesi gün şirket umumi merkezinde toplantı yapıldı. Galip Kemali Bey ikinci reisliğe, Haydar Bey ticaret müdürlüğüne seçildi. İki isme de ayda 1000'er lira tahsisat verilmesi kararlaştırıldı. Rus-Türk Şirketinin kurulduğu ve reisi Kivirkelya refakatinde bu şirketin Türk azasının da birkaç gündür Leningard'da bulunduğu gazetelerde yazıldı. 15 Aralık 1925'te Leningard'dan hareket edip ertesi gün Moskova'ya geldiler.[696]

Rozaliyev eserinde, Russo-Türk Şirketinin faaliyet sonuçlarına ilişkin rapordan bahsederek bu konuda bilgi vermiştir. Rapora göre şirketin "Sovyetler Birliğine karşı Türkiye ticaret çevrelerinde dostluk ve iş atmosferi yaratmaya, SSCB'nin doğmakta

695 Kivirkelya; Stalin'in hemşerisi bir Gürcü önceden Gürcistan'da Dâhiliye Komiseri olarak bulunmuştur.

696 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 186-189. Rozaliyev Sovyetlerin şirket içerisinde nasıl hareket ettiği konusuyla ilgili olarak; "Sovyet tarafı açık, tek yanlı çıkar gözetmeyen bir istekle, iki ülke arasındaki karşılıklı çıkarlara dayalı ticareti geliştirmek ve Türkiye'ye ekonomik durumunu güçlendirmesinde yardımcı olmak temelinden hareket ediyordu. Bu, çıkar gözetmemekte öylesine içtendi ki şirketin kurulmasıyla Sovyet tarafı, Türk tarafının kendi payına düşen sermaye bölümünü yatırmamasına ve bunu gelecekteki karlarla kapatmamasına razı oldu." şeklinde açıklamıştır. Bkz. Y. N. Rozaliyev, *a.g.e*, s. 17.

olan Türk ticaret-sanayi sermayesinin Avrupa sanayisine bağımlılığından kurtulmasında, donatım yoluyla, olanak ölçüsünde, iyi fiyatlarla ve elverişli koşullarda gerekli emtialarla yardımcı olmada hiçbir şey veremeyeceği*"* düşüncesini dağıtmaya çalıştığından bahsetmiştir. SSCB ve Türkiye arasındaki meta dolaşımının Russo-Türk Şirketi sayesinde bir miktarda genişletilmesinin sağlandığından bahsetmiştir. Şirketin ticaret mallarını tüketiciye ulaştırılması için sürekli olarak çalıştığı ve bu durumun özellikle tarım makinalarının satışında önemli olduğu belirtilmiştir.[697]

Galip Kemali Bey, Fethi Bayraşo isimli iş adamının girişimiyle kurulan şirket ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

> "Sovyetler dış ticaret komiserliğine kabul ettirmiş olduğu plan mucibince: 400.000 lira sermayeyle İstanbul'da teşekkül etmiş ve bu sermaye bir bankayla yaptığı mukavele üzerine buradan Rusya'ya gönderdiği 10.000 sandık portakal ve limonun Rusya'da satışından hasıl olan parayla ödenmişti…Türk grubuna ait bulunan 100/50 bu surette kapanınca şirket kurulmuştu…Çok geçmeden şirket artık adamakıllı işe koyulmuş, binaenaleyh, Fethi Bey'in bir bahaneyle şirketten atılması sırası gelmiş, entrikalar baş göstermişti…Birinci senenin bilançosuna nazaran 700.000 lira kar olacağı anlaşılmıştı… Mezunen İstanbul'a gitmiştim döndüğümde 700.000 lira karın eridiğini görmüştüm… Nihayet İstanbul'da Kivirkelya'nın da bulunduğu bir son toplantı yaparak şirketin tasfiyesine karar verildi."

demiştir. Galip Kemali Bey'e şirketin banisi Fethi Bey'in imzasıyla 15.000 liralık bir senet verilerek uğurlanmıştır. [698]

2.9.22. Galip Kemali Bey'in Memuriyet Taleplerinin Tasfiyesiyle Sonuçlanması

Galip Kemali Bey 6 ayda bir hakkı olan bir diplomasi vazifesi verilmesi için talepte bulunuyordu. TBMM kendi içinde bir "Âli Karar heyeti" teşkil ederek tasfiye komisyonlarının kararları hakkında tetkikat yapmak ve icap eden durumlarda feshetmeyi amaçlamıştı. Galip Kemali Bey 26 Aralık 1929'da TBMM Riyaseti, Başvekâlet ve Hariciye Nezaretine müracaat etmeden önce Âli Karar'a başvurup elindeki tekmil vesikaları, hal tercümelerinin suretlerini takdim ederek hakkında tahkikat yapılmasını, herhangi bir yolsuzluk yaptığına karar verilirse Teşkilat-ı Esasiye

---

[697] Russo-Türk" şirketiyle birlikte, Türkiye'de Neftesindikat, Rezinotrest ve İstanbul'da 1925'te işleme başlayan Rusya Ticaret Bankası (Ruskombank) şubesinin ticaret yürüttüğü bilgisi verilmiştir. Bkz. Y. N. Rozaliyev, *a.g.e*, s. 175.
[698] G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 189.

Kanunu mucibince ait olduğu mahkemeye sevk edilip cezalandırılmasını istedi.[699] Ancak alınan kararla heyetçe yapılacak bir muamele olmadığına karar verildi.[700]

Galip Kemali Bey 2 sene Russo-Türk Şirketi ikinci reisi olarak Moskova'da bulunmuş ancak Bolşevik heyetinin çıkardığı birtakım fuzuli zorluklar üzerine şirketin feshine karar verildikten bir süre sonra İstanbul'a dönmüştür. Moskova'dayken memuriyet talep etmiş ancak yine cevap alamamıştı.[701] Bunun üzerine TBMM Riyasetiyle Başvekâlet ve Hariciye Vekâletine yazdığı telgraflarla durumunu açıklamıştır.[702] Galip Kemali Bey yazdığı telgraflarda; Cumhuriyet hükümetinin dikkatini üzerine çekmek için 1923 yılından 1929 yılına kadar her sene Hariciye Vekâletine takdim ettiği arzuhallerin nasıl karşılandığı hakkında hiçbir malumatı olmadığını, mazuliyet maaşlarının kaldırılmasından beri bütün meslektaşlarına bir görev verildiği halde kendisine hiçbir teklifte bulunulmadığından söz etmiştir.

Galip Kemali Bey'e aylardır beklediği halde bir memuriyet verilmemesinden duyduğu üzüntü yetmezmiş gibi bir de Hariciyeden aldığı hal tercümesinde "Milli Mücadele esnasında vuku bulan davaya icabet etmediğinden bundan böyle şahsından istifade edilmeyeceğini cihetle tasfiye suretiyle tekaüde sevk edildiğini"[703] bildiren kararı görünce üzüntüsü bir kat daha arttı. Hemen harekete geçip devlet şurasında hariciye aleyhine dava açtı ancak kazanamadı.[704]

Galip Kemali Bey'in TBMM nezdinde açtığı dava ise "Moskova sefiri sabıkı Galip Kemali Bey'in Milli Mücadele senelerinde Milli maksat ve hareketlere yabancı kalması ve Vahdettin lehine Avrupa devletleri nezdinde çalışması…" gerekçesiyle

---

699 Hatıratının bazı bölümlerinde "Âli Karar Heyeti" için "Ali Kara Heyeti" ifadesini kullanmışken bazı yerlerde de "Ali Kafar" ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Bu kullanımların yazım yanlışından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 190.

700 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde yer alan belgede; Galip Kemali Bey'in Âli Karar Heyetine ilk olarak 4-6-1928'de kendisinin resmen müracaat ederek "Yıllardan beri açıktayım. Kabahatli isem cezama razıyım; değilsem hakkımda adilene bir karar alınmasına delalet ediniz" ricasında bulunduğu bilgisi verilmiştir. BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 153) Ek 10: Heyeti Vekile Reisi Celal Bayar Huzurlarına

701 Galip Kemali Bey 6 ayda bir hakkı olan bir diplomasi vazifesi verilmesi için talepte bulunuyordu. TBMM kendi içinde bir "Ali Kara heyeti" teşkil ederek tasfiye komisyonlarının kararları hakkında tetkikat yapmak ve icap eden durumlarda feshetmeyi amaçlamıştı. Galip Kemali Bey 26 Aralık 1929 da TBMM Riyaseti, Başvekâlet ve Hariciye Nezaretine müracaat etmeden önce Âli Kara'ya başvurup elindeki tekmil vesikaları, hal tercümelerinin suretlerini takdim ederek hakkında tahkikat yapılmasını, herhangi bir yolsuzluk yaptığına karar verilirse Teşkilatı Esasiye Kanunu mucibince ait olduğu mahkemeye sevk edilip cezalandırılmasını istedi.

702 Yazdığı telgraflar için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 190-191.

703 BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. Ayrıca bu karar; Hariciye Vekaletinin 19/9/1929 tarih ve 73413/523numaralı tezkiresiyle yapılan teklif üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 22/9/1929 tarihli içtimaında onaylanıp kabul edilmiştir. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 48) Ek 11: 8407 sayılı ve 22/9/1929 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı suretidir.

704 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 191-194.

reddedilmişti.[705] Tekrar müracaat 11 Ocak 1931 tarih ve 5350/456 numaralı tezkereyle yapan Galip Kemali Bey "Milli mefkûremize nazaran kendisinde atide devlet hizmetinde hiçbir istifade beklenemeyecek olan mumaileyh, memurin Kanununun muvakkat maddesine tevfikan tasfiyeye tabi tutulmuştur" cevabını aldı.[706] Galip Kemali Bey Şemseddin Günaltay'ın Başvekâleti zamanında tasfiye kararını Devlet Şurasında tekrar tahrik ettirmiş ancak olumlu bir sonuç alamamıştır.[707]

Galip Kemali Bey aleyhindeki tasfiye kararının kaldırılması için 1932, 1938, 1939, 1940, 1945, 1946 ve 1947 yıllarında müracaatlarda bulunmuştur. Ancak yaptığı müracaatlara Dışişleri Bakanlığından alınan cevaplar "Bakanlar Kurulu kararıyla tasfiyesine karar verilen mumaileyh hakkında yapılacak bir işlem olmadığı" şeklinde olmuş ve Galip Kemali Bey'e bu cevaplar bildirilmiştir.[708]

Galip Kemali Bey hakkında verilen cevaz-ı istihdam kararı, mazuliyet maaşı ve sonrasında tasfiye kararıyla sonuçlanan memuriyet hayatı olmak üzere pek çok bilgi verdiği mektubunu yazarak dönemin Başbakanı Adnan Menderes'e de maduriyetini belirtmiştir.[709] Sadece Adnan Menderes ile kalmamış; İsmet İnönü, Şükrü Saraçoğlu, Refik Saydam, Celal Bayar gibi pek çok kişiye yazdığı rapor ve yazılarla maduriyetini belirtmeye çalışmış, haklılığını göstererek tasfiye kararının kaldırılması için yardım beklemiş ancak sonuç istediği gibi olmamıştır.

---

705 11.3.1930 tarihli, 88889/292 numaralı davadır.

706 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 191-194. 1922 Kasımında Hariciye Vekâleti Encümeni tarafından elbirliğiyle hakkında verilen istihdam izni kararından 8 yıl, Âli karar heyetinin lehine verdiği olumlu kararın üzerinden 2 yıl geçtikten sonra görevinden ayrıldığı tarihten itibaren 16 yıl daha sefirlik yapabilecekken 49 yaşında hiçbir kanuni esasa dayanmadan çoğunluğun değil bir iddianın kurbanı olduğunu savunmuştur.

707 "Türk Ulusu Namına" isminde bir yazı yazılmıştır. Yazı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 195. Hüsrev Gerede hatıratında Galip Kemali Bey'in kızı Lamia ile Mustafa Kemal arasındaki konuşmadan bahsederek Lamia'ya "Allaha inanır mısınız, Allah'tan korkar mısınız" sorusunu yönettiğini ve bu sorunun Mustafa Kemal'in Galip Kemali Bey'i padişah, halife yanlısı olarak görmesinden dolayı olabileceğini belirterek aslında böyle bir şeyin söz konusu olmadığını söylemiştir. Galip Kemali Bey'in namuslu, dürüst ve yurtsever biri olduğunu, Milli Mücadele yıllarında bir diplomat ve devlet adamı olarak yurt dışında milli davaya destekleyerek önemli katkılar sağlamış olduğunu belirtmiştir. Atatürk ve yakınında bulunanlara Galip Kemali Bey'i çekiştiren insanlar olduğunu ayrıca kendisini Ankara'da istemeyenler de olduğunu söyleyen Hüsrev Bey daha çok eski diplomat olan bu kişilerin Galip Kemali Bey'in Ankara'ya gelerek Dış İşleri Bakanı olmasından korktuklarından bahsetmiştir. Bu kişilerin Galip Kemali Bey'in düşmanı olduğunu söyleyen Hüsrev Bey bu konuda iki kişiyi örnek göstererek "eski Dışişleri Bakanı ve Washington Büyükelçisi Ahmet Muhtar Bey" ile "Dışişleri müsteşarı ve eski Paris Büyükelçisi Suat Bey"'in Galip Kemali Bey'i çekiştiren düşmanları olduğunu yazmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. H. Gerede, *a.g.e.*, s. 239-240.

708 Galip Kemali Bey'in tasfiye kararının kaldırılması için müracaatları 1950 yılında da devam etmiş ancak bir sonuca ulaşamamıştır. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 47) Ek 12: Galip Kemali Söylemezoğlu hakkında Not

709 BCA, Fon Kodu: 30-1-0.0-Kutu No: 20-Dosya No: 113-Sıra No: 20, 13 Haziran 1956. Ayrıca Galip Kemali Bey'in torunu Selçuk Gerede'ye eğitim çalışmaları için para gönderilmesi, Başbakanın bayramının kutlanması, gelişi için sokağa çıktığını… vb. konular hakkında Başbakan Adnan Menderes'e yazdığı mektuplara ulaşılmıştır. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-1-0.0-Kutu No: 20-Dosya No: 116-Sıra No: 34, 1 Aralık 1956. Ek 13: Eski Moskova Sefiri Galip Kemali Söylemezoğlu'nun Başbakan Adnan Menderes'e Yazdığı Mektuplar

2.9.23. Yunan Kralı Tarafından Verilmen Nişan ve Japon Amirali'nin Ziyreti

Balkan Harbi'nden sonra 1/14.11.1913'te imzalanan Atina Sulh Muahedesi'nin kırkıncı yıldönümü sebebiyle Yunan Kralı, Galip Kemali Bey'e en büyük nişanlarından Birinci Georges'un Büyük Salip rütbesini hediye etti. Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Kalercis İstanbul'a bizzat kendisi gelerek Yunan General Konsolosluğu erkânıyla Rum gazetecileri karşısında nişanı merasimle bizzat takmıştır. Galip Kemali Bey kendisine layık görülen bu nişan için büyük memnuniyet duydu.

Galip Kemali Bey'in damadı Hüsrev Gerede Tahran Büyükelçiliğinde bulunduğu sırada Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı talimat üzerine 100 yıldır süren Ağrı meselesini hallederek İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Ankara'ya gelmesini sağlamıştı. Hüsrev Gerede ayrıca 1939'da Toyo'nun Büyükelçi bulunduğu dönemde Amiral Koga kumandasında bir Japon kruvazöriyle bir mektup gemisinin Türk limanına geldiği haberi alındı. Galip Kemali Bey de o sırada Japonya Büyükelçisi olarak görev yapan Taketomi ile ailece samimi dost olarak bulunduğundan Taketomi kendisine gönderdiği bir mektubunda amiralin geleceğini bildirip, Büyükelçinin kayınpederiyle ailesini de tanımak isteyeceğinden kendilerini ne zaman kabul edebileceğini sormuştur. Galip Kemali Bey 5 Ağustos'ta kendilerini sefaret erkânı, Amiralin yaver ve kâtibiyle aile erkânından oluşan 30 kişilik çay ziyafeti vermiştir. Birkaç gün daha çay ve yemek davetlerine katıldıktan sonra İtalya'ya giderek İtalya kralı ile mülakat etmiştir.[710]

2.10. Galip Kemali Söylemezoğlu'nun Siyasi Görüşü Üzerine Değerlendirmeler

Galip Kemali Söylemezoğlu uzun yıllar Hariciye Nezareti bünyesinde diplomat olarak görev almıştır. Bükreş, Berlin, Atina, Petrograd, Roma, Stockholm ve Kopenhag gibi önemli başkentlerde diplomatik vazifelerde bulunarak devletini ve milletini en iyi şekilde temsil etmeye çalışmıştır. Memuriyet hayatı boyunca kendisine verilen ve uygun görülen vazifeleri memnuniyetle kabul etmiş, görevin büyüklük-küçüklüğüyle ilgilenmemiştir. Otuz yılı bulan Hariciye Nezaretindeki hizmetlerini hatıratıyla gelecek nesillere taşımış, birçok kitaba imzasını atmıştır. Bu denli devletine ve milletine uzun soluklu hizmet veren bir diplomatın siyasi görüşü, Milli Mücadele hareketine bakışı,

[710] G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 213-214.

Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti hakkındaki düşünceleri ve Mustafa Kemal hakkındaki tutumunu bilmek önemlidir.

Galip Kemali Bey bir diplomat olarak devletini temsil etmeye çalışırken aynı zamanda devletlerarasında ilişkilerin dostane bir şekilde seyretmesi için gayret etmiş, diğer devlet başkanlarıyla dostluk ilişkileri kurmaya özen göstermiştir. Her koşulda ülkesinin menfaatlerini, devletine ve milletine yararlı olabilmeyi düşünmüştür. Bireysel olarak devlet başkanları ya da sefirlerle kurduğu ilişkileri devletlerarası ilişkilerden ayrı tutmayı başarmış başarılı bir diplomattır.

Galip Kemali Bey'in Milli Mücadelenin destekçisi olduğu anlaşılmaktadır. Gayr-ı resmi temsil vazifesiyle Roma'ya gönderilen Galip Kemali Bey, Milli Mücadeleye açıktan destek sağlamış,[711] propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. Milli Mücadeleye aykırı hiçbir hareketi olmayan Galip Kemali Bey bu sayede mazuliyet maaşı almaya da hak kazanmıştır.

Galip Kemali Bey'in cumhuriyetçi, milliyetçi ve demokrasi yanlısı bir diplomat olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul'da bağımsız milletvekili seçimlerinde yapmış olduğu konuşmada:

> "Reisicumhur Atatürk'ün beyannamesindeki yüksek ulusal düşüncelere derin bağlılığımı göstermek için cumhuriyetçi ve milliyetçi sağlam bir demokrat ülküsüyle müstakil saylavlığa namzedliğimi koyuyorum.
>
> Otuz bir senelik memuriyet hayatım milli mücadele zamanında komada çalışmalarım ve son on iki senelik hususi yaşayışım yurda sonsuz sevgimi, cumhuriyete derin imanımı gösterir.
>
> Programım ulus kürsüsünde yalnız yurd[t] kaygusu ile açık münakaşa yolunda yürüyerek büyük önderimizin memleketimizde hakiki bir demokrasi yerleşmesi yolundaki büyük ülküsüne candan çalışmaktır."[712]

şeklindeki konuşması cumhuriyetçi, milliyetçi, ülkeye demokrasi getirmeyi amaçlayan biri olduğunu göstermektedir.

Galip Kemali Bey'in, CHP ve DP'de emekli olduktan sonraki süreçte yer almıştır. Emekli olduktan bir süre sonra Cumhuriyet Halk Fırkası'na İstanbul'dan

---

711 M. Z. Pakalın, *a.g.e.* , c. 3, s. 44-45.
712 İ. Güneş, *a.g.e.*, s.37; *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1935, s. 5; S. Yapıcı, *a.g.e.* , s. 10.

müstakil mebusluğu(bağımsız milletvekili) için adaylığını koymuş ancak seçilememiştir. Müstakillere adaylığını koyduktan sonra yaptığı konuşmadan Cumhuriyet yönetimine ve Cumhuriyetçiliğe bağlılığı anlaşılmaktadır. Yaptığı konuşmada:

> "Yeni bir programa lüzum ve ihtiyaç yoktur. Hele kanunlarımız bütün asri ve medeni ihtiyaçlarımızı tespit ve tekeffül etmiştir. Bence asıl program bu kanunları tamamen tatbik etmekten ibarettir. En büyük derdimiz iktisadi sahadadır. İktisadi buhranın kökünden halli için harici bir istikraza lüzum vardır. Programı bir kelime ile hülasa edeyim: Koyu Cumhuriyetçilik. Dünyada fena bir programla ortaya çıkmış hiçbir fırka veya hükümet yoktur. Siyasette yazıya, lakırdıya değil fiiliyata neticeye bakılır. Yegane terazi ölçü budur. İstanbul'dan namzetliğimin vaz'ı tensibi âliye iktizan edip etmeyeceğini istizan ve tebliğini rica ettim. Şayet Fethi Bey namzetliğini koymazsa memleketi inkırazdan kurtaran Gazi Hz. nin kuvvetle riyaset ettikleri Cumhuriyet hizmetine vakfeylemeyi bir vatan borcu bilirim."[713]

şeklindeki sözleri şayet seçilebilmiş olsa Cumhuriyet için hizmet etmekten şeref duyacağını göstermektedir.

Galip Kemali Bey yaptığı başka bir konuşmada da;

> "Benim bu intihapta müstakilen namzetliğimi vazetmekliğime sebep sırf Gazi Hazretlerinin memleketimizde Cumhuriyet prensiplerini tamamen ve müstakilen tesis ve teyit buyurmak hakkındaki arzularına tebaan ve kendilerine karşı kalben samimi merbudiyetim bulunmasıdır. Bu suretle vatanıma ve milletime karşı vazifemi bir kere daha yapmış olmakla tamamen müsterihim…"[714]

sözlerinden Mustafa Kemal Paşa'ya ve onun Cumhuriyet prensiplerine kalben bağlı olduğunu göstermektedir.

Galip Kemali Bey'in CHP dönemindeki çalışmalarıyla ilgili ulaşılan bilgiler bu kadar olup bağımsız milletvekili olarak adaylığını koyduğu ve seçilemediği bilgisinden ibarettir. Bağımsız olarak adaylığını koyması ve partiyle sınırlı bir ilişkisinin olmasına bakılarak bunda Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara'ya davet edilip gidemeyişinin ve ardından gelen tasfiye kararının etkisi olduğu düşünülebilir. Galip Kemali Bey'in DP ile bağlantısı hakkında fazla bilgiye ulaşılmamakla birlikte DP'ye girdiği bilinmektedir. Kendisi, CHP'de istediği başarıyı yakalayamamış olacak ki bu partiye hizmeti istifası

713 *Cumhuriyet*, 20 Nisan 1931, s. 2.
714 *Cumhuriyet*, 22 Nisan 1931, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1931, s. 4.

ile sonuçlanmış ve sonra DP'ye girmiştir.[715] Ayrıca arşiv belgelerinde; tasfiye kararından sonra uzun yıllar devam eden bu kararı kaldırma çabasının DP yönetimi döneminde de sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda "…bu günkü meşkur ve tarihi devri açmış bulunmakla, Milletin şükrü minnetini kazanmış bulunan D.P. Hükümetimizin…" ifadesini kullanarak hakkında adil karar verilmesini ve gerekenin yapılmasını istediğini belirttiği bilgisine ulaşılmıştır.[716]

Galip Kemali Bey'in Refik Saydam hakkında da düşüncelerine ulaşılmıştır. Sıkı dostu olduğunu dile getirdiği Refik Saydam için "millete nümunei imtisal olacak tıynette yaratılmış, sırf bizde pek eksik olan vazife hissile çalışmış, Türk'ün: azim, irade, feragati nefs, teşkilâtçı, cesur, merd ve fedakâr bir evlâdı olarak, vatana karşı vazifesini yerine getirmeye bütün varlığile durup dinlenmeden bir saat intizamile şaşmadan büyük yurd sever olarak hayata gözlerini kapamıştır"[717] sözlerini sarf etmiştir. Bu sözlerden kendisini takdir ettiği anlaşılmaktadır.

Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal ile olan ilişkisi değerlendirildiğinde; hatıratında Kemalist olduğu şeklinde bir ifade kullanmamış olsa da risaleleri Kemalist yanlısı olarak değerlendirilmiş[718] ve kendisini Kemalist elçisi olarak adlandırılanlar olmuştur.[719] Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya saygı duyduğu ve hürmet ettiği anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa da hariciye hizmetinde uzun yıllar çalışan, pek çok ülke ve başkent gören Galip Kemali Bey'in tecrübelerinden yararlanmak istemiş, takdir edip başarılı bulmuş olacak ki kendisini naçiz hizmet ve faaliyetlerinden dolayı takdir ederek o dönemin en mühim ve en büyük vazifesini yerine getirmesi için Ankara'ya davet etmiştir.

Galip Kemali Bey'in Ankara'ya daveti şu şekilde olmuştu. Ankara ile Roma arasında irtibat memurluğu yapan Fago, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'dan bir telgraf getirmişti. Telgrafta:

---

715 *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1948, s. 2.

716 BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 18)

717 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 280.

718 Selim Yapıcı bu konuda "Bu risaleler, Kemalist yanlısı yarı resmî ilk bildirilerdir" ifadesini kullanmıştır. Bkz. S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 37.

719 Galip Kemali Bey için " Kemalist elçisi" tabirini kullanılıp "Kemalist bölgelerinde İtalyanlara birçok kolaylıklar sağlanmıştır. Ayrıca Kemalist elçisi Galip Kemali ve Yarbay Servet Edip uzun bir süreden beri Roma'da bulunuyor ve onlara her türlü kolaylıklar sağlanıyor" bilgisini verilmiştir. Bkz. S. R. Sonyel, *Kaygılı Yıllar,* s. 185.

"…Halk hükümetinin hariciye teşkilatının gerek yeniden tanzimi ve gerek yeni hükümetin hariçte temsili için lazım olan mesai ve eşhasın tayini için aramızda bulunmanıza yeni hükümet ve millet mefkurelerini beraberce tetkik ettikten sonra mesaimizin yeni sahasında muavenetinize ihtiyacımız var. Bütün bu hususatı görüşmek, fikir ve faaliyetinizden istifade etmek üzere ilk vasıta ile aramıza gelmenizi rica ile teyidi ihtiram eylerim efendim" deniliyordu.[720]

Galip Kemali Bey bu davete icabet edememiştir ve bu konu Galip Kemali Bey'in hayatında dönüm noktası olabilecek sorunlara ve sonuçları beraberinde getirmiştir. Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal'in bu davetine gidememesi konusuna kendi açısından bakıldığında çıkan sonuçla Mustafa Kemal Paşa ve diğerleri açısından bakıldığında çıkan sonuç aynı olmamıştır.

Galip Kemali Bey açısından bakıldığında Ankara'daki davete iştirak edememiş olmasını haklı görmemek için herhangi bir sebep yoktur. Çünkü; refikasını hasta olan Galip Kemali Bey kendisine bu davet gelmeden önce ertesi gün için ilk tedavi yeri olan Roma'ya iki saat mesafedeki Fiuggi'ye gidilmesi için odalar tutulmuş, hazırlıklar yapılmıştır. Refikası, ihtiyar kayınvalidesi ve kızını yabancı memlekette tek başlarına bırakması mümkün değildir. Ayrıca Hint Hilafet Heyeti Reisi Mevlana Muhammet Ali'yi de Roma'ya davet etmiştir.[721] Hariciye teşkilatından önce Paris'te toplanacak olan sulh konferansında çalışacak resmi bir heyete acilen ihtiyaç vardı. Bunlar Galip Kemali Bey'in hemen gitmesinin önünde engel teşkil etmiştir. Ayrıca telgraf tam 40 günde, Galip Kemali Bey'in tard cezasına çarptırıldığı günden önceki gün gelebilmiştir.

Galip Kemali Bey açısından düşünüldüğünde Mustafa Kemal tarafından yeni oluşturulan hükümette kendisine bir görev verilmesi için Ankara'ya davet edilmiş olması büyük memnuniyet göstergesi ve gurur kaynağıydı. Ayrıca Damat Ferit tarafından tard cezasına çarptırılmasının ardından gelen bu teklif büyük bir şanstı. Ancak Galip Kemali Bey yukarıda da gerekçelerini sıraladığı gibi her ne kadar memnuniyet duysa ve bu görevi istese de kendi açısından bakıldığında Ankara'ya gitmesine imkân yoktu. Kendisinin yerine Ankara'da görevlendirilecek bir devlet memuru bulunabilirdi ancak ailesinin başında onlara kendisi gibi sahip çıkacak birisi

720 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 424; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 248; G. Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı* s. 214-215. Galip Kemali Bey'in Mustafa Kemal tarafından çağırılışını "Halk Hükümetinin dışişleri örgütünü yeniden düzenlemek" olarak belirtilişi için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 71.

721 Galip Kemali Bey 15 gün sonra Londra'dan kâtibi ile birlikte gelen Mehmet Ali'yi Başvekil Nitti ve Hariciye Nazırı Kont Sforza ile görüştürdü. Papa tarafından da kabul edilmesini sağladı. G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 252.

yoktu. Anlaşılıyor ki Galip Kemali Bey böyle bir durum karşısında tercihini ailesinden yana yapmıştır. Yine de bu konudaki kesin kararından önce Mustafa Kemal Paşa'nın bu durumu nasıl karşılayacağıyla ilgili bir girişim yapıp sonuca ulaştıktan sonra hareket etmiştir.

Galip Kemali Bey kendisine uygun görülen bu vazife için teşekkür etmek, kendisine duyulan güven, şükür ve minnet ile siyasi ve şahsi düşüncelerini açıkça belirtmek ve neden gelemeyeceğini açıklamak amacıyla bir mektup yazarak Mustafa Kemal Paşa'ya göndermiştir.[722] Hatıratında, yazdığı mektuba karşılık Mustafa Kemal Paşa'dan gelen mektuptan bahsetmiş mektuptaki "orada biçare milletimiz lehinde vuku bulan mücahedatınıza tafsilatiyle vâkıfım, vâkıfız" sözlerinden yazdığı mektubu samimiyetle karşıladığı anlaşılınca rahatlamıştır. Ankara'dan milli hükümetin gayri resmi temsilcisi olarak gelen sabık Dâhiliye Nazırı Cami Bey, Galip Kemali Bey'e Mustafa Kemal Paşa'dan selam getirip Roma'da birlikte çalışacaklarını haber verince Galip Kemali Bey kararını anlayışla karşılandığını düşünerek oldukça memnun olmuştur.[723]

Galip Kemali Bey hakkında tasfiye kararının çıkışı, Ruşen Eşref Bey gibi çeşitli kişilerin söyledikleri ve Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhuriyet arşivindeki mektubu görüldüğünde; Galip Kemali Bey'in Ankara'daki davete icabet edememesinin kendi açısından değerlendirilişinin tam tersi denebilecek şekilde aleyhte bir açıdan bakıldığı görülmektedir. Kendi hatıratında da yer yer bu konuya değinen Galip Kemali Bey; Mustafa Kemal tarafından Moskova'daki vazifesi takdir edilerek Ankara'ya davet edilmiş olduğu konusunda neden gelmediğinin Ruşen Eşref Bey tarafından; "…Roma'nın bu ışıklarını bırakıp da Ankara'nın tozuna toprağına gelir misiniz?" şeklinde değerlendirildiğini ve bu durumdan büyük bir üzüntü duyarak;

> "Aman birader! Hangi ışık, hangi toz toprak! Ben burada bir buçuk senedir, otuz senelik siyasi varlığımı feda ederek sırf vatan ve millet aşkıyla, hiçbir emel takip etmeyerek çalışıyorum. Ne için o zaman gitmekliğimin mümkün olamadığını Mustafa Kemal Paşaya yazdım. Bir ay sonra Roma'ya gelen Cami Bey bana selam getirdi ve birlikte çalışacağımızı tebliğ etti. Mesaime can ve başla eskisi gibi devam ediyorum. Bunun mukabili şimdi anlattığım gibi böyle gazetelerde bana hücum ve haksız tenkidler midir?"

[722] Mektup için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 426-429; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 249-252. Galip Kemali Bey'in gidemeyişini: "Dışişleri teşkilatı yapmanın zamanı değildir diyerek karısının hastalığını ileri sürüp Ankara'ya gelemeyeceği" şeklinde belirtilişi için Bkz. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 71.
[723] G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 442.

şeklinde bir cevap verdiğini belirtmiştir. Galip Kemali Bey hatıratında; ertesi gün Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'i görüp Ankara'da hakkında ters bir durum olup olmadığını öğrendiği ve tatmin edici bir cevap alınca gönül rahatlığıyla vazifesine devam ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'ya yeni bir mektup yazıp; kendisine gönderdiği mektubun 40 günde gelmesi, Paris'te sulh konferansının toplanması ve refikasının ameliyatı ayrıca Stockholm ve Kopenhag memuriyetine tayini, Ankara'ya davetine neden icabet edemediğini, sonradan gelmek istese de Bekir Sami Bey'den lüzum olmadığı yönünde cevap alması gibi birçok konuya değindiğini belirtmiştir. "Çağrılmış da gelmemiş" sözünden duyacağı üzüntüyü düşünerek Stockholm'e gidince hakkında neler söylenebileceğini düşündüğünden "Gel deyiniz hemen gelirim" diyerek amacının memleketine ve milletine nerede olursa olsun yardım etmek olduğunu söylemiştir.[724]

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki belgeler incelendiğinde; Galip Kemali Bey'in daha devletine hizmet etme şansı varken hakkında tasfiye kararının çıkarılmış olmasında hatıratında da değindiği gibi bu konunun etkili olduğu açıkça görülmektedir. Mustafa Kemal tarafından Milli Mücadele sırasında yapılan davete icabet etmediği için bundan böyle kendisinden istifade edilmeyeceğinden[725]ve bununla birlikte Sultan Vahdettin için Avrupa ülkelerinde propaganda yapmasından dolayı emekliye sevk edildiği[726] bilgilerine ulaşılmıştır. Ancak Galip Kemali Bey gidememe gerekçelerini defalarca sıralamış, Vahdettin siyasetine alet olmadığını da söylemiştir.[727]

Galip Kemali Bey hatıratında Mustafa Kemal Paşa'nın kararını olumlu karşıladığını, telgraflarına olumlu cevap verdiğini, ayrıca sabık Dâhiliye Nazırı Cami Bey'in Mustafa Kemal Paşa'dan selam getirip Roma'da birlikte çalışacaklarını söylediği bilgilerini verip kararının olumlu karşılandığı izlenimini yaratırken Cumhuriyet Arşivindeki belgeler tam tersini söylemektedir. Mustafa Kemal Galip Kemali Bey için:

> "Mücadele-i milliye esnasında Ankara'da Büyük Millet Meclisi ve Hükümet-i Milliye teşekkül ettikten sonra ve her tarafta milli hükümetin mümessilleri gönderildiği sırada Roma'da

724 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 500-506; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 286-287. Mustafa Kemal'e Ankara'ya gidememe nedenlerini açıkladığı mektubun tamamı için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 501-506.

725 BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. Bkz. Ek 6

726 BCA, Fon Kodu: 30-10-0.0-Kutu No: 206-Dosya No: 403-Sıra No: 8, 19 Nisan 1930. Bkz. Ek 7

727 BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 138)

> Vahdettin'in sefiri olarak bulunuyordu. Kendisi Ankara'yı ve yeni hükümeti yakından görmek ve ona göre bu hükümetin mümessili olarak Roma'da çalışmak üzere tekrar gitmesi muvafık mütalaa edilerek tarafımdan davet olunmuştu. Bu davete evvel ve ahir icabet etmedikten başka o tarihlerde bütün Avrupa hükümetlerini dolaşarak Vahdettin lehinde çalıştığını ve her tarafta muvaffak olduğunu mühim devletlerin hakkında teveccüh ve muhabbetlerini temin edebildiğinden memnun ve müftehir olduğunu bizzat kendisi bana mektupla mektupla bildirmişti. Bu suretle kendisinin yeni Türk hükümeti ve devleti ile alakası olmadığını bildirmiş oluyordu…"[728]

sözlerini sarf etmiştir. Görüldüğü gibi Galip Kemali Bey bu konuda Bekir Sami Bey vasıtasıyla defalarca müracaat edip gerek durulmadığını söylerken Mustafa Kemal evvel ve ahir bir müracaatı olmadığı söylemektedir. Ve Galip Kemali Bey'in olumlu karşılandığı yönünde hatıratında verdiği bilgiler Mustafa Kemal'in bu sözleriyle gerçeklikten uzaklaşmaktadır.

Galip Kemali Bey'in tasfiye kararının kaldırılması için yapmış olduğu müracaatlar, tasfiye nedenleri ve birçok bilgide Cumhuriyet Arşivindeki belgelerde hatıratında bilgiler birbiriyle örtüşmektedir. Galip Kemali Bey hatıratında; Ankara'daki davete icabet edemedikten sonra defalarca "Gel deyiniz hemen gelirim" şeklinde pek çok kere gitme talebinde bulunduğunu ancak olumlu bir cevap alamadığını söylemektedir. Arşivde yer alan belgeler ve hal tercümelerinde de; "İşte gene tekrar ediyorum. Gel deyiniz, hemen geleyim."[729] dediği halde Mustafa Kemal Paşa'nın "Evvel ve ahir icabet etmediğini" söylemesi bu konuyu muallakta bırakmaktadır. Bir diğer belgede de Galip Kemali Bey "…Eğer ben hakikaten, o acı zamanlarda Millet hizmetinden kaçınmış, hakikaten Vahdettin siyasetine alet olmuş isem, benim yerim çoktan darağacı olmak lazım gelirdi…"[730]sözleriyle Vahdettin lehinde çalışmış olduğu yönündeki söylemlere de itirazını göstermektedir. Ayrıca Galip Kemali Bey defalarca başvurmasına rağmen Mustafa Kemal Paşa kendisi hakkındaki kararını değiştirmemiş olsa da Galip Kemali Bey'in kendisine herhangi kin beslemediği saygı ve hürmetini sürdürdüğü görülmektedir.

Galip Kemali Bey, "Türk milletine ölmüş iken dirilme mucizesi" gösteren kişinin Mustafa Kemal olduğunu söylemiştir.[731]Tarihimizde emsali görülmemiş bir

---

[728] BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 49) Bkz. Ek 14: Mustafa Kemal'in Galip Kemali Bey İçin Yazdığı Suret

[729] BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 125)

[730] BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 138)

[731] G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 22.

zafere imza atarak bütün devletlere; ılımlı, iyi komşuluk ilişkileri ile şefkat dersi verdiğini belitmiş ve Ebedî Şefimiz Atatürk şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca İsmet İnönü için de Atatürk'ün tabii halefi olduğunu belirterek Lozan kahramanı olarak belirtip dünya savaşının yıkıcı etkilerinden ülkenin milli topraklarını korumak için uzağı görüş gösterdiğini[732] belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin verimli ve unutulmaz başarılarının asıl düzenleyen ve meydana getiren Büyük Kurtarıcı olduğunu söylemiştir.[733]

Galip Kemali Bey her ne kadar hakkında tasfiye kararı verilse de Cumhuriyet Arşivindeki onlarca belge, karar, hal tercümesinde de görülüğü gibi TBMM nezdinde olsun, Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı vasıtasıyla da defalarca başvuruda bulunarak tasfiye kararının iptali için çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa'ya, Başbakan Adnan Menderes'e, Başbakanlığa vb. tasfiye kararının verilmesinden itibaren uzun seneler boyunca gönderdiği mektup, telgraf, raporlar, hal tercümeleri ile Milli Mücadele'ye aykırı bir eylemde bulunmadığını, davete icabet edemeyişinin nedenlerini, tek amacının devlet ve milletine en iyi şekilde hizmet etmeye çalışmak olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Tasfiye kararını geri aldıramayan Galip Kemali Bey'in bu girişimleri ancak mazuliyet maaşı alabilmesine imkân tanımıştır.

Sonuç olarak yukarıda tartışılan konularda da görüleceği gibi Galip Kemali Bey; devletinin ve milletinin menfaatleri için çalışan, Milli Mücadele'ye destek veren, her ne kadar Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da kendisi için vereceği vazifeye yönelik davetine gidemediği için karşılık verememiş olsa da Cumhuriyet yönetimini, Cumhuriyetçiliği ve demokrasiyi desteklemiş olduğu anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'ya her koşulda bağlılığını sürdürmüş, kendisine cevap vermediği durumlarda bile telgraf yazarak bilgilendirmeye devam etmiştir. Uzun yıllar süren memuriyet hayatından sonra tasfiye kararıyla gelen emeklilikten sonra hayatı bu tasfiye kararının kaldırılmasına çalışmakla geçmiştir.

732 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 10.
733 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 94.

3. BÖLÜM

ESERLERİ HAKKINDA

Galip Kemali Bey emekliye ayrıldıktan sonra; irfan sahasında hizmet etmeye devam ederek telif ve tercüme eserler, 4 cilt tutan hatıratı dâhil 6.000 sayfalık bir külliyat bıraktığından dolayı sevinç duyduğunu ve övündüğünü belirtmektedir.[734] Toplamda 6.000 sayfayı tutan eserlerinin içerisinde hatıratının[735] dışında 22 telif ve tercüme eserle birlikte tarihi, siyasi, toplumsal ve ahlaki makaleler de bulunduğu bilgisini vermiştir.[736]

Revnakoğlu, Galip Kemali Bey hakkında makalesinde; "…Moskova Büyükelçiliğinden ayrıldıktan sonra siyasi, içtimai, fikri ve tarihi yüzlerce yazı yazmış, tefrikalar bastırmış yine bu konulara dair kıymetli hatıra ve bilgiler veren: cilt cilt

---

734 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 169. Galip Kemali Bey'in hatıralarının kaç cilt olduğu ile ilgili olarak 3 veya 4 cilt olduğu üzerine bir karmaşa göze çarpmaktadır. Kendisi hatıratının 4 cilt olduğunu ileri sürerek hatıralarını anlatırken bu şekilde bahsetmiş ve numaralandırmıştır. Ancak yapılan araştırmalarda hatıratının ikinci cildi olarak gösterilecek isimde bir cilde rastlanmamıştır. Birinci cildinden sonra üçüncü ve daha sonra da dördüncü cildine geçen Galip Kemali Bey'in ikinci cildi diye isimlendirdiği bir hatıratı olmamakla birlikte; birinci cildinde kronolojik olarak memuriyetlerini anlatırken Berlin Sefareti görevinden sonra gelecek olan Atina Sefareti görevi için "…bütün vesaiki ve günü gününe tutulmuş notların ve yapılmış muhaberatın şahadetile tesbit eden kısım, evvelki sene: Türkiye Yayınevi tarafından neşredilen "Canlı Tarihler" in beşincisi ve 400 sahife olarak neşredilmiştir." bilgisini vermiş olması ikinci cilt olarak "Canlı Tarihler" kitabını anlatmak istemiş olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca hatıratının dördüncü cildinde "…tafsilatı teati ettiğimiz notaları aynen havi bulunan siyasi hatıramın 'Canlı Tarihler' serisinin beşinci cildinde teşkil eyleyen 500 sahifelik ikinci cildinde" bilgisini vermiş olması da bu düşünceyi doğrular niteliktedir. Aksi takdirde üçüncü cildi ikinci cilt, dördüncü cildi de üçüncü cilt kabul edilerek hatıralarını 3 ciltte topladığını kabul etmek gerekir. Selim Yapıcı bu konu ile ilgili olarak "Ayrıca Galip Kemali Bey'in hatıratını yayınlanırken sebebini bilmediğimiz bir şekilde yanlış numaralandırdığı kanaatindeyiz. Hatıratın birinci cildinde herhangi bir hata yoktur. Tüm arama ve taramalarımıza rağmen ikinci cilde rastlanmamıştır. Bize göre hatıratının üçüncü cildi ikinci; dördüncü cildi ise üçüncü cildi olmalıdır. Bu da demektir ki hatıratı toplam üç cilttir" bilgisini vermiştir. S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 40. Ayrıca yine bu konuyla ilgili olarak Gotthard Jaschke de makalesinde Galip Kemali Bey'in hatıratının üçüncü cildini ikinci cilt, dördüncü cildini de üçüncü cilt olarak numaralandırıp hatıralarının 3 cilt olabileceği yönünde bir sonuca ulaşmıştır. Bkz. Gotthard Jaschke, "Galip Kemali Söylemezoğlu'nun Eserlerine Toplu Bakış", çev. Cemil Koçak*, Tarih ve Toplum*, Sayı: 3, Mart 1984, s. 76.

735 Hatıratı ile ilgili olarak "Hatıratıma ait evrak 5 büyük (40x25) ve 3 orta hacimde dörder beşer yüz sahifelik ciltler içine yerleştirilmiştir" bilgisini vermiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 10. Hatıratım; "3 büyük 3 orta kıtada toplanmış 2000 sahifeye yakın 4 cilt" bilgisi için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 200. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki belgeler incelendiğinde Galip Kemali Bey'in hatıralarının basımında çeşitli sıkıntılar yaşadığı öğrenilmiştir: Galip Kemali Bey'in 30.9.1951 tarihli yazısıyla maddi imkânsızlıklar yüzünden bastıramadığı hatıratının son iki cildini bastırmak için 1952 bütçesinin kullanılmasına imkân verilmesini istemektedir. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929.(lef 41) Ek 15: Yüksek Başkanlığa. Yine aynı konuda Yüksek Cumhurbaşkanlığına sunulup Genel Kâtipliğin 4/10/1951 tarih ve 3/12069 sayılı tezkireyle Başkanlığa bildirilen hatıratının son iki cildinin basılması için 1952 bütçesinden 5000 lira ödenek konulması dileğinde bulunmuştur. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 40) Ek 17: Milli Eğitim Bakanlığı'na

736 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 164. Galip Kemali Bey 21 eserlerinin listesini hatıratında; eserlerinin ismi, müelliflerinin ismi, neşredildiği tarih ve sayfa sayısı hakkında bilgi veren bir tablo halinde listelemiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 170. Bkz. Ek 16: Eserlerinin Listesi. Ayrıca Başbakanlık Cumhuriyet Arşivindeki belgeler incelendiğinde de birkaç eserinin ismiyle birlikte önemli gördüğü feryadname, talimatname, telgraf vb. ni sıraladığı 15 maddelik bir listeye ulaşılmıştır. Bkz. BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 43) Ek 18: 28.11.50 Tarihli Dilekçeme İade Buyrulmak Ricasıyla Eklenmiş Vesikalar

kitaplar, tarihler ve broşürler yayınlamıştır"[737] diyerek Galip Kemali Bey'in bürokratlığının yanı sıra kaleminin de ne kadar kuvvetli olduğunu anlatmak istemiştir.[738]

3.1. KİTAPLARI

3.1.1. Le Martyre d'un Peuple(Bir Milletin Çektiği Azap) -Roma 1919

Galip Kemali Bey'in Roma'da iken Fransızca olarak kaleme aldığı kitaplarından birincisi olan "Le Martyre d'un Peuple" kitabını Roma'ya gittiklerinde 4 hafta içerisinde yazmıştır. Kitabını; milli davamızı Avrupa'ya anlatmak, İtilaf devletlerinin Türklere neler yaptıklarını, yaptırdıklarını göstermek, sulhun nasıl gerçekleşebileceğini ve şarkta sulhun nasıl oluşturulabileceğini açıklamak amacıyla yazmıştır. Siyaset adamları, tanınmış gazeteler, Paris Konferansı azalarına da kitabını göndermiştir[739] Kitap içerisinde yer alan mektup, telgraf ve belgelerle eser zenginleştirilmiştir. 72 sayfadan oluşan kitabın kapağında yer alan "Türkler adil, acil ve kalıcı bir barış istiyorlar" cümlesi hem kitabın alt başlığını oluşturmakta hem de kitabın ana temasını ortaya koymaktadır.[740]

Galip Kemali Bey'in kitapta bahsettiği konulara gelince; Paris Konferansı'nda Venizelos'un teşvik hatta tertibiyle Sadrazam Ferit Paşa'ya verdiği hakaretle dolu cevabın Türk milletini ne kadar incittiği, Umumi harbe memleketin habersizce sürüklendiğini ve bunu yapanların Osmanlı İmparatorluğu'nu mahvetmeye çalışan

---

737 C. S. Revnakoğlu, *a.g.m.,* s. 18.

738 Ayrıca Gaip Kemali Bey'in eserleri ile ilgili olarak bir başka bilgiye de Fabıo L. Grassı'nin kitabında rastlanmıştır. Grassı "Galip Kemali Bey'in çağın partizan derleme-politik yazılarında hem bilinen hem de az bilinen belgeler vardır" bilgisini vermiştir. Ayrıca Galip Kemali Bey'in 7 Aralık 1920 tarihli II Tempo'da yayınlanan söyleşisi olduğundan bahsetmiştir. Bkz. Fabıo L. Grassı, *İtalya ve Türk Sorunu (1919-1923) Kamuoyu ve Dış Politika*, çevirenler: Nevin Özkan-Durdu Kundakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 231.

739 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 136-137; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 193. Gülayşe Koçak makalesinde kitabın Türkçeye çevirisini "Bir Milletin Kurban Edilmesi" şeklinde belirtmiş, o dönemde Avrupa'da meydana gelen olaylar ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili Türk milletinin düşüncelerini Avrupalılara göstermek amacıyla yazılmış bir eser olduğunu söylemiştir. Gülayşe Koçak, "Galip Kemali Söylemezoğlu" , *Tarih ve Toplum*, Sayı: 29, Mayıs 1986, s. 318. Galip Kemali Beyin eseriyle ilgili olarak ilk baskısının Roma'da 3 Temmuz 1919'da ikinci baskısının 1 Ekim 1919'da yapıldığı ve başlığının Türkçeye "Bir Halka Çektirilen Azaplar" şeklinde çevrileceği bilgisi için Bkz. Y. Akyüz, *a.g.m.,* s. 56.

740 G. Koçak, *a.g.m.,* s. 318. Galip Kemali Beyin bu kitabıyla ilgili olarak; Milli Mücadelenin başlanasıyla birlikte Galip Kemali Beyin de bu davaya katılıp kalemine sarıldığını ve bu eserini meydana getirdiği bilgisi için Bkz. C. S. Revnakoğlu, *a.g.m.,* s. 19.

Çarlık Rusya'sına karşı Dünyanın iki büyük askeri devletiyle yan yana ve büyük bir muvaffakiyet ümidiyle çarpışılacağı için bu ateşe düştüklerini anlatmıştır.[741]

Galip Kemali Bey üç ay sonra(Ekim) kitabını çeşitli eklemeler yaparak yeniden bastı. 1913-1914 senelerinde Yunan Hükümetinin Makedonya Müslümanlarına karşı yaptığı zulüm sonucu Makedonya, Trakya ve İzmir vilayetlerindeki Müslüman ve Rumların mübadele edilmesi konusu söz konusuydu. Bu konu hakkında 1 Temmuz 1914'de Venizelos'a akdettiği ve Yunanistan ile uyuşmazlığın halledilmesi için uygulamadan başka çare olmayan anlaşmayı da ekleyerek yeniden bastı.

Galip Kemali Bey ilk baskısı Temmuz ayında yapılan kitabını bu şekilde genişleterek iki bin nüsha daha bastırmıştır. Kitabını gönderdikten sonra; Fransa'dan, İtalyan Başvekili Mösyö Nitti ile refikasından, Kont Sforza'dan, Kolordu Komutanı General Marini'den, birçok gazete, gazete başmuharrirleri ve siyasetle meşgul ricalden teşekkür mektupları ve Türk milli davasını desteklediklerini bildiren telgraflar aldı.[742]

Gülayşe Koçak makalesinde, Galip Kemali Bey'in kitabında okuyucu kitlesi olarak Avrupalıları hedef aldığını belirtmiştir. Bu düşüncesini, kitapların yabancı dilde yazılmış olması ve yeri geldiğinde kitapta sert ve Avrupalıları suçlayıcı bir dil kullanılmış olmasıyla desteklemiştir. İlk baskısı 3 Temmuz 1919 tarihinde yapılan kitabın 25 Eylül 1919 tarihinde yapılan ikinci baskısında Galip Kemali Bey'in önsözde:

> "Bu broşürü yeniden bastırmanın faydalı olacağını düşündüm…Tüm dünya milletleri Şark'la ilgili meseleleri biraz daha gerçek gözüyle görebilsinler; Osmanlı ulusunun dayanılmaz ızdıraplarını, haklı kaygılarını, ulusal idealini daha iyi tanıyabilsinler ve hayatiyetinin yeni bir kanıtı olan ulusal hareketin baştaki nedenlerini ve kaçınılmaz sonuçlarını nihayet doğru bir şekilde anlayabilsinler diye, bu broşüre bazı belgeler ekledim."

sözlerini, Gülayşe Koçak düşüncesine delil kabul etmiştir.[743] Ayrıca Gülayşe Koçak makalesinde kitabın değerlendirmesini de yapmıştır. Değerlendirmesi şu şekildedir:

---

741 G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 136-137; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 193. Kitabından diğer hatıratında da bahsetmektedir. Bkz. Galip K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım,* s. 261. Kitabına aldığı teşekkür mektupları için Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 3-9. Sabah Gazetesinde; Galip Kemali Bey'in "Le Martyre d'un Peuple" isimli kitabının tenkide uğradığı bilgisine ulaşılmıştır. Bkz. G. Jaeschke, *Kronolojisi*, s. 59.

742 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 224-225.

743 Gülayşe Koçak kitabın hedef kitlesinin Avrupalılar olması konusunu sadece "Le Martyre d'un Peuple" isimli kitabı için değil Roma'da Fransızca olarak kaleme aldığı ikinci kitap olan "L'assasınat d'un Peuple" için de söylemiştir.

"Kitabın aşağı yukarı ilk yarısı, yazarın kendi düşünce ve görüşlerine ayrılmıştır. Yazar, Damad Ferit Paşa'nın Osmanlı Delegasyon Başkanı aracılığı ile Paris Barış Konferansı'nda verdiği moranduma karşılık, Clemenceau'nun 25 Haziran 1919 günü verdiği yanıta çatarak, daha ilk sayfadan okuyucuyu fırtınalı, orasına burasına bol ünlem ve soru işareti serpiştirilmiş yazı üslubunu tattırıyor. Kitabın bu ilk yarısının en etkileyici kısmi yazarın Makedonya'daki Müslümanların durumunu inceleyişi.

Bunu izleyen ve kitabın "Üçüncü Bölümü" başlığını taşıyan kısım, Balkan Savaşı'ndan sonra Yunan hakimiyetine geçmiş olan Müslüman unsurlara yapılan baskıya ve Makedonya, Trakya ve İzmir'deki Müslüman ve Yunan nüfusun değiş tokuşu ile ilgili müzakerelere ilişkin belgeleri içeriyor.

Bunlardan ilki, Bâbıâli'nin Osmanlı Büyükelçilerine yolladığı 26 Mart 1913 tarihli ve Yunan topraklarında yaşayan Müslümanların uğradığı zulmü anlatan genelge-rapordur.

İkincisi, Said Halim Paşa'nın Galip Kemali'ye yolladığı ve Talat Bey'in Yunan göçünün gerçek nedenlerini araştıran soruşturmalarının sonuçlarını bildiren 27 Nisan 1914 tarihli telgraftır…"[744]

Galip Kemali Bey'in kitabını nasıl bitirdiğiyle ilgili bilgi verecek olursak; kitabının sonunda, Wilson Prensiplerinin 14 maddesine yer vermiş bir de dört sayfalık "Türkiye ve Barış" isimli bir bölüm oluşturarak burada "Damad Ferit Paşa'nın, 17 Haziran 1919'da Onlar Konseyi'nce dinlenilmesi sırasında Osmanlı Delegasyon Başkanı'na teslim ettiği ve Türkiye'nin gelecekteki statüsü ile ilgili Osmanlı Devletinin bakış açısını dile getiren memoranduma karşılık, Clemenceau'nun Barış Konferansı adına 25 Haziran 1919'da verdiği sert ve suçlayıcı yanıtının metni" yer almış olduğu görülmektedir.[745]

3.1.2. Ermeniler
-Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2012

Galip Kemali Bey'in Ermeniler ismini taşıyan bu kitabına kapak sayfasında "Sorrento, 20 Ağustos 1920" bilgisi düşülmüştür. Bu bilgiden bu eserinin 1920 senesinde Roma'da "L'assasinat d'un Peuple" ismiyle Fransızca olarak neşredilen

[744] Hükümetlerin birbirlerini suçlayıcı mektupları, 12 Mayıs 1914 tarihli telgrafla Galip Kemali Bey'in Müslüman-Yunan değiş tokuşu konusunu Sait Halim Paşa'ya açması kabulüyle birlikte Venizelos'a bu teklifin belirtildiği bir mektup azılması ile başlayan yazışmalar, Mondros Mütarekesiyle ilgili ayrı bir bölüm olmak üzere yazışmaların yer aldığını belirtmiştir. G. Koçak, *a.g.m.,* s. 319.

[745] Koçak Galip Kemali Bey'in ikinci risalesi olan L'Assassinat d'un Peuple isimli kitabının da aynı şekilde bittiğini belirtmiştir. Bkz. G. Koçak, *a.g.m.,* s. 318-319.

kitabıyla aynı zaman diliminde yazılmış olacağı sonucu çıkmaktadır. Ayrıca bu eserini de Fransızca olarak kaleme almıştır.

Kitap ile ilgili olarak eserin başında verilen bilgilerde;

> "Ekalliyet(azınlık) katliamlarına dair ayrıntılı bir incelemeyi kapsayan işbu seçkin eserde artık bir simge haline gelmiş Şehzadebaşı Karakolu'na haince baskın ve pusu faciasına ait, "çok özel", "ilk kez" gibi geleneksel basın ve yayın üst-başlıklarını fazlasıyla hak eden fotoğraflar da yer almaktadır.
>
> Eseri nadir kılan başlıca unsurlardan biri Fransızca dilinde kaleme alınmış olmasıdır; zira Ermeni katliamlarına dair Fransızca eser bulmak, galiba biraz da çıbanın başının Fransa olmasından olacak hemen hemen imkansızdır."[746]

sözlerinden Galip Kemali Bey'in bu eserinin ne denli önemli sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kitabın içeriğine baktığımızda birinci kısımda; genel bir açıklamadan sonra Wilson ilkeleri, İstanbul'un işgalinden sonra gerçekleştirilen önemli yazışmalardan, Ermeni ve Rus Katliamları, Bitlis-Van ve Hakkari'deki önemli isimlerin yeminiyle harekete geçişlerden, ikinci kısımda; Hizan Kazasına bağlı Horos Köyü, Muş valisi Servet Bey'in zehirlenmesi, Bitlis ve Muş katliamları başta olmak üzere birçok konudan bahsedilmektedir. "Zarar Beyannamesi" başlığını verdiği kısımlarda Bitlis'te harap olan camiler, medreseler, adakhaneler, mektepler, hanlar, hükümet otelleri, savunma birimleri, köprüler, hamamlar, yanan evler gibi Ermeniler tarafından zarara uğratılan alanlar ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Çeşitli istatistiki verileri, hesap özetleri ve

---

746 Galip Kemali Söylemezoğlu, *Ermeniler*, yayına hazırlayan: Cengiz Sezgin, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2002, s. 14. Şehzadebaşı Karakolu'na İngilizlerin baskını gerçekleştirip olay yerini terketmesinden sonra ilk olarak olay yerine giden gazete Tevhid-i Efkâr olmuştur. Kurban edilen dört Türk şehidinin fotoğrafları çekilmiş ancak İstanbul işgal altında olduğundan fotoğrafların yayınlanmasına imkân bulunamamıştır. Bu nedenle çekilen fotoğraflar İtalyan gazeteci Filippucci Guistiniani'ye verilerek İtalyan gazetelerinde yayınlaması beklenmiştir. İngilizler tarafından Tevhid-i Efkâr'ın Başyazarı olan Velid Ebüzziya ertesi gün sorguya alınmış, birkaç kere baskına uğrayan gazetenin matbaasında fotoğrafların asıllarının kaybolduğu öğrenilmiştir. İki hafta sonra Roma'ya dönen İtalyan gazeteci burada "Bâbıâli'yi Gayri Resmi Temsil" vazifesiyle görevli Galip Kemali Bey'e fotoğrafları vermiştir. Galip Kemali Bey bu fotoğraflara 1920 yılında yayınlanan, Sevr Anlaşması üzerine kaleme aldığı "L'Assassinat d'un Peuple" isimli kitabında yer vermiştir. Daha sonra bu fotoğraflar Galip Kemali Bey tarafından Stockholm'den İstanbul'a geldiği günlerde Tevhid-i Efkâr Gazetesi tarafından talep edilmiştir. Ve bu fotoğraflar İstanbul'un işgal kuvvetleri tarafından 2 Ekim 1923 tarihinde tahliye edilişinden üç gün sonra yani 5 Ekim 1923 tarihinde yayınlanmıştır. Gazete bu konuyla ilgili olarak "…İşgalin sona erdiği şu günlerde bu müthiş vaka'nın kanlı deliliği kar'ilerimizin nazar-ı intibahına vaz'edememekten müte'esir idik. O cihetle Galip Kemali Bey'e esasen tarafımızdan alınmış olan bu resimleri tam zamanında gazetemize iade ettiğinden dolayı hassaten müteşekkiriz" sözleri yer almıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Serpil Sürmeli, "Şehzadebaşı Karakolu Baskını ve Olay Mahalline Giren İlk Gazete Tevhid-i Efkar", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı. 45, Bahar 2010, s. 110-115.

oranların yer aldığı eserde birçok vesika da kullanılmıştır. Ermeni ve Rus katliamına ilişkin belgelere yer verilen eser birkaç fotoğraf ile sonlandırılmıştır. Fotoğraflarla ilgili olarak düşülen dipnotta fotoğrafların hikâyesi hakkında;

> " Şehzadebaşı faciasının hemen ardından olay yerine ilk olarak Tevhid-i Efkâr gazetesi girmiş ve işbu resimleri çekmiş ama resimler işgal kuvvetlerinin çengeline takılarak Galip Kemali Bey'in eline geçmiş. İtilaf Devletlerinin 2 Ekim 1923'te İstanbul'u boşaltmasından sonra, Tevhid-i Efkar gazetesi bu fotoğrafları İstanbul'a dönmüş bulunan Galip Kemali Bey'den istemiş ve 5 Ekim 1923'te yayınlamış. Maalesef kendi vatanımızda kendi şehirlerimizin resimlerini bile basmamıza izin vermemişler"[747] sözleri yer almıştır.

3.1.3. Hariciye Hizmetinde 30 Sene (Mutlakiyet-Meşrutiyet ve Milli Mücadele Yıllarında Gördüklerim ve Başıma Gelenler (1892-1922) Birinci Cilt

-Şaka Matbaası, İstanbul 1950

Galip Kemali Söylemezoğlu'nun hatıratının birinci cildini oluşturan bu kitabının içeriği ile ilgili hatıratında verdiği bilgiler şu şekildedir: "Meşrutiyet'ten evvel, Romanya'da Balkan Harbi'nden evvel ve sonra üç defa memuren Yunanistan'da bulunduğum altı senelik vekâyi ile Umumî Harp esnasında iki defa Rusya'daki Memuriyet-i Mahsusa ve Moskova Sefaretime, mütarekeden sonra da Muhtelit Mütareke Komisyonu Reisliğinde ve İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini müteakip istifa ederek evvela hususî sonra yarı resmî, Roma'daki faaliyetlerini ve bunun neticesi olarak başına gelenlere, Stockholm-Kopenhag Sefirliğimdeki çalışmalarıma, hulasa ta Mudanya Mütarekesi'ne kadar içinde yaşadığım bütün önemli vakalara ait tafsilat ve vesaiki cami olacaktır."

Galip Kemali Bey, hatıralarını anlatmaya başlamadan evvel verdiği bilgilerde: "Hatıratımın: İstibdat-Meşrutiyet-Millî Mücadele gibi birbirinden mühim üç devirde tam otuz yıl hizmet ederek "mesleğin" bütün derecelerini kademe kademe aştığım hariciyemizde şahidi veya faili olduğum her çeşit hadiseleri, siyasî teşebbüsât, mükâleme veya şahsî faaliyetlerimi, başımdan geçen türlü acıklı vak'aları havî, ilk günümden itibaren hemen günü gününe tuttuğum notlarım"[748] diyerek açıklamada

[747] G. K. Söylemezoğlu, *Ermeniler,* s. 153.
[748] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.* , c. 1, s. 5-6; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 41-42.

bulunmuştur. Ancak olayları anlatırken kendisinin de ifade ettiği gibi tarih sıralaması dikkate alınmamıştır.

Galip Kemali Bey hatıratının birinci bölümünü oluşturan bu cildi anlatırken memuriyet görevlerini anlatmaya başlamadan önce ailesinin kökeni ile başta babası Ali Kemali Paşa olmak üzere, dedesi Mehmet Teymur Efendi, amcası Ethem Pertev Paşa, büyük biraderi Necmettin Kemali Bey ve Süleyman Şefik Paşa hakkında bilgi vermiştir.[749] Galip Kemali Bey aile üyeleri hakkında bilgi verirken aynı zamanda yer yer fotoğraflarına da yer vererek okuyucuları görsel anlamda da bilgilendirmiştir.

Galip Kemali Bey ailesi ile ilgili faslı bitirdikten sonra Bükreş Sefareti Başkâtipliğinden başlayarak, Atina Sefareti Müsteşarlığı, Berlin Büyükelçilik Müsteşarlığı, Tahran Sefareti Vekâleti, Heyet-i Murahhasa ile memuren Petrograd'a gidişi ile gerçekleşen Petrograd memuriyetini anlatmıştır. Bu memuriyetleri döneminde yaşanan olayları, diğer devletlerle ilişkileri, ittifak müzakerelerini, Balkan Harbi, Atina Muahedesi müzakerelerini, başına gelenleri, tayin-azillerini, verilen nişanlar ve benzeri konuları yer yer fotoğraflarla süsleyen Galip Kemali Bey kendi bakış açısıyla döneme ışık tutmuştur. Sefir olarak kendisine; Hariciye Nezareti, Padişah, Sadrazam ya da diğer devlet başkanları veya sefaretlerinden gönderilen belgeler ile kendi yazarak gönderdiği belgelere de yer vermiş vesikalarla zenginleştirmiştir.

Galip Kemali Bey'in hatıratının birinci cildinde, memuriyetleri kronolojik olarak düşünüldüğünde 1912-1913 yılları arasında bulunduğu Berlin Büyükelçiliği Müsteşarlığı görevinden sonra 1916 yılına kadar bulunduğu Atina Sefareti görevinin gelmesi gerekirken Tahran Sefareti Vekâletini anlatmıştır. Ancak bu konuda okuyucuların kafasında bir karışıklık oluşması ihtimalini düşünerek Berlin'deki görevinin sona erdiğini belirttikten sonra Atina Sefareti görevinin geldiğini ve bu kısmın "Türkiye Yayınevi tarafından neşredilen "Canlı Tarihler" in beşinci cildinde 400 sahife olarak neşredilmiş"[750] olduğu bildirerek okuyucuyu bilgilendirmeyi ihmal etmemiştir.

[749] Bu isimler hakkında ayrıntılı bilgi tezin birinci bölümünde yer almaktadır.
[750] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.* , c. 1, s. 400.

3.1.4. 30 Senelik Siyasî Hatıralarımın Üçüncü ve Son Cildi: Brest-Litovsk Muahedesinin İmzalanmasını Müteakip Moskova Sefirliğim (1918–1922) -Ülkü Matbaası, İstanbul 1953

Galip Kemali Bey, hatıratının bu cildinde Brest-Litovsk Antlaşması imzalandıktan sonra Moskova'ya Büyükelçi olarak tayin edilişini, Moskova'ya gitmeden önce İstanbul ve Berlin'de yaşadıklarını ve Moskova memuriyeti boyunca yaşanan gelişmeleri tezimizin ikinci bölümünde görüldüğü gibi ayrıntılı olarak anlatmıştır. Rusya Müslümanlarının yaşadıkları, Türkistanlı Müslümanlarla gerçekleştirilen temasları, Kont Mirbach'ın öldürülmesi hadisesini, müttefikleri Almanlar ile birlikte hareket ettiklerinden Moskova'yı terk etmeleriyle Galip Kemali Bey'in de Moskova memuriyetinin son bulması anlatılmıştır.[751]

Galip Kemali Bey hatıratında "İşte 1918 senesinde Petrograd ve Moskova'da kanlı ihtilaller, türlü entrikalar ve facialar içerisinde devlet ve yüce milletimin menfaatlerini, akıl ve kudretim erdiği mertebede muhafaza ve müdafaa etmek saadet ve şerefine mazhar olduğum sekiz aylık hadiselerin tafsilatı burada bitti" sözleriyle Petrograd ve Moskova faslını bitirmiş ayrıca "Bundan sonraki fasıllar evvela şanlı Türk tarihinin kaydetmediği facialarla dolu mütareke devresine ait notlar Başımıza Gelenler Başlığı ile neşredilmiştir"[752] bilgisini vererek bu tarihler hakkında bilgi içeren bir eserinin daha olduğundan haberdar ederek başvurulmasını istemiştir.

Galip Kemali Bey bu eserinde Moskova memuriyeti kısmını sonlandırdıktan sonra "Meşum Mütareke ve Şanlı Milli Mücadele Devresi" başlığıyla ikinci bir bölüm açmıştır. Bu bölümde de İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa etmesi, Şûra-yı Saltanatta verdiği beyanatın Damat Ferit Paşa tarafından kötü muamele görmesine neden olması, gayr-i resmî temsilci sıfatıyla İstanbul'dan uzaklaştırılmasını ve Roma'ya gönderilmesini anlatmıştır.

"Le Martyre d'un Peuple" isimli kitabının yazılması, Venizelos ile yapılan görüşmenin ayrıntısı, İtalyan-Türk Şirketi çalışmaları, İstanbul'un işgali üzerine yazılan feryadnamesi, San Remo Konferansı sırasında katılımcılara bir takım bilgiler verdiğini, Mevlana Mehmet Ali ile temasları ve kendisinin konferansta dinlenmesi için aracılık

751 Selim Yapıcı da bu konuda eserinde bilgi vermiştir. Bkz. S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 41.
752 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 152.

yapma çalışmaları hatıratının bu cildinde bahsettiği diğer konulardır. İtalyan-Osmanlı Ticaret Odası teşkili çalışmaları, kendisi aleyhinde gerçekleştirilen çalışmalar ve yayınlanan haberlerden bahsederek bu haberler ve haberlere verdiği cevaplara da yer vermiştir. Edirne'de toplanan büyük kongre kararıyla Trakya hukukunu müdafaa için mebus olarak görevlendirildiği ifade etmiştir. Tard cezasına çarptırılması, Mustafa Kemal tarafından Ankara'ya davet edilmesi, Sevr Anlaşması üzerine ikinci kitabını neşretmesi daha sonra Tevfik Paşa'nın sadarete gelmesiyle birlikte rütbesi iade edilerek "yegâne münhal" kaydıyla Stockholm- Kopenhag memuriyetiyle görevlendirilmesi gibi pek çok olay ayrıntıyla anlatılmıştır.

Galip Kemali Bey'in hatıratının bu cildinde birinci cilde göre tarih kullanımının ön planda olduğu, kronolojiye daha fazla dikkat edildiği, tarihlerle birlikte o tarih içerisinde yaşanılan olayların anlatılması durumu göze çarpmaktadır. Birinci ciltte de olduğu gibi gerek kendisine gelen gerek kendisinin gönderdiği mektup, telgraf ve benzeri pek çok vesika kullanılmıştır. Yer yer fotoğraf kullanımıyla da eser fotoğraf ve vesikalarla süslenmiştir. Ayrıca eserinin bu cildinde Başımıza Gelenler kitabından bazı bölümlere de yer veren Galip Kemali Bey ayrıca bazı kısımlarda bu eserine başvurulmasını da tavsiye etmiştir.

3.1.5. Hariciye Hizmetinde 30 Sene: Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Millî Mücadele Yıllarında Şahidi veya Âmili Olduğum Hadiselere Ait Vesikalar (IV. Cildin Son Kısmı 1892-1922)

-Maarif Basımevi, İstanbul 1955

Galip Kemali Bey, hatıratının son bölümünü oluşturan bu ciltte üçüncü ciltte değindiği pek çok hatırasını yinelemiştir. Galip Kemali Bey bu ciltte içindekiler bölümünde de görüldüğü gibi; son dönemde Roma'daki faaliyetlerinden, Damat Ferit Paşa tarafından San Remo Konferansı'nda Lloyd George'a yazdığı mektup nedeniyle "rütbe-i sefaretinin" düşürülmesinden bahsetmiştir.

Bombay'da oluşturulan Hint Müslümanlarının Reisi Mevlana Muhammed Ali'yi Londra'dan Roma'ya davet ederek Papa V. Pie ile görüşmesini sağlaması ve görevinden uzaklaştırılan bir sefir olarak Otel Boston'daki dairesinde Millî Mücadeleye hizmet etmeye devam ettiğini belirtmiştir.

Hariciye Vekili Ahmet Muhtar Bey'den kendisine bir vazife verilmesi hakkında isteklerini sürdürdüğünden, Tevfik Paşa'nın sadarete gelmesiyle 'rütbe-i sefareti' nin iade edilerek "yegâne münhal kaydıyla" gönderildiği Stockholm-Kopenhag Sefaretinde faaliyetlerini sürdürdüğünden bahsederek sonraları TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya sunduğu siyasî raporlarından söz etmiştir.

Bombay'daki cemiyetle sıkı temaslarının sonucunda önemli oranda hem malzeme hem de nakit olarak yardımlar elde edildiğinden ve konuyla ilgili olarak TBMM Riyaset-i Celiliyesine bir takım siyasî raporlar gönderdiğinden bahseden Galip Kemali Bey, Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'den bu konuda takdir ve teşekkür ile aynı zamanda vazife verildiğini haber veren bir mektup almış olması vesaire birçok konuda bilgi vermiştir.[753]

Galip Kemali Bey hatıratının bu cildine; aile büyüklerinden babası Ali Kemali Paşa, damadı Hüsrev Gerede'nin babası, ikinci ve dördüncü ordular kumandanı Ferik Mehmed Ali Paşa ve kayınpederi Mustafa Rauf Paşa'nın resimlerini koyarak başlamıştır. Yazdığı "Le Martyre d'un Peuple" ve "L'assassinat d'un Peuple" isimli kitapları gönderdiği kişilerden gelen teşekkür mektuplarına yer vermiştir. Resimler ve vesikaları bu ciltte de kullanan Galip Kemali Bey ayrıca çeşitli liste ve ayrıntılara; "Ziyaret Edilecek Madamaların Listesi, Sefirlerin Vazifeye Başlayınca Yapacakları Resmi Vizite Listesi, Davetlilerin Listesi, Berlin'den İstanbul'a Seyahat Masrafı,…" yer vermiştir. Ayrıca bu ciltte eserlerinin isim, müellif, neşredildiği birim ve sayfa sayılarından oluşan bir tablo da bulunmaktadır.[754] Kendisi hakkında gazetelerde yer alan haberlere de yer veren Galip Kemali Bey yer verdiği "Sonsöz" ile hariciyeye girdiği 1892 tarihinden itibaren yaşananları kısaca özet geçtikten sonra hatıratını sonlandırmıştır.[755]

Galip Kemali Bey hatıratının bu cildini o dönemde Maarif Vekili bulunan Celal Yardımcı yardımıyla Maarif Matbaasında bastırmayı başardığını belirtmiştir. Ayrıca hatıratında yer alan "…ümidi istikbalimiz ve yurdumuzun müstakbel hakimi olarak yetişecek gençlerimizin tetkik nazarlarına arz etmek şeref ve saadetine 82 yaşımı idrak

753 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 41-42.
754 G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 170.
755 Hatıratta anlatılanların ayrıntısı ikinci bölümde ilgili konu başlığında ayrıntısıyla işlenmeye çalışılmıştır.

ettiğim gün neşretmekle duyduğum hazzı vicdani ve fahri sürura nihayet yoktur" sözleriyle 82 yaşına bastığında neşredilmiş olduğu bilgisini vermektedir.[756]

3.1.6. Başımıza Gelenler: Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondros'tan-Mudanya'ya(1918-1922)
-Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939

İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasından Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasına ardından İtilaf Devletleri Anadolu'yu işgale başladı. Osmanlı Devleti'nin neredeyse her yerine işgal girişiminde bulunulurken İtilaf Devletleri yetkilileri bir yandan da Türk halkına çeşitli eziyetlerde bulunmuştur. İzmir de Yunanlılar tarafından işgal edilmişti ve pek çok yerde protesto amacıyla mitingleri tertip edilmeye başladı, işgalleri protesto eden telgraflar çekildi. İtilaf Devletlerinin gerçekleştirdiği işgaller, Türk halkının maruz kaldığı eziyetler milletin bir araya gelerek Millî Mücadele hareketinin oluşumunu ve gelişimini sağladı. Galip Kemali Bey de bu milli hareketin ve milli mücadelenin içerisinde yer alan biri olarak 1918-1922 yıllarını kapsayan eserini içinde bulunduğu olayları değiştirmeyerek kendisinin deyimiyle "bir fotoğraf doğruluğu ile" anlatmaya çalışmıştır. Eserini okuyucularına sunarken 3 milli amacı olduğunu söyleyen Galip Kemali Bey bunları şöyle sıralamıştır:

> "Birincisi; o pek can yakıcı hatırası kıyamete kadar hafızamızdan silinmeyecek olan uzun mütareke senelerinde başımızdan geçen facialardan Muhtelit Mütareke Komisyonu reisliği sifatiyle bildiklerimi sizlere ve sizden sonrakilere bildirmek.
>
> İkincisi; çektiğimiz acıları hakikaten unutturacak emsalsiz bir zafere ne yolsuzluklar azap ve fedakârlıklar pahasına erdikten sonra bütün vatan evlatlarının tıpkı mücadele senelerinde olduğu gibi elele verip daha iyi olmak ve millî birlikten ayrılmamak gayelerine doğru aynı azim ve iman ile yürümelerini kolaylaştırmak, aynı zamanda sevgili meslektaşlarıma karşı da şükran borcumu yerine getirmek için siyasî cephede sırf vatan aşk ve muhabbeti ile karınca kararınca çalıştığım seneler zarfında Avrupa'da bulunan küçük büyük yurttaşlarımızdan bu mübarek gazâya yardım etmiş olanları hürmetle yad eylemek".
>
> Üçüncüsü; içinde yaşamış olduğum bir takım mühim siyasî vakaları sırası ile şerhederek, bunların tarafınızdan muhakemesi neticesinde ileri, daima daha ileri gitmemiz yolunu göstermek şeref ve mesuliyetini taşıyacak sizleri, ey genç ve temiz yüzlü ve özlü evlatlarımız, kendiliğinizden hükümler çıkarmanızdır."[757]

---

[756] G. K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 220.
[757] G.K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 3-4; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 43-44.

Galip Kemali Bey hatıratında üçüncü cildinde bu eserinden bahsederek Petrograd ve Moskova memuriyeti sonrasında "şanlı Türk tarihinin kaydetmediği facialarla dolu mütareke devresine ait notların on sene evvel Kanaat Kütüphanesi tarafından "Başımıza Gelenler" başlığı ile neşredilmiştir" sözleriyle bilgi vermiştir.[758]

Başımıza Gelenler isimli eserinde anlatacaklarını;

> "Ve o tarihte en büyük düşmanımız Lloyd George'un, dost olması mukadder iki büyük milletin hakiki menfaatlerine aykırı olarak başımıza saldırdığı düşmanın güvendiği bütün bir 'husumet dünyasına' karşı hiçbir millete nasib olmamış bir zafere varıncaya kadar devam eden "Milli Mücadele" yılları esnasında bir naçiz faaliyetimi bütün vesikalarıyla tespit edecektir.
>
> En kara günlerimizde sarsılmamış bir imanla Türk milletinin mutlaka erişeceğini iddia ve ilan ettiğim zaferden sonra Hikmeti Hüda biz de yurdumuzda her devirde hortlayan garez, haset ve ihtiras cadısının gizli ve açık insafsız ve hayasızca aleyhimde çevirdiği entrikalar neticesini bunların hatimesi olarak bu sefer! " Başımıza Gelenler" başlığı altında hülasatan Yüce ve kadirşinas milletimizin ibre, basiret ve şaşmaz takdirine olanca çıplaklığı ile arz edeceğim."[759]

sözleriyle açıklamıştır.

Galip Kemali Bey, Muhtelit Mütareke Komisyonu Başkanlığında bulunduğu sekiz buçuk aylık dönem boyunca 19 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalinin ardından istifa etmesine kadar geçen olayları ve belgeleri,[760] İtilaf devletlerinin yolsuz hareketlerini, İstanbul'un işgalini, işgalin etkilerini ve daha birçok olayla birlikte Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasına kadar geçen süre boyunca içinde bulunduğu tüm olayları vesikalarla birlikte bir tablo gibi canlandırmaya çalışmıştır.

Revnakoğlu da makalesinde Galip Kemali Bey'in bu kitabı ile ilgili olarak en önemli kitabının bu olduğunu söylemekle birlikte;

> "İnkılap tarihimizle ilgili olayları inceleyen Başımıza Gelenler: Fazıl hemşehrisi Karacehennem oğullarından Mehmed Ârif Bey merhumun aynı isimli eserini hatırlatır. Kıymeti ve

---

758 Galip Kemali Bey, Başımıza Gelenler başlıklı kitabının sonunda yazdığı tarihle ilgili olarak on beş yıl önce yazdığını ancak şimdi (1939) neşredilmesinin mümkün olabildiğini, bir harfini dahi değiştirmeden aynen neşrettirdiğini belirtmiştir.

759 Bu bilgiler; Teşvikiye Demirağa Apartmanı 2'de yazılmıştır.(22-10-1948) G.K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 152-153.

760 G.K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 165,187.

konusu bakımından onun devamı sayılır. İşgal felaketinin ve mütareke yıllarının çok açıklı, elemli hatıralarını açıklar; gizli kalmış vesika ve tezkireleri önümüze serer"[761] bilgisini vermiştir.

3.1.7. Siyasi Dağarcığım
- Ekiciğil Matbaası, İstanbul 1957

Galip Kemali Bey'in, Siyasi Dağarcığım ismini taşıyan bu eseri 1957 yılında Ekiciğil Matbaası tarafından yayınlanmıştır. Galip Kemali Bey bu eserinde Tasvir-i Efkâr başta olmak üzere çeşitli gazetelerdeki 1925-1953 yılları arasındaki yazılarını bir araya toplayarak okuyucularına sunmuştur. Tasvir-i Efkâr gazetesinde çıkan yazıları dışında Servet-i Fünun, Millet, Her Ay, Yarım Ay ve Resimli Ay'da yayınlanan yazıları, vermiş olduğu bir nutuk hakkındaki yazı ve eline geçen vesikayla ilgili bilgilerden oluşmaktadır.

Galip Kemali Bey'in diğer hatıratında yer alan bilgilerden bazıları bu eserinde tekrarlanmış olsa da bu eseri makaleler şeklinde olduğundan diğer eserlerine göre daha farklı bir çalışma ortaya çıkarılmıştır. Siyasi tarih ve hatıratında bahsettiği konular dışında "Diploması ve Diplomatlık" isimli yazısı gibi farklı konulara değinmiş olduğu, önemli bir diplomat olan Galip Kemali Bey'in diplomasi tarihi hakkında bilgiler vermek gibi okuyucuya yeni şeyler katmaya çalışmakta olduğu da görülmektedir.

Galip Kemali Bey önsözde; eserini istikbal ümidi ve vatanın gelecekteki sahibi olarak gördüğü gençliğe armağan ettiğini belirtmiştir. Ayrıca eseri ile ilgili olarak:

> "Bu her sazdan çalan 'Siyasî Dağarcığım' başlıklı son eserime:
>
> Mutlakıyet, Meşrutiyet ve bilhassa, dünyayı hayretlere düşüren 'Millî Mücadele' devirlerini kaplayan, tam 30 yıl cansiperâne nâçiz hizmetlerle mesleğin en kıdemli bir sefiri olabilmek şeref ve saadetiyle mübahi bulunduğumu ebedî şükranı olmak üzere: 'hılkat-ı âlem' kadar eski olan "diplomasi ve diplomat" lığın nasıl ve ne zaman başlayarak, ne şekilde inkişaf ederek, mes'ut sâliklerine ne ağır kutsal vazifeler tahmil ve emanet eylediği hakkındaki tarihî tedkikât ve bizzat nâçiz tecrübe ve candan tavsiyelerimi ihtiva eyleyen tedkikâtımla başlıyorum... Şaşmaz bir sa'yi-gayret yorulmak bilmeyen bir sebat sayesinde yetişmek azmi onlardan, ilham ve necat yollarını açmak da: Vacîbü'l vücûd hazretlerinin takdirât-ı ilâhiyesinden muntazar ve mütemennâdır."

[761] C. S. Revnakoğlu, *a.g.m.,* s. 18. Ayrıca kitabın çıkışı ile ilgili gazete haberi için Bkz. *Cumhuriyet,* 30 Temmuz 1939, s. 8. Bkz. Ek 19: Başımıza Gelenler

şeklindeki ifadelere yer vermiştir.[762]

3.1.8. Canlı Tarihler: Atina Sefareti(1913-1916) -Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946

Galip Kemali Bey'in hatıralarının önemli bir kısmını oluşturan bu kitabında oldukça değerli bilgi ve belgelere yer vermiştir. Hatıralarını anlatmaya başlamadan önce başta kendisinin olmak üzere, Atina Sefareti Heyeti, Hariciye Nazırı Halil Bey ve Venizelos'un resimleriyle eserine başlamıştır. Sonrasında eski ve yeni harflerle el yazısını, Atina'ya giderken Sadrazam Sait Halim Paşa tarafından kendisine verilen salâhiyetname metnini, Cemaat-i islamiye mümessilleri tarafından imzalatılan vesika ile Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'nın kendisine verdiği mektubun metnini koyan Galip Kemali Bey bunlardan sonra hatıralarını anlatmaya başlamıştır.

Galip Kemali Bey'in hatıratının birinci cildinde bu eseriyle ilgili olarak, birinci cildi anlatırken de belirtildiği gibi çeşitli bilgiler verilmiştir. Galip Kemali Bey bu eserinin içeriği ve neşri ile ilgili olarak hatıratının birinci cildinde;

> "…Venizelos'un : "Azizim! Maalesef geç geldiniz. Artık sizin askeri yardımınıza ihtiyaç kalmadı" cevabını vermesi üzerine sulh müzakeratına memur murahhas olarak tayin edildiğim, Atina muahedesini imzaladıktan sonra Yunanistan'a sefir tayin olununca derhal adalar meselesini ele alarak 9 Teşrinisani 1916 Fransız Amirali tarafından dört müttefik devlet sefiri Atina'dan nasıl çıkarıldığımızı, hulasa Cihan Harbi sırasında makul bir şekilde sahillerimize yakın adaların Hakimiyet-i Osmaniye altına girmesine razı olunması yolunda ne kadar uğraştığımı, bütün vesaiki ve günü gününe tutulmuş notların ve yapılmış muhaberatın şahadetile tesbit eden kısım, evvelki sene: Türkiye Yayınevi tarafından neşredilen "Canlı Tarihler" in beşincisi ve 400 sahife olarak neşredilmiştir." bilgisini vermiştir.[763]

Galip Kemali Bey eserine Berlin'den Atina'ya gidişiyle başlamaktadır ve eserinde de bunla ilgili olarak "Galip Kemali Söylemezoğlu, bu kısma Berlin Maslahatgüzarı iken Sadrazam Sait Halim Paşa'ya Bulgarlara karşı Yunanistan'la bir ittifak yapılması hakkındaki teklifinin kabul edilmesi üzerine gizli olarak Atina'ya

---

762 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 2; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 45.

763 Galip Kemali Bey, Canlı Tarihler kitabıyla birlikte "Vatan Hizmetinde 30 Yıl" serlevhalı bu eser tamamlanmıştır bilgisini vererek hatıralarının bu eserle bütünlük kazandığını belirtmiştir. G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 400. Galip Kemali Bey'in bu eseriyle ilgili olarak Ali Birinci kitabında; "Hatırat dizileri arasında en dikkate değer olanı ve bilhassa I. ve II. Meşrutiyet devirlerine dair kıymetli bilgiler ihtiva eden Türkiye Yayınevi(sahibi Tahsin Demiray) Canlı Tarihler dizisidir" dedikten sonra bu dizide hatırası basılmış isimler arasında Galip Kemali Bey'in de ismine yer vermiştir. Ayrıca Selek Yayınlarında da Galip Kemali Bey'in hatıralarının neşredildiği bilgisini eklemiştir. Bkz. Ali Birinci, *Tarih Yolunda: Yakın Mazinin Siyasi ve Fikri Ahvali*, Dergah Yayınları, İstanbul 2012, s. 22-23.

gönderilmesi için, Haziran 1913'te alelâcele İstanbul'a çağrılmasıyla başlamaktadır"[764] notu düşülmüştür. Galip Kemali Bey'in eserini kendi içerisinde iki kısıma ayırdığını söylemek mümkündür. Çünkü; "Berlin'den Atina'ya" başlığıyla hatıralarını anlatmaya başlayan Galip Kemali Bey 1913-1914 yılları arasındaki olayları anlattıktan sonra "Birinci Cihan Harbi Atina 1914-1919" başlığıyla bu defa 1914-1916 yılları arasındaki olayları anlatılmıştır. Her ne kadar kullandığı ikinci başlık için 1914-1919 tarih aralığını yazmış olsa da eserinde Atina'dan ayrılışına kadar yani 1916 yılına kadar geçen süreci anlatabilmiştir.

Galip Kemali Bey bu eserinde; Adalar meselesi, Dedeağaç meselesi gibi sorun teşkil eden bölgelere yönelik gerçekleştirilen çözüm arayışları içerisinde üstlendiği rolü ortaya koymaya çalışmıştır. Atina Muahedesinin imzalanma süreci ve muahedenin maddelerini ayrıntılarıyla anlatmıştır. Her yerde kolay kolay rastlanılmayacak bir bilgi olan mübadele teklifi "Galip Kemali Bey, tarafından teşvik edilen Aydın Vilayeti'ndeki Rumlara karşılık Makedonya'daki Müslümanların gönüllü değiş-tokuşu hakkındaki 18-28 Mayıs 1914 tarihli nota teatisi"[765] nde bulunmuştur.[766] Mübadele sürecinde yaşanan gelişmeleri tüm ayrıntısıyla anlatmaya çalışmıştır. Daha sonra Birinci Cihan Harbi döneminde Atina'yı da ele alan Galip Kemali Bey Yunanistan'ın bu süreçte tarafsız kalmasının iki devlet arasındaki ilişkiler açısından önemini ortaya koyarak üstlendiği zorlukları da gözler önüne sermiştir. 1916 yılında Atina'yı terk edene kadar başına gelenleri, yaşanan olayları, vesikalar, mektuplar, raporlarla birlikte tüm ayrıntılarıyla anlatmaya çalışarak Atina'da 1913-1916 yılları arasında yaşananları bütün gerçekliğiyle ortaya koymaya çalışmıştır.

3.1.9. Yok Edilmek İstenen Millet(L'Assassinat d'un Peuple) -Selek Yayınları, İstanbul 1957

Galip Kemali Bey 1920 yılında Fransızca olarak kaleme alıp 1957 yılında Selek Yayınları tarafından Türkçesi neşredilen kitabının önsözünde; okuyucularına seslenerek kitabını ne zaman kaleme aldığını, kitabın yazılma amacını, içeriğini ve bu kitabın yazılması sonucunda başına gelenler hakkında bilgi vermiştir:

764 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 5.
765 G. K. Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler*, s. 88, 102; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 37.
766 Galip Kemali Bey mübadele-i ahali fikrini ilk defa ortaya atan kişi olduğunu savunmuştur. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi tezin 2. Bölümünde "Atina Sefareti" kısmında anlatılmıştır. Ayrıca kitabın yeni çıkanlar olarak gazetedeki tanıtımı için Bkz. *Cumhuriyet*, 22 Haziran 1947, s. 3. Ek 20: Canlı Tarihler

"…bu eser, 1920 senesinde Roma'da "L'assasinat d'un Peuple" ismiyle ve Fransızca olarak neşredilmiştir.

Türklüğün en karanlık günlerinde kaleme alınıp, Birleşik Amerika Devletinin ve bütün Avrupa devletlerinin reislerine, hükümet ricaline, siyasi partilerine, şöhretli mareşal ve generallerine, gazetelerine gönderilen bu kitapta bir Türkün acı haykırışı duyulmaktadır.

… Sevres muahedesini imzalamaları, bu kitabın yazılmasında başlıca amil olmuştur. Damat Ferit Paşa ise, Osmanlı hariciyesine mensup bir sefirin bu şahsi teşebbüsünü suç telakki ederek, Galip Kemali Söylemezoğlu'nun memuriyetine son vermiştir.

"L'assasinat d'un Peuple" Türkiye'de Türkçe olarak 37 sene sonra ilk defa neşredilmektedir. Muhterem müellifin izniyle esere "Yok Edilmek İstenen Millet" adı verilmiştir.

Yeni nesil bu kitapta Türk milletinin nasıl yok edilmek istediğini eski bir büyük elçinin gözünden okuyacaktır."[767]

Galip Kemali Bey, Sevr Anlaşması'nın imzalanması üzerine kaleme aldığı kitabıyla ilgili olarak hatıratında;

"Lloyd George'nin birbirini tutmayan bütün nutuklarıyla kendisini ilzam eden o gaddarane muahedenin metinlerini tahlil ederek bizi diri diri mezara gömmeği istihdaf eyleyen gayri insani hükümlerini tenkit eyleyen ve Şarkta hakiki sulhun hangi şartlar altında teessüs eyleyebileceğini gösteren bir müdafaanamedir. Bütün devlet ve millet meclisleri reisleriyle, Başvekil ve parlamento azalarına, matbuat erkanına, belli başlı siyasileriyle gönderilmiş, İtalya kralı tarafından Başvekil vasıtasıyla ve birçok ricali devletinde takdim ve teşekkür cevabını almakla mübahi olmuşumdur…" sözlerini sarf etmiştir.[768]

Galip Kemali Bey kitabının ilk iki paragrafında;

"Sosyal ve siyasi cürümlerin en korkuncu 10 Ağustos 1920 günü işlenmiştir-hem de adalet, insanlık ve bundan sonra milletlerin varlıklarını ve ilişkilerini sözüm ona yönetecek olan en kutsal prensipler adına:

Şark'ın en soylu ve en yiğit milletlerinden biri, varlığı boyunca özgür olmuş olan Türk milleti, egemenliğine doğuştan var olan hoşgörüsünü ve sınırsız gönül yüceliğini eklemiş olan ve

767 G. K. Söylemezoğlu, *Yok Edilmek İstenen Millet*, s. 6. Yahya Akyüz de makalesinde bu kitapla ilgili olarak yazılışının Sorrento'da 20 Ağustos 1920'de yapıldığını, 76 sayfadan oluşan kitapta; istatistikler, grafikler ve haritalar yer aldığını belirterek 1957 yılında Türkçeye çevrilerek yazar tarafından "Yok Edilmek İstenen Millet" isminin verildiği bilgilerini vermiştir. Y. Akyüz, *a.g.m.,* s. 56. Ayrıca kitabın kapağı ve ilk iç sayfa resmi için Ek 21: L'Assassinat d'un Peuple Kapak ve İlk İç Sayfa Resmi

768 G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 450-451; G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler,* s. 253-254. Ayrıca bu konuyla ilgili olarak tezin ikinci bölümünde de bilgi verilmiştir.

bin yılı aşkın zamandır üç kıta üzerinde egemenlik sürmüş olan o millet, siyasi özgürlüğünü ve ulusal bağımsızlığını ansızın yitirmiştir!...

Ve soğukkanlılıkla önceden düşünülmüş ve halkların özgürlüğü ve hakkı için mücadele ettikleri savında olanlarca dikkatle hazırlanmış olan bu iğrenç eylem, dünyanın en tanınmış sahtekarlarınca yapılan, en ince tarzda işlenerek oluşturulan muhteşem salonlarında karara bağlanmıştır…" sözleriyle acıklı bir giriş yapmıştır.[769]

Galip Kemali Bey kitabında oldukça önemli bilgiler vermiş ve vesikalar kullanmıştır. Lloyd George tarafından 17 Aralık 1917'de ve San Remo Konferansı'nın neticeleri hakkında 30 Nisan 1920'de Avam kamerasında söylediği bir nutuk[770] yer almıştır. Galip Kemali Bey'in vermiş olduğu San Remo ve Paris Konferanslarının metinleri yer almaktadır. San Remo Muhtırasıyla ilgili kısımda "1 Mart 1914 tarihi itibariyle İstanbul, Edirne, Adana, Trabzon, Erzurum ve Van'daki Müslüman, Yunan ve Ermeni nüfusla ilgili istatistikler verilmekte ve bunlar yorumlanmaktadır; Sadrazam Salih Paşa ve Sefa Bey ile karşılıklı nota teatileri ve mektuplaşmaları; 1918'de savaşın bitimine doğru Adana vilayetindeki çeşitli nüfuslara ait ayrıntılı istatistiki tablo"ya yer verilmiştir.[771] Galip Kemali Bey Sevr Anlaşması'nı bölüm bölüm ele almış, maddelerini inceleyerek tutarsızlıkları ortaya koymaya çalışmıştır. Yunanlılar tarafından İzmir ve civarında yaşanan işgaller hakkında müttefikler tarafından oluşturulan komisyon raporu, Paris Konferansı ve bütün dünya başvekâletlerine gönderilen nota olsun grafiklerden dahi yararlanan Galip Kemali Bey birçok belge kullanarak anlattıklarını desteklemiştir. Vesikalar kısmında[772] önemli belgelere yer vererek eserini sonlandıran Galip Kemali Bey kitabının sonuna İstanbul'un işgali döneminde İngiliz askerleri tarafından kurban olan askerlerle ilgili fotoğraflara yer vermiştir.

3.1.10. Gotthard Jaschke Tarafından Eserlerinin Değerlendirilmesi

Galip Kemali Bey'in anıları ile ilgili olarak Gotthard Jaschke makalesinde bu anılarda "başka yerde bulunması çok zor ya da imkansız olan tarihsel belgeler içerdiği"

---

769 G. Koçak, *a.g.m.,* s. 319.

770 Lloyd George, evvela: "San Remo konferansının mütarekeden sonra akdedilen bütün konferanslardan daha verimli olduğunu ve anlaşmazlıkların ve şüphelerin ortadan kalkması dolayısıyla alınan neticelerden bütün dünyanın memnun kaldığını belirtmiştir. Bkz. G. K. Söylemezoğlu, *Yok Edilmek İstenen Millet*, s. 24.

771 G. Koçak, *a.g.m.,* s. 319-320.

772 "İngiliz Başvekili Lloyd George'a Gönderilen Mektup, Siyasi Bir Şahsiyetin İstanbul'dan Yazdığı 28 Mart 1920 Tarihli Mektup, Adana Vilayetinin İşgalinden Sonra Yapılan Tecavüzleri ve Mezalimi ve Müslüman Halkın Acıklı Durumunu Hülasa Eden Muhtıralar, Wilson Prensipleri, Devamlı Bir Sulh İçin Tatbik Edilecek Başlıca Dört Prensip, Türkiye ve Sulh" isimli vesikalardır. G. K. Söylemezoğlu, *Yok Edilmek İstenen Millet*, s. 72-90; G. Koçak, *a.g.m.,* s. 320.

bilgisini vermiştir. Bu belgelere örnek olarak mübadele konusuna değinmiştir. Bu noktada önemli olan belge;

> "Venizelos'un 1913 yılının Haziran ve Temmuz aylarında Alman desteği ile elde etmeye çalıştığı Bulgaristan'a karşı Osmanlı-Yunan savunma ittifakı tasarısıdır. Galip Kemali Bey tarafından teşvik edilen, Aydın Vilayetindeki(İzmir) Rumlara karşılık Makedonya'daki Müslümanların gönüllü değiş-tokuşu hakkındaki 18-28 Mayıs 1914 tarihli nota teatisi de ilginçtir. Sadrazam Sait Halim Paşa söz konusu projeye Trakya'yı da dahil etmek istemiş ve Venizelos da bunu ilke olarak kabul etmiştir. Ancak Ege Adaları üzerinde bir anlaşma olmadığı gibi bu değiş tokuş da yapılmadı."

bilgisini vererek ittifak tasarısı ve nota teatisinin önemini değinmiştir.

Jaschke Galip Kemali Bey'in yazmış olduğu Le Martyre d'un Peuple ve L'Assassinat d'un Peuple ismindeki risalelerini yayınlayarak Batı Avrupa'da bulunan etkili çevrelerin Türk taraftarı bir konuma getirilmesinde önemli bir rol üstlendiğini belirtmiştir. Ayrıca; "Bu risaleler, ilk Kemalist yarı resmî temsilciler olan Pariste'ki Dr. Nihat Reşat (Belger), Roma'daki Cami Baykut, Celalettin Arif'in çabaları olduğu kadar diğer milliyetçilerin de çalışmalarını etkin bir biçimde desteklediler." diyen yazarın bu sözlerinden Galip Kemali Bey'in yazılarının da Kemalist bir nitelik taşımakta olduğu sonucuna ulaşılabilir.[773] Jaschke "Hint Hilafet Komitesi Başkanı Mevlana Mehmed Ali'yi, 11 Nisan 1920'de, Türk Millî Hareketi'nin haklılığını tanıyan Papa XV. Benedikt'e takdim etmesini" de Galip Kemali Bey'in gerçekleştirdiği önemli bir gelişme olarak nitelendirmiştir.

Gotthard Jaschke makalesinde Galip Kemali Bey'in anılarını analiz ederek yazarın kullandığı önemli belgeleri sıralamıştır. Bunlara bakacak olursak;

- ✓ "Asker ve sivil savaş esirlerinin değiş-tokuşu hakkında 7-9 Şubat 1918 tarihli antlaşma,
- ✓ 14 Şubat 1918 tarihli Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile posta ve telgraf antlaşması,
- ✓ 9 Şubat 1919 tarihli Hadisat gazetesinde Süleyman Nazif 'in "Kara Bir Gün" adlı makalesi yazarın 26 Mayıs 1919'da Saltanat Konseyi'nde (Şûra'da) yaptığı konuşma. (Yazar bu konuşmada bütün ülkenin ayaklanacağını tahmin etmekte idi)
- ✓ Sivas Kongresi'nin kararlarının 12 Eylül 1919'da büyük devletlere takdimi. (Galip Kemali Bey, bu kararları Antalya'daki bir haber bürosundan elde etmiştir.)

---

773 Selim Yapıcı bu konuda "Bu risaleler, Kemalist yanlısı yarı resmî ilk bildirilerdir" ifadesini kullanmıştır. Bkz. S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 37.

- ✓ Lloyd George'a 1 Ocak 1920 tarihli açık mektup,
- ✓ 7 Nisan 1920 tarihli Appelaux Peuples Civilisés (Uygar milletlere çağrı) adlı mesajı,
- ✓ 11 Nisan 1920 tarihli fetva
- ✓ İbrahim Fazıl Paşa'nın Ankara'daki durum hakkındaki 12 Ağustos 1920 tarihli yazısı
- ✓ Ereğli Kömür Havzası hakkında İtalyan Barış Delegasyonu'nun 3 Eylül 1920 tarihli antlaşmanın taslağı.
- ✓ 22 Ocak 1921 tarihinde Roma'da Türk devlet adamları Kongresinin kararları (Bu kararları Osman Nizami Paşa aracılığıyla Bâbıâli'ye ve Cami Baykut aracılığıyla da Büyük Millet Meclisi hükümetine iletti.)
- ✓ Ruşen Eşref 'in (Ünaydın) Mustafa Kemal ile Büyük Millet Meclisi'nin amaçları
- ✓ Komünizm ve Rusya ile dostluk üzerine 6 Şubat 1921 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan mülakatı.
- ✓ Veliaht Abdülmecid'in L'agoniadi un Impero (Bir İmparatorluğun Can Çekişmesi) adlı risalesinden dolayı kendisine teşekkür için yazılan 25 Şubat 1921 tarihli mektup."[774]

şeklinde sıralanmış olduğu görülmektedir.

3.2. ÇEVİRİLERİ

- ✓ 1917'den 1937 yılına Kadar Dünya Tarihi / Leon Cahen-Raymond Ronze-Emile Folinas, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[775]
- ✓ Rusya Tarihi / N. Brian Chaninov, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[776]
- ✓ Bugünkü İngiltere'yi İyice Anlamak İçin / Hilaire Belloc, çev. Galip Kemal Söylemezoğlu[777]
- ✓ Japonya ve Japonlar: Coğrafi ve Siyasî Japonya I /Geueral Haushofer, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[778]
- ✓ Japonya ve Japonlar: Coğrafi ve Siyasî Japonya II / Geueral Haushofer, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[779]
- ✓ İtalya Tarihi, 1. Cilt / A. Savelli, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu

---

774 Ayrıca Gotthard Jaschke, Galip Kemali Bey ile ilgili olarak makalesinde "İstanbul'daki milli monarşi yanlıları ile daha baştan devlet biçimini değiştirmeye karar vermiş Kemalistler arasında bir uzlaşma ihtimaline inanmış" olması nedeniyle trajik bir yönü olduğunu belirtmiştir. G. Jaschke, *a.g.m.*, s. 76-77; S. Yapıcı, *a.g.e.,* s. 37-38.

775 Leon Cahen-Raymond Ronze-Emile Folinas, *1917'den 1937 yılına Kadar Dünya Tarihi,* çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939. Kitabın gazetedeki tanıtım haberi için Bkz. *Cumhuriyet*, 2 Temmuz 1939, s. 11; *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1939, s. 12; *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1939, s. 12. Bkz. Ek 22: 1919 dan 1937 ye Kadar Dünya Tarihi

776 N. Brian Chaninov, *Rusya Tarihi*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul 1939. Rusya Tarihi kitabının "Yeni Eserler" başlığı altında Galip Kemali Bey tarafından çevrildiği haberi için Bkz. *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1939, s. 6; *Cumhuriyet,* 22 Ekim 1939, s.1. Ek 23: Rusya Tarihi Kitabı

777 Hilaire Belloc, *Bugünkü İngiltere'yi İyice Anlamak İçin*, çev. Galip Kemal Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939. Kitabın "Yeni Çıktı" başlıklı gazete haberi için Bkz. *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1940, s. 7. Bkz. Ek 24: Yeni Çıktı

778 Geueral Haushofer, *Japonya ve Japonlar: Coğrafi ve Siyasî Japonya I*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1941.

779 Geueral Haushofer, *Japonya ve Japonlar: Coğrafi ve Siyasî Japonya II*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1941.

- ✓ İtalya Tarihi, 2. Cilt / A. Savelli, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[780]
- ✓ İnsan ve Totaliter Devlet / Richard Coudenhove Kalergi, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[781]
- ✓ Yarınki Sulha Bakışlar / Leopold Boissier, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[782]
- ✓ Türkiye Tarihi Başlangıcından Bugüne Kadar, 1. Cilt / Kolonel Lamonche, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[783]
- ✓ Türkiye Tarihi Başlangıcından Bugüne Kadar, 2. Cilt / Kolonel Lamonche, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[784]
- ✓ Harpten Sonraki Avrupa / Leopold Edmond Privat, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[785]
- ✓ Harpten Sonraki Dünya/Valentin Gitermann,çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[786]
- ✓ Hükümdar Millet: Demokrasinin Büyüklük ve Küçüklükleri / M. Virgille Rossel, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu[787]
- ✓ İspanya Tarihi / Louis Bertrand, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu-Nurullah Ataç[788]
- ✓ İran / Raymond Furon, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu-Nurullah Ataç[789]

3.3. MAKALELERİ

Galip Kemali Bey'in Tasvir-i Efkâr, Yeni Türkiye, Servet-i Fünun gazetesi başta olmak üzere birçok gazete ve dergide makaleleri ve yazılarına ulaşılmıştır. Bu noktada Galip Kemali Bey'in makalelerinin özellikle Tasvir-i Efkâr gazetesindekiler olmak

780 Kitabın sonunda Galip Kemali Bey'in düştüğü dipnotta ayrıca Ahmet Sait Basımevi bilgisi verilmektedir. A. Savelli, *İtalya Tarihi*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940, s. 445. Ayrıca kitabın gazetedeki tanıtım haberi için Bkz. *Cumhuriyet*, 11 Mart 1940, s. 1. Ek 25: İtalya Tarihi

781 Richard Coudenhove Kalergi, *İnsan ve Totaliter Devlet*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul, t.y.(Tarih Yok).Kitabın tanıtımı için Bkz. *Cumhuriyet*, 24 Mart 1939, s. 1. Ek 26: Günün En Mühim Kitabı

782 Leopold Boissier, *Yarınki Sulha Bakışlar*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Tasvir Neşriyat, İstanbul (Tarih Yok).

783 Kolonel Lamonche, *Türkiye Tarihi Başlangıcından Bugüne Kadar*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, 1. Cilt, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1942.

784 Kolonel Lamonche, *Türkiye Tarihi Başlangıcından Bugüne Kadar*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, 2. Cilt, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1943.

785 Leopold Edmond Privat, *Harpten Sonraki Avrupa*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Tasvir Neşriyat, İstanbul (t.y)

786 Valentin Gitermann, *Harpten Sonraki Dünya*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul (t.y.). (Günün kitapları: 9)

787 M. Virgille Rossel, *Hükümdar Millet: Demokrasinin Büyüklük ve Küçüklükleri*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Vakit Matbaası, İstanbul 1934.

788 Louis Bertrand, *İspanya Tarihi*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu-Nurullah Ataç, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940. Kitapta 15 Eylül 1940 Ahmet Sait Matbaası'nda basıldığı bilgisi de bulunmaktadır. Ayrıca gazetedeki tanıtım haberi için Bkz. *Cumhuriyet*, 23 Haziran 1940, s. 6. Ek 27: İspanya Tarihi Kitabı

789 Raymond Furon, *İran*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu-Nurullah Ataç, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940. İran kitabının gazetedeki tanıtım haberi için Bkz. *Cumhuriyet*, 6 Kasım 1943, s. 1.

üzere toplandığı "Siyasi Dağarcığım" isimli kitabı da bu makalelerine ulaşılmasında yol gösterici olmuştur.[790]

3.3.1. Tasvir-i Efkâr Gazetesindeki Makaleleri

- ✓ Siyasette Ahlâk (14 Mayıs 1940)
- ✓ Fransa'dan Bir Ses: Vatan Tehlikede Silah Başına! (25 Mayıs 1940)
- ✓ Kral Leopoldün Teslim Olması (31 Mayıs 1940)
- ✓ Bir Ok Daha Yaydan Çıktı (14 Haziran 1940)
- ✓ Mantık Hâkim Olunca (19 Haziran 1940)
- ✓ Compıegne Mütarekesi ve Surye (25 Haziran 1940)
- ✓ Devlette Ahlâk (27 Haziran 1940)
- ✓ Compıegne Mütarekesinden Sonra: İş Artık Arap Saçına Döndü (6 Temmuz 1940)
- ✓ Hasta Adam ve Yeni Dünya Kurumu: İki Yıkılışın Mukayesesi (14 Temmuz 1940)
- ✓ Şimdi Ne Olacak? (28 Temmuz 1940)
- ✓ Ecdâda Hürmet (7 Ağustos 1940)
- ✓ Başladı mı, Başlıyor mu, Başlayacak mı? (23 Ağustos 1940)
- ✓ Trozki'nin Katli Münasebetiyle (25 Ağustos 1940)
- ✓ Mısır ve Türkiye:20 sene evvelki bir konuşma ve kısa bir tedai (24 Eylül 1940)
- ✓ Alman-İtalyan-Japon İttifakı (28 Eylül 1940)
- ✓ Son Vaziyetler ve Açık Bir Mülâhaza (11 Ekim 1940)
- ✓ Romanya, Almanya ve Biz (13 Ekim 1940)
- ✓ Fransa ile Sulh Meselesi (28 Ekim 1940)
- ✓ Yunan Milletine Selam (6 Kasım 1940)
- ✓ Medenî Avrupa ve Biz (11 Kasım 1940)
- ✓ Boğazlar Rejiminin Geçirdiği İstihaleler I (16 Kasım 1940)
- ✓ Boğazlar Rejiminin Geçirdiği İstihaleler II (4 Aralık 1940)
- ✓ Boğazlar Rejiminin Geçirdiği İstihaleler III (26 Aralık 1940)
- ✓ Dönüm Noktasına Geldik mi? (24 Kasım 1940)

---

790 Galip Kemali Bey'in 1950 senesinde "Tarih Hazinesi" ismiyle çıkan 15 Kasım 1950-Nisan 1953 arasında faaliyet gösteren dördüncü mecmuada imzası olduğu bilgisine ulaşılmıştır. 17 Eylül 1953'den 1 Ağustos 1954'e kadar faaliyet gösteren onbeş günlük zaman dilimiyle çıkarılmaya başlanan tercüme yazılara da yer verilen "Yeni Tarih Dünyası" mecmuasında da Galip Kemali Bey'in imzası görülmüştür. Yine haftalık olarak 4 Kasım 1955-5 Aralık 1956 tarihleri arasında çıkarılan "Dün ve Bugün" isimli mecmuada da imzası bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. A. Birinci, *a.g.e.*, s. 210-220.

- ✓ İtalya-Yunan Savaşı ve Balkanlar (29 Kasım 1940)
- ✓ Vaziyete Bir Bakış (22 Kasım 1940)
- ✓ 1941 Yılına Girerken (1 Ocak 1941)
- ✓ Yakın Tarihten Bir Yaprak: Giornale D'İtalia Gazetesine Bir Cevap (8 Ocak 1941)
- ✓ Fransa Nasıl Kalkınacak (15 Ocak 1941)
- ✓ Fransa'da Güzideler Meselesi (21 Ocak 1941)
- ✓ General Metaksasın Ölümü ve Bir Hatıra (3 Şubat 1941)
- ✓ İtalyan'ın Vaziyeti ve Sulh Ümidi: Volpi Kimdir (9 Şubat 1941)
- ✓ Türk-Bulgar Beyannamesi (19 Şubat 1941)
- ✓ M. Churchill ve Hitlerden Bir Rica (26 Şubat 1941)
- ✓ Alman-Bulgar Uyuşması: Acaba Tarih Tekerrür mü ediyor? (12 Mart 1941)
- ✓ Yugoslavya ve Mihver (28 Mart 1941)
- ✓ Kont Telekinin İntiharı (5 Nisan 1941)
- ✓ Vaziyete Bir Bakış (15 Nisan 1941)
- ✓ Büyük Harp ve Türkiye (19 Nisan 1941)
- ✓ Harp Vaziyeti ve Biz (28 Nisan 1941)
- ✓ Harp ve Türkiye (30 Nisan 1941)
- ✓ Vaziyete Bir Bakış (5 Mayıs 1941)
- ✓ Tarih, Devletler ve Biz (14 Mayıs 1941)
- ✓ Eski ve Yeninin Farkı-25 Yıl Evvelki Acı Bir Hatıra (29 Mayıs 1941)
- ✓ Darlanın Beyanatı ve Bir Hatıra (7 Haziran 1941)
- ✓ Tarihin En Büyük Düğünü Nasıl Oldu? (12 Haziran 1941)
- ✓ Alman- Rus Boğuşması (8 Temmuz 1941)
- ✓ Alman- Rus Harbi ve İngiliz- Rus İttifakı (19 Temmuz 1941)
- ✓ Roosevelt Churchill Mülakatı ve Tarihi Bir Hatıra "Adalar Meselesi" (18 Ağustos 1941)
- ✓ İran Devletler ve Biz (29 Ağustos 1941)
- ✓ 1918'de Leningrad (21 Eylül 1941)
- ✓ 1918'de Leningrad 2 (22 Eylül 1941)
- ✓ 1918'de Leningrad 3 (24 Eylül 1941)
- ✓ 1918'de Leningrad 4 (27 Eylül 1941)
- ✓ 1918'de Moskova I (13 Ekim 1941)

- ✓ 1918’de Moskova II (20 Ekim 1941)
- ✓ 1918’de Moskova III (27 Ekim 1941)
- ✓ 1918’de Moskova IV (4 Aralık 1941)
- ✓ 1918’de Moskova V (18 Aralık 1941)
- ✓ 1942 Yılına Girerken (2 Ocak 1942)
- ✓ 1918’de Moskova: Dâhili Vaziyet-Kafkasya Harekâtı (16 Ocak 1942)
- ✓ Devlette Ahlâk (2 Şubat 1942)
- ✓ Japonya ve İslâm Alemi (13 Şubat 1941)
- ✓ Boğazlar Meselesinin İç Yüzü I (28 Şubat 1942)
- ✓ Boğazlar Meselesinin İç Yüzü II (2 Mart 1942)
- ✓ Boğazlar Meselesinin İç Yüzü III (9 Mart 1942)
- ✓ Hint Müslümanları (8 Nisan 1942)
- ✓ Hintli Müslümanlar II (18 Nisan 1942)
- ✓ Alman-Fransız Yaklaşması (5 Mayıs 1942)
- ✓ Milletde Ahlâk ve Çocuklarımız (14 Mayıs 1942)
- ✓ Yakın Tarihten Bir Yaprak: İzmir’in İşgali (20 Mayıs 1942)
- ✓ Galatasarayın Pilavı: Eski Bir Hatıra (6 Haziran 1942)
- ✓ Millette Ahlak: Berlin Elçimizin Bir Hitabesi (19 Haziran 1942)
- ✓ 1855 Sivastopol Muharebesi ve 1856 Paris Muahedesi (29 Haziran 1942)
- ✓ İstanbul’un Zaptı 500’üncü Yılda Ne Yapmalıyız? (2 Temmuz 1942)
- ✓ Refik Saydam ve Bir Hatıra (12 Temmuz 1942)
- ✓ Devlette Ahlâk ve Saraçoğlu Hükümeti (18 Ağustos 1942)
- ✓ Millette Ahlak ve Demokrasi: Parti Kongreleri ve Halkımız (14 Eylül 1942)
- ✓ Millet’de Ahlak: Paul Gentizon’un Türkiye’ye Dair Bir Kitabı Münasebetiyle (29 Eylül 1942)
- ✓ Meşhur Amerikan Profesörünün Kurduğu Yeni Dünya Masalı ve Eski Bir Hatıra (22 Ekim 1942)
- ✓ Alman Zırhlıları Çanakkale Boğazı'na Nasıl Girdi? (26 Ekim 1942)
- ✓ Tarih Tekerrür Mü Ediyor? Küçük Milletlerin Yaşama Hakkı (28 Kasım 1942)
- ✓ Merhum Talât Paşa: Berlin’de Gösterdiği Siyasî Faaliyet (9 Mart 1943)
- ✓ Bulgaristan Geçen Büyük Harbe Nasıl Girmişti? I (9 Nisan 1943)
- ✓ Bulgaristan Geçen Büyük Harbe Nasıl Girmişti? II (14 Nisan 1943)
- ✓ Bulgaristan Geçen Büyük Harbe Nasıl Girmişti? III (19 Nisan 1943)

- ✓ Fethi Okyar'dan Hatıralar (16 Mayıs 1943)
- ✓ Gençlik Ahlakı Mekteplerimizde Diploma Merasimi Yapmalıyız (12 Temmuz 1943)
- ✓ Eski Bir Hatıra Yeni Hariciye Nazırı Guariglia(28 Temmuz 1943)
- ✓ Harp Mes'ulleri (6 Ağustos 1943)
- ✓ Bulgaristan Nasıl Çökmüştü? (17 Ağustos 1943)
- ✓ Balkanlar ve Biz (6 Eylül 1943)
- ✓ Bir Dünya Davası Yarının Sulhu (15 Eylül 1943)
- ✓ Dünya Davaları Yarının Sulhu (15 Eylül 1943)
- ✓ Smuts'ın Nutku (15 Aralık 1943)
- ✓ Balkanlarda Sulh Nasıl Kurulabilir? (21 Aralık 1943)
- ✓ Türk Hâkimiyeti Altında 12 Ada I (18 Ocak 1944)
- ✓ Türk Hâkimiyeti Altında 12 Ada II (21 Ocak 1944)
- ✓ Türk Hâkimiyeti Altında 12 Ada III (28 Ocak 1944)
- ✓ Türk Hâkimiyeti Altında 12 Ada IV (30 Ocak 1944)
- ✓ Türk Hâkimiyeti Altında 12 Ada V (1 Şubat 1944)
- ✓ 130 Yıl Evvelki ve Bugünkü Avrupa (2 Mart 1944)
- ✓ Türkiye ve Yarının Sulhu (7 Mart 1944)
- ✓ Barbaros Heykeli ve İki Hatıra (6 Nisan 1944)
- ✓ Yarının Sulhu Avrupa Muvazenesi Olmadan Tahakkuk Ettirilemez (10 Mayıs 1944)
- ✓ Yarının Sulhu Avrupa Muvazenesi Olmadan Tahakkuk Ettirilemez (14 Mayıs 1944)
- ✓ Yarının Sulhu: İş Birliği ve Dostluk (7 Temmuz 1944)
- ✓ Yarının Sulhu Nasıl Olmalıdır? (16 Temmuz 1944)
- ✓ Yarının Sulhu Nasıl Olmalıdır? (18 Temmuz 1944)
- ✓ Yarının Sulhu Nasıl Olmalıdır? (31 Temmuz 1944)
- ✓ Ya Harpten Sonra: 1917'nin Sulh Projelerinden 1942 Harp Sonrası Planlarına Kadar I (21 Ağustos 1944)-Yazan:Valentin Gitermann, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu
- ✓ Ya Harpten Sonra: 1917'nin Sulh Projelerinden 1942 Harp Sonrası Planlarına Kadar II (22 Ağustos 1944)-Yazan:Valentin Gitermann , çev. Galip Kemali Söylemezoğlu

- ✓ Ya Harpten Sonra: 1917'nin Sulh Projelerinden 1942 Harp Sonrası Planlarına Kadar III (23 Ağustos 1944)-Yazan:Valentin Gitermann, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu
- ✓ Ya Harpten Sonra: 1917'nin Sulh Projelerinden 1942 Harp Sonrası Planlarına Kadar IV (27 Ağustos 1944)-Yazan:Valentin Gitermann, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu
- ✓ Ya Harpten Sonra: 1917'nin Sulh Projelerinden 1942 Harp Sonrası Planlarına Kadar V (29 Ağustos 1944)-Yazan:Valentin Gitermann, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu
- ✓ Ya Harpten Sonra: Müttefiklerin İlerisi İçin Planları VI (27 Eylül 1944)-Yazan:Valentin Gitermann, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu

- **Gazete Tasvir İsmini Aldıktan Sonraki Yazıları**

- ✓ Demokrasi ve Fırkalar 22 Temmuz 1945 (İlk kısmı 24 Haziran tarihli sayıda)
- ✓ Yeni Bir Parti Nasıl Kurulabilir (4 Ağustos 1945)
- ✓ Adalar Meselesi Nasıl Halledilmelidir (23 Ağustos 1945)
- ✓ Yeni Bir Parti Nasıl Kurulabilir II (6 Eylül 1945)
- ✓ Günün Siyasi Hadiselerine Bakış ve Bir Hatıra (30 Eylül 1945)
- ✓ İçtimai Dertlerimiz: Eski Mütekaitlerin Maaşları Artmalıdır (6 Ekim 1945)
- ✓ Dünya Sulhu-Demokrasi (17 Ekim 1945)
- ✓ Dünya Meseleleri: Boğazların Durumu (14 Kasım 1945)
- ✓ Amiral Bristol Bir Türk Dostu İdi (25 Kasım 1945)
- ✓ Avrupalı Büyük Türk Dostu: İsveç Başvekili Müteveffa M. Higalmar Branting (11 Aralık 1945)
- ✓ Dünya Sulhu ve İran (31 Aralık 1945)
- ✓ Devlet ve Millette Ahlak (5 Ocak 1947)
- ✓ Kont Sforza Eski Bir Türk Dostudur (24 Şubat 1947)
- ✓ Amerika'nın Yardım Teklifi ve İki Hatıra (23 Mart 1947)
- ✓ Nuri Paşanın Hizmetleri (8 Mart 1949)
- ✓ Dış Siyasetimiz ve Sadak'ın Seyahati (6 Mayıs 1949)
- ✓ Mustafa Kemal Samsun'a Hareket Azminde İdi (21 Mayıs 1949)
- ✓ Türkiye'mizin Dünya Siyaseti Karşısındaki Durumu (16 Haziran 1949)

- ✓ Türk-Yunan Dostluğu ve Adalar Meselesi (1 Ağustos 1949)[791]

3.3.2. Yeni Türkiye Gazetesindeki Makaleleri

Galip Kemali Bey'in Yeni Türkiye Gazetesindeki makalelerine ulaşılmasında Melih Tınal-Başak Ocak işbirliği ile yazılan "Demokrasiye Geçiş Sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi Muhalifi Bir Gazete:Yeni Türkiye" başlıklı makale yol gösterici olmuştur.[792]

Galip Kemali Bey kadro harici olarak gazeteye yazı yazanlar arasında yer almıştır.[793] Gazetede 1946 yılı Temmuz ayı itibariyle en önemli konu ayın 21'nde gerçekleşecek olan genel seçimler olunca bu konuda ilk olarak, bağımsız milletvekilliğine İstanbul'dan adaylığını koyan Galip Kemali Bey ile yapılan 5 Temmuz 1946 tarihli, M. Fahrettin Parkan tarafından yazılan "Seçime Yaklaşırken Eski Moskova Elçisi Galip Kemali Söylemezoğlu ile Bir Mülakat" başlıklı röportaj yayınlaşmıştır.[794]

Galip Kemali Bey'in Gazetedeki makaleleri şunlardır:

- ✓ Muhtelif Seçim Usulleri Üzerinde Mülâhazalar (26 Temmuz 1946)
- ✓ Yeni Devir Yeni Çalışma Tarzı İster (3 Ağustos 1946)
- ✓ Siyasi Hatıralarımdan Bir Yaprak Abdülhamit Devrinde Bir Agrement Hâdisesi (16 Ağustos 1946)
- ✓ Boğazlar meselesi I-Bizans Devresinden ve Fetihten 1856 Paris Muahedesine Kadar Geçen Safhalar (21 Ağustos 1946)
- ✓ Boğazlar meselesi II- Rusya'nın Bu Meseleyi Bu Aralık Yeniden Ortaya Atmaktan Maksadı Ne Olabilir? (22 Ağustos 1946)
- ✓ Boğazlar Meselesinde Rusların Eski ve Yeni Siyaseti (30 Ağustos 1946)
- ✓ Yunan Faciasının Son Perdesi (5 Eylül 1946)
- ✓ Dünya Barışı ve Amerika (11 Eylül 1946)[795]
- ✓ Arap Birliği ve Ortaşark (18 Eylül 1946)
- ✓ Bulgar Cumhuriyeti (25 Eylül 1946)

---

791 Galip Kemali Bey'in Tasvir-i Efkâr gazetesindeki makalelerine ulaşılmasında Siyasi Dağarcığım isimli kitabının yanı sıra Mustafa Arıkan'ın tezi de yardımcı olmuştur. Tez için Bkz. Mustafa Arıkan, *Tasviri Efkâr Gazetesinin İkinci Dünya Savaşı'na Bakışı(1940-1945)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011.

792 Melih Tınal-Başak Ocak, "Demokrasiye Geçiş Sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi Muhalifi Bir Gazete:Yeni Türkiye", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı: 17, Bahar 2011.

793 M. Tınal-B. Ocak, *a.g.m.,* s. 384.

794 M. Tınal-B. Ocak, *a.g.m.,* s. 389.

795 Melih Tınal ve Başak Ocak makalesinde bu makale dışında diğerlerinin bilgisi verilmiştir.

- ✓ Sovyetlerin 2. ci Notası (2 Ekim 1946)
- ✓ Meşrutiyet Devrine Ait iki Hatıra (23 Ekim 1946)

3.3.3. Servet-i Fünun Gazetesindeki Yazıları

- ✓ Mister Çörçil'in Hatıratı (31 Ocak 1925)
- ✓ Harb-i Umumî'ye Ait Hatıratımdan: Atina ve Pire'yi İşgal Etmiş Bulunan Fransızların 4 Müttefik Devlet Sefirlerinin Yani Bizlerin Cebren Yunanistan'dan Çıkarılmaları (1 Nisan 1925)
- ✓ Tan Gazetesinin Maruf Türkiye Muhabiri Mösyö Paul Jantizo'nun "Mustafa Kemal Yahut Yürüyen Şark" Serlevhalı Eseri Münasabetile, sene 40, cilt 68-4, no: 1778-93, 11 Eylül 1930, s. 229.[796]
- ✓ Tan Gazetesinin Maruf Türkiye Muhabiri Mösyö Paul Jantizo'nun "Mustafa Kemal Yahut Yürüyen Şark" Serlevhalı Eseri Münasabetile II, sene 40, cilt 68-4, no: 1780-95, 25 Eylül 1930, s. 267.
- ✓ Tan Gazetesinin Maruf Türkiye Muhabiri Mösyö Paul Jantizo'nun "Mustafa Kemal Yahut Yürüyen Şark" Serlevhalı Eseri Münasabetile III, sene 40, cilt 68-4, no: 1781-96, 2 Teşrinievvel 1930, s. 283.
- ✓ Tan Gazetesinin Maruf Türkiye Muhabiri Mösyö Paul Jantizo'nun "Mustafa Kemal Yahut Yürüyen Şark" Serlevhalı Eseri Münasabetile IV, no 1782-97, 9 Teşrini evvel 1930, s. 304.
- ✓ Tan Gazetesinin Maruf Türkiye Muhabiri Mösyö Paul Jantizo'nun "Mustafa Kemal Yahut Yürüyen Şark" Serlevhalı Eseri Münasabetile V, no: 1783-98, 16 Teşrinievvel 1930, s. 320.

3.3.4. Taha Toros Arşivindeki Yazıları

- ✓ Salih Münir Pş. (Yedigün Dergisi, No:309, Şubat 1939)[797]
- ✓ Serbes Sütun: Merhum Salih Paşa'ya dair… (Akşam, 16 Şubat 1939)[798]
- ✓ Son Halife Abdülmecid Efendiye Gönderilen Mektup[799]

---

796 *Resimli Uyanış Servetifünun*, Sene: 40, Cilt: 68-4, 11 Eylül 1930, s. 229.

797 G. K. Söylemezoğlu, "Salih Münir Pş.", Dosya No: 62-Salih Münir Paşa, Yedigün Dergisi, *Taha Toros Arşivi,* No:309, Şubat 1939. Ek 28: Salih Münir Pş

798 Galip Kemali Bey'in bu yazısı Paris sefiri Salih Münir Paşa'nın biraderi Aziz Çorlu'nun Galip Kemali Bey'e hitaben yazdığı 12 Şubat 1939 tarihli Akşam gazetesindeki mektuba karşılık yazılmıştır. G. K. Söylemezoğlu, "Serbest sütun: Merhum Salih Münir Paşa'ya dair...", Dosya No: 62-Salih Münir Paşa, Akşam, *Taha Toros Arşivi*, 16 Şubat 1939. Ek 29: Merhum Salih Münir Paşa'ya dair...

799 G. K. Söylemezoğlu, "Galip Kemali Söylemezoğlu tarafından Son Halife Abdülmecid Efendi'ye gönderilen mektup", Dosya Adı: Son Halife Abdülmecit Efendi, *Taha Toros Arşivi,* 24 Kasım 1931. Ek 30: Son Halife Abdülmecid Efendiye Gönderilen Mektup

3.3.5. Salt Arşivindeki Yazıları

- ✓ Sivastopol Harbinin 100. Yıldönümü[800]
- ✓ Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı (1 Mayıs 1950)[801]
- ✓ Eski Atina Elçisi Galip Kemali'nin Venizelos Hakkındaki Hatırası[802]

3.3.6. Diğer Makaleleri

- ✓ Diplomasi ve Diplomatlık (Millet, 15 Temmuz 1927)
- ✓ Tarih Tekerrür Eder mi? Biraz Felsefe... (Her Ay, 20 Haziran 1937)[803]
- ✓ Gene Tarihten Bir Yaprak (Her Ay, 28 Şubat 1938)[804]
- ✓ Andre Maurois'nin Yeni Çıkan İngiltere Tarihi Münasebetiyle Birkaç Söz (Yarım Ay, 24 Nisan 1938)
- ✓ Sainte Allaurnce " Mukaddes İttifak" (Her Ay, 20 Eylül 1938)
- ✓ Mister Churchıll'in Hatıratı, Mister Churchıll'in Hatıratı Münasebetiyle
- ✓ Büyük Dâhinin Kurduğu Yeni Hariciyemiz (Resimli Ay, Sayı: 31, İlkkanun 1938, s. 36-39)
- ✓ Büyük Bayrağımız ve Haricî Siyasetimiz (Resimli Ay, 29 Ekim 1938)
- ✓ Eski ve Yeni Hariciyemiz (Yarım Ay, 29 Ekim 1938)
- ✓ Dış Politika: "Rusya Bizden Ne İster?" (Millet, 15 Mart 1939)
- ✓ Paul Gentizon'un Türkiye'ye Dair Bir Kitabı Münasebetiyle (Uyanıkız Matbaası 29 Eylül, s. 1942)

3.4. KONFERANS VE NUTUKLARI

- ✓ " "Türk Yunan Dostluğu, Yalnız Balkanlar'da Değil Dünya Sulhunun Temeli, Romanya da Bunun En Kuvvetli Taşıdır." (29 Ocak 1948, Eminönü Halkevi)
- ✓ Muhtelit Askeri Akademinin talebi üzerine 15 Aralık 1953'de Yıldız'daki "Rusya Tarihi"ni hülasa eden konferansım- "Rusya Tarihi" (15 Aralık 1953, Muhtelif Askeri Akademisi- Yıldız)
- ✓ "Atatürk'ün Vefatının 15 inci Yıldönümü ve Mübarek Na'şının Ankara'da Anıt Kabir'e Nakli Münasebetiyle D.P. Harbiye Ocağı Tarafından Tertip Edilen

---

800 Galip Kemali Söylemezoğlu, "Sivastopol Harbinin 100. Yıldönümü", *Salt Araştırma.*(t.y.)

801 Galip Kemali Söylemezoğlu, "Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı?", sayı 2, *Salt Araştırma*, 1 Mayıs 1950. Ek 31: Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı

802 Galip Kemali Söylemezoğlu, "Eski Atina Elçisi Galip Kemali'nin Venizelos Hakkındaki Hatırası", (Yedigün, no. 160, s. 11-13), *Salt Araştırma*, s. 11-13.(t.y.)

803 Nuran Özlük, "Her Ay Dergisinin Türk Sanat ve Düşünce Hayatına Katkısı ve Sistematik İndeksi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Yıl: 4, Sayı: 7, 7 Aralık 2011, s. 183.

804 N. Özlük, *a.g.m.,*s. 185; Galip Kemali Söylemezoğlu, "Gene Tarihten Bir Yaprak", *Her Ay*, Yıl: 1, Sayı:7, Mart 1938, s. 13-21.

Törende Söylediğim Nutuk." (10 Kasım 1953,Teşvikiye, Demirağ Ap. 2 İnci Sineması)

- ✓ Tesadüfi Olarak Elime Geçen Gayet Mühim Bir Siyasi Vesika"[805]

[805] G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım,* s. 355-393; S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 52. Ayrıca "Seyr-i Türkiye" Karadeniz Vapuru belgeselinde Galip Kemali Bey'in ismi geçmekte ve bir konuşmasından bahsedilmektedir: "…Leningarp Ticaret Odası, görkemiyle hayranlık uyandıran Otel Dürog'da Seyyar Sergi Vapurunu temsilen 150 kişilik bir heyet onuruna bir davet verdi. Sovyet yetkililerin ellerinde votka kadehleriyle ayakta bir saati aşan nutuklarının ardından Türk büyükelçisi Galip Kemali Bey'in yaptığı konuşmayla yüz hatları yumuşadı: Vaktiyle Çarlık Rusyası İstanbul'u alabilmek için Karadeniz'i baştan başa istilaya çalışmıştı. Halbuki şimdi ne Rusya'da çar ne de bizde saltanat var. Çarın Karadeniz'e gelmesine mukabil yeni Türkiye Karadeniz'i ayaklarınıza kadar gönderdi." demiştir. Bkz. https://www.youtube.com/watch?v=TKPXyNuZjfo (Erişim Tarihi:24.08.2017)

SONUÇ

Bu çalışma, I. ve II. Meşrutiyet, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde yaşamış diplomat ve yazar Galip Kemali Söylemezoğlu'nun (1873-1960) biyografisinden oluşmaktadır. Galip Kemali Söylemezoğlu 1873 yılında Bingazi'de dünyaya gelmiştir. 1892 yılında Mekteb-i Sultanî'den mezun olduktan sonra Tahrirat-ı hariciye kalemine girmesiyle devlet hizmetinde ilk görevine başlamış, uzun seneler devam edecek memuriyet hayatına ilk adımı atmıştır.

Galip Kemali Bey'in 1902 yılında Bükreş Sefareti Başkâtipliğine tayin edilmesiyle ilk sefaret görevi başlamıştır. Bükreş'te zor ve sert bir kişiliğe sahip olan Kazım Bey'in maiyetine verilen Galip Kemali Bey kendisine verilen görevlerin layıkıyla üstesinden gelmiş Kazım Bey'in sevgisini kazanmıştır. Romanya ile ticaret anlaşması imzalanması için sağladığı katkılar, şefi Kazım Bey aracılığıyla ödüllendirilmesini sağlamıştır. Kazım Bey'den sonra Bükreş'te Safa Bey'in maiyetinde çalışmış, Safa Bey izinli olarak İstanbul'a gidince ilk defa resmen maslahatgüzarlık yapmıştır. Bükreş'te iki ülke arasında bir türlü sonuçlanmayan ticaret anlaşmasının imzalanmasının gerçekleştirilmesi için önemli çalışmalar yapmıştır.

1911 yılında Atina Sefareti Müsteşar ve Resen Maslahatgüzarlığa getirilen Galip Kemali Bey Atina'da bulunduğu bir yıllık sürede Girid meselesinin çözüme kavuşturulması için çalışmıştır. İtalya, Fransa ve Sırbistan sefirleri ile görüşmeler yapmıştır. Girid meselesi çözüme kavuşturulmasa da Galip Kemali Bey elinden geleni yapmış, Atina memuriyeti terfi etmesiyle sonuçlanmıştır.

Atina'dan sonra 1912 yılında Berlin Sefareti Müsteşarlığına getirilen Galip Kemali Bey'in buradaki şefi Osman Nizami Paşa Londra Konferansı'na murahhas tayin edilip bir süreliğine Londra'ya gidince maslahatgüzarlığı kendisine bırakmıştır. Berlin'de bulunduğu süre boyunca Edirne meselesinin halledilmesi başta olmak üzere birçok mesele ile ilgilenen Galip Kemali Bey diğer sefaretlerle de görüşmeler yapmıştır. Ayrıca bulunduğu süre boyunca çeşitli savaş malzemelerinin alınması için görüşmelerde de bulunmuştur. Berlin'de bulunduğu bir yıllık süre zarfında Berlin'le olan diplomatik ilişkilerimizi sağlam bir zemine oturtmak için çalışmış, Balkan Harbinin sıkıntılı günlerinde sık sık İstanbul'a gelmiş, bir dizi temaslarda bulunmuştur.

1913 yılında bu defa murahhas olarak Atina'ya gönderilmiş, 3 yıl gibi bir süre Atina'da kalmıştır. Atina Anlaşması'nın imzalanma sürecinde etkin rol oynamıştır.

Anlaşmanın imzalandığından sonra Atina'ya sefir tayin edilip Yunanistan ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi için büyük hizmetlerde bulunmuştur. Galip Kemali Bey, ilk defa mübadele-i ahali fikrini ortaya atan kişi olarak; iki komşu memleket arasında dostluk ilişkilerinin kurulmasına engel olan Müslüman ahaliyi, zorla yurtlarından çıkarılmalarına neden olan uygulamalardan kurtulmalarını sağlayan bir zemin hazırlamıştır. Adalar meselesinin çözüme kavuşturulabilmesi için Romanya, Almanya, Sırbistan sefirleri ile görüşmüştür. Venizelos ile Hariciye Nazırı'nın bu konuda görüşmesine aracılık ederek görüşme hakkında hariciyeyi bilgilendirmiştir. Venizelos ve sonrasında yerine getirilen Hariciye Nazırları ile de önemli görüşmeler yapmıştır. İtilaf devletlerinin faaliyetlerine karşı Yunanistan'ın yanımızda olması ve bitaraflığını koruması içi çalışmıştır. Birinci Cihan Harbi sırasında dört müttefik devlet sefiriyle birlikte Galip Kemali Bey de Atina'da sefir olarak bulunduğundan, diğer sefirlerle birlikte 9 Kasım 1916 tarihinde Fransız Amirali tarafından zorla Yunanistan'dan çıkarılıncaya kadar Atina Sefirliği yapmıştır.

1917 yılı başlarında bu defa Tahran Büyükelçilik Vekâletine getirilen Galip Kemali Bey'in İran'a hareketi Bağdat'ın düşmesi nedeniyle bir süre ertelenmiştir. Bir müddet sonra Kirmanşah'taki İran Prenslerinin yardımıyla İran'dan geçme fırsatını yakalayan Galip Kemali Bey bu defa Harbiye Nezaretinin belirleyeceği hareket gününü beklemeye başlamıştır. Ancak Şark hudutlarında ülkenin vaziyeti günden güne kötüleşince Galip Kemali Bey'in yolculuğu gerçekleşmemiştir.

Tahran'a gidemeyen Galip Kemali Bey bir süre sonra Petrograd'daki Muhtelit Komisyonda Osmanlı Devleti'ni temsil etmekle görevlendirilmiştir. Petrograd'da kendisinden; Rusya'nın iç durumu ve Bolşeviklerin amacı hakkında bilgi alınması konusunda faydalanılmıştır. Sovyet Hükümetinin Türkiye ile olan faaliyetlerini de takip etmiştir. İslam Cemiyeti başkanları tarafından ziyaret edilen Galip Kemali Bey sivil üseranın sorunlarıyla ilgilenmiştir. 7 Şubat 1918'de Üsera-yi Askeriye, Mecruhin ve Hastagan hakkında mukaveleler imzalamıştır. Burada kaldığı 5 hafta içerisinde Galip Kemali Bey görevini yerine getirerek sözleşmeleri imzalamış; yapılan sözleşmeler menfaatlerimiz dikkate alınarak yapılmıştır.

Brest-Litovsk Anlaşması'nın imzalanmasından sonra anlaşmaya göre karşılıklı diplomatik temsilcilerin tayin edilmesi gerektiğinden Türkiye'nin Moskova'daki elçisi Galip Kemali Bey olmuştur. Brest-Litovsk Anlaşması'nın imzalanmasıyla Galip Kemali Bey'in resmi sıfatı sefirliğe dönüşmüştür. Osmanlı Hükümetinin Sovyet Hükümeti

nazarında ilk ve son temsilcisidir. Galip Kemali Bey o dönemde Moskova'da ikamet eden Müslüman Tatarlar, diğer zümreler ve aydınlar tarafından adeta bir "kurtarıcı" gibi karşılanmıştı. 11 Mayıs'ta Kazan Müftüsü Alimcan, sabık Kazan hükümeti Milli İdaresi Reisi Sadri Maksudi Moskova'ya gelip Galip Kemali Bey'i ziyaret etmiştir. Bunlardan başka Kırgız(Kazak), Kazan, Ufa, Turgay(Türkistan)'dan gelenler ziyaretçileri de olmuştur. Bütün ziyaretçiler Türk Hükümetine bağlılıklarını bildirmekle birlikte maddi ve manevi yardımlarını beklediklerini söylemiştir. Galip Kemali Bey'in ise maddi yardım yapılacak durumda olunmadığından ancak Rusya Müslümanlarının haklarını Sovyet Hükümeti karşısında korumak için teşebbüste bulunması mümkün olduğu belirtmiştir.

Galip Kemali Bey Moskova'ya yaptığı gözlemlerde Müslümanlara karşı baskı siyaseti takip edildiğini, Rus ahalisinin bile Bolşevikliği benimsemediğini gördüğünden Talat Paşa'dan aldığı emirle Rusya Müslümanları ile ilgilenmesine karar verilmiştir. Bu süreçte kendisine Hilal-i Ahmer temsilcisi sıfatıyla Moskova'ya gelen Yusuf Akçura; Türk esirlerinin durumunu inceleyerek vatanlarına dönmeleri konusunda yardımda bulunmuştur. Galip Kemali Bey çalışmalarına devam etse de Sovyet Hükümetine karşı yapılan bütün ziyaretler ve müracaatlar sonuçsuz kalmıştır. Türk Hükümeti Rusya üzerinde askeri baskı oluşturabilecek bir kuvvete sahip olmadığından Galip Kemali Bey'in çalışmalarının sonuçsuz kalmasına neden olmuştur.

Galip Kemali Bey tarafından; Bolşevik prensip ve emellerini halk arasında yaymak, Osmanlı Devleti ve onun idaresini elinde bulunduran İttihatçılar aleyhinde yazılar yazmakla görevli olan Yeni Dünya Gazetesi, Osmanlı Hükümeti ve Türkiye'deki işleyiş aleyhindeki neşriyatı nedeniyle protesto edilmiş, yayının durdurulması talep edilmiştir. Yeni Dünya Gazetesi ne kadar yayınlarını sürdürse de Türk esirleri ve Türk zabitlerinin Bolşevik propagandasının etkisi altında kalmadığı görülmüştür. Ancak Türk Komünist Partisi'nin resmi yayını olarak Bolşevik propagandasını yayma çalışmalarına devam etmiştir. Galip Kemali Bey Moskova'dayken Bakü'nün kurtarılması çalışmalarına da destek vermiştir. Almanya sefirinin Berlin'e hareket etmesi üzerine müttefiklerle benzer hareket edilmesi ümit edildiğinden ve hükümetine vaziyet hakkında şifahi raporunu vermek için Moskova'yı terk ederek 9 Ağustos 1918'de Berlin istikametinde hareket etmiştir.

Galip Kemali Bey, 13 Kasım 1918'de Mütareke şartlarını yerine getirmek, mütarekenin uygulamalarını denetlemek amacıyla oluşturulan Muhtelit Mütareke

Komisyonu Reisliğine tayin edilmiştir. Mütareke Komisyonunu işgal eden önemli meseleler olan; Alman ve Avusturya-Macaristan tebaasının İstanbul'dan çıkarılması, ordunun terhis edilmesi meselelerinin çözüme kavuşturulması için çalışmıştır. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin İttifak Devletleri ile ilişkileri kesildiğinden Almanya, Avusturya-Macaristan ve İsviçre'de bulunan öğrencilerle, Osmanlı tebaası ile olan iletişimin kurulması, Avrupa'da bulunan tebaa, asker ve öğrencilerinin İstanbul'a getirilmesi için çalışmıştır. İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgali, İzmir'de binlerce Müslüman kanının vahşice Yunanlılar tarafından dökülmesi ve verilen notalara cevap alınmaması ayrıca dine, millete yapılan bu hareketler karşısında ellerinden bir şey gelmiyor olması Galip Kemali Bey'i derinden etkilemiştir. Yeni kabinenin eski zatlardan oluşması ve tekrar devleti idare etmekle görevlendirilmiş olmaları da eklenince Galip Kemali Bey yedi buçuk aydan beri sürdürdüğü Muhtelit Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa etmeye karar vermiştir. Mütareke Komisyonu Reisi olup mütarekenin tatbik edilmesi ile uğraşan Galip Kemali Bey bu mütareke tatbik edilirken insani kaideler, hukuk, devlet taahhütleri ayaklar altına alınarak feci olaylar yaşandığını görmüş artık bunlara tahammül edemeyeceğinden 19 Mayıs 1919'da istifa etmiştir.

Galip Kemali Bey, Mütareke Komisyonu Reisliğinden istifa ettikten sonra 26 Mayıs 1919'da Yıldız Sarayı'nda toplanan birinci şurayı saltanata katılmıştır. Şurayı saltanatta uzun bir beyanat vererek; Türk milletinin isyan etmesi gerektiğini savunması Damat Ferit Paşa tarafından olumsuz muamele görmesine neden olmuştur. Damat Ferit Paşa'nın Galip Kemali Bey'e öfkesi gün geçtikçe artmış ve onu uzaklaştırmak için Ağustos 1919'da gayr-ı resmi temsil vazifesiyle Roma'ya göndermiştir. Burada Galip Kemali Bey, Milli Mücadeleye açıktan destek sağlamıştır. 1919 yılında "Les Turces Demandent une Paix Juste, Promte et Durable"(Türkler Adil, Acil ve Kalıcı Bir Barış İstiyor) adlı eserini Fransızca olarak yayınlamıştır. Mütareke döneminde Türk milletinin başına gelenleri, sulhun nasıl gerçekleşebileceğini ve şarkta sulhun nasıl oluşturulabileceğini açıklayan "Le Martyre d'un Peuple"(Bir Milletin Çilesi) isimli bir kitap neşretmiştir. Ailesi ile Sorrento'da iken 10 Ağustos'ta Sevr Anlaşması imzalandığını öğrenince Galip Kemali Bey "L'Assassinat d'un Peuple"(Bir Milletin Katli) ismindeki ikinci feryadnamesini yazmıştır.

Galip Kemali Bey İtalya'da bulunduğu sürece Milli Mücadeleye destek vermenin yanında, İtalya-Türk Şirketinin oluşturulması, İtalya'daki esirlerin iadesi için

çalışmıştır. San Remo Konferansı'na katılarak, konferans süresince San-Remo'da bulunan İtalyan ve ecnebi bütün gazetelerle temasta bulunmuştur. Konferanstaki gelişmelerden Hariciye Nezaretini düzenli olarak bilgilendirmiş, Hint Hilafet Reisinin Konferans tarafından dinlenmesini sağlamak için aracılık yapmıştır. İtalyan-Osmanlı Ticaret Odası'nın teşekkülü için çalışmalar yapmış hariciyeyi bilgilendirmeyi ihmal etmemiştir. Edirne Kongresi'nde Trakya hukukunu müdafaa etmek için Trakya Mebusu seçilmiştir. İtalya'da bulunduğu süre boyunca İtalya ile olan ilişkilerin geliştirilmesi için uğraşan Galip Kemali Bey'in ayrıca Damat Ferit Paşa ve Ali Kemal'in aleyhindeki faaliyetleriyle de baş etmek zorunda kalmıştır. Yazdığı iki feryadnamesi ve Lloyd George'a Osmanlı İmparatorluğu ve hilafet hakkında insanlık adına düşünülemeyecek derecede kötü bir karar almaktan alıkoymak amacıyla yazdığı şiddetli mektup kendisi açısından oldukça kötü sonuçlanmıştır. 6 Mayıs 1920'de Damat Ferit Paşa tarafından sefirliğine son verilerek tard cezasına çarptırılmış, Galip Kemali Bey bunu kabul etmeyerek hakkını savunmak için elinden geleni yapmıştır. Tard cezasına çarptırılmasının bir gün öncesinde gelen mektupla Mustafa Kemal tarafından Ankara'ya davet edildiğini öğrenmiş ancak bu davete karşılık verememiştir. Mustafa Kemal tarafından yeni kurulacak hükümette kendisine vazife verilmesinin düşünülmesi her ne kadar davete karşılık veremese de kendisi açısından büyük onur kaynağı olmuştur. Tard cezasının kaldırılması için yaptığı çalışmalardan da ancak 6 ay sonra bir sonuç alabilmiş, Sadrazam Tevfik Paşa sadarete gelince rütbesi iade edilerek Mayıs 1921'de o sırada tek açık sefaret olarak bulunan Stockholm ve Kopenhag sefaretine tayin edilmiştir.

Galip Kemali Bey Stockholm ve Kopenhag sefirliği boyunca; diğer sefirlerle ve gazete muhabirleri ile önemli görüşmeler gerçekleştirmiştir. Hem karısı hem de Hint Hilafet Reisi vasıtasıyla ülkesine yardım gönderilmesini sağlamıştır. Ermeni meselesi hakkındaki görüşmelere katılmıştır. Bu görevi süresinde kızı Lamia Hanım'ı Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet tarihinin önemli isimlerinden Hüsrev Gerede ile evlendirmiştir. Mudanya'ya giderek Mudanya Mütarekesi görüşmelerine katılmıştır. 1922 Eylül ayında mali sıkıntılar nedeniyle Avrupa'da görev yapan sefirlerin 1 yıl süreyle izne ayrılmasına karar verildiğinden bu karar gereğince Galip Kemali Bey de mecburi mezuniyete sevk edilmiştir. 1922 Teşrininde Galip Kemali Bey'e de bütün görevinden alınan Bâbıâli memurlarına cevaz-ı istihdam kararı ile verilen ma'zuliyet maaşı verilmiştir. Galip Kemali Bey bu defa yeni görev temin etmek için çaba harcamış ayrıca Stockholm'de

verdiği ziyafet ve masraflar nedeniyle oluşan borcunu ödemek için çalışmalar yapmıştır. Borcunu ödemek için gittiği Stockholm'den dönerken kadro harici kaldığını öğrendiği resmi bir tebliğ alarak şaşkına dönmüştür. Memuriyet talepleri tasfiyesiyle sonuçlanmıştır. Tasfiye gerekçeleri olarak; Mustafa Kemal tarafından Milli Mücadele sırasında yapılan davete icabet etmediği için bundan böyle kendisinden istifade edilmeyeceği ve bununla birlikte Sultan Vahdettin için Avrupa ülkelerinde propaganda yapması görülmüştür. Ancak Galip Kemali Bey gidememe gerekçelerini defalarca sıralamış, Vahdettin siyasetine alet olmadığını da söylemiştir. Bundan sonra hayatı bu düşüncelerin gerçek olmadığını kanıtlamakla geçmiştir.

1925 yılı başlarında Galip Kemali Bey kurulacak olan Russo-Türk Şirketi toplantısı için Moskova'ya gitmiş, Russo-Türk Şirketinin ikinci reisliğine seçilmiştir. 15 Mayıs 1929'da kurulan Adana Elektrik Türk Anonim Şirketinde hisse sahibi olanlar arasında yer almıştır. 1930 yılında emekliye ayrılışı ile resmi tebliğin ardından yazdığı mektuplara cevabını almış, daha yıllarca devletine ve milletine hizmet edebilecekken emekliye ayrılmıştır. Emekli olsa da inzivaya çekilmeyerek bir şekilde siyasi hayat içinde yer almayı başarmıştır.

Galip Kemali Bey, hakkında verilen cevaz-ı istihdam kararı, mazuliyet maaşı ve sonrasında tasfiye kararıyla sonuçlanan memuriyet hayatı olmak üzere pek çok bilgi verdiği bir mektup yazarak dönemin Başbakanı Adnan Menderes'e sonrasında İsmet İnönü, Şükrü Saraçoğlu, Refik Saydam, Celal Bayar gibi pek çok kişiye yazdığı rapor ve yazılarla maduriyetini belirtmeye çalışmış, haklılığını göstererek tasfiye kararının kaldırılması için yardım beklemiş ancak sonuç istediği gibi olmamıştır. Galip Kemali Bey aleyhindeki tasfiye kararının kaldırılması için 1932, 1938, 1939, 1940, 1945, 1946 ve 1947 yıllarında olmak üzere defalarca müracaatlarda bulunmuştur. Ancak yaptığı müracaatlara Dışişleri Bakanlığından alınan cevaplar hakkında yapılacak hiçbir işlem olmadığı kararıyla sonuçlanmıştır.

Galip Kemali Bey tasfiye kararını kaldırmak ve yeni bir görev elde etme çabalarıyla uğraşırken bir şekilde siyasi hayattan kopmamaya da gayret etmiştir. 8 Eylül 1930'da Serbest Fırka'nın yaptığı içtimada Galip Kemali Bey Bakırköy Ocak Reisi olarak seçilmiş, 19 Eylül'de de Serbest Fırka'nın Yeşilköy Nahiye Ocağı'nın açılışı için yapılacak olan merasimlere katılmış ve Yeşilköy Kaza Ocak Reisliğine seçilmiştir. Bir süre sonra Cumhuriyet Halk Fırkası'na İstanbul'dan müstakil mebusluğu(bağımsız milletvekili) için adaylığını koymuştur. 1935'li yıllarda da bağımsız milletvekili seçilme

sürecinde Atatürk'ün aday listesinde bağımsızlar arasında yer almış ancak seçilememiştir. 1948 yılında Galip Kemali Bey bu defa Ankara'daki açık olan milletvekillikleri için yapılan kısmi seçimlere müstakil olarak adaylığını koymuştur. Yine aynı yıl Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti'nin Çemberlitaş'taki Cemiyet binasında gerçekleşen ilk kongresine katılarak kongre başkanı olarak seçilmiştir.

Galip Kemali Bey sadece siyasetten kopmamaya çalışmakla kalmamış ayrıca yazarlığıyla da kendinden söz ettirmiştir. İstibdat, Meşrutiyet ve Milli Mücadele olmak üzere 3 önemli devirde 30 yıl boyunca yaptığı mesleği süresinde hariciyede şahidi olduğu ve bizzat içinde bulunduğu bütün hadiseler, siyasi girişimler, anlaşma, yazışma, şahsi faaliyetleri, başından geçen acıklı olayları, ilk günden itibaren kaydederek 4 ciltlik hatıratını meydana getirmiştir. Diğer kitaplarının yanı sıra tercüme yoluyla da eserler oluşturmuştur. Güçlü bir kaleme sahip olan Galip Kemali Bey'in Tasvir-i Efkâr, Yeni Türkiye gazeteleri başta olmak üzere birçok yerde makalesi çıkmıştır.

Galip Kemali Bey başarılı bir diplomat olarak her zaman vasıflarının farkında olmuştur. Diplomatlar; milletler arasındaki münasebetleri düzeltmek, iyi münasebetleri devam ettirmek, milletin hukukuna en iyi şekilde müdafaa ederek şeref ve şanını yükseltmeyi kendisine vazife edinmiş kişilerdir. Yakın uzak demeden komşu milletlerle iyi komşuluk ilişkileri kurmak ve geliştirmek imkânlarını kabul eden, bu yolda çalışmayı kendine meslek edinen şahsiyetlerdir. Galip Kemali Bey bu vasıflara sahip biri olarak diplomatlığın gerekçelerini yerine getirmiştir.

Galip Kemali Bey, otuz yıllık siyasi hayatı boyunca gördüğü yüzlerce sefir, müsteşar ve kâtip ile olan temaslarında da edindiği tecrübelerle diplomatın vasıfları hakkında çeşitli kanaatlerde bulunmuştur. Ona göre; mesleğe ait eğitim ve bilgi sahibi olmak başta olmakla birlikte anane sahibi bir aileye mensup olmak gerekmektedir. Diplomatlar doğuştan gelen yeteneklere sahip olmanın yanı sıra mesleğine ve verilen vazifelere sevgi ve bağlılık göstermelidir. Cemiyet hayatına ilgi duymalı, resmi ve hususi gerçekleştirilen temaslarda nasıl davranacağını bilmeli; ciddi ve samimi olup nezaket ve intizamla hareket edip karşısında bulunanlara mutlaka itimat, hürmet gösterilmelidir. Her anlamda nefsine hâkim olmayı bilmesi gereken diplomatlar ayrıca Galip Kemali Bey'in afet olarak nitelendirdiği; kadın, içki ve kumar üçlüsünden uzak durarak iyi bir diplomat olmanın gereklerini yerine getirmiş olmaktadır. Bahsettiği

vasıfların hepsine sahip olduğunu göstermek için çalışmış ve bu vasıflara sahip olduğu göstermiştir.[806]

Galip Kemali Bey'e göre asıl diplomatlar "Meslekten yetişme" diplomatlardır. Meslekten yetişme diplomatlar; asıl diplomasi kaide, usul ve teşrifatına vâkıf kişilerdir. Mesleki kuralları sırayla yerine getirerek muhtelif memleketlerde bir prensip içerisinde bulundurulmuşlardır. Çeşitli siyasi olaylar, görüşmeler, müzakereler, anlaşmalar yaparak mesleki anlamda yetişip olgunlaşarak birer ihtisas sahibi olmuşlardır. Hükümetler her fırsatta böyle kişilerin eğitimi, bilgi ve tecrübelerinden istifade ederek memleketlerinin hukuk ve menfaatlerini müdafaa ve temin imkânını sağlamıştır. Bu kişilerin bilgili ve verimli çalışmaları sonucunda bağlı oldukları devlet ve millete, önemli faydaları olmaktadır. Galip Kemali Bey de işte bu meslekten yetişme, asıl diplomatlardandır.[807]

Sonuç olarak mesleğini çok seven, verilen işi kendisine vazife bilen ve büyük-küçük diyerek vazife ayırt etmeyen Galip Kemali Bey, Osmanlı döneminde devletine önemli hizmetlerde bulunmuş bir diplomat olup Cumhuriyet döneminde de bunu sürdürmek istemiştir. Ancak Mustafa Kemal'in davetine karşılık verememesiyle yeni hükümette alacağı ilk göreve sahip olma fırsatını kaçıran Galip Kemali Bey bu şekilde; Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemi arasında sıkışıp kalmıştır. Osmanlı dönemindeki uzun süren memuriyet hayatından sonra Cumhuriyet dönemi kendisi için yeni görev elde etme çabaları ve siyasi hayat içerisinde yer almaya çalışmakla geçmiş arafta kalmış bir diplomattır.

806 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 18-19.
807 G. K. Söylemezoğlu, *Siyasi Dağarcığım*, s. 9.

EKLER

EK 1: Galip Kemali Söylemezoğlu'nun Mezar Taşı (8 Eylül 2017 tarihli çekim)

EK 2: Galip Kemali Bey'in Müstakil Mebusluğa Adaylığı

Cumhuriyet, 22 Nisan 1931 s. 1.

Müstakil namzetler çoğalıyor

Dün akşama kadar 11 namzet müracaat etti

Müstakiller arasında Cemil Pş., Galip Kemali ve Ziya Molla B. ler de var

İstanbul'dan müstakil namzetliklerini koyanlardan bazıları
Cemal Oğuz B. Ziya Molla B. Galip Kemali B. Cemil Pş.

İntihabı meb'usan Heyeti teftişiyesine dün İstanbul'dan müstakillen namzetliklerini ilân etmek üzere sekiz müracaat vaki olmuştur.

Evvelce de üç müracaat vaki olduğundan şimdilik müstakil meb'us namzetlerinin yekûnu 11 dir.

Dün müracaat eden esbak Moskova sefiri Galip Kemali B., esbak şehremini Cemil Paşa, eski meclisi umumî azasından Cemal Uğuz, mülga Dahiliye Nezareti teftiş heyeti müdiri umumisi Yeşilköy'den Fethi B., esbak Rize meb'usu avukat Ziya Molla Bey, Halil Sezai karyola fabrikası mütehassısı Ahmet Osman Bey, Vefa lisesi Fransızca muallimi Lûtfi Bey ve Hoşgör gazetesi sahibi Halit Cemal Beyler.

Galip Kemali Bey

Galip Kemali Bey verdiği istidada müncimizin Cumhuriyet prensiplerini bihakkın ve tamamen kökleştirmek ve bu yolda çalışmak yegâne programı olduğunu söyliyerek müntehibi sanilere Gazi'nin tavsiyesi karşısında ellerini kalplerine koyup benliklerinden ayrılarak vatan hissile hareket etmelerini tavsiye etmektedir.

Cemil Paşa

Cemil Paşa da: «müstakil bir cumhuriyetçi sıfatile...» namzetliğinin iraesini istemiştir. Cemil Paşa müntehibi sanilere neş-

İstanbul'a müstakil namzetliğini koyan Lûtfi B. İzmit'ten müstakil namzetliğini koyan Halil Mithat B.

rettiği beyannamede hulâsatan diyor ki: «Pek samimî lâik ve cumhuriyetçi ve milliyetçiyim. Prensiplerim H. Fırkasının umdelerinden farklı değildir. Ben daha ziyede demokrat ve liberal bir gaye takip edeceğim. Cumhuriyeti koruyacağım, küçük memurlara dokunmamak şartile bütçedeki masrafları azaltacağım. Faizi yüzde dokuza indirmeğe çalışacağım. Eski ve yeni mütekaitler arasında maaş farkını tadil edeceğim. Belediyeler meclisinin tamamen istiklâlini vermeğe çalışacağım. Amele ve işçilerin hak ve sıhhatlerini koruyacağım.»

Fethi Bey

Yeşilköy'den Fethi B. de vatandaşlarına faideli olacağını ümit etmektedir.

(Mabadi 2 inci sahifede)

Cumhuriyet, 26 Nisan 1931, s. 4.

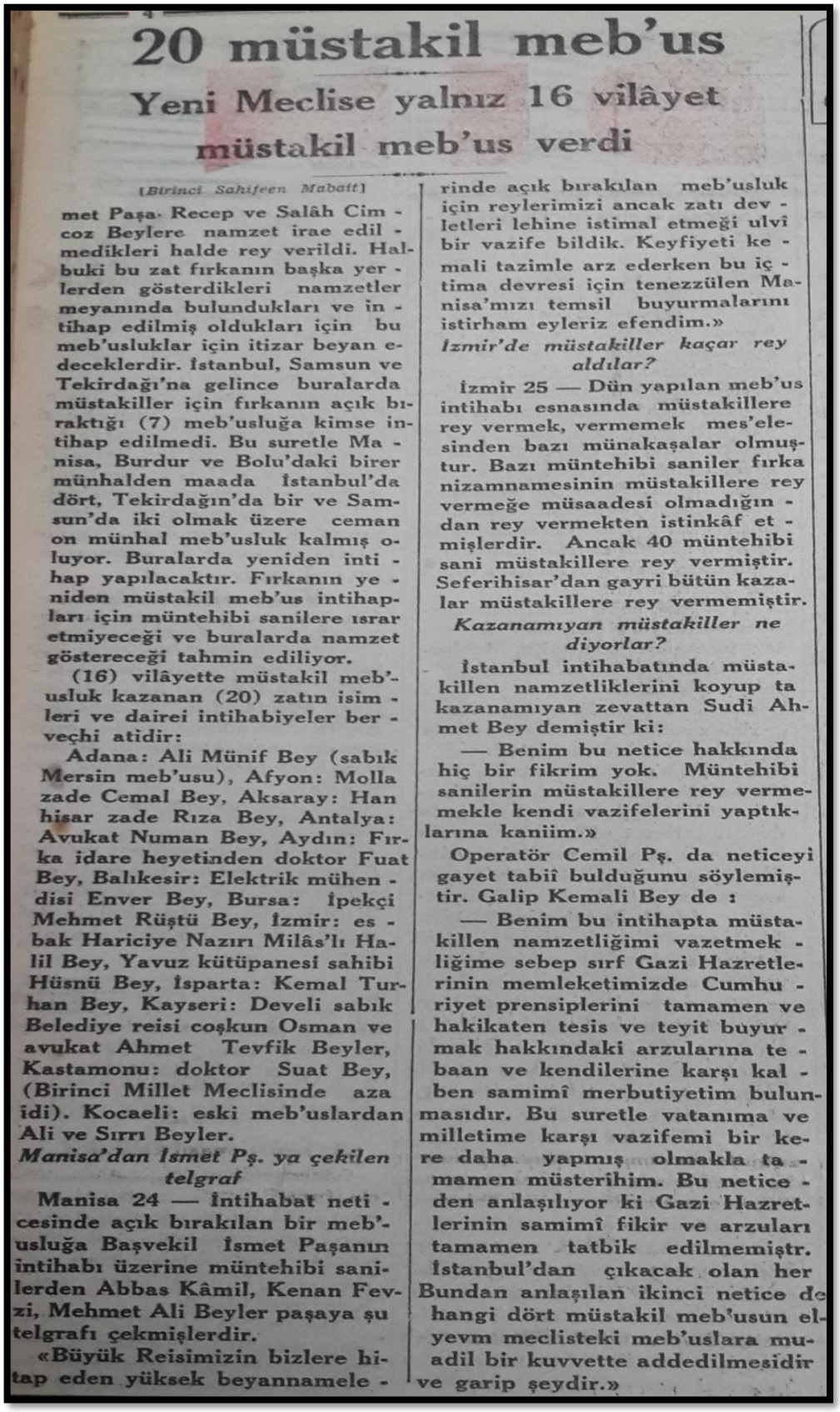

20 müstakil meb'us

Yeni Meclise yalnız 16 vilâyet müstakil meb'us verdi

[Birinci Sahifeen Mabaiti]

met Paşa, Recep ve Salâh Cimcoz Beylere namzet irae edilmedikleri halde rey verildi. Halbuki bu zat fırkanın başka yerlerden gösterdikleri namzetler meyanında bulundukları ve intihap edilmiş oldukları için bu meb'usluklar için itizar beyan edeceklerdir. İstanbul, Samsun ve Tekirdağı'na gelince buralarda müstakiller için fırkanın açık bıraktığı (7) meb'usluğa kimse intihap edilmedi. Bu suretle Manisa, Burdur ve Bolu'daki birer münhalden maada İstanbul'da dört, Tekirdağın'da bir ve Samsun'da iki olmak üzere ceman on münhal meb'usluk kalmış oluyor. Buralarda yeniden intihap yapılacaktır. Fırkanın yeniden müstakil meb'us intihapları için müntehibi sanilere ısrar etmiyeceği ve buralarda namzet göstereceği tahmin ediliyor.

(16) vilâyette müstakil meb'usluk kazanan (20) zatın isimleri ve dairei intihabiyeler beraveçhi atidir:

Adana: Ali Münif Bey (sabık Mersin meb'usu), Afyon: Molla zade Cemal Bey, Aksaray: Hanhisar zade Rıza Bey, Antalya: Avukat Numan Bey, Aydın: Fırka idare heyetinden doktor Fuat Bey, Balıkesir: Elektrik mühendisi Enver Bey, Bursa: İpekçi Mehmet Rüştü Bey, İzmir: esbak Hariciye Nazırı Milâs'lı Halil Bey, Yavuz kütüpanesi sahibi Hüsnü Bey, İsparta: Kemal Turhan Bey, Kayseri: Develi sabık Belediye reisi coşkun Osman ve avukat Ahmet Tevfik Beyler, Kastamonu: doktor Suat Bey, (Birinci Millet Meclisinde azaidi). Kocaeli: eski meb'uslardan Ali ve Sırrı Beyler.

Manisa'dan İsmet Pş. ya çekilen telgraf

Manisa 24 — İntihabat neticesinde açık bırakılan bir meb'usluğa Başvekil İsmet Paşanın intihabı üzerine müntehibi sanilerden Abbas Kâmil, Kenan Fevzi, Mehmet Ali Beyler paşaya şu telgrafı çekmişlerdir.

«Büyük Reisimizin bizlere hitap eden yüksek beyannamelerinde açık bırakılan meb'usluk için reylerimizi ancak zatı devletleri lehine istimal etmeği ulvî bir vazife bildik. Keyfiyeti kemali tazimle arz ederken bu içtima devresi için tenezzülen Manisa'mızı temsil buyurmalarını istirham eyleriz efendim.»

İzmir'de müstakiller kaçar rey aldılar?

İzmir 25 — Dün yapılan meb'us intihabı esnasında müstakillere rey vermek, vermemek mes'elesinden bazı münakaşalar olmuştur. Bazı müntehibi saniler fırka nizamnamesinin müstakillere rey vermeğe müsaadesi olmadığından rey vermekten istinkâf etmişlerdir. Ancak 40 müntehibi sani müstakillere rey vermiştir. Seferihisar'dan gayri bütün kazalar müstakillere rey vermemiştir.

Kazanamıyan müstakiller ne diyorlar?

İstanbul intihabatında müstakillen namzetliklerini koyup ta kazanamıyan zevattan Sudi Ahmet Bey demiştir ki:

— Benim bu netice hakkında hiç bir fikrim yok. Müntehibi sanilerin müstakillere rey vermemekle kendi vazifelerini yaptıklarına kaniim.»

Operatör Cemil Pş. da neticeyi gayet tabiî bulduğunu söylemiştir. Galip Kemali Bey de :

— Benim bu intihapta müstakillen namzetliğimi vazetmekliğime sebep sırf Gazi Hazretlerinin memleketimizde Cumhuriyet prensiplerini tamamen ve hakikaten tesis ve teyit buyurmak hakkındaki arzularına tebaan ve kendilerine karşı kalben samimî merbutiyetim bulunmasıdır. Bu suretle vatanıma ve milletime karşı vazifemi bir kere daha yapmış olmakla tamamen müsterihim. Bu neticeden anlaşılıyor ki Gazi Hazretlerinin samimî fikir ve arzuları tamamen tatbik edilmemiştr. İstanbul'dan çıkacak olan her Bundan anlaşılan ikinci netice de hangi dört müstakil meb'usun elyevm meclisteki meb'uslara muadil bir kuvvette addedilmesidir ve garip şeydir.»

EK 3: Söylemezoğlu Dün Vefat Etti

Milliyet, 19 Eylül 1960, s. 1-5.

Söylemezoğlu dün vefat etti

ESKİ Moskova Büyükelçilerimizden Galip Kemali Söylemezoğlu dün saat 12 de Nişantaşındaki evinde vefat etmiştir. Üç aydanberi evinde tedavi edilmekte olan

Devamı Sa. 5, Sü. 1 de

SÖYLEMEZOĞLU DÜN VEFAT ETTİ

Baştarafı Birincide

Söylemezoğlu'nun cenazesi bugün öğle namazını müteakip Teşvikiye camiinden kaldırılıp Edirnekapı mezarlığına defnedilecektir.

Dördüncü Murat devrindenberi Erzurumda Söylemezoğulları namile yaşedilen eski bir aileye mensup olan Galip Kemali Söylemezoğlu, Galatasaraydan mezun olduktan sonra, Hariciye nezaretine intisap etmiştir. Muhtelif hariçi memuriyetlerde bulunduktan sonra, 1917 yılında Moskova Sefiri olmuştur.

Merhum, bir çok siyasi eserler neşretmiş ve bir çok gazetelere de siyasi makaleler yazmıştır.

EK 4: Roma Büyük Elçisi Kazım Bey'in Mektubu

G.K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 178.

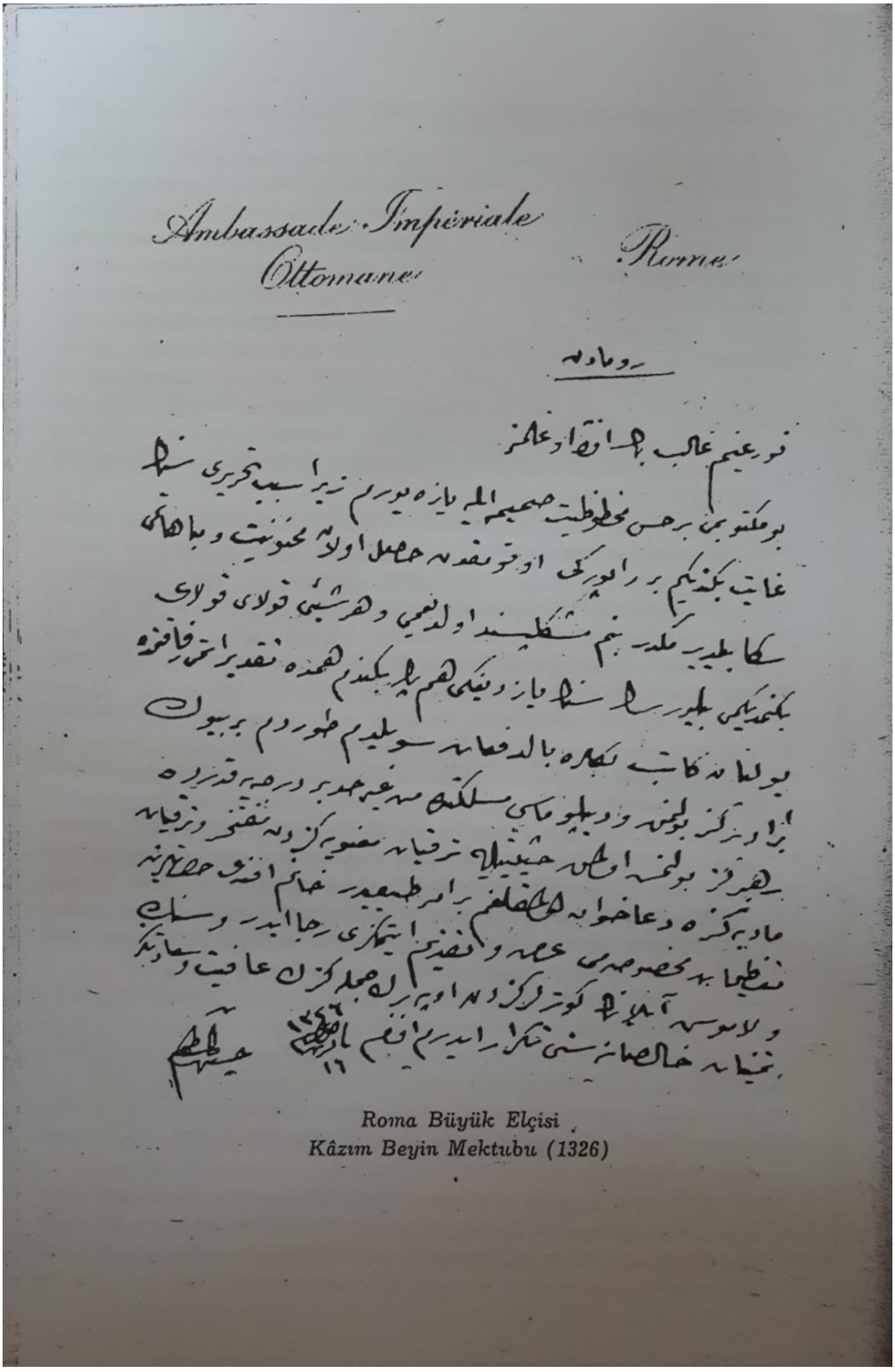

Roma Büyük Elçisi
Kâzım Beyin Mektubu (1326)

EK 5: Galip Kemali Bey'in İstifası

G. K. Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*, s. 101; G. K. Söylemezoğlu, *Üçüncü ve Son Cildi*, s. 189-190.

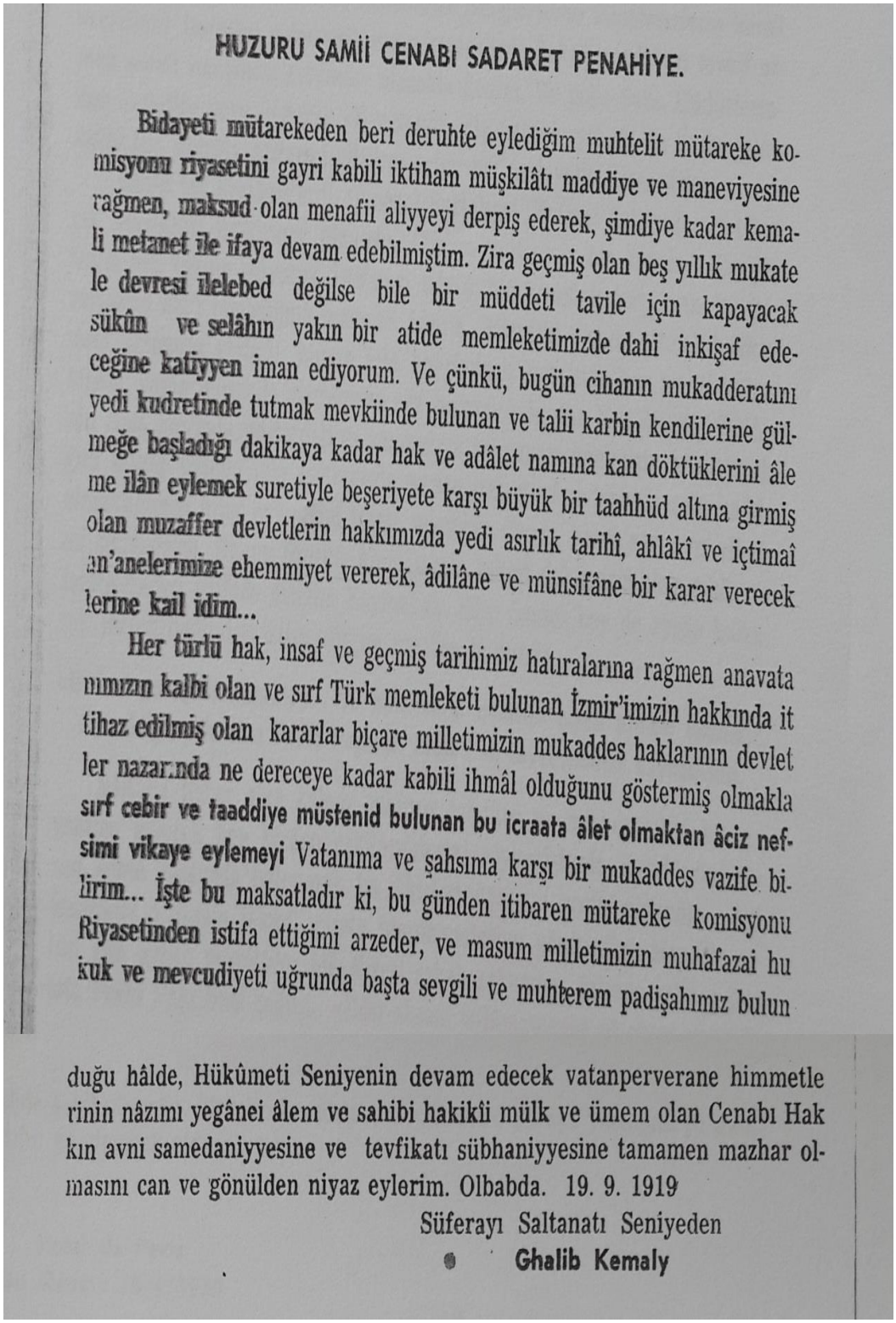

HUZURU SAMİİ CENABİ SADARET PENAHİYE.

Bidayeti mütarekeden beri deruhte eylediğim muhtelit mütareke komisyonu riyasetini gayri kabili iktiham müşkilâtı maddiye ve maneviyesine rağmen, maksud olan menafii aliyyeyi derpiş ederek, şimdiye kadar kemali metanet ile ifaya devam edebilmiştim. Zira geçmiş olan beş yıllık mukatele devresi ilelebed değilse bile bir müddeti tavile için kapayacak sükûn ve selâhın yakın bir atide memleketimizde dahi inkişaf edeceğine katiyyen iman ediyorum. Ve çünkü, bugün cihanın mukadderatını yedi kudretinde tutmak mevkiinde bulunan ve talii karbin kendilerine gülmeğe başladığı dakikaya kadar hak ve adâlet namına kan döktüklerini âleme ilân eylemek suretiyle beşeriyete karşı büyük bir taahhüd altına girmiş olan muzaffer devletlerin hakkımızda yedi asırlık tarihî, ahlâkî ve içtimaî an'anelerimize ehemmiyet vererek, âdilâne ve münsifâne bir karar verecek lerine kail idim...

Her türlü hak, insaf ve geçmiş tarihimiz hatıralarına rağmen anavatanımızın kalbi olan ve sırf Türk memleketi bulunan İzmir'imizin hakkında ittihaz edilmiş olan kararlar biçare milletimizin mukaddes haklarının devletler nazarında ne dereceye kadar kabili ihmâl olduğunu göstermiş olmakla sırf cebir ve taaddiye müstenid bulunan bu icraata âlet olmaktan âciz nefsimi vikaye eylemeyi Vatanıma ve şahsıma karşı bir mukaddes vazife bilirim... İşte bu maksatladır ki, bu günden itibaren mütareke komisyonu Riyasetinden istifa ettiğimi arzeder, ve masum milletimizin muhafazai hukuk ve mevcudiyeti uğrunda başta sevgili ve muhterem padişahımız bulunduğu hâlde, Hükûmeti Seniyenin devam edecek vatanperverane himmetlerinin nâzımı yegânei âlem ve sahibi hakikî mülk ve ümem olan Cenabı Hakkın avni samedaniyyesine ve tevfikatı sübhaniyyesine tamamen mazhar olmasını can ve gönülden niyaz eylerim. Olbabda. 19. 9. 1919

Süferayı Saltanatı Seniyeden

Ghalib Kemaly

EK 6: Moskova eski elçisi Galip Kemal'in tedaviden döndüğünü bildiren telgrafı.

BCA, Fon Kodu: 30-10-0.0-Kutu No: 129-Dosya No: 930-Sıra No: 18, 2 Eylül 1927.

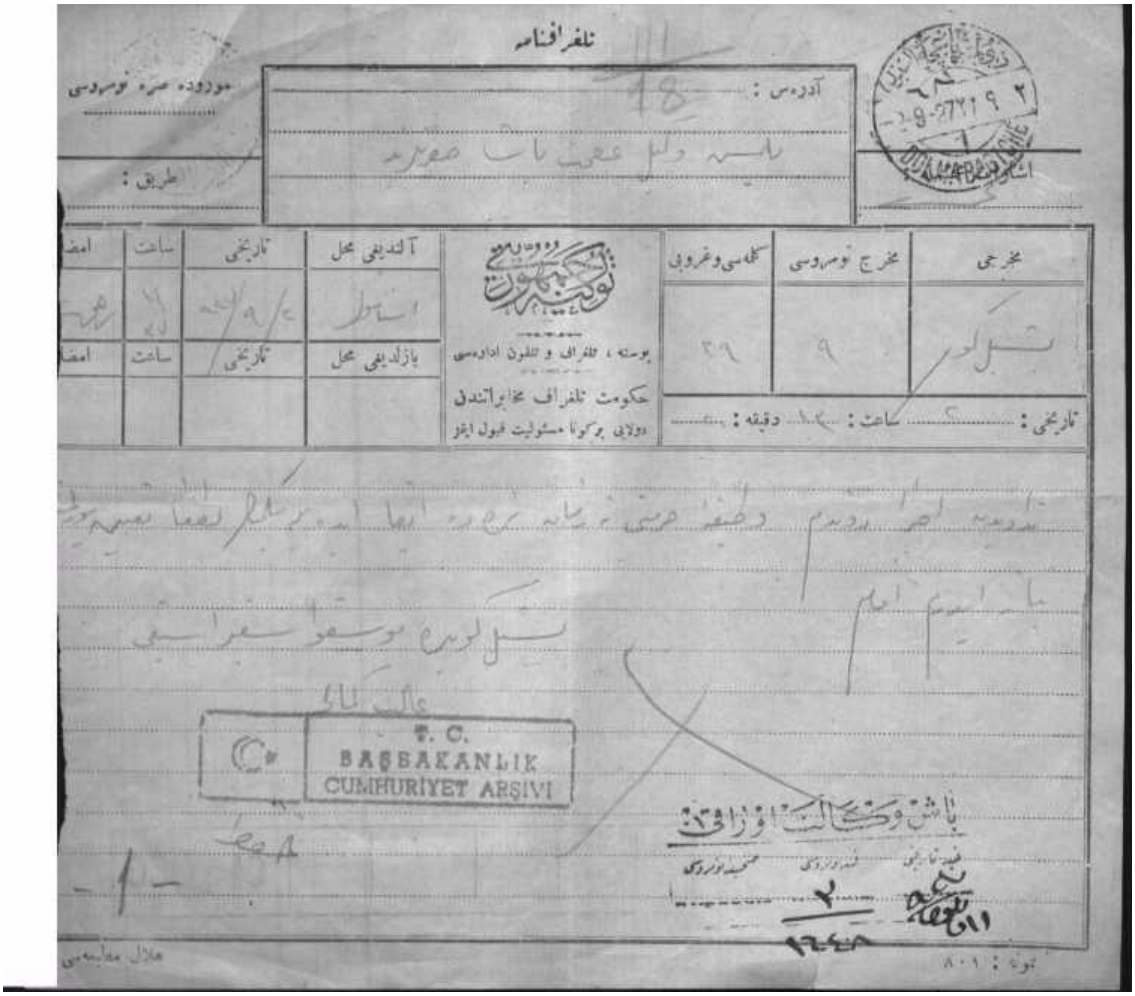

EK 7: Maliye Bakanlığının 24/10/952 tarihli ve 3324-181/18576 sayılı yazılı suretidir

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 35)

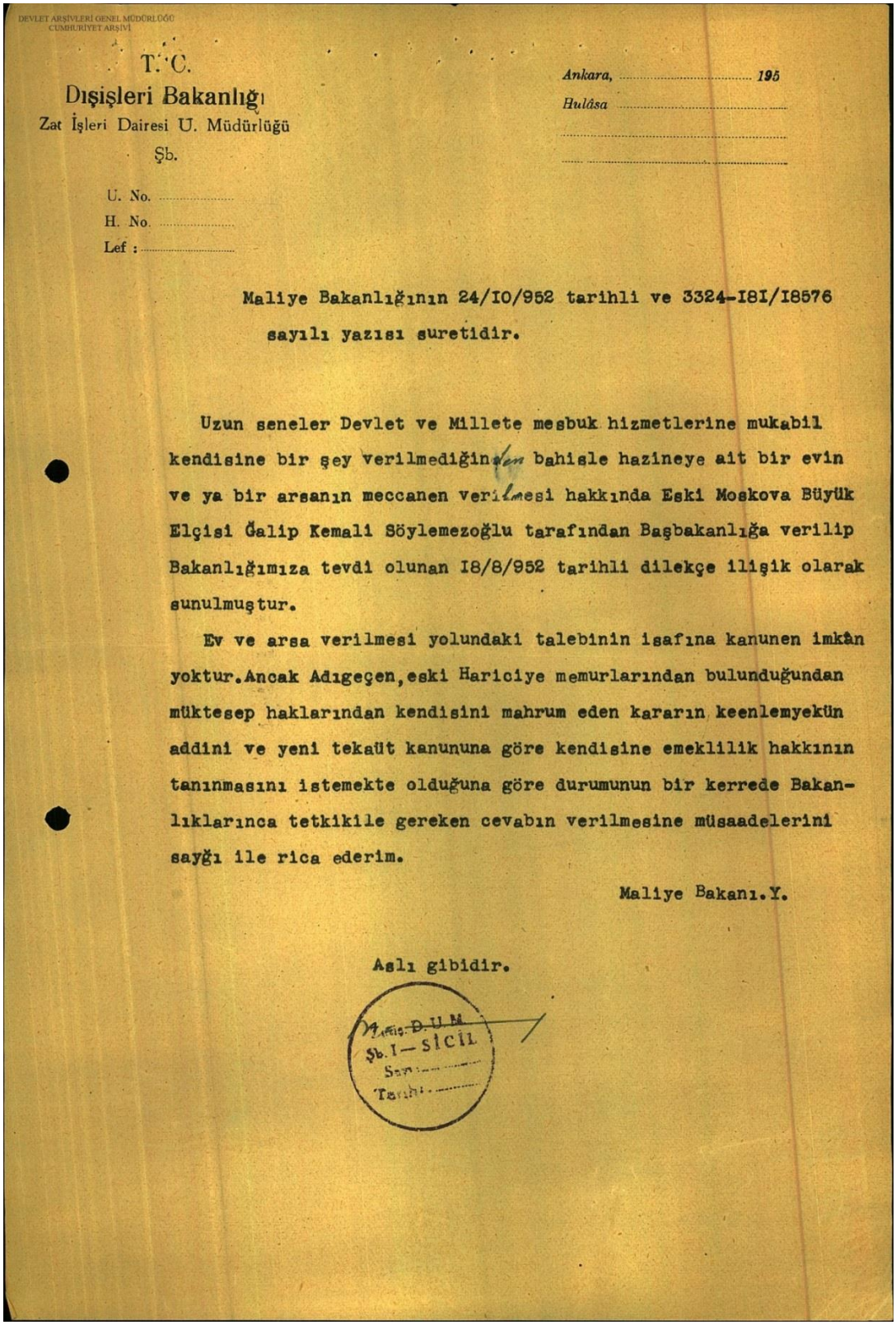

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
Dışişleri Bakanlığı
Zat İşleri Dairesi U. Müdürlüğü
Şb.

U. No. .....
H. No. .....
Lef : .....

Ankara, ... 195
Hulâsa .....
.....
.....

Maliye Bakanlığının 24/IO/952 tarihli ve 3324-I8I/I8576 sayılı yazısı suretidir.

Uzun seneler Devlet ve Millete mesbuk hizmetlerine mukabil kendisine bir şey verilmediğinden bahisle hazineye ait bir evin ve ya bir arsanın meccanen verilmesi hakkında Eski Moskova Büyük Elçisi Galip Kemali Söylemezoğlu tarafından Başbakanlığa verilip Bakanlığımıza tevdi olunan I8/8/952 tarihli dilekçe ilişik olarak sunulmuştur.

Ev ve arsa verilmesi yolundaki talebinin isafına kanunen imkân yoktur.Ancak Adıgeçen,eski Hariciye memurlarından bulunduğundan müktesep haklarından kendisini mahrum eden kararın keenlemyekün addini ve yeni tekaüt kanununa göre kendisine emeklilik hakkının tanınmasını istemekte olduğuna göre durumunun bir kerrede Bakanlıklarınca tetkikile gereken cevabın verilmesine müsaadelerini sayğı ile rica ederim.

Maliye Bakanı.Y.

Aslı gibidir.

Mal. D. U. M.
Şb. I — SİCİL
Sayı .....
Tarihi .....

EK 8: Moskova eski Sefiri Galip Kemal Bey'in Milli Mücadele sırasında yapılan davete uymadığından görevinden alınarak emekliye sevki.

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929.

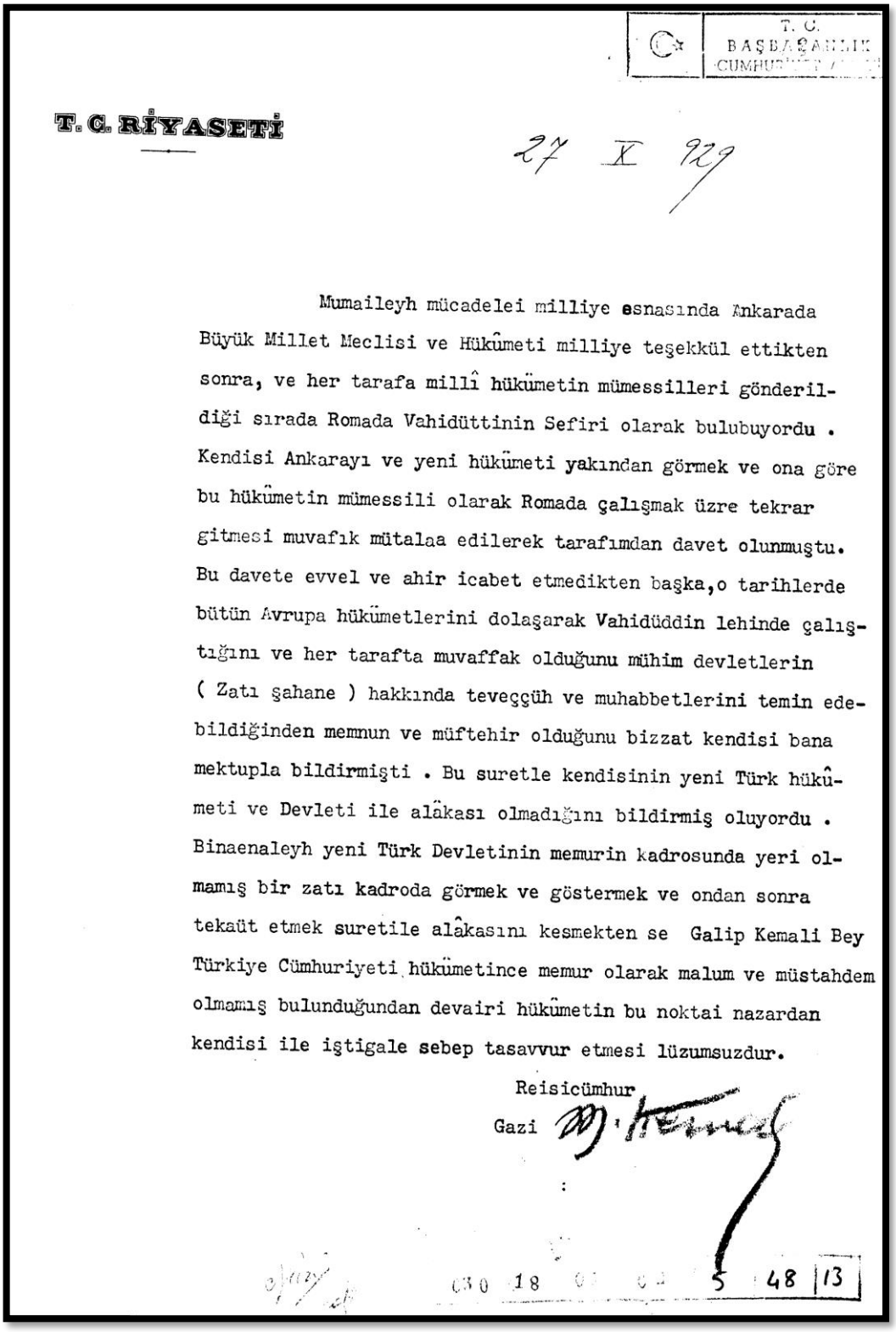

T. C. RİYASETİ

27 X 929

Mumaileyh mücadelei milliye esnasında Ankarada Büyük Millet Meclisi ve Hükûmeti milliye teşekkül ettikten sonra, ve her tarafa millî hükûmetin mümessilleri gönderildiği sırada Romada Vahidüttinin Sefiri olarak bulubuyordu . Kendisi Ankarayı ve yeni hükûmeti yakından görmek ve ona göre bu hükûmetin mümessili olarak Romada çalışmak üzre tekrar gitmesi muvafık mütalaa edilerek tarafımdan davet olunmuştu. Bu davete evvel ve ahir icabet etmedikten başka,o tarihlerde bütün Avrupa hükûmetlerini dolaşarak Vahidüddin lehinde çalıştığını ve her tarafta muvaffak olduğunu mühim devletlerin (Zatı şahane) hakkında teveccüh ve muhabbetlerini temin edebildiğinden memnun ve müftehir olduğunu bizzat kendisi bana mektupla bildirmişti . Bu suretle kendisinin yeni Türk hükûmeti ve Devleti ile alâkası olmadığını bildirmiş oluyordu . Binaenaleyh yeni Türk Devletinin memurin kadrosunda yeri olmamış bir zatı kadroda görmek ve göstermek ve ondan sonra tekaüt etmek suretile alâkasını kesmekten se Galip Kemali Bey Türkiye Cümhuriyeti hükûmetince memur olarak malum ve müstahdem olmamış bulunduğundan devairi hükûmetin bu noktai nazardan kendisi ile iştigale sebep tasavvur etmesi lüzumsuzdur.

Reisicümhur
Gazi M. Kemal

030 18 5 48 13

EK 9: Milli Mücadele esnasında kendisine yapılan çağrıya uymadığı ve Sultan Vahidettin için Avrupa ülkelerinde propaganda yaptığı ileri sürülen eski Moskova Sefiri Galip Kemali'nin emekliliği.

BCA, Fon Kodu: 30-10-0.0-Kutu No: 206-Dosya No: 403-Sıra No: 8, 19 Nisan 1930.

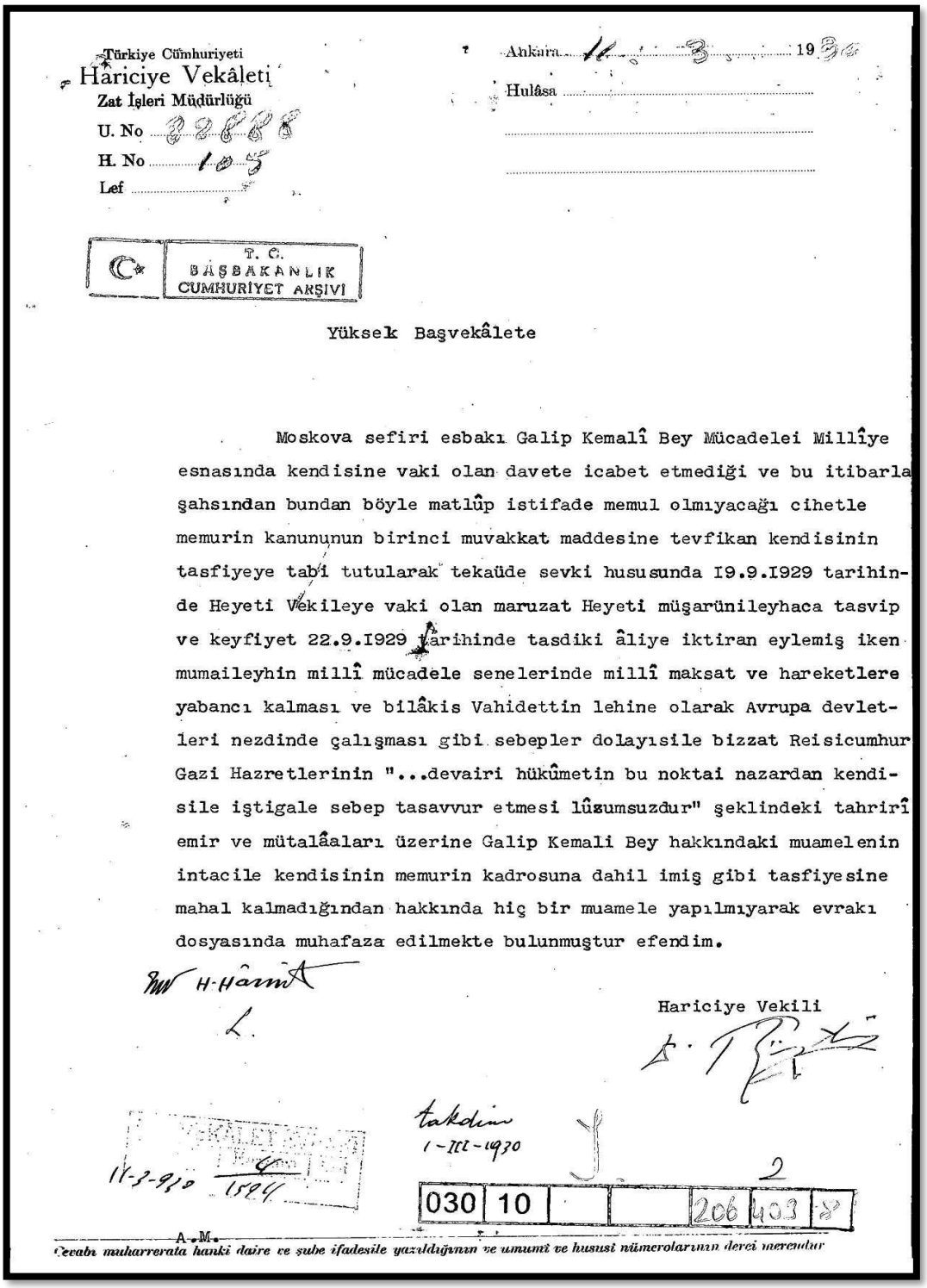

Türkiye Cümhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Zat İşleri Müdürlüğü
U. No 22888
H. No 105
Lef

Ankara 16 / 3 / 1930
Hulâsa

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Yüksek Başvekâlete

Moskova sefiri esbakı Galip Kemalî Bey Mücadelei Millîye esnasında kendisine vaki olan davete icabet etmediği ve bu itibarla şahsından bundan böyle matlûp istifade memul olmıyacağı cihetle memurin kanununun birinci muvakkat maddesine tevfikan kendisinin tasfiyeye tabi tutularak tekaüde sevki hususunda I9.9.I929 tarihinde Heyeti Vekileye vaki olan maruzat Heyeti müşarünileyhaca tasvip ve keyfiyet 22.9.I929 tarihinde tasdiki âliye iktiran eylemiş iken mumaileyhin millî mücadele senelerinde millî maksat ve hareketlere yabancı kalması ve bilâkis Vahidettin lehine olarak Avrupa devletleri nezdinde çalışması gibi sebepler dolayısile bizzat Reisicumhur Gazi Hazretlerinin "...devairi hükûmetin bu noktai nazardan kendisile iştigale sebep tasavvur etmesi lûzumsuzdur" şeklindeki tahrirî emir ve mütalâaları üzerine Galip Kemali Bey hakkındaki muamelenin intacile kendisinin memurin kadrosuna dahil imiş gibi tasfiyesine mahal kalmadığından hakkında hiç bir muamele yapılmıyarak evrakı dosyasında muhafaza edilmekte bulunmuştur efendim.

H. Hâmi

Hariciye Vekili

11-3-930 1584

takdim 1-III-1930

030 | 10 | | | 206 | 403 | 8

A. M.

Cevabı muharrerata hangi daire ve şube ifadesile yazıldığının ve umumî ve hususî nümerolarının derci mercudur

EK 10: Heyeti Vekile Reisi Celal Bayar Huzurlarına

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 153)

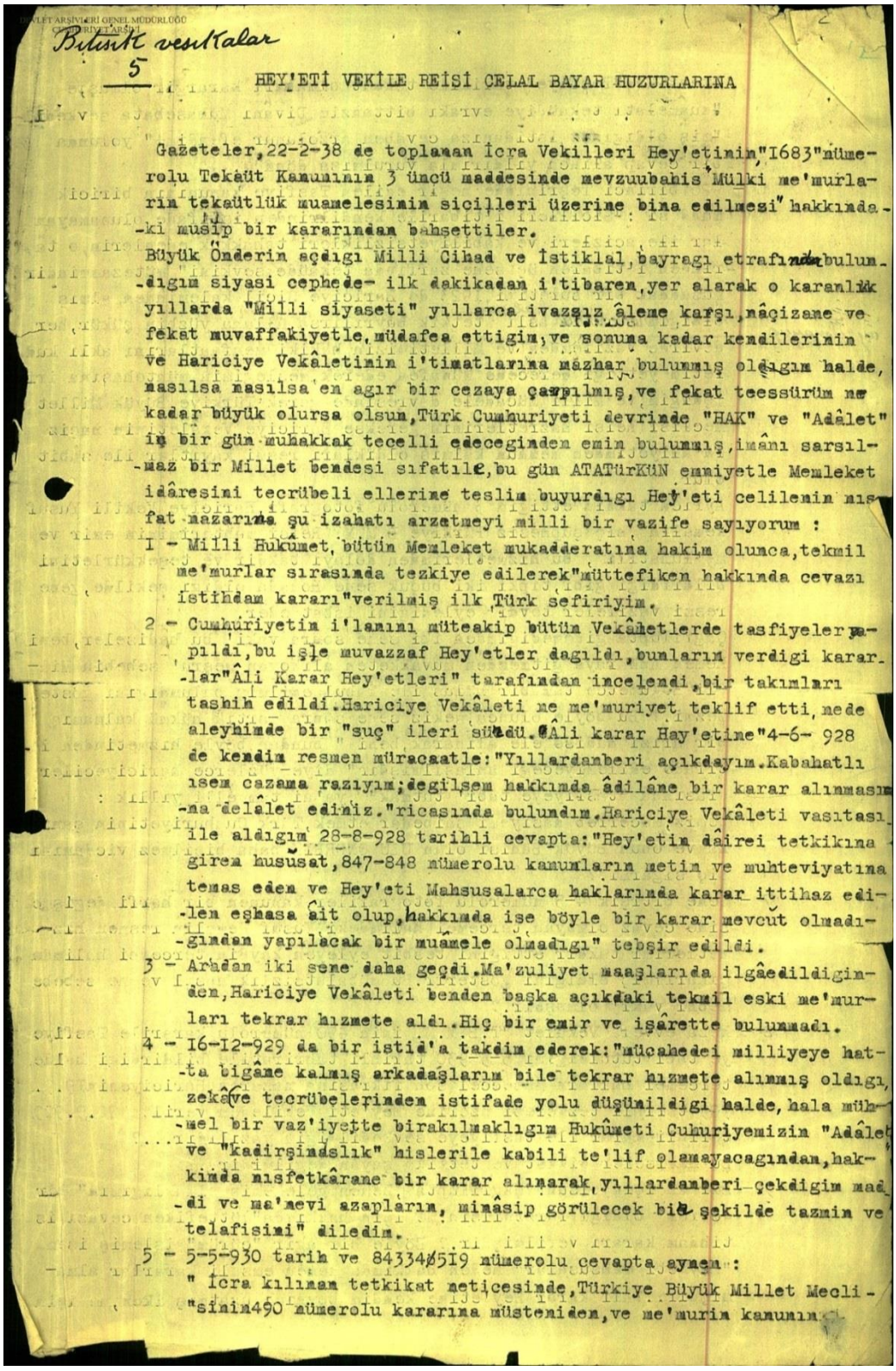

Bitmiş vesikalar

5

HEY'ETİ VEKİLE REİSİ CELAL BAYAR HUZURLARINA

Gazeteler, 22-2-38 de toplanan İcra Vekilleri Hey'etinin "1683" nümerolu Tekaüt Kanununun 3 üncü maddesinde mevzuubahis Mülki me'murların tekaütlük muamelesinin sicilleri üzerine bina edilmesi" hakkında-ki münasip bir kararından bahsettiler.

Büyük Önderin açdığı Milli Cihad ve İstiklal bayrağı etrafında bulun-duğum siyasi cephede- ilk dakikadan i'tibaren, yer alarak o karanlık yıllarda "Milli siyaseti" yıllarca ivazsız âleme karşı, nâçizane ve fekat muvaffakiyetle, müdafea ettiğim, ve sonuna kadar kendilerinin ve Hariciye Vekâletinin i'timatlarına mazhar bulunmuş olduğum halde, nasılsa nasılsa en ağır bir cezaya çarpılmış, ve fekat teessürüm ne kadar büyük olursa olsun, Türk Cumhuriyeti devrinde "HAK" ve "Adâlet" in bir gün muhakkak tecelli edeceğinden emin bulunmuş, imânı sarsıl-maz bir Millet bendesi sıfatile, bu gün ATATürKÜN emniyetle Memleket idâresini tecrübeli ellerine teslim buyurduğu Hey'eti celilenin nis-fat nazarına şu izahatı arzetmeyi milli bir vazife sayıyorum :

1 - Milli Hukûmet, bütün Memleket mukadderatına hakim olunca, tekmil me'murlar sırasında tezkiye edilerek "müttefiken hakkında cevazı istihdam kararı" verilmiş ilk Türk sefiriyim.

2 - Cumhuriyetin i'lanını müteakip bütün Vekâhetlerde tasfiyeler ya-pıldı, bu işle muvazzaf Hey'etler dağıldı, bunların verdigi karar-lar "Âli Karar Hey'etleri" tarafından incelendi, bir takımları tashih edildi. Hariciye Vekâleti ne me'muriyet teklif etti, nede aleyhimde bir "suç" ileri sürüldü. Âli karar Hay'etine "4-6- 928 de kendim resmen müracaatle: "Yıllardanberi açıkdayım. Kabahatlı isem cezama razıyım; değilsem hakkımda âdilâne bir karar alınmasın-na delâlet edinız." ricasında bulundum. Hariciye Vekâleti vasıtası ile aldığım 28-8-928 tarihli cevapta: "Hey'etin dâirei tetkikına girem hususat, 847-848 nümerolu kanunların metin ve muhteviyatına temas eden ve Hey'eti Mahsusalarca haklarında karar ittihaz edi-len eşhasa âit olup, hakkımda ise böyle bir karar mevcût olmadı-ğından yapılacak bir muamele olmadığı" tebşir edildi.

3 - Aradan iki sene daha geçdi. Ma'zuliyet maaşlarında ilgâedildiğin-den, Hariciye Vekâleti benden başka açıkdaki tekmil eski me'mur-ları tekrar hizmete aldı. Hiç bir emir ve işârette bulunmadı.

4 - 16-12-929 da bir istid'a takdim ederek: "mücahedei milliyeye hat-ta bigâne kalmış arkadaşlarım bile tekrar hizmete alınmış oldığı, zekâve tecrübelerinden istifade yolu düşünildigi halde, hala müh-mel bir vaz'iyette bırakılmaklığım Hukûmeti Cumhuriyemizin "Adâlet ve "kadirşinaslık" hislerile kabili te'lif olamayacağından, hak-kımda nisfetkârane bir karar alınarak, yıllardanberi çekdiğim mad-di ve ma'nevi azaplarım, münâsip görülecek bir şekilde tazmin ve telafisini" diledim.

5 - 5-5-930 tarih ve 84334/519 nümerolu cevapta aynen :

" İcra kılınan tetkikat neticesinde, Türkiye Büyük Millet Mecli-"sinin 490 nümerolu kararına müsteniden, ve me'murin kanunun-

EK 11: 8407 sayılı ve 22/9/1929 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı suretidir.

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 48)

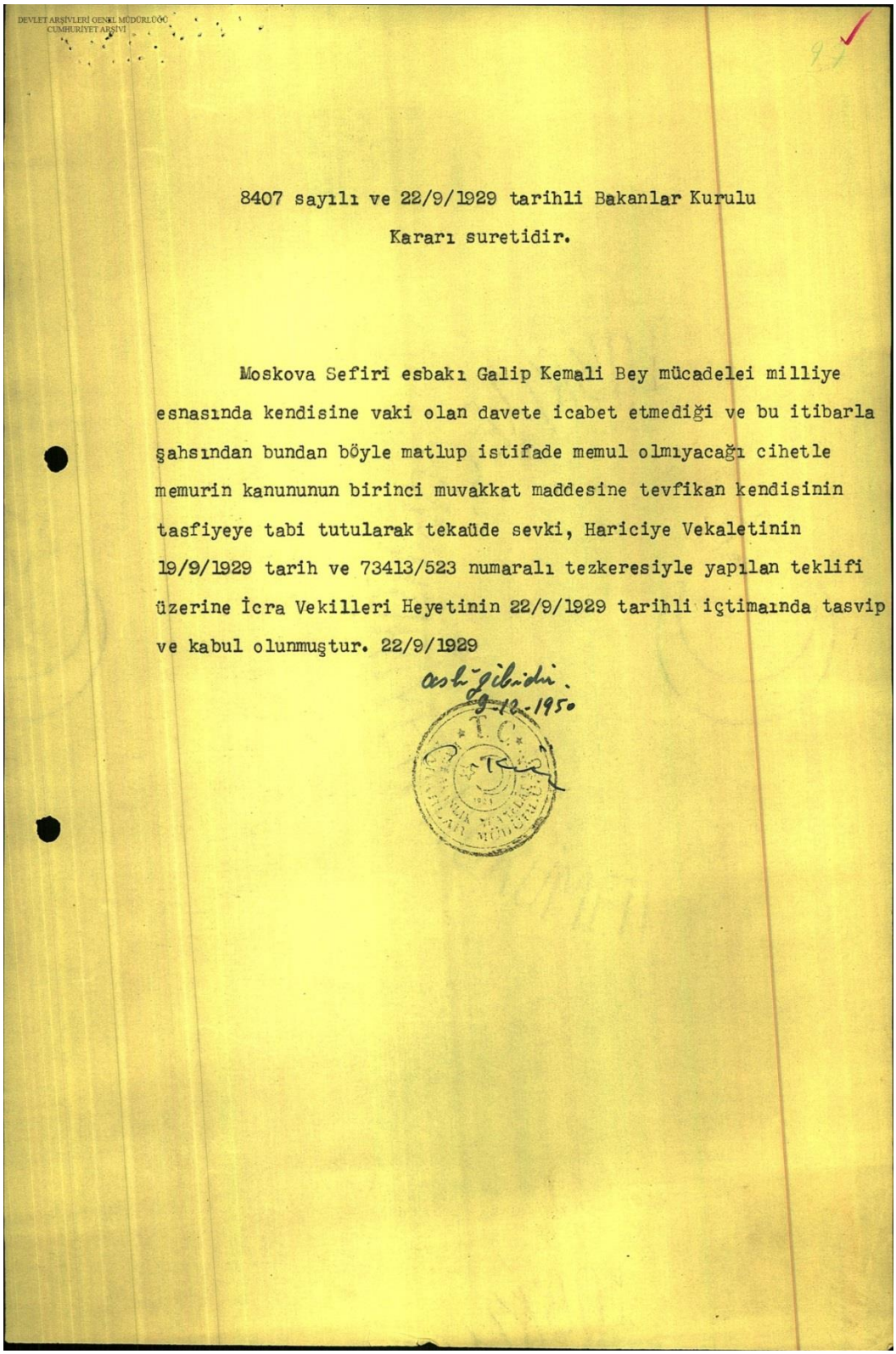

8407 sayılı ve 22/9/1929 tarihli Bakanlar Kurulu
Kararı suretidir.

Moskova Sefiri esbakı Galip Kemali Bey mücadelei milliye esnasında kendisine vaki olan davete icabet etmediği ve bu itibarla şahsından bundan böyle matlup istifade memul olmıyacağı cihetle memurin kanununun birinci muvakkat maddesine tevfikan kendisinin tasfiyeye tabi tutularak tekaüde sevki, Hariciye Vekaletinin 19/9/1929 tarih ve 73413/523 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 22/9/1929 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur. 22/9/1929

aslı gibidir.
9-10-1950

EK 12: Galip Kemali Söylemezoğlu hakkında not

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 47)

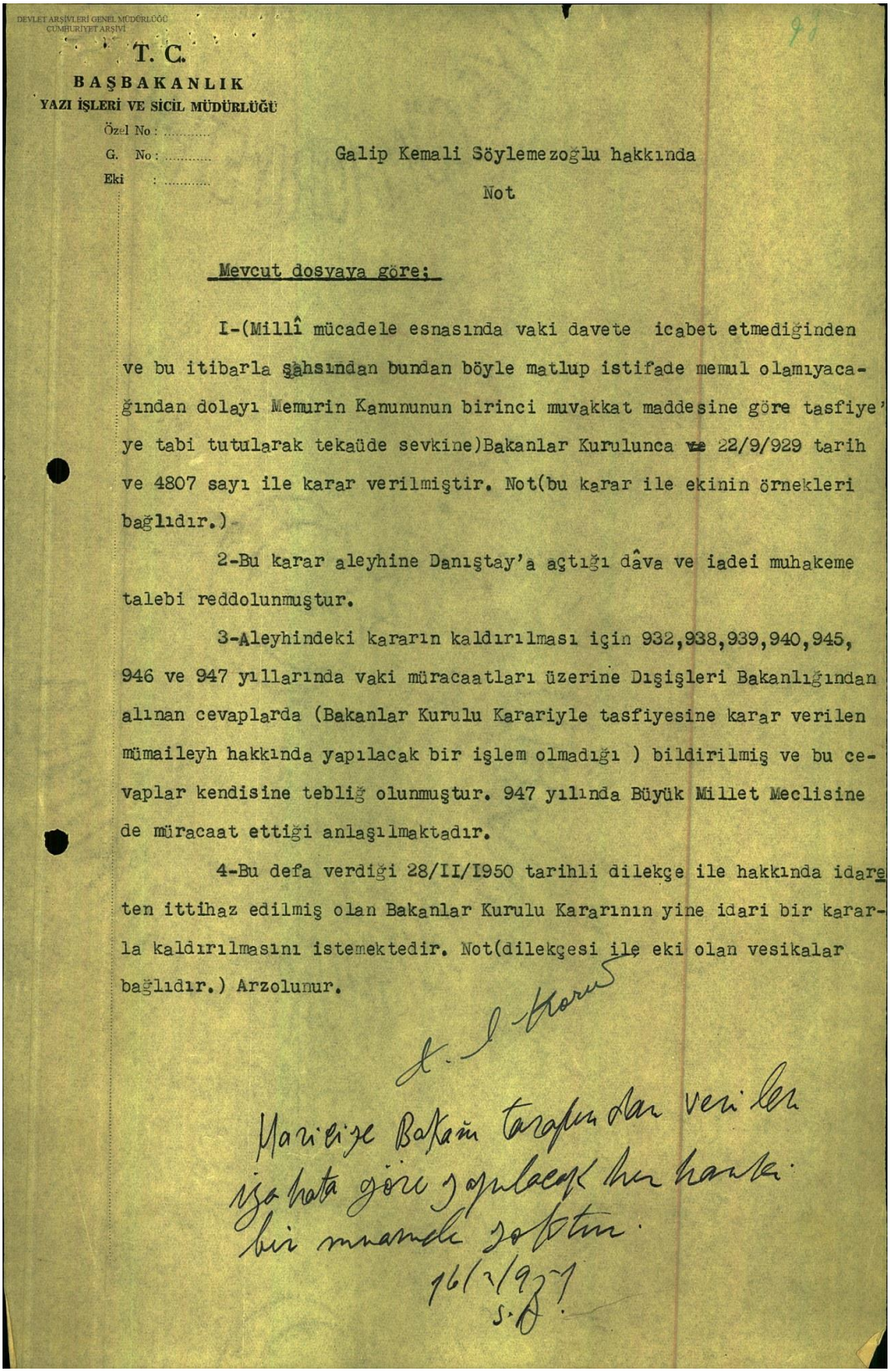

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

91

T. C.
BAŞBAKANLIK
YAZI İŞLERİ VE SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ

Özel No : .....
G. No : .....
Eki : .....

Galip Kemali Söylemezoğlu hakkında

Not

Mevcut dosyaya göre;

I-(Millî mücadele esnasında vaki davete icabet etmediğinden ve bu itibarla şahsından bundan böyle matlup istifade memul olamıyacağından dolayı Memurin Kanununun birinci muvakkat maddesine göre tasfiye'ye tabi tutularak tekaüde sevkine)Bakanlar Kurulunca ve 22/9/929 tarih ve 4807 sayı ile karar verilmiştir. Not(bu karar ile ekinin örnekleri bağlıdır.)

2-Bu karar aleyhine Danıştay'a açtığı dâva ve iadei muhakeme talebi reddolunmuştur.

3-Aleyhindeki kararın kaldırılması için 932,938,939,940,945, 946 ve 947 yıllarında vaki müracaatları üzerine Dışişleri Bakanlığından alınan cevaplarda (Bakanlar Kurulu Kararıyle tasfiyesine karar verilen mümaileyh hakkında yapılacak bir işlem olmadığı) bildirilmiş ve bu cevaplar kendisine tebliğ olunmuştur. 947 yılında Büyük Millet Meclisine de müracaat ettiği anlaşılmaktadır.

4-Bu defa verdiği 28/II/1950 tarihli dilekçe ile hakkında idareten ittihaz edilmiş olan Bakanlar Kurulu Kararının yine idari bir kararla kaldırılmasını istemektedir. Not(dilekçesi ile eki olan vesikalar bağlıdır.) Arzolunur.

İ. İ. Ekrem

Hariciye Bakanı tarafından verilen
izahata göre yapılacak bir kanuni
bir muamele yoktur.
16/2/937
S. B.

EK 13: Eski Moskova Sefiri Galip Kemali Söylemezoğlu'nun Başbakan Adnan Menderes'e Yazdığı Mektuplar

BCA, Fon Kodu: 30-1-0.0-Kutu No: 20-Dosya No: 116-Sıra No: 34, 1 Aralık 1956.(1)

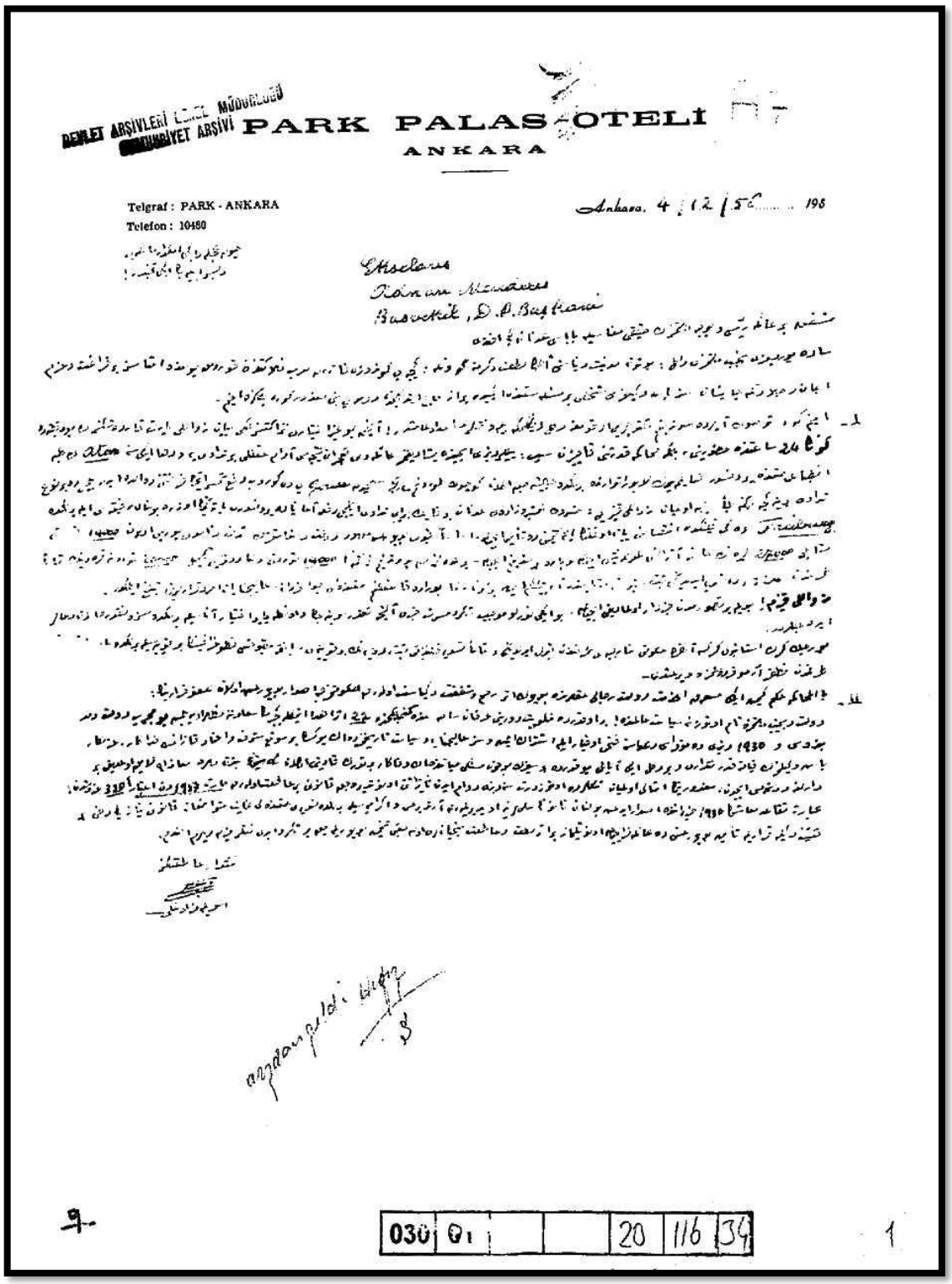

BCA, Fon Kodu: 30-1-0.0-Kutu No: 20-Dosya No: 116-Sıra No: 34, 1 Aralık 1956. (5)

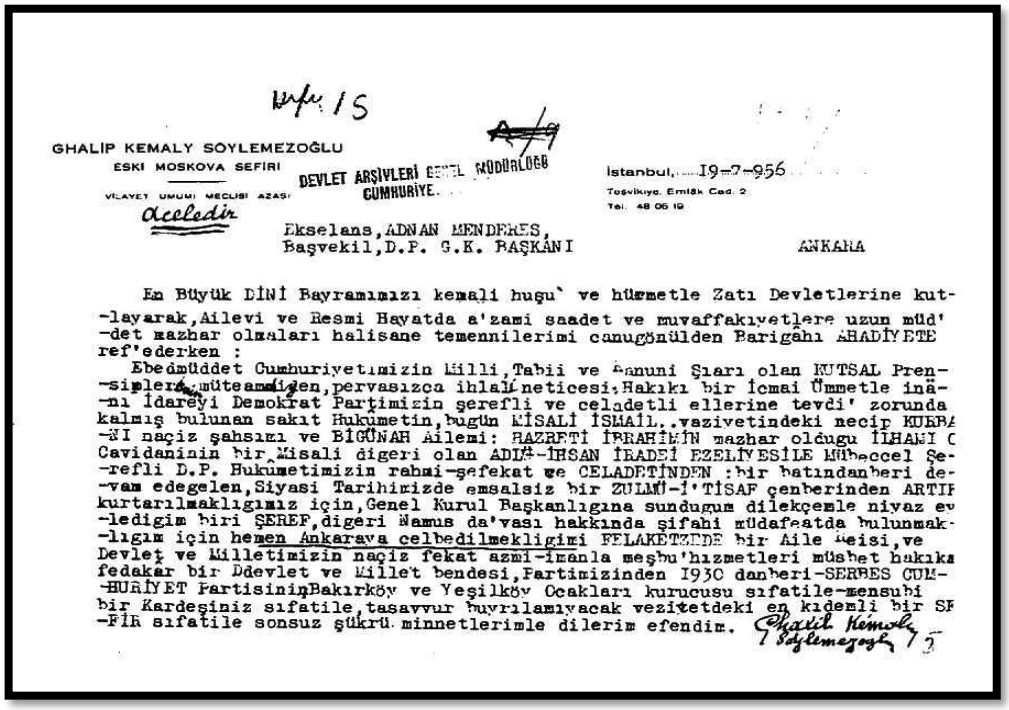

GHALİP KEMALY SOYLEMEZOĞLU
ESKİ MOSKOVA SEFİRİ
VİLAYET UMUMİ MECLİSİ AZASI

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET

İstanbul, 19-7-956
Teşvikiye, Emlâk Cad. 2
Tel. 48 06 19

Ekselans, ADNAN MENDERES,
Başvekil, D.P. G.K. BAŞKANI
ANKARA

En Büyük DİNİ Bayramımızı kemali huşu` ve hürmetle Zatı Devletlerine kut-
-layarak, Ailevi ve Resmi Hayatda a'zami saadet ve muvaffakıyetlere uzun müd'
-det mazhar olmaları halisane temennilerimi canugönülden Parigahı AHADİYETE
ref'ederken :
Ebedmüddet Cumhuriyetimizin Milli, Tabii ve Kanuni Şiarı olan KUTSAL Pren-
-siplere mütemadiyen, pervasızca ihlali neticesi, Hakikı bir İcmai Ümmetle inâ-
-nı İdareyi Demokrat Partimizin şerefli ve celadetli ellerine tevdi' zorunda
kalmış bulunan sakıt Hukumetin, bugün MİSALİ İSMAİL..vaziyetindeki necip KURBA
-NI naçiz şahsımı ve BİGÜNAH Ailemi: HAZRETİ İBRAHİMİN mazhar olduğu İLHANI C
Cavidaninin bir Misali digeri olan ADLİ-İHSAN İRADESİ EZELİYESİLE Mübaccel Şe-
-refli D.P. Hukumetimizin rahmi-şefekat ve CELADETİNDEN : bir batındanberi de-
-vam edegelen, Siyasi Tarihimizde emsalsiz bir ZULMÜ-İ'TİSAF çenberinden ARTIK
kurtarılmaklığımız için, Genel Kurul Başkanlığına sunduğum dilekçemle niyaz ey
-lediğim biri ŞEREF, digeri Namus da'vası hakkında şifahi müdafeatda bulunmak-
-lığım için hemen Ankaraya celbedilmekligimi FELAKETZEDE bir Aile Reisi, ve
Devleţ ve Milletimizin naçiz fekat azmi-imanla meşbu'hizmetleri müsbet hukuka
fedakar bir Ddevlet ve Millet bendesi, Partimizinden 1930 danberi-SERBES CUM-
-HURİYET Partisinin Bakırköy ve Yeşilköy Ocakları kurucusu sıfatile-mensubi
bir Kardeşiniz sıfatile, tasavvur buyrılamıyacak vezitetdeki en kıdemli bir SF
-FİR sıfatile sonsuz şükrü minnetlerimle dilerim efendim.

Ghalib Kémaly
Söylemezoğlu

BCA, Fon Kodu: 30-1-0.0-Kutu No: 20-Dosya No: 116-Sıra No: 34, 1 Aralık 1956. (7)

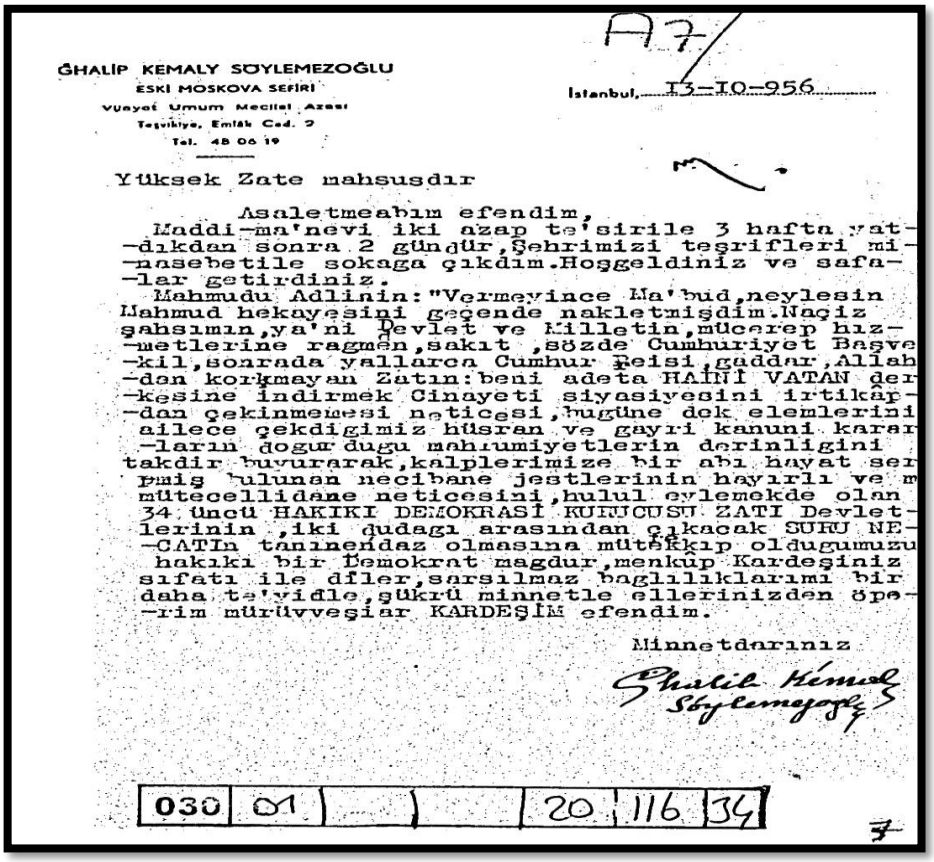

ĞHALİP KEMALY SOYLEMEZOĞLU
ESKİ MOSKOVA SEFİRİ
Vilayet Umum Meclisi Azası
Teşvikiye, Emlâk Cad. 2
Tel. 48 06 19

İstanbul, 13-10-956

Yüksek Zate mahsusdır

Asaletmeabım efendim,
Maddi-ma'nevi iki azap te'sirile 3 hafta yat-
-dıkdan sonra 2 gündür, Şehrimizi teşrifleri mi-
-nasebetile sokaga çıkdım. Hoşgeldiniz ve safa-
-lar getirdiniz.
Mahmudu Adlinin: "Vermeyince Ma'bud, neylesin
Mahmud hekayesini geçende nakletmişdim. Naçiz
şahsımın, ya'ni Devlet ve Milletin, mücerep hız-
-metlerine ragmen, sakıt, sözde Cumhuriyet Başve
-kil, sonrada yallarca Cumhur Reisi, gaddar, Allah
-dan korkmayan Zatın: beni adeta HAİNİ VATAN der
-kesine indirmek Cinayeti siyasiyesini irtikap-
-dan çekinmemesi neticesi, bugüne dek elemlerini
ailece çekdigimiz hüsran ve gayri kanuni karar
-ların doğurdugu mahrumiyetlerin derinligini
takdir buyurarak, kalplerimize bir abı hayat ser
-miş bulunan necibane jestlerinin hayırlı ve m
mütecellidane neticesini, hulul eylemekde olan
34 üncü HAKIKI DEMOKRASİ KUNUCUSU ZATI Devlet-
lerinin, iki dudagı arasından çıkacak SÜKU NE-
-CATIn tanınmaz olmasına mütefkip olduğumuzu
hakıkı bir Demokrat magdur, menkup Kardeşiniz
sıfatı ile dfler, sarsılmaz bağlılıklarımı bir
daha te'yidle, şükrü minnetle ellerinizden öpe-
-rim müruvveşiar KARDEŞİM efendim.

Minnetdarınız
Ghalib Kémaly
Söylemezoğlu

030 | 01 | | 20 | 116 | 34

EK 14: Mustafa Kemal'in Galip Kemali Bey İçin Yazdığı Suret

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 49)

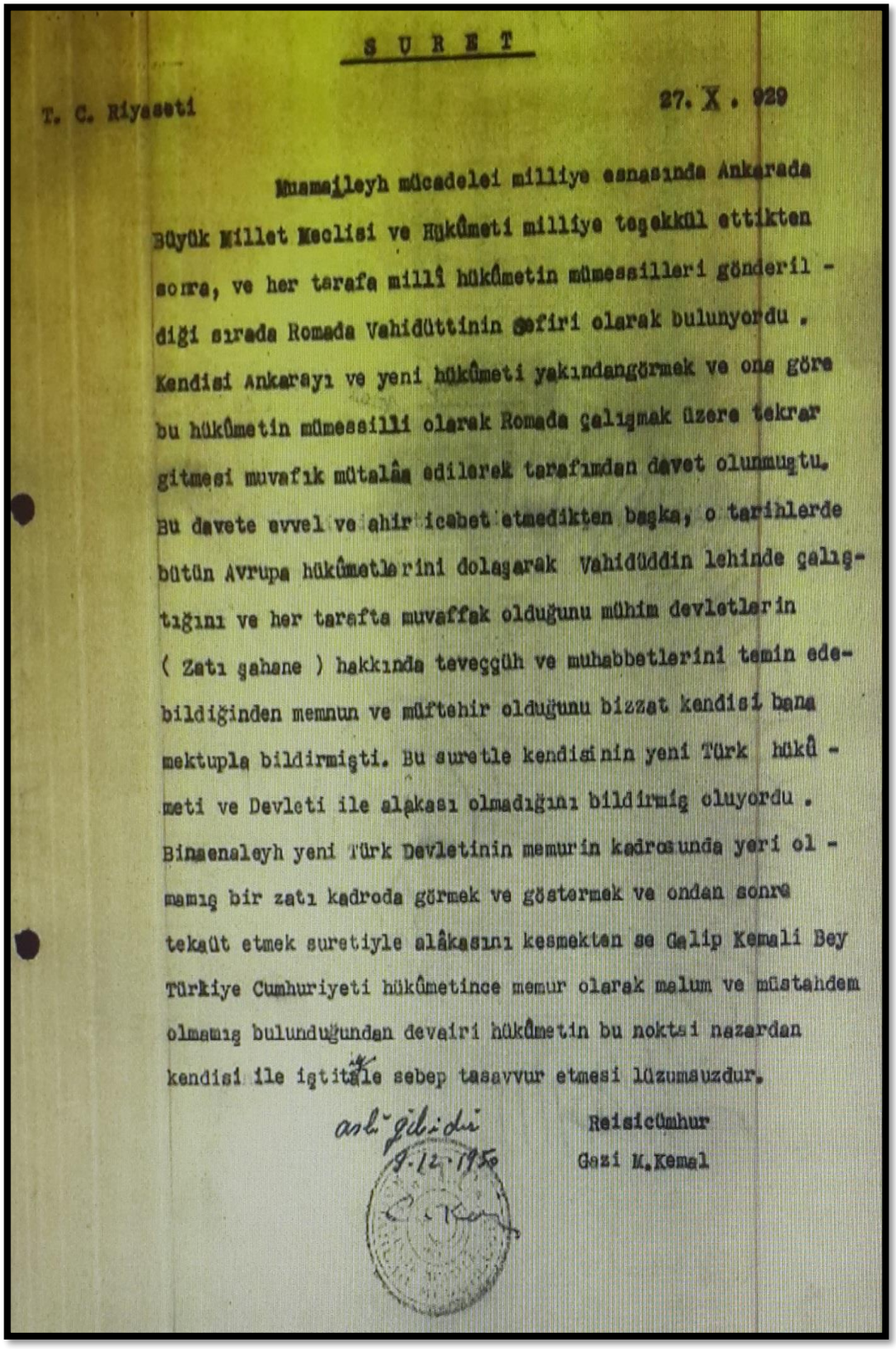

S U R E T

T. C. Riyaseti 27. X . 929

Müsarileyh mücadelei milliye esnasında Ankarada Büyük Millet Meclisi ve Hükûmeti milliye teşekkül ettikten sonra, ve her tarafa millî hükûmetin mümessilleri gönderil - diği sırada Romada Vahidüttinin sefiri olarak bulunyordu . Kendisi Ankarayı ve yeni hükûmeti yakındangörmek ve ona göre bu hükûmetin mümessilli olarak Romada çalışmak üzere tekrar gitmesi muvafık mütalâa edilerek tarafımdan davet olunmuştu. Bu davete evvel ve ahir icabet etmedikten başka, o tarihlerde bütün Avrupa hükûmetlerini dolaşarak Vahidüddin lehinde çalış- tığını ve her tarafta muvaffak olduğunu mühim devletlerin (Zatı şahane) hakkında teveccüh ve muhabbetlerini temin ede- bildiğinden memnun ve müftehir olduğunu bizzat kendisi bana mektupla bildirmişti. Bu suretle kendisinin yeni Türk hükû - meti ve Devleti ile alakası olmadığını bildirmiş oluyordu . Binaenaleyh yeni Türk Devletinin memurin kadrosunda yeri ol - mamış bir zatı kadroda görmek ve göstermek ve ondan sonra tekaüt etmek suretiyle alâkasını kesmekten se Galip Kemali Bey Türkiye Cumhuriyeti hükûmetince memur olarak malum ve müstahdem olmamış bulunduğundan devairi hükûmetin bu noktai nazardan kendisi ile iştigale sebep tasavvur etmesi lüzumsuzdur.

aslı gibidir
9-12-1950

Reisicümhur
Gazi M.Kemal

EK 15: Yüksek Başkanlığa

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929.(lef 41)

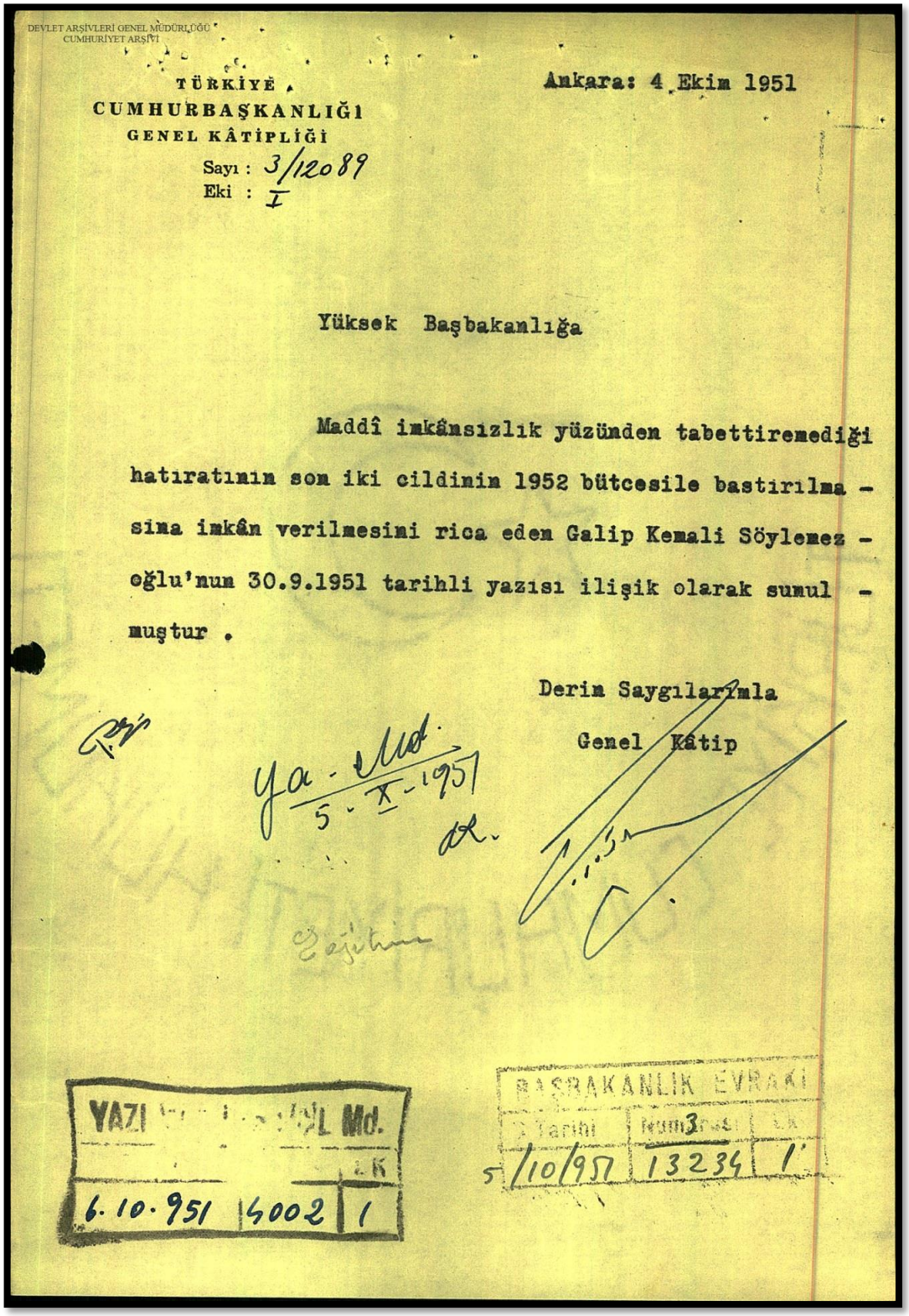

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

TÜRKİYE
CUMHURBAŞKANLIĞI
GENEL KÂTİPLİĞİ
Sayı : 3/12089
Eki : I

Ankara: 4 Ekim 1951

Yüksek Başbakanlığa

Maddî imkânsızlık yüzünden tabettiremediği hatıratının son iki cildinin 1952 bütcesile bastırılma - sına imkân verilmesini rica eden Galip Kemali Söylemez - oğlu'nun 30.9.1951 tarihli yazısı ilişik olarak sunul - muştur .

Derin Saygılarımla
Genel Kâtip

Ya. Md. 5.X.1951

YAZI ... İŞL Md.
6.10.951 | 4002 | 1

BAŞBAKANLIK EVRAKI
Tarihi 5/10/951 | Numara 13234 | 1

EK 16: Milli Eğitim Bakanlığı'na

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 40)

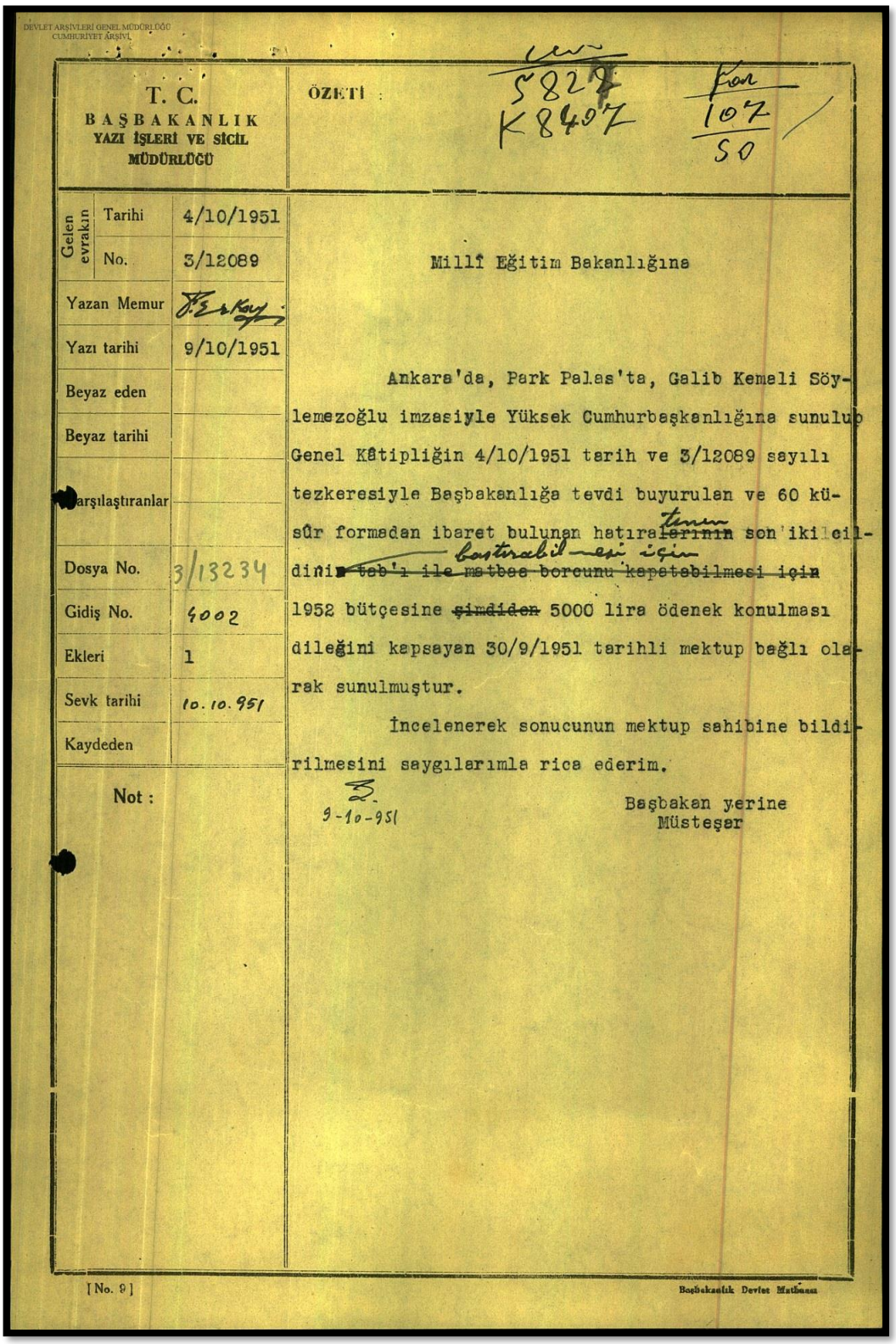

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

T. C.
BAŞBAKANLIK
YAZI İŞLERİ VE SİCİL
MÜDÜRLÜĞÜ

ÖZETİ :

5827
K8407
Fon
107
50

Gelen evrakın	Tarihi	4/10/1951
	No.	3/12089
Yazan Memur		
Yazı tarihi		9/10/1951
Beyaz eden		
Beyaz tarihi		
Karşılaştıranlar		
Dosya No.		3/13234
Gidiş No.		4002
Ekleri		1
Sevk tarihi		10.10.951
Kaydeden		

Not :

Millî Eğitim Bakanlığına

Ankara'da, Park Palas'ta, Galib Kemali Söylemezoğlu imzasiyle Yüksek Cumhurbaşkanlığına sunulup Genel Kâtipliğin 4/10/1951 tarih ve 3/12089 sayılı tezkeresiyle Başbakanlığa tevdi buyurulan ve 60 küsûr formadan ibaret bulunan hatıralarının tamamının ~~teb'ı ile matbaa borcunu kapatabilmesi için~~ bastırabilmesi için son iki cildini 1952 bütçesine ~~şimdiden~~ 5000 lira ödenek konulması dileğini kapsayan 30/9/1951 tarihli mektup bağlı olarak sunulmuştur.

İncelenerek sonucunun mektup sahibine bildirilmesini saygılarımla rica ederim.

9-10-951

Başbakan yerine
Müsteşar

[No. 9]

Başbakanlık Devlet Matbaası

EK 17: Eserlerinin Listesi

G. K. Söylemezoğlu, IV. Cildin Son Kısmı, s. 170.

	Eserlerin ismi	Müelliflerin ismi	Neşir tarihi	Sahifa
I	«Le Martyre d'un Peuple»	Ghalib Kemaly Söylemezoğlu	1919	56
II	«L' Assassinat d'un Peuple»	» » »	1920	76
III	«Başımıza Gelenler»	» » »	1924	303
IV	«Hükümdar Millet»	Virgile Rossel (İsviçre Başvekili	1934	144
V	«Dünya Tarihi » 917-937	Raymont Ranza, Leon Cahen, Emile	1939	517
VI	«Türkiye Tarihi » 2 Gild	Felme Clonel Lamouche	1940	505
VII	«İtalya Tarihi» » »	Savelli	7941	445
VIII	«Japonya Tarihi» Hitlerin Hocası.	General Haushofer	1942	355
IX	«Rusya Tarihi»	Briand - Chaninof	1939	471
X	«İran Tarihi» »	Léopold Boissier	1943	248
XI	«Efgan Tarihi»	Réne Dolliot	1944	300
XII	«İspanya Tarihi» tarafından Endülüs tarihi hülâsa edilerek basılmıştır.	Louis Bertrand	1940	298
XIII	«Bugünkü İngiltereyi iyice anlamak için»	Hiller Belloc	1938	105
XIV	«Harbden Sonraki Avrupa»	Valentin Gitermann	1943	109
XV	«İnsan ve Totaliter Devlet»	Richar Koudonhove Calergi	1943	240
XVI	«Yarınki Sulha Bakış»	Raymond Furon	1945	130
XVII	«Harbden Sonraki Dünya»	Edmond Privat	1945	95
XVIII	«Hariciye Hizmetinde 30 Sene»	Ghalib Kemali Söylemezoğlu	1948	504
XIX	«Hariciye Hizmetinde 30 Sene» (Canlı Tarihler) Serisi No. 5	» » »	1976	390
XX	«Hariciye Hizmetinde 30 Sene» Cild III	» » »	1953	505
XXI	«Hariciye Hizmetinde 30 Sene» 4 üncü Cild	» » »	1955	328
				6121

EK 18: 28.11.50 Tarihli Dilekçeme İade Buyrulmak Ricasıyla Eklenmiş Vesikalar

BCA, Fon Kodu: 30-18-1.2-Kutu No: 5-Dosya No: 48-Sıra No: 13, 22 Eylül 1929. (lef 43)

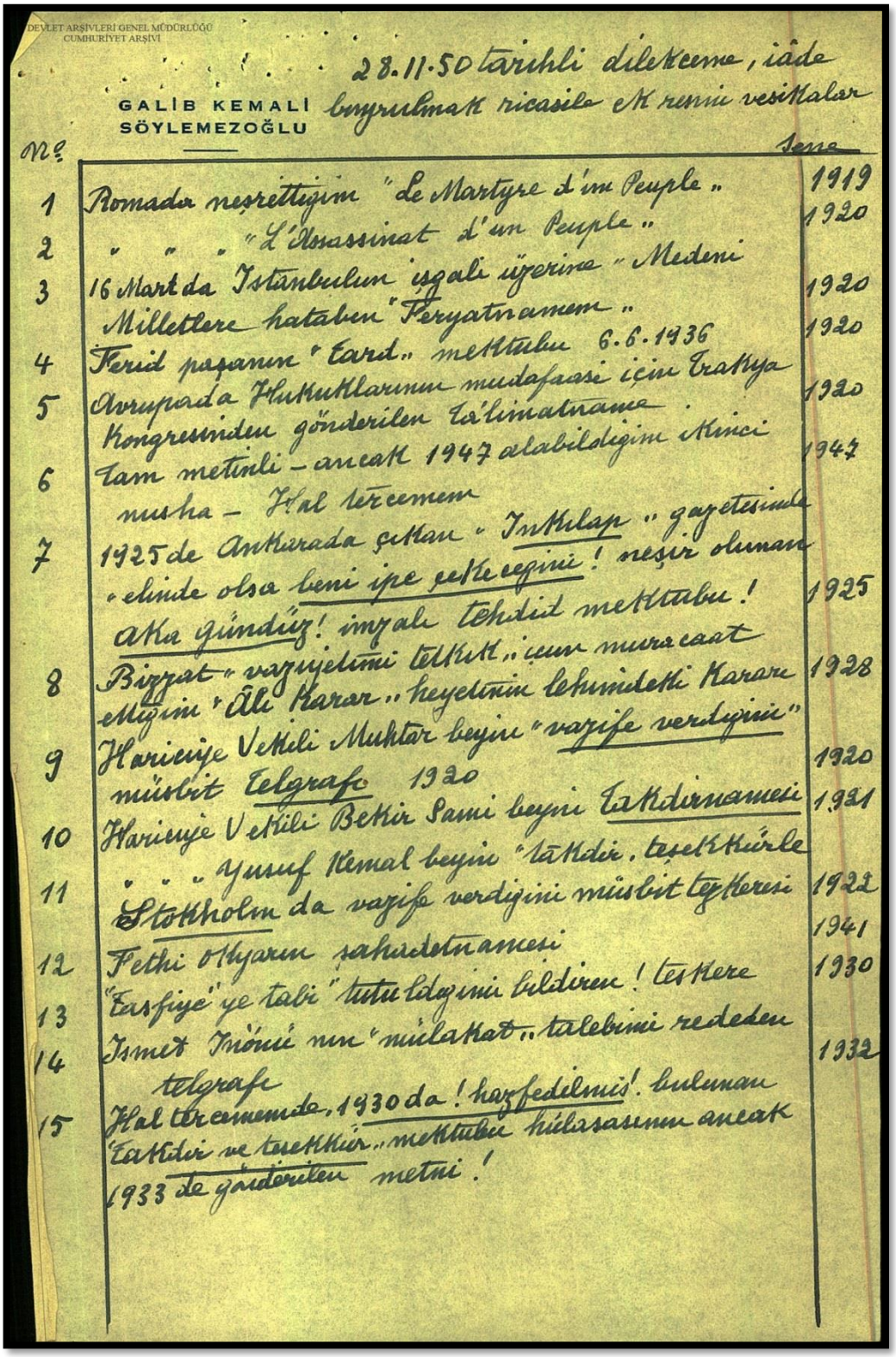

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

28.11.50 tarihli dilekçeme, iâde buyrulmak ricasile ekremi vesikalar

GALİB KEMALİ SÖYLEMEZOĞLU

No		Sene
1	Romada neşrettiğim "Le Martyre d'un Peuple"	1919
2	" " " "L'Assassinat d'un Peuple"	1920
3	16 Martda İstanbulun işgali üzerine "Medeni Milletlere hitaben" Beyanatnamem	1920
4	Ferid paşanın "Tard" mektubu 6.6.1936	1920
5	Avrupada Hukuklarının müdafaası için Trakya Kongresinden gönderilen talimatname	1920
6	Tam metinli – ancak 1947 alabildiğim ikinci nüsha – Hal tercemem	1947
7	1925 de Ankarada çıkan "İnkılap" gazetesinde "elinde olsa beni ipe çekeceğini! neşir olunan acıklı günüz! imzalı tehdid mektubu!	1925
8	Bizzat "vazifemi telkik" için müracaat etğim "Ali Kararı" heyetinin tehlikedeki kararı	1928
9	Hariciye Vekili Muhtar beyin "vazife verdiğini" müsbit Telgraf 1920	1920
10	Hariciye Vekili Bekir Sami beyin Takdirnamesi	1921
11	" " Yusuf Kemal beyin "takdir, teşekkürle Stokholm da vazife verdiğini müsbit teşkeresi	1922
12	Fethi Okyarın şahadetnamesi	1941
13	"Tasfiye"ye tabi "tutulduğunu bildiren! teskere	1930
14	İsmet İnönü nün "mülakat" talebimi reddeden telgrafı	1932
15	Hal tercemede, 1930 da! hazfedilmiş! bulunan "Takdir ve teşekkür" mektubu hülasasının ancak 1933 de gönderilen metni!	

EK 19: Başımıza Gelenler

Cumhuriyet, 30 Temmuz 1939, s. 8.

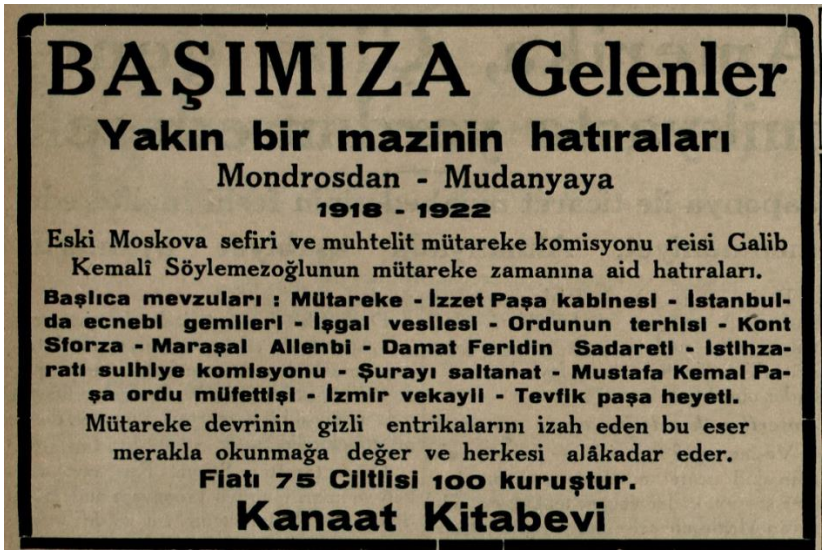

BAŞIMIZA Gelenler

Yakın bir mazinin hatıraları

Mondrosdan - Mudanyaya

1918 - 1922

Eski Moskova sefiri ve muhtelit mütareke komisyonu reisi Galib Kemalî Söylemezoğlunun mütareke zamanına aid hatıraları.

Başlıca mevzuları : Mütareke - İzzet Paşa kabinesi - İstanbulda ecnebi gemileri - İşgal vesilesi - Ordunun terhisi - Kont Sforza - Maraşal Allenbi - Damat Feridin Sadareti - İstihzarati sulhiye komisyonu - Şurayı saltanat - Mustafa Kemal Paşa ordu müfettişi - İzmir vekayii - Tevfik paşa heyeti.

Mütareke devrinin gizli entrikalarını izah eden bu eser merakla okunmağa değer ve herkesi alâkadar eder.

Fiatı 75 Ciltlisi 100 kuruştur.

Kanaat Kitabevi

EK 20: Canlı Tarihler

Cumhuriyet, 22 Haziran 1947, s. 3

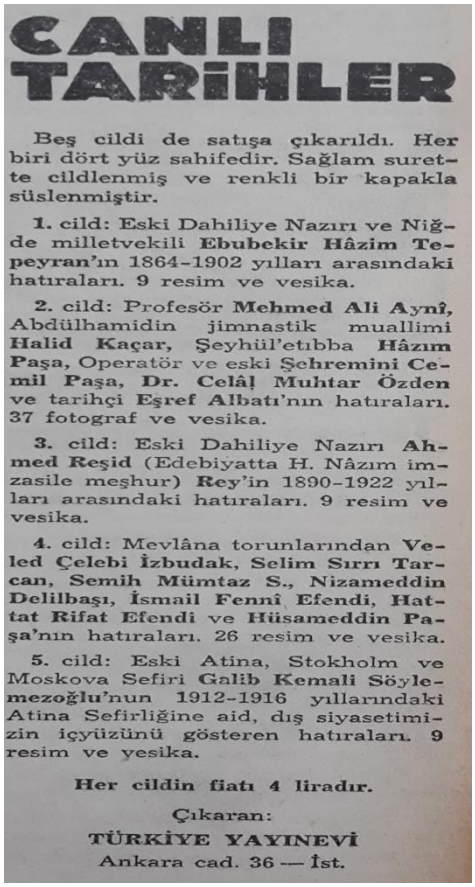

CANLI TARİHLER

Beş cildi de satışa çıkarıldı. Her biri dört yüz sahifedir. Sağlam suretle cildlenmiş ve renkli bir kapakla süslenmiştir.

1. cild: Eski Dahiliye Nazırı ve Niğde milletvekili **Ebubekir Hâzim Tepeyran**'ın 1864-1902 yılları arasındaki hatıraları. 9 resim ve vesika.

2. cild: Profesör **Mehmed Ali Aynî**, Abdülhamidin jimnastik muallimi **Halid Kaçar**, Şeyhül'etıbba **Hâzım Paşa**, Operatör ve eski **Şehremini Cemil Paşa, Dr. Celâl Muhtar Özden** ve tarihçi **Eşref Albatı**'nın hatıraları. 37 fotograf ve vesika.

3. cild: Eski Dahiliye Nazırı **Ahmed Reşid** (Edebiyatta H. Nâzım imzasile meşhur) **Rey**'in 1890-1922 yılları arasındaki hatıraları. 9 resim ve vesika.

4. cild: Mevlâna torunlarından **Veled Çelebi İzbudak, Selim Sırrı Tarcan, Semih Mümtaz S., Nizameddin Delilbaşı, İsmail Fennî Efendi, Hattat Rifat Efendi** ve **Hüsameddin Paşa**'nın hatıraları. 26 resim ve vesika.

5. cild: Eski Atina, Stokholm ve Moskova Sefiri **Galib Kemali Söylemezoğlu**'nun 1912-1916 yıllarındaki Atina Sefirliğine aid, dış siyasetimizin içyüzünü gösteren hatıraları. 9 resim ve vesika.

Her cildin fiatı 4 liradır.

Çıkaran:

TÜRKİYE YAYINEVİ

Ankara cad. 36 — İst.

EK 21: L'Assassinat d'un Peuple Kapak ve İlk İç Sayfa Resmi

Tarih ve Toplum, Sayı: 29, Mayıs 1986.

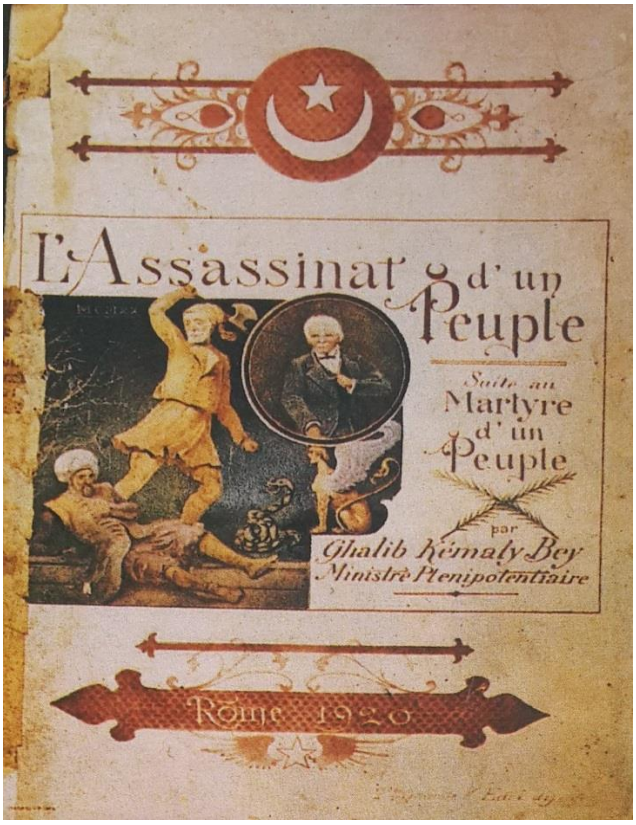

EK 22: 1919 dan 1937 ye Kadar Dünya Tarihi

Cumhuriyet, 4 Temmuz 1939 s.12.

1919 DAN 1937 YILINA KADAR

DÜNYA TARİHİ

Leon Kahen - Raymond Ronze - Emil Folinais'den tercüme eden: Galib Kemali Söylemezoğlu, eski Moskova sefiri

Bir edibimiz bu esere tahsis ettiği bir makalesinde: (1919 dan 1937 yılına kadar Dünya Tarihi, hiç şüphesiz bütün dünya tarihinin yepyeni, çapraşık ve zorlu meselelerle tıklım tıklım dolu, en orijinal parçasıdır. Bu yirmi sene içinde bütün dünya, tarih şuuruna mevzu olduğu ilk asırlardanberi yuttuğu ve bünyesinden dışarı atamadığı zehirleri müthiş toksiköz nöbeti içinde boğucu ve çıldırtıcı bir kıvranışla kıvranıyor.) dedikten sonra ilâve ediyor: (Yalnız Türkiyede değil, Avrupada da bu eser, harb sonrası devrinin canlı bütününü tahlil eden sayılı ve belki bir tek kitabdır. Yarının sürprizlerini merak edenler için, istikbale halin tarihi içinden bakmak zarureti, bu esere etrafımızı saran karanlıklar ortasında önümüze düşmüş bir kılavuz rolü veriyor.)

Eserin başlıca mevzuları: 1914 - 1918 muharebesi — Versay muahedesinin yapıcı gayreti — Asrımız dünyasındaki iktısadi hayatın umumi şartları — Şimdiki dünyanın siyasi ve içtimai değişiklikleri.

525 sahife olan bu eserin fiatı 150, cildlisi 175 kuruştur.

Galib Kemali Söylemezoğlunun diğer neşredilen eserleri:

İnsan ve Totaliter devlet. Fiatı 55 kuruştur. (Basılmıştır).
Bugünkü İngiltereyi iyice anlamak için. Fiatı 50 kuruş (Basılıyor).
Başımıza gelenler, Mondrostan Mudanyaya. Fiatı 75 kuruş (Basılıyor).

KANAAT KİTABEVİ

Ek 23: Rusya Tarihi Kitabı

Cumhuriyet, 22 Ekim 1939 s. 1.

Günün en mühim kitabı

Rusya Tarihi

Eski Moskova sefiri Galib Kemalî Söylemezoğlu tarafından Fransızca aslının 26 ncı tabından tercüme edilmiştir. 30 formadan ibaret, tab'ı gayet nefis, fiatı Ecza 150 ciltli 175 kuruştur,

Kanaat Kitabevi

Cumhuriyet, 3 Kasım 1939, s. 6.

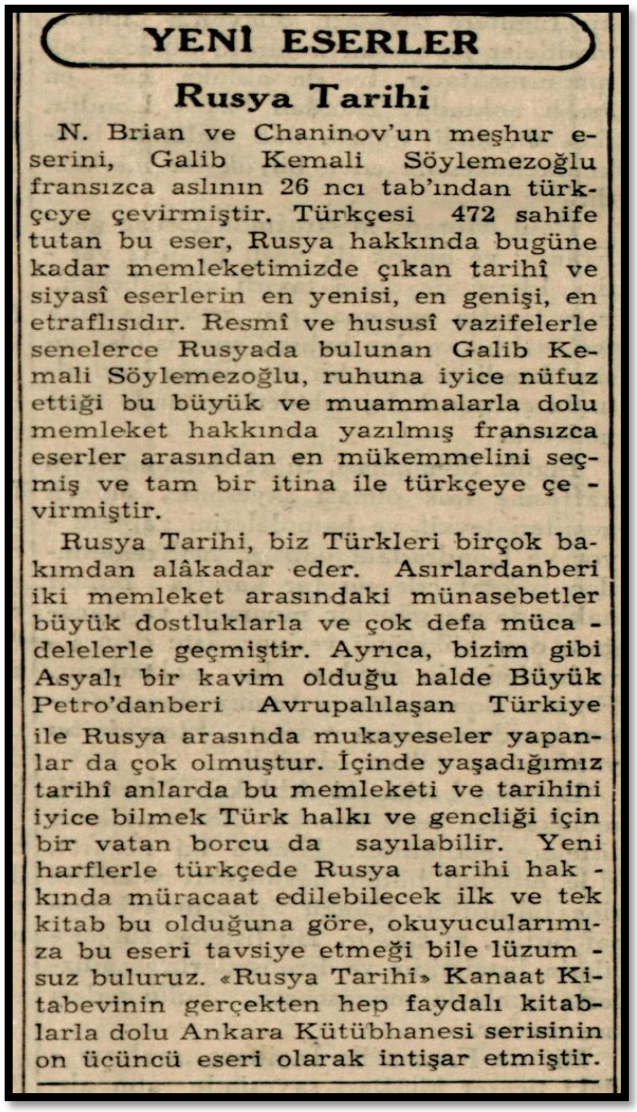

YENİ ESERLER

Rusya Tarihi

N. Brian ve Chaninov'un meşhur eserini, Galib Kemali Söylemezoğlu fransızca aslının 26 ncı tab'ından türkçeye çevirmiştir. Türkçesi 472 sahife tutan bu eser, Rusya hakkında bugüne kadar memleketimizde çıkan tarihî ve siyasî eserlerin en yenisi, en genişi, en etraflısıdır. Resmî ve hususî vazifelerle senelerce Rusyada bulunan Galib Kemali Söylemezoğlu, ruhuna iyice nüfuz ettiği bu büyük ve muammalarla dolu memleket hakkında yazılmış fransızca eserler arasından en mükemmelini seçmiş ve tam bir itina ile türkçeye çevirmiştir.

Rusya Tarihi, biz Türkleri birçok bakımdan alâkadar eder. Asırlardanberi iki memleket arasındaki münasebetler büyük dostluklarla ve çok defa müca - delelerle geçmiştir. Ayrıca, bizim gibi Asyalı bir kavim olduğu halde Büyük Petro'danberi Avrupalılaşan Türkiye ile Rusya arasında mukayeseler yapanlar da çok olmuştur. İçinde yaşadığımız tarihî anlarda bu memleketi ve tarihini iyice bilmek Türk halkı ve gençliği için bir vatan borcu da sayılabilir. Yeni harflerle türkçede Rusya tarihi hak - kında müracaat edilebilecek ilk ve tek kitab bu olduğuna göre, okuyucularımıza bu eseri tavsiye etmeği bile lüzum - suz buluruz. «Rusya Tarihi» Kanaat Kitabevinin gerçekten hep faydalı kitablarla dolu Ankara Kütübhanesi serisinin on üçüncü eseri olarak intişar etmiştir.

EK 24: Yeni Çıktı

Cumhuriyet, 19 Nisan 1940, s. 7.

Yeni çıktı

Bugünkü İngiltereyi iyice anlamak için

Halaire Belloc'dan

Galib Kemalî Söylemezoğlu

Fiatı 50, Ciltlisi 75 kuruş

Kanaat Kitabevi

EK 25: İtalya Tarihi

Cumhuriyet, 11 Mart 1940, s.1

EK 26: Günün En Mühim Kitabı

Cumhuriyet, 24 Mart 1939, s. 1.

EK 27: İspanya Tarihi Kitabı

Cumhuriyet, 23 Haziran 1940, s. 6.

EK 28: **Salih Münir Pş.**

G. K. Söylemezoğlu, Salih Münir Paşa, Yedigün Dergisi, *Taha Toros Arşivi,* No:309, Şubat 1939.

TT-512/94

SALİH MÜNİR PŞ.

●●●

Yazan: Eski Moskova sefiri
GALİP KEMALİ SÖYLEMEZOĞLU

●●●

ABDÜLHAMİT devrının en talihli ve parlak vezirlerinden biri daha gözlerini bu fâni âleme kapadı.

Münir paşanın vefatile, İmparatorluk devrinin en yüksek mertebesine çıkmış olan bir vezir, daha doğrusu hayattaki en son Osmanlı veziri de ukbaya nakli mekân etmiş bulunuyor,. Allah, o yattıkça, kederli ailesi erkânına ve kendisini seven dostlarına uzun ve hayırlı ömürler ihsan etsin.

Ben Hariciyeye girdiğim zaman, Münir paşa Hariciye mektupcusu idi. Zarif endamı, kısaca düz sakalı, zekâ dolu tatlı bakışlı gözlerile, o son derece sevimli siması hâlâ gözümün önündedir.

Abdülhamide, daha efendiliği zamanında hulûl ederek dairei samimiyetine girmiş, ve tahta çıktıktan sonra, bu rabıta günden güne daha ziyade artarak, padişahın en mahrem ve sevgili nedimleri sırasına geçmişti.

Çok okur, tatlı konuşur, Türkçe kadar Fransızcayı da üslûplu yazar, gayet nüktedan, zeki ve hafızası son derece kuvvetli, bütün memuriyet hayatında efendice yaşamış, vezirzade bir vezir idi.

Abdülhamidin son derece itimadını kazanmış olmasına rağmen, doğrudan doğruya o devrin fenalıklarına âlet olmamış, yalnız yolunu bulup padişahtan bol bol - maaş ve harcırah olarak - ihsanlar almış idi.

Meşrutiyetten evvel, çok faaliyet göstererek Paris, Brüksel ve Bern sefirliklerini uhdesinde cemettiğinden bir «Seyyar sefir» olmuş idi.

Bükreş sefaretimiz başkâtibi bulunduğum sıralarda, Münir paşa iki defa Romanyaya gelmişti.

Bulgaristanın günden güne kuvvetlenmesi Balkanlar sulhunu tehdit edecek bir mahiyet aldığını gören paşa, Osmanlı ordusunun asri bir şekilde tanzim ve tensiki, talim ve terbiyesinin yeni usuller veçhile temini lüzumunu - lâübaliliğinden bilistifade - bir gün açıktan açığa padişaha anlatmış, ve bir askeri büyük heyet mesele tetkik edildikten sonra, paşa Balkan hükûmetlerile bir temas ederek, bir ittifak akdine çalışması emrini almıştı.

Geçen hafta vefat eden Salih Münir paşanın Pariste sefir iken 1902 senesinde çektirdiği bir fotoğrafı.

İşte bu yoldaki seyahatlarından birincisinde Belgrattan başlıyarak 1906 yazında Münir paşa Bükreşe gelmişti. Bükreşte sefir, paşanın saray arkadaşlarından ve İstanbulun o devirdeki kibar âlemleri rakiplerinden, Hüseyin Kâzım bey idi. Paşa nekadar şakacı, muzip ve şakrak ise, Kâzım bey de o nisbette telâşlı, müvesvis, vehham ayni zamanda çok zarif bir zat idi. Hele, sarayca hoş görünmiyecek en ufak bir şeyin oraya aksetmesi ihtimalinden bile tevahhuş ederdi.

Münir paşa, sabahleyin kıral Karol tarafından sureti hususiyede huzura kabul edilmiş, akşama da, sefaret heyetile birlikte sarayda resmi bir ziyafete davetli idi. Tam vaktinde hepimiz sarayda buluşarak, salona girmiştik. Tekmil saray erkânı ile Başvekil, Hariciye Nazırı ve diğer nazırlar madamları ile toplanmışlardı. Alelusul hepsile eller sıkıldıktan sonra, Münir paşa telâşla yanımıza gelerek Kâzım beye: «Baksana birader, burada bizden başka başı külâhlı kimse yok. Kıral hazretleri gelince kendilerinden müsaade alarak fesimi çıkaracağım ve sofraya öyle gideceğim. Tabii siz de öyle yaparsınız.» dedi... Kâzım beyin rengi attı, saçı sakalına karıştı. «Aman paşa şaka mı yapıyorsun? Başımıza dert mi çıkaracaksın?» demiye kalmadan, salonun büyük kapısı açıldı. Mabeyin müşürü elindeki âsa ile üç defa yere vurdu... Arkasından kıral Karol kolunda kıraliçe Elizabet «Karmen Silva», veliaht prens Ferdinand da kolunda prenses Mari «İkişi de sonra tahta çıktılar» olduğu halde içeriye girdiler. Hepimiz şaşkın bir halde idik. Kıral doğru Münir paşanın yanına gelerek elini sıktı, konuşmıya başladı. Paşa sırasını getirerek; «Zatı hazmetpenahileri müsaade buyururlarsa, herkese uymuş olmak için sofraya giderken biz de başlarımızı açalım..» dedi. Ve yan gözle, renkten renge girmekte olan zavallı Kâzım beye bir baktı..

Kıral, derhal; «Ne demek, pek tabii değil mi, burası okadar sıcak ki..» ceva-

EK 29: Serbes Sütun: Merhum Salih Paşa'ya dair…

G. K. Söylemezoğlu, "Serbest sütun: Merhum Salih Münir Paşa'ya dair...", Dosya No: 62-Salih Münir Paşa, Akşam, *Taha Toros Arşivi*, 16 Şubat 1939.

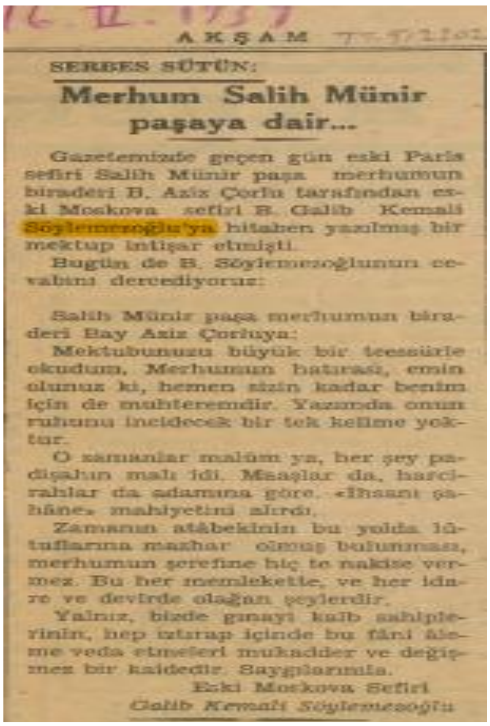

AKŞAM

SERBES SÜTÜN:

Merhum Salih Münir paşaya dair...

Gazetemizde geçen gün eski Paris sefiri Salih Münir paşa merhumun biraderi B. Aziz Çorlu tarafından eski Moskova sefiri B. Galib Kemali Söylemezoğlu'ya hitaben yazılmış bir mektup intişar etmişti.

Bugün de B. Söylemezoğlunun cevabını derecediyoruz:

Salih Münir paşa merhumun biraderi Bay Aziz Çorluya:

Mektubunuzu büyük bir teessürle okudum. Merhumun hatırası, emin olunuz ki, hemen sizin kadar benim için de muhteremdir. Yazımda onun ruhunu incidecek bir tek kelime yoktur.

O zamanlar malûm ya, her şey padişahın malı idi. Maaşlar da, harcırahlar da adamına göre. «İhsanı şahâne» mahiyetini alırdı.

Zamanın atâbeklerini bu yolda iltifatlarına mazhar olmuş bulunması, merhumun şerefine hiç te nakise vermez. Bu her memlekette, ve her idare ve devirde olağan şeylerdir.

Yalnız, bizde gınayı kalb sahiplerinin, hep ıztırap içinde bu fâni âleme veda etmeleri mukadder ve değişmez bir kaidedir. Saygılarımla.

Eski Moskova Sefiri
Galib Kemali Söylemezoğlu

EK 30: Son Halife Abdülmecid Efendiye Gönderilen Mektup

G. K. Söylemezoğlu, "Galip Kemali Söylemezoğlu tarafından Son Halife Abdülmecid Efendi'ye gönderilen mektup", Dosya Adı: Son Halife Abdülmecit Efendi, *Taha Toros Arşivi*, 24 Kasım 1931.

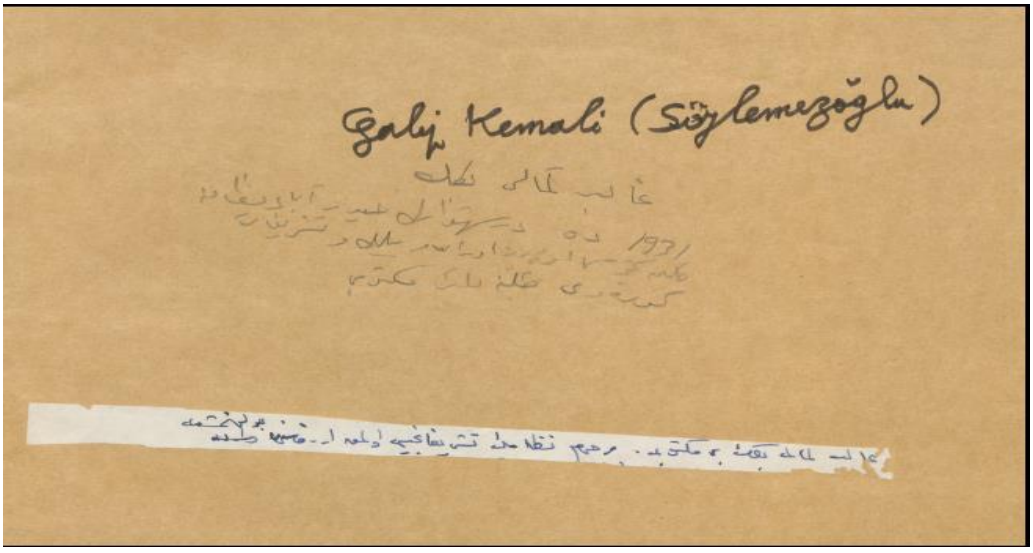

T7-57H035

301/1 فاروصفا غازی جاده‌سی 24.11.31 16

یا کرم افندم:

بشارت فیض غرّه‌لرده مسرّتله اوقومدم، مطلوب بر یکنادر وقتی بالکلیه یازه‌ایدرم. بو وسیله‌ایله خاطرجه کلمه‌لرم بسطه‌یی وجهه ایده‌یوم: اوچ یاشم بر موقع دار اداره محکمه‌سنده لهم کندیمه بر نوع مرسلات تحریره امر ایدیلدی. نشر بقایه‌سنه قدر تقاعد ایتمیوردم. اوزمان وجدانجه وظیفه‌مدن زیاده اعتنا ایدردم. کندیمه ایلک ملاقات مسئله‌سنی یاشاردیغم ایچون قرانلغه قبیحه معادی تقدیم ایتمکله یاخه کیدیلدم وقتله واقع اولمشدی. بو بر وظیفه‌یی درعهده ایتمکله حاضرم. مقصدم لهم صحیفه‌ایله مربوط اولدیغم بوکا بر شخصیه حدت تحمیل کندیمه بر وظیفه‌لرم وناقص بولمقدر. چونکه بوده دیگر بیزه وظیفه‌لرمزدندر. بن اوراده یاشامیورم. فاتیل رحمدم محمد علینک برادری اسماعیل. آنجق بوراجه سوتفیسی ایدیلمکله، موافقت حاصل اولنجه، شرائط تقرریه‌یکم، حاکم الاصول معلومات ویریلدیکی بولمقدر.

طبعدر که، بوراجه دیلوماسی ویریلمکله جا دیگیرلر آلمیجقدر. اوناک ایچون ایشاغیده مارسیده اصولاً تعیین اتمالارندر. بو وظیفه‌یی — مثلاً کاتب خصوصی ونشریاتجی کبی — لاقل بر سنه ایچون قبول ایدرم. لهجه‌سیله اقتضا ایتدیکم تقدیرده، لهجه‌سز نهایتده تحمیل ایدیلیر. بوراده کی حقوقه تکمیله قانع اولورم. ناجی بر مبلغ ویرمیه مبلغ ده یوزغو ایدیلیر. سنه‌لاقل 2000 آلتون تخصیص، فرانجه ایچون 4-5000 آلتون گوندرلسی مراجانک قبول ایتمیه ایچون شرائط جمله سندندر.

موافقت حاصل اولورسه «عزیزلا» یا تلغراف استانبول: «acceptons» دیه اوفاسنه بر تلغراف چکسکز. لهجه‌لرینی آلتجی: «reçu lettre» دیه بر تلغراف اتمالیدرم. یازه‌جغز مکتوبده اسم توقیع خاصتی بولمقدر. سویلیم سویلیم دیه یازمه دقت ایدیلسه. رفیقم طبعی بوراده قالمجقدر. احوال کوره بلکه بالاخره کندیسنده آلدیریرم. سنه‌ی جدیده یاخلاشدیغمز بو وسیله‌ایله کاکلم تقدیم ایتمکدن صوکره آکلاشیلمجقدر. ال وبره حاضر اولمجه تقدیم وتأسیس ایدرم. اتم حرمتله

شناسده یازمکه ایدیم تلغراف سوال ایدر. سیاسیده الدیغمز سویلیم. عجبا سز صوک معلومات ویرمیه میدیر؟

Taha Toros Arşivi
00157103500 9

EK 31: Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı

G. K. Söylemezoğlu, "Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı?", *Salt Araştırma,* sayı 2, 1 Mayıs 1950.

Tarih Dünyası sayı 2
1 Mayıs 1950
FF7076004

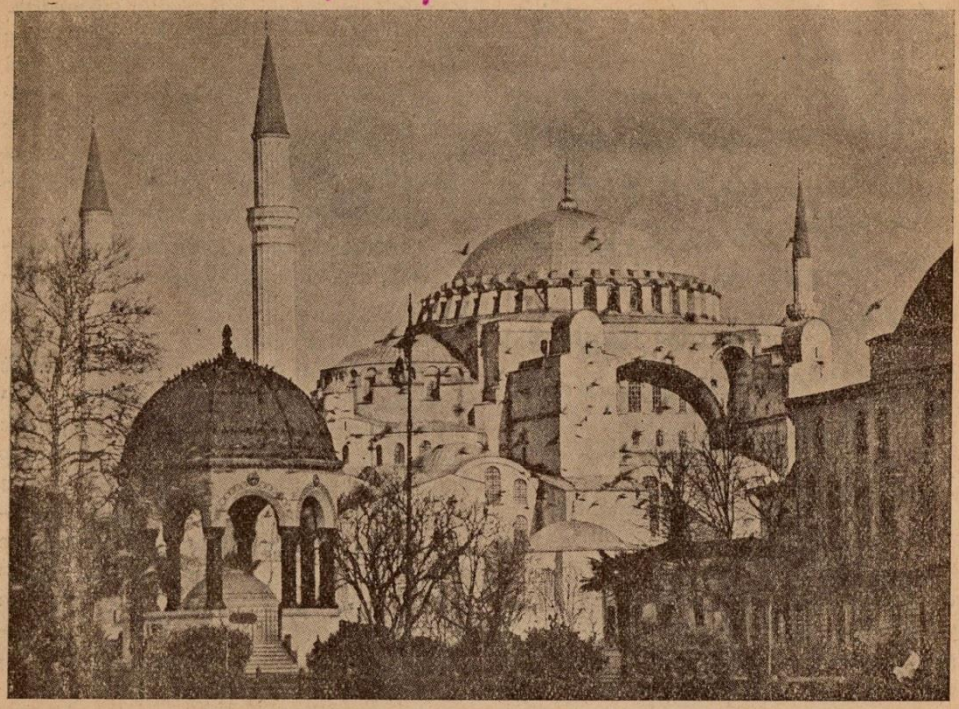

Mütarekenin kara günlerinde Yunanlılar tarafından işgal edilmek istenen Ayasofyadan bir görünüş

Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı?..

Yazan: **Galip Kemali SÖYLEMEZOĞLU**

Bir milletin kuvvet, kudret, seciye ve yaşama hakkı, tarihinin en kara günlerinde göstereceği cesaret, metanet, azim ve imanının derecesiyle ölçülür. Şu geçen yarım asır içinde şahidi olduğumuz hâdiseleri bir gözden geçirirsek, bir devlet ve millet itibariyle başımıza gelmedik felâket kalmadığını görürüz.

Fakat, burada anlatacağım iki tarihî vak'a, en büyük felâketler karşısında bile o sönmez hürriyet ve istiklâl aşkı ile neler başarabileceğimizi bir daha isbat edecektir.

30/10/918 de mütarekenin imzasından az sonra, 13/11/918 de, Babı-âli'de kurulan «Muhtelit Mütareke Komisyonu» Reisliğine tayin edilmiştim. 15 Mayıs 1919 da, yâni devamlı ve âdilâne bir sulha kavuşmayı emniyetle beklediğimiz sırada, İzmir'in, kıyamete kadar medeniyet dünyasının yüzünü kızartacak şekilde işgali üzerine 19 Mayıs günü komisyon reisliğinden istifa etmiştim.

Bu hâdiseden yirmi sene sonra, o kara günlerin elemli vakalarını, bütün vesikalariyle «Başımıza gelenler» adlı kitabımda neşretmiş, fakat o kitapda açıklamakdan çekindiğim iki mühim hâdiseyi de, bugün, Tarih Dünyası ile tarihe karşı açıklamaktayım.

Mütarekenin imzasını müteakip, hiç bir sebep yokken, amiral Galthorp ve amiral Amet komutasındaki İngiliz ve Fransız donanması İstanbul'a gelmiş ve kara-

52

FFT 076004 A001

ya asker çıkarmıştı. Hükûmet namına kendilerini selâmlamağa gittiğim zaman bana:

— Bu geliş, bir işgal mahiyetinde değildir, dediler. Bolşevik kuvvetlerine karşı Odesa üzerinden yapılacak harekât için bir deniz üssü olarak limanınızdan faydalanmak istiyoruz.

Fakat bir kaç gün sonra Yunan deniz kuvvetleri de sularımızı bulandırmış ve Averof kruvazörü tam Dolmabahçe önünde demirlemişti.

Bu manzara karşısında kendilerinden geçen Palikaryalar, akın akın sandallara dolarak zito sesleri ve lâternaların çatlak nağmeleriyle sabahdan gece yarılarına kadar gemiyi ziyaret ederek izzeti nefsimizi incitmekten çekinmediler. Bu, hâdiselerin durulmasını beklemek üzere metanet ve sükûnetini muhafaza eden halkımızın üzerinde çok fena tesir yapıyordu.

Bugünlerin birinde idi, iki bahriyeli zabit, Hariciyedeki odama geldi. Yüzlerindeki üzüntü ve gözlerinde şimşek gibi çakan heyecan ateşi, hâlâ gözümün önündedir. Askerce selâm verip karşımda yer aldıktan sonra biri:

— Muhterem beyefendi, dedi. Sizi rahatsız ettik. Fakat, bu gördüğümüz hareketler karşısında, bir kaç fedaî arkadaş tedarikledik, Averofu torpilliyerek batıracağız, haberiniz olsun..

Onlar bunu yapacaklardı, fakat böyle bir hâdise, yüzlerce, binlerce Türkün ölümüne ve şehirde korkunç bir terörün sonuna kadar devam etmesine sebep olacaktı. Sekl-doryanın önünde bir genç, sudan bir sebeble öldürülmüştü. İngiliz ve Fransız üniformasiyle tercümanlık yapan bazı serseriler, bütün gayretlerini âsaşiyin bozulmasına harcıyorlardı. Averof hâdisesi, maazaallah İstanbul'da görülmemiş felâketlere sebep olurdu.

İki bahriyeliye, şeref ve namusumuzu korumanın başka yolları hakkında babaca nasihatler verdim, kalblerindeki vatan sevgisini överek kendilerine teşekkür ettim ve teşebbüslerine mani oldum.

Gene o günlerin birinde idi. Şimdiki Lâle sinemasının karşısındaki köşelerin birinde bulunan Yunan konsoloshanesinin penceresinden yerlere kadar uzanan sekiz, on metre uzunluğundaki bayrağın etrafında her zaman nümayişler yapan ve bu suretle ihtirasları hergün biraz daha kabaran Palikaryalar, gizli bir baskınla Ayasofyayı ele geçirmeğe karar vermişlerdi. Hayret ve dehşetle bu haberi aldığım günlerin birinde Mister Krayn ziyaretime geldi. Bu adam, Amerika'nın en meşhur bir kaç gazetesinin İstanbul muhabiri idi ve benim vasıtamla Hünkâra takdim edilmişti. Bana teşekküre geliyordu. İlk sözü şu oldu:

— Zatı Şahânenin beyanatı çok mühimdir. Fakat, ah ne olurdu, Ayasofyayı Rumlara bağışlayacağını söylemiş olsa idi. Amerika efkârı umumiyesi üzerinde ne büyük bir tesir yaratmış olurdu.

— Aman Mister Krayn, dedim. Siz, böyle bir şeyi nasıl hatırınızdan geçirebiliyorsunuz? 20 nci asırda bir Haçlılar harbi mi çıkartmak istiyorsunuz. Ayasofya, kıyamete kadar Türkün ve 350 milyon müslümanın malı olarak kalacaktır. Zinhar, böyle bir fikri ortaya atmayınız.

Bu müteassıp veya doldurulmuş gazetecinin sözleriyle aldığım haber, beni harekete getirdi. İngiliz, Fransız ve İtalyan komiserlerile yaptığımız ilk toplantıda meseleyi açtım; böyle delice bir harekete kalkışacak olunursa, son derece tehlikeli hâdiseler çıkabileceğini söyledim.

Hayretle sordular:

— Nasıl bir hareket çıkabilir?

Derhal cevap verdim:

— Bu tarihî mâbed derhal havaya uçurulur..

Bu sefer onlar endişeye düştüler. Ben devam ettim.

— Şu kadarını söyliyeyim ki, bütün tertibat alınmıştır. Sizin yapacağınız iş, Ayasofya etrafında muhafız asker bulundurmak ve zinhar Rumları yaklaştırmamak olmalıdır. Yoksa, Ayasofya uçurulacak ve bundan siz mes'ul olacaksınız.

Bundan sonradır ki, işgal kuvvetleri icabeden tertibatı aldı ve bu tarihî bina, işgal altında bile Türk ve müslüman olarak kaldı. *Galip Kemali Söylemezoğlu*

53

EK 32: Liyakat Madalyası Beratı

G.K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 406.

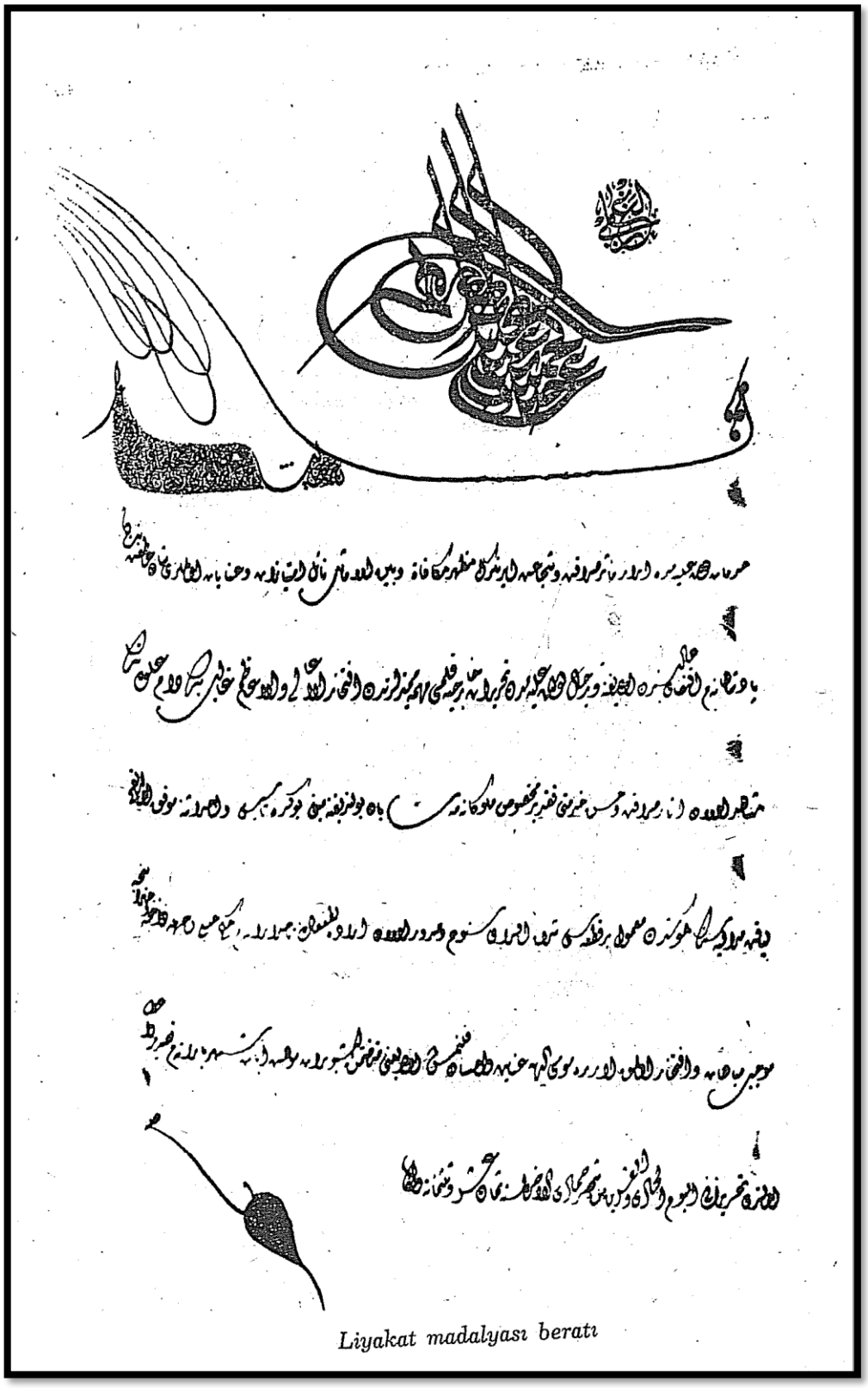

Liyakat madalyası beratı

EK 33: Harp Madalyası Beratı

G.K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, c. 1, s. 407.

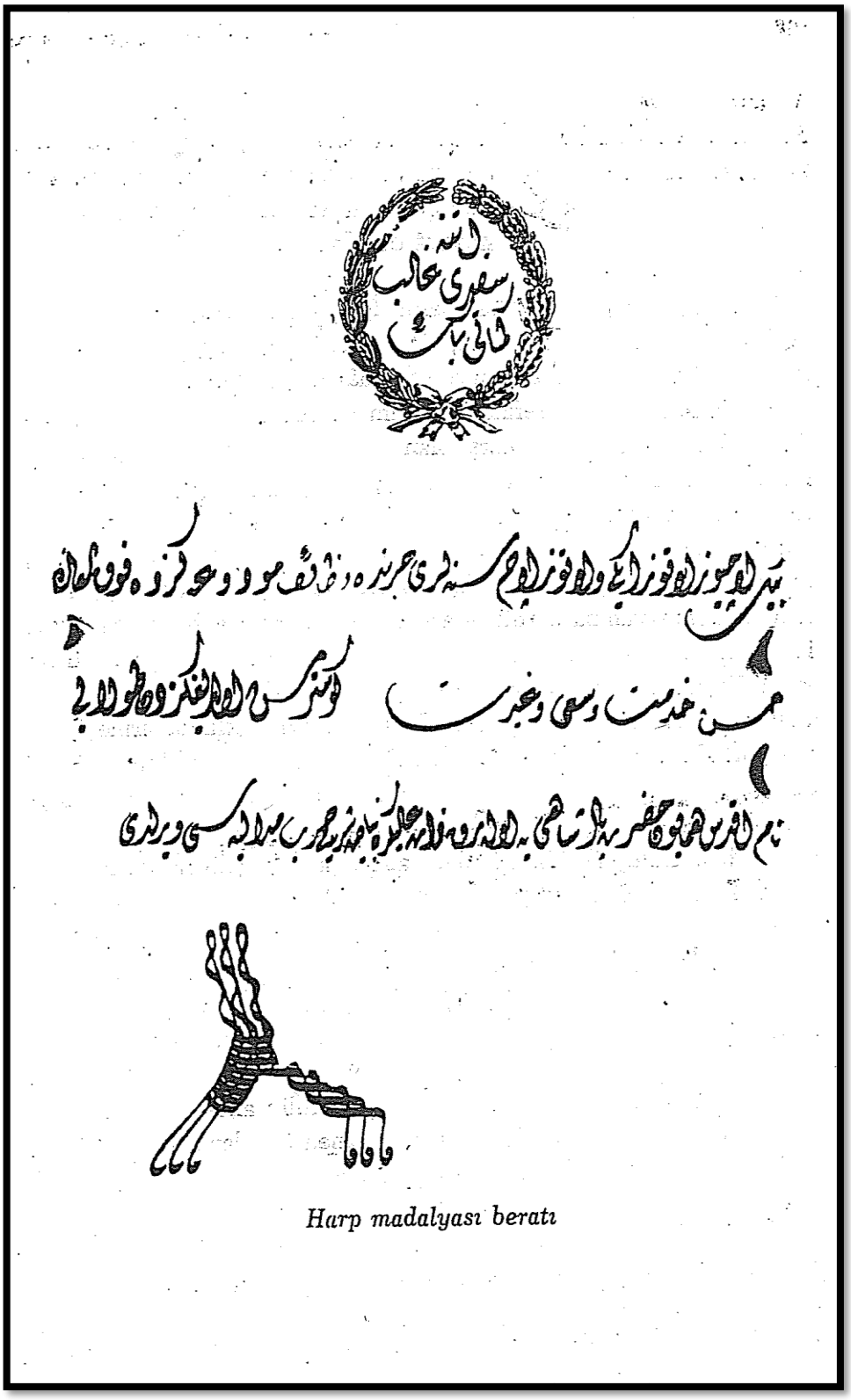

Harp madalyası beratı

EK 34: Farklı Yıllarda Galip Kemali Bey

S. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 61.

Farklı Yıllarda Galip Kemali Bey

EK 35: Bükreş Sefiri Kâzım Bey ile Galip Kemali Bey

G.K. Söylemezoğlu, *a.g.e.,* c. 1, s. 127.

EK 36: Kızı Lamia'nın Çocukluk Resmi, Validesi Afife Kemali İle Birlikte (Çervanis, Haydarpaşa 1902)

G.K. Söylemezoğlu*, IV. Cildin Son Kısmı*, s. 119.

EK 37: Moskova Sefirliği Döneminden Bir Hatırası

G.K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 47.

Moskova Sefirliğim ve Üsera Komisyonu Reisliğim hâtırası
1 — Galib Kemaly Bey. 2 — Mirliva Remzi Paşa. 3 — Bahriye Erkânıharb Miralayı Tevfik Bey. 4 — Maliye Müfettişi Turhan Bey. 5 — Başkâtip Fuad Bey. 6 — İstişare odası Muavinlerinden Badi Bey. 7 — Babanzade Şükrü Bey İkinci Kâtip.
Moskova 1918

EK 38: İsveç Kralı Gustave V'e itimatnamesini Takdime Giderken: Süfera Teşrifatçısı Baron Barnikof İle Fotografı(Pazar 18 Temmuz 1921)

G.K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 48.

EK 39:

G.K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 210.

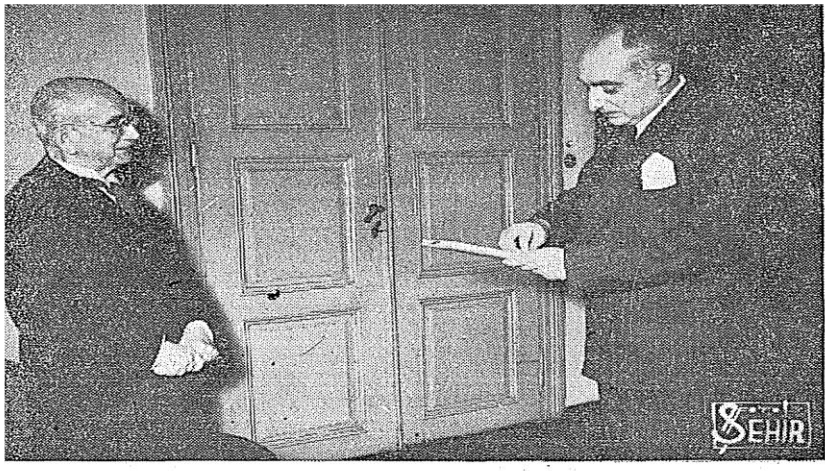

Yunanistan Kıralı. Paul hazretlerinin Ankara Seyahatlerinde mazhar olduğum iltifatlarının neticesi olarak, 1913 te imzaladığım Atina Sulh Muahedesinin 40 ıncı devri senenizi vesile ihda buyurdukları en büyük nişanları Georges I in "Grand officier" rütbesinin, Ankarada sureti mahsusada İstanbula gelen Büyükelçi Mr. Kalercis tarafından merasimle Yunan Genel Konsolosluğunda tevdii

19.2.954 cuma

EK 40:

G.K. Söylemezoğlu, *IV. Cildin Son Kısmı*, s. 212.

General Konsolos Mr. Georgiades nişanın Beratını terceme ederken

BİBLİYOGRAFYA

ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Salt Araştırma(Arşiv)

Taha Toros Arşivi

GAZETELER

Akşam

Alemdar

Cumhuriyet

Milliyet

Servet-i Fünun

Tasvir-i Efkâr

Yeni Türkiye

ANSİKLOPEDİLER

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

KİTAPLAR

Açıkkaya, Savaş-Çelik, Akın, *Bir Devrin Sonu Mondros*, İskenderiye Kitap, İstanbul 2014.

Akyıldız, Ali, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform(1836-1856),* Eren Yayıncılık, İstanbul 1993.

Akyol, Taha, *Ama Hangi Atatürk*, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul 2008.

_____, *Atatürk'ün İhtilal Hukuku*, Doğan Kitap, İstanbul 2012.

Aslan, Yavuz, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi(Trablusgarp ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşılması İçin Yapılan Anlaşmalar-Balkan Savaşları)*, Cilt: 2, Kısım: 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1943.

_____,*Türk İnkılâbı Tarihi(Trablusgarp ve Balkan Savaşları Osmanlı Asyasının Paylaşılması İçin Yapılan Anlaşmalar-Paylaşmalar)*, Cilt: 2, Kısım: 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1943.

_____ , *Türk İnkılâbı Tarihi(1914-1918 Genel Savaşı- Savaşın Başından 1914-1915 Kışına Kadar)*, Cilt: 3, Kısım: 1, Ankara 1953.

_____, *Türk İnkılâbı Tarihi(1914-1918 Genel Savaşı-Savaşın Sonu),* Cilt: 3, Kısım 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1967.

Belloc, Hilaire, *Bugünkü İngiltere'yi İyice Anlamak İçin*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939.

Berkeş, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, yay. hzl: Ahmet Kuyaş, II. baskı, İstanbul 2002.

Bertrand, Louis, *İspanya Tarihi*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu-Nurullah Ataç, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940.

Birinci, Ali, *Tarih Yolunda: Yakın Mazinin Siyasi ve Fikri Ahvali*, Dergah Yayınları, İstanbul 2012.

Boissier, Leopold, *Yarınki Sulha Bakışlar*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Tasvir Neşriyat, İstanbul (Tarih Yok).

Cahen, Leon- Ronze, Raymond- Folinas, Emile*,1917'den 1937 yılına Kadar Dünya Tarihi***,** çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939.

Chaninov, N. Brian, *Rusya Tarihi*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul 1939.

Çankaya, Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(1860-1908),* Cilt 3, Mars Matbaası, Ankara 1968-1969.

Çapa, Mesut, *Kızılay(Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti(1914-1925)*, Türk Kızılayı Tarih Dizisi, Rıjtım Ajans&Yayınevi, Ankara 2010.

Eyyupoğlu, İsmail, *Mudanya Mütarekesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 2002.

Furon, Raymond, *İran*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu-Nurullah Ataç, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940.

Gerede, Hüsrev, *Hüsrev Gerede'nin Anıları: Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler(19 Mayıs 1919-10 Kasım 1928)*, Yayına Hazırlayan: Sami Önal, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2002.

Gitermann, Valentin, *Harpten Sonraki Dünya*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul (t.y.). (Günün kitapları: 9)

Gökbilgin, M. Tayyib, *Millî Mücadele Başlarken: Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1959.

Gövsa, İbrahim Alâettin, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, Yedigün Neşriyat, İstanbul 1946.

———————————, *Meşhur Adamlar:Hayatları-Eserleri*, İstanbul 1933-1935.

Grassı, Fabıo L., *İtalya ve Türk Sorunu (1919-1923) Kamuoyu ve Dış Politika*, çevirenler: Nevin Özkan-Durdu Kundakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi:TBMM-V. DÖNEM(1935-1939)*, Cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2004.

Haushofer, Geueral, *Japonya ve Japonlar: Coğrafi ve Siyasî Japonya I-II*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1941.

Jaeschke, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1971.

_____ , *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar(30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1970,

Kalergi, Richard Coudenhove, *İnsan ve Totaliter Devlet*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul (Tarih Yok).

Kırlı, Onur, *Osmanlı'da Modernleşme ve Diplomasi*, İmge Kitabevi, Ankara 2006.

Kissinger, Henry, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000.

Kuran, Ahmed Bedevî, *Osmanlı İmparatorluğunda İnkılâp Hareketleri ve Millî Mücadele*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Lamonche, Kolonel, *Türkiye Tarihi Başlangıcından Bugüne Kadar*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, 1. Cilt, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1942.

_____, *Türkiye Tarihi Başlangıcından Bugüne Kadar*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, 2. Cilt, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1943.

Okcu, Naci, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Erzurumlu Memurlar (1879-1909)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2010.

Okur, Mehmet-Küçükuğurlu, Murat, *İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele*, Serander Yayınları, Trabzon 2006.

Orhun, Hayri- Kasaroğlu, Celâl- Belek, Mehmet- Atakul, Kâzım, *Meşhur Valiler*, Sayı: 1, İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayını, Ankara 1969.

Ökçün, Gündüz, *1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1971.

Özçelik, Özçelik, *Devlet-i Aliyye'nin Kamusal Düzeni ve Kurumları*, Gazi Kitabevi, Ankara 2014.

Özkan, Abdullah, *A'dan Z'ye Kurtuluş Savaşı ve Atatürk Dönemi: DEV-MEH*, Cilt 2, ABC Yayın Grubu, İstanbul 2005.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Sicill-i Osmanî Zeyli: Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi Cilt III,* Ankara 2008.

_____, *Sicill-i Osmanî Zeyli*, Cilt XVII, Ankara 2009.

Perinçek, Mehmet, *Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri: Sovyet Arşiv Belgeleriyle*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.

Polatçı, Türkan, *Osmanlı Diplomasisinde Oryantalist Memurlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.

Privat, Leopold Edmond, *Harpten Sonraki Avrupa*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Tasvir Neşriyat, İstanbul (Tarih Yok).

Rossel, M. Virgille, *Hükümdar Millet: Demokrasinin Büyüklük ve Küçüklükleri*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Vakit Matbaası, İstanbul 1934.

Rozaliyev, Y. N., *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri(1923-1960),* Onur Yayınları, Ankara 1978.

Sarıhan, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I(Açıklamalı Kronoloji):Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne(30 Ekim 1918-22 Temmuz 1919)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.

_____ , *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II(Erzurum Kongresi'nden TBMM'ye 23 Temmuz 1919-22 Nisan 1920)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

_____, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III(TBMM'den Sakarya Savaşı'na 22 Nisan 1920-22 Ağustos 1921)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

_____, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV(Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın Açılışına 23 Ağustos 1921-20 Kasım 1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

Savaş, Ali İbrahim, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007.

Savelli, A., *İtalya Tarihi*, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Cilt:1-2, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940.

Sevinç, Necdet, *İstiklal Harbi'nde Etnik İhanet*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2011.

Sonyel, Salâhi R., *Kaygılı Yıllar: İngiliz Gizli Belgeleriyle Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası(1918-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2012.

_____, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

_____, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I: Mondros Bırakışmasından Büyük Millet Meclisi'nin Açılışına Kadar,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1973.

_____, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II(Büyük Millet Meclisi'nin Açılışından Lozan Anlaşmasına Kadar)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

Soydan, Mahmut, *Milli Mücadele Tarihine Dair Notlar: Ankaralı'nın Defteri*, Hzl. Nejdet Bilgi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

Soysal, İsmail, "Umûr-ı Hariciye Nezâretinin Kurulması 1836", *Sultan II. Mahmud Reformları ve Kongreleri(28-30 Haziran 1839) Bildiriler*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990.

Söylemezoğlu, Galip Kemali, *Başımıza Gelenler: Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondros'tan Mudanya'ya(1918-1922)*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939.

_____, *Canlı Tarihler: Galip Kemali Söylemezoğlu: Atina seferi (1913-1916)*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946.

_____, *Ermeniler,* yayına hazırlayan: Cengiz Sezgin, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2002.

_____, *Hariciye Hizmetinde Otuz Sene 1892-1922*, Cilt 1, Şaka Matbaası, İstanbul 1950.

_____, *Hariciye Hizmetinde 30 Sene 1892-1922 IV. Cildin Son Kısmı*, Maarif Basımevi, İstanbul 1955.

_____, *30 Senelik Siyasi Hatıralarımın Üçüncü ve Son Cildi 1918-1922*, Ülkü Matbaası, İstanbul 1953.

_____, *Siyasi Dağarcığım*, Ekiciğil Matbaası, İstanbul 1957.

_____, *Yok Edilmek İstenen Millet*, Selek Neşriyatı, İstanbul 1957.

Söylemezoğlu, Süleyman Şefik, *Hicaz Seyahatnamesi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2012.

Söylemezoğlu, Süleyman Şefik Paşa, *Hatıratım Başıma Gelenler ve Gördüklerim 31 Mart Vak'ası,* Arma Yayınları, İstanbul 2004.

Tansel, Selâhattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.

Tansu, Samih Nafız, *Teşkilât-ı Mahsusa, İki Devrin Perde Arkası,* Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2012.

Tevetoğlu, Fethi, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

TİTE-A2 Kataloğu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1998.

Tuncer, Hadiye-Tuncer, Hüner, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1997.

Tuncer, Huner, *"Eski" ve "Yeni" Diplomasi*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1995.

Turan, Mustafa, *Yunan Mezalimi (İzmir,Aydın,Manisa,Denizli-1919-1923)*, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara 1999.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi I(İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.

Unat, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1968.

Ural, Selçuk, *I. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'deki Almanların İadesi*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum 2005.

Ürgüplü, Şeyhülislam Mustafa Hayri, *Meşrutiyet, Büyük Harp ve Mütareke Günlükleri(1909-1922)*, Hzl. Ali Suat Ürgüplü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

Vandov, Dimitır, *Atatürk Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

Yapıcı, Selim, *Erzurum'un Yüzleri:Abdürrezak Galip Kemali Söylemezoğlu*, Erzurum 2016.

Yerasimos, Stefanos, *Türk-Sovyet İlişkileri(Ekim Devrimi'nden Milli Mücadele'ye)*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1979.

MAKALELER

Akyüz, Yahya, "Milli Mücadele'de Avrupa'yla İlişkileri ve Trakya- Lüleburgaz Kongreleri", *Tarih ve Toplum*, c. 36, sayı: 211, Temmuz 2001.

Arar, İsmail, "Macera Dolu Bir Hayat: Vehib Paşa II", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 86, Temmuz 2013.

Çelebi, Mevlüt,"İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti(Anadolu Heyet-i Nasihası)16 Nisan-18 Mayıs 1919", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, c. 6, sayı:18, Temmuz 1990.

_____,"Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri", *Belleten,* c. 62, sayı:233, Nisan 1998.

Çetin, Nurten ,"1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:24, 2010.

Efiloğlu, Ahmet, "1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi: İttihat ve Terakki'nin ve Yunanistan'ın Mübadele Politikaları", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, sayı: 2(252), Bahar 2011.

Jaschke, Gotthard ,"Galip Kemali Söylemezoğlu'nun Eserlerine Toplu Bakış", çev. Cemil Koçak, *Tarih ve Toplum*, Sayı: 3, Mart 1984.

Koçak, Gülayşe, "Galip Kemali Söylemezoğlu" , *Tarih ve Toplum*, Sayı: 29, Mayıs 1986.

Korkmaz, Telli,"Türk-Sovyet İlişkilerinde G.V. Çiçerin ve Ermeni Meselesi", *Belleten,* c. 80, sayı: 288, Ağustos 2016.

Kurat, Akdes Nimet, "Brest-Litovsk Müzakereleri ve Barışı(20 Aralık 1917-3 Mart 1918)", *Belleten*, c. 31, sayı: 123, 1967.

Kutay, Cemal, "Birinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Musul Meselesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı :40, Kasım 2007.

Özgiray, Ahmet, "Sedâ-yı Hak ve Nurettin Paşa", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, c. 14, sayı: 42, Kasım 1998.

Özlük, Nuran, "Her Ay Dergisinin Türk Sanat ve Düşünce Hayatına Katkısı ve Sistematik İndeksi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 7, 7 Aralık 2011.

Revnakoğlu, (Cemaleddin Server),"Fikir Dünyamızda Yeni Bir Boşluk-Erzurumlu, Galatasaraylı Devlet ve Siyaset Adamımız: Abdürrezak Galip Kemali Söylemezoğlu", *Tarih Yolunda Erzurum Dergisi*, Sayı: 7-8, Yıl: 2, Ocak 1961.

Sonyel, Salahi R., Kurtuluş Savaşı Döneminde İstanbul Kabineleri ve İngiliz İstihbarat Servisi, *Belleten*, c. 65, Sayı: 243, Ağustos 2001.

_____ ,"Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngilizlerin Eline Geçen Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Tutanakları", *Belleten*, c. 45, sayı:179, Temmuz 1981.

Söylemezoğlu, Galip Kemali, "Andre Maurois'nin Yeni Çıkan İngiltere Tarihi Münasebetiyle Birkaç Söz", *Yarım Ay*, 24 Nisan 1938.

_____, "Büyük Bayrağımız ve Haricî Siyasetimiz", *Resimli Ay*, 29 Ekim 1938.

_____,"Büyük Dâhinin Kurduğu Yeni Hariciyemiz", *Resimli Ay*, Sayı: 31, İlkkanun 1938.

_____, "Gene Tarihten Bir Yaprak", *Her Ay*, Yıl: 1, Sayı:7, Mart 1938.

_____,"Eski ve Yeni Hariciyemiz", *Yarım Ay*, 29 Ekim 1938.

_____ ,"Salih Münir Pş.", *Yedigün Dergisi*, No:309, Şubat 1939.

_____ , "Sainte Allaurnce " Mukaddes İttifak", *Her Ay*, 20 Eylül 1938.

_____ , "Tarih Tekerrür Eder mi? Biraz Felsefe... " , *Her Ay*, 20 Haziran 1937.

Sürmeli, Serpil, "Şehzadebaşı Karakolu Baskını ve Olay Mahalline Giren İlk Gazete Tevhid-i Efkar", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı: 45, Bahar 2010.

Tınal, Melih-Ocak, Başak, "Demokrasiye Geçiş Sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi Muhalifi Bir Gazete: Yeni Türkiye"*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 17, Bahar 2011.

Yakup, Kemal, "Mütareke Dönemi'nde Yapılan Saltanat Şûraları", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, Cilt XXI, sayı: 61, Mart 2005.

TEZLER

Arıkan, Mustafa, *Tasviri Efkâr Gazetesinin İkinci Dünya Savaşı'na Bakışı(1940-1945)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011.

Aydoğdu, Murat, *Mütareke Döneminde(1918-1922) İstanbul'un Anadolu Yakasında Asayiş Problemleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

Bingöl, Sedat, *Yüzellilikler Meselesi*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.

Hut, Davut*, Musul Vilayeti'nin İdarî, İktisadî ve Sosyal Yapısı (1864-1909)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2016.

Karaca, Mustafa*, Söylemezoğlu Süleyman Şefik Bin Ali Kemâli Hicaz Seyahatnamesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Tokat 2001.

Polat, Özge, *Muhtelit Mütareke Komisyonu ve Faaliyetleri(1918-1922)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://kemalisoylemezoglu.blogspot.com.tr Erişim Tarihi: 4.09.2017

https://www.youtube.com/watch?v=TKPXyNuZjfo Erişim tarihi: 24.08.2017